This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

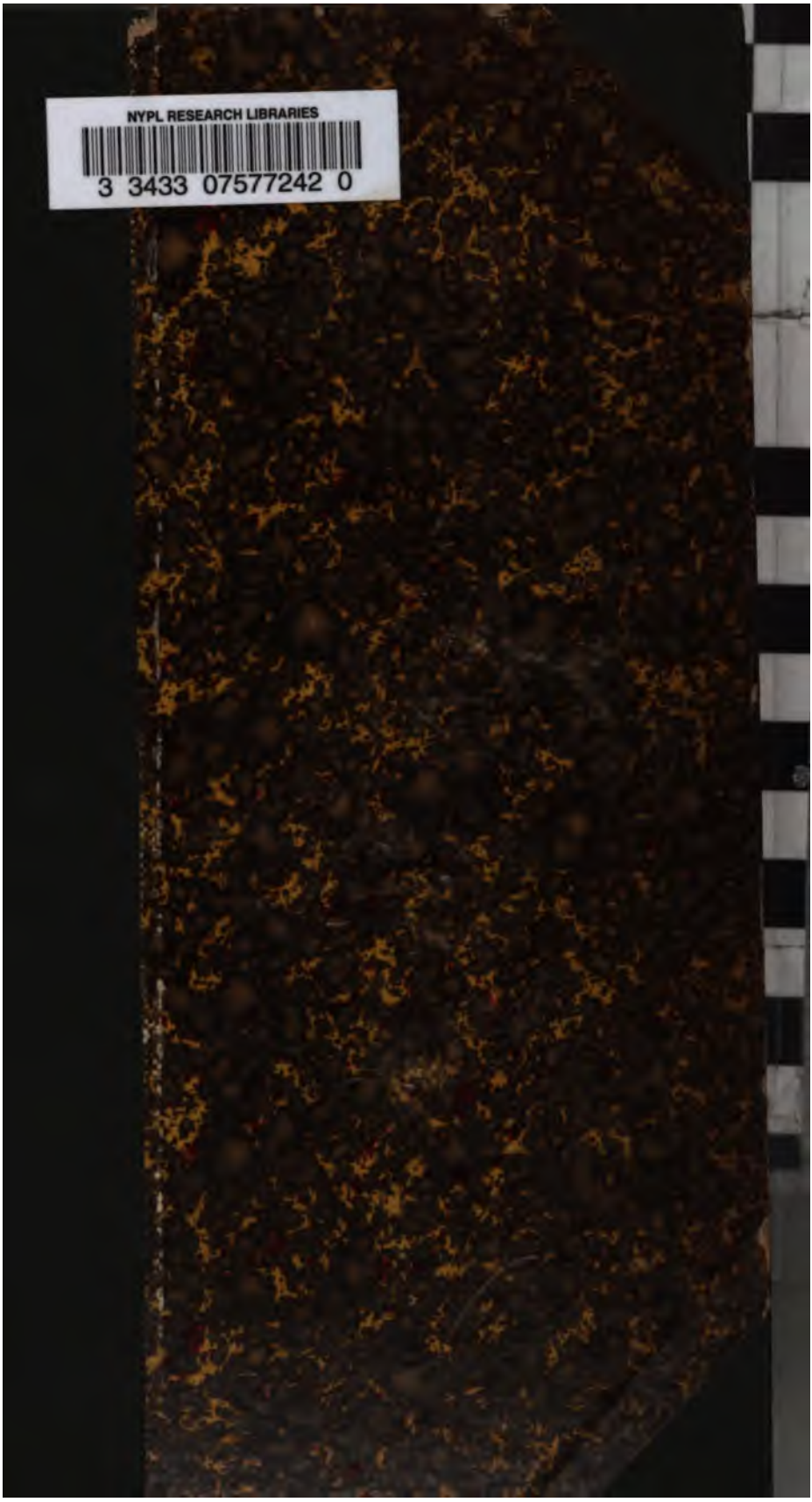
NYPL RESEARCH LIBRARIES
3 3433 07577242 0

NHA

WERKEN

UITGEGEVEN DOOR DE

VEREENIGING

TER BEVORDERING DER

OUDE NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE.

TWEEDE JAARGANG.

EERSTE AFLEVERING.

DER MINNEN LOEP.

EERSTE BOEK.

☞ Bij deze Aflevering worden verzonden 3½ bl. *Verslagen en Berigten.*

WERKEN

UITGEGEVEN DOOR DE

VEREENIGING

TER BEVORDERING DER

OUDE NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE.

WERKEN

UITGEGEVEN DOOR DE

VEREENIGING

TER BEVORDERING DER

OUDE NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE.

TWEEDE JAARGANG.

EERSTE AFLEVERING.

DER MINNEN LOEP.

EERSTE BOEK.

LEIDEN,

D. DU MORTIER EN ZOON,

1845.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
73139
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.
1897.

Ieder Exemplaar is met de eigenhandige onderteekening van één der Hoofd-Redacteuren voorzien.

de Cries

DER

MINNEN LOEP,

DOOR

DIRC POTTER.

UITGEGEVEN DOOR

P. LEENDERTZ, WZ.

EERSTE DEEL.

LEIDEN,

D. DU MORTIER EN ZOON,

1845.

DER MINNEN LOEP.

DER MINNEN LOEP.

H. Fol. I. r. a. L. Fol. I. r.

Sint dat God op eerden hait
Gheschapen menigher konne stait
Ende sonderlinghe natuer der menschen,
Die hi na zijns selves wenschen
Recht natuerlic heeft ghebeeldet,
Den enen weeldelic gheweeldet (*)
Ende den anderen arm ghelaten,
So sijn des gheestes caritaten
Seder verre ende wyde ghevloghen
Mit heyten lichten vuerighen loghen,
Ende hebben verlicht der menschen sinnen,
Den eynen buten, den anderen binnen,
Mit konsten die menigherhande sijn,

Opschr. Hier beghint dat prologus van desen teghenwoordighen boec ende is gheheten der Minnen Loep. Vs. 2. menighe coene staet. 7. arm *ontbr.* 10. oghen. 11. verlichtet des m. s. 13. Mit ghiften.

(*) Vs. 4—6 *volgens* L. — H. *heeft daarvoor deze twee regels:*
Tot him natuerlic ghebeeldet naer wenschen
Den enen heeft weeldelic gheweeldet.

Als alle der werlt is aenschijn,
Daer hi mede woude gheliken
Dem [*l.* Den] armen schemper bij den rijcken.
Want heeft die rijcke des schattes gonst,
So heeft die arme den rijcken konst,
Daer hijt den rijcken mede ontdoet.
Sij ghijft [*l.* ghyft] hem wijsheit ende oick moet;
Hy wordt gheeert in allen steden,
Als die rijcke mit ghiericheden
L. Fol. I. v. Sit versmoert bij sinen schat
Ende en gheert dit noch dat,
Dan ghelt, dat is al sijn begheringhe:
Hy en wil konst, Latijn, noch leringhe,
Noch der poeten lessen horen.
Trouwen, sy waren hier te voren
Anders ghesint, die vrome man,
Dier ic wael veel ghenoemen kan.
Sij sochten konst ende hoghe lere,
Des men him noch spreken eere
Ende oick doen sal, also langhe
Als die planeten gaen hoer ganghe.
Konsten die sijn menigherley.
Mijn konst en prisic niet een eey:
Doch donct my prisens weerdich wesen,
Datmen kan scriven ende lesen
Ende te maten Latijn verstaen.
Daer om heb ic ter scole ghegaen.

Vs. 16. Den armen stompen. 18. des r. k. 25. dat is sijn begheren. 26. Hi en conste noch Latijn leren. 27. der poeten boecken. 30. Die ic wel g. can. 31. consten e. h. leer. 32. D. m. noch spreket eer. 33. so langhe. 34. doen hoer ganghe. 35. menigherleye. 36. eye. 37. prijs waerdich. 38. D. m. scriven kan.

Van logijck ende philosophie,
Als ic die rechte waerheit lye,
H. Fol I. r. b. So ist dat ic niet veel en verstae;
Maer die goede oude gramatica
Heb ic onthouden in minen brieff:
Wist icse bet, het waer mij lieff.
Poetryen ende oude gesten
Heb ic zeer begheert te vesten:
Want ander konsten sijn my te hoghe,
Ic en can sye niet mit minen oghe
L. Fol. II. r. Scouwen noch den sin gronderen.
Die Godlicheit te contempleren,
Dat laet ic den theologinen,
Ende den meysteren van medicinen
Sullen der siecken nutscap roecken;
Den legisten laet ic hoer boecken
Over studeren ende vesten
Mit horen codicen ende digesten,
Ende der philosophien listen
Bevele ic den constighen artisten,
Die allen [*l.* Dien alle] konsten te diensten staen.
Dat wil ic tughen mit Peter Hispaen.
Poeten ende historien zanck
Sijn mijn sinnen wael ghemanck.
Daer om so wil [ic] daer van dichten:
Want mine ghenoechten moet ic stichten
In allen ghenoechliken dinghen,
Die goede wiven vroechden aen bringhen,
Op dat die minnentlike schone,

Vs. 43. niet wel en verstae. 44. goede *ontbr.* 54. Ende die m. *Beter.* 58. M. h. c. ende vesten. 62. Pieter Pysaen. 64. minen. 65. ic.

Die aller vrouwen is ene croene,
Tijtkortinghe daer bij ghecrighe:
Daer ic huden meer aff zwighe,
Want vesper is over langhe gheluut.
God gheve haer dusentwerff saluut,
Die my den moet te hoghen plach,
Doet was misse tijt aenden dach.

L. Fol. II. v. Ic, man ende scriver vanden bloede,
Die wile ic hadde die yseren roede
Ende rechter was in svorsten lant,
Wart ic int hoghe rijck ghesant,
Om ecnre ghewerff in stilre list,
Daer dackerman niet off en wist.
Ic bleef daer langher dan een jaer.
Alsoe wast my bewant aldaer.
By wilen so ghinghe ic spasieren
Op eenre lopender rivieren,
Om te verdriven melancolye.
H. Fol. I. v. a. Des viel ic in een fantasie,
Dair ic ghinc inder werlt hoift
Ende mijnre ghenoechten was beroeft,
Soe dat ic sach in eens gheestes wise
Ene joncfrou van hoghen prise
By my comen staen te hant.
Si vloech mit vloghelen over tlant.
Een bloedich speer ende een roit vuir
Voerde di[e] schone creatuer.
Hoer oghen waren verbonden beyde

Vs. 71. vererighe. 79. int vorsten lant. 80. Wort. 92. hogher. 94. over lant. 96. die.

Mit enen suveren witten cleyde.
Ghechiert was hoir hovet schone
Mit eenre costeliker crone.
Si ghinc tot my ende sprac ter stont:
»Segghe, vrient, bistu onghesont?
Wes truerstu? laet dijn sorghen varen!
L. Fol. III. r. Die avontuer salt wail bewaren.
Du moets my doen een bede cleyn."
— »Gheerne," sprac ic, »vrouwe reyn."
— »Sich omme," sprac die wael ghedaen,
»Du machs hier sien veel templen staen,
Daer ic ende andre Goden ende Godinnen
Voertijts pleghen te wonen binnen.
Daer plachmen alrehande spele
Te hantieren, groit ende vele,
Van jonghen mannen ende maechden,
Die hem selven wael behaechden
Ende goede minne droeghen.
By wilen si in vroechden loeghen,
By wilen leden si torment.
Versin di wael ende denck omtrent.
Nym die poeten in dijn memori
Ende besich menigherconne histori,
Die si van minnen hebben bescreven.
Ic wilse di inden sinne gheven,
Op dattuse voert moghes berechten
Vrouwen, ridderen ende knechten,
Die niet weten wat minne sy.

Vs. 101. Si quam tot mi. 102. Segt. 103. sorghen. 105. moetste. 108. Du moechste. 109. ander. 118. Versinnet wael. 119. Nem 120. Ende sich menighe econe h. 125. Die niet wel en weten.

Ic bin Venus, die minne vrij.
Bescrijft in dijn ghedichte voert
Wat du van minne hebs ghehoert,
Hoedanich is der minnen loep
Ende hoe vaste si bindet den knoep,
L. Fol. III. v. Wat sy voertijts heeft ghedaen
Ende hoet den menighen is vergaen:
H. Fol. I.v. b. Op datsi leren moghen dair by,
Wat liefte is ende wat minne sy."

Doe my die scone vrouwe bat,
Mocht ic hoir qualic weygeren dat,
Ic en dade billicx hoer begheren:
Want vrienden moghen dair by leren,
Willen si den text versinnen,
Hoe si by maten sullen minnen
Ende die liefte sedelic draghen,
Ghetempert mit lijdsamighen slaghen,
Op dat si gheluc ende heyl
Daer an ghewinnen tot horen deyl.
Der vrouwe worde ic balde quijt.
Alleyne brukede ic daer den tijt
Ende wart denckende om ende om
Na Gallum ende Ovidium,
Die meystere waren van hoghen doen,
Appellee ende Anachreon,
Coris ende Calimachijs,
Tibullus ende Arathijs.
Dese hebben vele van minne gheweten.

* Vs. 131. W. s. hier v. 147. word denkende. 150. Appellex e. Anacheroen. 151. Cous ende Calmachus. 152. ende oeck Arachus.

Sapho en dochte niet vergheten:
Die was een edel joncfrou goet,
Van sinnen wijs, van consten vroet,
Die veel van minnentlike zaken
L. Fol. IV. r. Scone gesten plach te maken.
Nu heb ic selver vast ghesien,
Hier van desen ende daer van dien,
Ende der dinghen veel besocht,
Eer icket haer toe heb ghebrocht.
Gheluckes weynich is my verbaert
Van lieften ende van minlic aert;
Maer van lyden ende van node
Heb ic ghehouden die ghebode,
Die daer in te harden sijn.
Onheyl was alle weghe mijn.
Wes ic jaechde was onghevanghen;
Doch en ist niet al ontganghen.
Wort my gheen lieff, so creech ic leyt:
Wes ic begheerde was onbereyt.
Dus heb ic mede te danse ghegaen;
Mer onheyl doet my avestaen.

Hier van is nu ghenoech ghehoert.
H. Fol. II. r. a. Die honden heeft die jaghen voert:
Ic wil tot dier materien gaen.
Den jonghen gheve ic te verstaen
Wat liefte is, als ic best kan.
Men sal gheloven den beproefden man.

Vs. 155. vroet. 156. goet. 158. yesten. 160. ende *ontbr.* 162. hier. 164. V. l. of. 172. onghereyt. 175. nu *ontbr.* 176. honde — jaghe. *Beter.* 177. die.

Doch wil ic nyemant ter minnen noden
Noch te houden hoir gheboden:
Want minne is een lastelic last,
L. Fol. IV. v. Die minne draghet zelden rast,
Ende is ene sorchlike zake
Vol van nyde ende onghemake.
Daer om een [l. en] darff ics nyemant raden;
Moer wye mit liefte is gheladen
Ende ymmer der minnen dienen wil,
Dien radic tbest in allen til.
Want na dat ic vinde in boecken
Ende oick na mijns sels versoecken,
Soe is liefde een hartelic bant,
Ghebonden sonder voet off hant,
Diemen niet ontbinden en mach
Mit tanden, tanghe noch hamerslach
Noch mit gheenrehande dinghen.
Liefte can horen dragher dwinghen
Sonder spreken, vele meer
Dan meyster, vrouwe ofte heer,
Vader, moeder off rechters dwanch
Off papen predicken, cort off lanch.
Minne is liefte ende liefte is minne:
Twierleye woerden, ghelijc van sinnen.
Wes men van lieften wil ghewaghen,
Dat wart der minnen toeghedraghen.
Minne is een lastelic guet.
Wye minne draecht in sinen moet,

Vs. 181. Doch en wil ic. 187. Daer om en dar ic n. r. 196. Mit tanden tonghen n. h. 206. Dat wort ter m. t.

Die laet alle dinghe varen
L. Fol. V. r. Ende volghet slechs der minnen scharen.
Die minne maect hem alsoe mat,
Dat hi en weet noch dit noch dat.
Minne is blint ende blindet voert
Alle dat hoer toe behoert.
Ledighe luden moghen minnen;
Maer die sijn lijftocht moet winnen
Mit aernste ende mit hantarbeyde,
Wil die volghen der minnen zede;
H. Fol. II. r. b. So blijft hi slechs daer by verloren.
Arme luden, wacht u daer voren!
Minne is van vele manieren.
Gode voer al te glorificieren,
Te vruchten, te eeren mit allen sinne,
Dat heten wi godlike minne.
Die ghelijct der caritate:
Een yghelic mensche, na sinen state,
Mi[n]t sinen vader ende moeder,
Omen, susteren ende broeder,
Neven, nichten, vrienden ende maghen:
Dat wercken der naturen slaghen.
Soe is een ander minne dan:
Want een yghelic, wijff off man,
Mint dat him ghenoechlic valt,
Rijcheit, lant, water ende walt,
Daer him nutschip off mach comen,
Goeden, die den menighen vromen,

Vs. 217. Mit cunste. 219. slecht. 220. Ghi arme luyden. 223. mit allen zinnen. 227. Mit sinen. 228. suster.

L. Fol. V. v. Duerbair cleynoot, sulver, goudt,
Ghesteynten, paerlen menichfout,
Harnasch, cleder ende paerde,
Wat schoen is ende van goeder waerde,
Voghelen, honden ende ander diere.
Dus is die minne menighertiere.
Een yghelic mint oick sinen here
Ende doet sinen meyster ere,
Die hem doeghet heeft ghedaen.
Van deser minne laet ic staen
Ende wil vander ander spreken,
Die menich herte heeft doen breken,
Hoe vele wonders dat si werct,
Als een yghelic siet ende merct;
Soe dat dit boeckskijn heten moet
Der Minnen Loop, dat donct my guet.

Rechte mynnentlike minne,
Die den menschen inden zinne
Verwerret lecht ende ghestricket
Ende sijn hert daer aff ghequicket,
Dats een verbant der herten twee,
Die mit wael ende oeck mit wee
Malcander lieven ende minnen
Mit voller gonst, mit allen sinnen,
Mit allen datsi konnen ghedencken,
In herte, in moede, sonder mencken.
H. Fol. II. v. a. Die een in sanders herte leyt,

Vs. 247. van eenre ander. 252. Der minnen loept. 255. ghescicket. 256. quicket. 260. mit vollen sinnen. Vs. 262. *staat in L. vóór vs.* 261. 263. int anders.

Si en hebben onderling gheen ghescheit,
L. VI. Fol. r. 265 Alle dinc is hem beyden ghemeyn,
Twee herten werden enich eyn.
Dien dese minne rueret an,
Dat sullen wesen wijff ende man,
Die malcander lieflic dienen
270 Ende onvoirbroken liefte lienen
Ende mit malcander avonturen
Lijff, goet, zoete mitten zueren
Ende sijn mit herten onverscheyden.
Gheen discoort en is in beyden;
275 Dan des den enen wael ghenoecht,
Daer toe him die ander vuecht,
Dueghentlic, mit gueden sinne,
Als temelic is in steder minne.
Die liefte, daer si rechtveerdich si,
280 Sal wesen tru ende wandels vry.
Wanneer si wandelt horen pas,
So segghe ic dat dair minne was
Ende is int wenden doot ghebleven.
Dese minne doet vrolic leven,
285 Si doet sorghen, si doet singhen,
Si doet troeren, si doet springhen,
Si maect siec, si maect ghesont.
Wyen si te rechte heeft ghewont,
Soe ic my des bevroeden can,
290 Dat mach wael sijn een suchtich man.
Is sie oick wijff ofte maecht,

Vs. 266. een eynich een. 270. onverbroken. 273. in harten. 274. in hem beyden. 275. Dan wes den enen. 278. stadigher. 282. datter m. w. 284. vredelic. 290. een drovich man.

L. Fol. VI. v. Daer wert int herte duck gheclaecht.
Menich suchten, menich lyden
Wort ghehart an beyden zijden,
Daer si beyde ghelike quellen
Ende him minnentlic verzellen.
Als beyde lampen ghelike branden,
Soe moet die liefte in vreuchden wanden.
Al valtet lijden dicwijl groot,
Het is doch een ghevuechlic noot
Alst ghelike ruert him beyden.
Die liefte en mach oic nymmermeer leyden
So langhe als si ghelike weecht
Ende deen des anders wille pleecht;
Mer want [*l.* wan] si leven in twe ghedracht
Ende deen den anderen niet en acht,
Wil deen cort, die ander wil lanck,
So valter dan een wisselganc,
H. Fol. II. v. b. Daer si mede worden ghescheyden.
Bij wilen valtet twisschen beyden,
Dat deen in truwen blijft ghestede
Ende crijcht den coorts in alle sijn leden.
Him waer beter wel die doot:
Wantet lijden valt him alsoe groot,
Dat hi ten dode wert ghequelt.
Des dander al in schimp vertelt
Ende singhet van sijnre nuwer minnen;
Des menighe edele vorstinne
Ende oick mede menich edel man

Vs. 292. Daer wert oeck i. h. d. g. 294. ghehoort. 300. ghenoechlic. 305. Mer als zij l. i. twiedracht. 307. dander lanck. 309. worden mede verscheyden. 310. tusschen hem b. 312. een coerts. 313. Dat hem veel beter waer d. d. 314. alte groet. 315. wert.

L. Fol. VII. r. Den doot gheworven heeft daer an.
Daer omme ic u exempel scrive
Van enen edelen truwen wive,
Op dat een yghelic him bedare
Ende wijfic minne sijn wederpare.

L. Fol. VIII. r.

Inder stat van Rodopee,
Gheleghen opter wilder zee,
So was ene coninghinne gheseten:
Fillis so was si gheheten,
Hovesch, lieflic ende guet,
Scoen ende rijc, van sinnen vroet.
Si regierde gheweldichlick
Alle dat Rodopeyssche rijck.
Het gheviel op enen pas,
Doe Troeyen ghedestrueert was,
Dat Demofon quam ghevaren
In enen schepe mit sijnre scharen,
Als hi voer Troyen hadde gheweest,
So dat int water viel tempeest,
Dat hi te lande varen most.
Doen hi quam an slandes kust
Ende die vrouwe dat versan,
Dat daer eens coninex zoen quam an,
Is si hem eerlic teghen ghegaen
Ende heeften vriendelic ontfaen,
Als temelic was, in horen hove,
Dat chierlic was van groten love.

Vs. 324. minne wyselic. *Na vs.* 324, *als opschr.* Van Phillis ende van Demephon. — I. 325. In die. 329. Hoesch. 330. ende *ontbr.* 332. Rodopeedsche. 341. vernam. 342. Datter e. c. z. an quam. 345. Als ghewoenlic was.

Die storme duerde lang ende zere.
Die vrouwe sach den groten here
L. Fol. VIII. v. Mit minnentliken oghen an.
So dede oick die edel man.
Dat gheschut van sridders oghen
Bracht die vrouwe in lieflic doghen.
H. Fol. III. r. a. Die bant wort daer al duen ghewronghen,
Daer ic hier voer off hebbe ghesonghen.
Si wordens eens van herte ende sinne.
Fillis, die edele coninghinne,
Heeft Demofon te male ghegheven
Hoir lijff, hoer guet, hoer sin, hoer leven.
Onghemannet was si allene.
Theseus, die coninc van Athene,
Was vader van Demofone.
Die minnentlike vrouwe schone
Hantierde vriendelic horen gast:
Daer en was sorghe, leyt, noch last,
Die [wijle] dat hi bij hoer duerde,
Datsi namaels zeer bezuerde.
Si gheloefde hem lijfs ende eren:
Sijn ghenoechte was hoer begheren:
Elc den anderen guetlic dede
Volle vrienscap ende vrede.
Si zwoeren deen den anderen trouwe,
So wail die vorste als die vrouwe:
By sinen Goden ende bi eeren

Vs. 348. den vromen heer. 350. S. d. o. weder d. e. man. 351. Da ghesicht van sinen o. 372. in heymelic doghen. 358. H. sin h. lijff h. guet, h. leven. 365. Die wȳle. 367. lijff ende alre eren. 373. I sijnre eren.

Gheloifde hi dair weder te keren
Binnen vier manenschijn
L. Fol. IX. r. Ende hoir echte man te sijn.
Die storm verghinc na twaelff daghen,
Dat weder begonde hem te behaghen,
Dat meer wort slecht ende ghevoeghe:
Wat baet dat ic u veel ghewoeghe?
Dair wort bereyt te schepe wairt.
Die jonghelinc reyde sine vaert:
tAthenen wairt was sijn begheren,
Om sinen vader te visiteren.
Een scheyden musten si bezueren,
Die hoich gheboren creaturen.
Dat viel him hart ende onghevoeghe:
Twater liep daer over doghen drueghe.
Vriendelic oirloff wart ghenomen
Van dien tween edelen ende vromen.
Doch bleeff die vrouwe in goeden hoip:
Als die tijt sinen ommeloip
Van vier maenschijn hadde ghedaen,
So soud si weder troest ontfaen
Ende loon van hoirre minnen stam.
H. Fol. III. r. b. Mer doen die heelt te heyme quam,
Dat harde verre was van daen,
Heeft hi ene nuwe minne bestaen,
Die him te punte was gheseten.
Die goede Fillis wart al vergheten,
Als huden menich wert ghedaen.
Cort wil ict u overslaen:

Vs. 380. u *ontbr.* 381. wert. 382. bereyde. 384. visenteren. 387. vel. 388. doghen *ontbr. en zal ook wel een bijvoegsel van den afschrijver zijn.* 389. wort daer ghenoemen. 400. was al v. 402. ic.

L. Fol. IX. v. Die schine vanden vier maenden
Ghinghen omme ende waenden.
Demofon was anghenomen,
Ende heeft vergheten twedercomen:
Van sijnre coomsten vernam men niet.
Des doechde Fillis zwaer verdriet;
Si ghen[c] spasieren bider zee,
Hair was utermaten wee,
Hair dochte hair herte woude breken,
Qualic conde si ghespreken.
Si claechde hoir leyt, als si best mochte,
Dat Demofon hoirs niet en rochte.
Si sprac: »O Demofon! o wach,
O wee, dat ic dy ye ghesach!
O valsche man, o onghehuyr,
O truweloze creatuir!
Schaemdi voer der Goden list,
Dien du meynedich worden bist.
Waer om doetstu den Goden schande?
Du hebbes opgherecht dijn hande;
Du lieghes, ende ic verderve.
O Pallas, Jupiter ende Meynerve,
Juno, Venus ende Dyane!
Vierwarff is die lichte mane
Hair ghecomen ende ghegaen,
Ende Demofon, heb ic verstaen,
Is mit nuwer liefte ghecleyt.
L. Fol. X. r. Dat brinct my in een sterflic leyt.

Vs. 411. haert hart dat w. b. 412. conste. 419. voer den. 422. Du hebste. 423. Du lieghest. 426. Vier warff om so is die mane. 429. Is m. n. minne g.

Helpt my beclaghen, vrouwen, maechden,
Die ye na rechter liefde yaechden!
Bescreyt my als ic bin ghestorven!
Dit heeft my Demofon gheworven.
Claecht al over den valschen man!
Ic sie veel schepen comen an;
Mer sijn schip en coomt hier niet.
O wee! wat is my nu gheschiet?
H. Fol. III. v. a. O Demofon, meynedich vorst,
Hoe sere mi na dijn liefte dorst,
Du en wils niet comen hier tot mi:
Ic moet over die zee tot di.
O wee! ic bin alleen, ellendich:
Mijn lijff [l. lief] is wech ende nymmermeer wendich.
Het is om niet, al dat ic claghe.
Adieu mijn stadt, vrund ende maghe!
Die liefte brect mijn herte ontwee."
Mittien so spranc si inder zee
Ende verdranc, die edele vrouwe.
Daer wort ghedreven zwaren rouwe,
Als wail betamelic was ende reden.
Dats wail gheschiet tot anderen steden,
Daer minne wrocht alsulke daet.
Daer om scrivic u minen raet,
Dat ghi wiselic minnen sult,
Ende lyden een heymelic verdult
L. Fol. X. v. Wanneer u ontrouwe wedervaert.
Die ziele moet ymmer sijn ghespaert.

Vs. 435. Cl. alle over d. v. n. 441. hier *ontbr.* 444. Mijn lief. — nymmermeer *ontbr.* 448. in die zee. 449. die edel v. 450. wert g. groten r. 451. tamelic.

Om sulc wee te bliven doot,
Dat en docht mi sijn gheen noot,
Na dat icker off heb onthouden,
Op dat die ziele bleve behouden.
Dat salmen minnentlic versinnen
Ende dair mede den dwanc verwinnen.
Men sal altoes een beter hopen:
Die tijt mach alte misselic lopen.
Dat huden misset, dat raket morghen.
Laet wantroest hoerselven worghen:
Mishopet niet, doer Goeds eere,
Ende volghet in allen minen lere.

Die ghene die sijn in jonghen daghen
Endę volcomen liefte draghen,
Den radic dat si scuwen ymmer
Enicheit, wantsi brinct kommer
In herte, in moede ende in sinne.
Went ghise [*l.* Want ghi] moecht des worden inne
Ende selver proeven bij ghelijcke:
Hadde dese coninghinne rijcke
Bij hoer ghehadt gheselscap goet
Oft enen mensche, die hoir den moet
Ghewandelt hadde mit soeten troest,
Sy ware vander doot verloost:
H. Fol. III. v. b. Want een mensche haddet wael benomen,
L. Fol. XI. r. Dat dair toe en ware niet ghecomen.
Daer omme so scuwet eynicheit:

Vs. 463. ynnentlijck. 469. doer God die Heer. 476. Want ghi mochtes werden i. 478. dese edel c. r. 484. Dattet daer toe niet en hadde g.

Want si brinct bij wilen leyt.
Si wercket veel melancolyen,
Sy doet ziele ende lijff vertyen
Ende doet zere die zinnen crencken,
Als een yghelic wael mach dencken.

Van minne boert my wael te spreken,
Die menich herte heeft doen breken.
Om dat wijslic te verhoeden,
Sal ict u bi exempel vroeden,
Die in voertijden sijn gheschiet:
Op dat ghi scuwet ende vlyet
Die onghetemperde, hete minne,
Die soe verdorret des mensches sinne,
Dat si soe onghedoechsaem sijn
Vander liefden vuerighe schijn,
Dat sy daer omme siele ende lijff
Waghen, beyde man ende wijff.
Dat schiede ooc meest inder Heyden tijden:
Die mochten min dat sterven myden
Dan wy: want si dat vast gheloefden,
Wanneer si him hoirs lijffs beroefden,
Dat si dan lijfflic alte samen
In een ander werlt quamen.
Wan[t] het is noch huden mede
Over al Heydenscip ene zede,
L. Fol. XI. v. Als coninc off hoghe vorsten sterven,

Vs. 486. W. s. b. onderwilen l. 287. Si doet veel melancoliseren. 488. verteren. 494. ic u b. exempelen. 498. verdoert des menschen. 503. in heydenen tijden. 504. der st. m. 505. dat *ontbr.* 507. lieflijck. 509. Want.

So plachmen him daer bij te werven
Horen heymelicsten camerlinc
Ende merryen melck, dits ware dinck:
Die graeftmen mede mitten here.
Dat houden si voer grote eere.
Want si meynen, twaer grote schande,
Dat hoer heer in enen anderen lande
Comen soude sonder ghesinde
Ende sonder dranc diemen minde:
Want melc van merrien houden si daer
Voerden edelsten dranck voirwaer,
Diemen den heren schencken mach.
Nu come ic weder op mijn gheclach,
Te spreken vander minnen aert,
H. Fol. IV. r. a. Die menigherhande ghevonden waert,
Gheoerloefde, goede ende ongheoirloft
Ende ghecke minne, die heeft becoft
Menich edelinc hier te voren,
Als ghi namaels wael sult horen,
Ende hier voer wael hebt verstaen,
Hoe dat mit Fillis is vergaen.
Daer bij so machmens sijn ghewis
Dat ducke een ghecke minne is,
Die nochtan wael gheoerloft si.
Fillis was van mannen vry,
Ende wes si dede, heeft si ghedaen
L. Fol. XII. r. Op trouwe, die daer was ghegaen;
Mer dat si dede, onlovelic wast:
Want si verliefde op enen gast,

Vs. 512. plechtmen. 524. ghelach. 531. hier *ontbr.* 533. machmen. 536. minnen.

Den si hoer lijff ende have boot
Ende en wiste cleyn noch groot,
Wye hi was ende hoe gheheten.
Oick was hi hoer so verre gheseten,
Dat him nymmermeer en stont
Te comen op hoirs landes gront.
Dair omme soe wast wael ghecke minne.
Dat heeft die waerde coninghinne
Mitten live dier becoft.
Dit heeft Venus aldair ghewrocht.
L. Fol. XII. v. Des speels can si wael wercken mee.

Colcos leghet opter zee,
Ende [is] nu Rodes gheheten.
Daer was voertijts ingheseten
Een coninc, Oetes was sijn name.
L. Fol. XIII. r. Hi hadde een dochter zeer bequaem,
Lustelyck, scoen, van rijcker konst;
Want sij bijder Goden gonst
Van nygromantien meester was.
Altois studeerde si ende las
Die wile si was in svaders hoff.
Verre was des coninex loff,
Om eenre zaken wil, vermaert.
Enen schat, duerbair ende wairt,
Hadde hi besloten ende vast bemuirt,
Den menich goetman hadde besuirt
Ende tlijff gheset in groten verliese.
Het was een ram mit enen gulden vliese.
H. Fol. IV. r. b. Dat hadde die coninc doen besluten,

Vs. 547. so ist al g. m. *Voor vs.* 551, *als opschr.* Van Jason ende Medea. — II. 551. wael *ontbr.* 555. Thetis. 561. int vaders.

Mitter nygromancschen virtuten,
In also stercker vryer hoede,
Dattet nyemant tot sinen goede
Ghewinnen en mocht, als ic versta,
Dan allene Medea,
Des conincx dochter, daer ic aff scrive.
Daer worter menich vanden live
Beroift, die wouden avonturen
Tvlies te winnen uter muren.
Want wye den schatte soude ghenaken,
Die most vechten teghen draken
Ende teghen ossen, die vuer bliesen,
Dat dede den heelden tlijff verliesen.
Noch wasser veel meer wonders aen,
L. Fol. XIII. v. Dat mi te lanc is te verslaen:
So datter nyemant an en quam,
Hi en moster bliven doot off lam
Ende mit schanden van dane varen.
Die gheduerde langhe jaren,
Datmen dit vlyes uut allen hoecken
Om wael daet plach te versoucken.

In Thesalyen, die rijcke stadt,
Een groot gheweldich coninc sat,
Ende was gheheten Peleus.
Op een tijt bedocht hi hem dus:
Hi hadde wael over vele daghen
Van den gulden vlyes horen (*) ghewaghen

Vs. 580. teghens twe draken. 581. teghen *ontbr.* 583. was daer. 596. Vanden gulden vlies horen saghen.

(*) *Het HS. heeft:* had horen, *beide woorden later doorgehaald.*

Ende om te crighen dat selve vlyes,
Dat dair in stack groot verlyes;
Want wye hem des ye onderwant,
Die verloes sijn lijff te hant.
Nu hadde hi enen neve goet,
Jason, die frissche wail ghemoet,
Die starc ende vroom was ter wapen.
Alle die ridderen ende knapen
Vanden rijcke die minden hem zere
Ende daden him waerdicheit ende eere:
Soe doeghende was hi talre tijt.
Des hadde die coninc grote nijdt;
Doch dede hi sijn schone ghebare,
Recht off him lieve daer toe waire.
Jason, dese ridder schone,
H. Fol. IV. v. s. L. Fol. XIV. r. Was recht erfnamen vander crone;
Want die coninc was van hogher waerden
Ende en hadde ghenen zoon op aerden.
Dus haddi alle weghe ducht,
Dat him Jason verdriven mucht,
Ende ghinc visieren talre tijt,
Hoe hi Jason mocht werden quijt.
Op een tijt so was daer ghehovet,
So dat een yghelic him belovet.
Vrouwen, heren, waren daer vele
Ghecomen tot des conincx spele.
Daer was menich vromel man.
Doe sprac die coninc Jason an.

Vs. 597. dat gulden vlies. 600. Hi v. s. l. al t. h. 603. van wapen. 605. die *ontbr.* 607. duechdelic. 609. dede hi hem. 613. hogher *ontbr.* 623. vroem.

Voir alle die heren van groter machte.
Dat dede hi uut valscher ghedachte,
Om dat him Jason soude schamen
Voerden heren ende vrouwen tsamen,
Ende seyde vriendelic: »Neve Jason,
Ghi sijt jonck, starck ende schoon,
Uwe vromicheit is wide vermaert.
Een dinc mijn herte zeer begaert:
Mocht ghi dat bringhen in onsen rijck,
Soe en waer nyemant uwes ghelijck
Van vromicheit ende waeldaden,
Ende souden u comen te staden
Namaels; want dat rijcke mijn
Sal na mijnre doot u zijn:
Want icx doch nyemant bet en gan.
L. Fol. XIV. v. Ende moechdi mi daer helpen an,
Dat mijn begheerde warde vervult,
(Als ic hope dat ghi wael sult,
Want ghi sijt so wael ghedaen,
Dat u gheen dinck mach wederstaen),
Up dat ghi wilt ghenenden des,
So ghelove ic u alhier ghewes
Voer alle die ghene die hier sijn,
Dat halff dat coninerijcke mijn
U sal sijn die wile ic leve,
Dat zweer ic u, mijn lieve neve:
Na mijnre tijt ist doch al uwe."
A[y] hoert die valsche ontruwe

Vs. 631. vremicheit. 635. ende van w. 636. Ende soude u oeck t. s. 644. gheen dineg en mach. 645. wilt annemen des. 648. Dat halve c. m. 649. Uwe. 652. Ay hoirt hier die onghetruwe.

Van desen onghehuyren coninc,
Die den edelen jonghelinc
H. Fol. IV. v. b. Brenghen wil in alsulker noet,
Daermen te werven plach den doot,
Ende sprect hem aldus hoechliken an
Voer alle die vrouwen ende hoghe man.
Jason sprac, die (*) vrome coen:
» Heer oom, ic wilt al gaerne doen,
In dien dat ghi mij berecht
Scepen, ridderen ende knecht,
Als sulke reysen toe betaemt."
— » Neve, hoe ghi dat selve raemt,
Sal ic u doen volcomelic,"
Sprac die coninc gheveynsdelic.
L. Fol. XV. r. Mit corten reden wil ic u tellen,
Hoe Jason voer mit sinen ghesellen
Te Colcos, om dat gulden vlyes.
Hi was vrolic, jonc ende ries
Ende sorchde luttel voer den stoot,
Die hem bringhen mocht ter doot.

Die coninc Oetes wortes ghewaer,
Dat vreemde gasten quamen daer.
Him wart gheseit in sijn pallas,
Datter eens conincx zone was.
Hij ghinc hem teghen hoefschelic
Ende ontfincken vriendelick.

Vs. 654. desen. 655. sulker. 656 plech. 657. guetlic. 660. alte. 661. wilt berechten. 662. knechten. 663. reyse. 664. selver. 671. die stoot. 672. mach. 673. Tethes wert. 675. wort. 676. een c. z. ghecomen was. 677. hoghelijck.

(*) *Het HS. heeft het woord* die *tweemaal.*

Medea, die suverlike maecht,
Heeft Jason alrede verlaecht
Ende hi hoer weder mitter minne.
Daer sijn sijs eens worden van sinne.
Si pogheden beyde [om] sulken list,
Dat Jason wael hoer camer wist.
Si was vol eren ende doecht
Ende hoir ontfarmede sijnre joecht,
Dat him die draken souden ontliven.
Snachs plach hi bi hoer te bliven
Heymelic, alst avontmael
Was ghegheten inden zael.
Daer dreven si al hoer ghenoecht,
Als sulken jonghen luden vuecht,
Nader ghewoenten die was doe.
L. Fol. XV. v. In groter weelden waren sy vroe.
Een yghelic socht des anders vrede,
Wes deen begheerde dander dede.
H. Fol. V. r. a. Sy gaf hem crude ende meesterye,
Caractere ende toverye,
Daer hi mede soude stormen
(*) Die helsche ossen ende wormen
Ende wijsde hem alle die weghe,
Dat hi dat gulden vlyes gheoreghe.
Dus halp si hem an svaders schat,
Ende daer toe alle dat
Si crighen conde, dat namsi mede

Vs. 679. suver. 683. gheworden. 683. om s. l. 690. inder. 695. Yghelic. 698. tovernien. 700. Teghen die ossen e. helsche w. 702. creghe. 705. dat *ontbr.*

(*) *Voor dit vers is later geplaatst* tegen, *gelijk ook* L. *heeft.*

Ende voer mit Jason uuter stede.
Daer liet si vader ende lant,
Ende nam him menich duerbair pant,
Die schone stadt ende alle dat rijck,
Daer si off was rechtveerdelijck
Erfghenaem van alre boirt,
Ende voer mit horen gasten voert,
Heymelick inder duuster nacht.
Dit wracht aldaer der minnen cracht:
Dat hoir ten quaetsten na verghinc.
Want sie dede een ghecke dinck,
Doe sy inder minnen last
Soe haestelic ghinc mit horen gast
Ende liet vader, moeder ende vrende,
Om enen die sy niet en kende.
L. Fol. XVI. r. Hoet hoer ten lesten is vergaen,
Suldi hier after wael verstaen.

Groet ghebrec daer dicke of coemt,
Dat den menschen luttel vroomt
Ende worter alinghe mede gheschent,
Als daventuir ten quaetsten went,
Dats een haestich anevanc
Ter minnen. Ach! wat quader ganc
Gaet die menighe mit sienden oghen,
Dat hi him brinct in scharpen doghen,
Ende meynt te bouwen enen sconen gaert,
Daer dicke een netelbusch of waert.

Vs. 711. Erfnaem van volre gheboert. 712. gast. 713. in eenre. 714. D. w. al der m. c. 724. mensche. 725. a. om g. 730. Daer.

Mit oirloff spreke ic tot den vrouwen:
Want ic doet in goeden trouwen,
Om die te waernen van onghelimpe.
Menich vroukijn spreect in schimpe
Tot enen jonghen geckelijn:
» Vrient! du moets mijn boelkijn sijn,
H. Fol. V. r. b. Desen Mey ende langher niet."
Soe is daer liever wael gheschiet.
Wanneer si heeft enen somer gheck,
So gaet sijn lijff al queck, al queck,
Ende bringhet hoer dan een meyen rijs,
Recht off hi seide: » Wildijs? wildijs?"
So gaet hi, als die jonghen plien,
Ende wil sijn nuwe vrienden sien.
Hem is tot sinen nuwen heemde
L. Fol. XVI. v. So lieve, ende him is so vreemde,
Dat hi den boel ghecreech so wel.
So heeft hi dan een heel ghesel,
Die van Sottighem is gheboren,
(Want ic heb dicke segghen horen,
Dat ghelike mint ghelike)
Den seit hi dan al heymelike,
Hoe dat hi een boel heeft,
Die al na sinen wille leeft.
So wil hi darwaert hene gaen,
Off hise erghent mach sien staen,
Die harde weynich na him waeckt.
Siet hise dan, soe ist wael ghemaect,
Dan isser alte wael ghepepen.

Vs. 735. ware. 737. gheckekijn. 738. moest. 740. der. 742. al q. en q. 746. vriendinne.

So sal hi dan sijn gheselle gaen slepen
Inden wijn; daer ghaen si sitten.
Die wile hi zweeft in deser hitten,
So werpt hi sijn arm in die lucht
Ende maect een heerlic gherucht:
»Wy hou! ic heb minen boel ghesien!
Huden en mach mi niet misschien!"
Vrolic is hi mit ghesanghe.
So vraghen die ander also langhe,
Dattet die heelghesel al seit,
Wair dat Hannen sin op steit.
Des wondert den ghesellen dan
Ende segghen: »Is Hannen alsulken man?"
Fol. VII. r. Ende dat hoert Hannen alte gaern,
Dat die ghesellen der taveerne
Weten van sijnre minnen staet,
Dat hi so schonen boel haet.
Dit gaet dan voert doer alle die stadt.
Hoe luttel weet die jonefrou dat!
I. Fol. V. v. s. Die mit boerteliken woerden
Ghecomen is in sulker oerden,
Dat si int gherucht moet staen.
Nu moet sijt ymmer hebben ghedaen,
Weder si schulde heeft ofte ghaen.
Dus wortet na ghekeert in ween,
Dat sij lachende heeft ghesproken,
Ende wort an hoer te recht ghewroken,
Dat si mit doren omme gaet.

Vs. 762. So gaet hi sinen ghesel dan s. 766. eerlic. 767. Wie. 769. is hi oec. 772. Hannynig sijn sin. 773. der. 774. sulck een. 775. Ende *ontbr.* 776. inder. 778. schoen en buelkijn. 784. si.

O eerbaer wiven! dat verstaet:
Wye him neder werpt inden slijck,
Hi wart vul slikich bij ghelijck.
Wye mit zwinen wil omme gaen,
Daer leert hi wael gnorren aen.
Wye mit ghecken leven wil,
Die moet hantieren ghecken spil.
Wye mit kynder levens pliet,
Kintscheit brinct hem int verdriet.
Slaet die doren van uwer hant,
Wildi behouden der eren pant.
Die gheck en wil niet sijn ghedoret.
L. Fol. XVII. v. Loefdi him wat ende hi dat horet,
Dat suldi moeten houden vast,
Of hi brinct u daer om in last.
Versiet u wel ende volcht mijn scriven.
Ic hebt ghehoert van goeden wiven,
Die daer sorchlic over claechden,
Ende mi oick om raet vraechden,
Hoe sij der ghecken worden quijt:
Want si volchden talre tijt
Ende en lieten nymmermeer af,
Om een goetwoert datmen him gaf,
Dat sij him billicx niet en souden
Aentrecken noch aen houden.
Die ghecken sijn lichtelic aen te vaerden;
Mer quijt machmense qualic waerden.
Daer om so wilt die ghecken scuwen
Ende den wisen u eer betruwen.

Vs. 791. int s. 792. vul *ontbr.* 797. sijn leven. 807. claeghen. 808. raets. 809. soude worden.

Watmen mit ghecken wil bestaen
Moet ymmer gheckelic vergaen.
Dat scheen wael an die schone Perne,
Die alte zonderlinghe ghaerne
Mit enen gheck te boerden plach:
Daer ic u aff sal doen verslach.

L. Fol. XVIII. r.
H. Fol. V. v. b.

Men spreect ghemeenlic onverholen:
Mit stercken sotten is quaet folen.
Dat suldi weten ende niet wanen;
Want wijlneer was in Tuskanen
Een schone maghet, seer bequaem,
L. Fol. XVIII. v. Perna was horen rechten naem,
Van edeler aert ende rijck van guede,
Lustelich ende frisch van moede.
Een gheck, gheheten Thirobinus,
Verkeerde veel tot horen huus
Ende plach die joncfrou boel te heten.
In schimpe deedsi him oec weten,
Dat hi alleen hoer boelkijn waer,
(Des si doch niet en meynde een haer).
Dus hadde Perna hoer solaes
Mitten groten jonghen dwaes.
Het viel, dat Perna was ghegaen
Afterwaert om hoir hoeft te dwaen.
Die gheck quam daer ende vantse alleyne.
Tehant sprac die goede reyne,
Die gheen arch noch quaet en dacht:

Vs. 821. Pairne *en soo overal.* *Voor vs.* 825, *als opschr.* Van Tiribus ende van Pairna. — III. 826. ist. 828. Want *ontbr.* — so was in Tusschanen. 829. wel bequaem. 832. groot van moede. 833. Tyribus. 838. meynde niet een haer. 844. so sprac.

» Wane, boel? wye heeft u hier ghebracht?
Wye seyde u dat ic was alhier?
Sit hier neder bijden vier
Ende dient my thent ic hebbe ghedaen."
Mittien is hi hoer toe ghegaen
Ende dructse vast in sinen arm.
Die goede joncfrou dacht: wacharm!
Hoe vaer ic nu mit desen sotte?
Trouwen het ghinc daer uten spotte.
Mit crachte swanch hise totter aerden:
Dair is die maghet wijf ghewaerden.
Si riep ende dreeff groot gheluut;
L. Fol. XIX. r. Ten bate niet, die boert ghinc uut.
Die joncfrou heeft een kint ontfanghen
Ende die doer is wech gheganghen.
Daer bleeff si sitten in groten leyde.
Ten lesten ghinc si in Goeds gheleyde
Ende streeck wech mit droevigher list,
Dat niemant vanden huse en wist,
Wairwaert datsi nam een eynde.
Langhe doelde si in ellende.
H. Fol. VI. r. a. So si in vreemde lande was,
Ter tijt toe dat si skinds ghenas.
In enen woude si ghelach,
Dairt nyemant en wiste noch en sach;
Ende als si denckende wart omtrent,
Hoe si hoer selven hadde gheschent
Ende so lastelic was voirdoert,
So heeftsi eersten tkint versmoert

Vs. 848. bij die. 855. ter. 856. maecht een w. 857. Ende riep. 867. landen. 868. tskijnts 873. lachterlijck. 874. eert [*l.* eerst] dat kint.

Ende hoir selven na verhanghen.
Dus ist hoir mitten dwaes verganghen.
Hadsi den gheck niet an ghelocket,
So en waer dat speelkijn niet gherockent.
O salighe wive! denct daer an!
Ende ghi, magheden sonder man,
Ende wacht u wel voer Thirobuus,
Dat ghi niet en wert confuus!
Laet die stompe doren lopen,
Dat ghi niet [en] derft wanhopen,
Als die guede Perna dede,
Die starff in onverduldichede.
L. Fol. XIX. v. Wanneer dat ghi ten danse gaet,
So siet wail om, wye bi u staet,
Ende neemt den ghenen bijder hant,
Die u in doechden is bekant
Ende u mach leren off ghi dwaelt.
Van him so wordi wael betaelt
Ende crijchter eer ende vreude bi.
Seg ic u recht, so volghes my.

Men mach mercken ende versinnen
Wat van ghecker lude minnen
Ghecomen is ende hoe menich leit
Ghesciet is bijder haesticheit.
Hadde Paris, di[e] jonghe man,
Enen wisen rock ghetoghen an,
Doe hi sijn ghecke sporen speen [*l.* spien]
Ende ymme[r] Helena woude sien,

Vs. 878. dit. 879. hier. 882. Ende *ontbr.* 884. niet en dorft. 888. omme wie dat. 893. vruechde ende ere. 898. vander. 901. spien. 902. ymmer.

Soe waer Troeyen, die edele stadt,
Onverderft ende onghemat;
Sijn vader ende oick sijn moeder,
Hector ende alle sijn broeder
Ende ander menich vorste guet,
Die daer om hebben ghestort hoer bloet,
Die waren alle te live ghebleven.
H. Fol. VI. r. b. Het was him doch te voren ghescreven,
Voer hi tot Menelaus an
Ende naem Helena van horen man,
Dat Troyen daer om soude vergaen.
Mer sinen ghecken dommen waen
Woude hi daer om niet laten aff
L. Fol. XX. r. Ende en achte nyemants raet een caff.
Alsoe en willen die dwase jonghe,
Die sijn in horen, eersten spronghe,
Om nyemants wille laten bliven,
Si en willen horen wille driven.
Si en sorghen niet daer voren,
Ofs die vrouwen ghecrighen toirn
Of dat si in onvrede leven;
Dat coomt him al ghelijck ende even.
Weder si schanden hebben aff [*l.* off] eer,
Des en ruecken si min noch meer,
Op datsi werven dat si jaghen.
Salmen die rechte waerheit saghen,
Het valt dicke bider vrouwen schulde,
Dat si leven in onghedulde:
Want ic kenne, die wijflijck list

Vs. 908. ghestort hebben. 910. en laeten bliven. 921. oeck niet. 922. Of d. v. crighen t. 925. of.

Soect alle weghe dat spillic ist,
Jonck ende schoen van aenghescouwe.
Weder si guet sijn off ontrouwe,
Doren ofte wijs van sinne,
Huefsch off van loser minne,
Dorper ofte schamel man,
Dat en siet die wijflicheit niet an.
Sint dat siet [*l.* sijt], leyder, niet an en sien,
Soe moet bij wilen daer gheschien
Dat beter after waer ghebleven.
Wes daer bij tijden wert gheweven,
En weten die van Delf niet al.
L. Fol. XX. v. God gheve him heyl ende goet gheval,
Die heymelic, huefsch ende schamel sijn,
Wanneer him boert der minnen schijn.

Niemant en straffe mine sprake,
Dat ic die jonghe doren lake,
Om dat ic van daghen sij.
Ic bin doch aller minnen vrij:
Wes ye gheleefde, dat is doch doot
In mi; mer doe die tijt gheboot
Dat ic mede ter heyden ghinc,
H. Fol. VI. v. a. Doe dede ic als een jonghelinc.
Mi docht, ic maectet alte wale;
Mer had ic gheconnen dese tale,
Die ic mit jaren hebbe gheleert,
Ic woudet wel bet hebbe ghekeert.
Dus weet icket bij naturen,

Vs. 932. Soec — spillicst. 952. An my. 958. Ic woudet profitelic h. g. 959. Dus so weet ict.

Hoe die jonghen den tuyn bemuren:
Want die twee weghen heeft bestaen,
Die weet wail, welc best is ghegaen.
Daer om en verstatet niet in toern.
Ic hebbe ghelaect den jonghen doren,
Op dat hoer elc guet salich wijff
Daer voren hoede ende houde stijff.
Die jonghe wise en lakic niet:
Want het is dicke ghesien ende gheschiet,
Dat een guet eerbaer jonghe
Meer wijsheit hadde in sin ende in tonghe,
Dan sulc die ouder was van daghen.
So moghen dan die vroukijn vraghen,
L. Fol. XXI. r. Hoe sy die jonghen sullen kennen,
Die guet fijn [*l.* sijn] ende out van sinnen?
Trouwen, daer om is voer ghesproken,
Dat haesticheit heeft dicke ghebroken,
Dat wael gheheel hadde ghebleven,
Haddet sinnicheit bedreven
Mit goeden sinnen ende sacht.
Mit heymeliken vrienden wael bedacht
Salmen wijslic zoecken raet
Ende vernemen eens mannes staet.
Niet verre van huus en salmen riden:
So machmen weten tallen tijden
Ende vernemen van sinen ghevaerde,
Van sijnre coomst, van sinen aerde,
Weder hi goet si ofte boes,
Weder hi truwe si ofte loes,

Vs. 962. twelc b. i. te gaen. 969. Soe dat een. 971. sulcke d. o. waeren, 972. Mer so m. d. d. vrouwen. 974. zijn. 975. so is voersproeken.

Weder hi listich is off ront
Ende off hi heeft enen hoefschen mont,
Of hi enen gueden adem heeft,
Of hi in lieften heeft gheleeft,
Of hi die vrouwen gaerne eert
Ende wes dat hi meest heeft gheleert.
In gheselscap ende in spele
Salmen horen sinen kele,
H. Fol. VI. v. b. Of si hevet goet gheclanc,
Ende off hi lijden mach bedwanck,
Of hi milde ende eerbair si
Ende off hi helen can daer bi.
L. Fol. XXI. v. Niet lichtelic salmen anegaen,
Voir datmen claerlic heeft verstaen,
Of hi wetende is off geck
Of dat hi hevet enich ghebreck.
Wairmen dan tghestant sulck vint,
Dat hi billic sal sijn ghemint
Van vrouwen ende van goeden man,
Den salmen vriendelic nemen an
Ende herberghen den waerden gast
Ende sluten inder herten vast,
Ten ware of hi worde onstedich.
So suldi u des maken ledich
Ende gheven hem wilic sinen sack:
Soe doedi u selven groot ghemack.
Want soudi quelen ende leven onsacht
Om enen die uwer niet [en] acht,

Vs. 989. W. h. l. sij. 990. Ende *ontbr.* 991. Ende of hi. 993. Ende of hi. 1001. en salmen. 1005. dan *ontbr.* 1006. billicx. 1014. goet ghemack. 1015. quellen. 1016. niet en acht.

Als vele der vrouwen hebben ghedaen,
Dat soude u te leyde vêrgaen,
Als ghi van Fillis hebt ghehoert
Ende van anderen sult horen voert,
Die him lijfs ende goeds verdorven
Ende in wantroiste storven.

L. Fol. XXII. r.

Een coninc was, inder ouder ee,
Gheseten tot Thiri opter zee,
Machtich ende van schatte rijck.
Hi hadde een wijff, was suverlijck,
Doeghend ende van goeder aert,
L. Fol. XXII. v. Die horen man hadde lieff ende waert:
Dydo heb icse horen noemen.
Op een tijt so is ghecomen
Pymalion, die hoer broeder was,
Verlaechde den coninc op een pas
Ende heeften daer ter doot ghesleghen
Haestelic (*), als verraders pleghen,
Om dat hi hebben woude den schat.
Mer Dido vernam wail dat
Ende vloich mitten schatte van dan,
Voir hoiren broeder, den tyran:
Want si sijns niet en dorst verbeiden.
H. Fol. VII. r. 2. Si voer, dat God haer most gheleyden,
Ende si quam an, als ic versta,

Voor vs. 1023, *als opschr.* Van Dydo ende van Eneas. — IIII. Vs. 1024. Tyri. 1025. v. state rijck. 1033. ter *ontbr.* 1034. Haestelijck. 1035. Op dat hi. 1036. M. D. die vernam eer dat. 1039. Want zij hem n. 1040. hoer God m. gheyden. 1041. si *ontbr.*

(*) *Het HS. heeft* Lastelic.

Inden landen van Affrica,
Daer Serbas coninc was ende here.
Si en dede min noch meer,
Dan si bleeff daer bijden cant
Vander zee ende cofte lant
Teghen den coninc, also veel,
Als een ossen huut al gheheel
Omme soude moghen gaen.
Die coninc was in sulken waen,
Want een ossenhuut is cleyn,
Ende meynde, dat waer een luttic pleyn,
Dat een ossenhuut sloghe al omme
Ende gaft hoer om een cleyne somme.
Daer deedse die huut omme snyden,
L. Fol. XXIII. r. Van den enen ende ten anderen siden
Ende dede daer aff een ryemkijn maken,
So smal als men dat conde gheraken,
Daer si tlant mede omme mat
Ende tymmerde daer ene grote stadt,
Die Cartago wart ghenant.
Daer na, doe Troyen was verbrant,
Quam Eneas mit sijnre scharen
Al dolende tot Cartago ghevaren,
Also hi daer uut was verdreven,
Doe dander doot waren ghebleven.
Hi woude wesen in Ytalyen.
Dat lant en soude hem niet falien:
Want die Goden dedent hem verstaen,
Dat hi him daer neder soude slaen

Vs. 1052. het waer een luttel p. 1054. Hi gaft. 1065. Also dat h. d. u. wert v. 1069. deden.

Ende soude regneren in dat lant.
Voer Dydo quam die maer te hant,
Dat daer een vorste ghecomen waer,
Te schepe, mit eenre groter schaer.
Si heeften vriendelic ontfaen
Ende sijn te samen op ghegaen.
Daer wart een haestich anevanc
Van liefden, die hem beyden dwanck
Ende gheckelic wort bestaen,
Als dicke vrouwen hebben ghedaen
Ende oick mannen dier ghelijcke.
Dat hoff was costelic ende rijcke,
Dien om liefte wil wart ghehouden,
H. Fol. VII. r. b. Als sulke luden billicx souden.
L. Fol. XXIII. v. Die vrouwe heeft veel over [hem] ghedaen:
Want eerst heeft si den gast ontfaen
In horen huse guetelic
Ende dair na op hoer bedde rijck,
Daer si mit vroechden overdroeghen
Ende vriendelic mit malcander loeghen.
Dat duerde ene langhe spaci,
Dat elck was doen in sanders graci:
So heet waren der minnen glesten.
Dydo meynde in horen besten,
Dat Eneas daer bliven woude
Ende hoer te wive nemen soude,
So waer hi coninc daer ghebleven:
Dat hadde si hem gaerne ghegheven.
Mer neyn, ten was sijn meninghe niet.

Vs. 1077. haeste. 1080. dicwijl. 1082. Den hoff. 1084. Als die sulke h. s. 1085. heeft veel ghedaen. 1093. yesten. 1095. soude. 1096. woude.

Mit sinen vrienden hi him beriet,
So dat hi in Ytalyen woude,
Want hi daer regneren soude,
Als him die Goden hadden gheseit.
Die schepen worden toeghereyt:
Die hoghe waghen ghinghen si snyden.
Gheerne wouden [*l.* woude] si mit him tijden;
Mar hoir gheselschap hi versmade.
Dat dede hi bijder Goden rade.
Een zwaert gaf hi hoir in die hant,
Doe hi van daen ruymede tlant.
Groet ghescrey ende misbare
Dreef die minnentlike care.
Wenende stoet si, sere bedruct.
L. Fol. XXIV. r. Hoe minnentlike hoer herte smuct
Na horen lieven leyden gast,
Dien si so lieflic ende vast
Verkoren hadde bij Venus dwanghe!
Si stont ende sach him nae soe langhe,
Als si die schepe mochten sien.
Van dane ghinc si doe mittien,
So sere bedruct, dat alle man
Groten jammer sach dair an.
Doe si wail sach dat die here
Tot hoer en dede gheen wederkere,
Ende alle hope gaf verloren,
Do[e] ghenc si haestelic op ten toern
H. Fol. VII. v. a. Ende dede stoken enen brant.
Dat zwaert nam si in horen hant,

Vs. 1104. waren toe bereyt. 1106. woude. 1109. in haer hant. 1114. bitterlijcken — sucht. 1120. so ginck zij m.

Dat haer Eneas selve gaf.
Hoirs lijfs en acht si niet een kaff:
Want scheiden dede hoir sulken smart,
Dat si dat zwaert viel duer hoer hart
Ende storte mittien in dat vuer.
Daer bleeff die schone creatuir
Verdorven doer der minnen bant,
Dat sy te pulver wort verbrant.
Dat dede onghedoechsaemheit,
Die inder bernerder liefte leyt
Ende hart is te wederbinden.
Die wederbant is hart te vinden,
Ende off hi al ghevonden wart,
So is der rechter minnen zwaert
L. Fol. XXIV. v. Alsoe scharp ende stijff daer teghen,
Dattet niet ghelijck en is te weghen,
Ten si mit groter wijsheit dan,
Off daer en coemt niet anders van
Dan wanhoep, druck ende sorghe groot,
Daer den mensche off comt die doot.

In desen ende an anderen mede
So machmen vinden die waerhede
Van den ic voren hebbe gheseit,
Als vander minnen haesticheit,
Datmen die voer alle dinck
Scuwen sal an elken rinck
Ende verbeyden tijts ghenoech,
Ghelijck als ic hier voer ghewoech.

Vs. 1130. achte. 1136. Ende wort te pulver al v. 1144. Dattet niet en is ghelijck t. w. 1148. den doet. 1151. Van dat ic.

Ende also ic den vrouwen rade,
Soe radic (*) oick in rechten cade [*l.* rade]
Allen goeden mannen mede,
Dat si hem wachten voer haestichede
Inder lieften anevanck:
Want die minnentlike dwanck
Beloipt den mannen wail soe zere
Als vrouwen, ende bij wilen mere.
Ende ymmer wacht u wael, ghi manne,
Coemdi inder liefden spanne,
Dat ghi u vroukijn wail leert kinnen,
Off sy yet wanckel is van sinnen.
Wanckels vele is inden menschen.
Had ict van Gode, ic woude wenschen,
Waer si twee in liefden leefden,
H. Fol. VII. v. b. L. Fol. XXV. r. Dat si beyde ghelijcke beefden
Ende ghelike hetten droeghen,
Ghelike truerden, ghelike loeghen,
Ende [of] den enen yet gheschiede,
Dat dander him ten besten riede
Ende droeghen beyde den last ghelijck:
Soe waer alle die werlt rijck.

L. Fol. XXV. v. Isis was een jonck Romaen,
Sedich, hoesch ende wel ghedaen,
Van slechter burgher aert gheboren.
Een joncfrou haddi uutvercoren,

Vs. 1163. die mannen. 1164. Als die vrouwen. 1167. vrouwe. 1169 veel. 1175. Ende of d. e. y. misschiede. 1178. werelt. *Voor ve.* 1179, *als opschr.* Van Ysis ende Anazartes. — V.

(*) *Het HS. heeft* radic ic.

Schoen ende guet, van edelre stam:
L. Fol. XXVI. r. Si was gheheten, als ic vernam,
Anazartes, die zoete maecht.
Ysis heeft hoer sijn noot gheclaecht
Ende den brant te kennen ghegheven,
Daer hi staets in plach te zweven:
Dat was die brant van hoerre minnen,
Die him sijn hert ontstack van binnen,
Soe dat him alle dinck was ontseit,
Dan sorghe, verdriet ende hertelic leyt.
Die minne die dede him wee ende banghe.
Om ghenade volchde hi langhe.
Wat hi menichfoudelic claeghde,
Die joncfrou luttel daer na vraechde.
Hi sprac in truerliken done:
» O Anazartes! wairde schone!
Troost my, ic bin u eyghen knecht.
Troest ghi mi niet, ghi hebt onrecht.
Wat baet comt u van mijnre doot,
Daer mi toe brinct der minnen noot?
Seker, tsterven is mi bereyt,
Laet ghi my bliven in dit leyt."
Die juffrou sprac: » Vaert als ghi moecht;
Van my en wardi niet verhoghet."
Dus schiet hi onghetroest van daen,
Ende si versmade den gueden man,
Om dat hy hoer was onghelijck.

Vs. 1185. maeghet. 1186. gheclaghet. 1188. steeds. 1193. die *ontbr.* 1200. Doe dijs niet ghi doet o. 1203. sterven. 1205. joncfrou. 1206. wordi n. verhoecht. 1207. scheyde hi sonder troest. 1208. Ende *ontbr.*

Menich suchten, menich versijck
Ghenc over sijn bedructe hert.
Des nachts alset duister wart,
t. Fol. XXVI. v. Want hi so onghedoechsaem was,
Ghinc hi allene sijnre gas
Ende verhinc hem voer hoer poort. (*)
[Dit hebdij nu mede ghehoort,
Hoe haestelijck dat Ysis
In onverdult ghevallen is,
Om een wantroest, dat hem gheschiede.
Mit groeter aernst ic u bediede
Dat gi u daer voer hoet ende wacht.
Al ist datmen u niet en acht
Ten eersten, ten anderen of ten derden,
Ten vierden reys macht al goet werden.
Die vrouwen willen zijn ghebeden.
Si hebben natuerlijck in van seeden,
Dat sy hem somwijl droetich houden;
Wanneer die tijt des wil ghewouden,
So comter wael alsulken weder,
Dat zij ghetoghen worden neder.
Al zijn zij bi wylen derten,
Het staet hem oeck wael inder herten.
Ter aventuer het mach gheschyen,
Dat zij bi wylen segghen neen;
Si wouden dattet waer een ja.
Lieve vrienden, als ic versta,
So en is gheen mensch so wijs op aerden,

(*) *Hier ontbreekt in ons tekst-Handschrift een blad. Eene kleine strook papier, die is overgebleven, toont dat het er uit gescheurd is, nadat het HS. reeds was gebonden.*

Hy en verwandelt dic zijn ghevairden.
Die vrouwen zijn doch menschelijck:
Al spreken zij huden misselijck,
Des morghens zijn zij anders ghesint.
L. Fol. XXVII. r. Het waeyt wel menigherleye wint,
Eer die roeke uutgancg heeft.
Daer om, syet dat gy wijslijck leeft,
Ende wacht den tijt mit sachten moede:
Het sal u wael vergaen te goede.

Haesticheyt heb ic ghelaect,
Ende haesticheyt ist, diet al maect,
Dat die menschen doer die minne
Lijf verliesen ende sinne.
Daer om so moetsij zijn ghelaeten.
Haesticheyt maect groene straten:
Haesticheyt brenct alle weghe
Onspoet, ende selden seghe.
Goet verdrach doet safte slapen,
Daermen veel sinnes mach raepen.
O edele herten, wilt verdraghen,
Ende leertet mit rypen sinne draghen.
Merct hoe menich jagher doet,
Die zijnre saken wael is vroet
Ende weet hoe hijt beghinnen sal.
Nochtans soe en vanghet hi niet al
Ten eersten, daer hi rennet na.
Het valt wel dicke, als ic versta,
Datmen drie reysen ofte vier
Jaghet na enen wilden dier:
Die vijfte reyse ist noch ontganghen;

Mer ter sester bleeft ghevanghen.
Denct doch om der sester loep,
Ende en valt in gheen wanhoep,
L. Fol. XXVII, v. Of u ten eersten twilt ontgaet.
Een boem, die vast ghewortelt staet,
En valt ten eersten slaghe niet.
Het lijt die menighe groet verdriet
Eer hi werft daer hi na loept,
Nochtans dat hi stadelijck hoept
Te ghecrighen sijnre harten sake.
» En dede hope, therte brake,"
Dat heb ic dicke horen saghen.
Ic wiste eens vijff ghesellen jaghen
Bet dan drie jaer inden grase
Na enen wilden witten (*) hase,
Daer zij na hesten, breet ende lancg,
Ende leyden hem menighen nauwen ganck.
Int vierde jaer so bleeff hi mat.
O lieve vrienden, denct om dat!
Vangdij ten eersten slaghe niet,
Ende doet u tander jaer oeck verdriet,
Ten derden jaer so macht al keren.
Hi moet veel ghewins onberen,
Die den arbeyt scuwen wil.
Ende [een] die werven wil wonnen spil,
Een [*l.* Die] moet arbeyden ende ryden,
Selden rusten, ende lyden
Mit ancxste, mit sorghe, mit quale.
Wat leet Paertsevael doer den grale,
Eer hi des gheweldich wert!

(*) *Er heeft oerst gestaan* graeuwen.

Hem dunct, het valt hem veel te hart
Wat sy nu lyden, dese jonghe:
L. Fol. XXVIII r. Si willen recht ten eersten spronghe
Vanghen twilt daer sy na ylen,
Of zy willen hem bywylen
In groten onverdulde verderven;
So willen zy van rouwen sterven,
So gaen sy dan in rechten mismoede
In een clooster onder die goede.
Daer en misdeden sy nyet an,
Stondet op een ander mate dan.
Doch des en can ic hem niet laken,
Ende vallen [*l.* valle] weder op onse saecken.
Wy en connen al gheen mongcken zijn.
Mer dit is die lere mijn:
So verre als gi minnen sult,
Dat gi ten eersten hebt verdult.
Oft u niet en ghinghe te wensche,
Lijt guetlijc, gij zijt doch mensche,
Wy sijn doch alle tot lyden gheboren.
Laet u gheen wantroest verdoeren,
Ende wacht den tijt mit wysen sinne.
Ghi wervet entelic uwen wille.

Des machmen mercken overluut,
Dat minne soect die beste uut,
Die edel zijn ende reyn van sinne.
Daer wilsy altijt wonen inne:
Want daer mach sij wat in wercken,
Ende in desen groeten stompen stercken
En mach zij winnen niet [e]en twinck.

L. Fol. XXVIII. v.

Want dit is een proefélic dinec:
Al waert dat een huusbacken jonghe
Mit sijnre ongheslepenre tonghe
Yet guets worve an eenre vrouwen,
Twaren, mit alte cleynen rouwe
Soudi hi verliesen den soeten vont.
Hoe soude zijn herte worden ghewont?
Tfel is dicke, ten mach niet doer.
Al worde hi al gheset ter loer,
Ten soude hem dencken gheen verlies,
Dat hi verlore dat gulden vlies.
Die nutscap behaecht hem veel bat,
Dan roesen gaert ende bloemen scat:
Die staen hem luttel in ghedachten.
Een zwijn soude des weynich achten,
Datmen lelyen trade int slijck.
Van eenre vrouwen, groet ende rijck,
Sal ic u noch een saeck vertellen,
Hoe hoir die minne dede quellen,
Daer hoer oec haesticheyt toe bracht.
Wiltet houden in uwe ghedacht,
Op dat gy u lieve joecht
Te bet daer voer hueden moecht.

L. Fol. XXIX. r.

Eeus (*) was een vorst doirluchtich,
Ghecomen tAthenen zeer ghedachtich,
Dair voirtijts die hoghe scole was

Voor vs. 1351, *als opschr.* Van Theseus ende Adriaen. — VI.

(*) *Het is niet te bepalen, hoe de afschrijver wil gelezen hebben,* Eeus *of* Eeus. *De* a *en de* u *zijn over elkander heen geschreven.*

Ende men in allen kunsten las,
Ghelijck men nu doet te Parijs.
L. Fol. XXIV. v. Een edel jonghe, van kunsten wijs,
Die Androgonus was ghenant,
Wort van Creten aldaer ghesant.
Coninc̃g Minos was zijn vader,
Die tlant van Creten hilt algader.
Die jonghe wordt also kunsten rijck,
Dat die van Athenen ghemeenlijck
Hadden in hoirre herten nijt
Ende verwachteden op enen tijt,
Daer hi op tpallas toren gincg,
Om te besyen die vreemde dinck,
Die daer stonden ghemaginiert.
Daer worder sommighe toeghestiert,
Dien van boven worpen in die zee,
So dat hi brac zijn hals ontwee.
Minos heeft dese moort vernomen,
Ende is machtich over ghecomen,
Mit menighen ridder, stout ende scone,
Om te wreeken sinen sone,
Die so jammerlijck was vermoort.
Hi dede omlegghen die starcke poort.
Daer wort ghestormt dic ende vele:
Het gout die menighe daer die kele.
Langhe tijt so lach daer Minos
Ende verteerde menighen os,
Eer hi zijn wille creech aldaer.
Ten lesten warden si in vair,
Die van Athenen, ende dochten
Dat zijt niet wederstaen en mochten,

Ende ghinghen een dadinghe an
L. Fol. XXX. r. Mit coninck Minos, den hoghen man.
Hi ontfincse in ghenaden,
Mit voirwaerden, die zij hem daden.
Die voerwaerden sal ic hier bescriven,]
H. Fol. IX. r. a. (*) Mit oerlove van allen gueden wiven:
Nochtan so waer my tswighen sochter.
Pasiphos dat was Minos dochter,
Ende hadde ghewonnen bij enen stier
Een kint, dat was een anxtelic dier:
Minotaurus heeft sijt ghehetẹn.
Hi plach menschen ende beesten teten.
Boven was hi een menschelic dier,
Ende beneden ghelijc een stier,
Groot ende wonderlic ghedaen.
Daer en mocht nyemant voer hem staen:
Wat voer hem quam, wast cleyn of groot,
Hi moerdet al ende brachtet ter doot.
Hi stont besloten binnen muren.
Men brocht hem teten tallen uren.
Minos begheerte ende sijn menen
Was, dat die van Athenen
Tot elker drie jaren enden
Vijff mannen souden senden
Tot Mynothaurus in Creten,
Om van him te sijn verbeten,
Him te beteringhe ende te eeren,

Vs. 1392. Dasiphes. 1396. te eten. 1398. Beneden ghelijcken enen st. 1400. hem *ontbr.* 1401. w. c. wast g. 1402. al *ontbr.* 1404. ẽten. 1407. elken d. j. eynden. 1408. Hem v. m. 1410. Om t. s. v. h. v. 1411. beteren.

(*) *Hier begint ons tekst-handschrift weder.*

Off hi woudse destrueren.
Dat beloefden sij te hant
Ende zwoeren daer op een verbant.

L. Fol. XXX. v. Minos is van daen ghevaren.
Doe plaghen si tallen drien jaren
Luden te senden nader koir.
Op een tijt viel een groot rumoir
Tot Athenen in die stat:
Want die ghemeynte wonde dat,
Datmen lot worpe dair om,
Wye trecken soude tot Mynothaurum.
Want die armen sendemen voert,
Die rijcken bleven binnen der poort.
Ten bate coninc noch sijn ghebot,
Voertganc moste hebben tlot.
Doe die jaren omme quamen
Ende men ten lote soude versamen,
So ghebuerdet des conincx zone,
Die starck, vroem was ende schone.
H. Fol. IX. r. b. Theseus was die name sijn.
Hi moster een van viven [sijn],
Die mede in Creten souden varen.
Die guede coninc was out van jaren,
Hi dreeff rouwe ende hantgheslach,
Hi weende, hi truerde nacht ende dach
Om sinen soen, dien hi minde
Voer alle dat hi ye bekinde.

Vs. 1414. zwoerent op e. v. 1416. vijff. 1418. vil so gr. r. 1421. al daer om. 1423. arme sentmen. 1424. rijcke b. b. die p. 1433. een van viven zijn. 1433. soude. 1437. sonc. 1438. allen.

Hi voer van daen, die grote heer.
Die vader ghinc mede op dat meer.
Mit groten druc ende jammerhede
Wort daer van beyden een ghescheide.
Die hoghe zee ghinghen si snyden
L. Fol. XXXI. r. Ende seylden hene sonder myden,
So dat si quamen an Creten lant.
Daer so worden si gheleyt te hant
Voerden coninc inder zale.
Daer wordt bevolen den ammirale,
Datmen daer mede dede
Als ghewoenlic was ende zede.
Die viere ghecreghen des dodes slach,
Elc bisonder op enen dach.
Ten vijften daghe gheboerdet dan
Theseus, den edelen man.
Om dat hi was van conincx bloede,
Soe wort hem ghedaen te guede
Enen schonen [*l.* Een schone] camer, daer hi in lach
Tot dattet quam anden vijften dach.

Hier binnen soe heeften voirsien
Des rijckes conincx dochter een:
Adriana was hoer naem.
Si poechde zeer, hoe si best quaem
Te spreken mitten schonen gast.
Op enen avont heeft sijt ghepast
Bij des camerwaerde[r]s rade,

Vs. 1441. jammerheyt. 1442. Was daer — ghescheyt. 1446. so *ontbr.* gheleet. 1447. in die sale. 1449. daer so mede. 1453. bi sonder. 1457. Een scone. 1459. Hier en binnen — versien. 1460. rijcke. 1461. horen. 1462. hoe hi. 1465. een — sij. 1466. der.

Dat sy te gader mit goeden stade
Malcander vriendelic onderspraken.
Daer sloten si der minnen zaken,
Mit gueden voirwaerden ende verbande,
Dat hise mit hem te sinen lande
Voeren soude bij sinen live
Ende nemen sie [*l.* se] ten echten wive.
L. Fol. XXXI. v. Des leerde si hem alle die ganghe,
H. Fo'. IX. v. a. Hoe hi mit listen ende dwanghe
Minotaurus soude verslaen
Ende selve mitten live ontgaen.
Des vijften daghes, alst him ghebuert,
Wort hi den [*l.* ten] Minotauro ghevuert.
Sijn zwaert ende wapen nam hi mede:
Dat gondemen hem, want twas die zede.
Hi wart besloten in dat parck.
Sijn konst maect him die moet so starck,
Die him die schone hadde gheleert,
Dat him noch sorch noch anxt en deert.
Doe Minotaurus him teghen quam,
Sijn swaert hi in die hande nam.
Ende ghinc him an mit sulken woerden,
Als tot dier saken behoerden
Ende him Adriana leerde,
So dat hi him van hem weerde.
Daer sloech hi den onghehuyren doot

Vs. 1466. te samen. 1469. goede voirwaerde. 1470. tot s. l. 1472. nemense. 1474. liste e. mit d. 1476. selver. 1477. Den vijften daghe. 1478. tot Minotaurus. 1480. Dat gontmen hem om zijn edelhede. 1481. hi wort. 1483. Die kunst maecte. 1483. had. 1484. D. h. anxt noch leyt en deert. 1485. teghen hem. 1486. hant. 1488. Also daer toe behoirde. 1491. onghuere doet.

Ende loste him selven uuter noot,
Danck heb die guede Adriane.
Des nachts al stille voer hi van dane
Ende nam mit him die salighe vrouwe.
Blijschap dreven si sonder rouwe
Doe sy waren inden schepe.
Men reyde toe die mast ende repe,
Si seylden hene doer den stranck.
Menich vriendelic ommevanck
Gheschiede daer mit groter vroechde.
Ten was niet vreemd dat hi verhoechde,
L. Fol. XXXII. r. Want hi sijn lijff hadde ghevonden,
Dat ten dode was verbonden.
Doe sy inder wilder zee
Hadden gheseylt drie daghen off mee,
Quamen si aen een eylant,
Daer sy ghinghen op te hant,
Om aldair te nemen ruste.
Daer was een busch van soeter luste,
Daer in wart him logijst ghemaect.
Wat si des nachts bedreven naect,
Daer si laghen zoete ende sacht,
Daer en heb ic twaren niet op ghedacht.
Het was op trouwe wesmen dede.
Tgheselscap was in groten vrede,
Dat zij daer rusten mochten so:
Want sy der zee waren onvro.
H. Fol. IX. v. b. Twee daghen namen sy den rust,

Vs. 1493. Adriaen. 1494. daen. 1498. die *ontbr.* 1501. vroechden. 1502. vreemde dat si verhoechden. 1504. totten. 1508. gizghen si. 1510. v. groeter l. 1511. logijs. 1515. datmen dede. 1516. groeter. 1517. mosten also. 1519. die ruste.

Ende leefden daer in soeten lust:
Want het was somer dach,
Datmen daer veel ghenoechten sach:
Berghe ende dale waren grone.
Des derden daghes, nader noene,
So ghinc die edele kuussche smael
Alleyne spaitseren in een dael,
Dair bloemkijn stonden menichfalt.
Die zonne en had daer gheen ghewalt,
Om dat die lover dichte stonden.
Een zuete stat heeft si ghevonden,
Dair sy hoir neder heeft ghestelt
L. Fol. XXXII. v. Ende ghinc rusten op dat velt,
Soe dat haer die vake bestoet
Ende sliep, dat Gode ontfarmen moet.
Theseus dit vernam te hant
Ende ghereyden schip ende ghewant.
Vanden lande ruymde hi daer
Ende liet daer bliven die zoete kaer,
Dien [*l.* Die] hi op trouwe hadde verraden
Ende him gheleert hadde die paden,
Daer hi sijn lijff mede behelt.
Nu lecht Adriane opt velt
Ende en weet van deser reysen niet.
Dat schip heen doer dat water vlyet
Mit enen ghevoochliken winde.

Vs. 1520. luste. 1521. W. h. w. doe. 1523. Berghen ende dalen. 1525. edel zoete smale. 1526. A. spacieren in enen dale. 1527. bloemen. 1528. hadde. 1529 O. d. d. l. dicke st. 1533. E. g. zitten op d. v. 1533. vaec. 1534. God. 1535. dit *ontbr.* 1536. dede ghereden s. e. want. 1539. Die op tr. 1542. op dat. 1543. vander reysen. 1544. heen *ontbr.* 1545. ghevoechlijcken.

Die zee was smolt, dat weder was linde.
Elck man ijlde tot sinen hove.
Dese eerbaer vrouwe van hogher love
Heeft haer vanden slape bedaert
Ende is ghegaen ter haven waert,
Daer si schip noch mensche en vant.
Te richt heeft sy dat schip bekant,
Daer sijt van verre int water sach.
Groot gheween ende hantgheslach
Dreef die edele vrouwe guet:
Dicke si int water woet
Ende woude sinen schepe volghen.
Half verwoet ende seer verbolghen,
Clam sy boven op een clip
Ende sach na dat wrede schip,
L. Fol. XXXIII. r. H. Fol. X. r a. Dat hoir so valschelijc was ontvaren.
Si dreeff een jammerlic misbaren.
In groten druck, in sorghe, in wene
Stont dat edel hert allene.
Dien sy ghetruwede lijff ende guet
Heeft ghewandelt sinen moet:
Den sy gheloefde ganselijc
Heeft hoer ghehandelt bofelic.
Al was hi conincx zone gheboren,
So hadde hi hoer doch trouwe ghesworen,
Die hi lichtelic heeft vergheten.
Tis onrecht datmen him sal heten
Edel off van edelen name,
Die van naturen is onbequame

Vs. 1546. smout ende linde. 1547. tsynen. 1548. D. edel vr. v. groten love. 1549. slaep. 1551. mensch. 1555. edèl. 1562. Ende dreeff. 1563. I. g. d. ende in gheween. 1564. So stont d. e. h. alleen. 1568. boselijck. 1569. eens conincx soen. 1570. had. 1573. naem. 1574. so onbequaem.

Ende van daden is onedel.
Wat soudmen prisen een schoen vedel,
Daer gheen snaren op en sijn,
Die huer gheluut maken fijn?
Sulke edelheit ic prise
Ghelijc die schoenheit van schoonre Lize,
Die huer eer verloren heeft
Ende alle mannen te dienste leeft.
Edelheit dats edel daet.
Het is een ghec, die anders raet.
Dus stont die minnentlike schone
Ende riep in yammerliken done:
» O Theseus! bose man!
Wat is di hier gheleghen an,
L. Fol. XXXIIII. v. Dat ic bij dinen schulde sterve
Ende van minen live verderve?
O wee! heb ic dit leyt verdient?
Ic halp di als een trouwe vrient:
Du keerste vyantscip tot my.
Teghen minen brueder halp ic di,
Daer du dijn lijff mede hebs behouden.
O wee! dat wort my wael vergouden!
Ic hebbe di volle liefte ghedaen:
Du laets mi hier alleyne staen.
O vrede man, o felle gast!
Hoe laetstu mi in sulken last
Ende bist van my gheworden wendich!
Du laets my arm wijff hier ellendich,

Vs. 1575. so onedel. 1578. Dat hair gheluyt sout wesen fijn. 1580. schone Lyse. 1581. ere. 1582. man. 1583. E. is e. d. 1584. Tis. 1589. schulden. 1593. nu tot mi. 1595. hebst. 1597. hebdi. 1598. laetste. 1600. sulke. 1601. biste. 1602. Ende laetste mi hier arm wijff elendich.

Inder zee, op een eylant,
Dair man noch wijff en is bekant,
Ende du wail weets in dinen moet,
H. Fol. X. r. b. Dat ic hier ymmer sterven moet.
Och Venus, vrou verradinne!
Waer om so dwong di mine sinne
Te minnen den onghehuyren man,
Daer so vele onghetrouwe leghet an?
Hi heeft verslaghen minen brueder,
Ic heb ghelaten vader ende moeder,
Mijn lant, mijn rijcheit ende vrende,
Ende moet hier sterven in ellende,
Om dat ick volchde uwer leer!
O wy! o wach! en mach niet meer!"
Sprac dat minnenlike wijff
Ende warp mittien hoer schone lijff
I. Fol. XXXIV. r. Inder steylre rotsen neder.
Die zee ontfinc dat lichaem weder
Ende voerdet hene mitten vloede.
Daer verdranck die hoefsche guede,
Om dat si inder minnen pas
So heet ende onghedoechsam was.
Des anevanghes haestichede
Heeft hair ghebracht in sulken lede,
Als ghi hier lesen hebt ghehoert.
Ic bids u, weest soe niet verdoert
Ende niet ijlt so seer ter minnen.

Vs. 1608. dwongdi. 1609. so ongh. m. 1610. veel ontrouwe lach an. 1613. ende mijn vrienden. 1614. ellenden. 1615. volghe uwe. 1616. ic en mach. 1619. Vander steenroedse neder. 1621. Ende voer daer hene. 1625. ane vancx. 1627. Als ghi hier nu hebt g. 1628. bid. 1629. niet en ylt.

Wilt u te voren wail versinnen
Ende kent den man eer ghi anegaet,
Off ghi doet u selven quaet.

By reden soude ic gaerne spreken.
Ghi moecht hier selve nemen teken
An Adriana, die wail gheleerde,
Doe sy hoer van [hoer] vrienden keerde
Ende sette hoer liefte doen ende vast
An enen verren vreemden gast,
Dien si en kende meer noch min,
Weder hi hadde enen stadighen sin,
Off dat hi wanckel was van herte
Ende off hi kende der minnen smerte.
Doe en wast wonder noch vremicheit,
Dat hoer dair off quam groot leyt.
Hadsi weten sijn ghestant,
Hoet him in herten was bewant
Ende wat liefte hi te heyme droech,
Die him van verre int herte loech
L. Fol. XXXIV. v. Ende hoe hi aldair verbonden was:
H. Fol. X. v. 1. Had si gheweten alle das,
Si had hoer lichte bet beraden.
Mer als een mensche so is beladen,
Dat hi selve ghenen raet en weet
Ende nyemant segghen en wil sijn leet,
Die hem ten besten raden mocht,
Mer selve volbrenghet sijn ghedocht,

Vs. 1631. aen gaet. 1636. Die van haren v. k. 1637. sette *ontbr.* 1638. Leyde an eenen vreemden gast. 1639. Die. 1641. herten. 1642. smerten. 1643. Doch en wast. 1645. gheweten. 1648. int herte. 1650. haddi si. 1651. hadde. 1653. gheen. 1656. volbrenghen.

Weder het quaet sy ofte guet,
Dat is een zake, die ymmer moet
Bij wilen een quaet eynde ontfaen.
Die wise doen ons te verstaen;
Wes men zonder raedt ghenendet,
Wesel [*l.* Wesen] sal mit screyen gheendet.

Op dese zake wil ic wat thoeven:
Want my dunct dat sij behoeven
Leren, troest ende gueden raet,
Die leven inder minnen staet.
Al wort si dicwijl begonnen
Lichtelic ende onversonnen,
Het valt wael ende tgheschiet oick vake,
Dat si mit groten onghemake
Besloten wort in langher sorghe.
Des sette ic reden tot enen borghe.
Wes [een] selve hoert ende siet,
En can men hem ontvroeden niet.
O wee! hoe menich zoet behaghen
Heb ic ghesien in sommighen daghen,
Dat so ghenoechlic was van smake
L. Fol. XXXV. r. Int eerste beghinsel vander sake,
Daer ic cortelic na vernam,
Dat die zoete honichstam
So zuer ende bitter was ghewarden,
Dattet nyemant en mocht gheharden!
Ende dat viel al in corter stont,

Vs. 1660. doen ons dus verstaen. 1662. Wort mit screyen die gheeyndet. 1663. wat *omtbr.* 1669. ende schiet. 1670. in g. o. 1671. Ghesloten wort mit langhe sorghen. 1672. sette ic redene. 1673. Wes een selve. 1681. ende so bitter. 1682. mochte. 1683. Dat viel noch i. c. s.

Dat si beyden waren ghewont
So zere, so doen, so hertelijck,
Dat nyemant en sach des ghelijck,
Ende worden beyde terstont ghenesen
Ende schoten voert mit ander pesen,
Elck in een bisonder lant,
Recht of si nye en hadden bekant
Deen den anderen; dat docht mi vreemde.
Seker ic segghe, dat cleyne scheeimde
Was him beyden inden sinne,
H. Fol. X. v. b. Of die liefte was harde dinne.

Noch singhic voerwairt minen zanck.
Om te schuwen den heten dranck,
Die den mensche maect versmoort
Ende in lieften so verdoert,
Wil ic u gheven medicine
Teghen die verwerrede pine.
Niet dat ic u ghenesen can,
Off helpen uuter minnen ban,
(Des soudic my bewinden node);
Mer wildi volghen mijn ghebode,
Ghi sult u selven wael ontstelen
L. Fol. XXXV. v. Menich onghevuechlic quelen
Ende menich hertzweer ende pijn.
Soe is die rechte medecijn,
Verbeyden, mate ende sinlicheit.
Hier off wil ic u doen bescheit.

Vs. 1684. beyde. 1685. So doen so zeer. 1686. Datmen nye en sach. 1688. anderen. 1690. ghekant. 1691. dat *ontbr.* 1692. seg. 1699. medecijn. 1700. verwerde pijn. 1703. soude ic mi behelpen node. 1705: selver w. ontstellen. 1706. onghenuechlic quellen. 1709. sinnicheit.

Als ghi den ouden hont hoert bassen,
Soe hoert ende siet tot allen gassen.
Wye beproeft is, den gheloeft.
Si di in sinnen so verdoift
Ende ghi staet in sulken ghebu,
Dat ghi ymmer verre van u
Minnen wilt in vreemden steden,
So laet u doch dat sijn ghebeden
Ende settet wail in u ghedacht,
Op dat ghi doch uwes selves acht,
Ende doet versoeken al te voren,
Wye hi is ende waen gheboren,
Van wat zeden ende manieren,
Off hi bois is off guedertieren,
Huefsch off clapper off loghenaer,
Schamel off loes off drueghenair,
Sonderlinghe off hi yet heeft
Daer hi in lieften mede leeft.
Dat is tmeeste datmen sal gronden:
Want is hi mit yemande verbonden,
Dat him doet bruken vreuden spil,
Die en laet hi niet om dinen wil,
Al waerstu schoner veel dan sy.
Wairt oick dan also, dat hi
Hoir om dine wille lyet,
L. Fol. XXXVI. r. So en dorfstu daer an twivelen niet,
H. Fol. XI. r. a. Hy en schiet di mitter selver strale.
Dair om salmen verbeyden wale

Vs. 1713. die gheloeft. 1714. in sinen dienst verdoeft. 1715. bu. 1717. vreemde. 1720. doch *ontbr.* u selves. 1730. yemant. 1731. Daer h. d. b. vrienden sp. 1734. dan oeck.

Ende volghen matelic den brant,
Tot dat die zeden sijn bekant
Ende die manieren vanden mensch.
Och! dat waer een hoghe wensch,
Alsmen den mensche saghe van buten,
Datmen dan al sijn virtuten
Ende sijn ghestande dair mede bekende!
Die menighe in loesheit is behende,
Die dan rechtveerdich soude sijn.
Dat soude beletten menighe pijn,
Die menich edel herte doghet.
Ghi, guede mannen, weest niet onthoghet,
Dat ic [u] dus verzoeken doe:
Want also wael spreke ic u toe,
Als den gueden salighen vrouwen.
Ghi sult mede al omme schouwen
Ende versoecken eens wives ghestant,
Soe ic ghesproken hebbe te hant.
Wes ic den vrouwen wise ende lere,
Dat gheve ic u in gheliker were:
Wanttet is te duchten, inden [*l.* in allen] tijden
Valt ghebreck in allen [*l.* beyden] zijden.

Als ghi dan den tijt hebt verbeit
Ende alle dinc [u] is gheseit
Van sinen wesen ende ghestande,
Dunct hi u dan soe guederhande

Vs. 1739. Ende voeren. 1740. dat u die. 1741. mensche. 1742. het waer e. h. wensche. 1745. ghestant d. m. kende. 1749. Dat menich. 1751. Dat ic u dus. 1752. spreec. 1755. wijffs. 1756. heb. 1758. gheef. 1759. Want tis t. d. in allen tiden. 1760. in beyden sijden. 1761. dan *ontbr.* 1762. Ende u alle d. i. gh.

Ende onverbonden vry alleyn,
Van zeden hoefsch, van monde reyn,
L. Fol. XXXVI. v. Ende hi oec wijslic doet sijn dinck;
Twaren, dat is die jonghelinc,
Diemen in doechden minnen sal.
Beveelt him uwe zaken al.
Ghi sult van him bet sijn bewaert,
Dan off ghi selve schaffer waert.
Hi sal altijt sorghe draghen,
Hoe hi eere mach bejaghen
Ende uwe hulde vast ghewerven.
Hi soude liever lives derven,
Dan hi enighe zake hantierde,
Daer ghi van truwen mede faelgierde,
After dien mael ende stonde,
H. Fol. XI. v. b. Dat ghi mit hande ende mit monde
Sijt verbonden int ghelove.
Waer hi coemt, in elken hove,
Maect hi der vrouwen ere breyt,
U te eren ende waerdicheit.
Hi en sal niet segghen wye ghi sijt,
Als die ghecke doet talre tijt,
Die sine minne maket condt
Voer elkerlijc, ist cat, ist hont.
Teghen u en wart hi nymmermeer koen.
Hi ducht alle weghe te misdoen.
Wat hi beghint ofte endet,

Vs. 1775. Ende alle hulde mach verwerven. 1776. sijn lives. 1777. saecken. 1778. hi *later veranderd in* ghi. 1779. die. 1781. inden. 1784. ter e. ende ter. 1785. niet melden. 1788. Voer elcken man ist cat of h. 1790. Hi ducht altoes teghen u te misdoen.

Ghi en wort nymmer van him gheschendet.
Hi is altijt eren ghier.
Onderdanich ende guedertier
Suldi him tallen stonden vinden.
Mit dien suldi u vast verbinden
Ende houden him een gans ghelove.
Een wijs man, guet ende rijck van love,
Die sal oick des ghenenden voert,
L. Fol. XXXVII. r. Wair hi een wijff van sulker boort
Vindet, ende van sulker daet,
Als hier voer bescreven staet,
Dat hi him daer an houde vast;
Soe en brinct him wandel gheen gast [*l.* ghenen last],
Dat leven heeft een groot behaghen,
Die ghenoechte sal overdraghen
Ende die minnentlike vrede,
Die deen den anderen telker stede
Bewizen sal in stilre waer.
Heymelicheit sal wesen daer
Tusschen beyde vast ghesloten,
Om der nyderen anestoten,
Die nacht ende dach daer op schulen
In schalken laghen ende in kulen,
Hi [*l.* Hoe] si die goede saken werren,
Ende ist, dat si yet sien van verren,
Daer sy nochtan niet off en weten,
So gaen si grimmen ende eten

Vs. 1792. G. e. wert van hem mymmermeer g. 1795. Suldinen. 1797. houden hem een vast ghelove. 1798. Een wijs man van ghelove. 1799. dat oeck g. v. 1802. ghescreven. 1804. ghenen last. 1810. Heymelic. 1811. T. hem beyden v. besloten. 1812. nyders. 1815. hoe sij d. g. sake w. 1816. Ende *omtbr.*

Ende verteren hoirs selfs lijff,
Ter tijt toe dat si een guet wijff
Hebben gheschent off guede man.
H. Fol. xi. v. a. So sijn si alte wael daer an,
Als sy guet gheselschap scheyden
Ende guede liefte doen verbeyden,
Die wail in doechden souden duren.
Want si sijn sulc van naturen,
Dat sy niet en konnen ghedoghen,
Dat luden malkander vrienscap toghen.
Al waren si maghen onderlinghe,
Si souden quaet van tguede singhen.
L. Fol. xxxvii. v. Ende wairwairts dat sy hene vlieghen,
Altois vallen si op hoir lieghen
Ende visieren nuwe mare.
Die duvel grijpse bijden hare
Ende vuerse mit hem inder hellen,
Alle die nyders mit horen ghesellen!
Hoe mach dat valsche wolves saet
Soe rechte boos sijn ende quaet,
Dat si niet ghelijden en konnen,
Dat goede menschen malcander gonnen?
Ende die scalke vos Reynaert,
Die mit clappen toecht sijn aert,
Die wil al segghen dat hi siet.
Hi soude borsten, dede hijs niet:
Want lieghen, drieghen, dats al sijn lijff.
Ghi, guede mannen ende salighe wijff,

Vs. 1819. selves. 1825. soude. 1828. luyde. 1829. maghe onderlinghen. 1834. grijptse. 1835. Ende werptse. 1838. recht. 1840. guede lude. 1843. al melden. 1845. is al zijn lijff.

Wildi uwer eren achten,
Voer wolff ende vos moeti u wachten.
Die wolff, dat is die nyder fel:
Die vos, dat is die clapper snel.
Ende scuwet alle die ghene die roemen.
God moetse alle drie verdoemen!

Dus seg ic, dat ghi sult verbeyden
Ende niet lichtelicke scheyden
Dat opset dat ghi heb[t] begrepen.
Ghi sultet wael an laten drepen
Ende seylen, als ghi hebt den wint,
Dair ghijt rechte diep wael kint.
Nu heb ic van mate voergheseit;
Daer aff wil ic u doen bescheit.
Ghetempert sal die liefte sijn.
L. Fol. XXXVIII. r. Onghetemperde maect venijn,
Dat den mensche tleven neemt.
Mate in liefde wail betaemt.
Minne sal sijn te maten heet,
H. Fo. XI. v. b. Te maten cout, ende wail ghesmeet.
Waer die brant is alte groot
Daer blijft dat hert van hetten doot:
Alte cout veryaecht die minne.
Vrou mate is een edel vorstinne.
So wes een mensche by maten doet
Dat moet bij reden wesen guet.

Vs. 1848. Voer wolf voer vos moet ghi. 1851. scuntse al die daer roemen. 1853. seg ic u. 1854. Ende oeck niet lichtelijck. 1855. hebt. 1859. hebic u van mate ghezeyt. 1867. altoes groet. 1869. verjaghet. 1871. mate.

O goet wijff, want [*l.* wan] du hebs verbeit,
Dattu des mannes weselicheit
Hebs wael ondervonden claer,
So wil dijns selves nemen waer,
Dat dat vuer in dinen herte
Niet en brenghe so vuerighe smerte,
Off die man waer sulker eerde,
Dat hi diner niet en begheerde,
Dat ment moghe blasen uut.
Mer vindestu an sijn gheluut,
Dat hi him tot di wil voeghen
Ende leven slechs na dijn ghenoeghen,
Soe latet vlammen ende vrilick brenden:
Het wil dan al in vreuden wenden.
Du, bederman, wil dat oec scouwen;
Ic leerdi, ghelijc den vrouwen.

L. Fol. XXXVIII. v.

Noch straffe ic ene vrouwe guet,
Die schone was ende wail ghemoet,
Edel ende van guede rijck
Ende plach te wonen eenelick
L. Fol. XXXIX. r. Inden woude van Turkyen.
Horen name wil ic u lyen:
Oenoene was sy gheheten.
Niet verre van Troyen was si gheseten;
Mer na ghewoente der ouder tijt,
Soe woende si, des zeker sijt,

Vs. 1873. O du goet wijff — hebste. *In plaats van* want *stond er vroeger* waen. 1879. van s. aerde. 1880. gaerde. 1881. Dat ment wel mach. 1882. vintstu. 1887. Du man w. d. o. aenscouwen. 1888. Ic leerdi oick. *Voor vs.* 1889. *als opschr.* Van Paris ende Oenoene. — VII. 1889. straf. 1891. van haven rijck. 1894. naem. 1897. nader g.

In wildernisse ende in haghen.
Hoer ghesinde stedelic plaghen
Scape ende ander beeste te waerden,
Die him inde[n] woude ghenaerden.
Si was jonck ende sonder vader,
Ende gheen gheselscap alte gader
So en hadde si mit enighen man,
Die ye ter werlt lijff ghewan.
Op een tijt gheviel een dinck,
Dat Pryamus, die Troyssche coninc,
Een kint ghecreech van Ecuba,
H. Fol. XII. r. Sinen wive, als ic versta;
Ende die wile dat sijt droech,
Was een prophete, die ghewoech,
Dat dat kint soude verderven
Troyen ende voert bewerven
Sijns vaders ende sijnre broeder doot
Ende menighen ellendighen noet.
Doe dit kint gheboren was,
Pryamus woude eernstelic das
Ende gheboet der moede[r] doen,
Het ware dochter ofte soon,
Datmen[t] rechte voert versloeghe
Off inder wildernisse droeghe,
L. Fol. XXXIX. v. Daert mochte sijn verbeten,
Ende ghevent den beesten teten.
Doe dat kint ter werlt quam,

Vs. 1901. Scapen-beesten. 1902 inden. 1905. had. 1906. Die ter werelt ye. 1907. so viel. 1915. S. v. ende broeders d. 1919. Ende gheboetet die moeder te doen. 1920. waer. 1921. Datment. 1922. Ende inder. 1923. moste. 1924. Vander beesten ende worden ghegheten. 1925. werelt.

Die moeder dat seer qualic nam,
Dat hoer kint soude vergaen.
Enen wisen knecht sprac si aen
Ende bat him dat hi gheringhe
Inden woude daer mede ghinghe,
Op sulke doecht als si hem gan,
Ende bestedet enighe[n] man,
Diet op hielde tot sinen jaren:
Ende wes dat kint mochte vertaren,
Dat soude hi loven onghefaelt,
Het soude werden wel betaelt.
Oec dede si den bode te weten,
Dattet Alexander soude heten.
Die wise bode verstontet wel
Ende liep henen harde snel
Ter woestenyen mitten kinde.
Daer gheraecte hi an tghesinde,
Die Oenones quick bewaerden.
Enen man vant hi van gueder waerden,
Die nam dat kint an him, dat was schone,
Ende meynde te werven groten lone
Van sijnre vrouwen om den vont.
Hi lieper mede opter stondt
Ende brocht[et] siner jongher vrouwen.
Doe si dat kint begonde te schouwen,
So dochtet hoir so suverlijck,
Dat sijt hilt ghestedelic,
Alt offt hoirs selfs hadde ghesijn.

Vs. 1931. ducht. 1932. enighen. 1935. si lonen. 1939. verstont dit. 1940. henen *ontbr.* 1941. woestinen. 1943. Dat O. quijt bewaerde. 1945. Die nam tkint om dattet w. s. 1949. brochtet. 1950. kint *ontbr.* 1953. selves.

H. Fol. XII. r. b. Alexander was die name fijn [*l.* sijn];
L. Fol. XL. r. Mer des en woude si niet weten
Ende heeften Paris geheten.
Die wile dat hi was een kint
Heeft si him moederlic ghemint;
Mer doe hi creech een manlic lijff
Doe woude si selver sijn sijn wijff.
Menighe ghenoechte ende weydspil
Hantierde si dick ende vil.
Die bossche leerde hi wail kennen
Mit sijnre liever ghesellinne.
Dicke sliepen si up tfelt
In blancken armen minnentlic gheselt.
Si versochten menighe stede
Om te meren vreuchde ende vrede.
Him beyde bloeyde der vreuden rijs,
So wail der maghet als Parijs.
Si en sochten niet dan vreude ende jacht
Ende leefden vrolic dach ende nacht.
Mitten boghe leerde hi schieten,
Das die dieren mosten ontnieten,
Die him int ghimoete quamen.
Menighe vreuchde hadden si tsamen.
Het dochte hem harde wael ghemaect,
Dat hi an hoer soe was gheraect.
Hi hadse zeer lief ende waert,
Ende alle dat sijn hert begaert,
Dat dede si mit zoeten sinne.

Vs. 1954. xijn. 1957. wilen. 1960. Doe *ontbr.* 1961. weyde speel. 1963. Dat bosch. 1964. ghesellinnen. 1965. int velt. 1969. beyden bloyden. 1970. der. 1971. vroechden jach. 1972. nacht ende dach. 1974. Dats. 1975. te ghemoete. 1976. te samen. 1979. zeer *ontbr.*

Des droech hi hoer ghetrouwe minne
So langhe als hi bij hoer duerde:
Dat si namaels wail besuerde.
Fol. I. v. 1985 Doe him meer jaren quamen aen
Ende die moeder hadde verstaen,
Dat hi te manne was ghedeghen
Ende was schoen ende volsleghen,
So heeft si sulken raet ghenomen,
1990 Dat sy en tot haer dede comen
Ende lieten den vader sien.
Doe hij en sach, sprac hi mittien:
»Dese vrucht waer qualick verloren."
Hi bleef daer ende began te horen
1995 Goet ende quaet ende leerde seer,
Als wail bethaemde sulken heer.
Alexander was vergheten;
II. Fol. XII. v. a. Mer Parijs plachmen te heten.
Hi wort ghemint ende wael gheacht.
2000 Altois hantierde hi die jacht.
Bij wilen reet hi opten pas,
Daer Oenoene woenachtich was,
Ende vernuwede daer die minne,
Die zeer koelde in sinen sinne,
2005 Mids dat hi nu tallen daghen
Vrouwen sach ende schoen behaghen.
Up enen dach is hi ghereden
Mit sinen boghe in enicheden
Daer hi sach enen tempel staen.

Vs. 1986. hadder. 1988. scoen was. 1990. si hem. 1992. hi hem. 1993. quaet verloren. 1998. plachmen hem. 2000. pacht. 2005 doe tallen d. 2006. van sconen behaghen. 2007. Op e. d. dat hi reet. 2008. enicheyt.

Uuten tempel quamen ghegaen,
Wail ghechiert betamelic,
Drie Godinnen rijckelick.
Een gulden appel was daer becant:
Die gaven sij Parijs in die hant,
Ende baden him dat hi dien
L. Fol. XLI. r. Gave der schoonste van hem drien.
Dit waren Venus ende Pallas,
Ende Juno die derde was.
Gave hi Pallas den appel ront,
So soude hi tot alre stont
Winnen ende behouden zeghe
Ende in oirloghen hebben deghe.
Waert dat hij en Venus gave,
So soudi hi winnen tot sijnre have
Die schoonste vrouwe verre te voren,
Die ye ter werlt wert gheboren.
Waert dat hi Juno den appel dede,
So soude hi hebben gheluc ende vrede
Ende voerspoet totten groten goede.
Hi docht in sinen overmoede:
Hi woude Venus den appel gonnen;
Want daer mede had hi ghewonnen,
Dat hi soude hebben tscoonste wijff,
Die ye ontfinck op aerden lijff.
Dus was hi van herten blijde,
Te quader tijt an sijnre zijde.
Die guede salighe Oenoene

Vs. 2016. die. 2017. Dit was. 2023. hi hem. 2024. sinen. 2026. werelt. 2029. tot groeten. 2030. dochte. 2033. scoenste. 2035. Des.

Doeghede in herten minlic we,
Om dat Parijs in langhen tijden
Nye en quam by hoerre zijden.
H. Fol. XII. v. b. Oenoene wert al vergheten.
Parijs die is op gheseten
Ende heeft die schepen doen bereyden,
Datten Venus soude gheleyden,
L. Fol. XLI. v. Daer hi die schoonste vinden soude,
Dye hi ymmermeer hebben woude.
Doe [*l.* Hoe] hi doe van dane voer,
Hoe hi al Griecken brocht in ruer,
Hoe hi te Menelaus quam,
Die him vriendelic inne nam
Ende dede him eer ende groeten vrede,
Wat valscheit hi hem weder dede,
Doe hi ontvoerde sinen waert,
Daer hi gheen golt en hadde vertaert,
Sijn schone wijff, die hi wael loofde,
Ende hoe hi den rijcken tempel roefde,
Daer overgrote schat in was,
Ende sloech die lude vanden pas,
Die daer doot bleven legghen,
Ende al sonder waernen ende ontsegghen,
Dat waer my hier te langhe te scriven.
Mer Oenoene moste bliven
Allene in der woestenyen.
Si stont opt water, hoer ic lyen,
Doe Helena quam in ghevaren.

Vs. 2038. Doechde in haerre herte wee. 2042. die *ontbr.* 2044. Dat hem. 2046. ymmer. 2047. Hoe hi daer v. d. v. 2048. Doe al. 2049. Hoe dat hi tot. 2050. in. 2051. grote. 2054. ghelt en had. 2058. luden vander. 2059. aldaer. 2060. Ende *ontbr.* 2064. hoerde.

Si sprac: »God moetse al bewaren,
Sonder Helena, die valsche brant,
Daer Troyen by sal werden gheschant.
Och! in wat rouwe ende ellende
Sal dese blijscap nemen ende!
Dit ghescal ende dit festeren
Sal noch al in tranen keren.
L. Fol. XLII. r. An my en is niet veel belanck,
Al maect my die minne cranck,
Die my an Paris heeft ghehaect.
Van kinde heb ic di een man ghemaect.
Had icken int wout laten legghen,
Soen dorstic tleyde woert niet segghen.
Och! ic sie die leyde bruut,
Die mijn ghenoechte blaset uut!
Och! ic ward van sinnen blint!
Had ic bij mate nu ghemint;
Soe moch[t] ic nu mit goeder maten
H. Fol. XIII. r. a. Des valschen Parijs minne laten!
Mer neen, ic ghinc so haestelic an.
Inne wiste niet wye was die man:
Ic en wist niet, doe wy laghen int gras,
Dat hi van conincx bloede was.
Had ic ghekent den hoghen aert,
Ic hadde mi anders wail bewaert." —
Kinder mijn! dus ist gheschiet.
Hout mate in liefte ende en haest u niet.
Lact u mijn lere bliven innich,

Vs. 2068. D. T. om. 2069. rouwen. 2071. dit *ontbr.* 2076. heb hem man. 2081. worde. 2082. maten. 2083. mocht. 2086. Ende wiste. 2088. vans des coninex. 2090. anders bet bewaert. 2091. u *ontbr.* ist hier g. 2092. H. m. i. l. of u misschiet.

Op dat ghi niet en wert ontsinnich,
Alst verghinc mit Oenoene,
Die van groter minnen wee
Rasende after die werlt liep,
Om dat Helena bij Parijs sliep.

L. Fol. XLII. v. Soe behoerter dan sinlicheit,
Op dattet lieve niet en werde leyt.
Men sal mit gueden wisen sinne
Draghen edele reyne minne,
Vuerich, tru, mit ganser stede.
Elck zal zuecken sanders vrede.
Niet lichtelic suldi gheloven
Den ghenen, die gheerne liefte roven:
Wantter dicke toern off coemt,
Die den luden luttel vroemt.
Wye alle gheclap gheloven wil,
Die doet hem selven toernes vil;
Doch moet wael tusschen vrunden sijn
Bij wilen een cleyn toernekijn.
Ende wye sal dat zoenen dan?
Dat sal die heymelike man,
Off een wetende wijff salt maken,
Die heelghesel is hoerre beyder zaken,
Dies men oic niet ontberen en mach,
Daer ic u off sal doen ghewach,
Wilt God, hier after, eer ict ende.
Hoe menich jammer en[de] miswende
Sijn ghevallen inder minnen,

Vs. 2097. werelt. 2099. behoert d. sinnicheit. 2105. en suldi. 2106. goern. 2108. Die den vrienden. 2114. Dat sal doen. 2117. Die men.

Die zonder mate ende wise sinne
Ruekelois wort anghenomen.
O wat isser off ghecomen
L. Fol. XLIII. r. Jammers ende ongheluckes,
Groits leyts ende druckes,
Daer men int eerst niet op en ghisset,
H. Fol. XIII. r. b. Alsmen begrijpt der minnen list!
L. Fol. XLIII. v. Het heeft die menighe, daermen of leest,
Van vrouwen duen ghemint gheweest.
Hadden si gheweten sijn ghebreke,
Sij waren ghebleven uuten streke.

Isiphile ene vrouwe was
L. Fol. XLIV. r. Van Lempnes, ende coninc Thoas
Was hoer vader natuerlijcke.
Doe Jason voer ten conincrijcke
Van Colcos, om dat gulden vlies,
Ende die wint him teghen blies,
So quam hi ander vrouwen lant.
Die haven lach andes meres cant,
So dat hi daer den opganc dede.
Die vrouwe dede him grote vrede.
Grote liefde leyde sy him an:
Want si was noch sonder man
Ende Jason was oick sonder wijff.
Hy dede aldaer een gheblijff
Van tween maenden, luttel meer;
Hi zwoer hoer truwe bij sijnre eer,

Vs. 2123. Rokeloes. 2124. Och. 2125. onghelucs. 2126. Groet lijden ende drucs. *Voor vs.* 2129. *als opschr.* Van Jason ende Ysiphile. — VIII. 2131. gebrec. 2132. strec. 2133. een. 2134. V. L. een c. T. 2140. meers. 2148. truwe *ontbr.*

Ende gonden him den Goden namen,
Dat hij behouden weder quame,
Hi soudse mit him voeren uut,
Als wail betaemt eenre hogher bruut.
Hi voer henen sijnre straten
Ende heeft die vrouwe mit kinde ghelaten.
Dat mocht wael ghecke liefde wesen!
Nu hebdi voer wael horen lesen,
Hoe hi an Medea quam,
Die hoirs vaders rijcheit nam
Ende voer mit him in sijnre aert.
Fol. LIV. Tlant van Lempnes heeft hi ghespaert
Ende heeft Ysiphile vergheten.
Hadde die vrouwe goet gheweten
Van Jasons onghestadichede,
Si hadde ghelaten dat sy dede.
Nu ghinc sy onberaden voert
Ende gheloifde alle sine woert.
Si en kende sijn zeden noch sijn ghebair,
Weder hi loghen seyde off wair,
Sijn ontrouwe sy niet en versan,
Ende so sijt sonder raet began,
H. Fol. XIII. v. a. So ist verganghen Ysiphile.
Dat dede hoerre herten wee.
Doe hi daer niet an en quam,
Ende si alle tghestant vernam,
Dat hi Medea hadde ghehaelt,

Vs. 2149. Ende gheraden hem der Goden name. 2150. b. over quame. 2151. nemen uut. 2152. betaemde een hoghe b. 2155. minne. 2158. benam. 2161. al vergheten. 2162. goede vrou. 2165. ongheraden. 2166. al sijn. 2170. Ende. *ontbr.* 2171. vergaen mit Y. 2174. alle ghestant.

Sprac si: »Nu bin ic wael betaelt
Vander vrienscap ende ghelove,
Die ic him dede in minen hove.
Medea, die daer mit him lijt,
Die moet sijn vermaledijt!
After der werlt moet si noch lopen,
Onzinnich ende in wanhopen,
Ende van hoirre kinder bloet
Moet si selver werden ghevoet!
Van horen handen moeten si sterven,
Ende selve in ellende verderven!"
L. Fol. XLV. r. Dese vloeke, die sy hoir dede,
Dat suldi weten voer waerhede,
Dat die der selver Medea
Alle gheschieden, als ghi hier na
Wael horen sult, wildijt besien.
Ysiphile ghinc op mittien
Ende ghenas cort daer na van kinde,
Dat si mit gueder herten minde.
Niet langhe en leefde die edele vrouwe;
Mer cort starf si van rechten rouwe.

L. Fol. XLVI. r.

Van anderen sal ic u seggen voirt:
Want als ghi vele dinghes hoirt,
So ghedenctijs ymmer wat.
Ghi coomt oick node inden pat,

Vs. 2181. der *ontbr.* werelt. 2185. moet si. 2189. Dat so. 2190. G. als ghi nooh hier na. 2191. wildijs. 2192. die ghino op. 2193. Ende bleef alleen mit tween kinderen. 2194. Die hoer m. g. h. minden. 2195. edel. 2196. corts s. s. v. groten r. *Voor vs.* 2197. *als opschr.* Vanden conincg Minos ende van Cille. — IX. 2198. veel dinghen. 2199. ghedenct mens y. bat.

Daer een ander qualic vaert.
Daer om seg ic u den aert
Van minnen, hoe si is ghestalt,
Ende wat bij wilen dair in valt,
Op dat ghi u jonghe yuecht
Te bet voir onraet hueden muecht
Ende van roekeloze ghecke minne.
Voertijts was een jonghe vorstinne,
Die hadde enen vader, als ic lye,
Ende was coninc van Achaye.
Nisis was die conincx name,
Ende die dochter zeer bequame
Was in Griexe geheten Sille.
Op een tijt, bijder Goden wille,
Gheviel een waerachtich dinck,
Dat van Creten die coninc
Minos quam mit volke groot
Ende dede voer Achayen stoot,
Daer veel luden worden verslaghen.
Die stadt heeft hi al om beleghen
Ende duirde dair voir menighen dach.
Silla, die steeds int pallas lach,
Bij horen vader, daer si ruste
Ende wail hoir slevens luste,
Greep op een tijt inden sinne,
Dair si stont op svaders tinne,
Dat sy die vesten woude ommegaen
Ende sien dat heer van verren aen,

M. Fol. XIII. v. b.

L. Fol. XCVI. v.

Vs. 2207. Ende voer r. m. 2209. had. 2210. een c. 2211. des c. 2213. Griexen. 2223. Bi hoir vader dat si ruste. 2225. in die sinne. 2227. veste.

Dat dair lach in hoirs vaders lant.
Corts so worter een bestant
Gheraemt van enen helen daghe.
Wye dat brake verloir sijn craghe.
Dat wart an elken zijde ghecrieert.
Silla heeft hoer schone ghechiert
Mit harde costeliken ghewaden.
Hoir dienare heerlic voer hoir traden,
Ende na hoir volchden vele vrouwen.
Opter muren ghinghen sy scouwen
Die vreemde gast, die daer laghen,
Die oick veel naden vrouwen saghen.
Die ridderen, knechten ende goede man
Deden hem alle suverlic an.
Die heren hem oick andaden
Hoer beste clenoden ende ghewaden,
Ende reden spelen bijder muren,
Om te sien die schone figuren,
Die dair ghinghen optie veste.
L. Fol. XLVII. r. Die coninc Minos ende die beste
Reden selve spelen daer.
Silla wart te hant ghewair,
Dat die coninc selve was,
Die daer voer hoer reet int gras
Ende was so costelic toe ghereyt,
Datmen wonder dair off seit.
Tehant so wort die vorstinne
Onsteken mitten conincx minne,

Vs. 2232. die cr. 2233. elcke. 2234. schoen. 2235. costelike. 223 haer knapen. 2237. veel. 2239. gasten. 2240. na die. 2242. allet 2244. cleynoet. 2246. schoen. 2247. op ter. 2251. Dattet. 2253. *ontbr.* 2255. so *ontbr.* 2256. mit des conincs.

Ende poghede steets van dier tijt voort,
Hoe sy beste an sconincx boort
H. Pal. XIV. r. a. Mit ghenoechten mochte raken.
Dicke wandelde sij hoer zaken
Ende visierde menich gheraem,
Hoe sy heymelic bij him quaem.
Wes sy ghedacht en woude niet voert.
Hoer sinnen worden so ghestoirt
Ende so heit in vuerighe minnen,
Dat sy dacht in horen sinnen
Ende zwoer by horen bloede,
Het verghinghe te quade ofte goede,
Si soude him te wille sijn.
Ach! hoe starck was dat venijn,
Dat Venus schoet mit haren strale,
Ende dicke verkeert in groten quale!
Als deser Sille oick gheviel,
Die avontuerde lijff ende ziel,
Pal. LVII. v. Om enen man uut vreemden lande,
Den si levendich niet en kande,
Ende hoirs oick niet en achte een twinck.
Hier volbracht die minne hoir dinck
Ende is der maghet inghestammet.
Hoir herte brandet ende vlammet
In heyten mynnentliker schine
Ende dede hoer so sware pine,
Dat si gheduren niet en konde.

Va. 2257. die. 2258. best an des c. 2259. gheraken. 2261. menighen raem. 2263. ghedachte. 2265. van v. m. 2268. vergincg. 2271. schiet m. hoirre stralen. 2272. Ende wert verkeert in groter qualen. 2273. dese Cillen. 2275. vreemde lant. 2276. Die zij levende niet en kant. 2277. oick *ontbr.* 2279. in ghestampet. 2280. bernet.

Si dacht ende raemde menigen stonde,
Ende fantaseerde dach ende nacht,
Hoe sijt beste te wercke bracht.
Wat si raemde en woude niet sluten.
Ten lesten lietsi die wijsheit buten,
Ende liet varen doecht ende eere,
Om dat si Minos, den groten here,
Te sinen wille woude behaghen,
In verderfnisse hoerre maghen,
Ende dachte, sy woude bij nachte gaen,
Ende horen vader thooft off slaen,
Ende schencken dat den hoghen man,
Dien si in ghecker minne ghesan:
So had hi doch alle sinen wille.
Dit docht die jonghe verwoede Sille,
Ende meynde dan mit him te varen,
Ende daer te bliven al hoer jaren
H. Fol. XIV. r. b. In vroechden ende in groter weelde;
Mer davontuer dat anders deelde,
H. Fol. XLVIII. r. Als ghi wael na sult verstaen.
Silla is des nachs ghegaen
Ende heeft den vader te bedde ghesocht,
Dair sy hoir opset heeft volbrocht.

Des morghens ghinc si heymelic uut
Ende boot den coninc groot saluut
Ende seyde: »Mijn alre liefste vrient,
Ic hebdi minnentlic ghedient.

Vs. 2284. tot menighen stonde. 2285. nacht ende dach. 2286. Hoe sijt best bij brenghen mach. 2287. ten woude. 2293. docht. 2296. Die 2297. si. 2303. Ende ghi na wel s. v.

Dat hoift van Nysus, die coninc vrij,
Heb ick alhier; dat schencke ic dy.
Du hebs nu doch dijn leyt verwonnen:
Voer desen dienst so wil my gonnen
Dat ic blijffen mach dijn wijff.
Het was mijn vader, dien ic tlijff
Om dijnre minnen wil hebbe ghenomen."
Als dat die coninc heeft vernomen,
Wart hi vervaert in alle sijn lede,
Om dat hi sach die hardichede
Vander maecht ende dat hooft,
Dat sy horen vader hadde beroift.
Him gruelde dat hise anesach,
Ende alle dat volck, dat ghinder lach,
Verwonderden der onghenaden,
Die Silla mit wreden daden
Hadde ghetoicht an horen vader.
Theer toech van daen allegader.
I. Fol. XLVIII. v. Die coninc hadde sinen wille;
Dat hadde ghedaen die felle Sille,
Die horen vader hadde ghedoot,
Om enen, des sy nye en ghenoet.
Die coninc deedse binnen leyden:
Hy en woude hoir niet verbeyden,
Al hadde hi anxt voert bose wijff.
Hi docht sy soude hem nemen tlijff,
Voerde hise mit him sijnre vaerde,

Ve. 2311. den c. v. 2313. doch nu. 2314. wilt: 2317. heb. 2318. dat *omtbr.* 2321. maghet. 2323. gruwede dat hijt. 2324. al. 2325. Verwonderde. 2328. van dane algader. 2330. had. 2332. Om een die hoer nyt en had ghenoet. 2333. dedese. 2335. Hi hadde anxt 2337. Hi was die haer niet en gaerde.

Sint sy horen vader niet en spaerde.
Waer hy enighe sake dede,
Dier sy niet [en] waer te vrede
Ende hoir wanhaechde tenigher tijt,
Soe waer hi sijns lives quijt.
Die coninc was dies wael vroet.
H. Fol. XIV. v. a. Wanneer een mensche een boesheit doet,
Hy doetet wael ten anderen mael.
Die derde reyse doot hi [*l.* doet hijt] oock
Bij wijlen volcht oick wail die vierde.
Die maghet onverduldelic tyerde,
Doe sy die schepen zeylen sach.
Mit groten rouwe ende hantgheslach
Liep si int water totten schepen,
Ende hilt vaste by den repen;
Mer men dede hoer hande ofslaen,
So dat sij te gronde is ghegaen,
Daer sij ontfinck van hoerre daet
Sulck loon als daer toe staet.
L. Fol. XLIX. r. Ic hebbe van ghecke minne ghehoirt;
Mer nye en hoerd ic sulken woert,
Noch so overdwaelschen sin,
Als dese maghet hadde in,
Die om enen vreemden gast
Hoir selven bracht in sulken last,
Dien sy nie en hadde ghesien,
Noch en wist oick mede van dien
Weder hi hoir minde off niet.

Vs. 2339. Waer dat hi. 2340. Daer zij niet en waer in t. v. 23
tot enigher. 2342. hi oec. 2344. mensche *ontbr.* 2346. doet hi
2347. volghet o. d. v. 2357. heb. 2358. sulcke moert. 2362. sulc
2364. wiste mede.

Nu mercket wat hier is gheschiet
Bij dwaser roekeloser minne.
Had si den duvel inden sinne
Niet ghehadt, die jonghe schone,
Si en hadde nymmermeer die crone
Van horen vader also verdaen.
O salighe wiven, denct hier aen,
Ende versiet u wael, om God,
Datmen van u gheen bespot
En scrive, soe men doet alhier.
Weest sinnich, schamel, goedertier,
Huefsch ende guetelic over al,
Stede ende truwe daert wesen zal.
Van nyemande suldi spreken quaet.
Weest oetmoedich int ghelaet,
Van goeden woerden wel bewaert;
Ende wyen ghi vindet van sulker aert,
Dien suldi thueven ende letten
L. Fol. XLIX. v. Ende op een zaft cussen setten.

Die ghene die minne willen draghen,
Dien radic datsi tallen daghen
Heymelic sijn in horen dinghen
Ende him selven wijslick dwinghen,
H. Fol. XIV. v. b. Dat si niet te vele en spreken
Ende wachten him voer melders treken.
Elck wacht him oick van wanckelen wiven,
Dat sij niet bedroghen en bliven.

Vs. 2366. wat hoir is. 2368. Hadde. 2372. wive. 2374. ghenen spot. 2375. alhieren. 2376. goedertieren. 2378. trou. 2379. nyemant en. 2382. vint. 2383. tonen ende letten. 2386. Die ra ic. 2388. bedwinghen. 2389. veel. 2391. E. w. h. voir w. w.

Ghi vrouwen, hebt oeck vaste hoede
Teghen der mannen loze roede,
Daer sy bij wilen mede slaen.
Mer een dinck doe ic hier verstaen,
Dats, mit oerlove vanden vrouwen,
Sij en sijn niet al ghelijc in trouwen.
Der vroukijn sijn op deser tijt vele,
Die him gaerne vueghen tallen spele
Ende maken den meyster over al.
Him dunckt dat billic niet sijn en sal
Enich gheselscap inder stede,
Si en moeten daer wesen mede.
Sus rijden sij tallen banen in,
Ende dunct him roem in horen sin,
Dat sire vier off vive houden,
Die gheerne ontfanghen wesen souden.
Elken gheven si vriendelic ja:
So sijn sijs nochtan even na,
Ende nyemant en heeft van hoerre minne:
f. 1. r. Fol. Want sijre gheen en heeft in sinne.
Die minne en is gans noch gheheelt,
Alsmen die liefte in delen deelt.
Sy rijden heen, si comen weder:
So scriven si mitter bloedigher veder.
Die antwoerde hebben sy alle guet,
Dair sy aff worden wail ghemoet.
Elck waent dat hi die liefste sy;
Mer die hoer was leste by,

Vs. 2394. loser. 2399. dese tijt veel. 2400. speel. 2402. h *omtbr.* 2405. Dus. 2406. Ende het. 2407. vijff. 2409. Elc. 2416. bloedighe.

Die heeft altois die liefste gheweest.
Van sulken vroukijn valtet meest,
Die sijn alsoe menichfoldich,
Datmen him int leste wert sculdich
Enen schult, diemen hem soe betailt,
Daer die ere bij faelt,
Ende worden confuus ende verschoven
Dat him gheen man en wil gheloven;
Mer elck man schuwet si inden dans
Ende seit: »Slaet off, si en is niet gans."
O wee! wat heeft sy dan ghewonnen?
Als tghelove hoir is ontronnen,
Ende him elck guet man voer hoir wacht,
H. Fol. XV. r. a. Heeft sijt dan niet wail ghewracht?
Twaer zeker schade dat si bet voere,
Sij en hadde loen na hoirre voerre.
Ghy mannen, wacht u mit ghelimp,
Dat ghi blijft uut horen schimp.
L. Fol. L. v. Ghi hebter u guet te hoeden voer:
Want waer ghi coemt, voer elken doer,
Suldi van hoir vernemen wael;
Want men kentse over al,
Die so menichfoldich sijn:
In cabretten ende opten wijn
Ende over al spreectmen daer aff.
Mer des en acht sy niet een kaff:
Sy bliven al opten ouden aert,
Tot dat die eer veel is vertaert.
Dat woert spreec ic mit droeven sinne:

Vs. 2423. vroukijns. 2426. Dat d. e. daer h. f. 2431. wee *ontbr.* 2440. elcke. 2444. cameretten. 2446. achten. 2448. is veel.

Te tughe neme ic die coninghinne,
Die moeder is ende maghet mede.
God gonne ons dattet ghene zede
Werden en moet int ghemeyne:
Want waer dat der zeden eyne,
So soude die edele wijflick ere
Zwacken ende verganghen zere,
Dat God verhoede mitten besten!
Dese lere suldi vesten,
Ende sien wael toe an allen zijden:
Eyn enich vruntkijn doet verblijden.

Wanckel ende dese ghebreke
Van menichfolt dair ic [off] spreke,
Ducht ich, vallen meer in vrouwen
Dan men in mannen mach beschouwen.
Ja vrouwen die sijn menigherhande.
Men vint brueke in elken lande,
L. Fol. Li. r. Die goede sijn op aller vrist
Sonder arch off zwacke list.
Pollexina die vintmen wal:
So vintmen Thays over al.
Penolipe mit duechden verwan:
Certes hoonde menighen man.
Fillis was van goeden speel:
Athalanca gheckeder veel.
Cydipes hilt wel hoer woert:

Vs. 2450. neem. 2452. ons *ontbr.* — datte ghene zede. 2455. edel wijlicke eer. 2459. in a. s. 2460. vroukijn. 2461. Wanckele in d. 2462. of. 2463. vallet. 2464. inden m. m. scouwen. 2466. in all lande. 2468. Sonder erch ende zw. l. 2469. wael.

Phedra heefter veel verdoort.
Laodomia stont na eer:
Simiramis was wandelbeer.
H. Fol. XV. r. b. Heranone die trouwe kois:
Cenobea was van herten lois.
Sara was van groten love:
Clitemestra was van onghelove.
Tisbes leefde in eren stijff:
Lucrecia was een wanckel wijff;
Ende Hije was goet ende gheduldich.
Dalida was menichfuldich.
Hester was van doechden guet:
Vasti hadde eenen valschen moet.
Delbora was wijs ende edel:
Jezabel streec die bose vedel.
Rachel bracht die doecht int lant:
Pasiphos wort te mael gheschant.
Cassandra was van gueden sinne:
Semele was van lozer minne.
Suzannde hadde een reyn lijff:
Orfennes was een boes wijff.
Sibilla was een salighe vrouwe:
Yota was boes ende onghetrouwe.
Ysalde was truwe ende ghenadich:
Leda was licht ende onghestadich.
Orianda stont in trouwen vast:
Teldis wandelde menighen gast.
Olimpia droech gesteden moet:
Ralotidis en was niet guet.

Vs. 2479 tot 2508 ontbreken in L. *Mogelijk zijn zij het werk van den eenen of anderen afschrijver.*

Sigonna was guet ende weerdich:
Lupa was ontrou ende hoveerdich.
Thamer was van edelre daet:
Herodyadis was al quaet.
Men heeft altois in ouden stonden
Ontrou ende ghebrec ghevonden:
So hebben oick altois die guede
Ghedaen na horen edelen bloede.
Die goeden en trecken hem niet aen
Wes die zwacken hebben ghedaen.

L. Fol. LI. v. Virgilius was die wijste een
Van konsten, die ye verscheen;
Doch konste hi hem ghewachten niet,
Een wijff [en] brachten int verdriet
Ende dede hem ontru ende toern,
L. Fol. LII. v. Daer doch hoir eer by wart verloren.
Wat wansi doe? dat vraghe ic u.
Dat wil ic hier bescriven nu,
H. Fol. XV. v. a. Hoe Virgilius was daer an.
Hi was een eerbair goetlic man,
Van Rome eens vromen burghers kijnt,
Van mannen ende vrouwen wail ghemint.
Hi was wijs van hogher konst,
Ende leefde in eenre joncfrouwen gonst
Te Romen binnen, als ic versta,
Die was gheheten Lucrecia.
Mit truwen oghen sach hise aen,

Vs. 2513. des niet aen. 2517. Doch en konste h. h. wachten n. 2518. en brocht hem. 2524. galic. 2525. Ende was een vroem. 2530. wail *ontbr.* 2528. vrouwen. 2531. oghen *ontbr.*

Ende sy dede him oick verstaen,
Dat hi hoer herte hadde beseten.
Ghi, eerbaer luden, sult dat weten,
Men mach die vrouwen niet bedwinghen,
Nader manne wille te singhen;
Mer alst enen wive selve ghenoecht,
Dat sy hoer vriendelic heeft ghebuecht,
Te lieven enen goeden man,
Seyt hi hoir yet in truwen dan,
Dat salsi billic houden vast,
Off sy valt in schandes last.
Woerden sullen der daet gheliken
Onder den armen ende den rijcken,
Of die eer zal ghebreken.
Nu willic van Virgilius spreken.
L. Vol. Lil. v. Lucrecia was hoech van moede,
Ende men heltse in strengher hoede,
Dat si selden uutghinc.
Virgilius die ploech een dinck:
By nachte plach hi uut te gaen,
Ende ghinc onder enen toerne staen,
Daer die joncfrou te slapen plach.
In hoir veynster sy dan lach.
Daer ghinghen vriendelike woerde,
Die Virgilius gaerne hoerde,
Soe dat si overdroeghen daer,

Vs. 2534. lude. 2535. den vr. 2536. mannen. 2537. een wijf. 2538. hoir selven heeft ghevuecht. 2539. Te leven mit een ghetrouwen man. 2540. zij hem. 2542. scande of in last. 2544. ghelijck den rijcken. 2545. ere selder breken. 2550. V. plach te doen een dinog. 2551. so plach. 2552. den toren. 2554. haren.

Sij soude sijnre nemen waer.
Ene coerde soude si hebben bereyt,
An eenre mande vast beleyt,
Daer souden hi in sitten sonder falen
Ende sy soude opwaert halen,
Op dat sy mit malcanderen muchten
Vredelic leven sonder suchten.
Virgilius was der maren blijde.
Nauwe wacht hi opt ghetijde,
Ende alset quam ander stont,
H. Fol. XV. v. b. Datmen vinden soude den vont,
Soe quam Virgilius op die stede,
Alsoe dat was sijn oude zede.
Die maghet heeften schier vernomen
En[de] is ten veynstere ghecomen;
L. Fol. LIII. r. Mer dien sy hadde in horen sinne
Bleeff verholen aldair binnen.
Die mande liet sy neder gaen.
Virgilius ghinc daer inne staen.
Die maecht nam hulpe an horen gast
Ende haelde boven op den last,
Tot dat hi was ten halven weghe,
Dat hi up noch neder en steghe.
Si lieten allene hanghen daer.
Hy nam vast des treckens waer

Na vs. 2558 *deze twee verzen:*

Op enen tijt als si in setten
So soudi hi comen sonder letten.

Vs. 2559. Een. 2560. gheleyt. 2561. soude. 2562. soude hem. 2566. N. docht hi op ghetide. 2568. soude. 2572. veynster. 2573. die — sinnen. 2576. in. 2577. hulp. 2578. boven *ontbr.* 2580. seghe. 2582. vaste.

Ende waende opwert sijn ghetoghen;
Maer sijn waen heeft him bedroghen.
Hij meende dat sy moede was
Ende dat sy ruste enen pas:
Want hi ghetruwede hoir alre duecht.
Lucrecia heefter soe ghevuecht
Bij rade van hoir lieve vrenden,
Dat hi daer henck in miswende,
Thentet inden daghe was,
Dat alle man keerde bijder gas.
Daer henck die eersaem hoefsche knape,
Alle der werlt te aencape,
Dat onbetemelic was enen man,
Daer soe veel waerdicheit lach an.
Ten lesten wart hi aff ghelaten
Ende hi ghinc hene sijnre straten.
Die scande, die hi hadde behaelt,
Die most hi houden onghefaelt.
L. Fol. LIII. v. Hij docht, hi soudet alsoe wreken,
Men souder eweliken off spreken.
Hij was een overkonstenair
Van nygramacien, weet voirwair,
Ende plach te wercken wonder groot.
Op een tijt, als die wet gheboot,
So wast een naemkondich dach,
Die men hoghe te vieren plach,
Ende alle die lude, groot ende sempel,
Plaghen te gaen tot enen tempel

Vs. 2588. heeftet. 2589. haren lieven vriende. 2591. Thent alzo na den d. w. 2594. Alle die werlt taencape. 2599. ghehaelt. 2600. moste. 2602. ewelic. 2605. hi plach. 2608. hoech. 2609. alle *ontbr.* luden.

Bijden weghe van Lateraen,
Daer sy Jupiter baden aen.
H. Fol. XVI. r. a. Een groot steen noch aldair stect,
Daer alle man lijdt ende gheet:
Want ic hebben selve ghesien.
Wonder dede hi aldair gheschien.
Hij dede ene kenlike wrake,
Al wast ene schandelike sake;
Mer groten toern deet him bestaen,
Ende schaemte die him was ghedaen.
Mit oirlove alre goeder wive
Ist dattic die zake scrive,
Op dat him ander vrouwen hoeden
Ondoecht te doen den gueden.

Mit sijnre konst hi so vele dede,
Dat sy nacct quam op die stede,
Ende opten steen so ghinc [si] staen.
Alle tvuyer was uut ghegaen,
L. Fol. Liv. r. Dat op die tijt was te Romen.
Daer mosten sij alle comen
Ende halen tvuyer uut horen lenden:
Ende om hoir te meer te schenden,
So dede hi comen Berthamas,
Die daer heymelic by hoir was
Doe Virgilius in die mande
Henck in schaemten ende in schande.
Die liep daer onder alle die lude,

Vs. 2613. daer noch. 2616. daer. 2617. dede daer een kenlic 2621. alle goede. 2622. dese s. bescrive. 2623. andere. 2624. 2625. veel. 2626. Dat zi bi nacht q. 2627. ghinc zi. 2628. uu daen. 2629. die. 2630. alle gader. 2631. enden. 2637. luden.

Onghecleet, mit naecter hude,
Alse verwoet, onmenschelijck,
Ende werp Lucrecia mit slijck.
Also Virgilius daer maecte.
Dus was gheloont die ongheraecte
Vander ontrouwe ende valschede,
Die sy den onnoselen dede,
Die hoir alles goedes gonde
Mit alles dat hi mocht ende konde.
Ende ofsy sijnre niet en achte,
Waer om gafsy hem woerden sachte
Ende meyndes niet in horen sinne?
Was hoir niet om sine minne,
Waer om en hadsi niet gheseit:
» Gaet wech, en bin noch niet bereyt,"
Off » Icken bin soe niet ghesint,
Dat ghi van my yet wert ghemint."
Het is eerliker ende beter,
L. Pal. Liv. v. Dat donct my, bij sinte Peter,
Datmen seyt ten eersten in
R. Pal. XVI. r. k. Wesmen hevet inden sin,
Dan datmen schone woerden ghevet
Daermens int herte niet en hevet,
Ende gaen lieghen ende segghen
Dat wilde hazen eyer legghen,
Ende dat nye wolff schaep en beet.
Si segghen lieff ende menen leet,
Ende segghen ja ende menen neen.

Vs. 2638. huyden. 2639. Al. v. ende o. 2641. A. V. dat m. 2643. wert. 2643. ontrouwen. 2645. alle doeghet. 2646. Mit allen. 2647. Ende si sijnre. 2652. ic en ben. 2655. eerlic. 2665. Ja segghen si.

Heb sire vele, so en heb sire gheen.
Wat sal die boverye ghedaen?
Daer om soe moeten sy ontfaen
Bij wilen schandeliken loon,
Alse Lucrecia, die schoon,
Hadde van horen lozen dade.
Doch wast jammer ende schade,
Dat sy so grote scande leet;
Mer ic woude wael, God weet,
Dat sijt redelic hadde ontgouden;
Mer gramscap en wouts niet ghewouden.
Wacht u, lieve vrouwen, voer dit,
Dat ghi u eer niet en besmit
Ende en ghecket ghenen goeden man,
Off u schennisse leyter an:
Want wye den anderen beschaemt,
Die wert ghegecket, hoement raemt.
L. Fol. LV. r. Een goetman die ghegecket waert
Sonder verdient ende ombewaert,
Gheloeft my des volcomelic,
Hij denct bij wilen misselic.

Soe moghen dan die vrouwen spreken:
» Dese mannen sijn van lozen treken,
Sij ghecken oick die vrouwen duck.
Als een wijff waent hebben gheluck
So en heeft sy nauwe [e]en hantvol zonnen.
Si werden oick wail dick verwonnen

Vs. 2668. soe *ontbr.* 2669. scadelike lone. 2670. die selve schone. 2676. woude des. 2678. uwe eer. 2679. goeden *ontbr.* 2680. uwe. 2684. onbewart. 2688. losér. 2691. een.

Mit schonen woerden vanden man.''
Ay, dair is een antwoirde an!
Wat sy daer off veel bewaghen,
Die vrouwen en hebben niet te claghen.
Het moet doch anden vrouwen staen.
Om hoerre liefft ist al ghedaen.
Si vermoghen veel ende meer.
Twijff moet altoes wesen heer
Ende die man is altoes knecht;
II. Pal. XVI. v. 2. Te spreken inder liefden recht,
Daer die minne slaet die clink.
In echtschap ist een ander dinck:
Daer sal die man een voecht wesen.
Dat laten wy staen, ende voirt van desen
Dat onser materien ane trecket.
Als een man een wijff beghecket,
I. Pal. LV. v. Daer hi liefde mede pliet,
Dats een dinck dat selden schiet.
Dair om heb ic voir gheseyt,
Dat inder minnen lusticheit
Beteemt zeer wael, dat doncket my,
Dat dat wijff die beter zij
Van hoirre coomsten off van guede;
So leeft die man in frisschen moede
Ende hoept by hoer altoes te rysen.
Hoe hise loven mach ende prysen
Ende verbreyden mach hoir eer,
Daer toe voecht hi him altoes zeer.

Vs. 2694. antwoerd. 2695. veel daer off waghen. 2701. moet altoes wesen k. 2703. den cl. 2705. voeghet. 2707. onse. 2711. D. o. so wort a hier gheseit. 2715. Van hoegher comst. 2719. breden. 2720. voeghet.

Altoes ontsiet hi horen toern;
Nymmermeer en zalmen horen
Onhuefsch woerde uut sinen monde:
Want hi ducht telker stonde,
Waer[t] dat hi anders dan wael dede,
Sy soud vernemen opter stede
Ende soude hoir des toernen dan,
Soe waer hy een bedrucket man.
Mar als die vrouwen snoder sijn
Dan die man, in liefden schijn,
Dair af coemt den vrouwen smarten.
Hy denct altijt in sijnre herten
Dat hij niet misdoen en mach.
L. Fol. LVI. r. Wat dair in valt op sommighen dach
Dat en kan ich al gronden niet;
Doch ist dicwijlen wael gheschiet,
Dat een groot vorst ende heer
Ene snode juffrouwe minde zere
Ende brochtse in vorstinnen staet;
Mer dat is ene vreemde daet,
Die van hondert dusenden eyn
Nye en valt int aertsche pleyn.

Doch soe waern ic elken man,
Dat [hi] him wachte wael daer van,
Dat hi niet en werde gherecket
Ende van enen wive gheghecket,
H. Fol. XVI. v. b. Op dat hi niet en doe in toern

Vs. 2721. hi hem. 2723. Onhoische woirden. 2724. tot elcken. 2725. Waert d. h. a. darwaert dede. 2726. optie. 2731. smart. 2732. in zijn hart. 2736. dicke. 2738. joncfrou. 2740. staet. 2741. honder dayseut. 2742. Niet. 2744. hi hem.

Dat veel nutter waer ontboren.
Ghi vrouwen, neemt dit voer goet.
Al valtet datmen u ontrou doet,
Daer en schiet niet off so grote wrake
Alsset doet vander mannen zake.
Een wijff die moetet heymelic lijden:
Een man die wil ter wrake tijden.
Want daer mach veel leets off comen,
Als ic in scriften hebbe vernomen,
Meer dan van enen off van tween,
Daer leyt of quam ende groot gheween.

L. Fol. LVII. r.

Hier voermaels, inder ouder ee,
Woende optie Mirtoische zee
Ene moghende vrouwe, sijts ghewes,
Ende was geheten Orfennes.
Die schalke Alamides was hoir vader,
Wail bekent voer een verrader.
Sy was moedich ende schoen,
Ende besat eens coninex croen.
Sij hadde een schoon chasteel, voer trueren
Wael ghevest mit marboren muren,
Ghelegen optes meres kant.
Hoir schoinheit was wide bekant.
Enen heymelicken vrient hadsi verkoren,
Van slechter ridder aert geboren,
Die hoir int herte liefste was.

Vs. 2748. beter. 2749. dat. 2751. off *ontbr.* 2752. Alst. 2753. moet. 2756. scrifturen heb. *Voor vs.* 2759 *als opschr.* Van Orphenes ende Calistonius. — XI. 2761. Een — zijt des. 2767. had. 2768. Wel bevest mit sconen muren. 2769. meers. 2771. Een heymelic.

Gheheten was hy Odolyas.
Andander zijde vanden ghelfen
Woende die coninc van Philadelfen.
Die hadde enen enighen zoon,
Edel, doeghende ende schoon.
Sinen name vinden wy dus,
Dat hi hiete Calistomus,
Ende was een dootlic vyant
Des Odolyas voer ghenant.
Hy was guetlic inder tael,
L. Fol. LVII. v. Alle sijn leven vuechde him wail.
Alsoe hi weder ende voert
Van Orfennes hadde ghehoirt
Ende van hoirre schoonheit spreken,
Wort hi van hoirre liefte ontsteken.
Die brant him inder herten ghinck,
Soe dat hi en dachte om gheen dinck,
M. Fol. XVII. r. a. Dan hij hair mocht comen bij.
Dichten ende scriven so conde hij,
Ende hadde veel goeder sinnen.
Snverlike brieven van minnen
Screef hi hoer van sijnre quale,
Die sy ontfinck hare wale,
Ende den bode sy oick dede
Grote vrienschap ende vrede;
Mer heymelike seyde sy Odolyas,
Wat inden brieve ghescreven was;
Van waen hi quam ende van wyen,

Vs. 2774. Ende gheheten O. 2775. vander gleffen. 2779. naem — aldus. 2780. hiet. 2784. Al. 2791. hoe hi. 2792. so *ontbr.* 2794 brieve. 2799. heymelic s. zijt. 2800. brief.

Lietsy him allegader sien,
Ende by Odolyas rade
So dede sy grote onghenade:
Want sy him schone woerden leende,
Die sy int herte niet en meende,
Daer sy den gueden mede verriet.
Gode ontferms dat dat gheschiet!
Sy dede him valschelic weder weten,
Dat hij hoir herte hadde beseten
L. Fol. LVIII r. Ende waer mit sijnre liefde ghebonden,
Om dat sy tot veel stonden
Van sijnre schoonheit hadde ghehoirt,
Van sijnre duechdt ende hoghe gheboort,
Ende woude wail dat hoir God gonde,
Dat sy tsamen bij monde ende monde
Vriendelic mochten onderspreken.
Ay hoort dese valsche treken,
Ende dat grote onghelimpe,
Die dit wijff in bosen schimpe
Den edelen vorst heeft an ghescreven,
Dat beter achter waer ghebleven!
Wat lach der valschen wive dair an,
Dat sy an haer toech den man,
Den sy hoir liefde niet en gonde?
Die him dair voer hoeden conde
En wert ter werlt nye gheboren.
Alsoe soudmenre veel verdoren.
Die wise bode te heyme quam
Ende ghinck dair hij sijn heer vernam.

Va. 2804. groet ghenade. 2806. G. o. dat ye g. 2813. scoenten. 2814. hoech. 2816. te samen ment bi monde. 2819. die.

Den brieff so las die edel heer
Ende verblijde him harde zeer.
Hij dede him selven te verstaen,
H. Fol. XVII. r. b. Dat alle dinck was wel vergaen,
Ende hoepte van sijnre troesterinne
Loon tontfaen in goeder minne.
Och hoe luttel sorchde hi
I. Fol. LVIII. v. Voer die valsche boevery,
Die sy in hoirre herten droech!
Hy was ghetroost, hy sanck, hi loech,
Hi vreuchde him der goeder meerre,
Vroechden vol was sijn ghebeerre,
Dien brief den hielt hi weerdelick,
Ende was in hope moedes rijck.

Daer na twaelff daghen of elve
Ghinc hy sitten scriven selve
Enen brieff uut sinen ghedochte,
Als hi suverlicste mochte,
Daer hi in roerde ende beghaerde,
Oft ghenoechde der schoonre waerde,
Dat hy by hoir heymelic
Mochte comen in horen rijck,
Ende dat sy selve raemde,
Hoe dat alre best bethaemde
Ende dat ymmer bleve verholen.
Die knecht die heeft him wech ghestolen
Wijsliken, mit snelre list,

Vs. 2831. Die brieve las. 2836. van g. m. 2841. verheuchde. 2843 D. b. onthielt hi w. 2844. moedich rijck. 2845. twaleff. 2847. sijt 2850. die. 2853. Ende si dat. 2856. die *ontbr.*

Datter nyemant off en wist.
Over tmeer is hi ghecomen,
Dair hi die vrouwe heeft vernomen
Gaen spaetseren inden graze,
Allene buten den pallase.
Doe sine sach, ghinc sy him teghen.
L. Fol. LIX. r. Oetmoedelic is hi gheneghen
Voerder vrouwen op sinen knyen
Ende gaff hoir den brieff mittien,
Dien sy las ende ghinc van daen,
Ende dede Odolyas verstaen,
Datter een bode waer ghecomen
Van Calistomus den vromen.
Odolyas te hant daer quam,
Listeliken, datmens niet en vernam.
Heymelic was hij daer ende stille,
Die brieve besach hij tsinen wille,
Die Chalistomus hadde ghescreven.
H. Fol. xvii. v. a. Odolias heeft so bedreven,
Dat die vrouwe hem weder ontboot,
Des sy en meynde cleyn noch groot,
Dan omden gueden te verderven
Ende hoirs vriendes wille te werven.
Si ontboot him dat hi quame
Ende enen dienre mit him name,
Sonder meer, ende heymelic.
Stede ende stonde dier ghelijc
Heeft si him bescheiden wael,

Vs. 2869. die. 2872. Lichtelic. 2873. lude ende stille. 2874. Den brieff. 2877. weder *omtbr.* 2880. Ende oms hoirs vrients. 2882. voer hem name.

Ende al mit schoonre loser tael.
Die bode maecte him optie vaert
Ende snelde tsinen here waert.
Als hi quam te sinen lande,
Calistomus, die goederhande,
Sachen mit goeden oghen ane
L. Fol. LIX. v. Ende heeften vriendelic ontfaen.
Him ghenuechde wail die antwoirde:
Want hi gheloefde hoer woerde,
Die sy mit valschen pennen screff.
Odolias by hoer steets bleeff,
Ende dede sijn dinck alst him ghenoechde.
Calistomus hem naerstelic vuechde
Te trecken heymelic bijder vrouwen.
Die bode die goet was ende ghetrouwe
Was sijn knape ende anders gheen.
Eens nachts, als die maen scheen,
Soe voer hi over, die edel heer,
Mit enen dienre, sonder meer,
Op dat haer te bet mocht ghenoeghen.
Wint ende weder waren ghevueghen,
So dat sy quamen ant ander lant,
Daer him dat chasteel wort becant.
Hi ghinc spaetsieren bijder stranghe
In enen woude, alsoe langhe
Dattet [anden] avonde droech.
Die bode ten chasteel sloech,
Daer hi die schone loze vant.

Vs. 2888. Ende voer tot sinen h. w. 2893. H. g. harde wael. 2894 Die antwoerde altemael. 2895. screeff. 2896. steets *ontbr.* 2897. als 2898. aernstelic. 2905. Op dattet hoer te bet ghenuechde. 2906. in ghenuechde. 2911. Des het anden avont d. 2912. castele.

Sy nammen vriendelic byder hant
Ende vraechde him naden here sijn.
Hi sprac: »Edele vrouwe mijn,
Hy hout hier heymelic buten der vesten
Ende rust allene onder den esten:
L. Fol. LX. r. Zeer mach him nae u verlanghen:
H. Fol. XVII. v. b. Alst u dunct tijt, so wil [ic] ganghen
Ende segghen hem wes is u wille."
Orfennes sprac: »Ganc henen stille,
Ende als die tijt soe is bekint,
Dat die nacht den dach verwint,
So saltu mit hem comen hier,
After in dat groen vergier,
Dat lustelic steet opter zee.
Sijn langhe beyden doet my wee.
Daer sullen wy spreken onder ons beyden,
Ende dan sal icken boven leyden,
Ende vueghen onse ghenoechte te samen,
Als wy vriendelicste connen ramen."
Die knecht was vro ende ghinc te hant
Daer hi sijn here allene vant,
Hopende, in enen gruenen angher.
Der goeder maren wart hi zwangher.
Hi verwachte den lieven tijt
Mit groter vroechden ende jolijt.

Alst quam anden avontstonde,
Dat die duisterheit begonde

Vs. 2915. him *ontbr.* 2916. edel. 2917. bijder v. 2918. eskes. 2920. ic. 2924. die dach den nacht. 2926. dit. 2929. ons *ontbr.* 2931. tsamen. 2934. zijnen.

Des daghes glesten te verdriven,
So began die vroechde te clyven
In Chalistomus ghedachte.
Harde listelic ende sachte
Ghinc hi inden schonen gaert,
L. Fol. LX. v. Daer him die vrouwe off hadde verclaert.
Hi vant open poorte ende brugghe.
Sijn knecht volchde him opten rugghe.
Dat water liep ghelijc enen pijl.
Daer saten si enen gueden wijl
Ende saghen der rivieren vlucht.
Die mane scheen, claer was (*) die lucht,
Vol sterren was des hemels troen.
Ten lesten quam die vrouwe schoen
Mit rijcken abijt toe ghemaect.
Sy vant den ridder wel gheraect
Sitten daer hi hoers verbeyde.
Si dructen in horen armen beyde,
Ende leende him den roden mont
Meer dan vijff ende twintich stont
Seer vriendelic, ende sprac him an:
» Weest willecoem, alre liefste man!
H. Fol. XVIII. r. a. Ghi sijt mijn lieflic enich oirt."
Wopen over dat valsche woert,
Dat uuter herten niet en quam!
Den edelen bijder hant sy nam

Vs. 2945. inder scoenre gaert. 2950. Daer si saten. 2952. maen - was. 2955. rijcke abijten. 2956. daer die hoirs. 2957. hoir. 296 S. v. sprac sij. h. a. 2963. enich lieflic. 2964. moert. 2966. si bi d hant nam.

(*) *Het HS. heeft* als.

Ende leyden guetliken daer boven,
Daer sy heymelic plach te hoven,
In eenre camer saverlic,
Als wael betaemt den heren rijck.
Een rijckelic bedde hi daer sach,
Daer Odolyas onder lach
L. Fol. LXI. r. Ende wachte opten edelen man.
Daer wiste hi harde luttel van.
Die knecht bleeff [buten] ende was die vroomste
Om te wachten sijns heren coemste.
In vruechden vielen sy te samen
Opten bedde, daer sy namen
Elck van anderen sulc ghenuecht
Alst plach te wesen daert wel vuecht.
Die ridder alle sijns leits ghenas,
Ende als die sorghe minste was
Te richt stont Odolyas op
Ende sloech den ridder opten cop
Mit enen hamer, dat hi bleeff
Ende nye brieff daer na en screeff.
Daer gheschiede die valsche moert
Daer ich ye off hebbe ghehoirt.
Odolyas, die wrede tyran,
Heeft ghedoot den edelen man
Ende heeft tweerehande wrake
Volbracht mit eenre zake.
Noch en was hi niet te vreden,
Ende ghinc van boven tot beneden,

Vs. 2967. hem guetlijc. 2970. betaemde den here. 2975. bleeff buten. 2983. Te rechte. 2984. op zijn cop. 2992. Al volbracht. 2994. Hi ghinc.

Ghecleet ende in sulken schijn,
Off hy camerlinc hadde ghesijn.
Den knecht dede hi verstaen,
Dat hi opwaert soude gaen.
Si ginghen beyde dair waert tsamen,
Ende als sy opter brugghe quamen
L. Fol. LXI. v. (Sonder hoede ghinc die knecht)
Odolyas heeft him te recht
Vander brugghe neder ghestoten,
Daer hi ter zeewairt is ghevloten.
Des ridders lichaem haelde hi mede
Ende werpt in terselver stede.
H. Fol. XVIII. r. b. O wee der armer ghecker minnen,
Die die vorste droech in sinne,
Op eenre onghenadigher vrouwe,
Die loos was ende onghetrouwe!
Had hi mijnre lere ghedacht,
Daer ic hier voer aff hebbe ghesacht,
Ende hadde wael doen ondersoeken
Hoor ghestant in allen hoecken,
Ende hi gheweten hadde te voren
Dat sy enen anderen hadde vercoren,
Soe hadde hij ander[s] sijns bedacht
Ende voerden harden slach verwacht.
Nu ghinc hi gheclic daer toe

Vs. 2995. Ghelijc e. i. s. s. 2997. Die knecht. 2999. darwaert beyde. 3004. Dat hi. 3005. Des heren l. 3006. E. w. daer oock ter selver stede. 3008. in sinen sinnen. 3010. Die boes was. 3011. leer. 3012. Die ic hier voer h. g. 3013. E. had wel over doen soecken. 3015. had. 3016. had. 3017. So had hi hem anders bedacht. 3018. ghewacht. 3019. gheckelic.

Ende en wist selve wat noch hoe.
Sonder [raet] ende sonder sin
Proefde hi sijns heyls ghewin,
Dat him gheckelic is vergaen.
Wacht u, wacht u wel voert aen,
Lieve vrienden, wacht u wael
Voerder wiven schone tael,
Die loesheit inder herten draghen!
Pijnt u altoes te bevraghen,
L. Fol. LXII. r. Wye si is ende hoe ghedaen,
Ende ymmer hoet u voerder waen,
Die u rasch bedrieghen mach.
Wacht u voer des wijfs gheclach,
Die uwen vyande is sibbe.
Men vint menighen quaden dribbe,
Mocht sy horen toern so wreken,
Sy soude u vriendelic aenspreken
Mit zueten liefliken woerden;
Mer si holp u liever moerden,
Saech sijs wech off hadde sijs macht.
Elck man daer hem voren wacht.
L. Fol. LXII. v. Neemt exempel an Achilles,
Die vroemste, ende die meer willes
Hadde bedreven int Troissche heer,
Dan enich ander vorst off heer.

Vs. 3021. Sonder raet. 3024. Wacht u mannen hier wel voert aen. 3025. Hier wacht u vrienden over wael. 3026. vrouwen. 3030. hoet u ymmer voirden w. 3032. des wives slach. 3033. u viande. 3034. menighe quade. 3038. Mocht zijt toe brenghen men soud u moerden. 3039. had. 3040. hem daer voer. *Voor vs.* 3041 *als opschr.* Van Achilles ende Pollexina. — XII. 3043. In voirtijden gheleden eer. 3044. Hadde bedreven in Troysche heer.

Hi hadde Hector doot gheslegen.
L. Fol. LXIII. r. Daer na wort hi vast beleghen
Mit vuerigher minne in sijn herte,
Die him dede menighe smarte,
II. Fol. XVIII. v. a. Van der schoenre Pollexina.
Sijn liefde stont hoer in liefden na.
Hectors suster so was sy,
Schone, guet ende wandel vry.
Die historie waer te lanck
Hier aff te maken een gheclanc;
Doch seg ic u op deser stede,
Hoe Achilles volghen dede
Oetmoedelic an hairre moeder,
Die der saken wel was vroeder,
Ende begheerde seer mittien
Die schone Pollexina te sien
Ende te spreken mit goeder stade:
Want hise bijder moeder rade
Te wive woude nemen gaerne.
Hecuba ghinck sonder saerne
Ende sloot mit Parijs horen raet.
Te richt sy totten bode gaet
Ende sette Achilles stede ende stonde,
Want sy hem vast gheleyde gonde
Voer hoer ende voer elken man,
So dat hi comen soude dan
Inden tempel van Jupitaer,

Vs. 3046. wort die vorst beleghen. 3047. in zijnre herten. 3048. grote smerten. 3050. Sijn herte stont daer in liefte na. *Beter.* 3052. Schoen — wandels. 3053. veel te lanc. 3055. Doch ghesciet tot deser stede. 3056. Dat. 3060. schoen. 3061. goeden. 3064. schaerne. 3066. Mittien zy. 3070. soude comen.

Daer soudsi sijnre nemen waer
Ende oick Pollexina, hoer dochter.
Achilles sliep doe veel te sochter
Fol. XIII. 3075 Ende verhuechde him die lieven stonden.
Him docht, hi was van sorghen ontbonden,
Doe hi die goede maer vernam.
Cort daer na die tijt omme quam,
Dat hi heymelic soude gaen,
3080 Daer him Hecuba dede verstaen.
Hi ghinc mit vroechden daer ter stede
Ende nam Patroculus mede,
Die was sijn heymelic ghesel
Ende ghetruwede hem in allen zaken wel.
3085 Hi was truwe ende van goeder wise
Ende conde zwighen wael van prise.
Hecuba wachte oick den tijt,
Ende droech oick in haer herte nijt.
Valsch ende quaet wast dat si raemde,
3090 Dat gueden wiven qualic bethaemde.
Ernstelick sy tot Paris sprac,
Ende seyde: »God gheve di onghemac,
Oftu Achilles niet doot en stekes
II. Fol. XVIII. v. b. Ende Hector dinen broeder wrekes.
3095 Hi sal hier comen inden tempel
Sonder bannier ofte wimpel,
Sonder wapen ende sonder weer:
Siet dat hi niet weder en kere.

Vs. 3072. D. sonde zij hem nemen waer. 3075. ter selver stonden. 3076. dochte. 3077. mare. 3078. Corte — om. 3082. Patrochus. 3083. heymelic hesl ghesel. 3084. ghetroude hem alre. 3085. trow. 3086. E. d. altois int h. n. 3089. was. 3090. goede vrouwen. 3091. Heymelic zij. 3095. Die sal. 3097. Of sonder enich ander weer.

Neemt die beste uwer maghe
Ende schict u heymelic inder laghe.
Als ghi en teghen mi spreken siet,
So set hem toe ende en lates niet
Ende doet als ic hebbe ghesproken,
L. Fol. LXIV. r. Dat onse toern worde ghewroken."
Aldus heeft Paris valsche daet
Ghedaen bij sijnre moeder raet.
Doch heet sij goet onder den wiven;
Mer daer en willix niet bi bliven:
Want wes te voren was gheschiet
Dat en salmen hier weghen niet.
Hector was doch vele min
Dan alle die werlt, in minen sin.
Nu seitmen doch al opelick,
Dat een guet wijff erentrijck
Om alle die werlt gheen quaet en dede.
Seker, was dat ghene quaethede,
Soe en weet ic niet wat quaet[heyt] es.
Want ic bin seker ende ghewes,
Als een wijff es soe moertdadich
Ende so boes ende onghenadich,
Dat si verraderie doet,
Daer een vorst om stort sijn bloet,
Om te wreken horen toern,
Ic segghe u alle dat te voren,
Dat si nymmermeer en mach sijn
Goet noch eerbair, trou noch fijn.

Vs. 3100. u selven heymelic. 3102. So tiet hem toe en lates niet. 3103. heb. 3107. hiet. 3111. veel. 3112. werelt. 3113. openbaerlijck. 3115. werelt. 3116. en was. 3117. quaetheyt. 3120. Ende so valsch ende so o. 3126. G. n. e. noch oec fijn.

Ende soe sy beter is van aerde,
So sy snoder is van waerde:
Want soe een mensche beter sy,
Soe hem bet betaemt daer bij
Dat hi reckelic sij ende edel.
Doet hi loesheit als een snedel,
L. Fol. LXIV. v. So is hi so veel meer gheschant
Als hi hogher is becant.
Een steen die hoghe is ghestelt
Valt veel zwaerre op een velt,
H. Fol. XIX. r. a. Dan een steen die laghe leecht.
Den wisen es ghenoech gheseecht.
Achilles ende Patroculus
Quamen beyde stille ende sus
In Jupiters tempel ghegaen,
Daer sy Hecuba vonden staen.
Ten eersten, als ghewoenlic es,
So knielde neder Achilles
Ende bat den Goden an.
Paris, die hoveerdighe man,
Die al die Troissche stat verdarff
Mit sijnre bruut die hi ghewerff,
Heeft Achilles, den ridder goet,
Van after ghestoten in sijn voet,
Dair sijn doot wonde [an] lach.
Doch sloech hi daer na menighen [s]lach,
Ende die guede Patroculus
Maecte menighen man confuus,

Vs. 3131. redelic. 3132. boesheyt als een snoedel. 3133. hi veel. 3147. alle. 3148. verwarff. 3149. die. 3151. an. 3152. Noch — slach.

Doe hi sijn eynde sach ghenaken.
Wat Achilles mochte raken,
Dat ghinc tot sijnre lester vaert.
Alle die laghe wort meest vertaert,
Sonder Parijs ende noch een,
Die bleven daer onder hem tween,
L. Fol. LXV. r. Daer grote wrake om wort ghedaen;
Maer daer en leyt ons hier niet aen.
Dit dreeff een wijff van goeden name;
Mer sy docht my onbequame
Ende valsch, dat seg ic lude ende stille:
Elck man segghe wat hi wille.
Al was sy van oncuuscheit reyn,
Tander was veel groter eyn.
Wat seg wy dan van goeden wiven?
Ic en darre niet meer aff scriven:
Want sullen dat goede wiven sijn,
Die brouwen connen sulck venijn,
Soe en weet ic niet wat segghen voirt.
Om God laet schuwen sulken woert!
Boesheit nyemant en is bequaem.
Noch prisic bet een vrouwen naem,
Die zedich waer ende goederhande,
Ende truwelic dro[e]ghe der minnen bande,
Ende van nyemant arch en sprake,
II. Fol. XIX. r. b. Maer saghe an hoirs selfs zake,
Ende hadde een weynich overghetreden
Der eren pat in menschelicheden

Vs. 3155. Doe hise sach hem ghenaken. 3158. A. die laghen worden. 3161. wort om. 3164. mi zeer o. 3166. dat hi wille. 3169. segghen. 3170. Ic en darf niet daer van scriven. 3174. sulcke moert. 3178. Ende gheen archeyt en bekande. 3180. selves. 3181. had.

Mit enen vrunde ende niet meer,
Dan datmen bewisen soude eer
Eenre valscher lozer verraderinne,
Die wreet ende nydich waer van sinne,
Ende oick soe hatelic waer ende wanschapen
Dat nyemant en begheerde bij haer te slapen.
L. Fo'. LXV. v. Der duvel woude hoorre doecht!
Off sy in eren hout hoer yoecht,
Als nyemant hoirs lijfs en begheert,
Hoe veel danckes is sy weert?
Ten is gheen wonder dat een boem,
Die nyemant heeft ghenomen goem,
Noch mit bilen men hout daer aen,
Dat hi langhe blivet staen.
Bij hem selven en valt hi niet.
Soe en doet dat wijff die heeft verdriet.
Hier van is ghenoech gheseit.
Ghi, goede mannen, weest ghemeyt,
Siet wat goets tot uwen live,
Ende overdeynct dat ic hier scrive.
Overslaet mit scharpen oghen,
Hoe David ende Salomon werden bedrogen,
Sampson, Loth ende oick Adam,
Dat al van vrouwen toe quam.
Ghi vrouwen, heb dy oick ghebreck,
Dat selden valt, so siet u speck
In goeden water van rivieren,

Vs. 3183. of mit meer. 3184. soude bewisen. *Beter.* 3185. Ene valsche v. 3187. waer *ontbr. te regt.* 3188. en gheert. *Beter.* 3189. Die — joecht. 3191. Ende u. haers en b. 3192. dancs is zy dan waert. 3194. en heeft. 3195. m. b. en hout. 3201. Siet om wat goets dat u blive. 3203. ic u scrive. 3204. H. D. S. wert b. 3209. guede.

Dat die vule stinckende dieren
Nyet en hebben voert ontreynt.
Doedijs niet, ghi namaels weynt.

Also ic te voren hebbe gheruert,
Van minne, die dicke wert bezuert,
Alsmense gheckelic aenvaet
L. Fol. LXVI. r. Sonder voerdacht ende beraet,
Die den menighen heeft ter doot
Ghebracht of in strengher noot
Ende in groten jammers druc,
So val ic noch op tselve stuck,
Ende waerschu alle goede manne,
Dat sy hem wachten voor die panne
Dair die ander in sijn ghepijnt.
H. Fol. XIX. v. a. Besiet u als die (*) sonne schijnt
Ende alle die werlt is verlicht,
Waer ghi u fundament op sticht.
Set ghijt op een lozen gront,
Wes ghi bouwet valt terstont.
By nacht en radic u niet te striden,
Noch mit blinden paerden te rijden.
Verwacht altoes den claren dach,
Ende rijt dan uut om u beyach,
Dat ghi u claerlick moecht versien
Eer ghi mit desen off mit dien

Vs. 3211. voer. 3213. A. ic hebbe voer g. 3215. zo g. 3218. in groter n. 3219. Off in grote. 3221. Te waerne. 3227. lose. 3230. blinde. 3231. den graeuwen dach. 3232. E. r. al omme o. u. b. 3233. beyen.

(*) *H. heeft:* schone sonne.

In minnentliken banden treet,
Ende wacht u ymmer voer dat leet,
Dat den menighen wedervaert,
Dair ic u veel off hebbe verclaert.
Ymmer wacht u voer Hecuba
Ende voer die lose Lucrecia:
Wacht u voer Orfenes ganck,
Ende voerder meer minnen zanck,
Die die schiplnden veel bedrieghen:
L. Fol. LXVI. v. Ende voir die wive die gaerne lieghen
Suldi u wachten, ghi goede man.
O edel vrouwen, so wacht u dan,
Dat ghi niet bedroghen en wert
Vanden mannen van loser aert.
Wacht u van Eneas droch,
Van Demofon, ende hoet u noch
Van Jason ende van Theseus,
Ende sonderlinghe voer Tyrobus,
Den gheck, die Perna heeft verraden.
Wilt u der lichter mannen ontladen,
Die wanckel sijn in horen moet.
Volcht minen raet, het wart u goet.

Ic heb gheseit int voer ghescrichte,
Daer op fondeer ic mijn ghedichte,
Als vander liefden vier manieren,
Daer ic gaerne off soude dictiëren,

Vs. 3235. minnentlijcker. 3239. Wacht u wel v. H. 3240. bose. 3241. u wel. 3242. mereminnen. 3243. den scippers. 3244. wiven. 3246. O e. v. wacht u daer van. 3249. voer. 3250. ende wacht u noch. 3251. ende Th. 3257. Ic heb gheset in vuerigher minnen stichte. 3259. in v. m. 3260. of gairne.

Dat nutte waer voer den ghenen
Die der lieffte hoer herte gheven [*l.* lenen].
Vander ghecker minnen stuck
Heb ic ghescreven veel ende duck,
Ende watsy onraets heeft gheploghen.
Nu willict bringhen hier voer oghen
Van rechter, goeder, edelre minnen,
H. Fol. XIX. v. b. Die goede menschen inden sinne
Lieflic draghen mit reynen moede.
Daer om so heit si minne goede.
L. Fol. LXVII. r. Da[e]n beghint onse ander boeck.
Ten derden wil ic nemen roeck
Van ongheoirlofde minne te spreken,
Al soudmense bi[l]lijcx laten steken;
Doch donct my dat niet en schaet,
Datmen leest bede goet ende quaet.
Ten vierden, oft Goids wille sy,
Willic spreken van minnen vry,
Die gheoirloft is over al,
Also als in echtschap wesen zal.
Vander ghecker heb di ghehoirt.
Die wil ende can mach lesen voirt.

Vs. 3262. D. in liefte h. h. lenen. 3267. edelre goeder minne. 32 Daer of zoo heetment m. g. 3271. Daer of beghint o. anderde 3275. dattet. 3276. bede *ontbr.* 3280. als *ontbr.* 3281. Vanden gheck *Na vs.* 3282: Hier vol eyndet dat eerste boeck der Minnen Loep bi Claes Willemsz.

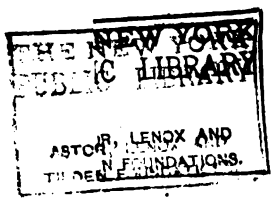
THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.

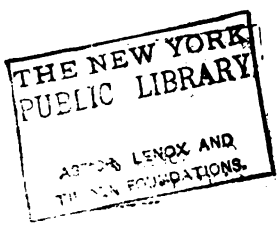
THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.

Dat nutte waer voer den ghenen
Die der lieffte hoer herte gheven [*l.* lenen].
Vander ghecker minnen stuck
Heb ic ghescreven veel ende duck,
Ende watsy onraets heeft ghegploghen.
Nu willict bringhen hier voer oghen
Van rechter, goeder, edelre minnen,
H. Fol. XIX. v. b. Die goede menschen inden sinne
Lieflic draghen mit reynen moede.
Daer om so heit si minne goede.
L. Fol. LXVII. r. Da[e]n beghint onse ander boeck.
Ten derden wil ic nemen roeck
Van ongheoirlofde minne te spreken,
Al soudmense bi[l]lijcx laten steken;
Doch donct my dat niet en schaet,
Datmen leest bede goet ende quaet.
Ten vierden, oft Goids wille sy,
Willic spreken van minnen vry,
Die gheoirloft is over al,
Also als in echtschap wesen zal.
Vander ghecker heb di ghehoirt.
Die wil ende can mach lesen voirt.

Vs. 3262. D. in liefte h. h. lenen. 3267. edelre goeder minne. 3270. Daer of soo heetment m. g. 3271. Daer of beghint o. anderde b. 3275. dattet. 3276. bede *ontbr.* 3280. als *ontbr.* 3281. Vanden ghecken. *Na vs.* 3282: Hier vol eyndet dat eerste boeck der Minnen Loep bi mi Claes Willemsz.

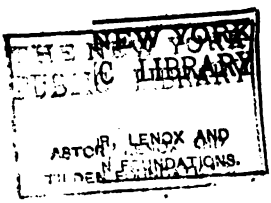
THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.

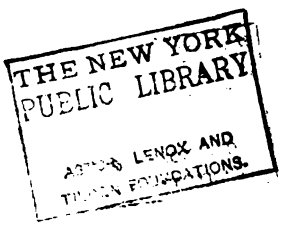
THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

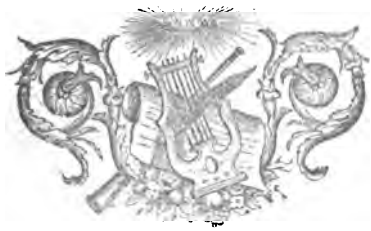

WERKEN

UITGEGEVEN DOOR DE

VEREENIGING

TER BEVORDERING DER

OUDE NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE.

TWEEDE JAARGANG.

TWEEDE AFLEVERING.

DER LEKEN SPIEGHEL.

TWEEDE BOEK.

WERKEN

UITGEGEVEN DOOR DE

VEREENIGING

TER BEVORDERING DER

OUDE NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE.

WERKEN

UITGEGEVEN DOOR DE

VEREENIGING

TER BEVORDERING DER

OUDE NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE.

TWEEDE JAARGANG.

TWEEDE AFLEVERING.

DER LEKEN SPIEGHEL.

TWEEDE BOEK.

LEIDEN,

D. DU MORTIER EN ZOON,

1845.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
73140
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.
1897.

THE ASTOR LIBRARY
NY

Ieder Exemplaar is met de eigenhandige onderteekening van één der Hoofd-Redacteuren voorzien.

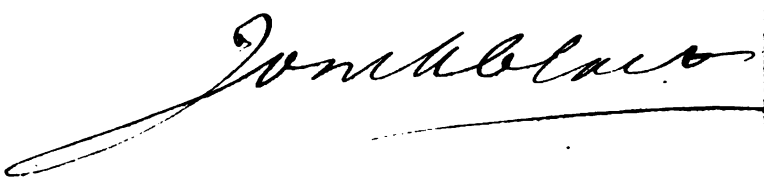

DER

LEKEN SPIEGHEL,

LEERDICHT VAN DEN JARE 1330,

TOEGEKEND AAN

JAN DECKERS,

KLERK DER STAD ANTWERPEN.

UITGEGEVEN DOOR

Dr. M. DE VRIES.

TWEEDE DEEL.

LEIDEN,

D. DU MORTIER EN ZOON,

1845.

HIER BEGHINT TANDER BOEC.

Fol. XXX. r. 2. (al. l. v. 2.) Tander boec sal u lien
Vanden gheslachte Marien,
Ende vanden. zanten alte zamen
Die van Annen bloede quamen,
5 Marien gheboorte also wel,
Hoe si clam inden tempel,
Ende te huwelijc moeste keren
Mids den vonnesse ons heren,
Hoe haer dynghel die bootscap brachte
10 Vander ghebenedider drachte,
Hoe si daer na des kints ghenas,
Maghet bleef ende maghet was;
Vanden wondren staet dan voort,
Die gheschieden in sine gheboort,
15 Vanden visioene dat sach
Octavianus op dien dach,

Vs. 1. I. H. Dander. 2. I. gh. van M. 3. I. H. Ende *ontbr.* — al- te s. 5. H. gheboert. 6. I. sij quamen i.; H. quam. 7. I. H. hu- elike. 9. I. H. die *ontbr.* 10. H. Van dier. 11. I. Hoe so d. n. kijnts; H. skints. 13. I. wondere st. daer v. 14. I. ghesciede. 6. I. opten d.

Ende wat daer ghesciede doe,
Hoe si mitten kinde vloe
Ten lande van Egypten waert,
Wat hem gheviel in die vaert,
Hoe Baptisten moeder Elyzabeth
Metten kinde vloe ooc met
In die woestine, door die noot,
Hoe Zacharias bleef doot;
Jhesus kintscheit volghet hier naer,
Tote·dathi hadde twalef jaer;
Sine passie volghet dan aldus,
Alsose bescreef Nychodemus,
Sijn verrisen ende sijn opvaren,
Daer men u wonder of mach baren,
Hoe hi sine jonghers trooste weder
(I. Fol. II. r. 1.) Ende te hem quam hier neder,
Den heilighen gheest zende mede,
Prediken ghinghen [si] telker stede;
Hoe die heilighe kerke dan
Op Jhesum Cristum eerst began,
Ende dat hi eerst paeus zat,
Hoet Pieter was na dat,
Ende alle die paeuse zo in rinc
Tote op Kaerle den coninc,
(II. Fol. XXX. v. 1.) Daer ghi in sult weten claer,
Hoe die kerke is comen haer,

Vs. 17. I. w. wondere d. 20. I. Dat; H. hen. 21. H. Lijsabeth. 23. I. dien n. 25. I. H. volght daer n. 27. I. volght dus; H. Sijn — volght. 28. I. Alsoe; I. H. screef. 29. I. sine o. 31. I. H. jongeren. 33. H. hen. 34. I. g. sij t. 35. I. Hoe hij d. 37. I. H. deerste. 38. I. Hoe. 39. I. die *ontbr.*; H. p. also in. 40. H. Kaerlen. 41. H. wete; I. H. clare. 42. I. H. hare.

Van Helenen ende van Constantine,
Die beide worden kerstine
Ende der kerken gaven
Vele voordeels ende haven;
Daer na so moghedi lesen
Der heiligher kerken wesen,
Dat bedieden vander messen
Ende andre scone lessen,
Daer onse ghelove vele aen staet;
Daer na so weet dat ane gaet
Die opvaert van onser vrouwen,
Daer ghi wonder aen moghet scouwen;
Daer na sal volghen danne
Vanden ewangeliste Janne,
Ende daer na so sal zaen
Dese ander boec uut gaen,
Die vander nuwer ewen seit,
Daer onse zalicheit in leit.
Capitele heeft hi inne
Eenendesestich, alse ict kinne.

Vs. 43. I. H. *Het tweede* van *ontbr.* 45. I. d. heyliger k. 47. I. H. so suldi l. 49. I. H. Dbedieden. 50. I. ander. 51. I. Daer ane ons geloeves v. st.; H. ons gheloefs v. in st. 52. I. so *ontbr.*; H. na waer dat. 53. I. H. Dopvaert. 54. I. H. w. in; H. moeght. 55. I. na so zal. 56. I. e. Johanne; H. den *ontbr.* — ewangelisten. 57. H. so *ontbr.* 58. I. Die a.; I. H. ute. 62. I. H. Tweendeseventich, alsict versinne. *Het cijfer is geheel verkeerd, want het tweede boek heeft in* I. *slechts* 59, *en in* H. *slechts* 62 *hoofdstukken.*

(I. Fol. XXXVIII. v. 1.) **HIER BEGHINT DIE TAFLE VANDEN ANDREN BOEKE.**

Van Joseph ende Marien gheslachte. . . . . I.
Vanden santen die quamen van Anna Marien moeder. . . . . II.
Wat Jheronimus screef van onser vrouwen gheboorte. . . . . III.
Hoe Maria wert ghepresenteert in den tempel. IIII.
Hoe Maria mids Gods vonnesse man trouwede. V.
Waer bi die zone mensche worden moeste, ende hoe hi ghebootscapt was aen Marien. VI.
Van Marien wijshede, ende hoe si den Gods zone ontfinc. . . . . VII.
Hoe Joseph Marien laten woude, ende bi wat redenen God woude datsi man trouwede.. VIII.
(I. Fol. XXX. v. 2.) Hoe Maria voer te Bethleem waert, ende hoe Cristus wart gheboren, ende van den vroeden vrouwen. . . . . IX.
Hoe die heilighe kerke alle dit niet en houdt, ende datmens nochtan gheloven mach. . . X.
Van menigherhande wonderen die gheschieden in Gods gheboorte, ende van Balaams sterre. . . . . XI.

Titel. I. tafele vanden anderen boucke vanden Leecken Spiegel; H. (*Niet als titel, maar als afzonderlijk hoofdstuk, onder* N°. XLIX) Dbeghin vd. a. b. C. I. I. Van Jacobs ende M.; H. Josephs. II. I. Vam groten s. d. q. van Sinte Annen bloede; H. Vanden g. s. d. q. v. S. Annen Marien bloede. III. I. o. liever vr.; H. gheboerten. V. I. Hoe M. man trouwen moeste, midts den vonnesse Gods; H. Hoe M., m. d. v. G., m. tr. m. VI. I. z. werden moest mensche — ane Maria; H. gh. wart an M. VII. I. H. wijsheit; I. h. so d. z. G. o. VIII. I. wilde — r. dat G. wilde dat soe eenen man hadde; H. man hadde. X. I. alle *ontbr.* — ende hoemens gh.; H. al. XI. I. wondere die gheschiede; H. wondren; I. H. gheboort.

Hoe die drie coninghen tkint versochten met haren ghiften.. . . . . XII.
Hoe Joseph ende die drie coninghen spraken te samen, ende wat eren si den kinde ende der moeder doen daden. . . . . XIII.
Hoe die coninghe Joseph berechten, en[de] hoe si van hem schieden. . . . . XIIII.
Vanden visioene dat Octavianus sach vanden Gods zone ende van zire moeder. . . . . XV.
(l. Fol. XXVIII. v. 2.) Hoe Herodes die kindre onthoofden dede, ende hoe Joseph vaert te Egypten waert.. XVI.
Hoemen Sente Jan vluchte, ende hoe Zacharias, sijn vader, vermoort wart. . . . . XVII.
Hoe si trocken te Egypten waert, ende van vele wondren die Cristus daer wracht. . . XVIII.
Vanden afgoden die vielen in Egypten, ende vanden wonderen (*) die Jhesus daer wrachte.. . . . . XIX.
Hoe Jhesus tkint sterven dede dat sinen putte brac, ende weder leven dede. . . . . XX.
Hoe Jhesus voghelkijn van aerden maecte, die henen vloghen. . . . . XXI.
Hoe des princhen kint doot bleef, ende noch een ander dat Jhesus weder leven dede. . XXII.
Hoe Jhesus disputeerde jeghen die grote clerke, ende wat hi seide. . . . . XXIII.

C. XII. H. coninghe — horen ghichten. XIII. I. c. te gader spraken. — doen *ontbr.*; H. coninghe te s. spreken — si doen den. — doen daden *ontbr.* XIIII. I. d. drie c.; H. Josephe — sceeden. XV. I. H. Ende s. m. XVI. I. kindere onthoofde, ende h. J. vloe te; H. kindere onthoeft, ende h. J. v. tEg. XVII. I. H. Janne; H. hoe *ontbr.*; I. H. sijn vader *ontbr.* — w. v. XVIII. I. H. sij dor die woestine tr.; H. tEg.; I. wonderen; I. H. die ghescieden inden weghe. XIX. I. H. Vd. s. d. v. ende vanden wonderen (H. wondren) die Cristus in Egypten wrachte. XX. I. H. dat sinen putte brac *ontbr.* — ende hoe dat (H. hoet) w. levende wart. XXI. I. Jh. die voghelkine m. vander eerden, die; H. voghelkine m. v. erden. XXII. I. k. bl. d. XXIII. I. clercken, ende vanden wonderen die hij s.; H. ende van wondren die hi s.

(*) Het HS. heeft *ende vanderen die*. . . . . Wij hebben deze blijkbare fout naar de variant verbeterd.

Hoe Jhesus ter scolen was gheset, ende hoe (*) hi die grote clerke verwan. . . . . XXIIII.
Vanden kinde dat vanden soldere viel, dat Jhesus verwecte vander doot. . . . . XXV.
(II. Fol. XXXI. r. 1) Van sinen born stope die die kindre braken. XXVI.
Vander tarwen die Jhesus zayde. . . . . XXVII.
Hoe Jhesus was onder die leeuwen. . . . . XXVIII.
Vanden houte dat Jhesus lenghede. . . . . XXIX.
Hoe die meester sterf doe hi Jhesum sloech. XXX.
Hoe Jhesus sinen meester den boec uter hant nam ende selve las.. . . . . XXXI.
Hoe hi Joseph ghenas die lach ende verschiet. XXXII.
Hoe hi Jacob ghenas vander slanghen venine. XXXIII.
(I. Fol. XXXIX. r. 1.) Noch van Jhesum, ende hoe sine kintscheit ende nam.. . . . . XXXIIII.
Van Jhesus miraculen. . . . . XXXV.
Die jeeste van ons behouders passie, die de keyser Theodosius vant in Pylatus vierscaer inden trisoor metten ghemenen boeken.. . XXXVI.
Vander epystelen die Pylatus sende an den keyser Claudius. . . . . XXXVII.
Noch van Nichodemus, ende ander dinc. . . XXXVIII.
Van Cristus verrisenesse, sine opvaert, ende hoe hi sine apostelen sende den heylighen gheest, ende hoe si schieden. . . . XXXIX.
Van tween regementen, ende van Petre ende van Pouwelse, ende ander dinc. . . . . XL.

C. XXIIII. I. clercken; H. was t. sc. gh. XXV. I. d. viel vd. s. d. Jh. weder v.; H. d. v. vd. solre. — vander doot *ontbr.* XXVI. I. H. borne stope; I. die de kinder; H. dien de kindere. XXVIII. H. leuwe. XXIX. I. langde; H. lingde. XXX. H. Jhesuse. XXXI. I. Jh. dien m. — nam uter h.; H. d. b. n. u. h. XXXII. I. verschiet midts Gods wille; H. Hoe Joseph den man ghenas mids Gods wille. XXXIII. I. H. Hoe Jhesus Jacoppe. XXXIIII. I. H. Hoe Jhesus kintsheit eynde neeme (H. inde nam). XXXV. I. H. mirakele (H. miraclen) ende ander dinc. XXXVI. I. H. Hier beghint d. j. ons h. die de k. Th. v. te Jherusalem in P. vite inden ghemeenen boucke (H. boeken). XXXIX. I. sine opvaert *ontbr.* — sinen — sende sinen h.; H. verrisene, sijn o. — sinen a. XL. I. Vanden tw. — Peter — Pauluse.

(*) Het HS. heeft *hoe hoe*.

Dat *pater noster* ende die bediedenisse. . . . XLI.
Dat *ave Maria*. . . . . XLII.
Die *credo*, daer die twalef pointen des gheloven in sijn. . . . . XLIII.
Hier beghinnen die paeuse op Cristum, ende strecken voort tote op Kaerle den groten, ende wat elc sette. . . . . XLIIII.
Vanden paeus Silvester ende vanden keyser Constantine, hoe hi bekeerde ende vele duechden dede. . . . . XLV.
Hoe die keyserinne Helena bekeert wert, ende wat wonder daer gheviel. . . . . XLVI.
Hoe Helena dat heilich cruus vant. . . . . XLVII.
(I. Fol. XXXI. r. 2.) Hoe Silvester den drake bant. . . . . XLVIII.
Vanden paeus *Leo* ende vanden keyserrike.. XLIX.
Vander heiligher kerken, ende van Kaerle
(I. Fol. XXXII. r. 2.) den groten ende vanden keyseren.. . . . . L.
Dat bedieden vander kerken ende van des priesters ghewaden. . . . . LI.
Dat bedieden vander missen. . . . . LII.
Dat bedieden vanden zeven uren. . . . . LIII.
Vanden zeven ewen ende van des tijts beschede. LIIII.
Hier beghint onser vrouwen opvaert, eerstwerf hoe die ynghel quam tote haer. . . . LV.

C. XLI. I. Den *p. n.*; H. die *p. n.*; I. H. ende daer af die. XLII. I. Die *a. M.* in dietsche; H. Dit es die *a. M.* XLIII. I. Die *cr.* in dietsche, d. d. tw. poynte in sijn des gheloefs; H. Dit es die *cr.* in dietsche. *Het overige ontbr.* XLIIII. I. striken v. tote K. den coninc, ende wat elc paeus ordineerde. *Deze titel staat in het HS. sonder bijgevoegd nommer van het hoofdstuk, maar daarop volgt:* Wat elc paeus ordineerde ende sette. XLIIII; — H. striken voert op Karlen, ende wat elc paus sette. XLV. I. (*Zonder nommer, dat verkeerdelijk bij het volgende hoofdstuk gezet is, waardoor eene verspringing der getallen plaats heeft*) k. C. ende hoe; H. Silvestre. XLVI. H. die *ontbr.* — wondre dat gh. XLVII. (I. XLVI). I. heylighe; H. theileghe; I. H. cruce. XLVIII. (I. XLVII). I. H, b. ende ander dinc. XLIX. (I. XLVIII). I. p. L. ende vanden paus Adriane, ende vanden keyseriken. L. (I. XLIX). I. H. v. Kaerlen, ende van (H. den) keyseren. LI. (I. L). I. H. Dbedieden; H. des *ontbr.* LII. (I. LI). I. H. Dbedieden. LIII. (I. LII). I. H. Dbedieden; I. den *ontbr.* LV. (I. LIIII). I. H. hoe dinghel t. h. q.

Hoe die apostelen versamenden voor Maria, ende hoe Cristus selve om haer quam. . . LVI.
Hoe Cristus mitter hemelscher scaren Marien ziele voerde te hemelrike waert. . . . . LVII.
Hoe die apostelen droeghen Marien lichame ten grave waert, ende wat wonder daer ghesciede, ende hoese Cristus haelde met lichame ende met ziele. . . . . LVIII.
Van Maria ende Jan Ewangelista. . . . . LIX.
Noch van Marien ende Janne. . . . . LX.
Een exempel van *o intemerata*. . . . . LXI.

(I. Fol. XL. r. 1.)

HIER BEGHINT DIE PROLOGHE VAN DEN ANDREN BOEKE.

Die ander boec hier beghint (*),
Die u sal doen bekint,
Hoe dat nuwe testamint

C. LVI. (I. LV). I. v. Marien; H. dapostlen versaemden vore Marien; I. H. s. q. om hare. LVII. (I. LVI). I. z. nam ende voerdese met hem ten hemele w.; H. te hemele. LVIII. (I. LVII). I. dapostelen; H. dapostle; I. H. lichame *ontbr.* — waert *ontbr.*; I. wondere dat d.; H. wondren daer ghescieden — lichamen; I. H. ende met ziele *ontbr.* LIX. (I. LVIII). I. H. Van Marien ende van; I. Sinte Jan; H. Janne; I. H. evangelisten. LX. (I. *ongenommerd*). I. H. Van Janne evangelisten ende van Sinte (S. *ontbr.* in H.) Janne Baptisten. En[de hoe] (H. Hoe dat) twee clercke streden welc meerre ware voer (H. vore) Gode. LXI. (I. LIX). I. H. Een bispel v. *Titel.* I. Hier beghint den anderen bouck; H. Dbeghin vanden.

(*) Vs. 1—34 leveren een merkwaardig voorbeeld op van *monorimes*, die anders bij onze oude dichters niet zeer gewoon zijn. *Zie* Mr. L. PH. C. VAN DEN BERGH in de *N. W. d. Maatsch. van Ned. Letterk.* D. V, St. II, bl. 82 vlg., en Dr. JONCKBLOET, Inl. op *die Dietsche Doctr.* bl. LIV, Aant. 2. — In I. zijn de rijmklanken nu een *-int*, dan *-ent* of *-endt*, ook wel *-eyndt* gespeld.

In gaet, also men vint;
Hoe die oude ewe int,
Die meni[ch] jaer stont blint;
Hoe dat Yeve[n] perlemint,
Daer die mensche mede was gheschint,
Hoe der hellen zwaer tormint (*)
[Inde nemen mids een kint
Dat die vaeder heeft ghesint]
Hier neder in dit ellint,
Daer hi ons mede wint
Die ewelike blijscap zonder meswint,
Die einde meer en ghewint.
Lieve kindere, dit versint
Hoe [g]hi coomt in dit covint,
Fol. XXXI. r.) Daer die jaren liden twint.
Hi is meer dan ontsint,
Ende zotter vele dan een rint,
Die uut desen ghelove wint,
Daer God den mensche dus mint,
Dat hi sinen zone, dat diere presint,
Om ons liet hanghen inden wint,
Aen dat cruce vaste gheprint:
Menighe wonde hem omtrint,

Vs. 4. I. alsmen. 5. I. Ende hoe — eyndt; H. doude. 6. I. H. menich. 7. I. H. d. Yeven. 8. I. H. d. m. bij was. 10. I. Eynde sal n. 11. I. hevet. 13. I. met ghewint. 14. I. Deeuwelike; H. Deuweghe. 16. I. H. kinder; I. dat. 17. I. H. ghij; I. dat convent. 18. H. jare; I. H. en l. 19. H. onsint. 20. I. een kint. 22. I. dus ghemint. 25. I. Ane. — I. H. *De volgorde der verzen aldus:* 25, 31, 32, 26, 27, 28, 29, 30, 33. *In* 26. I. om rent.

(*) Vs. 10 en 11 ontbreken ten onregte in ons tekst-HS. Wij hebben ze uit de variant (H.) ingevoegd.

Daer dat heylighe sacramint
Tonsen behoude ute rint,
Dat ons is bleven yesint,
Daer des duvels macht bi wert verslint,
Daer hi was zwert als een atremint,
Ende droghe als een perkemint.
(f. Fol. XL. r. a.) Ghelooft si hi ende ghemint,
Die ons sine gracie dus toe sint!
Onser vrouwen ghehoorte mede,
Hoe dynghel sine bootscap dede
Aen haer van dier hogher drachte,
Die si ter werelt brachte,
Dien behouder van aertrike;
Hoe hi wanderde menschelike,
Miracule dede hi openbare,
Alse die warachtich God ware,
Diemen te voren niet en hoorde;
Prediken [ghinc hi] sijns vader woorde,
Die gheen mensche en hadde moghen
Den volke also betoghen;
Vander pinen die hi leet,
Ende [hoe] hi vromelike street

Vs. 27. I. dat edele s.; H. edel. 28. I. Tonser b. uut. 29. I. ye si 30. I. H. Daer sduvels; I. cracht. — wert *ontbr.* 31. I. H. hij wart; een *ontbr.* 33. I. Gheloevet zij hij onghehendt; H. hi al ongheē 34. I. ons dus s. gr. t. 37. I. H. An hare; I. vander. 38. I. H. Ho 39. I. Die; I. H. behoudere. 40. I. H. wandelde. 41. I. Hoe hij rakele d. o.; H. Miraclen d. o. 42. H. Als; I. H. d. ghewarich 43 *en* 44. I. *in omgekeerde volgorde aldus:* Predeken ghinc hij sij vaders woirde, Diemen te voren noyt en hoirde; H. *desgelijks, ma* in 44. gh. sins vaeder, *in* 43. vore. 45. H. Die engheen en 46. I. Dien. 47. H. di hi. 48. I. H. Ende hoe dat hij (hij *ontb* in H.) vromelic.

Toten einde van sijnre doot,
Suldi hier horen bloot;
Hoe hi op voer te zinen vader
Met live ende mit ziele te gader,
Ende ten lesten comen sal
Doemen dese werelt al,
Ende elken loon gheven
Van dathi hier heeft bedreven,
Ende ander dinghen onder tusschen met
(I. Fol. XXXI. v. a.) Sullen hier ooc zijn gheset,
Daer aen sal ligghen salichede
Den live ende der zielen mede.
Dese boec hout capitele in
Eenendesestich, meer no min.

(I. Fol. XXXIX. v. b.) Alle duechden ghemene
Spruten uut Gode allene,
Ende wat hi deelt hier ende daer,
Hine hevets te min niet een haer;
Want sijn trisoor, dat si u cont,
Van sijnre doghet is sonder gront.
Weet nochtan ende verstaet,
Dat sine ontfermicheit gaet
Boven al sijn ander werc.
Also seit ons een wijs clerc:

Vs. 49. I. H. vander d. 50. I. H. h. h. al bloot. 51. H. tsiñen. 53. I. Met ziele e. m. live t.; H. zielen. 54. H. Dese w. d. al. 55. I. l. sal gh. 57. H. dinghe. 59. I. ane. 60. I. Der zielen ende den live m.; H. Beide d. z. e. d. l. m. 61, 62. I. H. *Deze beide verzen ontbr.* Vs. 63. H. (*Hierboven, als afzonderlijke titel:* Dat prologus vanden andren boke.) doegheden. 65. I. H. w. hire d. 66. I. H. heefter. 67. I. H. tresoer; I. dat *ontbr.*; H. dats u. 68. I. H. siere; I. duecht; H. doeght. 69. H. n. dat ende. 72. I. H. Als ons s. e.; H. seeght.

Soude God, dat moghedi merken,
Mids sijnre gherechticheit werken,
Hi soude dan tallen stonden
Wreken der menschen zonden;
Maer ontfermicheit, sijt des vroet,
Can Gods ons heren moet
Also goedertieren maken,
Dat hi beidt mitter wraken,
Tes hi hem te penitencie tiet;
Ende en bekeert hi hem dan niet,
So wreect hi hier of ghinder,
Hine verghetes meer noch minder.
In dat beghin van aertrike
Wrac hi sulcstont haestelike;
Maer sint hi selve mensche was
Ende menscheit kinde, als ict las,
Doe [*l.* Die] hi ontfinc aen die maecht,
So is sine wrake zere ghetraecht.
Dat sine ontfermicheit is groot,
Daer [*l.* Dat] merken wi wel daer aen albloot,
Dat hi sinen sone en spaerde niet
Hi en sendene hier in dit verdriet,
(E. Fol. XXXII. r. 1.) Daer hi jammerlijc bleef doot,
Om ons te helpene uter noot,

Vs. 73. I. moghen; H. moghdi. 74. I. Met siere; H. sine. 76. I. des. 77. I. zijts vr.; H. des sijt. 78. H. h. grammen m. 81. I. Tote dat hij te; H. Tote hi te penitentien. 82. I. en *ontbr.* 83. I. H. hijt; I. h. ende gh. 84. H. meerre. 85. H. erterike. 86. I. H. Wr. God s. so h. 88. I. H. ic. 89. I. H. Die hi o. ane; I. maghet. 90. I. wr. soe ghetraghet. 91. I. is zo gr. 92. I. Merken wij dan daer om albloot; H. Merken wi daer an. 94. I. Hine senden; I. H. hier *ontbr.* 95. I. jammerlike.

Also u dese boec al
Scone ende wel verclaren sal:
(I. Fol. XXXIX. v. 2.) God latene so volbringhen mi,
Datter sijn lof ende sijn ere in si!

Vs. 97. I. Alse u desen anderen bouc sal; H. d. ander b. 98. I. Scoen e. claer vertrecken al; H. e. clare. 100. I. H. *Het tweede* sijn *ontbr.*

(I. Fol. XL. r. 2.)

Van Josephs ende Marien gheslachte. — I.

Nu alse die here van hemelrike
Sach dat al aertrike
Quaet hantierde ende zonde minde,
Ende hem niement en kinde
Diese al van niete hadde ghemaect,
Ende die duvel aen hem hadde ghesaect
Alle dese werelt ghemene,
(I. Fol. XL. v. 1.) Ende prinche daer in was allene,
Ontfermde hem sijn hantghewerke.
Elc hore nu ende merke,
Hoe vriendelijc God woude
Gaen tote onse behoude.
Hi hadde in sijn godlike nature
Voorsien ene creature,
Eer hemel ofte aerde waren,

Titel. I. Van Jacobs ende M. Vs. 1. I. Nu *ontbr.*; I. H. onse h. 2. I. eerderike; H. erterike. 4. I. h. niet en; H. nieman. 5. I. H. Diet al. 6. H. Entie; I. duvele. 7. I. Al. 8. I. Ende pr. der princen en was ne gheene. 9. I. h. God sier h.; H. sire. 11. H. vr. dat G. 12. I. H. onsen. 13. I. H. sine. 14. I. Voersien elke cr. 15. I. off; I. H. hemele oft.

Daer hi mede woude, twaren,
Ofdoen scade ende blame,
Die ons quamen van Adame,
Ende des duvels macht storen:
Dat was die maghet vercoren,
Als ghi hier na sult horen,
Daer hi of woude sijn gheboren.
Vanden edelen gheslachte, daer ghi
Hier voren of hoordet zegghen mi.
Hier voren hebbic bescreven,
Hoe dat twalef zonen bleven
Na Jacob den patriarke,
Ende hoe dat van elken een starke
Groot gheslachte comen was.
Deen zone hiet Judas,
Van wies gheslachte, des zeker zijt,
Quam die coninc Davijt;
Ende van Davids gheslachte vercoren
(I. Fol. XXXII. r. 2.) Wert Jhesus Cristus gheboren:
Dus is sijn moeder van rechte
Van Judas ende van Davids gheslechte,
Want sijns vader gheslachte, als ghi ziet,
En hoort te deser menscheit niet.
Nu sijn daer twee ewangelisten,
Die dese gheslachte bet wisten,
Die beide scriven ende leren

Vs. 16. I. H. met; I. wilde. 19. I. scoren. 20. H. maeght. 22. I. H. Daer si (I. zo) werden sal gh. 24. H. horet. 25. H. vore; I. ghescreven. 26. I. H. dat *ontbr.* 27. I. Van J.; H. Na Jacoppe. 28. I. elke. 30. I. H. Deen zo h. 36. I. H. *Het tweede* van *ontbr.* 37. I. H. vaders. 38. I. Ende h. tot d.; H. h. teser. 40. I. H. gheslachten; I. wel w.

Die hoghe gheslachten ons heren.
Lucas dat gheslachte began
(I. Fol. XL. v. 2.) Op Joseph, Marien man,
Ende noemet achterwaert algader
Tote op Adaem, onsen eersten vader.
Matheus set sijn beghin
Op Abraham, meer noch min,
Ende coomt neder mit dier gheboort
Tote op Joseph, daer ghi of hoort.
Aldus soe en doen si twint
Van Marien gheboorte bekint;
Nochtan sijt zeker des
Datsi van Davids gheslachte es;
Want Joseph, wats gheschiet,
En hadse anders moghen trouwen niet;
Want elc Jode van rechte
Moeste huwen in sijn gheslechte.
Die ewangelisten hadden hier toe
Redene, en zegghe u hoe.
Men plach wilen, alst noch zoude,
Daer men gheslachte woude
Bescriven, datmen dan
Tgheslachte vertrac vanden man,
Ende vander vrouwen niet.
Ooc mochte wel sijn gheschiet,
Dattie ewangelisten also clare

Vs. 42. I. H. Dat h. gheslachte. 43. I. Lucas gh. d. b. 44. I. Op Jacoppe, den heilighen man. 45. I. noemt. 46. I. H. op Adame den ierstem. 47. I. Math. die set. 48. H. Abrahame. 49. H. diere. 50. I. op Jacoppe d.; H. Josephe. 55. I. w. Jacob wast. 56. I. hadde a. 59. I. H. Dewangelisten. 60. I. H. Red. ende z.; H. seggu. 62. I. H. gheslachten. 64. H. vertra. 66. I. mocht. 67. I. Dat dewangeliste; H. Dat dew.

Tgheslachte niet en wisten van hare,
Als si van haren man deden.
Mer weet dat ter waerheden,
Dat Maria, na ende vore,
Quam van tser Davids ore,
Also die heilighe kerke lijt
(B. Psl. XXXII. v. 1.) Telker stede ende telker tijt,
Ende leraren scrivent mede.
Van David lasict in eenre stede,
Dathi onder dandre hadde twee zonen,
Nathan ende Salomoen,
Ende dat Joseph, die man Marie[n],
(L. Psl. XLI. v. 1.) Quam van Salomons pertie[n],
Ende dat Marien vader dan
Quam van desen Nathan.
Marien moeder ende vader
Ende die Joden allegader
Waren alle zeker das,
Dat heer Joachim was
Van heer Davite gheboren,
Ende daer bi wert Maria vercoren
Inden tempel te sine met
Den edelen magheden, die gheset
Daer in waren, alse ghi
Saen sult horen zegghen mi.

Vs. 68. I. H. niene w. 69. I. Als hij v. — dede; H. Alsi v. 70. I. waerhede. 72. I. v. coninc D. 74. I. H. Ende elc leerare scrivet. 76. I. H. Van Davite las ic. 77. I. dander. 78. I. H. Nathanne; I. Salomoene; H. Salomonen. 79. I. H. dat *ontbr.* — die *ontbr.* — Marien. 80. I. H. partyen. 84. H. Entie. 87. H. heren. 88. H. ghecoren. 90. I. maechden; H. Dien e. maeghden. 91. I. H. inne w.; I. alsoe; H. als.

Ons seghet Scolastica
Ende die goede clerc Beda,
Dattie Joden in ouden daghen
Te bescrivene plaghen
Haer gheslachten in enen boec,
Ende leiden dien in enen hoec
Inden tempel, als ic las,
Daer hi wel besloten was.
Herodes, die daer coninc wert,
Wien die Joden waren hert,
Dede dien boec nemen daer
Ende verberndene, dats waer,
Om dathi van desen
Te edelre woude wesen;
Want hi hadde ghemict te voren,
Ware die boec verloren,
Dathi wel maken zoude mare,
Dathi van Davids gheslachte ware:
So soude hi hebben edelhede,
Ende der Joden maech zijn mede;
Want jeghen der Joden ghehinc
(R. Fol. XXXII. v. 2.) Was hi worden coninc,
So dat sine hadden leit,
(I. Fol. XLI. v. 2.) Ende hi ontsach hare felheit.
Hier bi machmen wel weten,
Dat des vele wert vergheten,
Doemen den boec verbrande;

Vs. 93. I. seit; H. seeght. 94. H. Entie. 96. I. Te scrivene oie pl. 97. I. Hare; I. H. een. 104. I. verbernen; dat es; H. verbranden, dat was w. 106. I. H. Tedelre. 108. I. Waren d. boucken. 109. I. H. w. soude maken m. 113. I. teghen. 116. H. hoer. 118. H. v. was v. 119. I. die boucken; H. dboec brande.

Maer doch waren Joden inden lande
Die des vele hadden onthouden,
Also si hoorden zegghen den ouden,
Datmen (*) weder som bescreef,
So dat niet al verloren en bleef.

Vanden groten santen die quamen van Sinte Anna Marien moeder. — II.

Joachim waerlike
Nam Anna in huwelike,
Ende dese vrouwe Anna
Hadde een zuster, hiet Hymeria,
Ende si hadde twee kindre, dat ghijt wet:
Deen was Elyzabeth,
Sinte Jans Baptisten moeder;
Dander was Eliud, hare broeder,
Die was oudevader van Sinte Servase,
Die te Tricht rustet optie Mase,
Die den bisscopstoel met sijnre machte
Van Tongheren te Tricht brachte,
Daer hi langhe stoet, als ic vernam,
Eer hi te Ludeke quam. —

Vs. 120. I. H. Maer *ontbr.* 123. I. H. sij z. h. d. 123. I. H. Datmen. 124. H. dadt al niet v.

Titel. I. v. S. Annen bloede M. onser liever vrouwen m.; H. Annen. Vs. 1. I. Joach. hadde w.; H. Joach. nam w. 2. I. H. Nam *ontbr.* — Annen. 3. I. dese *ontbr.* 4. H. ene; I. h. Ysmeria. 5. H. Die hadde; I. H. kinder. 6. I. H. Deene. 7. I. Sent. 8. I. hair; H. hoer. 9. I. H. Hij w. oudervader. 10. I. H. rust. 11. I. de b.; I. Hi sire. 12. I. Van Tonghere; H. Van Tongren. 13. I. Die daer l. stont.

(*) Het HS. heeft *Datment.*

Dese goede vrouwe Anne
Hadde deen na dander drie manne:
Joachim was haer eerste man,
Die ons heren moeder an haer wan,
Diemen Joseph te huwelike gaf,
Als ghi hier na sult horen daer af.
Doe Joachim doot was,
Nam si enen man, hiet Cleophas,
Die was Josephs broeder
Man Marien Gods moeder.
(I. Fol. XLI. v. r.) Cleophas wan an Annen, als ict sie,
Een dochter, hiet ooc Marie.
Deser Marien, wi lesent dus,
(E. Fol. XXXIII. r. r.) Gafmen enen man, hiet Alpheus,
Die aen haer wan vier kinder:
Deen was Jacob die minder,
Joseph, diemen ooc hiet Barsabas,
Ende Sente Symon, ende Judas.
Alse Anna haer ander man sterf,
Den derden si doe bewerf:
Salome hiet hi, alsic versta;
Daer of hadde si ooc een Maria:
Zebedeus wert haer man,
Daer si twee kindere of ghewan,
Twee uutnemende zalighe manne,

Vs. 16. I. na den anderen; H. naden andren. 17. H. hare. 18. H. hare. 19. I. Dm. Joseppe; H. Josephe. 20. I. hier na *ontbr.*; H. hier *ontbr.* 21. I. H. Alse J. 23. I. H. w. des J. 25. H. ane — alsic; I. ic lye. 26. I. Eene d. ende h. M.; H. Ene d. 27. I. lesen. 29. I. H. an hare; 7. kinderen; H. drie kindre. 30. I. Die een; I. H. mindere. 31. I. ooc *ontbr.* 33. I. Als; I. H. Annen. — haer *ontbr.* 34. I. H. doen verwerf. 35. I. Salomas. 36. I. H. had; H. ene. 37. I. was h.; H. hare. 38. I. kinder; H. kindre. 39. H. ute nemende.

Den meerren Jacob ende Janne,
Den vermaerden ewangeliste,
Die Gods verholentheit wiste,
Dien God sijnre moeder gaf in hoeden,
Onder den cruce daer si stoeden.
Dit salighe gheslachte ende dit goede
Quam al van ver Annen bloede:
Hier na zo zuldi horen,
Hoe Maria wert gheboren.

Wat Jheronimus screef van onser vrouwen gheboorte. — III.

Jheronimus in sijnre kintschede
Hadde ghelesen in eenre stede,
In wat manieren ende hoe
Onser vrouwen gheboorte quam toe;
Ende over langhen tijt na dat
So sat hi in eenre stat,
Daer hi jeghen liede sprac
Ende die dinc also vertrac,
Also hem ghedochte van desen
Dat hijt wilen hadde ghelesen.
(I. Fol. XLI. v. a.) Doe bat men hem zonder letten,
Dat hijt in scrifte wilde setten.
Doe screef die goede Jheronimus

Vs. 40. I. H. meerre; I. Jacoppe. 41. H. ewangliste. 43. I. Die; H. sire. 44. I. Daer zij o. d. cr. st.; H. Daer si biden cr. st. 46. I. H. al *ontbr.*; I. vrou A.'; H. veren A. 47. H. zo *ontbr.*

Titel. I. Wat Sinte J. — o. liever vr. Vs. 1. H. sire. 2. I. H. eere. 4. H. gheboert. 6. I. Zat hij in eere ander st.; H. ere. 7. I. lieden. 10. H. hi. 11. I. men *ontbr.* 12. I. scriften; H. scrift.

Van onser vrouwen aldus,
Ende heeft in sijn beghin gheset,
Dat Joachim was van Nazareth
Uten lande van Galylea,
(Z. Fol. XXXIII. r. a.) Ende van Bethleem ver Anna,
Ende dat dese twee te samen
In rechten huwelike quamen,
Ende waren gherecht voor Gode,
Ende hilden der wet ghebode.
Alle die have, die hem God gaf,
Daer maecten si drie deel af:
Teen gaven si, te Gods eren,
Den dienres inden tempel ons heren;
Den armen gaven si gheheel
Ende den pelegrimen tander deel;
Dat derde deel si selve hilden,
Om datsi daer of leven wilden.
Twintich jaer ofte daer omtrint
Saten si dus zonder kint.
Doe baden si naernstelike
Gode van hemelrike,
Dat hi hem een kint wilde gheven.
Si wildent al sijn leven
Weghen, setten ende leren
Ten heilighen dienste ons heren.
Nu quam een hoghe feeste dach,
Dat dat Joodscap van rechte plach

Vs. 18. I. vrou Anne. 21. I. H. gh. in G. 23. H. hen. 24. H. deele. 25. I. Deene g. sij in G.; H. Deen. 28. I. peelgrine; I. H. dander. 29. I. H. deel *ontbr.* 30. I. H. dat siere af. 31. I. Dertich j. of; H. oft. 33. I. H. neerenstelike. 35. H. hen. 37. I. Wijsen, setten ende keeren. 38. I. dienst. 40. I. H. Dat dJ.

Van over al inden lande
Te bringhene sijn offerhande
Ten temple in Jherusalem.
Daer quam Joachim, ende met hem
Sine ghebuere een deel te samen.
Inden tempel datsi quamen
(I. Fol. XLII. v. 1.) Ten outhare, als dander deden.
Een pape stont daer ter steden,
Die heren Joachimme doe
Herde smadelike sprac toe:
Hi seide, hoe hi so coene ware
Dathi quame te Gods outhare.
Hi ware versmaet voor Gode,
Na der wet ghebode;
Want hem God in al sijn leven
Noit kint en hadde ghegheven,
Daer sijn volc bi ware ghedijt:
(K. Fol. XXXIII. v. 1.) Dies ware hi vermaledijt.
Joachim was te barenteert,
Ende is uten tempel ghekeert,
Sere bescaemt ende confuus,
Ende en dorste niet keren thuus
Metten ghebueren, daer hi mede quam.
Sinen wech dathi nam
Ter weyden, daer sine herden laghen
Met sinen beesten te dien daghen,
Daer hi enen tijt bleef,

Vs. 42. I. haer o.; H. sine. 43. I. tempel. 45. I. H. Siere gh. 47. I. Te dien outaer; H. Tien — dandre. 48. I. stede. 49. I. her Joachim. 50. H. smadelijc. 54. I. wetten; H. wette. 55. H. Want G. hem in. 57. H. Dare. 60. H. temple. 62. I. H. n. comen th. 63. I. H. met. 65. H. sijn. 66. H. b. tien.

Ende sijn vernoy also dreef.
Doe quam dynghel te hem daer
Met groten lichte herde claer,
So dat versaghet was Joachim.
Dynghel sprac dus te him:
» Joachim, en versaecht u twint,
Ic bin dynghel van Gode ghesint,
Om dat ic di zoude doen verstaen,
Dat God dine bede heeft ontfaen,
Ende dine scande ende dijn verzeren
Al in vruechden di sal keren.
God en doet zonder zake niet,
Want dat is dicke ghesciet,
Dat God niet en woude ghehinghen,
Dat vrouwen kint ontfinghen
(I. Fol. XLII. r. a.) Inder joghet, mar inder outheit,
Alst hem nature heeft ontseit,
Om dat God niet en woude
Dattie vrucht comen zoude
Van des vleeschs ghenoechlichede,
Mar bi sijnre moghenthede
Yet nuwes woude bringhen voort
Vander selsenre gheboort.
Die eerste moeder, des sijt ghewes,
Daer dat Joodsche volc of comen es,
Dat was Abrahams wijf, ver Sare:

Vs. 68. I. H. v. alleene dr. 71. I. H. versaeght. 72. I. H. aldus. 78. I. vr. sal doen verkeeren; H. vreude. 81. I. wilde. 83. I. jueght; H. joeght. 85. H. niene. 86. H. vrocht. 87. I. vleesch; H. ghenoechlijcheden. 88. H. sire moghentheden. 89. I. nieus wilde. 90. I. Van diere selsender; H. Vandire. 91. I. Deerst m.; H. Dierste. 92. I. H. Daer dJ. 93. I. vrou S.

Si was out neghentich jare,
Doe si van Ysaac ghenas,
Die een heilich patriarke was.
Josephs moeder, ver Rachel,
(H. Fol. XXXIII. v. s.) Was ondrachtich also wel,
Die here zeder was becant
Van al Egypten lant,
Die drome conste bedieden,
Daer wonder of gheschieden.
Wie was ye sterker dan Sampsoen?
Wie heiligher in al sijn doen
Dan Samuel, die prophete goet?
Haerre beider moeder, des sijt vroet,
Waren ondrachtich, ende daer bi
Moghedi te bet gheloven mi,
Mids exemplen die wi scouwen,
Dat van ondrachtighen vrouwen
Grote gheboorten op staen.
Daer bi segghic zonder waen:
Anna saldi (*) een dochter draghen,
Die Gode wel sal behaghen:
Maria sal sijn haer name;
Si sal inder moeder lichame
Ghehelicht sijn ende heilich bliven,
Ende salich zijn boven alle wiven.

Vs. 94. I. twintich (!). 95. I. H. van Ysaacke. 97. I. m. van R. 99. I. sindert; H. sider. 102. I. w. ave gheschiede; H. wondre. 103. I. w. noyt st.; H. w. st. ie d. 104. I. al *ontbr.*; H. Wie was h. 108. I. H. Moeghdi te bat. 109. I. exemple. mogen wij; H. exemple. 111. I. gheboirte. 112. I. H. zegghic dy s. 113. I. H. sal di; H. eene. 114. I. sal wel. 115. I. haren. 118. I. H. zijn *ontbr.*; I. allen.

(*) Het HS. heeft *suldi*.

(I. Fol. XLII. v. 1.) Men salse ter werelt niet keren,
Mar inden tempel ons heren
Salsi metten maechden zijn,
Ende altoos bliven maghet fijn.
Van haer sal worden gheboren
Die Gods zone uutvercoren,
Alder werelt salichede,
Ende si sal bliven maghet mede.
Ende hier bi gheloves te bat:
Als ghi ter poorten coomt vander stat,
Diemen die guldine poorte hoort nomen,
Sal Anna jeghen u comen,
Die omme uwe langhe merre
Droeve heeft gheweest ende erre:
Si sal verbliden menichfout,
Also zaen als si u scout."
Dus voer dinghel van dier stat
Tote Annen daer si zat
Ende dreef groot misbaer
(I. Fol. XXXIV. r. 1.) Om haren man, waer hi waer.
Dynghel seide Anna doe
Alle die selve bootscap toe,
Die hi aen Joachim dede.
Ooc seide hi haer mede,
Datsi op stonde haestelinghe

Vs. 121. I. Salse. 122. I. a. m. bl. f.; H. altoe maeght bl. f. 123. I. H. hare. 124. H. goedsone. 126. H. maeght. 128. I. Alse ghij comt t. p. vd. 129. I. H. die *ontbr.* 131. I. H. om u l.; I. merren; H. meren. 132. I. hevet. 134. H. alsi u. 137. I. dr. harde gr.; I. H. mesbare. 138. I. H. h. ware. 139. I. H. s. Annen. 140. I. H. Al. 141. I. H. ane; H. Joachimme. 142. H. hare. 143. I. H. opstoede handelinghe.

Ende ter guldenre poorten ghinghe:
Si zoude Joachim ontmoeten daer.
Dit vonden si beide waer;
Want si ondermoeten hem beide,
Ghelijc dat hem dynghel zeide,
Ende elc heeft andren vertroken
Dattie ynghel heeft ghesproken,
Als ghi voren hebt verstaen.
Thuus waert sijn si beide ghegaen,
Ende dancten Gode daer of,
Ende verbeidden sijn belof.
Cl. Fol. XLII. v. 2.) Anna ontfinc dat beste kint
Dat (*) man aen vrouwe wan ye sint,
Recht opten achtenden dach
Die in December ghelach.
Ende als sijt hadde ghedreghen
Neghen maende, als vrouwen pleghen,
Ghenas si daer of, onghewaent,
Achte daghe in Speltmaent,
Doemen screef, als ict versinne,
Vander werelt eerst beghinne
Eenendevijftich hondert jare
Ende vierendetachtich, dats ware.

Vs. 144. I. guldene poirte; H. guldender. 145. I. H. Joachimme. 147. H. ondermoetten hen; I. beiden. 148. H. hen. 149. I. anderen vertrocken. 150. I. Wat hem dingel; H. Wat dinghel. 151. H. vore. 154. I. ghelof. 156. I. Dat m. ende vr.; H. Dan man ane. 157. I. Rechte op dien achtersten d.; H. optien achtensten. 158. H. in Decembre. 159. I. alsoet h.; H. alsijt h. 160. I. maenden. 161. I. Gh. soere af al o.; H. sire af. 162. I. H. in Spelmaent. 163. I. H. ic. 164. I. H. iersten. 165. I. Een en v. — jaer. 166. I. dit is waer; H. dits clare.

(*) Het HS. heeft *Dan*.

Nu ben ic eerst comen dan
Daer ic dit gheslachte omme began
Van Adame neder, als ghi hoort,
Tote onser vrouwen gheboort.
Elc kersten waerlike
Sal Gode van hemelrike
Dancken met al zijnre macht
Vander glorioser dracht:
Dit is die vrouwe van machte groot,
Die de hemelsche poorte ontsloot,
Die ver Yeve sluten dede
(E. Fol. XXXIV. r. a.) Met haerre onghehoorsaemhede;
Dit is si die dat serpent verwan,
Dat Yeven brachte inden ban;
Dit is si die den duvel bant,
Die al aertrike hadde in hant,
Die de viande so ontsien,
Datsi alle van haer vlien;
Dit is si, der ynglen vrouwe,
Verdrijfstere van allen rouwe,
Coninghinne dier ghelike
Van hemele ende van aertrike;
Dit is si die ghereit
Vellen can die [Gods] gramheit,
Alse hi op ons es erre;
Dit is si, die leedsterre,

Vs. 169. H. ghijt. 173. H. sire. 174. I. H. Van deser. 175. H. Dits. 177. I. vrou. 178. I. haere; H. horre. 179. I. Dit es zu die tserpent; H. Dits si die dserpent. 180. I. Die Y. 182. I. alle. 184. H. hare. 185—188. I. *Deze vier versen ontbr.* 185. H. ingle. 187. H. die. 188. H. hemle. — van *ontbr.* 189. I. Dat es zo oic die; H. si oec d. 190. I. H. can Gods gr. 191. H. Als.

Die ter havenen der zalicheden
Alle menschen wel can leden.
I. Fol. LIII. r. 1.) Hi is vroet die haer dient;
Want God is haer zo vrient,
Hi en ontseit haer clein noch groot;
Si helpt den mensche uter noot,
Voor haers liefs kints aenschijn:
Ghelooft moet si ewelijc zijn!

Hoe Maria ghepresenteert was inden tempel. — IIII.

Maria, die jonghe joghet,
Wies in gracien ende in doghet,
Dier si altemale vol was,
Want God onste haer das.
Doe si was van drie jaren
Ende melcs mochte ontbaren,
Woude moeder ende vader
Gode doen algader
Datsi ghelooft hadden voren,
Als ghi voren moghet horen.
Tkint brochten si met eren
Gode te loven ende teren
Toten temple, die hoghe was ghestaen,

Vs. 193. I. havene ter zalichede. 194. I. Allen. 195. H. hare. 196. H. hare. 197. I. Hine onseeght h. cl. of gr.; H. Hin ontseeght hare cleine no. 199. H. Vore; I. kint. 200. I. m. hij e.

Titel. I. gh. werdt i.; H. wart gh. Vs. 1. I. H. dese j. joecht. 2. I. Wies op in — duecht; H. doeght. 3. I. Dier altemael soe v. 4. I. Want God onse heere jonste; I. H. hare. 5. H. drien. 6. I. melcxs moeste. 7. I. Wilden. 10. I. Alse; H. vore moeght. 12. I. H. Toten tempele (H. temple) ons heeren. 13. I. H. Die tempel; I. was so h. gh.; H. was h. gh.

So datmen op moeste gaen
Vijftien trappen dicke,
(E. Fol. XXXIV. v. 1.) Hoghe ende onghemicke.
Daer setten si tkint neder,
Ende zoudent vernemen weder
Ende opdraghen met hoeden.
Ende als sijs minste moeden,
Is tkint zonder hulpe zaen
Allene die trappen opghegaen,
Sonder yemens toe doen.
Dies wonderde hem allen doe[n].
Ende om tghedincken van desen
Vintmen noch liede die lesen
Die vijftien salme te eren
Maria die moeder ons heren,
(I. Fol. XLIII. v. 2.) Die vijftien trappen op ghinc,
Jeghen der naturen ghehinc;
Want te teeder was hare macht
Te doen alsulke cracht.
Hare offerhande daden si daer,
Alsmen plach te dien outhaer,
Ende dancten (*) Gode der gave,
Ende keerden weder daer ave
Thuus waert haerre straten,
Ende hebben tkint daer ghelaten

Vs. 14. I. dm. daer op. 15. H. Viftiene. 18. I. souden. 20. I. sij minst; H. alsijs minst. 22. I. H. Alle d. 24. H. hen. 25. I. om gh. 26. I. noch *ontbr.* 27. H. viftiene zalme; I. psalme; I. H. teeren. 28. I. H. Marien der m. 29. I. H. Die de v. 31. I. te *ontbr.*; H. hoer. 32. I. H. doene; H. al selkene. 33. I. Haer; H. Hore offrande; I. H. dare. 34. I. H. pleecht — outare. 35. I. H. dancten; I. gaven. 36. I. H. daer *ontbr.*

(*) Het HS. heeft *dancken*.

Metten maechden, die plaghen
Te werkene in dien daghen
Ornamenten ende chierhede,
Daermen mede dede
Gods dienst te dier stede,
Alsoot doe was die zede.
Dit werc leerde si zo wel,
Dat sijt bet dede dan yement el;
Dat den andren maechden daer
Te werkene was al te zwaer
Ende te subtijl ende te rike,
Dat wrachte si lichtelike.
Ende om datsi was van desen zinne,
Hietense dander coninghinne:
Si seiden waer, diet wel besiet,
Al en wisten zijs zelve niet.
Daghelijcs quam dynghel te hare,
Fol. XXXIV. c.) Dien si scouwede openbare,
Diese vriendelijc visiteerde
Ende themelsche broot presenteerde;
Want si was van zeden
Ghaerne in enicheden
In hare innighe ghebeden,
Al vol ootmoedicheden.
Sine quam noit voor mans aenschijn,

Vs. 39. I. Met dien m.; H. Mettien m. 41. I. H. Ornamente; H. sierhede. 43. I. dienste; H. d. tier. 45. I. H. Dat. 46. H. ieman. 47. I. anderen. 48. I. werken; I. H. al *ontbr.* 49. I. H. *Het eerste ende ontbr.* 51. I. H. Ende *ontbr.*; I. vanden sinne. 52. H. dandere. 54. I. Al ne. 55. I. thare. 56. I. Die sij scoude. 57. I. vriendelike visenteerde. 58. I. prosenteerde. 61. H. haren inneghen. 62. I. volle. 63. H. q. nie v.

Daer sijs quite mochte zijn;
(I. Fol. XLIII. v. 2.) Si ontrac haer tallen steden
Uter menschen onleden,
Ende voeghede haer allene,
Om datsi mit herten rene
Ghebruken woude, in vruechden diep,
Haers brudegoms diese sciep.

Hoe Maria mids den nonnesse Gods man trouwen moeste. — V.

Doe dese heilighe maghet, twaren,
Out was van viertien jaren,
Gheboot die bisscop openbare,
Dat elke maghet, die so out ware
Datsi nemen mochte man,
Te haren vrienden trocke dan
Ende man trouwede na die wet,
Die die Joodscap hadde gheset.
Dus heefter een deel oorlof ghenomen,
Die tharen tide waren comen,
Sonder Maria, wats gheschiet,
Si en woude van danen niet.
Ende alsmen haer vraghede waer bi
Si dat dede, antwoorde zi:

Vs. 65. I. onttrac; H. hare. 67. I. voechde; H. hare. 69. I. wilde; H. vreuden.

Vs. 1. I. H. dese salige; H. maeght; I. te waren. 2. H. dertiene jare. 4. H. maeght. 6. I. Trocke te h. vr. d.; H. Thoren. 7. I. Ende name manne na; H. m. namen na. 8. I. H. Die dJ. 10. I. te haren tijden. 12. I. So ne wilde van dair; H. van daer. 13. I. alsemen h. vraechde; H. hare vraeghde. 14. I. dade; H. daede.

» Mijn vader ende mijn moeder beide
Daden Gode zekerheide,
Dat ic al mijn leven
In zinen dienste zoude cleven,
Ende offerden mi onsen here;
Ende al en ware des min noch mere,
So hebbic Gode ghelooft nochtan,
Dat ic meer en neme man,
Maer mine reynicheit houden al
(I. Fol. XXXV. r. 1.) Also langhe als ic leven sal."
Alse die bisscop dat verstoet,
Peynsde hi te hant in sinen moet,
Dat ghelooften sijn scouden,
Ende datmen die moeste houden
(I. Fol. XLIII. v. 2.) Gode zonder breken,
Ende woude hem dies bespreken,
Want en was noyt ghesien,
Dat yement gheloofde voor dien
Te houdene reinichede:
Te meer was hire gheladen mede.
Ooc woude hi node ghehinghen
Onghewone dinc op te bringhen.
Te gader dede hi comen te hant
Doude wise diemen vant,
Ende beriet hem met hin.
Doe droech hem also die zin,

Vs. 15. I. vadere. 18. I. dienst. 20. H. den. 22. I. ic nemmermeere en name. 23. H. reinecheide houde. 25. I. b. dit. 26. I. Peynstde hij; H. Peinsdi thant. 27. I. beloeften. 30. I. wilde. 31. I. Want het en. 33. H. iemen — vore. 34. I. meere. 35. I. wilde; H. woudi. 36. I. H. te *ontfer*. 37. H. gadre dedi. 39. I. m. hem; H. m. hen. 40. H. hen — sen.

Om dattie dinc ware onghelijc
Ende zonderlinghe twivelijc,
Datmen Gode aen roepen zoude,
Dat hi dese dinc bescheden woude.
Die bisscop viel op zine knien,
Ende bat onsen here mittien,
Dat hi te kinnene gave
Sinen heilighen wille daer ave.
— Ene stemme sprac daer toe,
Daer sijt alle hoorden doe:
» Elc man, des sijt ghewes,
Die buten huwelijc es,
Ende comen van Davids bloede,
Sal draghen ene dorre roede
In sine hant tien outhare;
Ende dies roede die bloeit dare,
Ende daer een duve op comet dan,
Dat sal zijn Marien man."
Doe si dese stemme hoorden,
Waren si blide vanden woorden,
Ende daden also gheschien.
Joseph was een van dien.
Dit was op enen feest dach,
(E. Fol. XXXV. r. a.) Dat dat Joodsche volc plach
(I. Fol. XLIV. r. i.) Van over al inden lande
Ten tempel te bringhen offerhande.

Vs. 42. I. Ende s. seer tw.; H. s. sere tw. 47. I. hij hem te kennen; H. kinne. 48. I. H. w. hier a. 49. I. H. doe. 50. I. H. toe. 52. I. huwelike; H. huweleeke. 53. I. c. is v. 55. H. sijn; I. ten. 56. I. H. Ende sgheens r. — bloyt. 57. I. H. eene d. op comt. 61. I. H. dadent. 63. H. feeste dach. 66. H. temple br.; I. br. haer o.

Ende om dat Joseph so out was ghedaecht
Te trouwene so jonghen maecht,
Decte hi sijn roede ghereet,
Dat niement en wiste, onder sijn cleet.
Ende doe alle also te zamen
Tote dien outhare quamen,
Onder hem allen ghemene
So en bloeyde der roeden en ghene.
Die bisscop viel echt in ghebede.
Die stemme sprac, als si voren dede:
» Die ghene daer met allen
Gods lot op sal vallen,
Heeft zine roede ghedect:
Daer bi ist dat ghebrect.
Men verdoet met zeker hoede
Dat elc bloot draghe zijn roede,
Ghi sult die (*) waerheit dan verstaen."
Echt sijn si also ghegaen,
Ende Josephs roede te hant
Wert bloeyende in sijn hant
Van beneden tot inden top,
Ende een duve quammer op:
Alse Ysaias wilen leerde,

Vs. 67. I. d. J. was tout g.; H. d. J. tout. 68. I. trouwen also jonghe een m.; H. soe jonghe een m. 69. H. Decti; I. H. sine. 70. H. nieman. 71. I. Ende al zij alle tsamen; H. Ende alsi alle. 73. H. hen. 74. I. En bloeyder roede ne gh.; H. bl. daer roede. 75. H. in sijn gh. 76. I. v. sede; H. alsi vore. 78. I. lod op es ghevallen. 79. I. H. Hadde; H. bedect. 80. H. Hier bi; I. H. dat het ghebreect. 81. I. H. met selker; I. hoeden. 83. I. die w. te hant v.; H. die w. thant v. 84. I. zij alle gh. 85. H. thant. 87. I. tote; H. tot *ontbr.*; I. H. toep. 88. H. ene; I. quam daer op. 89. I. Als.

(*) Het HS. heeft *dien*.

Daer hi seide ende propheteerde
Den hellighen gheest waerlike
Comen in eenre duven ghelike.
Openbaer wistmen dan,
Dat Joseph ware Marien man.
Die bisscop heeftse zaen
Beide ondertrouwen ghedaen,
Ende Joseph trac te hant na dat
Te Bethleem in sine stat,
Om dat hi bereet woude maken
Sijn huus ende ander zaken,
(I. Fol. XLIV. r. 2.) Daer men die bruloft mede
Houden zoude, alst was zede.
Ende hier binnen, als ic versta,
(I. Fol. XXXV. v. 1.) So nam oorlof Maria
Aen die maechden die bleven daer,
Die noch niet en hadden haer jaer,
Ende trac henen al onghelet
In die stat van Nazareth,
Thaerre moeder ende tharen vader,
Ende vertrac hem algader
Hoe dat haer waer gheschiet,
Alse Gods vonnesse hiet.
Ic hout voor waerre dinc,
Eer Maria man ontfinc,

Vs. 92. I. Comen sal in; H. ere. 93. I. H. Openbare; I. wistemen. 94. I. H. was. 95. I. H. heefse. 96. I. H. ondertrouwe. 97. H. thans. 98. I. Te B. te ziere stadt; H. te sire. 99. I. wilde. 101. I. brulocht; H. brutlocht. 102. I. H. w. die z. 103. H. hier en b. alniet. 105. I. H. Ane; H. maeghde; I. H. dare. 106. H. niene h. hoerejare; I. hare jare. 107. I. H. ongheleth. 109. I. Te haerre; H. Thorre; I. H. tharen *ontbr.* 110. H. hen. 111. I. H. hare; H. ware. 112. H. Alsoe. 113. I. houde v. ware; H. vore ware.

Dat haer die ynghel hadde doen verstaen
Hoet met haer zoude vergaen,
Ende datsi ware onversaghet:
Si zoude bliven maghet,
Al waert datsi trouwede man;
Want si spracken ende sachene an
Daghelijcs, als ic u
Hier voren zeide nu.
Ooc liep die niemare
Onder die Joden hier ende dare,
Dattie tijt bi ware
Dattie behouder openbare
Van eenre maghet zoude zijn gheboren,
Die die helle zoude storen;
Want bi vele figuren
Ende ooc bi vele scrifturen
Wisten die oude wise wel
In dat lant van Israhel,
Dat Messias tijt naecte,
Daer dat volc na haecte.
Ooc seitmen dat can
Niemare lopen voorden man.
(I. Pet. XLIV. v. 1.) Ende om dese zelve mare
Waren zome maechden dare,

Va. 115. H. hare; I. H. dingel. 116. I. H. hare. 117. I. onversaecht; H. onversaeght. 118. I. maecht; H. maeght. 119. I. H. troude. 120. I. Want so sachen ende sprac an; H. sprakene e. sach an. 121. I. H Daghelike, alsoe ic. 124. I. H. dJoedscap; I. haer en thare; H. hare e. d. 125. I. Dat dien tijde. 126. I. H. behoudere. 127. H. ere maeght. 128. I. H. Die de h.; H. scoren. 131. I. H. Wistent. 135. I. H. seeght m.; I. cam. 136. I. Die mare liet l.; H. Die mare l. vore. 138. I. somme; H. maeghde.

Die maghedom wilden houden,
Om datsi hoopten datsi zouden
Daer toe sijn vercoren:
Dus zo hebbic zeghen horen.

Waer bi die zone menschē worden moeste, (I. Fol. XXXV. v. 2.) ende hoe hi ghebootscapt was, ende der Joden ghelove. — VI.

Van drie personen, die sijn
In enen God warich ende fijn,
En ghenen bat toe en hoorde
Dan den zone, dathi mensche worde;
Want den vader hoort die moghentheit,
Ende den zone die wijsheit,
Ende den heylighen gheest
Hoort toe die goedertierenheit meest.
Ende omdat des zoons wijsheit can voirsien
Alle dinc die mach gheschien,
Ende sine wijsheit ghehinghede dat
Dat ver Yeve den appel at,
Daer die menscheit om wert verloren,
So moeste den zone bat toe horen
Te comene in dit oreest,

Vs. 139. I. maechdom; H. maeghdoem. 141. I. toe te s. 142. I. H. zo *ontbr.*; I. heb ict.

Titel. I. Waer bij dat d. — gh. werdt ane Maria; H. moeste *ontbr.* — was an Marien; I. H. e. d. J. gh. *ontbr.* Vs. 1. H. drien. 2. I. warachtich. 3. I. Ende ne gh. 4. I. H. hi *ontbr.* 7. H. ten. 8. I. Behoort; I. H. toe *ontbr.*; H. goedertiernheit. 9. I. Des *ontbr.* — versien; H. o. d. tsoens. 11. I. H. ghehingde. 12. I. Dat Adams des. 14. I. soen. 15. I. in dat; I. H. horeest.

Dan den vader of den heilighen gheest.
Ende om dat die Godheit woude
Datmen tfolc bekeren zoude
Met wijsheden ende [niet] met crachte,
Ende die wijsheit was in des zoons machte,
So wart die zone daer toe ghenomen
Dat hi in aertrike zoude comen,
Ende alle dinghe sò beleiden
Met zijnre grondeloser wijsheiden,
Dat sijn leven noch zijn leren
Niement en mochte blameren,
Noch begripen daer toe mede
fol. XLIV. Metter waerheit, alst ooc en dede.
s.)
Die zone wiste wel, twaren,
Dat hi emmer moeste varen
Dese zware vaert besueren.
Hi sende voren ter zelver uren
Den alreëersaemsten bode
Die ye ghesent was van Gode,
Om die bootscap te doene wel:
Dat was dynghel Gabriel,
Die die herberghe nemen zoude,
Daer die coninc in rusten woude,
Coninc ende here moghentlike
fol. Van hemele ende van aertrike.
VI.
Desen coninc betaemde wale

Vs. 17. H. Ende dattie. 18. I. tvolc. 19. I. w. niet met; H. wijsheit niet met. 20. I. H. in tsoons. 22. I. eerderike. 23. I. dinghen. 24. H. sire. 25. I. n. sine l. 26. H. Nieman. 29. I. H. te waren. 32. H. vore. 34. H. ye *ontbr.* — gh. wart. 36. I. die enghel. 37. I. H. Die de h. 40. I. hemelrike — eerderike; H. hemle.

Een eersaem bode, een eersaem zale.
Dit was doe Maria was
In Nazareth, als ic voren las,
Bi vader ende bi moeder,
Ende Joseph haer behoeder
In Bethleem was bereiden
Die bruloft bescheiden.
Gabriel quam ter maghet rene,
Daer si heymelijc zat allene.
Hi sprac tot haer: »*Ave!*"
Dat bediet zo vele als *zonder wee* (*);
Dat is thoochste woort van groeten.
Voort sprac hi mit goeder moeten:
»Gracien vol, God si mit di!
Onder allen wiven ghebenedijt du si!"
Maria, die dit heeft ghehoort,
En antwoorde niet een woort,
Maer si peynsde in haer ghedochte
Wat dese groete wesen mochte.
Nu merct hoe wijslijc dat zal
Dit kint antwoorden over al.
Dinghel seide daer na:
(1. Fol. XLV. r. 2.) »En ontsiedi niet, Maria,

Vs. 42. I. Eenen eersamen b. e. reyne sale; H. ene reine sale. 44. H. vore. 45. I. vadere — moedere. 46. I. behoedere. 48. I. brulocht met bescheedenheden; H. Der brulocht besecheiden. 49. H. tier maeght. 51. I. H. tote hare. 52. I. b. al sonder; H. b. als vele als. 53. I. es dJoetsche w. 55. I. metti; H. God met di si. 56. I. alle — gh. sidi; H. alle wijf benedijt sidi. 57. I. verhoort. 61. I. wijsselic. 62. I. Dat k. 64. I. ontsiet u n.; H. onsiedi.

(*) De dichter schijnt het woord van *a* negat. en *vae* af te leiden!

Du heves in dinen stonden
Gracie voor Gode vonden.
Du salte in dinen lichame
Ontfaen zonder blame
Ende bringhen enen zone:
Jhesus sal heeten die gone.
Dese sal groot sijn onghemeten,
Ende sal des alrehoochsten zone heten.
God sal hem gheven algader
Den stoel Davids zijns vader.
Hi sal regneren ewelike,
Sonder einde zal zijn zijn rike."
Dese woorde en volghen al niet
Ghelijc datmense ziet
In der ewangelien bescreven,
Luc. XXVI. 4.) Maer doch is die zin hier bleven,
Daer ons die mach[t] aen leit;
Want daer ment in rime seit,
Moetmen, om die rime te vinden,
Die woorde zom anders winden:
Daer om en sal dese woort
Niement begripen diese hoort.
Nu hoort hoe wijslijc hier af
Maria antwoorde gaf
Den ynghel op dit beheet.

Vs. 65. I. Ghij hebt in uwen st.; H. Du heeft. 66. H. vore. 67. I. Ghij selt in uwen l.; H. Du sout. 72. I. alre hoechste zoens h.; H. aller hoechs. 77. I. woirden ende v. 79. I. In die evangelie. 80. I. H. daer *ontbr.* 81. I. macht ane leghet; H. macht in leeght. 82 *en* 83. *te samen:* Want daer ment om die rime te vinden. *De afschrijver heeft twee halve regels overgeslagen.* 82. H. rimen zeeght. 83. H. omme. 84. I. woirden. 85. I. H. omme. 86. I. H. Niemen. 87. I. wiselec. 89. I. enghel.

Sine woude niet zijn te ghereet
Te ghelovene dese grote mare:
Wijslijc zo bedacht si hare,
Ende peinsde in haer ghedochte,
Dat dese dinc niet en mochte
Bi naturen wesen.
Doe antwoorde si te desen:
»Hoe mochte dit gheschien dan?
Want ic en kenne ghenen man."
Als ofte si zegghen woude,
Hoe dat comen zoude:
(I. Fol. XLV. r. a.) Si en hadde noyt mit manne misdaen,
Ende si hadde ghelof ghedaen
Gode te houden reynicheide.
Dynghel antwoorde ende zeide:
»Die heilighe gheest in di comen zal:
Die overste cracht sal di al
Omme scaduwen, gheloves mi.
Dat gheboren sal worden van di,
Sal heilich zijn ende fijn,
Ende Gods zone gheheten zijn.
Elyzabeth, dijn nichte, zonder waen,
Heeft een kint in haer oude ontfaen;
Want voor Gode, sijt zeker des,

Vs. 90. I. So ne wilde. 91. I. gheloevenne deser groter maren. 92. I. Wijsselijc bedachte zo h.; H. zo *ontbr.* 94. H. nienc. 98. I. Want en kende noyt gh.; H. enghenen. 99. I. of; H. oft. 100. I. dattet. 101. I. So ne h.; H. Sine h. 103. I. H. houdene. 105. H. De; I. gh. sal in dij c. 106. I. al gomen. 107. I. Ombescaden; H. Omscaeduwen, gheloefs. 108. I. H. sal sijn v. 110. I. H. Ende die G. 111. I. Lijsbette; H. Lijsbeth. 112. I. Heeft in doudere een k. o.; H. Heeft in horre ouderre een k. o. 113. H. vore.

Gheen dinc onmoghelijc en es."
Doe wert ontsteken te hant
Van des heilichs gheests brant
Die maghet vol van eren:
— »Siet hier die dierne ons heren,"
Sprac si ootmoedelijc mettien,
»Na dine woort moet mi ghescien."
Mettien ontfinc si waerlike
Den Gods zone van hemelrike,
Onghequetst ende besloten:
Daer hem die Joden ane stoten,
Dattie maghet een kint ontfinc;
Nochtan gheloven si also sterke dinc:
Si gheloven, ende het is waer,
Dat onse here openbare
Die rode zee deelde in tween,
So datter een scone strate doorscheen,
Daer twater stoet tien tiden
Enen muer ghelijc in beiden ziden,
So dat en vloyde noch en liep,
Ende over dien gront diep
Traken die Joden haerre vaerde,
So dat hem twater niet en daerde;
XLV. Si gheloven ooc al ghemeen,

Vs. 115. I. w. soe o.; H. thant. 116. I. gheest. 118. I. deerne. 119. I. H. oetmoedelike. 120. I. H. dijn. 122. H. Dien Goedsone. 123. Onghequest e. ombesloten. 124. H. hen. 125. I. Dat soe bleef maecht ende een k.; H. Datsi maeght. 126. I. st. een d. 127. H. nde ets w. 128. I. H. openbaer. 129. H. twen. 130. H. ene — ore. 131. I. H. dwater; I. st. te dien. 132. I. gh. telker z.; H. mure h. in elker s. 135. I. Trucken; H. Trocken. 136. I. So *ontbr.* — water; H. hen dwaeter niene d. 137. I. oic ghemeene.

Daer Moyses sloech opten steen,
Datter een fonteine uut spranc,
Daer alle tfolc of dranc,
Die so groot was, zonder waen,
Daer mochte een molen mede gaen;
Si gheloven ooc ghereet,
Dattie beeste die Balaam reet
Jeghen tfolc van Israhel
Openbare sprac ende wel;
Si gheloven ooc meerre cracht:
Dats dat God mit zire macht
Hemel ende aerde maecte van niet.
Nu merct dan ende besiet:
Welke sijn die meerre saken,
So yet van niet maken,
So dat is gheformeert
In ene andre materie keert?
Het ware vele meerre zake
Datmen niet in yet trake,
Dan dat dinc dat is ghemaect
In een ander dinc werde ghesaect.
Nu merct in uwen zin:
[E. Fol. XXXVI. v. s.) Die zone was zonder beghin
Metten vader in ewichede;

Vs. 138. I. steene. 139. I. een riviere af spranc; H. ene — ute. 140. I. H. al; I. tvolc ave. 142. I. Datter een muelen met mochte g.; H. met omme gaen. 144. I. d. Balam. 145. I. twolc. 146. H. Openbaer. 147. I. ooc *ontbr.* — crachte; H. gh. noch m. 148. I. Dat es d. — machte. 149. H. Hemle. 150. I. ende ziet. 151. I. Welc s. d. meeste s. 152. I. n. te m. 153. H. Soe men dat. 154. I. een ander; H. andere. 155. I. veele meere zaken. 156. I. Dm. yet van nieute maken. 157. H. dinc die es. 158. I. dinc *ontbr.* 160. I. H. z. es s. 161. I. H. inder e.

Maria hadde haer wesen mede.
Dattie zone dan, die (*) was God
Ende over die nature hadde ghebod,
Aen een maghet hi (†) vleesch ontfinc
Ende nuwe wesen ende nuwe dinc,
Was minder vele, waerlike,
Dan dathi hemel ende aertrike,
Yngle, zee, firmament, locht
Van niet in yet hevet brocht.
Alse ons een wijs man screef,
Dat Maria besloten bleef
(1 Fol. XLV. v. 2.) Ende maghet al bezonder,
Dat was vele minder wonder,
Dan dathi beslotenre [dore] quam
Te zinen jongheren daer hise vernam;
Want doe hi in Marien zale
Quam, was hi gheest altemale;
Ende den gheest en is niet onghemicke,
Hemel noch aerde zo dicke,
Hi en lidet al ghereit,
Als ic voren hebbe gheseit:
Ja, hoe clene hi zi ghedaen:

Vs. 163. I. H. s. dan die w. 165. I. Van eere maecht vl.; H. Ane tfleesch enre maeght o. 166. H. Een n. w. ene n. d.; I. nieuwe — nieuwe. 167. H. mindre. 168. I. dat die h. e. eerderike; H. hemle. 169. I. Inghel; H. f. ende l. 170. I. nieute; I. H. heeft. 171. I. H. Als. 174. I. Dit. 175. I. b. dore q.; H. beslotender dore q. 176. I. Tsinen. 177. H. in M. reine z. 179. I. H. gh. nes n. 181. I. ne leedt al. 182. I. ic u v.; H. vore.

*) Het HS. heeft *z. die dan w.* Doch wij hebben dit naar de variant verbeterd.

†) Dit woord ontbreekt in de variant te regt.

Ic late Gode zelve staen;
Maer doe hi beslotenre dore
Int huus quam, als ic zeide vore,
Was sijn lichame mede daer;
Dat was meer dan noch also zwaer,
Dan dattie gheest allene in ghinc.
Ooc waest een zwaerre dinc,
Des moghedi wel wesen vroet,
Dat hi met lichame op stoet
Uten grave na zine doot,
Dat met enen steene groot
Vaste toe beslotene was,
Dan dat Maria ghenas
Ende maghet bleef vanden kinde
Beslotens lijfs zonder meswinde,
Gheheel reine ende ombesmet
(E. Fol. XXXVII. r. 1.) Van alle dien dat vrouwen let.
Ic hebbe ghelesen van
Enen gheordenden man,
Die twivelde daer ave
Dat God uut beslotenen grave
Met lichame ware ghegaen;
Men mocht hem niet doen verstaen.
Eens, daer hi in die kerke ghinc,
Peynsde hi om dese dinc;
(I. Fol. XLVI. r. 1.) Doe quam zijn rieme met allen
Voor sine voete ghevallen,

Vs. 188. I. H. was stercker ende noch. 190. H. ene. 191. I. H. moeghdi. 192. H. lichamen. 195. I. besloten; H. ghesloten. 197. H. maeght. 199. H. ende *ontbr.* 200. I. allen. 203. H. Dien. 204. I. uten besloten. 205. H. lichamen. 206. I. mochte; H. mochts. 208. H. Peinsende om. 209. I. H. Doe *ontbr.*; I. sinen. 210. H. Vore.

Besloten in die wide,
Also hine hadde om die zide,
Sonder ofdoen met handen.
Doe gheloofde hi te handen,
Dathi, die dat wrochte,
Uten grave gaen mochte.

Van Marien wijsheit, ende hoe si den Gods zone ontfinc. — VII.

Dynghel vant die maghet rene
In een camere allene.
Hine vantse niet optie strate,
Noch loeken tenighen gate,
Noch daer men danst ofte royt,
Noch in die kerke staen ghepoyt,
Ghelijc dat hem vrouwen poyen
Met hoornen ende met sloyen
Haer hooftslop zo wide,

Vs. 211. I. H. wijdde. 212. I. Alse; H. om sine s. 214. H. gheloefi thanden. — *Na vs.* 216 *volgt nog in I. en H.:*

I. Hier bij sone derf dan	H. soe en.
Twivelen wijf noch man	
Noch an hare gheboorte fijn,	An dese gh.
Daer wij alle met verlost zijn.	
Vor Gode oic, waerlijc,	Vore.
En es gheen dinc onmoghelijc,	gheene.
Want hij die maecte nature,	
Mach se breken telker ure,	
Alse hij dicke heeft ghedaen,	Als.
Alsoe wij mercken ende verstaen	
In die scrifture, als wij lesen:	scr. die wi.
Ghebenedijt moet hij wesen!	

Titel. I. Gods *ontbr.* Vs. 1. H. maeght. 2. I. eene; H. ene. 4. I. loch ute ziende teenen g.; H. loekende tenen g. 5. I. of reyt; H. oft. 6. I. gespreyt. 7. I. dat die vr. ployen; H. hen. 9. I. H. hooftslope.

Datmen in elke zide
Hare lijf scouwet an;
Dies si hem voor elken man
Sculdich te scamene waren,
Die tonen si nu ende baren,
(I. Fol. XLVI. r. a.) Om datsi den volke willen behaghen,
Daer si Gode mede verjaghen,
Ende die manne aen hem trecken,
Die te meer op hem mecken
Om die chierheit die si toghen
Met haren live voor die oghen.
Voorwaer zegghe ic dat
(E. Fol. XXXVII. r. a.) Si bleven thuus vele bat,
Dan si comen te kerken,
Daer se die riese merken,
Die si dicke verleiden
Met haerre uterlijcheiden,
Daer si beide dicke om riesen
Ende ziele ende lijf verliesen.
Si souden goet leren zijn
Aen dese edele maghet fijn,
Die scone was, wijs ende vroet,
Ende ter werelt neder ghemoet.
Nu merct alle gheheellike,
Hoe utermaten wijslike

Vs. 10. I. mer. 11. I. Haer; H. Hoer. 12. I. Dies soe hare v.; H. si hoer v. 13. I. scamen. 14. I. Dat toeghen sij; H. Datsi t. nu. 16. I. H. met. 17. I. an haer; H. hen. 18. I. m. om hem; H. om hen. 19. H. sierheit. 21—26. I. *Deze ses versen ontbr.* 21. H. segghic u dat. 23. H. ter. 24. H. Daer hen d. 26. H. horre. 27. H. omme. 28. I. ziel; H. Ende lijf ende ziele v. 30. I. Ane. 32. I. Enter. 33. I. H. ghemeenlike. 34. I. wijsselike.

Maria gaf antwoorde
Den ynghel telken woorde.
Op teerste dat die ynghel sprac,
En sprac si niet, mar si trac
Die groete in haer ghedochte,
Ende peinsde wie dat zijn mochte,
Die haer toe sprac zo openbare,
Daer si allene beslotene ware.
Si wart eens deels ghestoort in hare,
Ende ooc bevaen mit vare,
Ende en sprac een woort niet.
Nu merct dan ende besiet:
Dies zo zouden maechden pleghen;
Altoos zoude hem zijn jeghen
Mans ghemanc ende mans aenscouwen,
Ende niement te zaen betrouwen,
Noch gheloven dien noch desen;
Scamel, stille, midel wesen,
Ende luttel spreken mede,
Dit is der rechter maechden zede.
Dus zo dede die jonghe joocht,
Als ghi hier nu horen moocht.
(I. Fol. XLVI. v. 1.) Doe dynghel sach dat si
Vervaert was, zeide hi
Datsi haer en duchte twint;
Si soude draghen een kint,

Vs. 37. I. deerste; H. dierste; I. H. dat dinghel. 38. I. Ende. 41. I. h. een sprac; H. hare ane sprac. 42. I. H. besloten. 43. H. Si was; I. een d. 44. I. b. in v. 47. I. H. Dus; H. maeghde. 48. H. hen. 49. I. *Het tweede* mans *ontbr.* 50. H. niemene — ghetrouwen. 52. I. H. st. ende m. 54. H. Dits der gherechter. 56. I. h. voren h.; H. h. in h. 59. I. H. hare.

Dat zoude die Gods zone heten.
(R. Fol. XXXVII. v. 1.) Noch so soude si weten
Ende die dinc ondervinden bat.
Si seide: »Hoe mochte wesen dat
Dat ic een kint zoude draghen dan?
Ic en bekende noit man."
Al waren jonc hare jare,
Si hadde zulke wijsheit in hare,
Dat si woude weten clare
Wat hi meende met deser mare;
Want sine woort openbare
Jeghen die nature ware.
Doe die ynghel dit kint
Aldus wijslike vant ghesint,
Woude hise doen uten wane,
Ende gaf haer te verstane
Dat niet en zoude dese dinc
Bi der naturen ghehinc
Toe comen, mar bider macht
Van dier overster cracht.
Nu siet dan ende merct,
Hoe die drievoudicheit werct
Altemale in dit ontfaen,
Alse ons dynghel doet verstaen:
»Cracht des oversten" (dat is des vader)
»Saldi omme scaduwen algader;

Vs. 62. I. souden; H. soe woudsi. 63. I. Die de dinghen o. 64. I. mocht sijn d.; H. mochte sijn d. 65. I. H. een *ontfr.* 66. I. In h.; H. Inne h. 67. I. H. w. noch j. 69. I. wilde. 71. I. H. sijn. 73. I. dat k. 74. I. wiselic; H. wijslijc. 75. I. Wilde H. Woudse. 76. H. hare. 80. I. Vander. 82. I. driefoudicheit; H. drievoldecheit. 84. I. Alsoe. 85. I. overste; H. oversts; I. H. dat es svader. 86. I. H. omscaduwen; H. altegaeder.

Die heilighe gheest sal comen in di;
Den sone saltu ontfaen daer bi."
Hier werct in dese dinghe
Elc persoon zonderlinghe,
Ghelijc dat ghi ghehoort
Hebt in des prologus woort.
(Ps. XLVI. v. 2.) Te hant na dit spreken
So wert die maghet ontsteken
Vander Godheit altemale.
Doe bekende si wale,
Dat was een warich bode,
Te hare ghesent van Gode
Te haerre groter eren.
— »Siet hier," seit si, »die dierne ons heren:
Na dine woort moete mi gheschien."
(Ps. XLVII. v. 2.) Lieve kinder, nu moghedi sien
Grote wijsheit ende grote doghet
In aldus jonghen joghet.
Sine verhief niet hare
Van deser groter hogher mare;
Sine seide niet met hoghen zinne:
»Siet hier die coninghinne
Van hemele ende van aertrike:
Niement en is mijns ghelike,
Ic sal Gods moeder zijn;"

Vs. 88. H. soutu. 89. I. desen dinghen. 92. I. H. des inghels w. 93. H. Thant; I. dat. 94. I. maecht; H. maeght. 97. I. H. Dat het w.; I. warachtich b/ 98. I. H. Ghesendt tote hare v. 99. I. H. Tote h. 100. I. seit, si *ontbr.* — deerne; H. h. sprac si. 101. I. H. dijn — moet. 102. I. H. k. hier moechdi. 103. I. duecht; H. doeght. 104. I. jonghe een joeght; H. jonghe ene joeght. 106. I. H. groter *ontbr.* 109. I. Vanden h. ende eerderike; H. hemle. 110. H. Niemen — mȳn; I. mine.

Maer sprac: »Siet hier een deernekijn,"
Ende dancte Gode vanden goede,
Ende seide mit nederen moede.
Ende mettien ontfinc si
Den heilighen Gods zone vri,
Maghet besloten ende ombeswaert,
Alsic u voren hebbe verclaert;
Ende daer ontfinc die zone
Vleesch an die maghet scone.
Daer worden God ende mensche een,
Die ghelijcheit en hadden gheen:
Deen was scepper, dander creature;
Deen was sterflijc in sine nature,
Dander was onsterfelijc (*).
Nu merct hoe wonderlijc
God dit toe brachte
Met siere godliker crachte
(1. Fol. XLVII. r. 1.) In een kint van viertien jaren out,
Ende algader om onse behout.
Godheit, menscheit, ziele also wel,
Dese drie quamen even snel
In dat cleine vleesschelkijn,
In Marien lichame fijn,
Ende dat wies ende dijde voort,

Vs. 112. I. H. sprac *ontbr.* — h. sijn d. 113 *en* 114. I. H. *in omgekeerde volgorde aldus:* Sprac so [H. si] met n. m. Ende d. G. vd. g. *Te regt.* 117. H. Maeght. 118. H. vore. 119. I. H. Ende *ontbr.* 120. I. ane. 122. H. ghel. h. engheen. 123. H. sceppre. 124. H. Deene. 125. I. H. Ende d. w.; I. onstervelijc; H. onsterflijc. 126. I. m. dan h. 128. H. Mids sire. 130. I. ons. 135. I. dyde.

(*) Het HS. heeft eigenlijk *ontsterfelijc*, doch met eene stip onder de *t*, aanduidende dat die letter uitgeschrapt moet worden.

Alse noch ter naturen hoort.
Van deser menschelijchede
Dat dynghel die bootscap dede,
Was opten vijfendetwintichsten dach
Die in die maent van Maerte lach.

Hoe Joseph Marien laten wonde, ende bi wat redenen God wonde datsi man trouwede. — VIII.

(L. Pol. XXVIII. r. 1.)

Hier voren dede ic u verstaen,
Dat Joseph was ghegaen
In sine stat te Bethleem,
Om te versiene hem
Van dinghen die dochten
Te sijnre brulochten.
Nu weet dat hi daer naer
Keerde te Nazareth, daer
Maria sine bruut was
Bi haren vader, als ic las.
Ende alse Joseph ane siet,
So en kende hise niet;
Want uut haren aensichte
Ghinc die claerheit zo ghedichte
Vanden lichte datsi hadde binnen,

Vs. 136. I. Also; H. tier n. 137. I. menschelijcheden. 138. I. Daer d. 139. H. op den. 140. I. H. gelach.

Titel. I. wilde — r. dat G. wilde; H. *Het eerste* woude *ontbr.* — man hadde. Vs. 1. H. vore; I. H. dedic. 3. I. sijn. 4. I. Omme. 5. I. die hem d. 6. I. Tote s.; H. Tote sire. 7. I. na. 10. H. ic u las. 11. I. H. Ende *ontbr.* 12. I. So ne k.; H. hiere. 13. H. ut.

Dat hise niet en conste ghekinnen,
Noch ooc niement die daer was,
Voor dat si des kinds ghenas.
Joseph wert wel gheware,
Dat daer anders ghevaren ware
Zeder dathi van haer schiet;
(I. Fol. XLVII. r. a.) Mar hine wiste niet
Hoe dat met haer stoet;
Maer doe hi wert vroet
Dat haer die lichame wies,
Wart hi te rade dies
Dat hise woude laten
Ende wech gaen zijnre straten.
Doe quam dynghel zonder beide,
Die dus tote Joseph seide:
» Joseph, en duchte di niet daer ane
Maria te wive tontfane.
Datsi ontfaen heeft, zijt zeker des
Dat vanden heylighen gheest es,
Daer den mensche of sal comen
Vele baten ende vromen."
Dus bleef Joseph bi hare,
Ende nammer toe grote ware,
(E. Fol. XXXVIII. r. a.) Ende diende haer, vroech ende spade,
Beide mit rade ende mit dade,

Vs. 16. H. niet ne c. 17. H. niemen. 18. H. vore datsi akinds; I. d. so tskints. 19. I. w. dies w. 20. I. a. was gh. 21. I. Sindert; H. Sider; I. H. hare. 22. I. hine en w. 23. I. Hoet m.; H. Hoe dat het m.; I. H. hare. 25. H. hare. 27. I. wilde. 28. I. H. Ende henen g. siere. 30. I. Die Joseppe dus toe zeyde; H. Die Josephe aldus doe seide. 31. I. ducht; I. H. di *ontbr.* 32. I. Marien uwen w. tontgane; H. Marien tenen w. 34. I. H. Dat het vd. 38. I. nam daer t. 39. H. hare.

Ende heeft voort aen bekent,
Dat was van Gode ghesent
Tkint dat Maria droech,
Ende datter groot ghevoech
Der menscheit of comen zoude
Ten eweliken behoude.
Gods ons heren voorsienichede,
Die noit in gheenre stede
En ghebrac, woude dan
Dat Maria trouwede man
Bi drie redenen, die ic u
Cort sal overlopen nu.
Die eerste redene is dat
Die heilighe verborghene scat,
Ende die zonderlinghe zalicheit
Die ons daer bi was ghereit,
Den duvel niet en soude sijn cont,
(1. Vol. XLVII. v. t.) Die belet in alre stont,
Onse zalicheit, daer hi mach;
Want aen dier drach[t] so ghelach
Hem sijn verlies groffelike;
Want die heerscapie van aertrike,
Die hi allene hilt vermoghen,
Wert hem mids dit kint ontoghen.
Dander redene also men vint:

Vs. 41. I. h. hem v. ane; H. vordane. 42. I. H. Dat v. G. w. gh. 43. I. Dlam d. 47. I. voirsinnichede. 48. I. Die niement in; H. Die nie in en gh. 49. I. gh. die wilde; H. gh. die w. 50. I. H. troude. 51. I. H. drien. 52. I. s. vertrecken nu. 53. I. Deerste redenne; H. Dierste. 54. I. H. Die hoghe; I. verborghen. 56. I. H. bereit. 57. I. duvelen; H. Dien — niene s. 60. I. H. ane die dracht. 61. I. verlief grotelike; H. groflike. 62. I. eerterike. 64. I. Wardt mids hem o. 65. I. Dit is dander; H. Dits dander — ment.

Hadde Maria ghehadt een kint
Ende ghenen ghetrouweden man,
Men hadde haer gheteghen an
Dat sijt in overspele wan,
Ende hadse willen steenen dan,
Also dat recht is der wet,
Die die Joodscap hadde gheset.
Die derde redene, alsict bevroede,
Was datsi ene hoede
Ende ene hulpe hebben zoude:
Dat was Joseph, die oude,
Die haer niet en zoude ofgaen,
Maer als haer knecht bi staen.
(E. Fol. XXXVIII. v. 1.) Bi desen drien redenen woude
God datsi man troude,
Ende die duvel ende die Joden bede
Ghehoont bleven daer mede.

Hoe Maria voer te Bethleem waert, ende hoe Cristus was gheboren, ende vanden vroeden vrouwen. — IX.

Doe Maria ghinc groot
Metten kinde, zo gheboot
Keyser Augustus, dat hi woude

Vs. 67. I. Ende ne gheenen ghetruden; H. Ende enghenen ghetrondes. 68. H. hare. 70. I. Men haddese; H. steinen. 71. I. Alsoe trecht was vander; H. r. was d. 72. I. Die dJoedscap; H. Die dat J. 73. I. als ic. 74. H. dat si in h. 77. I. H. hare; H. niene. 79. I. dese drie redene; H. drien *ontbr.* 81. I. duvele; H. Ende duvle. 82. I. H. Bleven gh. d. m.

Titel. H. vaert e; I. H. wart gh. Vs. 3. I. Die k.

Datmen bescriven zoude
Alle die liede ghemeenlike,
Al doorentoor aertrike,
Ende elc gheslachte bi hem.
Ende hier bi moeste in Bethleem
Vol. XLVII. Joseph trecken, danen hi was.
Ende Maria, sijt zeker das,
Voer met hem darwaert;
Ende leidden mede in die vaert
Haren ezel, die hem droech
Spise ende ander ghevoech.
Daer si aldus te samen
Inden weghe gaende quamen,
Sprac te Joseph Marie:
»Tweerhande volc ic zie,
Deen mit groter blijscap bevaen,
Dander wenen menighen traen."
Joseph antwoorde daer naer:
»Maria, u en dunckes maer:
Ghi spreect overtallich nu,
Sit op ende rijdt, dat rade ic u."
Doe baerde hem te hant na dit
Een scone kint met cledren wit,
Van zonderlingher ghedane,
Ende sprac Joseph dus ane:

Vs. 6. I. Alle; I. H. dore en dore; I. eerderike. 8. I. H. Ende *ontbr*, 9. H. denen. 11. I. Ende v. 12. I. Sij l.; H. Si l. 13. H. hen. 17. I. te Joseppe; H. te Josephe. 18. I. Tweerande. 19. H. Deene met groeten bliscapen. 20. H. Dandere; I. woenden. 22. H. dunkets. 23. I. overtollic; H. overtollech. 24. H. radic. 25. H. thant. 26. I. scoen cleder. 27. I. sonderlinghe. 28. I. s. Joseppe; H. s. Josephe.

» Waer om seidstu sulke zake,
Dat Maria te vele sprake?
Si sach daer tweerhande liede:
Hore, ic segghedi dat bediede:
Dat één volc dat si meent,
(E. Fol. XXXVIII. v. a.) Dat daer also zere weent,
Dats dat Joodsche gheslachte,
Dat van eren ende van machte
Saen sal sijn onteert,
Om dat (*) van Gode is ghekeert.
Tander volc dat si daer siet
So blide, en is anders niet
Dan dat zalighe volc dat al
Ten rechten ghelove keren zal,
Alse God gheloofde daer op
Abraham, Ysaac ende Jacop.
(I. Fol. XLVIII. r. 1.) Nu is comen die tijt,
Dat in Abrahams zade benedijt
Alle liede sullen wesen."
Tkint verloren si met desen.
Ende doe si naecten der stat,
Ghinc Joseph voren, omme dat
Hi na herberghe zoude spien.

Vs. 29. I. H. Waer bi s.; I. al selke. 31. I. H. twee l. 32. I. Dat seggic dij in zekeren bediede; H. Hoer — dbediede. 34. I. H. d. zo z. 35. I. Dat es. 37. H. ondeert. 39. I. H. Dander. 40. I. bl. dat en; H. bl. nes a. 41. I. H. salich. 43. H. Alsoe; I. H. oppe. 44. H. Abrahame; I. H. e. Jacoppe. 46. I. in A. stede ghebenedijt. 47. H. Alle die l. 49. I. H. Ende *onthr.* 50. H. vore; I. H. om. 51. I. naer; H. Hi om h.; I. H. sien.

(*) Het HS. heeft *datt*, doch deze spelling is verkeerd, want *'t* voor *het* versmelt in de sluitletter van *dat*, gelijk in I. en H. te regt in acht genomen is.

Een huus vant hi mit dien,
Daer niement en woonde inne.
Hi peinsde in sinen zinne
55 Dat hi daer trecken woude nare,
Wantet daer uten lieden ware,
Ende dat Maria, die ghinc zwaer,
Te bet zoude rusten daer.
Daer dede hi Maria beeten.
60 Sinen knape heeft hi gheheten,
Dat hi hare voete dwa,
Ende na al haer ruste sta;
Dat zo dede hi gherne dan.
Een crochte stont daer an,
65 Daert altoos doncker in was.
Joseph wert wel gheware das,
Dattet Marien tijt naect.
Ene coetse heeft hi ghemaect
Inden donckeren crocht, om datsi
70 Heimelijc soude sijn ende vri.
Ende vander uren, alsic vernam,
Dat Maria daer binnen quam,
So waest daer also clare
(Fol. XXXIX. r. 1.) Alse oft middach ware.
75 Hier binnen so quam zaen
Ene vrouwe daer ghegaen,

Vs. 53. I. niemen; H. nieman. 55. I. d. wilde tr. n.; H. d. w. tr. n. 56. I. Want d. binnen liede waren; H. Want buten l. 59. H. deli; I. H. Marien. 62. I. al *ontbr.* — hare; H. hoer raste. 63. H. deli gh. 64. I. H. Eene crocht stoet. 65. H. inne. 67. I. H. Dat; I. naecte. 68. I. Josep Marien bedde maecte; H. coetche. 69. I. In die doncker; H. In die donkere. 70. I. Heim. daer s.; H. Heim. sijn soude e. 73. I. d. binnen a. 74. I. Als; I. H. oft te middaghe. 75. H. Hier en b.; I. H. so *ontbr.*

Ende seide: »Hier zoudic wesen.”
Joseph sprac na desen,
Wie si ware of wat si zochte.
— »Een jonghelinc,” sprac si, »brochte
(I. Fol. XLVIII. r. a.) Mi bootscap handelinghe,
Dat ic te desen huse ghinghe,
Ic zoude wonder scouwen.
Ic can helpen vrouwen,
Die van kinde in arbede gaen.”
Joseph dancte Gode zaen
Datsi quam al onghesocht.
Hi leidese vore die crocht;
Maer doe si die claerhede
Sach in die donckere stede,
Wart si versaecht van zinne;
Nochtan so ghinc si inne
Voor Marien staen dan,
Ende sprac haer dus an:
»Lieve kint, wat doedi?
Behoefdi enighen raet van mi?”
Maria en sprac groot noch cleen,
Maer lach stille als een steen,
Taenschijn ten hemele waert.
Doe quam daer mitter vaert
Een meerre licht, groot ter core,
Met also zoeten gore

Vs. 78. I. naer. 79. H. ware ende wat. 80. I. Of wat niemaren dat so brochte. 81. I. My zeide een inghel h. 83. I. soude daer w. 85. H. arbeit. 88. I. leeddese al voir. 90. I. H. doncker. 93. I. H. Vore; I. staende. 94. H. hare; I. H. aldus. 99. I. H. Daenschijn te; H. hemle. 101. H. En m.; I. meere — cuere. 102. I. guere.

Datment ghesegghen niet en mochte.
Thant daer na zo dochte
Dier vrouwen dat dare
Een kint gheboren ware.
Doe vraghede si Maria thant,
Of si mochte hare hant
Aen haer doen ende tasten yet;
Ende doe zijt gheschien liet,
Ende die vrouwe was worden vroet
Hoe dat met Maria stoet,
Riep si lude ende openbare,
Fol. XXXIX. s.) Als ofte si uten zinne ware:
»Here God van hemelrike!
Wie sach ye des ghelike?
Hier voren en gheschiede nie
I. Fol. XLVIII. v. 1.) Deser dinc die ic hier zie,
Van wondere also zelke.
Borste vindic vol van melke.
Tkint toont al ghemene,
Dattie moeder is maghet rene;
Want het van gheenre smette
Teeken en heeft, noch lette,
Alse ter naturen hoort.
Gheen wee en was inder gheboort,

Vs. 103. I. Datmen niet gh. en m.; H. niet *ontbr.* 104. I. Te hant. 105. I. Diere. 107. I. vraechde so Marien te hant; H. vrachde si Marien. 108. I. Ofse m.; H. Oft. 109. I. hare. 112. I. d. het m. Marien; H. met *ontbr.* — Marien. 114. I. Of so uut haren sinne; H. Oft si uut haren seane. 116. I. oyt. 117 *en* 118. I. H. *in omgekeerde volgorde aldus:* Dese dinc, die ic hier zie, En wart nu hier te voren [H. En wart vore nu] gesien nie. 119. H. wondren a. selken. 120. I. Haer bersten. 121. I. toecht. 123. I. v. ne gh. 125. I. Alsoe; H. tier. 126. I. in dit g.; H. en *ontbr.* — inde.

Maghet ontfinc, maghet ghenas,
Maghet bleef, als si te voren was.
Gheproeft ende ghetast aen hare
Dit weet ic wel al openbare.
Ghelooft si God van dien
Dat ic nu hebbe ghesien
Dit nuwe wonder op desen dach,
Datmen noit te voren en sach!"
Doe was daer noch een vrouwe:
Die seide: »Bi mijnre trouwe!
Dies en ghelove ic nemmermere,
Ic [*l.* In] hebbe die dinc gheproevet ere."
Te Marien liep si also houde;
Ende daer sise tasten zoude,
Verdorreden haer te hant
Beide arme ende hant,
Ende hadder wee in zo groot,
Dat si te hant waende bliven doot.
Doe riep si ten selven male:
»Here God! ghi kent dat wale
Dat ic u altoos ontsie,
Ende dat ic loon en nam nie
Van mater vrouwen, die ghenas
Van kinde, daer ic over was.
Nu ben ic keytive ghemaect

Vs. 127. H. Maeght — maeght. 128. H. Maeght blijft, alsi vore wam; I. blivet, als ic voren las. 129 *en* 130. I. H. *in omgekeerde volgorde aldus:* Dit heb ic openbare [H. opebare] Gh. e. gh. [H. ghestaest] an h. 133. H. neuwe. 135. I. wasser; H. noch *ontbr.* — ene. 136. I. H. Ende s.; H. mire; I. trouwen. 137. I. H. Des en gheloevic. 138. *I.* In h. — gheprouft; H. Inne h. — gheproeft. 140. I. d. zoe t. 141. H. Verdorde; I. H. hare. 142. I. H. arm. 144. I. H. te hant *ontbr.* 149. I. die ic gh.

Om mijn mislove ongheraect,
Fol. XLVIII. Om dat ic so coene dorste zijn
Fol. XXXIX. Te tasten den heilighen maechdom dijn."
Ende alte hant daer naer
Baerde hem een jonghelinc daer,
Ende sprac: »Aenbedet tkint ghereit,
Dat daer bi Maria leit,
Ende tastet sine ghewaden,
Het sal di thant beraden;
Want het is, waerlike,
Die behouder van aertrike,
Ende elcs menschen met,
Die sinen hope in hem set."
Also saen als si dat dede,
Ghenas si optie stede,
Ende dancte onsen here zaen.
Daer ute is si ghegaen,
Ende riep al openbare
Die wondere die si dare
Ghehoort hadde ende ghesien,
Ende hoe datsi van dien
Tormente was ghenesen;
Also dat doe van desen
Vele lieden gheloofden zere,
Ende dancten onsen here.

Va. 153. I. H. so *ontbr.* 154. I. Te prouven dat heilich maghedijn; H. Te proevene den. 155. I. al *ontbr.* — nare. 156. I. dare. 157. I. Hij s. anebede; H. Hi s. aenbede dkint. 158. I. H. Marien. 159. I. H. taste. 160. I. te hant. 162. H. Die *ontbr.*; I. H. behoudere; I. eerderike. 163. I. elcx. 164. I. sine; H. hoep. 166. I. alsoe dit; H. alsijt dede. 171. I. hadden. 175. H. liede. 176. I. d. Gode o.; I. danctens.

Hoe die heylighe kerke al dit niet en houdt, ende datmens nochtan gheloven mach. — X.

Some die dinc, die ghi hier ziet,
En hout die heilighe kerke niet,
Omme dat die ewangelisten,
Die Gods leven bet wisten,
Dese dinc niet uut en gheven.
In enen boec vant ic bescreven,
Dat Sente Jheronimus
Dese dinc screef aldus,
Daer hijt trac met zijnre pinen
(I. Fol. XLIX. r. 1.) Uten Ebreeuschen in Latine,
Omme tweerre bisscoppen bede,
Daer hijt ghaerne omme dede:
Die een hiet [Cromacius (*)],
Ende dander Ebodorus.
(F. Fol. XXXIX. v. 2.) Die boec spreect voren,
Hoc Maria wert gheboren,
Hoe si te huwelike trac,
Also ic hier voren sprac;
Daer na Cristus gheboort,

Titel. I. al *ontbr.* — date men n. wel gh. Vs. 1. H. die *ontbr.* 3. I. H. Om. 5. H. Die dinc; I. ute. 6. H. een b. vandic. 8. H. scrijft. 9. I. H. ziere pine. 10. H. Van Abreusche. 11. I. tweer; H. Om twier bisscoppe. 13. I. H. Deen h. Cromacius. 14. I. da. Elydosius; H. da. Eliodorius. 15. I. H. Dat b. 18. I. Als ic u h.; H. Alsoe alsic u h.

(*) Deze naam, uit I. en H. ontleend, ontbreekt in het tekst-HS., luidende de geheele regel aldaar: *Die een hiet;* doch een rood kruisje op den kant geeft te kennen dat er iets uitgelaten is, dat de afschrijver late wilde invullen. Waarschijnlijk heeft hij den naam in het afschrift, dat hij volgde, niet goed kunnen lezen.

Also ghi nu hebt ghehoort;
Daer na zo volghet mede
Jhesus Cristus kintschede,
Daer hi vele wonders werct,
Dat onse ghelove zere sterct.
Die heilighe kerke heeft zulken staet,
Datsi ghene hystorie en ontfaet,
Men weet zeker, zonder lette,
Wiese eerst in scrifte zette.
Ist dat die scrivere dan
Is een gheauctorizeert man,
So ghelooftmen te bat des;
Ist ooc dat des niet en es,
Of datmen den scriver niet en kint,
So en darf mens gheloven twint,
En si datmens gheloven wille.
Ende ist datmens ghelooft, lude of stille,
Men doeter aen gheen quaet,
Op dat jeghen tghelove niet en gaet.
Elc mensche mach merken wel,
Dat daer meer dincs ghevel,
Doe Maria des kindes bleef,*
Dan enich ewangeliste screef;
Want si scriven luttel mere
Dan dat van onsen here

Vs. 20. I. Alse; H. Als. 21. I. H. volght. 23. H. kinschede. 26. H. Datsi en ghene ystorie. 27. I. Mer — letten; H. Men ierst seker. 28. I. scriftueren setten; H. Wise — scrijfte. 29. H. bescrivere. 32. I. dat *ontbr.* 33. I. Eest dm. d. scrivere; H. Oft dm. d. scrivere niene k. 35. I. Ende zij; I. H. datment doen w. 36. I. H. Ende dies gh. 37. I. Ende doetter; H. En doeter ane. 38. H. niene g. 40. I. Datter — dincx; H. dings. 41. I. H. Daer M.; I. skijnds; H. tskints. 44. I. d. vonnesse van.

Maria in Bethleem ghenas,
(I. Fol. 49. r. a.) In een huus dat ghemeine was;
Hoe dat die herden vernamen,
Die tkint aenbeden quamen;
Hoe dat drie coninghen zochten,
Die hem hare ghiften brochten;
Hoe dat in die crebbe lach;
Hoe datment opten achtenden dach
Besneet ende hiet Jhesus;
Hoe Maria, wi lesent dus,
(L. Fol. 50. r. 1.) Ten temple quam mitten kinde,
Ende hoe[t] Symeon bekinde
Ende propheteerde daer ter stede,
Ende ooc die vrouwe Anna mede.
Dit ist, also ict merke,
Dat hout die heilighe kerke,
Ofte luttel meer, twaren,
Tote Cristus twalef jaren.
Daer bi mach elc merken,
Dat God meer moeste werken
Onder tfolc openbare,
Eer hi hadde twalef jare;
Want hi alteenen niet en sliep:
Hi ghinc, hi stont ende hi liep
Met kinderen ende mit lieden,
Daer hem meer dinghen gheschieden
Dan die kerke verstaen doet;

Vs. 48. H. dkint. 49. I. H. Hoet; H. coninghe. 50. H. ghichten. 52. I. achtsten; H. achtensten. 55. I. tempel. 56. I. h. S. tkint *b.*; H. h. Symoen tkint kinde. 59. I. ic. 61. I. Of; H. Oft; I. te waren. 67. H. niene. 68. I. Hij stont, hij ghinc, hij l.; H. Hi stoet, ghinc ende l. 69. H. kindren. 70. H. dinghe.

Want hi was also vroet
Ende also machtich optien dach
Doe Maria van hem ghelach,
Na die godheit ende also sconc,
Alse doe hi inden trone
Metten vader was gheseten;
Want hi en wert nie ghespleten
Van dier volmaecter godhede,
Al wast dat hi dede
Den zac der menscheit an
In die vorme van enen man.
Fol. XLIX. r. 1.) Daer om vermochte zine godhede
Also wel inder kintschede
Miracle te doen menichfout,
Alse doe hi dertich jaer was out,
Ofte als hi emmer toe doet.
Daer bi willic u maken vroet
Wondere die Cristus wrachte
Mids zijnre godliker crachte,
In sijnre puerre kintschede,
Hier na, daert sal hebben stede,
Alsoot Jheronimus bedreef,
Diet Ebreeusche in Latine screef.
Fol. r. 2.) Mar ic wille dat ghi eerst hoort
Wondere die in sine gheboort

Vs. 73. I. H. opten. 74. I. H. Dat M. 76. H. Als. 77. I. vaderb. 78. I. H. hine; I. niet. 79. I. Vander. 80. I. H. Alse waest; I. dat sake dat hij d. 83. I. Daer hij v.; H. Daerbi v. — godheit. 84. H. Alse w. — kintscheit. 85. I. Mirakele; H. doene. 88. I. Als. 87. I. Of; H. Oft. 89. H. Wondre. 90. I. H. Mids siere. 91. H. In siere; I. In sine pure kinshede. 92. I. naer. 93. I. Alsoe — bescreef. 94. I. Die dEbreeusche tale in; H. Die dAbreusche in. 95. H. tierst. 96. H. Wondre; I. H. sijn.

Gheschieden, ende optie ure
Datsi ghelach, die maghet pure.

Van menigherhande wondren die gheschieden in Cristus gheboort, ende van Balaams sterre. — XI.

Int ghemene huus, als ic las,
Datter armer herberghe was,
Daer woude, als te voren,
Die overste coninc sijn gheboren
Van moeder live naect,
Die hemele ende aerde hadde ghemaect.
Het gheviel in dier zelver nachten,
Daer herden hare scape wachten,
Dattie ynghel quam dare
Ende brochte hem die niemare
Vanden behoudder vercoren,
Die in Bethleem ware gheboren.
Si hoorden singhen do:
» *Gloria in excelsis Deo*,
Et in terra pax hominibus!"
Doe si dat hoorden dus,
Liepen si mit haesten daer,
(I. Fol. XLIX. v. 2.) Ende vonden die dinghen al waer

Vs. 97. I. Ghesciede. 98. H. maeght.

Titel. I. H. wonderen — in Gods gh.; H. en v. B. sterren. Vs. 1. I. H. In dit gh. 2. H. Dat der armere. 3. I. wilde. 4. I. H. Doverste; I. c. in sijn. 6. I. H. hemel. 7. I. H. inder; I. nachte. 8. I. Daer die heerden haer scapen wachte; H. Dat herden die hoer scaep w. 9. I. H. Dat dinghel. 10. H. hen; I. H. die mare. 11. I. H. behoudere. 13. H. h. dingle s.; I. h. dingele s. doe. 16. I. H. dit; H. aldus. 18. I. H. dine.

In die crebbe, daer zine vonden
In sine dockeren ghewonden.
Dat mach elc wel weten,
Dat vele ynghele wonden beten
Ter feesten, daer gheboren waert,
Jeghen der naturen aert,
Haer scepper van eenre maghet reine.
Si achtens herde cleine,
Ende en hadde hem twint boy,
Dat hi daer lach opt hoy,
Tier zonderlingher feesten,
In een crebbe voor twee beesten.
Si en achten niet van groten zalen,
Van bonten noch van sindalen,
Noch van anderre chierheit,
(L. Fol. XL. v. 1.) Daer die mensche sijn goet an leit.
Stomme beesten, die daer stoeden
Tier crebben ende niet en vroeden,
Bekenden wel in haren zin,
Dat haer scepper lach voor hin,
Ende si eerdene met goeder onsten,
So si best mochten ende consten;
Also Abbacuc ende Jheremias

Vs. 20. H. doeke; I. douckelkine ghebonden. 23. H. ingle; I. ingelen wilden. 25. I. Hare — eere; H. Hoer sceppre v. ere maeght. 27. H. hen. 28. H. op hoy. 29. I. Te dier sonderlinge. 30. H. ene vore; I. cribbe tusschen twee. 31. I. Sine. 32. I. bonte — syndale. 33 en 34. I. *in omgekeerde volgorde aldus:* Daer die mensche zijn goet an leit, Ende oic aen ander chierheit. 33. H. andre. 36. I. Ter — ghevroeden. 37. I. Bekende dicke in; H. horen sen. 38. I. hem; H. sceppre — hen. 39. I. Ende eerden hem m. g. jonsten; H. Ende eerdenne m. goeden o. 41. H. Alse; I. Ende alse.

Voorseit hadden, als ic las(*).
Hier bi merct ende verstaet,
Dat die ghene is herde quaet,
Die menschen verstaen ghewint,
Ende sinen sceppere niet en kint,
Alse dese beesten stom
Kenden ende eerden Cristum.
Voort seit die scrifture,
Dat in die selve ure,
Dat Cristus ter werelt quam,
Alle dinc zweech ende ruste nam:
Die winde cisten also dat
(I. Fol. L. r. 1.) Nerghent en roerde een blat;
Die vloede ende die rivieren
Stonden stille in dier manieren
Of sijt hadden van naturen,
Sonder ruuschen ende ruren;
Menschen, beesten, voglen mede
Hielden alle stilhede:
Aldus so hilden alle dinghe

Vs. 42. H. alsoe ic. 45. I. menschelijc; H. mensclijc. 46. I. sceper; H. sceppre. 47. I. Alsoe. 48. I. Eerden c. k. 49. I. seghet; soe seeght. 52. H. raste. 53. I. H. winde *ontbr.*; I. cesseerden. 54. Niewers; H. Nerghen; I. H. ruerde. 55. I. vloeden. 56. H. Stoeden inder m.; I. Stonden al stille in deser maniere. 57. H. Ofte; I. Oft van manieren. 58. H. e. sonder ruren. 59. I. Visschen b. ende ghele; H. vogle. 61. I. dinghen.

(*) Tusschen vs. 42 en 43:
» *Cognovit bos possessorem suum,*
Et asinus presepe domini sui."
Zie de aant. D. I, bl. 184. In HS. I. zijn dergelijke vertalingen van schriftuurplaatsen altijd weggelaten, in H. zijn zij doorgaans op den kant bijgeschreven.

Silencie zonderlinghe,
Doe haer scepper wart gheboren
Vander maghet uutvercoren.
Ene maghet ooc, als ic vernam,
Die tote onser vrouwen quam,
Na dat si des kints ghenas,
Die zonder hande gheboren was,
Worden twee hande ghegheven.
Bi Maria is si bleven,
Ende diende haer, alse Gods bruut,
Dat kinder bedde al uut.
(L. Fol. XL. v. 2.)
Ende in die ure van Gods gheboort
Spranc te Romen in die poort
Ene fonteyne uter aerden diep,
Die al dien dach met olye liep.
Dat bediede openbare,
Dattie olie comen ware,
Die al die werelt gansen zoude,
Tonser alre eweliker behoude.
Dat grote palays viel ooc met,
Daer met letteren was aen gheset:
» Dit palays en sal vallen twint,
Voor dat een maghet brinct een kint,"
Om datmen zeker waende zijn van dien,
Dat nemmermeer en mocht gheschien.

Va. 63. H. sceppre; I. was gh. 65. H. maeght. 67. I. takints; H. skinds. 68. H. hant. 69. I. Haer werden — handen. 70. I. H. Marien. 71. H. hare; I. H. als. 73. I. H. Ende *ontbr.* 74. H. te Rome. 76. I. H. olyen. 80. I. Te harea eeuweliken; H. Thoren eweliken. 81. I. H. Tgrote. 82. I. Daert; H. lettren; I. H. ane was. 84. H. Vore d. eme; I. H. maeght; H. en k. 85. I. H. z. ware van d. 86. I. H. mochte.

God en vergat niet dat woort;
Nochtan wast voor sine gheboort
Dusent jaer, na minen waen,
(I. Fol. L. r. 2.) Dat dat huus daer hadde ghestaen.
Enen groten rinc men sach
Omme die zonne al dien dach,
Die 'scone was ende groot,
Ghevarwet alse purpur root.
In dat verre Orient
Wert een nuwe sterre bekent,
Die de drie coninghe leidde scone
Tote Cristum, den Gods zone,
Also Balaam, als ic las,
Die een heyden prophete was,
Ghepropheteert hadde openbare
Meer dan dusent jare
Eer dattie sterre quam.
Nu hoort van desen Balaam:
Balaam hadde ghepropheteert
Ende sinen gheslachte voort gheleert,
Dattet noch zoude gheschien,
Datmen een sterre zoude zien,
Diemen noit en sach te voren;
Ende dan soude sijn gheboren
Een kint op aertrike,
(E. Fol. XLI. r. 1.) Dat here van hemelrike
Ende van aertrike zijn zoude.

Vs. 87. I. dit. 88. H. vore. 89. I. mijn. 94. H. als. 9
97. I. H. drie *ontbr.*; I. coninghen. 98. H. godsone. 100. I
103. I. Eer die. 104. I. d. Balam. 106. I. voer. 108. H.
H. Dm. noch en s. 111. I. eerderike. 113. H. erthrike.

Ende wie dat hem aenbeden woude,
Dat hi salich zoude wesen.
Doe dedemen mids desen
Op enen berch, die daer stoet,
Twalef liede wijs ende vroet,
Die bi daghe ende bi nachten
Die sterre zouden wachten.
Si hadden daer hare woninghe,
Ende men gaf hem alle dinghe,
Dies hem al daer bedarf;
Ende alse enich van hem starf,
Settemen van Balaams gheslachte
Vol. I. t.) Enen andren, diet voort wachte.
Dit hilden si also voort
Tote Jhesus Cristus gheboort.
Ende also zaen als onse here
Gheboren wert, min noch mere,
Heeft haer die sterre ghebaert.
Doe daden sijt ter vaert
Den drien coninghen weten,
Die in Orienten waren gheseten,
Ende van sterren waren vroet.
Deser voorders hadden tgoet
Uut gheleit, daer [*l.* dat] dese
Twalef, daer ic of lese,
Verteert hadden in dien daghen
Datsi optien berch laghen.

Vs. 114. I. H. hem *ontbr.* — anebeden. 119. I. nachte. 121. H. boer. 122. H. hen. 123. H. hen. 124. I. als; H. hen. 126. I. andren *ontbr.*; H. die. 129. H. alse. 131. H. hare. 132. I. H. si ter. 134. H. in Orient. 136. I. Dese vorderc; H. vordren. 137. I. H. gheleeght; I. dat; H. daer. 139. I. daghe.

Hoe die drie coninghen thint versochten met haren ghiften. — XII.

Te gadre datsi quamen,
Dese drie coninghen, ende namen
Haren wech ten kinde waert.
Die sterre ghinc voor in die vaert (*):
Neder in die lucht was haer gaen,
Niet daer die andre staen.
Die drie coninghen volgheden na,
Ende brochten, alsic versta,
Drierhande ghiften ooc:
(z. Fol. XLI. r. 2.) Gout, mirre ende wierooc.
Inden goude kinden si wel,
Dat dit kint ende niemènt el
Die alremoghenste coninc ware;
Inden wierooc kenden si clare,
Dat hi die overste priester si;
Inden bittren mirre daer bi
Kenden si zine bitter doot,
Die hi liden zoude (†) zo groot.
Al dit bekenden si wale

Titel. H. coninghe — ghichten; I. dat kint. Vs. 1. I. gadere; dat si doe q. 2. I. H. coninghe. 4. I. voren; H. vore. 6. I. d.. der; H. dandre; I. H. sijn ghestaen. 7. H. coninghe; I. H. volghe.. 9. H. ghichten. 11. I. kennen. 12. I. H. Dat dat k.; H. nie.. 14. I. Int w. 15. I. H. doverste. 16. I. bitteren. 17. H. bā.. 18. H. l. sal so. 19. H. Alle; I. H. kenden.

(*) Vs. 3 en 4 zijn in het tekst-handschrift in omgekeerde volgorde geschreven; doch de afschrijver heeft zijne fout, door de letters *a. b.* op den kant te setten, zelf aangeduid en verbeterd. I. en H. zijn van deze vergissing vrijgebleven.

(†) Het HS. heeft: *soude zoude.*

Fol. v. a.) In die sterre ten zelven male,
Want si waren alle drie
Wijs in astronomie.
Doe si dus ten kinde waert vuren,
Quamen si bider avonturen
Daer si den coninc Herodes spraken,
Die nauwe ondervant die zaken
Ende den tijt vander sterren.
Hi bat hem datsi zonder merren
Al daer weder zouden keren:
Hi woude tkint ooc varen eren,
Alse hi wiste waer ment vonde.
Maer dit quam uut quaden gronde,
Want hi en meendes twint,
Mar om dat hi dat kint
Doden woude daer nare,
Alse hi wiste waer het ware;
Want hi ontsach hem van desen
Dat tkint gheboren mochte wesen
Van sijnre viande gheslachte,
Ende hem van sijnre machte
Werpen mochte ende verdriven.
Hier bi woude hi tkint ontliven.
Doe si quamen, als ic las,
Biden huse daer Maria in was,
Bleef die sterre staende stille

Vs. 22. I. in de conste van astromie. 23. I. te lande w. voeren. 24. I. zij met a.; H. Vonden si bi a. 26. I. Die hem. n. ondervraeght d. 28. H. hem *ontbr.* 30. I. wilde. 31. H. Alshi. 32. I. H. Maer *ontbr.* — H. ute. 33. H. menes. 35. I. wilde. 36. I. waer dat w.; H. waert w. 38. I. gh. soude w. 39. H. sire; I. siere vianden. 40. I. zijnder H. sire. 42. I. wilde hij; H. woudi. 43. I. H. also ic. 44. I. H. in *ontbr.*

Boven thuus, na Gods wille.
Int huus sijn si ghegaen;
Op hare knien vielen si zaen
Voor dat cleyne kindekijn
(B. Fol. XLI. v. 1.) Ende voor die mate moeder zijn,
Dese drie coninghen rike,
Wel herde ootmoedelike.
Ende als si hare offerhande
Ghedaen hadden drierhande,
Als ic u voren hebbe gheleert,
(I. Fol. LI. r. 1.) Sijn si thuus waert ghekeert
Al enen andren wech zaen,
Alse hem dynghel dede verstaen
In haren slape daer si waren.
Aldus en conste, twaren,
Herodes vernemen twint,
Waer hi vinden mochte tkint.

Hoe Joseph ende die coninghen te samen spraken, ende wat eren si der moeder ende den kinde doen. — XIII.

Nu hoort hier meer dinghen
Vanden drien coninghen,
Alse Jheronimus ute trac

Vs. 46. I. thuus bij G. 49. H. Vore. 50. . vore. 51. I. H. drie *ontbr.* coninghe. 52. I. H. Wel *ontbr.* 53. H. alsi hore offrande. 55. I. H. u *ontbr.*; H. vore. 57. I. anderen. 58. I. Also; H. Alsoe hen. 60. I. H. te waren. 62. H. dat kint.

Titel. I. die drie coninghe te gader spraken — zij den k. e. der m. daden; H. Hoe die drie coninghe e. J. tsamen — si doen den k. e. der m. Vs. 1. I. meere. 2. I. drie. 3. H. Alsoe; I. uut.

Inden boec daer ic voren of sprac.
Dat crocht, daer Maria in lach,
Daer ic voren of dede ghewach,
Was bi Bethleem ghestaen;
Ende alse die coninghen wouden gaen
Aen dat crocht mitter vaerde,
Stont daer Joseph op die waerde (*),
Ende seide: »Ghi heren, zegt mi,
Wanen coomdi? wat zoecti,
Dat ghi dus zonder vermiden
In mine herberghe wilt tiden?"
Si antwoorden weder te hant:
»Wi sijn uut Orienten lant,
Ende comen ghevolghet der sterren,
Die ons hier leidt van verren."
Joseph sprac: »Ic bidde u, heren,
Dat ghi mi wilt leren,
Bi wat zaken ghi te deser tijt
Te desen huse ghebeet zijt."
Si antwoorden zonder beide:
»Om ghemene zalicheide
H. Fol. LII. r. c. Sijn wi nu hier comen:
Een sterre hebben wi vernomen,

Vs. 4. H. boeke d. hi vore. 5. I. Die cr.; H. Dese cr. 6. H. vore. 8. I. als — wilden; H. coninghe woude. 9. H. Inde cr.; H. Inden cr. in moeder v. 10. H. Stoet. 12. I. H. c. ende w. 15. H. thant. 17. H. ghevolght. 18. I. hier *ontbr.* — leedde; H. leidde. 19. H. biddu. 21. I. w. s. dat ghij; H. ghi teser. 22. I. In d. 25. H. Siwi; I. H. hier nu. 28. I. Eenc; H. Ene — hebwi.

(*) Vs. 9 en 10 zijn in het tekst-handschrift in omgekeerde volgorde geschreven; doch wij hebben deze blijkbare verschrijving naar I. en H. verbeterd.

(I. Fol. LI. r. a.)

Die betekent, in waerre dinc,
Der Joden ghewarich coninc;
Ende comen aenbeden dien.
In ouden boeken machmen zien,
Daert scone in staet verclaert:
Als haer die sterre openbaert,
Sal die coninc gheboren sijn,
Die regneren zal zonder fijn,
Ende die den gherechten zal gheven
Dat onversterfelike leven."
Joseph sprac weder doe:
» Ghi sout zijn comen toe
Te Jherusalem, want dat
Is Gods heilighe stat;
Ende daer zoudi hebben ghevraghet
Om die dinghen die ghi jaghet."
Doe antwoorden si hem:
» Wi (*) waren in Jherusalem,
Ende seiden den coninc aldus,
Dat gheboren ware Cristus,
Ende dat wine zochten in dit lant.
Doe antwoorde hi te hant,
Dat hem ooc niet cont en ware,
Maer hi zouder staen nare

Vs. 27. I. ware. 28. I. warachtich; H. warech. 29. I. H. Rmde wi c. anebeden. 30. H. machment. 32. H. Alse hare. 35. I. die *ontbr.* — gherechtigen. 36. I. onsterffelijc; H. onsterflcke. 41. I. H. souddi — ghevraeght. 42. H. Omme — jaeght; I. jaecht. 44. I. H. Wi w. te Jh. 45. I. zeide. 47. I. H. in dat l. 48. H. thant.

(*) Het HS. heeft *Si*, welke lezing zeer goed te verdedigen is; doch wij hebben evenwel aan de variant de voorkeur gegeven, omdat al het volgende als *oratio directa* is ingerigt.

Dat hi die waerheit weten zoude.
Doe ontboot hi also houde
Alle die clerke die hi wiste,
Die wijs waren ende van liste,
Ende scrifturen consten ontbinden,
Ende der sterren cracht bekinden,
Scriben ende Phariseen met,
Die den volke leerden die wet,
Ende vraghede hem mit groten gare,
Waer Cristus gheboren ware.
Si antwoorden hem weder aldus:
Is gheboren Cristus,
(L. Fol. LI. v. 1.) Dat is emmer in Bethleem;
Want die scrifture seit van hem (*):
(L. Fol. XLII. r. 1.) Bethleem, dune bîste die minste niet,
Alse die prophete zelve ghiet,
Onder die princhen van Juda;
Uut di sal gaen hier na
Een hertoghe, die regneren zel
Onder mijn volc van Israhel. —
Doe wi vernamen dese woort,
Micten wi te treckene voort
In Bethleem toten kinde.

Vs. 53. I. clercken. 55. I. Die scr.; H. Die scrifture. 56. I. st. macht kinden; H. st. machte kinden. 57. I. med. 58. I. wed. 59. I. vraechde; H. vraeghde hen m. gr. gere. 60. H. were. 63. H. Dats. 64. H. seeght. 65 en 66. I. H. *in omgekeerde volgorde. In* 65. I. bist dedelste n.; H. best. 66. I. H. Alsoe. 68. H. Ute. 69. I. H. sal. 70. I. H. Over mijn; I. Israhel al. 72. I. trecken. 73. I. H. ten k.

(*) Tusschen vs. 64 en 65:

Bethleem non est minima
In principibus Juda.

Ende als Herodes dit versinde,
Bat hi ons vriendelike,
Dat wi herde naernstelike
Die dinc ondersochten,
Ende dat wi hem weder brochten
Vanden kinde zekere mare:
Hi zoude ooc comen dare,
Ende tkint aenbeden mede,
Alse hi wiste die stede.
Dus gaf hi ons zine crone,
Die zonderlinghe is ende scone,
Die hem die coninc van Persen sinde,
Om te ghevene den kinde.
Aldus schieden wi van daer,
Om te comen te desen huse naer;
Want die sterre, in waerre dinc,
Die opten weghe voor ons ghinc,
Saghen wi in die crochte gaen,
Daer ghi voren sijt ghestaen
Ende ons den inganc belet:
Wine weten wat ghire meent met."
Alse Joseph dit heeft bekint,
Sprac hi: »Ic en scuwe u twint:
Volghet uwer sterren daer onder,
Ende aenscouwet Gods wonder."

Vs. 74. I. H. Ende *ontbr.*; H. Alse. 76. I. neerenstelike. 78. I. Ende *ontbr.* 79. H. seker; I. k. selken een m. 80. I. Hij wilde oic; H. Hi woude. 81. I. H. anebeden. 82. I. Als. 83. I. H. Doen g.; H. sijn. 84. I. H. ende *ontbr.* 88. I. H. Ende o.; H. tesen. 89. I. ware. 90. I. wech; H. vore. 91. H. Saghewi in die haghedochte g.; I. crocht. 92. H. vore. 93. I. dien i. 95. I. H. heeft *ontbr.*; H. kint. 96. H. inne; I. en belette u. 97. H. Volght. 98. I. aneschouwet; H. anscout.

(I. Fol. LI. v. 2.) Mettien ghinghen si inne,
Ende groeten Marien met zinne.
Voor tkint, mit groter waerden,
Vielen si neder ter aerden,
(I. Fol. XLII. r. 2.) Na dat was haers lants zede.
Sine voeten custen si mede,
Deen voren ende dander na.
Doe offerden si, als ic versta,
Die scone crone den kinde,
Die hem die coninc Herodes zinde.
Si ontploken hare cofferen,
Om dat si wouden offeren
Gout, myrre ende wyerooc.
Marien gaven si ooc
Grote ghiften ende diere.
Doe vielen si weder schiere
Optie aerde daer neder,
Ende aenbeden tkint weder,
Also si voren hadden ghedaen.
Mettien sijn si uut ghegaen,
Ende dancten onsen here mittien
Datsi tkint hadden ghesien.
Weet dat int Latijn
Vele meer woorden sijn
Dan ic hier zegghe u:

Vs. 99. I. Met dien. 100. I. gruetten; H. aengruetten. 101. I. Voert kint; H. Vore. 103. I. Alsoet w.; H. Alsoe w.; I. H. haer lant. 104. H. voete. 105. H. vore. 109. I. ontdeden. 110. I. wilden. 111. H. wijrrooc. 113. H. ghichten. 115. I. H. Opter eorden. — daer onder. 116. I. anebeden; H. anebedden. 117. I. Als; H. Alsi v. 118. I. Met dien. 119. I. H. h. van dien. 122. H. woerde; I. wonderen.

Ic lijdt mitten cortsten nu,
Ic en vertrecke niet altemale
Beide tale ende wedertale,
Die si hadden onderlinghe;
Want ic hope een zonderlinghe
Boec daer of te maken,
Ghelijc dattie zaken
Jheronimus, mit zire pinen,
Van Ebreeusche trac in Latine,
So ic best mach ende can,
Ist dats mi God onse here an.

(I. Fol. LII. r. 1.) **Hoe die coninghen Joseph berechten, ende hoe si van hem schieden. — XIIII.**

Doe dese heren dus te zamen
Uten crochte te gader quamen,
Was Joseph daer voren ghestaen.
Tote hem spraken si zaen:
»O man, is dit kint dijn?"
Hi sprac: »Wies zoudt sijn dan mijn?"
(E. Fol. XLII. v. 1.) Doe antwoorden si hem recht:
»Dune best niet vader, mer sijn knecht.
Dune soute hem handelen niet
Alse dijn kint, wats ghesciet,

Vs. 124. I. Ic bidde m. 125. H. Inne; I. En vertreckene n. 131. I. H. pine. 132. H. Uten Ebr.; I. Van Hebreuschen. 134. H. God *onthr.*; I. jan.

Titel. I. coninghe Joseppe; H. coninghe Josephe — scheeden. Vs. 2. I. Uten cr. gaende q.; H. Uter crocht gaende q. 3. H. vore. 6. I. wiens. 7. I. H. hem echt. 9. I. Ghine soudt; H. Du en bouten h. 10. H. Als.

Maer alse dinen God, dinen here,
Soutune eren voort mere.
Met aernste ende met groter vresen
Saltu altoos houden desen,
Alse dune in dinen hande heefs.
Al ist dattu hem tetene gheefs,
Hi is God ende here mede
Boven alle heerlichede,
Der ynglen coninc van hemelrike,
Van aertrike dies ghelike.
Hi sal die helle breken.
Alt volc sal aen hem treken,
Ende sullen roepen aldus:
Du biste Jhesus Cristus,
Onse God, onse trooster,
Onse behouder, onse verlooster,
Die nu ende ewelike sijt
Boven al ghebenedijt!"
Joseph antwoorde doe:
»Segt mi, ghi heren, hoe
Is u dese dinc becant?"
— »Vrient," seiden si, »in onse lant
Sijn boeken van ouden propheten,
Die Cristus coomst doen weten;
Ende noch ouder boeke sijn daer,

Vol. r. 2.)

Vs. 11. I. H. als; I. dijn G. ende d. 12. H. Soutune gherinen min no mere; I. Soe ne ghereine v. m. 13. I. Met anxste e. — groter *ontbr.*; H. groeten. 14. H. Soutu. 15. I. H. Als — dine — heves; l. handen. 16. I. Ende eest; I. H. gheves. 18. I. heerlicheden. 19. I. inghelen; H. ingle. 20. I. H. Van alder werelt d.; H. die. 22. H. Al tiolc; I. sal hij an h. trecken. 23. I. zelen; H. sal. 24. I. Bist; H. best. 27. I. H. nu ende *ontbr.* 28. I. al gader gh. 32. I. ons. 33. H. boeke. 35. H. oudere; I. ander boucken.

Die zegghen openbaer
Vander sterren die comen zal,
Daer wi dese dinc aen kennen al.
Si segghen ende doen verstaen,
Hoe die sterre sal sijn ghedaen;
Welke vorme ende ghedane
Noit mensche en scouwede ane.
Dese sterre zachmen nu,
Ende si bediet, dat zegghen wi u,
Dat Gods ons heren volc al
In des daghes claerheit regneren zal.
(E. Fol. XLII. v. z.) Dese sterre en ghinc niet
Al omme ghelijc dat ghi ziet
Dat zonne ende sterren omme gaen,
Ende sine was niet ghedaen
Ghelijc dat andre sterren zijn,
Die lopen haren termijn;
Si was zo groot, als ons dochte,
Datse die hemel cume onthouden mochte;
Der zonnenschijn en constse niet
Verblusschen also vele als yet,
Ghelijc datsi verblint
Ander sterren ende verwint:
Maer dese sterre, dat dochte ons wale,
Verwan die zonne altemale.
Dese sterre is Gods woort,

Vs. 38. I. dingen. 41. H. Welker; I. e. welke gh. 42. I. H. scoude. 44. H. segwi. 45. I. Dat God onse h. 46. I. daechs; H. daeghs. 49. I. Die sonne e. die st. 50. I. H. Sine w. n. vaste ghestaen. 51. I. ander; H. sterre. 53. I. w. also gr. 54. I. houden; H. behouden. 55. I. conste zo niet. 56. I. Ghcblusschen alse groot als; H. als goet als. 58. I. Andere. 59. I. H. dat *ontbr.*

Ende si bedict sine gheboort;
Ende Gods woort, des sijt ghewes
Dat dat God zelve es,
Dien vergronden en can nieman,
Alsoot dese sterre en can.
Si heeft ons hier gheleit aldus,
Daer gheboren is Cristus."
Joseph seide: »Ghi heren, ghi
Hebt herde zere verblijt mi
(ol. LII. r.) Met deser hogher mare.
Ic bidde u met herten clare,
Dat ghi hier blijft huden mere."
Si seiden: »Wi moeten teere
Weder keren omme dat
Dats ons Herodes bat,
Dat wi keerden met haestichciden,
Ende hem mare vanden kinde zeiden."
Doch sijn si dies avonds bleven,
Ende hebben Maria ghegheven
Dierbaer ghiften ende scone,
Door die ere van haren zone.
Nachts quam dynghel van Gode ghesint,
Die hem in slape dede bekint,
Datsi enen andren wech zijn ghetyet
Ende Herodes en spraken niet,

Vs. 62. H. b. Gods gh. 65. I. Die. 66. I. Alse d. 68. H. gh. es Jhesus Cr. 71. I. maren. 72. H. biddu. 73. I. H. hier *ontbr.* — heden meer. 74. I. teer; H. eer. 75. I. om. 76. I. Dat ons die coninc Her.; H. Dat ons coninc Her. 78. I. Ende niemare hem vd. 79. I. H. des. 80. I. H. h. Marien. 81. H. Diere gh. 82. H. Dore dere. 83. I. H. Snachts. 84. I. inden slaep; H. slapen. 85. I. anderen. 86. H. Dat ende Herodesse; I. en spracse n.

(E. Fol. XLIII. r. 1.) Also ic u hier voren las;
Dies Herodes herde erre was,
Ende dat hi wrac herde zware
Aen die ander kinderkine dare,
Dat ic u hier na sal verclaren
Hoe datter mede is ghevaren;
Mar teerst sal ic u verstaen doen
Een zonderlinghe visioen,
Dat Octavianus sach scone
Van Marien ende van haren zone.

Vanden visioene dat Octavianus sach vanden Gods zone ende van sire moeder. — XV.

Doe Cristus was gheboren,
Was keyser, als ghi moghet horen,
Die goede Octavianus,
Die dat rike beleidde aldus,
Dat hi maecte wijslike
Van alder werelt een rike,
Dat hi besat in vreden
(I. Fol. LII. v. a.) Ende in sulker eendrachticheden,
Dat in alder werelt wijt
Oorloghe en was noch strijt:
Desen zeghe hi ghewan.

Vs. 87. H. Alsoe alsic u; I. u *ontbr.* 88. I. H. Daer Her. h.; I. c. om w.; H. e. omme w. 89. I. H. Ende *ontbr.* — swaer. 90. I. H. Ane. — ander *ontbr.* — daer. 91. I. u *ontbr.* 92. I. H. Hoe daer met es. 93. I. u *ontbr.* 95. H. s. harde sc. 96. I. H. *Het tweede* van *ontbr.*

Titel. I. sijnre ghebenedider moeder. Vs. 1. I. werdt; H. wart? 2. I. moeght; H. moght. 4. I. thrike; H. drike. 5. I. wijselike. 7. I. H. hi al b. 9. I. H. al dese w.

Gheluckegher en was noit man
In stride dan hi was;
Want, also alsic las,
So hadt al voorspoet
Daer hi toe sette zinen moet.
Twist maecte hi gherne te goede;
So cleine was hi van moede,
Dathi en woude ghedoghen yet
Datten yement here hiet.
Vanden vader was hi van Romen,
Vander moeder was hi comen
Van Eneas dien Troyaen:
Aldus so hebbict verstaen.
Hi was Julius zuster zone:
Daer omme bleef hem die crone
Na sine doot ende alt rike,
Dathi berechte keyserlike.
Fol. XLIII. 1.) Doe hi al Orienten hadde bracht
Al onder der Romeinen macht,
Wonden die Romeinen aldus
Dat sijn name ware Augustus:
Dat luudt so vele, des sijt vroet,
Alse die de dinc meerren doet,
Mids dien dat dat Roomsche rike
Bi hem meerrede daghelike;

Vs. 12. H. en *ontbr.* 13. I. striden. 16. I. H. s. den m. 17. I. Twiste; maecti gh. 19. H. hine; I. wilde; I. H. gh. niet. 20. I. Dat hem; ieman. 21. H. den *ontbr.*; I. vadere — Rome. 22. I. Ende vd. 25. I. Van Enease den. 26. H. omme soe bl. 27. I. H. sinen oem e. 29. I. H. al *ontbr.* 30. H. der Romeine. 31. H. die Romeine. 32. I. inen. 33. H. l. also v.; I. H. sijds. 34. I. Als — meerden. 35. I. 1. *Een der beide* dat *ontbr.* 30. I. hem vermeerde.

Want *Augustus*, ic lese also,
Coomt in Latine van *augeo:*
Dats *meerren*, alsic versta.
Noch heeten si alle daer na
Die keysere voort aen meere
In des keysers Augustus eere.
Denemerken ende groot Germanien,
(1. Fol. LIII. r. 1.) Datmen nu heet Almanien,
Ende al aertrike heeft hi bracht
Onder der Romeinen macht,
Ende al ghekeert in een rike;
Ende elc mensche van aertrike
Moeste sinen hooft cheyns omme dat
Te Romen senden in die stat,
In tekene dat Romen albloot
Van al aertrike ware thoot.
Alse die Romeinen zaghen an
Die scoonheit van desen man,
Ja dat niement en conste ghedoghen
Dat aenscouwen van sinen oghen,
Ende sulc gheluc hadde ontfaen
Dat hem al aertrike was onderdaen
Ende cheins gaven al ghemeine,
Senden aen hem die Romeine,

Vs. 38. H. int. Lat.; I. van Lat. 39. I. Dat es meere; H. Dat es — alsict. 41. I. keyser; I. H. voert ane; I. mede. 42. H. Ints k.; I. In keyser A. stede. 43. I. H. Denemarke — Germanien; I. grote; H. tgroete. 44. H. Dat wi nu heten; I. H. Almaengien. 46. H. dier Romeine. 47. H. enen. 48. I. eerderijcke. 49. I. sijn; I. H. om. 50. I. H. Te Rome. 51. I. H. dat Rome. 52. I. alder werelt ware thooft. 53. I. Als; H. die Romeine. 55. H. nieman; I. Ja die niemens en const. 56. I. H. Daenscouwen. 57. I. sulke gh. h. hij o. 58. I. H. al *outbr.* 59. H. gave. 60. I. ane.

Ende leidden hem dat ane,
Dat sine wouden voort ane
Aenbeden als enen God,
Ende houden al sijn ghebod;
Want en ware God in hem niet,
Hem en mochte niet sijn gheschiet
So menighe voorspoedicheit.
Dit heeft die keyser al ontseit,
XLIII. Mar een voorste bat hi mede.
Een wijf hi tote hem comen dede,
Ene Sibille, een vroede meestersse,
Ende was eenrehande waersagherse.
Hi seide haer den gront hier ave,
Ende bat haer datsi hem raet gave;
Ende si bat den keyser voort
Drie daghe vorste. Nu hoort
Gods goetheit herde groot.
In sine camere hise besloot
Allene dese drie daghe lanc,
Datsi en at noch en dranc.
Daer na seide si aldus
Toten keyser Augustus:
» Tvonnesse der alrehoochster zaken
Sal die aerde bedauwet maken.
Uten hemele, in waerre dinc,

Vs. 62. I. wilden. 63. I. H. Anebeden. 67. I. menegherande. 68. I. al *ontbr.* 69. I. eene vorste; H. ene verste. 71. I. Eene subtile; ene vr. 72. I. Die was; H. Si was. 73. H. hare. 74. H. haer *tbr.* 76. H. verste. 77. I. godheit. 78. I. c. dat hijse sloot; H. c. t si hare sloet. 81. I. na antwoirde zu; H. na antwerde si. 82. I. te den k. 83. I. H. Tfonnesse; I. alre hoechste. 84. I. bedaut. H. hemle; I. ware.

Sal comen een coninc,
Die machtich is boven al,
Wies rike ewelijc duren sal."
Doe si dus hadde ghesproken,
Is die hemel wide ontploken.
Een herde grote claerhede
Quam op hem daer ter stede.
Daer sach hi inden hemel staen
Ene maghet zere wel ghedaen
Op enen sconen outhaer,
Ende hielt in haren arme daer
Een kint, was also claer
Als die zonne anden tronc voorwaer:
Dies wonderde hem zere.
Doe hoorde hi noch mere:
Een stemme riep openbare:
» Dit is des Gods zoons outhare."
Doe viel hi te hant op dat pavimint,
Ende aenbeedde daer dat kint.
Dit visioen ende dese woort
Vertrac hi den cenatoren (*) voort,
Ende seide dat hi niet en wilde

Vs. 86. I. H. So sal. 88. H. Dies. 89. I. hadden. 91. I. Eene: H. Ende h. 92. I. h. te dier st. 94. H. maeght. 96. H. hoer; I. hare armen. 97. H. alsoe scoene; I. k. dat was zo schone. 98. H. Alse; I. H. vanden tr. — voorwaer *ontbr.* 99. H. Des. 100. H. hoerdi. 101. H. Ene; I. Eene st. die r. 103. H. viel thant; I. H. opt pavemant. 104. I. aenbede te hant dat k.; H. anebeedde — kent. 106. H. senatoren. 107. H. ne w.

(*) Is deze spelling onzen schrijver (en den afschrijver van I.) uit de pen gevallen, of heeft hij eenig verband tusschen *senatores* en *coenatores* bedoeld, omdat reeds in zijn tijd de maaltijd de spil was, waarom alle raadsvergaderingen draaiden?

Datmen hem voor God hilde
Fol. XLIII. a.) Ofte aenbeedde, groot of clene:
Dat kint ware God allene,
Dat inden hemel hadde zine wone,
Dat hi so clare sach ende so scone.
In Augustus camere so was
Dit visioen, also ic las,
Daer men nu mach scouwen
Fol. LIII. r.) Ene kerke van onser vrouwen,
Bi dat Capitolium, alsic versta,
Daer minder brueder wonen na.
In sijn tweendeviertichste jaer
Wart Cristus gheboren, dats waer;
Doet pays was ende zonder discoort.
In al aertrike, weder ende voort.
Ende daer na regneerde hi
Viertien jaer keiser vri.
Sesendevijftich jaer, waerlike,
Sat hi keiser inden rike,
Ende was die beste die
Daer keiser wert ye;
Want alle die zeder quamen,
Hebben ere ende prijs zijns namen,
Want si hem scriven Augustus,
Om dathi eerst hiet aldus.
Mi wondert hoe dat coomt,

Vs. 108. H. vore; I. voir Gode. 109. I. Off; H. Oft; I. H. anebeede; H. oft. 112. H. claer. 114. I. H. als ic. 117. I. dat *ontbr.*; H. i dCap. alsiet. 118. I. H. broeders woenden. 119. I. viereny.; H. vieendev. 120. I. dat es. 124. H. jare. 128. I. Daer ghewart k. ye. 129. H. diere sider; I. sindert. 130. I. Hebben noch eere; H. ere noch; H. ende prijs *ontbr.* 131. H. hen.

Daer men drie die beste heidene noemt (*),
Datmen sijns daer niet en neemt goom:
Hi was beter dan sijn oom
Julius, dat ghijt wet,
Die metten drien is gheset. —
Alle dese wondere, als ghi hoort,
Gheschieden in Gods gheboort,
Ende noch vele meer nochtan,
Die ic niet al ghesegghen en can.
Hoe mochtic vertrecken u
Alle die wondere nu,
Die hi op aertrike wrachte
Mids zire godliker crachte?
Want si waren ommenschelike,
Ende te wonderen groffelike:
(E. Fol. XLIV. r. 1.) Daer bi is hi, wildijt weten,
(I. Fol. XLIII. v. 2.) Die wonderlike God gheheten;
Want sijn wille en is niement cont,
Sijn wesen is al zonder gront:
Diere meest na slaet, doolt meest.

Vs. 134. I. H. de; I. heydenne. 135. H. niene n.; I. daer neemt gheenen g. 139. H. wondre; I. w. die ghij. 141. I. H. Ende oic v. 142. H. ic al niet gh. 143. I. nu. 144. I. die grote w. u; H. wondre. 145. I. eerderike. 146. I. Met sijnre. 148. I. Ende die wondere; H. wonderne groflike. *Na vs.* 148 *volgt nog in* I.:

Ende groffelike waest te siene an
Dwonder dat nut hem ran.

151. I. sinen; H. wille *ontbr.* — nes niemene. 153. H. Dier.

(*) Toespeling op het gedicht: „*Van neghen den besten*," hetwelk eene onderlinge vergelijking der drie vermaardste helden uit het Heiden-, Joden- en Christendom bevat, en in de eerste afdeeling HECTOR, ALEXANDER en CAESAR als de besten noemt. Zie mijne aant. in de *N. W. d. M. v. Ned. Lk.* D. VI, bl. 152.

Daer is vader, zone, heylich gheest,
Daert al uut coomt, zijts ghewes,
Dat inden hemel ende optie aerde es,
Dat goet is ende bequame:
Ghebenedijt si sijn zoete name! —
Op Herodes keer ic nu,
Daer ic te voren of seide u.

Hoe Herodes die kinder doden dede. — XVI.

Alse Herodes heeft vernomen,
Dat dese drie coninghen niene comen
Ende al an enen andren wech cleven,
Ende hi hem te scheerne siet ghedreven,
Dede hi nauwe na tkint spien;
Maer God hadt anders voorsien.
Hi dede tkint zoeken over al,
In stat, op dorpe, op berghe, int dal.
Doe peinsde hi also houde,
Dat hijt emmer gheraken zoude,
Want hi gheen kint en zoude sparen
Van dien die in Bethleem waren,
Hi en soudse alle doen doden.

Vs. 154. H. Daers v.; I. z. ende h. 156. I. H. den *ontbr.* — tic *ontbr.* 158. H. Gheb. soesi sijn; I. H. zoete *ontbr.* 159. I. Op Her. soe k. 160. I. H. te *ontbr.*; H. vore af.

Titel. I. kijnder onthoofde, ende hoe Josep voer te Egypten waert; H. kindere onthoeft, e. h. J. vaert tEg. w. Vs. 2. H. drie *ontbr.* — coninghe; I. H. niet en. 3. I. H. an *ontbr.* — anderen. 4. I. hi *ontbr.*; H. hi hem tscerne. 5. H. Dedi n.; I. naer. 6. H. versien. 8. I. In steden, in dorpen; H. in dorp; I. H. op berch, in dal. 9. H. peinsdi a. 10. I. ghetaken. 11. I. H. kint *ontbr.*; H. engheen soude. 12. I. dien *ontbr.*; H. die *ontbr.* 13. I. Hine; I. H. doen *ontbr.*

Met desen wert hi entboden
Int hof van Romen zonder beiden.
Daer was hem een dach bescheiden
Jeghen zine wedersaken,
Die hem daer ane spraken
Dathi tonrechte coninc ware.
Aldus so wert dare
Ghevorst der kindere doot.
Hi voer darwaert met coste groot,
Ende wan dat ghedinghe daer,
(I. Fol. LIV. r. 1.) Ende merrede omtrent twee jare
Eer hi weder thuus quam.
Tleven dat hi daer bi nam
Den kindren van twee jaren
(E. Fol. XLIV. r. 2.) Ende die daer beneden waren,
Dat hi sint zwaerlike ontgout
Met plaghen herde menichfout.
Dese waren die eerste die
Martelaren worden ye
Om Cristum, den Gods zone;
Want si verdienden die crone
In hare onnoselheit groot,
Eer Cristus zelve die doot
Smaecte om onse zalichede,
Daer hi ons verdinghede mede.
Si worden ghedoopt, des sijt vroet,
In hare onnosele bloet.

Vs. 15. I. H. van Rome. 16. I. H. een *ontbr.* 21. H. Ghevorst: I. H. kinder. 24. I. merde; I. H. jaer. 26. I. H. Dleven. 27. I. H. kinderen; I. drie. 29. I. H. hi swaerlijc sint o. 31. H. w. dierste. 32. I. waren. 33. H. Om Cristus. 35. H. hore. 37. I. H. om hare s. 38. I. H. verdingde. 39. I. H. gh. sijts vr. 40. I. haer; H. hore; I. H. onnosel.

Drierhande, dat weet wel,
So is dat heilighe doopsel:
Deen int bloet, alse ghi
Nu hoordet zegghen mi.
Dander die heilighe gheest, twaren,
Daer mede ghedoopt waren
Die apostelen ende onse vrouwe.
Die derde, also ict scouwe,
Is dat water daer men mede
Doopt in die heilighe kerstenhede.
Dese drie, zonder waen,
Moghen die erfsonde ofdwaen,
So dat hi hemelrike bewerft
Die buten hooftzonde sterft:
God onse here, die weet al
Dat gheschiet ende gheschien sal,
Hi hadde in hem wel verstaen,
[Dat Herodes soude verslaen (*)]
Die kinder inder Joden lande.
(I. Fol. Liv. r. 2.) Sinen ynghel dat hi sande
Aen Joseph, Marien man,
Die hem aldus sprac an:
» Nem tkint ende sijnre moeder

Vs. 41. I. Dr. weedt dat wel. 42. I. H. So *ontbr.* 43. I. Deene; I. H. als. 44. H. hoert. 46. I. H. met. 47. I. Dapostelen; H. Dapostle. 48. I. H. Dat d.; I. ic. 49. I. H. Es dwater. 50. I. H. in dat. — heilighe *ontbr.* 52. I. erfsonden. 53. I. H. verwerft. 54. I. H. hooftzonden. 56. I. H. Wat gh.; I. ende wat gh. 57. I. H. Hi *ontbr.* 59. I. kindere. 61. H. Ane Josephe. 63. I. Nemet — sijnder; H. sire.

(*) Deze regel ontbreekt in het tekst-HS., en is door mij uit I. en H. ontleend.

(Du bister of een behoeder),
Ende trecke in Egypten lant.
Herodes heeft wille te hant,
Dat hi die kindere al
In dit lant doden sal."
(E. Fol. XLIV. v. 1.) Joseph ghereide sine vaert
Ten lande van Egypten waert.
Die wech was verre ende woeste met.
Sine beesten loedt hi onghelet
Met spisen daer si mede souden
Inden weghe hem onthouden;
Want die wech was al meest
Wildernisse ende foreest.
Dus trocken si henen daer.
Dit was int zelve jaer
Dat Cristus gheboren waert,
Maria in die zelve vaert
Voerde tkint in haren scoot,
Die hem dicke den mont boot
Ende moederlijc op haer [*l.* hem] loech,
Daer sine in haren arme droech,
Die coninc was, waerlike,
Van hemele ende van aertrike.
Hi woude dit mate wivekijn
Hebben ter moeder sijn,
Ende algader om onse behout,

Vs. 65. I. trect; H. trec. 66. H. thant. 67. I. kijnder; H. kinder. 68. I. Inder Joden lant. 72. I. Sijn; H. Sine beeste. 73. I. daer sij hem met s.; H. si met s. 74. I. wech moghen o. 75. I. wech is al. 77. I. Daer tr. 80. H. inde. 83. I. moederlike; I. H. op hem I. 84. H. hare. 86. H. hemle; I. Vander eerden e. v. hemelrike. 87. I. Die wilde; H. Die w. 88. I. teenre m.

Dies hi en hadde ghene scout.
Hi hadde hem wel doen dienen
Hondert dusentwerven tienen
Ynglen, hadde hijs begheert,
Maer hi hadde anders ghescheert:
Hi woude ons claerlike leren
Fol. LIV. v. 1.) Tpoint der overster eren:
Dat is ootmoedichede,
Daer men te hemelrike comet mede,
Ende ooc der werelt ere heeft.
Al waert ooc die meeste die leeft,
Ootmoet dat waer zijn ere:
Dat leert ons Cristus, die here.
Van Jan Baptista sal ic u
Een luttel zegghen nu,
Ende dan sal ic keren omme
Op Joseph ende op Cristumme,
Hoe si trocken te Egypten waert,
Daer vele wonderen in die vaert
Fol. XLIV. r.) Gheschien, die Cristus doet,
Die te hoorne sijn goet.

Hoemen Sinte Jan vluchte, ende hoe Zacharias, sijn vader, wart vermoort. — XVII.

Doe Elyzabeth wiste,

Vs. 90. I. H. Des; I. ne gheene; H. en gheene. 92. I. wervèn ende t. 3. I. Inghelen; H. Inghele, haddijt b. 94. I. H. hadt. 95. I. wilde. 3. H. Dpoint. 98. H. hemle; I. H. comt. 99. H. ter w. 100. I. Alwaert die m. heere d. l.; H. ooc *ontbr.* 101. I. H. dat *ontbr.* — are sine. 102. H. ons Cr. onsé h. 103. I. H. Van Janne Baptisten. 04. H. Allattel. 106. H. Op Josephe ende Cristomme. 107. H. trecken g. 108. H. Wondre. 110. I. horenne; I. H. h. herde g.

Titel. I. Hoe dat men S. Janne vl. e. h. dat Zach.; H. Janne. — jn vader *ontbr.*

Dat Herodes met liste
Haer kint Janne soeken dede,
Nam si tkint ende vloe daer mede
Op enen berch, alsic las,
Die zonderlinghe hoghe was.
Ende doe si, als haer dochte,
Niet hogher comen en mochte
Omme des berchs hoochede,
Ende daer en sach en ghene stede
Die heimelijc was ghenoech
Haer te berghene int ghevoech,
Doe droefde si herde zere,
Ende riep aen onsen here:
»Here God, want ghi wel siet
Dat ic hogher en can comen niet,
Ende het hier onheymelijc es,
So wilt ons hier onnen des
(I. Fol. LIV. v. a.) Dat ons dese berch ontfa."
Ende alte hant daer na
Ontploec die berch tier stede,
Ende ontfinc moeder ende kint mede.
Aldus bleven si daer.
Licht waest daer ende claer;
Dinghel was daer diese hoedde,
Vrooch ende spade, ende voedde.
Ende doemen tkint niet en vant,
Sende Herodes zinen knape te hant

Vs. 4. H. ende vlauwer m. 7. I. H. also h. 9. I. H. Om. 10. I. H. *Het twonde* en *ontbr.* 11. H. gnoech. 12. H. Hare; I. berghen. 13. H. droevesi. 14. I. o. lieven h. 17. I. H. Ent h. 18. I. H. hier *ontbr.*; I. joonen. 19. I. desen. 21. I. Onploeck d. b. daer ter st. 26. H. ende diese v. 27. I. H. Ende *ontbr.*; H. niene. 28. I. knaep; H. thant.

Te zinen vader Zacharien,
Om dat hi hem zoude lyen
Waer sijn kint gheborghen ware.
Zacharias die was dare
Die overste pape van machte,
Ende plach bi daghe ende bi nachte
Inden tempel te zijn eemperlike
Fol. XLV. r.) Inden dienst Gods van hemelrike,
Ende was een herde out man.
Hi antwoorde den knape dan,
Dat hi bi nachte ende bi daghe
Inden tempel te sine plaghe,
Ende hi en wiste twint
Waer ghedaen was zijn kint.
Die boden keerden handelinghe,
Ende seiden dit den coninghe.
Die coninc wert zere ghestoort,
Doe hi hoorde dese woort.
Hi seide: »Mi dunct dathi
Sijn spot maect nu met mi.
Hi mict nu, dat hore ic wel,
Dat sijn zone in Israhel
Met Cristum sal regneren."
Te hant dede hisc weder keren.
— »Gaet," sprac hi, »segt hem dat,
Hine wise u die selve stat
Daer sijn zone is bleven,

Vs. 29. I. H. Tsinen. 35. I. H. te sine eenpaerlike. 37. I. Hij was. 41. I. hine w. 42. I. H. gh. ware s. 43. H. bode keerde. 44. H. eide; I. dat. 48. I. H. spot nu maect met. 49. I. dat weet ic; H. toeric. 51. I. Met Cristo; H. Met Cristus. 52. H. Thant. 53. I. sprac hi *onthr.*

(I. Fol. LV. r. 2.) Of (*) ghi selt hem nemen tleven."
Alse Zacharias hoorde
Die boden spreken dese woorde,
Antwoorde hi weder tote hem:
» Gaet, segt Herodes dat ic ben
Martelare Gods ons heren:
Dat mach hi daer aen leren,
Dat hi dit onnosel bloet
Inden tempel storten doet;
Want God, onse here, zonder waen,
Sal minen gheest ontfaen."
Daer wart Zacharias verslaghen,
Rechte doet begonste te daghen,
So dat niement en wiste gherede
Wie die jammerlike moort dede.
Des morghens vro, alse te zamen
Die papen inden tempel quamen
Om te doene haer orisoene,
Ghelijc datsi waren ghewoene,
Ende Zacharias niet en quam uut,
(E. Fol. XLV. r. 2.) Om datsi haer saluut
Alle doen souden aen dle here,
Wonderes hem allen zere,

Vs. 56. I. H. Of *ontbr.* — dleven. 58. I. Den bode; H. Den bodem. 59. I. w. te hem; H. hen. 62. I. Dit; I. H. ane. 63. I. hij dat o. 64. I. sterven d. 65. I. h. dat es s. w.; H. h. dats s. w. 68. I. H. Recht; H. te *ontbr.* 69. H. niemen. 71. I. H. vrouch al te. 73. H. hore. 74. I. Als zij ghewone waren te doene: 75. H. niene. 76. I. H. zij alle h. 77. I. H. Alle *ontbr.*; I. s: tonsen h.; H. an desen h. 78. H. hen; I. Wonderdes hem herde z.

(*) Dit *Of* ontbreekt te regt in de variant. Om het te kunnen behouden, zou men in vs. 54 *Hi* voor *Hine* moeten lezen. Doch daar stemmen alle HSS. in de lezing overeen.

Ende waren versaecht in haren sin,
Dat hi niet en quam jeghen hin,
Also hi altoos plach te doene.
Doe was daer een so coene
Van dien papen dare,
Dat hi streec in die sanctuare,
Ende sach voor dien outhare
Zacharias bloet openbare
Ligghen, oft bevroren ware,
Ende een stemme riep clare:
» Zacharias is hier ontlijft:
Sijn bloet aldus blijft,
Tote dat die ghene comen zal
Die sijn bloet sal wreken al."
Die pape wert zere vervaert,
Ende liep uut mitter vaert,
Ende vertrac den papen voort
Wat hi ghesien hadde ende ghehoort.
Doe ghinghen si alle in mittien
Dat grote wonder besien,
Ende dreven grote jammerhede,
Ende scoorden hare cleder mede
Van boven tote beneden.
Ende tote opten dach van heden,
Alsmen bescreven ziet,
En vantmen sinen lichame niet;

Vs. 79. I. H. sen. 80. I. niet quame — hem; H. niene — hen. 81. H. laoc als hi; I. Als hij ghewoene was te d. 83. I. Van al den p. 84. I. H. it s. 85. I. voren; H. vore. 87. I. oft vervorren; H. oft vervorsen. 88. I. . Ende *ontbr.* — eene st. r. daer ol. 89. I. H. hier *ontbr.* 95. I. Ende ertelidet den; H. dien. 96. I. Dat hij. 97. I. allen. 98. H. w. daer b. 9. H. jammerechede. 103. H. Alsemen; I. Ghelijc dat men. 104. I. Ende v.

Ende sijn bloet is al over een
Verhart ghelijc enen steen.
Alle dat volc ende zine maghe
Beweenden drie daghe.
In sijn stede wert ghecoren doen
Die goede man Symeoen,
Dat hi overste pape ware.
Hi was out hondert ende twalef jare,
Een gherecht prophete was hi.
Hi hadde verstaen, ghelovets mi,
Van Gode onsen here,
(E. Fol. XLV. v. 1.) Dathi en storve nemmermere,
Hine hadde den Gods zone voor dien
In desen vleessche ghesien.
Rechte ten viertichsten daghen
Brochtmen Cristum ghedraghen
Inden tempel, alsmen doe plach.
Teersten datten Symeon doe sach,
Kende hi inden gheeste clare,
Dat Cristus, die Gods zone, ware.
— »Nu heeft God," sprac hi,
»Sijn ghelof ghedaen mi:
God heeft nu ghevisiteert
Sijn volc, ende ghewarneert,
(I. Fol. LV. v. 1.) Also hi wilen zwoer hier oppe
Abraham, Ysaac ende Jacoppe."

Vs. 107. I. Al tvolc; H. Al tfolc. 108. H. Beweendenne. 109. I. sine. 111. I. hij die o. 113. I. Ende gh.; H. Een recht propheten. 114. I. geloevse. 115. I. o. lieven h. 119. I. Recht — dage. 120. H. Bm. Cristuse. 121. I. H. doen. 122. I. H. Tierst. — doe *ontbr.* 124. H. godsone. 126. I. beloefte; H. ghed. met mi. 127. I. H. ghevisenteert. 129. I. Als; I. H. daer o. 130. I. Abrahamme; H. Abrahame.

Doe aenbede hi tkint daer zaen,
Ende hevet in sinen arme ontfaen,
Ende custe sine voete beide.
Mettien hi aldus seide:
»Here, nu late, na dijns selfs woort,
Dinen knecht in vreden voort;
Want nu hebben die oghen mijn
Aen ghesien dijn aenschijn."
Aldus sprac hi voorwaer
»*Nunc dimittis*" al ute daer.
Ene propheteresse, alsic versta,
Was inden tempel, hiet Anna.
Weduwe was si, seit die scriftare,
Ende en cesseerde nemmermeer ure,
Sine was inden tempel, zonder rasten,
In hare ghebede, in hare vasten.
Dese aenbeedde tkint dare,
Ende sprac al openbare:
»In desen is, dat weet ic wel,
Die verlossenisse van Israhel."
Dese wondere, die ghi hier hoort,
Ghevielen alle in Gods gheboort.
Jan ende die moeder zine
Waren in die woestine,
Daer ic u of seide vore,

Vs. 131. H. anebeedde; I. H. daer *ontbr.* 133. H. sine; I. armen. 133. I. voeten. 135. I. laet. 138. H. Aneghesien. 139. H. vore waer. 140. I. H. Den *N. d.* al uut. 141. I. Een; H. prophetisse; I. H. hiet Anna. 142. I. H. t. alsic versta. 143. H. seeght; I. die *ontbr.* 144. I. en *ontbr.* — nemeer vore; H. meer *ontbr.* 146. I. haer ghebeden ende in hair; H. hoer gh. ende hoer. 147. H. anebeedde; I. daer; H. aldaer. 148. I. openbaer; H. oppenbaer. 150. H. verloesencsse. 151. H. wondre. 152. I. al. 155 *en* 156. I. H. *In omgekeerde volgorde.*

(L. Fol. XLV. v. 2.) Opten berch in die score.
Die ynghel die voeddese wale.
Jan bleef daer altemale:
Sprinc hanen in dier wise
Ende bosch honich was zine spise;
Van kemels hare was zijn cleet;
Hine dranc noit, daer ment weet,
Ghemaecten dranc noch wijn,
Water was al die dranc sijn.
(I. Fol. LV. v. 2.) Hi was prophete der propheten;
Want dattie andre daden weten
Donckerlike, niet openbaer,
Wijsde [hi] mitten vinghere claer.
Hi predicte dat ghelove fijn
Den volke in die woestijn,
Ende deedse mit sijnre leren
Ten gherechten ghelove keren,
Dats ten sceppre diese sciep.
Hi was die stemme die riep
In die woestine eenpaerlike:
»Bereet Gods wech ghemeenlike,
Ende maect recht sine pade:"
Dit was die stemme, vrooch ende spade.
Hi was Gods voorlopere,
Ende die alreëerste dopere,

Vs. 157. I. H. Dinghel; I. die *ontbr.* 158. H. Jan die bl. 159. I. H. die. 162. H. Hi en dr. n. datmen w. 164. I. H. al *ontbr.*; I. den dr. 166. I. Van dat dandere; H. Want dat dandre. 167. I. H. Donckerlic — openbare. 168. I. H. Wijsde hi; I. vingher; I. H. clare. 169. I. H. pr. tgheloeve; I. sine. 170. H. in dat w.; I. woestine. 171. H. sire. 172. H. gherechte. 173. I. Dat es ten soeppere. 174. I. diese r. 176. H. Ghereedt G. w. van hemelrike. 178. I. H. was sine st. 179. I. voreloepere. 180. I. aller ierste.

So dat vele liede waenden dus
Dathi ware Cristus. —
Op Joseph kere ic nu weder,
Dien ic hier voren leide neder.

Hoe si door die woestine trocken te Egypten waert, ende van vele wondren die ghesciedden inden weghe. — XVIII.

Joseph ende Maria sijn in die vaert
Metten kinde te Egypten waert.
In hare gheselscap waren ghinder
Enen ezel, twee ossen, drie kinder,
Ende ooc een deel scape met:
Dus ist in Latijn gheset.
Doe si aldus te zamen
In die wilde woestine quamen,
(S. Ped. XLVI. r. 1.) Quamen tote hem manieren
Van alrehande wilden dieren,
Ja wolven, leeuwen, liebaerden.
Alse Maria haer vervaerde,
Ende daer toe dandre mede,
(L. Ped. LVI. r. 1.) Sprac Cristus ende zede:
» Niement en derf hem ontsien:

Vs. 181. I. lieden. 182. I. H. hi hadde gheweest Cr. 183. I. Op Joseppe keer ic w.; H. Op Josephe keeric w. 184. I. Die; I. H. hier *ontbr.*; H. vore.

Titel. I. door die woestine *ontbr.* — ende vele wonderen die gheschieden ende ghevielen inden w.; H. dore — tEg. — inde w. Vs. 2. H. tEg. 3. I. haer; H. hoer. 4. I. H. Een — o. ende dr. 5. I. een scaep. 6. I. H. int. 8. H. woestinen. 9. H. hen. 10. I. alderhande wilde; H. alrehanden. 11. I. H. wolve, leuwe; I. ende lybaerde; H. liebaerde. 12. H. hare. 13. I. H. Ende dandre daer toe m. 15. I. H. Niemen; I. en derre h.

Uwer gheen en sal messchien.
Sine comen niet om u te deerne,
Maer om u te dienene gheerne."
Thooft die diere neghen
Te Cristum waert, ende zweghen,
Ende smeetten (*) mitten sterten,
Ende ghelieten mitter herten
Ofte si hem alle dare
Dienen wouden in die scare.
Ossen, scapen ghinghen daer
Met wolven, leeuwen, zonder vaer,
In rechter vrienscapen wise,
Ende namen te gader hare spise,
Sonder discoort ende tumult.
Doe was die prophecie vervult,
Die Ysaias doet weten:
» Wolven zullen mit lammeren eten,
Ende leeuwen ende ossen, zonder faelgien,
Sullen te zamen eten paelgien (†)."
Want Joseph hadde daer in sijn gheleide

Vs. 16. I. ne gheen en. 18. I. dienenne; H. dienne. 19. I. H. Th. dat die; I. dieren. 21. I. H. smeecten; I. steerte. 22. I. gh. hem van h.; H. gh. van h. 23. H. Oftsi hen; I. Of zij hem allen. 24. I. wilden; H. inde. 25. I. Ossen ende scaep; H. Ossen ende scape ghigen. 26. I. w. met l.; H. w. ende l. 27. I. vrientscepe. 28. H. En n. — hoer. 29. I. ende onghetwyvult, *denkelijk verknoeid uit* ende sonder tumult. 31. I. H. Die Y. hadde doen w. 32. I. H. Wolve zelen; H. lamren; I. met scapen e. 33. H. leuwe. 34. I. te gader; H. tsamen.

(*) De lezing der variant verdient de voorkeur; want *kwispelstaarten* geeft hier gepaster zin dan *met den staart slaan*. De vorm *smetten* voor *smeten* zou ook, in ons tekst-HS. althans, bevreemding wekken.

(†) Tusschen vs. 34 en 35:

» *Ysayas: Lupi cum agnis vescentur,*
Et leo et bos simul paleas manducabunt."

Ossen, scape, als ic voren seide.
Men leest ooc, voorwaer,
Datsi in die woestine daer
Vernachten teenre avontstonde,
Daer si een haghedochte vonden;
Ende te hant als si daer in traken,
Quamen daer uut twee draken,
Die zonderlinghe waren groot,
Ende neghen ten kinde waert thoot.
Si waren alle vervaert zere.
Doe gheboot hem onse here,
(H. Fol. XLVI. r. a). Datsi traken ten woude waert.
Doe ghinghen si wech ter vaert,
Alse twee lammere wel ghereet,
(I. Fol. LVI. r. a.) Ende daden haers sceppers beheet,
Alse David sprac wilenere:
» Looft, ghi draken, onsen here (*)."
Sulc stont so reedt Maria,
Ende sulcstont ghinc si dan daer na,
Alsoos haer best gheluste.
Eens gheviel datsi haer ruste
Onder enen palmboom.

Vs. 36. I. Ossen ende scapen boede; H. Ossen ende sc. — voerseide. 37. H. l. daer oec; I. l. dat overwaer. 39. I. de diere a.; H. tere avomstonden. 40. H. ene haeghdocht. 41. H. thant; I. H. als siere in. 43. H. sonderlinghen. 44. I. thooft. 46. H. hen; I. H. h. Cristus o. h. 47. I. H. streken; I. te. 49. H. lamre; I. l. wech gh. 51. H. willen ere. 53. I. Selke; H. so *ontbr.* 54. I. dan *ontbr.*; H. lade soe gh. si daer na. 55. I. Ast h.; H. Alsoet. 56. I. vielt; H. ghevielt. 57. I. dadelboem.

(*) Tusschen vs. 52 en 53:
» *Laudate dominum de terra dracones*
Et omnes abyssi."

Maria nam ten daden goom,
Mar si waren so hoghe ghestaen.
Tkint gheboot den bome zaen,
Dathi boghe neder waert.
Die boom booch hem ter vaert
Met sijnre vrachten zoete,
Metten toppe voor Marien voete,
Daer si mitten kinde zat.
Marie plocte ende at,
Ende alle dandere haer ghevoech;
Ende doe sire of hadden ghenoech,
Gheboot tkint den bome echt,
Dathi hem op heeft ghereecht.
Tkint ooc aldaer ter stede
Een fonteine springhen dede,
Die goeden zoeten borne gaf,
Daer si alle droncken af,
Ende vulden mede al hare vate
Jeghen die langhe strate,
Wantmen daer int lant
Herde luttel waters vant.
Joseph sprac: »Dese hitte groot
Mach ons bringhen ter doot
In dese wilde woestijn.
Here, mocht u wille zijn
Dat wi trocken neffens der zee,

Vs. 58. I. te; H. daten. 59. I. w. te h.; H. w. hoer te h. 60. H. Dat kint. 61. I. H. hi hem b. 63. I. Metter vrucht; H. siere vrochte. 64. I. H. Die toop; H. vore. 67. H. dandre. 68. I. Ende als sij alle h.; H. Ende alsire alle h. 70. H. ghereecht. 71. I. oic dair te dier st. 72. H. Ene. 75. I. H. al *ontbr.*; H. hoer; I. vaten. 76. I. straten. 81. H. In dit w. 83. I. neven.

Daer vonden wi gijsten mee,
Fol. VI. v. Daer wi rusten zouden moghen."
Jhesus sprac: »Wilt u ghedoghen:
Fol. LVI. r.) Ic sal den wech so corten nu,
Dats wonder sal hebben u.
Datmen niet in dertich daghen en zoude riden,
Sullen wi in enen daghe liden."
Ende daer na zaghen si te hant
Tgheberechte van Egypten lant,
Also wilen Yzaac
Propheteerde ende sprac: (*)
»Onse here sal," doet hi verstaen,
»Op een wolke in Egypten gaen;
Ende het zullen vlien voor sijn aenschijn
Alle die afgode die daer sijn."
Doe si tlant dus saghen
Ende die steden diere in laghen,
Daer si quamen ghetoghen,
Waren si zere in hoghen,
Ende dancten Gode met ootmoede
Van alzulken groten spoede.

Vs. 85. I. wij soudes rusten m. 86. I. wildi gh. 89. I. H. niet *ontbr.* — en *ontbr.*; H. tiden. 90. I. doerliden. 91. H. thant. 96. H. ene. 97. I. H. Ende dan selen. 98. H. de a.; I. dafgode die in Egypten zijn. 99. I. H. dlant; I. aldus. 100. H. die stade dier in; I. die daer in. 104. I. alsulken scoenen goede; H. scoenen op.

(*) Tusschen vs. 94 en 95:

» *Etenim dominus veniet, super*
Nubem levabit, et ingredietur
Egyptum et movebuntur a facie
Ejus omnia simulachra etc."

Vanden afgoden die vielen, ende vanden wondren die Cristus wrachte in Egypten. — XIX.

Doe si dus te zamen
Int lant van Egypten quamen,
Quamen si in een stat ghevaren
Daer si ombekent waren
Ende herberghen en wisten ware.
In enen tempel trocken si dare,
Dat der goden tempel was:
Capitolium hiet hi, als ic las,
Ende die stat hiet Socria.
Also zaen als si quamen na,
Ruumden die afgoden ghemeen,
Datter noit en bleef een,
Ende hare beelden vielen neder,
(E. Fol. XLVI. v. 2.) Die niet op en stoeden weder.
Driehondert wasser, alsic scrive,
(I. Fol. LVI. v. 2.) Ende tsestich ende vive
Der goden diemen daer ter stede
Alle daghe dienst dede.
Dies moesten si alle sneven,
Ende haren scepper stede gheven,
Om te bringhene ter waerheit

Titel. I. d. v. in Egypten, e. vd. wondere dat Cr. daer wrochte; H. die Cr. in Eg. wr. Vs. 3. I. H. eene. 4. H. onbekint. 5. I. H. waer. 6. I. H. daer. 7. I. Datter afgoden; H. Datter gode. 9. H. h. Sotria. 10. H. alsi q.; I. q. daer na. 11. H. Rumeden dafgode; I. dafgoden ghemeene. 12. I. noyt daer en bl. eene. 13. I. haer; H. hoer. 14. I. opstonden. 17. I. H. gode; I. dm. te dier st.; H. diermen tier st. 19. H. Des; I. Doen m. 20. I. sceppere dienst gh.; H. sceppre.

Dat David inden zouter zeit: (*)
» God," sprac hi, die prophete hoghe,
» Stont inder Joden [*l.* goden] synagoghe:
Inder midden verdoemt hi[se] daer."
Dat woort [was] nu worden waer.
Die papen om dese zake
Waren zere tonghemake,
Datsi haer gode dus verloren.
Dese dinc quam te voren
Affrodosiuse, alsic las,
Die here van dien lande was.
Hi quam derwaert met groten ghere,
Ende brochte voor hem al sijn here,
Om dat wonder te scouwene an.
Die papen waenden dan,
Dathi quame also houde
Om dathi raet nemen woude
Met hem van deser zaken.
Doe hi den tempel begonste te naken,
Is hire in ghegaen te hant;
Ende doe hijt also vant
Alse hem was doen verstaen,
Is hi tote Marien ghegaen
Daer si zat, (met haesten groot),

Vs. 22. I. Als David; H. soutre. 24. I. Stont in een s.; H. Stoet in die s. 25. I. H. der *ontbr.* — hise d. 26. I. Dit; I. H. w. was nu. 27. I. saken. 29. H. hore. 31. I. Affrodocruse. 33. I. vanden. 34. I. heeren. 35. I. H. scouwen. 39. H. hen. 40. I. began te maken; H. begonde n. 41. I. Es hij dair in. 43. I. Als — doen te v.

(*) Tusschen vs. 22 en 23:
» *Deus stetit in synagoga deorum.*"

Ende hadde haer kint op haren scoot,
Ende aenbeedde tkint daer.
Doe sprac hi openbaer:
» En ware dit kint, dat ghi hier ziet,
Here boven onse goden niet,
Sine waren dus met allen
(I. Fol. LVII. r. 1.) Voor sine voete niet ghevallen.
(E. Fol. XLVII. r. 1.) Bi desen dinghen tonen si,
Dat dit kint haer here si.
En si dat wi ooc mede
Voor tkint vallen teser stede,
Ghelijc dat onse gode hebben ghedaen,
Het sal ons lichte te quade vergaen:
Wi mochten lichten bederven also,
Alse wilen bederf Pharao
In Egypten ende sine liede,
Doe alt wonder daer gheschiede."
Te herberghen quamen si daer na
Met eenre weduwen, alsic versta.
Een jaer woonden si daer.
Doe hadde Cristus drie jaer,
Ende was herde wijs van zinne,
Want hi hadde die wijsheit inne
Sijns ewichs vaders, twaren,
Al en was hi mar van drie jaren

Vs. 46. I. H. k. in h. 47. H. anebeedde — dare. 48. H. Doen eee sprac hi openbare. 49. I. waer. 50. I. H. gode. 52. I. voeten. 53. I. toeghen. 54. H. Dat tkint hore here. 56. I. H. Vore; I. te dester. 57. I. goden. 58. I. Het mach ons. — lichte *entbr.* 59. I. H. moghen lichte. 60. I. H. Als; H. bederfde; I. bedarf die coninc Ph. 62. I. H. al dwonder. 63. I. Ter. 64. H. ere. 67. I. Hij was. 69. I. eenichs — te waren.

Na die arme menschelichede,
Daer hi hem selven in dede.
Doe hi spelen sach die kinder,
Ghinc hi met hem spelen ghinder.
Een doot visch quam hem ter hant,
Ende was ghesouten, als ict vant,
Daer hi onder die kinder zat.
Dien so leide hi in een vat,
Daer water in was ghedaen;
Dien so dede hi leven saen,
Ende zwimmen openbaer,
Ende tsout van hem spoelen daer.
Doe die weduwe dit verstoet,
Peinsde si in haren moet
Dat hi ware een toverare,
Ende en lietse niet meer wonen dare.
Men leest dat, te waren,
(I. Esd. I. 2.) LVII. Doe si in Egypten waren,
Dat si hadden hare wone
Bider stat van Babylone,
Daer nu die goede hof leeght,
Die balseme te draghen pleeght,
(I. Esd. I. 3.) XLVII. Die nerghent en wast dan daer
Goet ende gherecht, dats waer,
Noch so edel noch so fijn.

Vs. 71. H. menschede. 72. I. in leide; H. in lede. 74. I. hij mede spelen; H. hem. 75. H. vasch. 76. H. Ende *ontbr.*; I. Hij was gh. als ic v. 77. I. Dien nam hij na dat. 78. I. Ende leydene in; H. leidi in. 80. I. Ende dedene l.; H. deili l. 84. H. Peinsesi in. 86. H. nemmer w.; I. en *ontbr.* — nemmeer w. met hare. 87. H. twasen. 88. I. Dat zij in. 89. I. zij daer na h. haer w. 91. I. g. of legheti. 92. H. balsame; I. H. draghene; I. pleghet. 93. I. nerghens; H. nerghen. 94. I. dat es w.

Dat mach daer bi wel zijn,
Dat Cristus ende Maria mede
Wandelden al daer ter stede.
Daer springhet ooc in dien pleine
Ene zonderlinghe fonteine,
Daer Maria, als ict vinde,
Gherne was met haren kinde;
Want si dicke, na haer ghevoech,
Sijn lijf, sijn ghewaden daer in dwoech.
Noch so pleghen alle jaer
Die heidine te comen daer
Opten dertien dach, dats haer zede,
Ende dwaen haer lijf daer mede.
Die heidine gheloven wel ende stijf,
Dat Maria was een heilich wijf,
Ende maghet des kints ghenas,
Ende dat haer zone was
Een heilich prophete mede,
Die vele miraclen dede.
Si prisen herde zere
Cristus leven ende sijn lere,
Ende ooc algader zijn wesen,
Ende horen herde gherne van hem lesen.
Sint dattie werelt eerst began,
Also ict ghemerken can,

Vs. 98. I. Wand. te siere st.; H. Wand. te diere st. 99. H. sprinct; I. spruut — inden. 101. I. als ic. 102. H. metten k. 103. I. naer haer. 104. H. I. ende sine gh. — in *ontb.*; I. Thint ende sine gh. dwôuch. 105. I. H. jare. 106. H. comene; I. H. dare. 107. I. dat es. 111. I. maecht; H. maeght. 112. I. dat Cristus haer; H. Ende Cristus h. 113. I. Ende een h. 114. I. mirakelen. 116. H. sine. 117. H. ooc *ontb.* 118. I. horen gh. daer af I.; H. hoerender gh. af I. 119. I. Sint die w. 120. H. Alsoe alsict; I. ic ierst gh.

So was tfolc zelden of niet
Ten oefende afgode emmer yet,
Eer Cristus op aertrike quam,
(I. Fol. LVII. v. 2.) Ende menscheit ane nam,
Ende dat rechte ghelove leerde,
Daer hi tfolc mede bekeerde,
Ende sine apostelen sande
Al over al van lande te lande,
Die predicten die waerheit,
So sijn die afgode af gheleit
Over al in aertrike.
Die heydijn ghelooft claerlike,
(I. Fol. XLVII. v. 1.) Overmids Cristus lere,
An enen God, enen here,
Die hemel ende aerde maecte al,
Ende, alse hi wil, ontmaken zal,
Ende alle dinc wassen doet
Dies die mensche leven moet.
Die Joden gheloven ooc an Gode;
Want si houden die tien ghebode,
Ende dat oude testamint,
Also ment in die lettere vint.
Al dit ghelooft mede
Dat salighe kerstenhede;
Want wi alle, meerre ende minder,

Vs. 121. I. wast volck; H. ofte. 122. I. H. En o. 123. I. Eer Cr. in die weereit q. 125. I. H. Ende tgherechte. 126. I. tvolc. 128. I. *Het eerste* Al *ontbr.* 130. I. afgoden; H. afgode neder gh. 131. I. H. in desen a.; I. eerdersike. 133. I. Overmits Jhesus Cr. 134. H. Ane; I. Aen e. G. aen e. h. 136. I. als; I. H. wilt. 138. H. Des. 139. I. H. Die Jode gheloeft; H. ane; I. ooc *ontbr.* 140. I. H. hi hout. 141. I. Ende houdt dat. 142. I. Alsmen in die litteren vendt; H. inde lettre vent. 143. H. Alle. 144. I. Dat heylighe k.

Sijn Jhesus Cristus kinder,
Ende wi gheloven, sijts ghewes,
Dat hi ghewarich God es,
Ende elken mensche sal gheven
Sine verdiente na dit leven.
Aldus heeft Cristus leven
Die afgode doen begheven
Over al in aertrike:
Ghelooft si hi ewelike!
Maer, daer mede dat ghijt kint,
En bliven behouden twint
Heidene noch Joden met,
Sine vallen teerst an onse wet;
Want onse ghelove, weet dat wel,
(I. Fol. LVII. v. s.) Is die gherechte slotel
Die hemelrijc ontsluten doet,
Mids Jhesus Cristus bloet,
Daer hi toude ende tnuwe testament
Algader mede heeft gheent,
Omme die bete van Adame,
Daer wi omme in die blame
Der eweliker doot waren,
En deedt ons niet of, twaren,
Dat heilighe doopsel dat ons liet

Vs. 147. I. sijt; H. sijds. 148. H. warochtech. 152. H. Dafgode; I. afgoden. 153. I. eerderike. 155. I. H. met; I. ghi bekint. 157. I. Die h. no die Joden. 158. I. eerst. 159. I. dat *onthr.* 161. I. H. hemelrike; H. onslaten. 163. I. H. doude; H. dnuwe; I. ende tnuwe *onthr. Te regt.* 164. H. met. 165. I. H. Om; H. den. 166. H. Daer omme wi in. *Tusschen* 166 *en* 167 *in* I. *als afzonderlijk vers:* Seker te waren. *Daarentegen onthr. vs.* 168. 167. I. Ter. 168. H. daedt. 169. I. H. Theylige.

170 Cristus, doe hi van aerdrike schiet.

Hoe Jhesus thint sterven dede, om datter sinen patte brac. — XX.

Fol. XLVII. a.) Dus bleven si in Egypten lant
Tote dat Herodes, haer viant,
Doot was. Doe quam dynghel zaen,
Ende dede Joseph verstaen,
Dathi moeder ende kint name,
Ende weder te lande quame:
Die tkint zochten, waren doot.
Joseph en beide clein noch groot:
Te lande waert is hi ghetiet,
Also alse hem dinghel hiet.
Hi voer wonen onghelet
In die stat van Nazareth,
Om dathi zoude heten dus
Na die stat Nazarenus;
Want die scriftare dede voren weten:
»Nazarenus sal hi heten."
Onlanghe daer na, als ic las,
Dathi uut Egypten comen was

Vs. 170. I. hij van ons schiet. *Na vs.* 170 *volgt nog in* I.:
Behoedde dit algader,
Dat ons meswrachte ons vader
Adaem ende Yeve mede
Hier af, ende maecte vrede.

Titel. I. Hoe dat Jh. tk. st. d. dat s. p. br. ende weder leven dede; H. dede dat sine patten brac, ende weder levende wert. Vs. 2. H. hore. 4. I. deet Joseppe; H. dede Josephe. 7. I. Diet tkint. 8. H. beidde cleine. 10. I. H. als hem. 12. H. Inde. 15. H. dscriftare — vore. 16. I. Naz. zo sal. 17. H. alsict. 18. H. hi *ontbr.* — ute.

Ende in Galilea woonde daer,
(l. Fol. LVIII. r. 1.) Doe hi ghinc in sijn vijfte jaer,
Also ic bescreven sach,
Sat hi op enen Saterdach
Ende speelde mit kindren int sant
Ane der Jordanen cant.
Daer maecte hi mitten handen zine
Zeven scone viverkine,
Ende elc met zinen condute.
Doe dede hi comen ute
Der Jordanen, die was diep,
Water dat rechte liep
In sine putte, twaren,
So datsi alle vol waren,
Ende deedt weder uut lopen zaen.
Also dede hijt comen ende gaen
Also dicke als hijt woude doen,
Ende dander en constens niet ghedoen.
Doe sat daer een kint anden rinc,
Dat so sere beneet dese dinc,
Dat het Jhesus putte brac.
Jhesus sach op hem ende sprac:
(E. Fol. XLVIII. r. 1.) »Wee di! zone der nidichede,
Sathanas kint daer toe mede!
Hoe waerstu so coene van ghedachte,

Vs. 20. I. vijfste. 21. I. Alsoe als ic. 23. I. H. kinderen. 24. I. Op der; H. Opter. 25. H. maecti. 26. I. Twee scone; H. wuwerkine. 27. I. conduten. 28. H. dedi. 29. H. Dier. 31. I. sinen — te waren; H. putten. 32. I. So *ontbr.* 33. I. uut comen caen. 34. I. Aldus; H. dedijt. 35. H. Alse; I. wilde. 36. H. dandere; I. constent. 37. I. daer *ontbr.* — ane den. 38. I. beneed die. 39. I. Dat Jh.; H. putten. 40. I. hem *ontbr.* 41. I. nidicheden. 42. I. Sath. zone d. 43. H. waers du; I. so cranc van.

Dattu braecs twerc dat ic wrachte?"
Daer bleef tkint doot optie stat.
Vader ende moeder vernamen dat,
Ende maecten jammerlijc misbare,
Om dat haer kint doot ware.
Si liepen beide al onghelet
Te Joseph ende Marien met,
Ende maecten jammerlike claghe,
Om dat haer kint daer doot laghe,
Van Jhesus vloeken, op dat zant.
Joseph ende Maria te hant
Waren in vernoye groot,
(I. Pet. LVIII. 1. 2.) Om dat kint dus was doot;
Want si tgheruchte ontsaghen
Van vrienden ende van maghen,
Dat op hem quam onghespaert.
Doe ghinghen si te Jhesum waert
Joseph ende Maria beide.
Joseph tot Marien zeide:
» Ic en dar niet also wel als ghi
Hem toe spreken, ende daer bi
Vraecht hem, waer omme dat hi
Aldus ghedaen van sinne zi,
Dat hi des volcs evelen moet
Jeghen ons allen keren doet."

Vs. 44. H. dwerc; I. Dattu dweero braechs dat. 45. I. bleeft tk.; I. H. op die. 47. I. jammerlike. 49. I. al *ontbr.* 50. H. Te Josephe; I. ende te M. 51. I. H. Ende daden j. 52. I. H. Om *ontbr.* 53. I. vlouckc; H. vlocke. 54. H. thant. 56. I. H. dat dat k.; I. dus *ontbr.* 58. I. H. Vanden Joden; I. ende vanden m.; H. ende den m. 59. H. hen. 62. H. tote. 63 *en* 64. I. *Deze beide verzen ontbr.* 63. H. alse. 64. H. ende *ontbr.* 66. I. Dus. 67. H. volx; I. volcx evele. 68. I. allen *ontbr.*; H. al.

Doe si dus te samen
Tote Jhesum quamen,
Sprac Maria te haren kinde,
Datsi niet luttel en minde:
»Wat hadde dese jonghelinc misdaen,
Dathi sterven moeste zo zaen?"
Jhesus antwoorde ende sprac:
»Hi is der doot waert, want hi brac
Uut sinen quaden ghedachte
Dat werc dat ic wrachte."
Maria die bat hem zere
Dat hijs en dede niemere,
(E Fol. XLVIII. r. a.) Want alt volc ware in rure
Op hem ter zelver ure.
Jhesus en woude niet
Sijnre moeder bedroeven yet.
Sinen voet hi an tkint dede:
— »Stant op," seit hi, »kint der quaethede
Dune biste niet waert, waerlike,
Te comene in mijns vader rike;
Want du uut dinen quaden gronde
Mijn werc braecs te deser stonde."
Tkint stont op ter vaert,
Ende ghinc ghesont thuus waert.

Vs. 70. H. Tote Jhesumme. 71. H. thoren. 73. I. Dat zoe met herten zeere m. 74. I. m. dus saen. 76. H. Hije. 77. I. H. siere quader. 78. I. Die wercken die ic; H. Die werke die ic. 79. I. die *ontbr.* 80. I. H. dade nemmermeere. 81. I. H. al tvolc; H. dat ware. 83. H. tier; I. uren. 83. I. wilde. 84. I. H. Siere. 85. H. Sine. 86. H. sprac hi. 87. I. best; H. beest. 88. H. mijs; I. vaders. 90. I. braechs. 91. H. Dkint; I. H. metter v. 92. H. tuus.

Hoe Jhesus voghelkine van aerden maecte, die wech vloghen. — XXI.

Fol. LVIII. r. 2.) Onlanghe hier na, hebbic vernomen,
Heeft Jhesus moddere ghenomen,
Ende maecte metten handen sine
Twalef aerden voghelkine.
Dit was op enen Zaterdach.
Eens Joden kint, die dit zach,
Liep te Joseph ende seide: »Nu ziet!
Jhesus en acht der vierten niet.
Hi heeft twalef vogle ghemaect:
Hi heeft der vierten nu misraect."
Joseph ghinc te Jhesumme,
Ende berespten hier omme.
Jhesus sloech alte hant
Deen hant in dander hant.
Hi sprac: »Ic wille dat ghi leeft nu
Ende henen vlieghet, dat heet ic u."
Also saen als hijt gaerde
Vloghen si henen haerre vaerde,
Daer sijt alle zaghen toe.
Hem allen wonderes doe
Van desen tekene groot (*),

Titel. I. H. vogh. m. v. erden; I. ende henen vl.; H. die henen vl. Vs. 2. H. modere. 4. I. eerdenne; H. erdene. 6. I. die dat. 7. H. te Josephe; I. nu *ontbr.* 9. I. H. voghele; H. nu gh. 10. H. Mi dunct, hi d. v. m.; I. Mij wondert dat hij d. v. mesraect. 11. I. tot; H. te Jhesomme. 13. I. Ende verspracken h.; H. beresptene. 14. I. H. Doene. 15. I. dat *ontbr.* 16. I. H. vliecht; I. dat *ontbr.* — seggic u. 17. H. alsijt. 18. I. henen *ontbr.* — haerder; H. hoerre. 20. H. Hen; I. H. wonderde. 21. I. teekenne al bloot; H. tekenen al bloet.

(*) Lees *al bloot*, zoo als in de variant.

Dat dat kint wrachte zo groot.
Sulke prijsden zine dade,
Ende sulke keerdent int quade,
Ende brochten die bootscapen
Voor die princhen der papen,
(E. Fol. XLVIII. v. t.) So dat die mare wert becant
Over al inder Joden lant.

Hoe des princhen kint doot bleef, ende noch een ander dat Jhesus weder leven dede. — XXII.

Echter gheviel dat Jhesus
Op sinen putte speelde aldus
Als hi te voren hadde ghedaen.
Doe so quammer toe ghegaen
Vanden princhen des papen zone (*),
Die quader kintscheit was ghewone;
(I. Fol. LVIII. v. s.) Ende hadde in sijn hant een roede,
Daer hi mede, in evelen moede,
Jhesus werc ontwee stiet.
Jhesus sprac, als hi dat ziet:
» O zaet der quader nidicheit,
Ghefundeert op alle archeit,

Vs. 23. H. Die dat; I. Dat hij wr. alsoe. 23. I. prisen — daden; H. sijn. 24. H. Ende *ontbr.*; I. in quaden. 25. I. bootscappen. 28. I. Vore. 28. I. Doer al der papen lant, *maar tusschen* al *en der is met eene latere hand* in *bovengeschreven*.

Titel. k ander kint dat hij w. Vs. 1. I. H. Echt; I. ghevielt. 2. H. sine putten; I. dus. 3. H. Alse. 4. I. Doen quam dair toe. 5. I. H. Vd. papen des princhen z. 7. H. sijn *ontbr.* — ene. 8. I. met; H. Daer mede hi; I. H. in overmoede.

(*) De lezing der variant is verre te verkiezen.

Des duvels kint altemale,
Sekerlijc, ic segt di wale,
Die vrucht van dinen zade
Sal cranc sijn, vrooch ende spade,
Ende dine wortelen mede
Sullen sijn zonder vochthede,
Ende dine telghe in dinen daghen
En sullen ghene vruchte draghen."
Ende daer sijt alle zaghen toe,
Bleef dat kint doot doe.
Joseph nam Jhesum mitter vaert,
Ende leidene thuus waert.
Maria die ghinc met.
Doe so quam al onghelet
Een ander kint van fellen wille,
Ende spranc al zwighende stille
Op Jhesus scouderen, om dat hine
Quetsen woude of doen pine,
Hadhijt moghen bringhen toe.
Jhesus sprac tote hem doe:
» Du en salte keren niet ghesont
Van desen weghe, doe ic di cont."
Mettien viel dat kint doot.
Pot. XLVIII. Vader ende moeder maecten rouwe groot
Ende misbaer, doe sijt vernamen,

Va. 13. I. H. Sduvels. 14. I. H. seghdi. 15. H. vrocht. 16. H. cranken vr. 17. I. wortele. 18. I. vruchthede. 19. I. dijn telgheren in dine. 20. I. vrucht; H. vrocht. 23. I. nam Jhesus ter; H. nam Jhesumme. 25. I. Maria toe gh. 27. I. van argher w. 28. I. H. al omtbr. 29. H. scoudre. 30. I. wilde ende d.; H. ofte. 31. I. Hadde hijt; H. Haddijt. 32. I. H. te hem. 33. I. Dune soudt niet keeren g.; H. Du en sout niet keren gh. 34. H. w. dat doe; I. ic u c. 35. I. H. thkint. 36. I. H. rouwe omtbr. 37. I. H. Ende omtbr.

Ende die vriende alle te samen
Riepen lude: »Hoe comt dat dit kint
Sijn woort niet meer en wint?
Al dat hi spreect dat gheschiet,
Des en ghebreect emmer niet:
(I. Fol. LIX. r. 2.) Ja, eer hi twoort uut laet gaen,
Is sulcstont sijn wille ghedaen."
Doe ghinghen moeder ende vader
Te Joseph beide gader,
Ende spraken tote hem aldus:
»Doet wech desen Jhesus:
Men sal hem te rechte verbieden
Te wonen metten lieden;
Ofte leert hem dathi benedien can,
Ende niet en maledie voort an."
Doe Joseph hoorde dese woort,
Streec hi te Jhesumme voort.
Hi sprac: »Waer omme doedi
Dus groot vernoye mi?
Tfolc maect alle daghe
Over u grote claghe,
Ende wort op ons al ontsint,
Ende ghi wort onghemint
Over al hier int lant."
Jhesus antwoorde te hant:

Vs. 38. I. alte samen. 39. I. Ende riepen. — lude *ontbr.* 40. I. Sine 'woirden niet en mint; H. nemmer en w. 42. I. en *ontbr.* 43. I. H. dwoort. 44. I. Es sinen w. selc stont gh. 46. I. H. Tote; H. Josephe. 47. I. hem dus. 48. I. H. Doet henen d. 50. H. woonne. 51. I. Of; H. Oft — dadt b. 52. I. H. niet maledien. 54. I. tot Jh.; H. te Jhesomme. 55. I. doet dy. 56. I. Aldus; I. H. vernoy. 57. I. H. Tvolc. 59. I. werdt; H. wert op ons onsint. 60. I. werdt; H. wert. 61. I. hier *ontbr.* — H. in dlant. 62. H. antwerde thant.

» Die vader leert den kinde voort
Wijsheit die ter werelt hoort:
Mijn vader leert zinen zone
Wijsheit die coomt uten trone.
Des vaders vloec niement en deert,
Dan hem allene die quaet begheert.''
Hier binnen quam tfolc al,
Ende maecten op Jhesum groot ghescal,
Ende claechden in lanc zo mere.
Joseph wert vervaert zere,
Om dat tfolc dus ghebaerde.
Doe nam Jhesus metter vaerde
Tkint biden oere daert lach,
Fol. XLIX. b.) Daert alt volc toe sach,
Ende hief so hoghe tkint,
Dat hem die aerde en ghereen twint,
Fol. LIX. a.) Ende sprac hem aen mit zoeten zinne,
Ende sijn gheest quam weder inne,
Ende wert levende openbare,
Dies hem allen wonderde dare.

Hoe Jhesus disputeerde jeghen die grote clerke, ende van wonderen die hi seide. — XXIII.

Een meester was daer, als ic las,

Vs. 64. H. ter *ontbr.* 67. H. vader — nieman; I. niemen. 68. I. naetheit. 69. H. Hieren b.; I. H. tvolc. 70. I. H. maecte; H. Jhemme. 71. H. claghden ielanc; I. cl. zo l. 73. I. H. tvolc. 75. H. kint metter oren; I. metten oeren. 76. I. H. al tvolc. 77. I. H. h. p so h. dat kint. 78. H. hem derde; I. hem en deerde niet een twint. 9. I. ane; H. h. toe m. 81. I. openbaer; H. ophenbaer. 82. H. hen; . H. daer.

Titel. I. goede cleercken, ende wat hij hem seyde; H. wondren.

Was gheheten Zacharias.
Die hoorde dat Cristus seide
So over grote wijsheide
Ende so menighe duechdelike zake,
Dat hijs was tonghemake.
Tote Joseph is hi ghegaen,
Ende heeften herdelijc bestaen
Met fellen stueren woorden,
Daert vele liede hoorden:
Hi sprac: »Ghi en wilt niet keren
U kint ter scolen omme leren
Conste ende wijsheden
Ende daer toe alle goede zeden:
Daer bi waen ic dat ghi u kint
Meer dan die wet mint
Ofte dan die oude statute,
Die doude wilen gaven ute.
Talre eerst sal sijn zijn lere,
Dathi die papen waerde ende ere,
Ende metten kindren, in allen zinnen,
Eendrachtich si ende in minnen,
Ende hem laten leren ende castien,
So mach hi ter wijsheit ghedien
Ende van zinne worden vroet,
Anders ist al niet dathi doet."

Vs. 2. I. Die was. 3. I. H. dat Jhesus s. 5. H. doeghdelike. 6. H. hijs al to. 7. H. Tote Josephe; I. was hij. 8. H. heeftene hardelec; I. herdelike. 10. I. lieden; I. H. toe h. 11. I. ghine. 13. I. Hu; I. H. om. 13. I. H. wijshede. 14. I. H. Ende alle goede zeden mede. 15. I. H. wanic; H. ghi tkint. 17. H. Oft. 18. I. Diet. 19. I. Dalre — sine l. 21. I. H. Ende ontbr.; I. kinderen; H. alle. 22. I. si ontbr. — in ontbr.; H. ende ontbr. 23. I. Laettenne. 24. I. dyen. 25. I. sinnen. 26. I. H. Anders en eist. — al ontbr.

Joseph antwoorde dan:
» Ende wie is hi, die man
Die yet daer toe dochte
Fol. v. L. Dat hi dat kint leren mochte?
Fol. XLIX. Proeft, condijt gheleren yet,
Wi en verbiedens u niet."
Jhesus antwoorde onghelet:
» O ghebiedere der wet,
Ghi segt nu eens deels waer.
Die pointe die ghi noemet daer,
Die zullen houden uwe ghelike;
Maer ic ben op aertrike
Uutghenomen, als te voren,
Van dinghen die ter werelt horen;
Uut uwen rechte ben ic algader,
Ic en hebbe ghenen aerdschen vader.
Maer ghi en weet anders twint
Dan ghi in uwen boeken vint;
Ende ic was, zijt zeker das,
Eer dan uwe wet was.
Ghi waent zijn zonder ghelike
Van leringhen op aertrike,
Nochtan moghedi leren van mi,
Door al dat ic een kint zi.

Vs. 28. I. Ende waer es. 29. H. Die ghenoech d. t. d.; I. Die ghenouch ende d. t. d. 30. I. hij tkint; H. dit k. 32. I. Wine. 35. I. een; H. ene. 36. I. Drie pointen die ghij houdt daer; H. noemt. 37. I. H. u. 38. I. ben op eerderike; H. ben hier op. 40. I. ter menscheyt; H. ter mensheit. 42. H. Inne h.; I. Ende h. 43 *en* 44 *in* H. *aldus*; Inne u boeke ghi de wet vint, Anders en weet dire twint; *in* I. In u bouckem ghij die wet vint, Anders weedt diere twint. 45. I. H. Ende *ontbr.* 46. I. u wedt. 48. H. Van den l.; I. l. van eerderike. 49. H. moghdi; I. moechdi l. ane mi. 50. H. Dore; I. Nochtan dat.

Als ic ghehoghet zal waerden
Ende gheheven vander aerden,
Sallic uwe gheslachte vellen,
So datmen nemmermeer en sal tellen
Uwe gheboorten, zonder waen,
Alsmen tote haer hevet ghedaen.
Ic weet ooc wel te voren,
Wanneer ghi waert gheboren,
Ende wanneer ghi alle sterven selt:
Dit weten is al in mire ghewelt,
Ende dies en weet uwer en gheen."
Dies wonderde hem allen ghemeen,
Ende spraken ghemeenlike:
» Wi en hoorden noyt dies ghelike.
Papen noch Phariseen,
(I. Fol. LIX. v. 2.) Gramarine noch meester en gheen
En spraken nie ghelijc desen;
Nochtan so dunct hi ons wesen
Cume van vijf jaren."
Die Phariseen ooc, twaren,
(E. Fol. XLIX. v. 1.) Seiden datsi nie kint
En vernamen so ghesint.
Jhesus antwoorde mettien:

Vs. 51. I. ghehoecht; H. ghehoeght. 52. H. ghehaven; I. verheven. 53. I. H. Sal ic u gh. 54. I. H. datment nemmeer en. 55. I. gheboirte voert an; H. gheburen voert aen. 56. H. hare heeft; I. tote nu heeft. 58. I. werdt; H. wort. 60. I. H. al *ontbr.*; I. Dat — mine. 61. I. des ne w. — ne gh.; H. neghene. 62. H. Doen w. hen ghemene; I. Doen antwoirden sij ghemeen. 64. I. H. Wie hoerde; I. nye. 66. I. Gramarijn. — en *ontbr.* 67. I. En *ontbr.* — niet — *dese.* 68. dunct; I. so *ontbr.* — hi *ontbr.* 69. I. Cume hij oudt van; H. Cume out van. 70. I. te waren. 71. I. noyt. 72. I. H. v. dus gh. 73. I. na dien.

» U wondert zere van dien
Dat ic weten zoude uwe gheboort
Ende uwen sterfdach voort;
Nu hoort wonders vele meer
Dan ic u seide eer:
Abraham, dien ghi segt algader
Dat hi is uwer alre vader,
Dien sprac ic ende sach,
Ende noch spreke op desen dach."
Doe waren si alle zo vervaert,
Datsi niet meer te hem waert
Spreken en dorsten een woort.
Doe sprac Jhesus voort:
» Ic hebbe hier gheweest onder u
Metten kindren tote nu,
Ende hebbe gheseit over al
Dattie wise verstaen sal,
Op dat hi is wel bedacht,
Dies ghi niet en hebt gheacht.
Salich sullen worden si,
Die te tide gheloven an mi."

Hoe Jhesus ter scolen was gheset, ende hoe hi die grote clerke verwan. — XXIIII.

Echter quam weder, alsic las,

Vs. 74. I. zeere, sprac hij mettien. 75. I. ic soude w. uwe; H. u. 78. I. H. ic nu s. 79. H. Abrahame; I. H. segt *ontbr.* 80. I. Seght dat hij es u v.; H. Segt dat es u v. 82. H. noch doe op. 83. I. Doen worden sij a. zo zeere v. 84. I. H. nemmeer. 88. I. kinderen. 89. H. h. u gheseeght. 90. I. H. Dat die. 91. I. H. hi wel is b. 93. I. H. wesen. 94. H. ane.

Titel. I. H. was t. sc. gh.; I. clercken. Vs. 1. I. H. Echt.

Die grote clerc Zacharias,
Ende sprac te Joseph aldus:
» Noch rade ic dattu desen Jhesus
Ter scolen wilte keren,
(I. Fol. LX. r. 1.) Dathi zine boeke moghe leren,
Ende daer uut spreken ende wisen,
So machmen sijn leren prisen.
Salmen proeven enighe dinghen,
Men moet uten boeken bringhen;
Maer hi neemt al in sijn hooft,
Daer omme so en ghelooft
Gheen vroet man dathi spreect:
Dit is die dinc dat hem ghebreect.
(K. Fol. XLIX. v. 2.) Wildi tkint gheven mi,
Ic salne den ouden Levi
Bevelen op zine ere,
Dathi hem lettren kennen lere
Met goedertierenheiden."
Joseph ende Maria zeiden,
Dat het wel ware haer wille.
Jhesus zweech al stille,
Ende is mit hem ghegaen.
Levi nam dat kint zaen,

Vs. 2. I. H. Dese gr. meester Z. 3. H. te Josephe; I. dus. 4. radic. — desen *ontbr.* 5. I. wils; H. willes. 6. I. mach. 7 *in* I. *aldus:* Soe machmen na sijn wijsen Sine leeringhe prijsen. sine. 10. H. boeke. 11. I. H. nemet. 12. I. Daer bij soe 14. H. Dits; I. H. die hem. 17. H. sijn. 18. H. Datti; I. le 19. I. goedertierenheide; H. goedertiernheiden. 21. I. het *om* hare; H. hore. 22—26 *in* I., *met eenige vermeerderingen, aldus*

Josep zweech al stille
Niet, ende beval hem tkint.
Ende Jhesus sprac niet een twint,

Ende woude hem doen zegghen *A*,
Ende Jhesus en sprac niet na.
Echt hijt hem zegghen hiet,
Ende Jhesus en antwoorde hem niet.
Levi hadde in sijn hant
Een roede, ende sloecher thant
Jhesum mede op sijn hoot.
Jhesus sprac: »Dits wonder groot!
Sech, waer om slaestu mi?
In waerheden segghic di,
Dat hi diemen hier sleet
Wiser is ende meer weet
Dan hi is diere sloech:
Hi mochte aen hem leren ghenoech.
Ic segghe datsi alle sijn blint,
Die anders en weten twint
Te zegghene den volke voort
Dan si hebben ghehoort.
Si en sijn noch meer noch min
Dan een clinckende tin,
Dat ghenen zin en heeft,
Noch ghene verstandenesse en gheeft.

Ende es met hem ghegaen.
Jhesus ghinc, sonder waen,
Metten meester Levi,
Die hem wilde, gheloeves mi,
Stappans doen zegghen *A*;
Maer Jhesus sprac niet na.

26. H. Ende *ontbr.* 28. I. H. hem *ontbr.* 29. H. sine. 30. H. I. Eene — slouch te hant. 31. I. Jhesus op sijn hooft. 33. I. I. H. omme; I. slaetstu. 34. I. seggict. 37. I. diene; H. diene I. 38. I. H. van hem; H. gnoech. 43. I. H. Die sijn no min no 44. I. H. cl. eer. 45. I. hevet. 46. I. gheen; I. H. verstan- ; I. ghevet.

Maer dat ic zegghe, groot ende smal,
Neem ic uut mi selven al,
Ende en soect in ghenen boec,
Noch ooc in andren hoec."
Op Zacharias zach hi doe,
Ende sprac hem aldus toe:
» Meester, ghi weet wel ende versint,
Datmen die lettren onderkint
(s. Fol. L. r. 1.) Vander eerster, die *Alpha* heet,
Tote *Thau*, daer dat *A. B. C.* uut gheet,
Dat dat doet, ende niet el,
Dat onghelike maecsel
Ende die onghelike namen mede:
Dese maken donderschede.
Nu segt mi teerst wat *Thau*
Bediet, dan sal ic u
Segghen wat si *Alpha*."
Doe sprac Jhesus daer na:
» Die *Thau* niet en versinnen,
Hoe zouden si *Alpha* bekinnen?
O ghi ypocriten!
Wat moghedi den volke verwiten?
Ghi wilt leren den lieden:
Ghine cont *Alpha* niet bedieden.
Condi *Alpha* bedieden mi,

Vs. 47. I. H. Maer *ontbr.* 48. I. Dat nemic. 49. I. Ende *ontbr.*; H. In s. 50. I. Noch in gheenen anderen houc. 51. I. H. Op Zacharien. 54. I. litteren. 55. I. alpha yet. 56. H. daer dABCe ute; I. Tote daer tAbete uut tyet. 57. I. ende *ontbr.* 58. I. Dan donghelijc; H. Dan donghelike. 59. I. die *ontbr.* — o. manieren van n.; H. Ende donghelike. 60. H. donderschedechede. 61. I. wat t.ha.u. 65. I. Die t.h.a.u.; H. niene can v. 66. H. soudi. 68. I. H. moeghdi; I. witen. 70. I. cond.

Ic zegghe u wat *Betha* si."
Doe vraechde hi die bediedinghe
LX. Van elker lettre zonderlinghe,
Ende niement en sprac een woort.
Doe sprac Jhesus voort:
» Segt mi, meester vander wet,
Diet al mit rechte wet,
Die *A* waer omme heeft si
Drie hoeke, ende waer bi
Is si optie zide te broken
Ende onder al ontploken?"
Die meester was te barenteert,
Ende al uten kere ghekeert,
Recht ofte hi ontsint ware.
Doe riep hi al openbare:
» Here vader van hemelrike!
Wie hoorde ye des ghelike?
Dit en zoude gheen mensche wesen.
Wat moeder droech desen?
Of wat borste soech hi?
En weet wat met hem si.
Ic willen scuwen tallen daghen,
En can sine woorde niet verdrnghen,
So ben ic versaecht van sinne.
Die wijsheit en heeft niement inne,
Hine hebbe Gode binnen.

's. 72. I. zeg. 73. I. vraeghdy; H. vraeghi. 74. I. letteren; H. letn. 75. H. nieman. 77. I. Al sij dy m.; H. Segt ghi meestre. 78. Diedt — weedt. 79. I. om. 80. I. hake. 81. I. Es soe ane deene le; H. op dsiide ghebrocken. 84. H. nut den. 85. I. H. oft. 87. I. re *onthr.* 88. I. nye. 90. H. moedere. 91. I. Ofte; H. Oft. 92. H. ne weet; I. weet hoet met mi sij. 93. I. H. wilne. 94. H. Inne can woert; I. woirden. 96. I. H. Dese; H. en *onthr.* — nieman.

Met rechte zoudic ontsinnen,
Dat ic nu ben in mijn leven
Van enen kinde te scheerne ghedreven.
Ic waent mijn jongher hadde ghesijn,
Ende hi is die meester mijn.
Wat sal ic zegghen voort?
Hi spreect so subtile woort,
Dat ics niet verstaen en can.
Hier verwinnet tkint den man!
Mine conste en is twint
Jeghen dat can dit kint,
Noch alle consten waerlike.
(I. Fol. LX, v. 2.) Ic wane ooc zekerlike,
Dathi God si, ofte dat
Dinghel spreect in zijn vat.
Wie hi is en can ic ghesien,
Ofte wat mids hem sal gheschien."
Doe Jhesus alle dese woort
Vanden meester had ghehoort,
Vanden einde ten beghinne,
Sprac hi met enen bliden zinne:
» Die nu ondrachtich wesen,
Sullen drachtich sijn na desen.
Blinde, zullen zien zaen,
Crepele zullen rechte gaen,

Vs. 99. I. H. ic mi hebbe in. 100. I. H. Van *ontbr.*; H. doeerne; I. H. ghegheven. 101. H. wanet; I. H. jonghere. 102. I. het es. 103. I. ic nu z. 105. I. ic se n. 106. I. verwint. 107. H. Mijn const en es twynt; I. const. 109. H. const van ertrike; I. c. van eerderike. 110. I. H. w. dat sek. 111. I. hij God es. 113 *en* 114. I. *Dese beide versen ontbr.* 114. H. Ocht. 115. I. H. a'. 116. H. Van desen m.; I. H. hadde. 117. H. Vande ende. 118. I. enen *ontbr.* 119. I. ongedrachtich. 121. I. Blijnde. 122. H. Cropie; I. Cruepelen — recht.

Dode sullen op staen,
Die arme zullen rijcheit ontfaen,
Ende elc sal, zonder waen,
In hem selven ghestaen;
Want hets wortele der leventheit,
Ende der eweliker zoeticheit."
Doe dat salighe kint Jhesus
Dit hadde ghesproken aldus,
Worden daer ter selver stont
Some zieke liede ghesont,
Ende doe en dorsten [si] voort ane
Hem niet meer spreken ane.

Vanden kinde dat vanden solre doot viel, dat Jhesus verweckte. — XXV.

Onlanghe so voeren hier na
Joseph ende Maria
Te Nazareth wonen in die stede,
Ende Jhesus voer mede.
Op enen Saterdach ghevel,
Dat vele kindere hadden spel
Op enen solre in een huus,
Daer mede so was Jhesuus.
Daer si dus speelden over een,

s. 124. H. Daerme. 127. H. ets wortle delc l.; I. h. warteleder. 129. I. eeuwigher zalicheit. 129. I. dit. 130. I. Dit woort h.; I. H. 132. I. Sommighe z. lieden. 133. I. H. d. si v. 134. H. nemer; I. nemmermeer.

Titel. H. dat viel vd. s., dat Jh. v.; I. dat viel vd. soldere, dat v. vander doot. Vs. 2. I. H. Woenen J. 3. I. H. wonen *ontbr.* I. kinderen. 7. I. solder. 8. H. m. speelde Jh.; I. met speelde Jh.

Gheviel datter kindere een
Een ander van dien solre stac,
(1. Fol. LXI. r. 1.) So dat sinen hals brac
Ende bleef doot optie stat.
Vader ende moeder vernamen dat,
Ende liepen te Joseph ende Marien,
Ende begonsten Jhesum betien
Dathi haer kint hadde ghedoot,
Ende maecten die claghe groot.
Jhesus die zweech al stille,
Ende liet hem zegghen haren wille.
Alse Maria dit hoort,
Is si ghestreken voort
Opten solre daer Jhesus stoet.
— »Lieve kint," sprac si, »maect mi vroet:
Hebdi dese dinc ghedaen?"
Jhesus is neder ghegaen
Totcn kinde daert lach,
Daert alle dat volc toe sach.
Met sinen name noemde hijt do,
Ende riep lude: »Zeno!
Sprec vollic jeghen mi."
— »Heer!" sprac tkint, »wat ghebiedi?"
— »Was ict die u neder stiet?"
— »Heer!" sprac tkint, »neen ghi niet."

Vs. 10. I. Ghevielt; H. dat der; I. H. kinder. 11. H. En a.; I. H. vanden solder. 13. I. H. dat viel ende den h. 13. I. H. op die. 15. H. te Josephe e. te M.; I. tot J. e. tot M. 16. H. Jhesuse; I. te tyen. 17. I. H. doot. 19. I. die *ontbr.* — zweecht. 20. H. hen. 21. I. dat. 23. H. Op dien; I. soldere. 25. I. Heefstu; H. Hebs du. 28. I. Daer tvolc al toe; H. alt volc. 32. I. H. Here; I. gebieddy. 33. I. H. die di n. 34. I. H. Here.

Dies wonderde papen ende leken,
Die aen saghen dit teken,
Ende dancten Gode van dien
Datsi dat wonder hadden ghesien.

Van sinen borne stope die de kinder braken. — XXVI.

Hier na voeren si do
Wonen in Jherico;
Ende Jhesus hadde ses jaer.
Doe sendene sijn moeder daer
Om borne met enen stope,
Met andren kindren te hope.
Ende als si borne hadden ghenomen,
LXI. Ende thuus waert zouden comen,
Quam een kint dat sq stac
Jhesus stope, dathi brac
Ende dat borne storte neder.
Jhesus sciep doe op weder
Dien borne in sijn mantelkijn,
Ende droechen der moeder sijn.
Doe wert si wel gheware das,
Dat des borns min noch meer en was
Dan inden stoop te gane plach.

. 35. H. Doe wonderes; I. Des w. den p. 36. H. aenscouden; I. ıcome t. 38. H. dit.
tel. I. Vanden b.; H. dien de kindere. Vs. 3. I. seven. 4. I. sen-ıe. 6. I. H. anderen kinderen. 7. H. alsi; I. hij b. hadde. 8. I. le. 10. I. H. stoep. 11. I. Ende die b.; H. Entie b. 12. I. scie-13. I. Den. 14. I. drouchene; H. drochghene. 16. I. sborrens; H. ı; I. H. meer no min. 17. I. stoepe.

Alse Maria dit wonder sach
Ende ander wondre die hi wrachte,
Sette sijt al in haer ghedachte,
Ende onthielt al in haren moet,
Alse die wijs was ende vroet.

Vander tarwen die Jhesus sayde. — XXVII.

Hier nā so gheviel dat
Dat Jhesus ghinc uter stat,
Ende brochte tarwe in sijn hant,
Ende saeydse daer op dat lant.
Si ghinc scone uut in haren was.
Ende doe die tarwe ripe was
Ende in ghedaen altemale,
Wasser hondert mudde wale.
Die deelde hi, groot ende smal,
Sinen vrienden over al.

Hoe Jhesus was onder die leeuwen. — XXVIII.

Het gaet een wech uut Jherico
Rechte ter Jordanen toe,
Die woeste was ende fel,
Daer die kindre van Israhel

Vs. 19. H. andere wondere; I. wonder dat hij. 20. I. Nam soet al; H. hore. 21. I. H. onthilt. — al *ontbr.* 22. I. Als die gheene die was vr.

Titel. H. die hi s. Vs. 1. I. so *ontbr.* — ghevielt. 2. I. H. Dat *ontbr.* 3. I. Ende drouch t. 4. I. saydese opt l.; H. sayese d. opt l. 6. H. aut *ontbr.* 6. H. Ende *ontbr.*; I. Ende alse die; I. H. rijp. 9. H. hise.

Titel. H. leuwe. Vs. 1. H. ute. 2. H. tier J. to; I. ter J. waert toe. 4. H. Dattie k.; I. kinder.

Fol. LI. r.) Wilen doore leden
Metter arken, doe si streden
Jeghen die Philisten,
Daer si langhe jeghen twisten.
Desen wech, hebbic verstaen,
(I. Fol. XI. v. 1.) Is Jhesus recht uut ghegaen
Tote der Jordanen toe.
Achte jaer was hi out doc.
Bider Jordanen, alsic las,
Aen den wech een haghedochte was,
Daer in lach een leeuwinne,
Die haer jonghen daer inne
Gheworpen hadde ende voedde mede,
Also dat daer ter stede
Niement en dorste gaen.
Jhesus heeft dat verstaen,
Dat daer tfolc hadde groten vaer,
Om dattie leeuwinne was daer.
In die haghedochte streec hi doe,
Daert alt volc sach toe.
Alse [die] leeuwen hebben vernomen
Jhesum daer binnen comen,
Sijn si hem gheronnen jeghen,
Ende hebben hem thooft gheneghen.
Jhesus ghinc daer sitten neder.

Vs. 8. I. teghen. 10. H. rechte. 11. I. Toter; H. dier. 13. H. alloe ic. 14. I. Ane; H. ene haghedocht. 15. I. Daermen sach een; H. ne. 16. I. hare jonc; H. haere jonghe. 17. I. voede. 18. I. Also dair e dier st.; H. dat te dier st. 19. H. Niemen; I. H. zeker en d. 20. I. at bestaen. 21. H. volc; I. Dat tvolc dair; I. H. was in groten vaer. 22. I. H. dat die. 23. H. haghedocht. 24. H. al tfolc; I. Daert tvolc algader zach. 25. I. Als die l.; H. Alse die leuwe. 26. I. Jhesumme.

Doe liepen daer, voort ende weder,
Die jonghen met goeder moeten,
Ende custen Jhesus Cristus voeten,
Ende speelden mit hem herde zere,
Alse quijs quams: »dit is onse here!"
Dander leeuwen, die waren groot,
Hielden nederwaert thoot,
Ende loofden Gode utermaten
Met vriendeliken ghelaten.
Tfolc dat van verren was ghestaen,
Ende Jhesum hadden sien in gaen,
Waenden dathi verbeten ware.
Doe seiden si openbare:
»En hadde dese in sinen stonden
Niet ghedaen grote zonden,
(E. Fol. LI. r. s.) Hine hadde zijn jonghe leven
(I. Fol. LXI. v. s.) Den leeuwen dus niet ghegheven:
Dit sijn alte vreemde zaken."
Binnen datsi dus spraken,
Quam Jhesus in corten stont
Daer uut gaende al ghesont,
Ende voor hem so quamen
Die leeuwen alle te zamen,
Ja die oude metten jonghen.
Die welpkine speelden ende spronghen

Vs. 30. I. H. daer *ontbr.* 31. I. H. jonghe. 32. H. Omtrent Jh.; I. Al omtrent Jh. v. 33. I. herde *ontbr.* 34. I. Al in deser wijs dit es ons h.; H. Alsic wijs dits. 35. H. Dandre leuwe. 36. I. thoeft; H. hare hoet. 39. I. Tvolc; H. Dfolc; I. H. dat verre. 40. H. hadde; I. gesien. 41. H. Waende. 43. I. sine. 46. I. dus *ontbr.* 48. I. H. Binnen dien d.; I. sij dit spr. 49. I. H. corter. 50. H. ute. 51. H. vore; I. so *ontbr.* 52. H. leuwe; I. alte s. 54. I. wulpen; H. wolpene.

Voor Jhesus voete, met feesten groot;
Doude hielden nederwaert thoot,
Ende ghinghen voren ghedoochlike,
Ende neghen hem ootmoedelike.
Tfolc was zere vervaert,
Ende sach van verren darwaert,
Ende en dorsten niet comen naer.
Doe riep onse here openbaer
Toten volke dat daer vloe:
» Besiet dese beesten, hoe
Vele si beter sijn dan ghi:
Haren here kennen zi,
Ende loven ende eren, als ghi siet;
Mar ghi en kent mi niet,
Die ghemaect sijt ghelike
Gods beelde van hemelrike."
Doe so deelde Jhesus schiere
In twee ziden die riviere,
Beide ter rechter ende ter slincker hant,
Ende Jhesus leet te hant
Metten leeuwen ten andren boorde,
Ende seide, daert alt volc toehoorde:
» Gaet daer ghi niement en daert,
Rechte ter steden waert
Daer ghi eerst uut quaemt,

Vs. 55. H. Vore; I. voeten. 56. I. Ende doude — thooft; H. waert *ontbr.* 57. H. vore; I. H. ghetoghenlike. 58. I. hem vriendelike. 59. Tf. dat w.; I. Tvolc w. wel z. 61. H. dorste; I. Ende *ontbr.* — dair. 66. I. heere zo k. 67. I. Ende loven *ontbr.* — ghij wel ziet. I. ghine. 71. so *ontbr.* 72. I. H. tween; I. ziden *ontbr.* 73. I. ide *ontbr.* 75. I. anderen borde. 76. H. al tfolc. — toe *ontbr.*; I. er tvolc al toe h. 77. H. niemene; I. H. deert. 78. I. Recht ter ste-; I. H. wert. 79. H. iersten ute.

Doe ghi den wech harwaert naemt.
Ic wille ooc ende ghere,
(I. Fol. LXII. r. 1.) Dat u gheen mensche en dere,
Voor dat ghi zijt gheraect
Daer ghi eerstwerf uut traect."
(E. Fol. LI. v. 1.) Die leeuwen vielen op haer knien,
Ende namen oorlof mettien,
Niet met woorden mer mit ghelaten,
Ende ghinghen wech haerre straten.
Ende Jhesus keerde weder metter vaert
Te Marien sijnre moeder waert.
Aldus verloste Jhesus daer
Sijn volc vander leeuwen vaer.

Vanden houte dat Jhesus linghede. — XXIX.

Joseph was een tymmerman
Van dinghen daer men tlant mede wan,
Alse ploechden, eeghden ende spaden,
Ende ooc van bedde staden.
Eens so gheviel hem dat,
Dat hi tymmerde een bed stat.
Doe hiet Jhesum Joseph die oude,
Dathi een hout corten zoude

Vs. 81. I. begheere. 83. I. H. Vore. 84. I. werf *ontbr.*; H. uic. 85. H. leuwe — hore. 88. I. wech *ontbr.* — harer; H. gh. henen horre. 89. I. Jhesus *ontbr.* — keerden; I. H. weder *ontbr.* 90. I. Weder te harer m.; H. Weder te sire m. 91. I. Dus; H. dare. 92. I. vanden; H. vare.

Titel. I. lenghde; H. lingde. Vs. 2. I. H. lant. 3. I. H. ploeghen; H. ende *ontbr.* 5. I. so *ontbr.* 6. I. H. Dat *ontbr.* — bedde; H. ene. 7. H. Jhesum *ontbr.*; I. h. Jhesuse die.

Na een ander, met eenre zaghen,
So datsi ghelijc laghen.
Jhesus dede datmen hem hiet,
Maer hine mat dat hout niet.
Ende doet ghereet was al ghemeen,
Ende ment voeghen zoude in een,
Was daer een hout, als ic las,
Dat niet lanc ghenoech en was.
Joseph stact uut ende stact in,
Maer en halp hem meer noch min;
Het en conste niet wel
Gheraken inden stapel,
Hoe hijt stac of hoe hijt nam.
Doe wert Joseph een luttel gram.
Alse Jhesus dat sach, seide hi:
» Ghevet thout mitten einde mi,
[1 Fol. XIII. r. a.)] Ende houtet mitten andren ende,
Ende laet ons trecken mit ghenende,
Of wijt yet ghelinghen moghen."
Ende doe si thout aldus toghen,
Ghinct staen also houde
In die lenghe daert in sijn zoude.
Joseph maecte die bedstede voort,
[Fol. LI. r.)] Ende vergat niet dat woort.

Vs. 9. H. ere. 12. I. hij en; I. H. m. thout. 13. I. H. Ende *ontbr.* 14. H. z. an een. 17. I. H. staect; I. *Het tweede* stact *ontbr.* 18. I. H. hem *ontbr.* 19. I. H. En c. emmer n. 20. I. Ghereeken den; H. Ghereiken sinen st. 21. I. of *ontbr.*; H. ocht. 22. H. alluttel. 23. H. Als; I. dit. 24. I. H. Gheeft. 25. I. H. houdet — anderen. 27. H. Eht; I. Oft — langhen. 28. I. H. Ende *ontbr.*; I. dus. 29. I. H. hinc thout st. 30. I. In dic langde, alst zijn soude; H. Inde lingde, aert wesen s. 31. H. m. dbedde v.; I. bedde stat. 32. H. Ende en .; I. Ende en verzat niet wort.

Hoe die meester sterf doe hi Jhesum sloech. — XXX.

Noch worden ghebeden hier na
Beide Joseph ende Maria,
Datmen tkint sette ter scolen,
Also douderen hadden bevolen.
Doe leiden si tkint te hant
Ten besten meester diemen vant,
Om dathi hem zoude gheven voort
Wijsheit die ter werelt hoort.
Die meester was een stuer man,
Ende ghinc den kinde herdelijc an,
Ende woude hem doen zegghen *Alpha*.
Jhesus antwoorde daer na:
»Segt wat *Betha* is mi,
Ic zegghe u wat *Alpha* si.“
Hier om wert die meester gram,
So dat hi een roede nam,
Ende sloech Jhesum op sijn hoot,
Ende thant viel die meester doot,
Ende Jhesus stont op ter vaert,
Ende ghinc thuus tsire moeder waert.
Joseph vernam dese zake,
Ende was zere tonghemake.
Tot Marien sprac hi aldus:

Titel. H. starf — Jhesuse; I. Jhesumme. Vs. 2. I. Beide *omtr.* 3. I. Datment tkint. 4. I. H. doudere. 5. I. leedden; H. thant. 7. I. hem geven soude v. 10. I. hardelike. 11. I. wilden d. 12. H. antwerde hem d. 13. H. wat Detha. 14. H. seggu. 15. I. H. omme. 16. H. ene. 17. I. sI. Jhesomme op thooft; H. op thoet. 18. I. Te hant. 19. H. stoet. 20. I. H. tsiere. 23. I. wert. 23. I. H. Tote; I. dus.

» Ic duchte zere dat Jhesus
Deser dinghen te vele zal pleghen,
Dat hi sal worden versleghen
(I. Fol. LXII. v. 1.) Van yemene in haesticheden,
Want vele volcs is ombesceden."
Maria sprac: » En ontsiet u twint:
Die ghene diet heeft ghesint
Onder tfolc hier te dale,
Salne beschermen wale."

Hoe Jhesus sinen meester den hare uter hant nam ende selve las. — XXXI.

Echter baden die Joodsche pertyen
Joseph ende Marien,
Datmen Jhesum ter scolen kere
(E. Fol. LII. r. 1.) Tote enen meester diene lere
Soetelijc ende ongheslaghen.
Joseph ende Maria ontsaghen
Des volcs gheroep al in een,
Ende ooc die Phariseen
Ende die papen die alle daghe
Over hem maecten claghe,
Om dathi hem onderwonde
Wijsheden die hi vonde

Vs. 25. I. Deser dinc; H. Derre dinghe; I. H. soe vele. 26. I. H. hi werden sal v. 27. I. met h. 28. I. vele des volcx; H. onbescheden. 29. I. en *ontbr.*; H. onsiedu. 30. I. die hem h. 31. I. tvolck. 32. I. Salene; H. b. harde w.

Titel. I. Hoe Jh. nam s. m.; H. m. nam d.; I. H. h. ende. Vs. 1. I. Noch b.; H. Echt. 2. I. Joseppe; H. Ane Josephe c. ane M. 3. I. Dm. Jhesumme. 4. I. H. Tenen; I. m. ende l. 6. I. e. Marie. 7. H. gheroepe. 10. I. Over Jhesumme m.; H. Over Jhesuse m. 12. I. Wijsheit.

Den volke te leren openbare,
Nochtan dathi leec ware,
Ende dat hem niet en hoorde toe.
Tkint leiden si doe
Voor enen andren wisen man.
Wel wisten si nochtan,
Dat niement daer toe en dochte
Dathi tkint leren mochte,
Want hi in hem hadde algader
Die wijsheit sijns ewichs vader.
Doe hi in die scole quam ghegaen,
Wert hi metten heilighen gheest bevaen.
Den boec nam hi alte hant
Den scoolmeester uter hant,
Daer die wet in bescreven was,
Die hi den clerken voort las.
(I. Fol. 47 v. 2.) XII. Te lesene begonste hi daer
Voor alle tfolc openbaer,
Niet uten boeke, daer ic of seide,
Maer uter levender godheide
Ende uten gheeste zonder gront
Sprac die ghebenediede mont,
Rechte ofte een beke diepe
Uut eenre fonteinen liepe,
Die altenen vol ware.

Vs. 13. I. H. leerne: 15. H. niene. 16. H. Dkint. 17. I. H. Vore—anderen. 19. H. niemen; I. en *ontbr.* 20. H. dit kint. 22. I. H. w. des e.; I. vadere. 23. I. inder scolen. 25. I. al *ontbr.* 26. H. Dien scoelmeeste. 27. I. ghescreven. 28. H. hi v. d. cl. las; I. hij voer den volke las. 29. H. l. soe b. hi daere; I. began. 30. I. al tvolc al o.; H. Vore al tfolc openbare. 33. H. ut dien gh. 34. H. benedide. 35. H. Recht oft ene: 36. H. Ut ere f. diepe; I. Die uut.

Also openbare sprac hi dare,
Ende leerde den volke voort
Des levens Gods woort.
Die meester viel op sine knien,
Ende aenbeedde Jhesum van dien
Dathi sprac sulke woorde,
Fol. LII. a.) Die noit mensche teerst en hoorde.
Die mare brac uut in die stat.
Teerst dat Joseph vernam dat,
Wert hi herde zere vervaert,
Ende liep daer waert,
Om dathi anxt hadde groot
Ooc van des meesters doot.
Doe die meester gheware wert das
Dat Joseph daer ghecomen was,
Riep hi lude, al zine macht:
» Joseph, ghi zout mi hebben bracht
Enen jonghere (also seidi),
Ende hi is meester boven mi.
Wie is hi in desen daghen,
Die sine woorde mochte verdraghen?
Ic en canse zeker niet verstaen."
Doe was die scrifture voldaen,
Die ons David weten doet:
» Waters is vol Gods vloet,

Vs. 38. I. H. openbaerdi dare. 42. H. anebedde; I. aenbede Jh. metien. 44. I. noyt meester eenst. 45. H. ut. 46. I. dat J. hoirde dat. 48. I. liep te hant tot Jhesum waert; H. liep thant te Jh. w. 49. I. i. herde gr. 50. I. Oec om des. 51. I. H. m. w. gh. — das *ontbr.* 52. I. H. daer comen ware. 53. I. i. met siere. 54. I. H. mi *ontbr.* 55. H. seiddi; I. seit ghij. 58. H. ghedraghen. 59. H. Inne c.; I. Ic *ontbr.*

Want sine bereetscap is alsoe (*)."
Joseph ende Maria voeren doe
(I. Fol. LXIII. r. b.) Met haren kinde Jhesum
Wonen in Capharnaum,
Dats optie zee, omme dat
Hem dat volc was ghehat
Om die wondre, die Cristus wrachte
Mids sijnre godliker crachte.

Dan enen die Joseph hiet, dien Jhesus verweckte. — XXXII.

Doe Joseph, Maria ende Jhesus
Te Capharnaum woonden dus,
Was daer een poortere, alsic las,
Die rike ende wel ghemint was,
Ende hiet alse Joseph hiet,
Die so ziec was dat hi verschiet.
Jhesus hoorde opter straten
Tfolc claghen utermaten
Ende maken groot misbare,
Om dat dese Joseph doot ware.
(II. Fol. LII. v. 1.) Tote Joseph sprac hi dan:

Vs. 63. I. H. sine voreghereescap. 64. H. doen. 65. I. h. sone Jh. 67. I. Dat es; I. H. op die — om. 68. H. Hen; I. Hem *ontbr.* — Tvolck was ghehadt. 69. I. wondere. 70. I. Met ziere; H. sire.

Titel. I. Hoe hij Josep ghenas, die lach ende verschiet; H. Hoe Joseph den man ghenas mids Gods wille. Vs. 3. H. aldus. 3. H. poertre. 5. I. H. also. 6. I. Ende wart zo zieck dat. 7. I. H. op die. 10. I. Om *ontbr.* 11. H. Tote Josephe.

(*) Tusschen vs. 63 en 64:
» *Flumen Dei repletum est aquis etc.*"

» Hoe quaemt dat ghi desen man,
Eer hi sterf, niet en stoet bi
(Hi hiet doch alse ghi),
Ende hadten doen ghenesen?"
Joseph sprac: » Hoe mochte dat wesen?
Dat en constic niet ghedoen."
— » Neemt den doec," sprac Jhesus doen,
» Dien ghi hebt op u hoot,
Ende gaet ten man daer hi leit doot:
Hi is noch opt bedde sijn;
Ende lechtene op sijn aenschijn,
Ende segt: » Jhesus moete u
Ghezonde gheven nu:"
Hi sal ghesont opstaen."
Joseph is te hant ghegaen,
N. LXIII. Ende dede also Jhesus seide.
Ende also saen, zonder beide,
Stont die man op ghesont,
Ende vraechde ter selver stont,
Wie dat die Jhesus ware.
Ende onlanghe hier nare
Voeren si wonen, ende Jhesus mede,
Te Bethleem in Josephs stede,
In sijn huus ende in sijn goet.

Vs. 12. H. quam. 13. I. stont; H. niene stoedt. 14. I. H. Hi ec ech gheheesten als. 15. I. hattene. 16. I. sprac na desen. 17. I. Dan ; H. Dat ne. 18. I. den hoet. 19. H. uwe; I. hooft. 20. I. man ; I. H. leeght. 21. I. op dbedde. 23. I. H. legtene. 23. I. H. oet. 24. I. Ghesondt maken nu; H. Goede gh. gh. nu. 26. I. Jhe us is; H. thant. *Na vs. 26 volgt nog in* I:

Van Joseppe, die ghinc
Toten man, in waerliker dinc,

7. I. als. 29. H. Stoet. 30. H. vraeghde. 31. H. dattie.

Nu hoort voort wat Jhesus doet.

Hoe Jhesus Jacob ghenas vander slanghen. — XXXIII.

Doe Joseph aldus bi hem
Woonde in Bethleem,
Hiet Joseph sinen outsten zone
(Jacob zo hiet die gone),
Dat hi inden hof ghinghe daer uut,
Ende lase wermoes ende cruut,
Datmen zode ende eten zoude.
Jacob ghinc also houde
Inden hof daert wermoes stoet.
Jhesus volchde hem opten voet,
So dats niet en wiste Maria,
Noch Joseph, dat hi volchde na.
Doe Jacob begonste lesen
(E. Fol. LII. v. 2.) Wermoes, quam met desen
Een slanghe uter aerden te hant,
Ende sloech Jacob in sijn hant,
So datsi hem te hant ontstac
Vanden venine datter in stac,
Ende dat wee quam hem so groot,
Dat hi waende bliven doot.
Bitterlijc zo riep hi:

Titel. I. Hoe hȳ Jacoppe — slanghe bete; H. Jacoppe — sl. venine. Vs. 1. I. al *omtbr.* 3. I. binnen B.; H. binen B. 3. H. ousten. 4. I. H. zo *omtbr.*; H. de. 5. I. hȳ gh. inden h. der. 6. I. Lesen. 7. I. H. sieden. 8. I. Ende J. 9. I. daer w.; H. daer dw. 10. H. volghden; I. volghede op den. 11. H. niene. 12. I. volghede; H. volghde. 13. I. began te l. 15. H. Ene — thant. 16. H. sl. Jacoppe an sine; I. aen s. 17. H. thant. 18. I. feninc. 19. I. H. dwee. 21. I. Bitterlike; H. Betterlike.

»Een slanghe heeft ghedoot mi!"
Jhesus liep hem te hant toe,
Ende nammen metter hant doe
Daer hi dat wee in ghevoelde,
IIII. Ende die hant si vercoelde,
Ende Jacob en hadde ghenen noot,
Ende die slanghe lach daer doot.
Joseph ende Maria en wisten niet
Wat daer buten was gheschiet;
Maer doe si hadden ghehoort
Jacobs stemme ende sine woort,
Liepen si te hant dare,
Ende vonden tserpent doot voor hare,
Ende Jacob ghesont dies ghelike
Mids Jhesus Cristus visike,
Die alle wee mach ghenesen:
Ghebenedijt moet hi wesen!

Van Jhesus miraculen. — XXXIIII.

Dat Latijn seit hier na:
Alse Joseph ende Maria
Met haren maghen te zamen
In ghemeenscape quamen,

22. I. H. Eene — doot. 23. H. thant. 24. I. H. nammene; I. h. 25: I. H. dwee. 26. I. h. soe v. 27. H. ghene. 28. I. De-. bleef dair. 29. H. en *ontbr.* 30. I. es gh. 32. I. sijn. 33. I. et vare; H. te hem met vare. 34. I. Die slanghe vonden sij doot; H. Dserpent vondensi doet dare. 35. H. Ende Jacoppe; I. H. 37. H. al. 38. I. Gh. zo m.

tel. H. *ontbr.*; I. Noch van Jhesus, hoe sine kintsheit eynde neemt *regt. In het tekst-HS. zijn de titels van Cap.* 34 *en* 35 *verwis-*). Vs. 1. H. zeeght. 2. I. Dat J. 3. H. tsamen. 4. I. ghemeenpen; H. ghemeenscap.

Daer men at tenigher stede,
Was daer haer zuster mede,
Diemen heet Maria Cleophe
(Dus lasict, noch min noch mee),
Ende ooc haerre zuster kinder,
Ende ooc ander maghe, meerre ende minder.
Ende daer en dorste niement eten,
Eer dat Jhesus was gheseten,
Spise handelen noch broot sniden,
Noch sitten gaen voor dien tiden
(E. Fol. LIII. r. 1.) Dat Jhesus Cristus comen was,
Ende hi die spise over las
Met zinen heilighen monde.
Ende alst gheviel op sulke stonde
Dathi meerrede nochtan,
So en begonste daer nieman,
Voor dat hi quam ende hijt
(I. Fol. LXIII. v. 2.) Al hadde ghebenedijt.
Alse hi sliep, seit dat Latijn,
So quam altoos so claer een schijn
Omtrent hem ende so ghedichte,
Dat wonder was van sulken lichte (*),
Wies glorie ende ere

Vs. 5. I. H. at in eenegher. 7. I. H. hiet. 8. H. lasic; I. *Het eerste* noch *ontbr.* 9. I. haerder z. kindere; H. harre z. kindre. 10. I. H. ooc *ontbr.*; H. maeghde — mindre; I. mindere. 11. H. niemen. 14. H. vore; I. gaen te dien. 15. I. Eer Jh. 19. I. merrede; H. merde. 20. I. Ende b. d. nie man. 21. I. H. Vore. — dat *ontbr.* 23. I. H. Als; H. zeeght; I. dLatijn. 24. I. H. So *ontbr.* — claren schijn. 25. I. Omtrent dair so.

(*) Vs. 25 en 26 zijn in het tekst-handschrift in omgekeerde volgorde geplaatst, doch wij hebben deze fout naar I. en H. verbeterd.

Duren sal emmermere.
Hier neemt Jhesus kintscheit inde,
Want icker niemeer en vinde,
Also se transfereerde
Jheronimus ende keerde
Van Ebreeusche in Latijnscher tale,
Want hi beide conste wale.

Hoch van Jhesum, ende hoe sine kintscheit ende nam. — XXXV.

Nu was Jhesus Cristus, twaren,
Ghecomen te sinen twalef jaren,
Daer die ewangelisten,
Die die waerheit best wisten,
Op begonsten te scriven
Jhesus leven ende sijn bedriven;
Twelke leven Jacob van Maerlant
Transfereerde (*) alte hant

29. I. n. Cristus k. 30. I. niet meer; H. nemmeer. 31. I. Alle translateerde. 32. I. leerde. 33. H. in Latine t. 34. I. hijse b. *vl.* I. Van Jhesus mirakelen; H. Van Jhesus miraclen, ende ander Vs. 1. I. H. Jhesus *ontbr.*; I. te waren. 2. I. H. Comen tsinen. H. de w. 5. H. beghinnen; I. Op dbeghinnen. 6—10 *in* I., *met regels meer, aldus:*

Cristus leven ende bedriven,
Der weerliker leven te hant,
Ende der welker leven van Meerlant
Jacob wel transformeerde,
Ende den leeken volke leerde,
Uten boucke, als ic versta,
Datmen heet Scolastica.

Cristus l. 7. H. Dwelke. 8. H. Tr. met sire b.

De dichter bedoelt den *Rijmbijbel*, welken J. VAN MAERLANT naar *Biblia Scholastica* van PETRUS COMESTOR bewerkte.

Uten boeken, alsic versta,
Diemen heet Scolastica,
Daer hijt sette in Dietscher tale,
Herde scone ende herde wale.
Daer so vindi Cristus leven
In Dietsche herde scone bescreven;
Daer omme en willic die saken
Die hi maecte niet vermaken,
Want hij thooft is, wildijt weten,
Van allen Dietschen poëten.
(E. Fol. LIII. r. 2.) Maer Jhesus miraclen willic u
Some vertrecken nu,
(I. Fol. LXIV. r. 1.) Ende mitten cortsten over rinnen,
So ict best can versinnen.
Die ewangelisten ghewaghen das,
Doe Cristus van twalef jaren was,
Ende Joseph ende Maria te samen
Met Jhesum te Jherusalem quamen
Toten temple vander steden,
Om datsi daer souden beden
Op een hoghe feeste dach,
Also dat Joodscap doe plach,
Dat hi van sijnre moeder doe schiet,
Dat sijs noch Joseph en wisten niet,

Vs. 9. H. boeke. 10. H. Datmen. 11. H. set in Dietsche. 12. I. *Het tweede* herde *ontbr.* 13. I. vindic. 14. I. H. h. wel b. 15. I. en *ontbr.* 16. I. H. Die Jacob m.; I. hermaken. 17. I. hij es th. w. 19. I. mirakelen. 20. I. Scone. 23. I. Als ie b. 23. H. Dewangelisten; I. Dewangelien. 24. H. Doe Jhesus van; I. Dat Jhesus twalef jaer oudt was. 25. I. H. tsamen. 26. I. Met hem te. 27. I. tempel. 28. I. daer *ontbr.* — beiden. 29. I. H. eenen hoghen; I. feest. 30. H. Alsoe dJ. doen; I. Alse dJootsche volc te doen. 31. H. sire; I. Dair hij van sire. — doe *ontbr.* 32. I. Daer sijt. — en *ontbr.*

Ende ghinc inden tempel leren,
Ende jeghen die Joden disputeren,
Die meestre vander wet waren;
Die hi so verwan, te waren,
Datsi en wisten zegghen wat:
Haer boeken en holpen hem niet een blat.
Hi brochte hem nuwe lere voort,
Die si noit en hadden ghehoort.
Doe spraken si mettien:
»Dit wonder en was noit ghesien,
Dat dese, die gheene lettre en kint,
Dese wijsheit in hem vint."
Sijn moeder quam daer toe ghegaen.
Si sprac: »Kint, wat hebstu ons ghedaen?
Wi hebben di ghesocht beide gader
Sere bedroeft, ic ende dijn vader."
Jhesus sprac ter moeder fijn [*l.* sijn]:
»En wisti niet dat ic moet zijn
In die dinghen, spade ende vroe,
Die minen vader horen toe?"
Jhesus ghinc mit zijnre moeder thuus,
Ende die meesters bleven confuus.
Ghi hebt ooc horen ghewaghen das
Hoe hi die lazersche ghenas
Fol. LXIV. 2.) Ende hi verloste, twaren,

Vs. 33. H. temple. 34. I. die meesters d.; H. die meestre d. 35. I. meesters. 36. H. twaren. 37. I. wisten *ontbr.* 38. H. boeke. — hem *ontbr.* 39. H. hen. 43. I. litteren; H. lettren. 45. H. quammer toe. 48. I. Ende sprac; I. H. heefstu. — ons *ontbr.* 49. I. der m. zijn; H. sijn. 50. I. Weetstu niet; H. En wetti niet. 51. H. dien. 53. I. siere; H. sire. 54. H. meestre. 55. I. ooc *ontbr.* 56. I. lazaruse. 57. I. H. Hoe hi; I. te waren.

Die ghene die beseten waren,
(B. Fol. LIII. v. 1.) Ende gheboot den quaden gheesten dat
Si te hant rumen moesten tvat.
Die yechtighe entie crepele met
Ghenas hi al onghelet
Met enen sinen woorde,
Daert volc toe sach ende hoorde;
Die blinde dede hi zien,
Ende zonderlinghe dien
Die blint was gheboren;
Dove dede hi horen
(Ghebenedijt moet hi sijn!);
Vanden watre maecte hi wijn,
Ende broot vanden stene.
Viertich daghe ghemene
Ende viertich nachte vaste hi dat
Hi daer binnen niet en at;
Dode verwecte hi mede,
Ende zonderlinghe so dede
Hi miracle scone ende groot
Aen Lazarum: die doot
Hadde gheweest vier daghe lanc,
Verwecte hi, die lach ende stanc,
Ende leefde zeder langhe stont,
Wel varende ende ghesont.

Vs. 58. I. Hem die b.; H. Hen die b. 59. I. Ende hiet den. 60. H. thant; I. te h. m. r. tv. 61. I. y. die cruepele; H. ghichteghe ende die crople. 62. I. hij oic o.; H. hi oec al. 63. I. eenen siene, met eenen w.; H. enen siene ofte w. 64. I. Daer tvolc; H. Daerdt dvolc; I. H. toe *ontbr.* 65. H. dedi. 66. I. sonderlinghen. 68. I. Die doeve; H. dedi. 70. H. maecti. 72. H. vasti. 75. I. Die dode; H. Doede soe verwecti. 76. I. sonderlinghe hij d. 77. I. Hi *ontbr.* — Mirakelen; H. miraclen. 78. I. Aen Lazarus; H. Ane Lazarumme. 79. H. viere. 81. I. sint; H. sider. 82. H. Welverdich.

Doe ooc Baptista Jan
Cristum doopte dan,
Sachmen den heilighen gheest claerlike
Op hem in eenre duven ghelike,
Ende een stemme sprac daer scone:
» Dit is mijn lieve zone,
Daer mi wel in heeft behaecht."
Aldus so ghewaecht
Fol. LXIV. r.) Die scrifture, zonder wanc:
Wat holpe dat ict maecte lanc?
Alle sine werke ende sine woort,
Diemen van hem leest ende hoort,
Van sijnre gheboorten tote zire doot,
En sijn niet dan wondre groot:
Also scriven die ewangelisten,
Die die waerheit niet en misten.
Fol. LIII. v.) Die twee die saghen sijn leven an,
Dat waren Matheus ende Johan,
Want si waren sine jonghers beide,
Ende saghen die waerheide
Van dien datsi screven meest;
Maer Marcus ende Lucas, alsmen leest,

Vs. 84. I. Cristumme. 86—88 in I., *met twee verzen meer, aldus:*

Op hem in eenre duve ghelike,
Dair hine doepte in die Jordane.
Eene stemme sprac hem ane,
Die was utermaten scone:
» Dit es mijn lieve zone,"

6. H. ere. 87. H. ene. 88. H. Dese es. 89. I. Die mi wel b. 92. I. olpt. 93. I. Al sine wercken, al sine word. 95. H. sire; I. H. gheoort; I. siere d. 96. I. wonderen. 97. I. H. dewangelisten. 98. H. s w.; I. der w. — ghemisten. 99. I. Dese twee; I. H. die *onthr.* 00. I. was; I. H. ende Jan. 101. I. H. jongheren. 102. H. saghen l die. 103. I. scriven. 104. I. Maer L. e. M.

En saghen so wel niet zijn leven:
Nochtan hebben sijt bescreven
So ghelijc den andren, diet wel besiet,
Dat luttel discoort of niet.
Ende want ghi alden dach
Uut den ewangelien hoort doen ghewach,
Die die ewangelisten scriven,
So laet ic u die achter bliven,
Ende sal u maken memorie
Van Nichodemus hystorie,
Die hi bescrijft herde scone
Van Cristum, den Gods zone.

Hier beghint die jeeste ons behouders, die de keyser Theodosius vant te Jherusalem in Pylatus vierscare, inden ghemenen boeken. — XXXVI.

Nichodemus hadde des verdient
Dat hi was heymelijc vrient
Ons heren Jhesu Cristi,
Ende was hem dicke gherne bi.
Ende doe die Joden Cristum vinghen,
(I. Fol. LXIV. v. 2.) Ende alle sine jonghers hem of ghinghen,

Vs. 105. I. En *ontbr.* 106. I. hebbent zijt. 107. I. H. anderen; I. wel *ontbr.* 108. I. H. discordeert; H. ofte. 109. I. H. ghi hoert alden. 110. I. Uter; H. Uten; I. H. hoort *ontbr.* 111. I. Dadt die; H. dewanglisten. 112. H. latic nu die; I. ic dat nu a. 116. I. Van Cristus; H. Van Cristuse, den godsone.

Titel. H. geeste. — de *ontbr.*; I. Die geesten van ons behouders passie, die de k. Th. vant in P. vierscharen, in den tresoer, inden gh. b. Vs. 2. I. heimelike. 3. I. Onsen heere. 4. I. H. hem gh. d. hi. 6. I. al die; I. H. jongheren — af.

Ghinc Nichodemus emmer mede
Voor elken man, in elke stede,
Daer men Cristum leidde dan;
Want hi was een machtich man,
So dat hi niet en ontsach
Dat Joodscap: daer bi so sach
Hi die dinghen bat doen
Dan si die waren ghevloen.
Dese goede man Nichodemus
(L. Fol. LIV. r. 1.) Beghint Cristus passie aldus:
Anna, Senna, Dathan ende Cayphas,
Gamaliel, Levi ende Judas,
Alexander, Syrus ende Neptalim,
Ende menich ander Jode mit him
Quamen alle voor Pylaten
Met moede groot utermaten,
Ende wroechden Cristum alle te samen
Van vele archs, van vele blamen.
Si seiden: »Wi kennen dat hi
Josephs ende Marien zone zi;
Nochtan seit hi tgone
Dat hi is die Gods zone:
Hi is ooc coninc (*), seit hi met.

Vs. 8. I. Voer alle m. 11. I. en *ontbr.* 12. I. H. DJootscap; I. be[illegible]y zo. 15. I. Die g. 16. I. al *ontbr.* 17. I. H. Annas. 21. H. vore. [illegible]. I. alte s.; H. alle tsamen. 24. I. H. archs ende bl. 27. H. [illegible]eeght. 28. I. es Marien z.; H. godsone. 29. H. Hi es coninc, zeeght; [illegible]. comen.

(*) Het tekst-handschrift en I. hebben *comen*, en deze lezing zou op zich zelve wel te verdedigen zijn, maar de vergelijking van *Nicodemi Evangelium*, waaruit dit gedeelte vertaald is, pleit beslissend voor de lezing van H. Daar heet het: »*Dicit se esse filium Dei et* Regem."

Hi wil breken der vadre wet,
Want hi niet en viert den Saterdach,
Die dat Joodscap oyt te vieren plach."
Pylatus sprac na dit spreken:
»Wat doet hi? of wat wil hi breken?"
Die Joden antwoorden dan:
»Onse wet hout dat nieman
Des Saterdaghes gansen en sal,
Ende dese ganst al over al
Crepele, blinde, ende die crom gaen,
Lazersche, ende die mitten viant sijn bevaen:
Die gheneest hi opten Saterdach,
(I. Fol. LXV. r. 1.) Alsmen dies niet doen en mach.
Hi en viertene, vrooch noch spade,
Ende dit sijn quade dade."
Pylatus seide: »Waer bi
Dunct u dat dit quaet si?"
Die Joden seiden daer naer:
»Hi is misdadich, dats waer,
Want mids Beelsebuke, sijts ghewes,
Die een prinche van duvelen es,
So werpt hi die duvelen uut,
Sonder anders enighe virtuut,

Vs. 30. I. Ende wilt; H. Hi wilt; I. vaderen. 31. H. niene. 32. I. H. Dien dJ. — vierne. 34. I. af; H. oft; I. H. wilt. 35. H. antwerdden. 36. I. wedt houdt. 37. I. Tsaterdaechs niet g.; H. Tsaterdaeghs gainsen. 38. I. H. Ende *ontbr.*; I. g. hier over; H. gainst hi al o. 39. I. Crepel; H. Crople — entie. 40. I. H. die *ontbr.* — sijn *ontbr.*; I. met vianden. 42. H. des; I. Des niement doen. 43. I. H. Hine; I. vierten. 44. I. sijn, dinct ons, q. d.; H. En sijn dit niet q. d. 45. I. H. Pyl. sprac w. 46. I. Dine. 47. I. na. 48. I. dit es. 49. I. m. Beelzebuuc; H. m. Belsbuke, sijds. 50. I. H. een *ontbr.* — vanden; H. duvlen. 51. H. duvle. 52. I. eenich.

Ende sijn hem alle onderdaen."
Pylatus antwoorde zaen:
» Die de dinc wel besiet,
(z. Fol. LIV. r. a.) So en ist mids den quaden gheest niet
Duvele te werpene uut,
Mar al bi Gods virtuut."
Die Joden antwoorden ende seiden:
» Wi bidden uwer moghentheiden
Dat ghine doet comen haestelinghe
Voor u int ghedinghe,
Ende dat ghine wilt horen an."
Pylatus riep te hem dan
Enen bode die daer stont bi.
— » Zegt Jhesum," sprac hi
Goetlike ende met zinne,
» Dat hi tote ons come hier inne."
Die bode ghinc uut te hant,
Ende brocht ghedraghen in sijn hant
Ene (*) bussele, als ic las:
En weet wedert bies of stro was.
Hi neech Jhesum mit groter waerden,
Ende spraeyde daer opter aerden
Die bussele die hi brachte zaen.
— » Heer," sprac hi, » ghi sult gaen

Vs. 56. I. So ne eist biden q.; H. metten. 57. I. Dat hij die duvele werpt ute; H. Duvle werpen ute. 58. I. H. virtute. 61. I. H. handelinghe. 62. I. H. Vore. 65. H. stoet. 66. H. Seghe; I. Gaet, zegt. 67. H. Ghetoghenlec ende; I. Ghetoghenlike met. 68. I. tot; H. hi. tems. 69. H. thant. 70. I. H. brachte. 71. I. Enen bandele; H. Ene busle, alsoe ic. 72. I. In w. w. biesen; H. Inne w. weder b. oft. 74. I. spraydet. 75. I. Dien bandele dien; H. busle. 76. I. H. Here.

(*) Het HS. heeft *Ende*.

Hier op toten rechtere nu:
(I. Fol. LXV. r. a.) Hi begheert te sprekene u."
Doe die Joden dit zaghen,
Begant hem qualijc te behaghen
Datmen dit dede Jhesuse,
Ende riepen op Pylatuse:
» Waer omme en daeddine niet voort
Eyschen hem diet toe hoort?
Maer ghi daedtene eyschen een knecht,
Die crom en weet noch recht."
Pylatus vraechde den knechte zaen,
Waer bi dat hi dat hadde ghedaen.
— »Here," sprac die knecht te hant,
» Doe ghi mi hadt ghesant
Te Jherusalem in die stat,
Sach ic dat Jhesus zat
Op enen ezel ghinder,
Ende dat die Ebreeusche kinder
Risere droeghen algader
(I. Fol. LIV. v. 1.) Die hadden scone groene blader,
Ende ghinghen hem jeghen daer hi reet:
Sulc spreedde ooc sijn cleet
Inden wech daer hi leet,
Ende riepen alle ghereet:
» O sanna! hoochste coninc vri!

Vs. 77. I. op ten; H. rechtre. 80. I. Begonst; H. Begonste hen q. b. 82. I. H. Doen r. si op. 83. I. daet ghine vort. 84. I. Heeschen niet dient; I. H. toebehort. 85. I. doetene heeschen eenen; H. ghi *ontbr.* — doetene — enen. 87. I. H. knecht. 88. I. Waer omme hijt *hadde*; H. *Het eerste* dat *ontbr.* 89. I. Dat doen, sprac; H. thant. 90. I. Doen hij mi. 92. H. Saghic. 94. H. dat dEbr. 95. I. Risere; I. H. allegader. 98. I. sprayde. 99. I. w. al dair. 100. I. H. Si r.

Ghebenedijt so sidi,
Die coomt inden name ons heren!"
Dit daden si hem allen daer teeren:
Daer omme woudic hem doen ere
Van dien dat ic vermochte, here."
Die Joden riepen lude doe,
Ende spraken den knecht dus toe:
» Der Ebreeuscher kinder tale
Die is Ebreeusch altemale,
Ende ghi sijt een Griecsch man:
Hoe verstondi Ebreeusch dan?"
— » Ic vraghes," sprac hi te hant,
(I. Pal. LXV. v. 1.) » Enen Jode diet mi ontbant."
Pylatus antwoorde doe:
» Wat riepen si ende hoe?"
— » Here," sprac die bode, » alsic versta,
Si riepen alle: *o sanna!*"
— » Wat bediet *o sanna?* vraghic di."
— » Here, het bediet: *salich maect mi!*"
Pylatus sprac ten Joden voort:
» Ghi hebt nu wel ghehoort
Wat uwes selves kindre riepen:
Wat waendi desen verdiepen?
Wat heefti dan misdaen?"
Doe zweghen die Joden zaen.

Vs. 102. H. so *ontbr.*; I. zijt ghij. 103. I. Coninc inden. 104. I. H. allen *ontbr.*; I. daer *ontbr.* 105. I. om wildic; H. hem oec d. 106. I. dien *ontbr.* 108. I. H. den bode; I. dus *ontbr.* 111. I. H. Ende want ghi. 112. H. verstoedi; I. verstoet di dEbreusche. 113. I. vraegdes; H. thant. 117. H. alsict. 118. I. H. Soe r. si o. 120. I. Het bediet, heere, s.; H. Het diedt, here, s. 121. I. den. 123. I. Dadt uus; I. H. selfs kinder. 124. I. H. Wat wildi d. 125. I. H. heeft hi; I. dan *ontbr.*

Echter hiet Pylatus, zonder waen,
Den bode om Jhesum gaen.
Die bode keerde weder omme,
Ende seide tote Jhesumme,
Dat hi toten rechter ghinghe,
Hi wouden spreken haestelinghe.
Jhesus ghinc mit hem daer inne.
Mi dunct also in minen zinne
Dat daer liede stonden ane,
(H. Fol. LIV. v. s.) Die elc hielden ene vane
Daer een teken in stoet:
Dat peinsic in minen moet
Datmen doen plach aldus,
Daer dinghen zoude Pylatus.
Doe Jhesus voor die vane leet,
Boghen si alle ghereet
Ende neghen te Jhesum waert.
Doe riep Pylatus ter vaert:
»En mercti niet, ghi heren,
Hoe dese tekene Jhesum eren,
Daer mense hout in die hant?"
(I. Fol. LXV. v. s.) Die Joden seiden te hant:
»Met onsen oghen wi zaghen,
Datsi, die die tekene draghen,

Vs. 127. I. Echt dede P.; H. Echt h. 128. I. om Jhesus. *Na vs.* 128 *volgt nog in* I. *en* H.:

Dat hine comen daede houde (I. commen doen soude)
Ia wat manieren dat hi woude.

131. H. rechtre. 132. I. wilden; I. H. handelinghe. 133. I. H. ghi. doe dair. 134. I. dinct dat in. 135. I. lieden; H. stoeden. 136. I. een; H. enen. 139. I. Dm. te d. 141. H. vore; I. H. vanen. 143. I. al. 144. H. r. Pyl. ghereet ter. 145. I. merct ghij. 146. I. H. t. Cristum e. 148. H. thant. 150. I. H. die de t.

Selve neghen Jhesumme."
Pylatus yesch voort hier omme
Die vaendraghers ende vraechde hem zaen,
Waer omme si dat hadden ghedaen.
Doe antwoorden si mettien:
»Here, wi sijn zeker van dien
Ontsculdich altemale,
Dat moghedi merken herde wale:
Waer toe zouden wi hem nighen?
Wi saghen hemselven bighen
Die tekene die wi hilden daer."
Pylatus sprac te hant daer naer:
»Ic segghe u, ghi heren, wat ghi doet:
Ghi sult kiesen, dat dunct mi goet,
Twalef sterke manne nu,
Die ghi selve wilt, onder u,
Die die tekene houden zelen;
Ende ic sal hem bevelen,
Op haer hooft of te slane,
Dat si en bughen ghene vane."
Dit was altehant ghedaen.
Doe dedemen Jhesum uutgaen
Daer hi te voren was ghestaen,
Ende weder in keren zaen,
Also was Pylatus beheet.

161. I. u. Jhesomme. 162. I. hiesch. 163. I. vane draghers. — *ontbr.*; H. vraghden z. 165. I. met dien. 167. H. Onsculdech; I. › m. 168. I. H. moeghdi weten; I. herde *ontbr.* 169. H. soude. H. thant; I. te hem dair. 163. I. zeg; H. segghu; I. H. ghi 166. I. ghij wilt dat o. 167. I. H. de t. 168. H. hen. 169. re; I. H. af. 170. I. en nyghen gheenen; H. boghen neghenen. I. *Dit vers ontbr.*; H. men Jhesuse ute. 174. I. inghekeert z. . Aldus w.

(H. Fol. LV. r. 1.) Ende alse hi voor die vanen leet,
Neghen si Cristum, onsen here,
Als si te voren daden, min noch mere.
Pylatus wert versaecht doe.
Aldus sprac hi den Joden toe:
»Nu sidi doch zeker das
Datter knechte scout niet en was,
Dat die tekene Cristum neghen.“
Die Joden doe stille zweghen.
(I. Fol. LXVI. r. 1.) Te hant so seindde hier na
Pylatus wijf, ver Publica,
Tote Pylatum enen bode,
Die seide datsi hem ontbode,
Dat hi hem cleine noch groot
En onderwonde van Jhesus doot:
Haer ware so vele in hare dromen
Pinen ende anxte van hem comen.
Doe dat die Joden hoorden an,
Spraken si te Pylatum dan.
»Wi seiden u wel dat hi
Een ongherecht man si:
Desen drome, en twiveles twint,
Heeft hi uwen wive in ghesint
Mids des duvels macht,

Vs. 176. I. als zij vore die vane; H. alshi vore. 178. I. Ghelijc te; H. Alse te; I. H. daden *ontbr.* 180. I. Ende sprac aldus den. 183. I. Dadt der knechten scult; H. knecht. 183. H. Dattie. 185. H. Thant. 187. I. Tote Pylatus; H. Tote Pylaten. 189. I. cleen. 190. I. Ende o. v. Cristus d. 191. H. Hore — hoer; I. hare *ontbr.* 192. I. Pine ende anoxst. 193. I. H. dit; I. an dan. 194. I. zij Pylatus an; H. te Pylaten. 196. I. ongherechtich. 197. I. H. droem; I. twivels; H. twivelets. 198. I. in *ontbr.* 199. I. Overmidts der duvelen.

Die hem dienen dach ende nacht."
Pylatus keerde hem omme,
Ende sprac tote Jhesumme;
» Waer om en antwoorddi niet?
Ghi kent wel ende siet,
Wat ghetughen dat u
Dese liede gheven nu."
Jhesus antwoorde met zoeten zinne:
» En hadden si gheen spreken inne,
Si en spraken niet te deser stonde;
Ende elc mach (*) met zinen monde
Spreken, ist quaet ist goet,
Maer die quaet seit, hi misdoet."
Doe seiden douderen vanden Joodscapen:
» Wi hebben te hem waert ghenoech zaken:
Deerste is, wildijt horen,
LV. Hi is in keefsdoeme gheboren;
Dander, hi is van Bethleem,
Daer men die kindre omme hem
Voormaels alle onthoofde
Ende vanden live roofde.

200. I. nacht ende dach. *Deselfde schrijffout staat ook in* H., r *daar is zij door de bovengezette letters* b. a. *verbeterd. Niettelevert ons dit alweder een bewijs, dat* I. *tot deselfde HS.-familie* H. *behoort.* 202. I. sprac te Jhesomme. 203. H. omme. 204. I. hoort w.; H. Ghi hoert nu w. 205. I. ghetughe. 206. I. Dese u gh. 207. I. Jh. zeide met. 209. I. Sine; H. teen. 210. H. mach met; I. Elc mach spreken met. 211. H. Spr. si q. si g.; I. er het zij q. ofte g. 212. I. seghet; H. seeght. 213. I. H. Douderen Joden spraken. 214. H. gnoech. 216. I. keesdomme; H. keesome. 218. I. Dair Herodes die; I. H. kinder om. 219. H. al.

Het HS. heeft: *elc sprac met.*

(I. Fol. LXVI. v. 2.)

Die derde is dat sijn moeder doe
Met hem in Egypten vloe,
Ende en dorste haer danne
Ghetroesten te niemanne."
Doe stonden daer ander Joden bi,
Die voort traden ende seiden dathi
Van keefsdoeme niet en waer comen,
Want Maria hadde ghenomen
Met wette haren man.
Pylatus antwoorde dan
Den ouden Joden sonder beiden,
Die Jhesum keefskint zeiden:
— »Het schijnt," sprac hi, »openbaer,
Dat u woorde niet en sijn waer;
Want uwes selves liede tughen voort,
Dathi is van wittigher gheboort."
Annas ende Cayphas spraken doe
Met willighen moede Pylatus toe:
»Alle tfolc roept dathi
In keefsdoeme gheboren si,
Ende dathi is van valschen treken;
Ende dese, die met hem spreken,
Sijn vernoyeert allegadere,
Want hare moeder ende hare vadere

Vs. 221. I. H. Dat d. 223. I. hare; H. hore. 225. I. H. stoeden; I. ander *omtbr.* 226. I. H. v. torden. 227. I. keesdomme; H. keesdoeme niene ware. 229. I. Metter wet. 231. H. Dien. 232. I. Die Jhesomme; I. H. keeskint. 234. I. H. uwe; I. woirden; H. niene. 235. I. uus selfs lieden; H. selfs; I. H. t. als ghi hoert. 236. I. wetter. 238. I. H. Met hoghen m.; H. Pylatuse. 239. I. Al tvolc. 240. I. keesdomme; H. keesdoeme. 243. I. algader; H. allegader. 244. I. haer m. ende vader; H. hoer m. ende hoer vaeder.

Ende hare maghe waren heydijn,
Al ist datsi nu Joden sijn,
Ende si willen nu echt verkeren
Mids des Jhesus leren."
Doe traden daer twalef Joden voort,
Der welker namen ghi nu hier hoort:
Lazar, Jacob, Achamus,
Samuel, Ysaac, Austerius,
Phineus, Crispus, Esdras,
Agrippa, Annes ende Judas;
Dese spraken al ongheviert:
Fol. LV. r.° » Wine sijn niet vernoyiert:
Fol. LXVI. r.° Wi sijn meerre ende minder
Alle Joden ende Joden kinder,
Ende wi segghen die waerhede:
Wi waren ter jeghenwoordichede,
Daer Joseph trouwede Marien:
Des sullen wi over al lien."
Doe sprac Pylatus: » Nu beswerc u bi
Der zelver hulden, die ghi
Onsen here den keyser sculdich zijt,
Dat ghi mi die waerheit lijt,
Of Jhesus, als ghi seit te voren,

Vs. 245. I. haer voerderen w.; H. hoer vordren w. 246. I. H. dat desse nu. 247. I. Ende *ontbr.* — nu ende echt. 248. I. Onse wedt met Jh. 249. I. H. torden. 250. I. H. ghi hebt ghehoert. 251. H. Anchamus. 252. I. H. Asterius. 253. I. H. Esras. 255. I. al *ontbr.* 256. I. H. Wi en. 257. I. meere. 261. H. troude. 262. I. Dies — al wel lyen; H. sele wi. 263—264 *in* I. *en* H., *met twee eerzen meer, aldus:*

Doen soe sprac Pylatus (I. soe *ontbr.*)
Tote dien twevelen aldus: (I. den twaleven)
» Nu beswerc u bi
Der selver hulden, die ghi

266. I. der w. lijdt. 267. I. Ofte; H. Oft — seidt.

Van wittighen bedde is gheboren."
Si seiden weder onghelet:
»Wi liede hebben ene wet,
Dat wi niet en sullen zweren;
Maer hem diet willen weren
Doet zweren, — ofte neen,
Doet ons allen ghemeen
Sterven, en vindi niet ter waerheden
Die dinc, also wise zeden."
Pylatus gheboot haestelinghe,
Dattet tfolc al ute ghinghe
Sonder die twalef, die dede hi daer
Bi hem bliven in die vierscaer,
Ende Jhesum dede hi uutwaert gaen.
Toten twaleven sprac hi zaen:
»Nu segt mi: bi wat dinghen
Willen si Jhesum ter doot bringhen?"
Doe seiden si tote Pylaten:
»Si beniden utermaten,
Dathi tfolc Saterdaghes gheneest."
— »So, hoor ic wel, so eest
Om sine goede werken albloot
Datsi begheren sine doot?"
(I. Fol. LXVI. v. a.) — »Here," spraken si, »dats waer:
Wi segghen al openbaer,

Vs. 270. I. lieden. 272. H. hen. 275. H. vindjt. 276. I. wj u seiden; H. alsoe als wise. 277. I. H. handelinghe. 278. I. Dat tvolc; H. Dat tfolc. 279. I. *Het tweede* die *ontbr.* — dare; H. twelefve dedi dare. 280. I. Bi hem *ontbr.*; I. H. vierscare. 281. H. dedi; I. ute gaen. 284. H. sine ter. 285. I. seiden die t.; H. tote *ontbr.* 286. I. benijdden. 287. I. tfolc *ontbr.* — tSaterdaechs; H. tSaterdaghs. 288. H. ic dan w.; I. w. dat zoe. 289. I. sijn g. were bloot; H. werke. 291. I. dat es. 292. I. H. z. u o.

Die dinc maect al die werre."
Doe wert Pylatus erre,
Doe hi verstoet dese dinc,
(L. Fol. LV. v. s.) Dathi uter vierscaren ghinc
Ende seide ten Joden die daer stonden:
»Ic hebbe nu ghenoech orconden,
Dat ic ghene misdaet en can
Ghevinden in desen man."
Die Joden antwoorden tier stont
Ende seiden Pylatus in sinen mont:
»En wisten wi niet openbaer
Dat hi van quaden daden waer,
Wine hadden niet ghelevert di."
Pylatus seide: »Nu houtene ghi,
Ende doempten na uwe wet."
Die Joden al onghelet
Antwoorden Pylatum danne:
»Ons en staet te doemen niemanne."
Pylatus is weder ghegaen
In die vierscare, ende dede zaen
Jhesum te hem comen alleen,
Ende vraechde hem tusschen hem tween:
»Du biste der Joden coninc?"
Jhesus seide dese dinc:
»Du segheste dese woorde uut di,

Vs. 293. I. dinc die m.; H. maket. 294. I. also erre; H. soe erre. 296. H. vierscare. 297. I. s. den J. daer sij st. 298. H. gnoech. 300. I. H. Vinden. 301. I. te dier. 302. H. s. Pylaten; I. s. Pylate in sine. 303. I. En *ontbr.*; H. wiste niet; I. H. openbare. 304. I. H. ware. 305. H. haddenne. 307. I. H. doemtene. 309. I. H. Antw. Pylatus. 310. I. doemenne; H. doedene. 314. H. vraghde; I. *Het eerste* hem *ontbr.* 315. H. best; I. Bistu der. 317. I. H. segha dese dinc; H. ute.

Ofte andre seident di van mi?"
Pylatus sprac, alst hem bestiet:
»En ben ic dan een Jode niet?
Dijns selfs liede ende dine bisscoppe
Hebben di mi ghelevert oppe:
Wat heefstu dan misdaen?"
Jhesus antwoorde saen
Ende sprac aldus: »Mijn rike
En is niet van aertrike;
(I. Fol. LXVII. r. 1.) Mar hadde dat rike mijn
Van desen aertrike ghesijn,
Die ghene, die te minen dienste staen,
Hadden dat wel wederstaen
Dat ic en ware, meer noch min,
Den Joden ghelevert, als ic bin:
Nu en is, waerlike,
Van hier niet mijn rike."
Pylatus sprac dese dinc:
(I. Fol. LVI. r. 1.) »Daer omme bestu coninc?"
Jhesus antwoorde nu:
»Want ic coninc bin, dat zeghestu."
Noch sprac Jhesus mettien:
»Ic ben gheboren in dien
Ende comèn om dat ic sal
Die waerheit ghetughen al;
Ende wie vander waerheit es,

Vs. 318. I. H. Oft andere. 319. I. als. 321. I. selfs volc ende h. 322. H. mi di. 323. H. heftu. 325. I. aldus *ontbr.* 326. H. Nes niet van desen ertrike; I. Es niet van desen eerderike. 328. I. deser werelt gh. 329. I. Die ghene *ontbr.* — Die in m. d. gaen. 335. I. H. sprac doe d. d. 336. H. omme soe b. 338. I. bin, seg ic u; H. seghstu. 341. H. ic al. 342. H. Der w. gh. sal.

Hoort mine stemme, sijts ghewes."
Pylatus sprac: »Wat is die waerheit?"
Jhesus heeft weder gheseit:
»Wi segghen die waerheit hier;
Maer in welkerhande manier
Moet men van hem ghedoemt waerden
Die macht hebben opter aerden?"
Pylatus liet allene daer
Jhesus in die vierscaer,
Ende ghinc toten Joden te hant,
Ende seide dat hi niet en vant
In Jhesum zake en ghene.
Die Joden spraken ghemene:
»Hi seide, hi mach den tempel breken
Ende in drien daghen weder ghereken."
- »Wat tempel?" sprac Pylatus doen.
— »Dien tempel, die Salomoen
Maecte in sesendeviertich jaren,
Vermat hi hem, te waren,
Fol. LXVII. 2.) Dat hine werpen soude daer neder
Ende in drie daghen maken weder."
Pylatus sprac na desen:
»Ic wille ontscaldich wesen
Vanden bloede des gherechts mans."
Die Joden riepen te hans:

Vs. 344. I. mijn — sijt zeker des; H. sijds. 345. I. H. die *ontbr.* 347. H. de w. hire; I. hiere. 348. I. welkerande; I. H. maniere. 349. H. hen. 351. I. H. dare. 353. I. H. Jhesum — vierscare. 353. H. thant. 354. I. H. niet *ontbr.* 355. I. ne gh. 358. I. H. Ende binnen dr. — reeken. 359. H. temple. 360. H. Den; I. dien. 362. H. twaren. 363. I. H. w. mochte n. 364. H. drien. 366. H. onsculdech. 368. I. Die J. lude r. te hants; H. r. lude thans.

» Sijn bloet, meerre ende minder,
Blive op ons ende op onse kinder!"
Pylatus yesch also houde
Die Leviten entie oude
Ende dat paepscap, daer die dinc
Vander zaken meest aen ghinc.
Hi sprac heymelijc: » Ghi heren, ziet,
(E. Fol. LVI. r. 2.) Dit en soudi doen niet,
Noch hier mede niet gaen voort:
Hine heeft zijns lijfs niet verboort,
Om dathi des Saterdaechs ghenas
Den ghenen die tonghemake was."
Doe antwoorden si met enen rade:
» Die den keyser scande dade,
Hi hadde verdient der doot:
Dese misdaet is noch also groot,
Hi heeft Gode scande ghedaen."
Pylatus hiet den Joden zaen
Datsi ghinghen uter vierscaer,
Ende yesch Jhesum bat naer.
— » Wat so sal ic," sprac hi,
» Nu moghen doen met di?"
Doe antwoorde Jhesus:
» Het is ghegheven dus."
— » Hoe ist ghegheven?" sprac Pylatus.

Vs. 369. I. meere. 370. I. ons k. 371. I. Pyl. echt a. 373. I. Die Levite ende die. 373. I. priesterscap. 374. H. dier — ane; I. an hinc. 375. I. heimelike. 376. I. Des en souddi. 377. I. met; I. H. niet *ontbr.* 378. I. hevet slijfs; H. heves slijfs. 379. I. H. tSaterdaechs. 380. I. gheene; H. tonghereke. 383. I. ter d. 385. I. h. sc. G. gh. 387. I. vierscharen; H. vierscare. 388. I. hiesch hem Jh. bet naren; H. iesch Jh. hem bat nare. 390. I. H. metti. 393. I. H. aldus.

Doe seide Jhesus Cristus:
» Moyses ende die propheten
Hebben over lanc doen weten
Mine passie ende mijn verrisen,
Alsoot die boeken noch wisen."
I. Pol. LXVII. v. 1.) Doe dat die Joden hoorden an,
Spraken si te Pylatum dan:
» Hoe wildi dathi doe mere
Scande Gode, onsen here?"
Pylatus antwoorde zaen:
» Dunct u dat Gode scande ghedaen,
So leydten selve nu
Tuwer synagoghen met u,
Ende doempten na uwe wet."
Die Joden seiden al onghelet:
» Onse wet hout, so wie
Enen andren misdoet, dat hie
Viertichvout beteren moet;
Maer die jeghen Gode mesdoet,
Datmen stenen sal dien."
Pylatus sprac mittien:
» So houten, ende doet hem al
Wol. LVI. 2.) Dat uwe wet leren sal."
Pylatum antwoorden si:
» Datmen cruce dat willen wi."
Pylatus sprac: » Dat en is niet goet."

Vs. 396. H. entie. 398. I. Alse als die; H. boeke. 400. I. zij Pylaten an; H. te Pylatuse. 402. I. Scanden. 404. I. Dinc; I. H. Gode *ontbr.* 405. I. H. leedtene. 407. I. H. doemtene. 408. I. H. al *ontbr.* 410. I. H. anderen m. d. die. 411. I. fout; H. betren. 414. I. sprac na dien. 415. I. houttene; H. houdtene. 416. I. wed. 417. I. Pylaten; H. Pylatuse. 418. H. Datmenne — wille. 419. H. dat nes.

Doe sach hi opt volc dat daer stoet,
Ende sach daer vele liede weenen.
Hi sprac: »Ten is den ghemeenen
Volke niet lief Jhesus doot."
Die Joden spraken weder bloot:
»Daer omme comen hier jonghe ende oude,
Om dat Jhesus sterven zoude."
Pylatus sprac: »Wat is sine misdaet,
Dat hem emmer te stervene staet?"
— »Om dathi seit," spraken si,
»Dathi Gods zone ende coninc si."
Nichodemus quam voort ghegaen,
Ende is voor den rechter ghestaen,
Ende bat hem dat hi horen woude
Een luttel dat hi zegghen zoude.
(I. Fol. Lxvii. v. 2.) Pylatus sprac: »Segt an."
Nychodemus sprac: »Ic segt u dan."
— »Ic quam," seit hi, »al toten papen,
Ten oudren vanden Joodscapen,
Ende ten Leviten, twaren,
Die in die synagoghe versament waren.
Ic seide: »Ghi heren, ghi doet quaet,
Dat ghi zo zere staet
Om te bederven desen mensche,
Die tekene doet van wensche,
Die zo scone sijn ende zo goet,

Vs. 420. I. Hij sach op tvole; H. folo. 422. I. H. en es; I. den gheenen. 427. H. wats. 429. I. H. zeeght. 430. H. godsone. 432. I. Ende ghinc vor d. r. staen; H. vore den rechtre. 433. I. H. hem *ontbr.* 436. I. zeg u. 437. I. Ic sprac, sprac hij t.; H. q. sprac hi. 438. I. Den.; I. H. ouderen. 439. H. Entien Lev.; I. te waren. 440. H. int s.; I. H. versaemt. 443. I. H. bedervene. 444. I. teckine.

Datse noit mensche en dede die hi doet.
Laet hem bliven in rasten,
Ende wilt merken ende tasten:
Ist dat hi mit Gode werct,
Sine tekene sullen ghesterct
Bliven ende altoos staen;
Ist ooc anders, zi zullen vergaen;
Want Moyses was van Gode ghesint
In Egypten, als ghi wel kint,
Ende dede tekene scone
LVI. Voor den coninc Pharaone,
Die hem God selve hiet doen.
Twee meestre waren daer coen,
Jamnes ende Manbres, als wi lesen,
Die tfolc daer plaghen te ghenesen,
Die ooc daden daer ter stede
Some tekenen die Moyses dede.
Ende die van Egypten hilden dan
Over Gode dese twee man.
Ende want haer tekene, twaren,
Uter macht Gods niet en waren,
So moesten si te niete gaen;
Ende die Moyses dede, moesten staen.
Hier bi zo radic u dan
Dat ghi laet rusten den man;

446. I. en *ontbr.* — dede no doet; H. dede noch en doet. 447. aettene bl. 456. H. Vore. 457. I. s. dede d. 458. I. meesteren; I. d. doen. 459. I. Jamines. 460. I. Diet tvolck pl. 461. I. Die da- oick te dier steden. 462. I. Somme; I. H. teekene. 463. I. die ptine; H. die Egyptiene. 465. I. Ende *ontbr.* — te waren. 467. I. niente. 468. H. die *ontbr.* — dede *ontbr.*; I. Ende Moyses teekene m. . I. zo *ontbr.* 470. I. H. gh. r. l. d.

(I. Fol. LXVIII. r. 1.) Want hine heeft, clein noch groot,
Verdient enigher doot.""
Die Joden antwoorden nu:
»Du bist zijn jonghere — dat bistu —
Ende werkes al na sine woort."
Nichodemus sprac: »Nu hoort:
Is die rechter sijn jonghere, bi di
Dat hine gherne hilde vri
Ende verlooste uut uwer macht?
Daer omme heeften des keysers cracht
In dese waerdicheit gheset,
Om dathi elken sal doen wet."
Die Joden worden erre doe,
Ende spraken Nichodemus toe,
Alse honde die op andren schieten:
»Sire waerheit moetstu ghenieten,
Ende deel met hem hebben te samen."
Nichodemus seide: »Amen!
Dit ontfa ic al ghereit,
Ghelijc dat ghi hebt gheseit."
Doe seide een Jode, die daer quam voort:
»Rechtere, mach ic spreken een woort?"
Die rechter seide: »Ja du."
— »Here," seide hi, »ic segghe u,

Vs. 471. H. cleene. 474. H. best oec sijn; I. dat *ontbr.* 475. I. wercx — wordt; H. wercs — sijn. 477. H. de rechtre; I. rechtere s. j. bedy. 479. H. ute uwer cracht; I. uwer crachten. 480. I. Al h. d. k. machten; H. k. macht. 482. I. Om *ontbr.* — soude. 484. I. H. spr. Nycodemum. 485. H. Als — andere; I. anderen. 486. I. moestu; H. moefstu. 487. I. H. tsamen. 488. I. sprac. 490. I. H. ghijt. 491. H. s. en J. 492. H. Rechtre, maghic spr. en w. 493. H. rechtre; I. rechtere sprac. 494. H. seidi, soe zegghic u; I. hij, zo zeg ic u.

Ic lach achtendertich jaer
(I. Fol. LVII. r. 1.) Op mijn bedde van ziecten zware.
Jhesus quam eens al dare,
Ende ghenas openbare
Beseten liede vele, twaren,
Ende die anders ooc ziec waren.
Doe droechmen mitten bedde mi
Tote Jhesum, ende hi
Sprac te mi eer yet lanc:
»Doch wech dijn bedde ende ganc."
Ende ic dede mijn bedde wech ter vaert,
Ende ghinc ghesont thuus waert."
(Fol. LXVIII. r. 2.) Die Joden seiden te Pylatum dan:
»Her rechter, nu vraecht den man
Op wat daghe hine ghenas."
Doe seide die man: »Het was
Saterdach, doe dit ghevel."
— »Her rechter, wi seident u wel,"
Spraken die Joden, »dathi
Den Saterdach niet en hout vri,
Ende die duvele dan uut coort."
Doe quam daer een Jode voort:
— »Heer rechter," sprac hi, »wilt mi horen:
Blint so was ic gheboren;

Vs. 495. I. drieendertich; H. jare. 496. I. ziecheiden zwaer. 497. I. daer. 498. I. gh. my openbaer. 499. I. Besetene l. te waren. 500. I. die oic a. z. 502. I. Te Jherusalem. 504. H. Doe. 505. I. Ende *ontbr.* 506. I. Ende ic ghinc te hant th. 507. I. tote Pylatus; H. te Pylaten. 508. I. richtere; H. rechtre; I. H. vraeght. 509. I. H. d. dat hine. 510. I. Die man seide h. w. 511. I. Tsaterdaechs; H. Saterdaeghs. 512. H. rechtre; I. Heer richtere. — u *ontbr.* 514. H. niene houdt. 515. H. Entie duvle d. ute; I. cort. 517. I. Her rechtere. — mi *ontbr.*; H. Her rechtre, spr. hi, nu w. 518. I. so *ontbr.*

Ende daer Jhesus liden zoude,
Riepic op hem also houde:
» Davids zone, wilt mijns ontfermen!"
Ende hi hoorde mijn carmen,
Ende leide op mijn oghe zijn hant,
Ende doe sach ic alte hant."
Een ander Jode trat ooc voort,
Ende seide: » Heer rechter, nu hoort:
Ic was al crom; — dat ic so was,
Met enen woorde hi mi al ghenas."
Een ander sprac ten selven male:
» Ic was lazers altemale:
Met enen woorde ghenas hi mi."
Een wijf stont ooc daer bi,
Diemen noemet Veronica.
— » Ic was ziec," sprac si hier na,
» Vander bloet sucht twalef jaer.
(E. Fol. LVII. r. 2.) Doe quam ic hem so naer,
Dat ic eens sijn cleet taste,
Ende voort aen haddic raste
Mijns onghemaecs, ende was ghenesen."
Die Joden spraken: » Wi lesen
In onse wet al over al,
Dat gheen wijf tughen en sal."
(I. Fol. LXVIII. v. 1.) Doe riepen daer int ghemeen

Vs. 522. I. hij h. te hant m.; H. hi h. thant m. 524. I. H. raghic. 525. H. tard; I. trat dair v. 526. I. H. her; H. rechtre. 527. I. so *ontbr.* 528. I. H. al *ontbr.* 529. I. ander Jode sprac. 530. I. l. weet wale. 532. H. stoet; I. stoet hier oic by. 533. I. H. noemt. 535. I. H. socht; I. jare. 536. H. ic eens hem; I. nare. 538. I. voortane; H. vordane. 539. I. onghemaecx, ic w. 541. I. *Het eerste* al *ontbr.*

Vele liede over een:
»Hi is prophete ende goet man,
Die scone miracle doen can,
Dien de viande sijn onderdaen."
Toten papen spraken si zaen:
»Waer omme en ghebieddi niet aldus
Den quaden gheesten, alse Jhesus?"
Some zeiden si mede,
Hoe Jhesus opstaen dede
Lazarum ende sijn leven gaf,
Die vier daghe doot lach int graf.
Pylatus wert te hant vervaert.
Doe sprac hi dus ten Joden waert:
»Waer bi wildi, ghi Joden,
Dit onnosele bloet doden?"
Doe dede Pylatus te heme
Comen den selven Nichodeme,
Ende die twalef Joden die ghi
Voren hoordet noemen mi,
Die ghetughet hadden openbare,
Dat Jhesus gheen keefskint en ware.
— »Gheraet mi," sprac hi, »des biddic u,
Wat ic hier mede mach doen nu;
Want ic duchte in minen waen,

544. I. Vele Joden v. 545. I. H. ende gherecht m. 546. I. H. ekene d. 547. I. die v. 549. I. en *ontbr.*; H. ghebiedi. 550. I. den bosen gh.; H. als. 551. I. Zomme. 554. I. daghe lach doot H. Daer menech Joede stoet omt graf. 555. H. thant. 556. I. al- 557. I. Waer omme w. 558. I. H. onnosel. 559. I. Ende Pyl. te. 561. I. H. Joden *ontbr.* 562. I. Hier voren h. seggen mi; H. zegghen mi. 563. I. ghetuucht; H. ghetuight. 564. I. H. Dat is gh.; I. keeskint. 565. I. H. Gheraedt; I. hij, ic bids u. 566. mct. 567. I. d. na m.

Dat tfolc elc andren mach verslaen."
— » Wine wetens wat doen," spraken si doe:
» Wel ghewordens hem diet bringhen toe!"
Doe sprac Pylatus, twaren,
Tot allen den Joden die daer waren:
» Het heeft een zede gheweest tote nu,
Datmen plach te latene u
Enen ghevanghenen, alst Paesdach was.
(E. Fol. LVII. v. 1.) Ic hebbe enen, hiet Barrabas,
(I. Fol. LXVIII. v. 2.) Die van manslachte is ghevaen;
Ende want ic niet en can verstaen
Dat Jhesus, cleine ofte groot,
Verdient heeft der doot,
Wien willic u dan quite laten?"
Doe riepen si tote Pylaten:
» Doet wech desen man,
Ende laet ons quite Barraban."
— » Wat doe ic dan," sprac Pylatus,
» Met Jhesum, diemen heet Cristus?"
Si spraken doe met eenre druust:
» Hi sal wesen ghecruust!"
Voort ooc zo zeiden si:

Vs. 568. I. tvolc elc anderen sal v. 569. I. H. wat doen *ontbr.*; I. w. niet; I. H. spr. die Joden doe. 570. I. H. Wel *ontbr.*; I. Ghewerdes; H. Ghewerds hen. 571. H. Doe soe sprac; I. te waren. 572. I. Tote alden; H. Tote al dien. 573. I. h. gh. een z. t. 575 en 576 in I., *met twee versen meer, aldus:*

Eenen ghevangenen, alst quam Paeschdach,
Was quite sonder ander verdrach.
Nu heb ic eenen, sijt zeker das,
Ghevaen, die hiet Barrabas,

576. H. heet. 581. I. Dien wil ic. 583. I. H. Doet ons w. 584. I. quiten. 585. H. doe ic doe, sprac. 587. H. doe *ontbr.* — ere druist I. eere. 588. I. Wij willen dat hij zij gh. 589. H. zo *ontbr.*

» Ist dat ghine laet vri,
So en sidi niet des keysers vrient.
Hi en heves ooc niet verdient,
Want hi seide openbare,
Dathi Gods zone ende coninc ware:
Lichte ghi begheert ooc dat hi
Onder den keyser een coninc si."
Pylatus wert te hant erre.
— »Altoos," sprac hi, »maecti werre
(So daden u vordren) ende perlement,
Datter waerheit wel is bekent,
Ende ghi waert oit quaet ende fel
Den ghenen die u daden wel."
— »Wie dede ons wel?" spraken si.
— »U here u God," seide hi,
»Die uwe vorders verloste scone
Uter macht van Pharaone,
Daer si verdruct waren zwaer.
Uut Egypten leidde hise daer,
Ende door die zee ghemeen,
Dat hem twater niet en ghereen;
In die woestine voedde hise met
Met manna ende voglen vet,
Ende drinckedse mit watre mede,

591. I. So ne sij dij; I. H. skeysers. 592. H. Hine; I. Hine heeft a u niet. 594. H. godsone. 595. H. Lichte begherdi oec; I. Lichgheerde hij oec. 597. H. thant. 599. H. uwe; I. vorderen. 600. lat ter. 601. I. Ende waren oyt. 603. I. Wye daden. 604. H. h.; I. H. sprac hi. 605. I. u vorderen; I. H. verloeste. 607. H. si. 608. H. Ute Eg. leiddise. 609. H. dore. 610. H. hen; I. H. er; H. niene. 611. H. voeddise. 612. I. ende met voghelen; H. met v. 613. H. drinkese; I. drinctese met borne mede.

(I. Fol. LXIX. r. 1.) Dathi hem uten stenen springhen dede;
Die [wet] hi hem daer toe gaf.
(R. Fol. LVII. v. 2.) Nochtan ghinghen si hem af,
Ende en kendens groot noch half,
Ende aenbeedden een calf,
Datsi van metale ghieten daden,
Haers selfs Gode in smaden;
Ende doe haer God dit wreken woude,
Verbadse Moyses also houde.
Dit so weetti ooc alle wel.
Nu haetti ooc ende sijt fel
Jhesum, uwen coninc."
Pylatus stont op met deser dinc,
Ende woude uter vierscaren gaen.
Doe riepen die Joden zaen:
» Wi lien dattie keyser coninc es,
Niet Jhesus, des sijt ghewes.
Doe Herodes quam te voren
Dat een coninc ware gheboren,
Alsoot hem te voren brochten
Drie coninghen diene zochten,
Dede hine zoeken also houde,
Om dat hine doden woude.
Joseph, zijn vader, nammen te hant,

Vs. 614. I. H. hem *ontbr.* — steene. 615. H. De wet hi hen; I. Die wet die hij. 617. I. kendene al no h. 618. I. Maer aenbedes; H. Maer anebeedden. 619. I. van eere gh.; H. van ere gh. 620. I. in veremaden. 621. I. H. Ende *ontbr.* 623. H. wetti; I. weet ghij; I. H. ooc *ontbr.* 624. I. Nu zo haedt ty ende. 625. I. Jhesomme. 626. H. stoet — derre. 627. I. wilde. 629. H. ghien; I. H. dat die; I. k. ons c. 633. I. wair. 634. H. coninghe; I. Die drie coninghe ende sochten. 635. H. Dedine. 636. I. soude. 637. I. H. nammene; H. thant.

Ende voerden in Egypten lant.
Doe dede Herodes, twaren,
Die kindre van twee jaren
Doden, ofte daer beneden,
In Bethleem der steden."
Doe Pylatus dit verstoet,
Wert hi versaghet in zinen moet.
Toten Joden sprac hi mittien:
»Is hi dit, die ghene dien
Herodes zochte? zegghet mi."
Si antwoorden: »Dit zelve is hi."
Pylatus wert noch meer vervaert.
Sine hande dwoech hi ter vaert,
Ende sprac voor tfolc dat daer stoet:
»Ic en wille des gherechts mans bloet
Scout hebben noch misdaet:
Dat siedi wel die hier staet."
Doe riepen die Joden ghinder:
LVIII. »Sijn bloet si op ons ende op onse kinder!"
Doe dede Pylatus zonder beiden
Jhesum voor hem leiden,
Daer hi in zine dingbanc zat.
Tote Jhesum sprac hi dat:
»Ic sal di gheselen doen na dat statuut,
Dattie oude princhen gaven uut;

638. I. voerdene; H. voerdenne. 639. I. te waren. 640. I. Alle kinder; H. kindere. 641. H. of. 642. I. Te B. in der. 643. I. Pyl. 644. I. versaecht; H. versaeght. 646. I. hi *ontbr.* 647. I. 649. I. werdt doen m. 651. I. H. Hi sprac; H. vore; I. tvolc. I. en *ontbr.* 653. I. Gheene scult. 656. I. si *ontbr.*; I. H. k. 658. I. Jhesomme; H. vore. 659. I. sijn. 660. I. Tote Jh. nm. 661. I. sal u doen gh. na de statute; H. na tstatuut. 662. Dat doude; I. Die doude — ute.

Want dijns selfs gheslachte heeft di
Over sculdich gheproevet mi."
Dit was te hant ghedaen.
Doe so hiet Pylatus zaen
Jhesum anden cruce slaen.
Doe so sachmen Jhesum gaen
Uter vierscaren te sijnre passien waert,
Met tween dieven ghescaert,
Daer hi tusschen hem beiden was:
Deen hiet Gysmas, dander Gesmas.
Dus ghinc hi mit desen convente
Ter steden vanden tormente.
Daer daden si uut sine cleder,
Ende bonden hem omme weder
Een linen cleet, ende hebben hem met
Een doornen crone opt hooft gheset.
Aen dat cruce hinc hi al daer
Tusschen twee dieven, dats waer:
Ter rechter ziden hinc Gysmas,
Ende ter slincker Gesmas.
Jhesus sprac: »Vader, en wreect dit niet!
Ten weet niet wat het doet, dit diet."
Sine cleder deelden si.
(I. Fol. LXIX. v. 1.) Tfolc dat daer stont bi

Vs. 663. I. Want *ontbr.* 664. I. Oversculdich; I. H. gheproeft. 665. I. was alte h.; H. thant. 667. I. Jhesomme an een; H. ane enen. 668. H. Daer soe. 669. H. vierscare taire; I. tsiere passie. 671. H. hem. 672. I. H. ende dander. 674. I. H. Toter stede; H. van dien. 675. I. sij hem uut; H. se hem uut. 677. I. Een zijden cl. 678. H. Ene dorne; I. doorne — op thooft. 679. I. Ane den; H. Ane dat; I. H. al *ontbr.* 680. H. dieve; I. H. dat es. 681. H. zide. 682. H. slinkere; I. sl. zijde G. 684. H. En w.; I. Sij en weten wat zij doen niet. 685. H. cleedere; I. H. zoe d. 686. I. Dat volc dat stont daer bij; H. stoet.

Bespottene, dat is waer.
Der papen princhen, die daer
Stonden, ende die oudren mede
Spraken onder hem daer ter stede:
» Ander liede maect hi ghesont,
Ghenese hemselven te deser stont!
Of hi Gods zone is, so ga af,
Alse hi zelve te verstane gaf."
Riddren stonden daer also wel,
Fol. LVIII. a.) Die ooc met hem maecten spel.
Si mengheden galle ende asijn,
Ende settent anden mont zijn,
Ende boden hem drincken alsoe,
Ende spraken hem aldus toe:
» Ist dattu der Joden coninc zijs,
Verlosse diselven dijns lijfs."
Longius ontdede met groten ghere
Jhesus zide mit enen spere,
Daer bloet ende water uut ran.
Pylatus dede scriven dan
An tcruce daer hi ane hinc:
» Dit is Jhesus, der Joden coninc."
In Ebreeusch, in Griecsch ende in Latijn
Moeste dit daer ghescreven sijn.

Vs. 687. H. Bespottenne. 688. I. prince. 689. H. Stoeden entie ouderen; I. oudere. 690. H. hen; I. H. daer *ontbr.* 691. I. lieden; H. maecte. 692. H. teser. 693. I. Es hij G. zone, so; H. Es hi godsone, toe. 694. I. H. Als. 695. I. Ridders — dair oic a.; H. stoeden. 697. I. H. mingden; I. al daer g. e. aysijn. 698. I. setten; H. ane len. 701. H. Es dattu. 702. I. Verloesse dij selven, want lijs; H. Verloes di zelven, wantus lijs. 703. H. ondede. 704. I. Cristus. 707. I. H. Aent cr.; I. an. 708. H. Dits. 709. I. In Hebreusche. 710. I. daer *ontbr.*

Doe seide die een dief, Gysmas,
Die ter rechter ziden ghehanghen was:
» Is dattu Cristus biste, zoe
Verlosse diselven ende ons daer toe."
Doe sijn gheselle dat hoorde,
Scaut hine vanden woorde:
— » En ontsiestu," sprac hi, » Gode niet,
Die hier staet in dit verdriet?
Wi hebben te rechte loon ontfaen
Van dat wi hebben misdaen,
Maer dese en dede noit quaethede."
(I. Fol. LXIX. v. s.) Doe sprac hi noch ende zede:
» Here, ghedenct mijns tier tijt
Alse ghi in u rike zijt."
Jhesus sprac: » Du salte, dat zegghic di,
Huden zijn int paradijs met mi."
Doe wertet doncker in die werelt wijt
(Het was omtrent sexten tijt),
Ende bleef ooc doncker alsoe
Toter hogher noenen toe.
Des tempels zeil daer ter stede
Scoorde in tween sticken mede.
Mettien so riep Jhesus

Vs. 711. I. H. deen dief, Gesmas. 712. I. H. ter slincker z.; I. ghehanghen *ontbr.* 713. I. H. Eist d. Cr. bist. 714. H. Verloese; I. Verloesse; H. selven *ontbr.* 715. I. Doen dit sijn gh. h. 716. H. Scout; I. Versprac h.; I. H. van dien. 717. H. onsiestu. 718. I. H. staes. 720. I. Van dien dat; H. wi hier h. ghedaen. 721. I. H. Maer *ontbr.* 723. I. te dier. 724. I. H. Als; H. uwen. 725. H. du sout; I. du saels, zeg ic dij. 726. H. Heden int p. sijn met; I. Noch heden int p. sijn met. 727. H. wardt; I. wert — inder. 728. I. sexetijt; H. sexte tijt. 731. I. dair tier. 732. I. Scuerde in twee. 733. H. Met dies; I. so *ontbr.*

Met groter stemmen aldus:
» Vader, inden handen dijn
So bevele ic den gheest mijn!"
Ende te hant doe hi dat seide,
Gaf hi den gheest, zonder beide.
Doe Centurio hadde ghesien
Dese wondre daer ghescien,
Dancte hi Gode ende sprac dan:
» Seker, dit was een gherecht man;"
Ende dat volc, dat daer stoet,
Wert versaghet in sinen moet,
Ende clopten voor haer herten doe,
Ende keerden thuus waert alsoe.
Centurio vertrac te hant voort
Dathi ghesien had ende ghehoort.
Doe Pylatus dat verstoet,
Wert hi zo droeve in sinen moet,
Dathi binnen dien daghe omme dat
Noch en dranc noch en at.
Die Joden dede hi tote hem comen.
— » Hebdi," sprac hi, » vernomen
Die dinghen die daer sijn gheschiet?"
Si seiden: » Daer an en leghet niet:
Ten was eclipsis der zonnen maer,
Also si pleecht op sulc jaer."

Vs. 735. I. in die h. 736. I. So *ontbr.* — Beveel; H. bevelic. 737. . thant. 740. I. wondere. 742. I. Seker *ontbr.*; H. en gh. 744. I. vraecht; H. versaeght. 745. I. clopte voer therte; H. vor hore. 746. Ende ghinghen th. 747. I. Cent. te h. vertrac v.; H. Cent. thant rtrac v. 748. H. Wat hi; I. H. hadde. 749. I. H. dit. 751. I. H. ij in dien d. om. 752. I. H. Noyt en. 753. H. dedi; I. te hem. 754. hij, yet v. 755. H. dinghe. 756. I. ane en leecht; H. an gheleeght. 57. I. H. Het was; H. eclyps.

Jhesus vrienden stonden daer
Van verren ende zaghen naer,
Ende wive die hem volchden na
Uten lande van Galylea,
Ende scouweden Jhesum van verren ane
Met menighen groten trane.
Te hant quam een man hier na,
Joseph van Arismathia,
Dats een stat inder Joden lant.
Dese man hi was becant
Een goet man ende gherecht,
Ende en hadder niet mede gheplecht,
Noch ghevolghet, lude noch stille,
Der Joden ghetughe noch haren wille;
Mar hi was zalichlike
Verbeidende Gods rike:
Joseph was sijn name.
(E. Pol. LVIII. v. s.) Hi verbat Jhesus lichame
Pylatum, diene hem gherne gaf.
Den lichame dede hi af,
Ende wantene in een zuver cleet,
Ende leidene in sijn graf ghereet,
Int welke dat voor dien dach
Noit ander mensche en lach.
Doe die Joden vernamen dat

Vs. 759. H. vriende stoeden. 760. I. ende hoirden n. 761. I. H. volgeden. 763. I. Ende saghen Jh.; H. sc. Jhesus. 765. H. Thant q. en m.; I. q. h. na een m. 766. I. H. Joseph *ontbr.*; I. Van Ar. segic dan. 767. I. Dat es; H. ene. 769. I. ende een gh.; H. ende en gh. 770. I. H. hadde; I. met. 771. I. H. ghevolght; I. l. of st. 773. I. Der Joden vroughen no; H. Der Joeden wroeghen noch. 775. I. sinen; H. sine. 776. I. v. Gods l. 777. I. H. Pylaten. 778. I. hij doen af; H. dedi doen af. 781. I. In w.; I. H. vore. 782. I. H. m. in en.

Dat Joseph den lichame verbat
Ende ten grave hadde ghedaen,
Ghinghen si te hant na hem staen,
Ende na die twalef die te voren
Jhesum in wette seiden gheboren,
Ende Nichodemum daer toe,
Ende na dandre die doe
Hadden voor Pylatus oghen
Jhesus goede werken vertoghen,
Also ghi voren hebt ghehoort:
Fol. LXX. r. 2.) Ende si en dorsten niet comen voort.
Doe si hem alle borghen dus,
Toende hem allene Nichodemus,
Want hi was der Joden vorste.
Die Joden vraechden hem hoe hi dorste
In die synagoghe comen, bidi
Hi hadde gheweest volgher Cristi,
Ende des hi ghenieten sal
Dies moetti ghenieten al
In dander werelt te zamen.
Doe sprac hi: »Amen! Amen!"
Joseph quam ooc voort doe,
Ende sprac den papen dus toe:
»Waer bi stoordi u omme dat
Dat ic Jhesus lichame verbat?

Vs. 784. I. H. Dat *ontbr.* 785. I. hadden. 786. H. thant. 788. I. h. te w. 789. H. Ende na Nich.; I. daer *ontbr.* 790. I. dandere. 91. I. voir Pylaten o. 792. H. werke; I. betogen. 793. I. Alse; H. vo-t. 794. H. si *ontbr.*; I. En d. zij niet. 795. H. hen; I. allen. 796. Toechde. 798. H. hem *ontbr.* 799. I. s. sijn bedy. 800. I. H. volbere. 801. I. dies. 802. H. Des; I. H. moetstu. 804. I. Hij sprac oe; H. Amen *driewerf.* 806. H. dien; I. H. aldus. 807. I. Waer mme st.; I. H. om. 808. I. H. Dat *ontbr.*

Dat is waer: ic dedene af,
Ende leidene in mijns selfs graf,
Ghewonden in een cleet rene,
Ende decte tgraf met enen stene."
Joseph wert te hant ghevaen
Ende in vaster hoede ghedaen,
Ende si seiden hem openbare,
(E. Fol. LIX. r. 1.) Dathi niet waerdich en ware
Datmen graven zoude in die aerde,
Maer in sijnre groter onwaerde
Soudemen sijn vleesch, na sijn leven,
Den beesten ende den voglen gheven.
Doe sprac Joseph mettien:
» Dit is ghelikenisse van dien
Dat hem Golias verwaende
Ende David doden waende,
Dien God halp inder noot.
Die prophete seit albloot:
» Gheeft mi op die zake,
Ic sal selve doen die wrake." "
Doe wert Pylatus meer vervaert,
(I. Fol. LXX. v. 1.) Ende dwoech sijn hande ter vaert,
Ende sprac met innighen moede:
» Ic ben onsculdich van desen bloede,
Als ic te voren dede verstaen.

Vs. 809. H. Dats. 810. I. leydenne. 811. H. en. 812. I. Ende ic d. 813. H. thant. 814. I. in een vaste; H. vaste. 817. H. meane; I. H. in deerde. 818. I. sijnre *ontbr.*; H. sire. 819. I. na sinen l. 820. I. voghelen. 822. H. Dits. 824. I. Ende Davitte; H. Ende Davite. 825. I. h, uter n. 826. I. seghet; H. zeeght. 827. I. op dese s. 828. I. doen dij wr. 832. I. H. van sinen bl. 833. I. H. Alsoc.

Doe antwoorde di mi zaen:
»Sijn bloet si, meerre ende minder,
Op ons ende op onse kinder!"
Ende ic vruchte dat Gods gramheit
Comen sal, alse ghi seit,
Ende zwaerlijc op u sal wesen."
Joseph wert met desen
In een sterke camer ghedaen,
Daer hi vaste in was ghevaen,
Daer gheen veinstre aen en was.
Ende Annas ende Cayphas
Besloeghen vaste die dore,
Ende setten daer goede hoeders vore:
Ende also zoude hi ligghen dare
Tote Saterdach leden ware.
Na desen Zaterdach so quamen
Alle die papen te samen,
Die Leviten ende ander Joden,
Om datmen Joseph zoude doden,
Ende datmen daer visieren zoude
Wat dode hi sterven woude.
Doe die raet vergadert was,
Fol. LIX. a.) Hieten Annas ende Cayphas
Datmen Joseph brochte voort.

Vs. 834. H. antwerdet; I. a. hij mi. 835. I. zij mi meere. 836. I. ons k. 837. I. ic duchte. 838. I. H. als ghij hebt gheseit. 839. I. op hem sal. 841. I. H. eene st. camere. 842. H. vaste *ontbr.* — inne; . was bestaen. 843. I. gheene; H. enghene; I. H. ane. 845. I. H. Verslooghen. 846. I. Ende lieten dair; H. Ende lietender g. hoede. 847. H. soudi. 848. I. H. Tote dat Sat. 849. I. Inden Sat.; H. Na hem. — so *ontbr.* 851. I. dander. 852. I. H. dm. Josephe. 853. I. H. woude. 854. I. doode dat hij; I. H. soude. 855. H. ghegadert. 856. I. Hiet. 857. I. Dm. Joseppe; H. Dm. Josephe.

Haer ghebod was zaen ghehoort.
Men ontsloet die dore alte hant,
Diemen wel ghesloten vant,
So dat haer en lette niet,
Maer Joseph en vantmen niet.
Doe dat die Joden vernamen,
Die daer alle stonden te samen,
Waren si zere te barenteert
(I. Fol. LXX. v. 2.) Ende van wondere al ontkeert.
Daer si aldus in wondre staen,
Coomt een ridder in ghegaen,
Die een hadde gheweest daer af
Die hoedde ons heren graf,
Ende brochte hem nuwe mare:
— »Ghi heren," sprac hi, »hoorter nare:
Ic sal u zegghen nuwe dinghe:
Het quam een grote aerdbevinghe,
Daer wi biden grave laghen;
Den ynghel Gods dat wi zaghen
Den steen of doen allene,
Ende ghinc sitten opten stene.
Sijn aenscouwen, zonder waen,
Was als een blixeme ghedaen,
Sijn cleder wit als een snee.
Van vare wert ons so wee

Vs. 859. I. H. al *ontbr.*; H. thant. 860. I. Dm. vaste; I. H. besloten. 861. I. H. hare. 862. H. Maer Josephe. 864. H. stoeden; I. H. tsamen. 866. H. wondre. 867. I. Ende dair zij dus in wondere. 868. H. en. 869. H. en. 870. I. hoede; H. hoedden. 871. H. hen; I. uyemare. 872. I. hoort hier n. 873. I. nyeuwe mare. 874. H. ene; I. groot eertb. dare (*om de schrijffout in het vorige vers te vergoeden*). 876. I. die wij. 877. I. H. af. 878. I. H. Ende bij gh. 880. H. ene. 881. H. Sine cleedre — en; I. als die snee. 882. I. H. vare was ons.

Dat wi alse doot laghen daer.
Doe hoorden wi den ynghel openbare
Jeghen die vrouwen spreken,
Die daer ten grave quamen ghestreken.
Hi seide: »En ducht u niet: wi weten wel
Dat ghi Jhesum soect — ende niement el —
Die ghecruust is: hi is opverstaen,
Ende voren in Galylea ghegaen,
Also hi te voren seide:
Siet hier die stat daer men in leide.
Hine is hier niet, dat ghijt wet.
Nu gaet henen al onghelet,
Ende zegt zinen jongheren dathi
Fol. LIX. r.) Uten grave verresen si
Ende is te Galilea waert." "
Die Joden worden meer vervaert;
Doe si hoorden dese tale,
Deden si te hant altemale
Die ridders voor hem comen,
Fol. LXXI. r.) Die ware ten grave hadden ghenomen.
Si vraechden hem openbaer:
»Jeghen wat vrouwen sprac dinghel daer?
Ende waer om en greeptise niet an?"
Die riddren antwoorden dan:
»Om dat wi alse dode laghen,

Vs. 883. H. als doede; I. doden. 884. H. hoerde; I. H. openbaer. 887. I. en *ontbr.*; I. H. n. ic weet wel. 888. H. niemen. 889. I. opgestaen. 890. H. vore. 891. I. hij van eersten s. 892. H. de — menne. 893. H. Hi nes; I. niet ongheledt. 894. H. al *ontbr.*; I. Nu *ontbr.* — h. dair ghise wedt. 900. I. Sij daden te; H. Ende daeden thant. 901. I. ridderen; H. riddren vor hen. 903. H. hem; I. hem *ontbr.* — openbare. 904. I. dare. 905. I. H. ommc; H. greepdise an. 906. I. ridderen a. hem d. 907. I. also.

Doe wi Gods ynghel zaghen:
So sere waren wi ontdaen:
Hoe zouden wise dan ghevaen?"
Die Joden spraken: »Bi onsen here!
Wine ghelovens min noch mere."
Die ridders antwoorden doen:
»Ghi hebt hem meerre wonder zien doen,
Dies ghi en ghelovet niet:
Hoe zoudi ons gheloven yet?
Maer weet dathi leeft, zonder waen,
Dien ghi ant cruce daet slaen;
Ende wi horen hier alte hant
Van Joseph, dien ghi metter hant
Vinghet, om dathi Jhesum was hout,
Ende dat ghine leit in u behout,
Ende besloeghet vaste die dore,
Ende leidter uwe hoeders vore:
Ende als ghi weder quaemt ter doren,
Haddi Joseph verloren.
Levert Joseph, uwen gast,
Dien ghi in die camere sloot so vast,

Vs. 909. H. warewi. 910. H. soudewise. 912. I. gheloeven u min; H. gh. u min. 913. H. riddren; I. ridderen a. hem d. 914. H. wondre. 915. H. Die. 916. H. souddi. 918—921 in I., *met twee versen meer, aldus:*

Dien ghij aen tcruce deedt slaen,
Ende es weder in sijn lijf;
Ende wij hoeren hier, sonder blijf,
Dit van Joseppe te hant,
Dien ghij vingt metter hant,
Om dat Josep Jhesum was houd,

918. H. ane dcruce daedt. 920. H. Van Josephe. 921. H. Vinght. 922. I. H. Ende *ontbr.* — leidt; H. uwe. 923. I. versloucht; H. versleght. 924. I. leidt daer u hoede. 925. I. weder *ontbr.* 926. H. Josephe. 927. I. Joseppe; H. Josephe. 928. I. ghij besloten hadt so.

Wi zullen u leveren Jhesumme,
Dien wi hoeden in sine tomme."
Die Joden seiden: »Nu besiet,
Joseph en sullen wi u leveren niet:
Hi is in Arismathia."
— »Ende Jhesus is in Galylea,"
Spraken die riddren doe,
Fol. LIX. v.a. col. LXXI. r.a.) »Alse dinghel sprac den vrouwen toe."
Doe die princhen vanden papen
Ende doudre vanden Joodscapen
Hoorden dese zelsiene mare,
Waren si in groten vare,
Ende maecten enen zonderlinghen raet,
Ende seiden: »Het ware ons quaet,
Dattie mare van deser zake

Vs. 929. I. l. Jhesomme. 930. I. Die; H. hoedden — tumme. 932. I. Josephe en selewi levren; I. u *ontbr.* 933. l. in Aromathya. 935. ridderen. 936. I. Als; H. Alsoe. 938. H. doudere; I. dandere. 939—942 *in* I., *met vier verzen meer, aldus:*

Dese mare hadden verstaen,
Seiden zij den drien saen:
» Houdt der wedt ghebode,
Ende lijdt der wairheit vor Gode
Van desen selsender dinghen."
Dese drie seiden handelingen
In haren heymeliken raet:
» Het ware ons algader quaet,

Te weten: de afschrijver, door de toevallige gelijkheid van vs. 927 vlg. met 937 vlg. misleid, had eerst vijftig verzen overgeslagen; maar, zijne fout bemerkende, heeft hij die trachten te herstellen, door de te vroeg geschrevene verzen op zijne wijze aan den zamenhang alhier vast te knoopen. Hij heeft echter door het een en ander (zoo als hij meermalen doet) louter onzin voortgebragt. Gelukkig nog, dat hij de hier te ongepas ingeslopene verzen op hunne plaats herhaald heeft. 939. H. zelsene. 941. H. enen heimeliken r. 942. H. Si s. 943. I. Dat die m.; H. Dat de m.

Onder tfolc uut brake;
Want tfolc zoude met allen
Te Jhesum lopen en[de] aen hem vallen,
Ende zo bleven wi onteert."
Doe wart haren raet also ghekeert,
Datmen hem, die hoeden tgraf,
Herde vele ghels gaf,
Om datsi maken zouden mare
Dat hem Jhesus lichame ware
Ghestolen inder nacht diep,
Doe tgheselscap lach ende sliep;
Ende al waert dattet zo quame
Dat Pylatus dit vernáme,
Si zoudent wel also bedriven
Datsi onghemoit zouden bliven.
Die ridders namen tgheniet,
Ende seiden also men hem hiet;
Maer die warighe mare
Was haren woorden contrare:
Die rechte waerheit, groot ende smal,
Brac uut al over al.
Twee papen so quamen daer na,

Vs. 944. I. tvolck; I. H. ute. 945. I. tvolc. 946. H. ende aue; I. Aen Jhesumme l. ende v. 947. H. blevewi ondeert. 948. H. hoer; I. Dair wert hare wedt also verkeert. 949. H. hen; I. H. hoedden. 950. I. v. goets gaff. 951. I. sij souden m. m. 952. H. hen. 953. H. inden. 954. I. en. 955. I. H. dat soe. 956. I. dat v. 958. I. onghemoedt. 959. H. riddren; I. ridderen nament gheniet. 960. H. hen. 961. I. dat w. 964. H. ute; I. uut ende ute over. 965—969 in I.; *met twee verzen meer, aldus:*

Een quam doe hier na,
Die Phinees hiet, ende Oda:
Pape was hij inder wedt,
Ende ghebiedere vander wedt.

Hieten Phinees ende Oda,
Die ghebieders waren vander wet,
Ende Aggeus, die Levite, met.
Dèse drie liede quamen
Uut Galylea te zamen
In Jherusalem ter synagoghen,
Ende seiden voor der papen oghen:
» Den selven Jhesum dien ghi
Cruustet, dien zaghen wi
Opten berch van Oliveten,
Daer hi selve was gheseten
Met sinen elf jongheren,
Ende sprac aldus te hen:
» Gaet over al in aertrike,
Ende predict den volc ghemeenlike,
Ende doopt inden name des vader
Ende tsoons ende tsheilichs gheest algader:
Die ghedoopt is ende gheloven zal,
Die sal behouden bliven al."
Hier na saghen wine, twaren,
Opwaert te hemele varen."
Doe die voorste vanden papen
Ende doudren vanden Joodscapen
Dese mare hadden verstaen,

Elc van desen, verstaet,
Ende Aggeus, een pape ende raedt,
Dese drie lieden quamen

966. H. Die hieten. 967. H. ghebiederen. 972. H. vore. 973. I. . 974. H. Crucet. 977. I. twalef. 978. I. hem. 979. I. eerde- 980. I. H. volke. 981. I. svader; H. tsvaeder. 982. I. H. Ende .; I. ende *ontbr.*; H. des heylechs gheests; I. H. te gader. 984. . Die *ontbr.* 985. H. saghe; I. zaech wine te waren. 986. I. H. a hemel. 987. I. vorsten. 988. I. doude; H. doudere.

Seiden si den drien zaen:
» Hout der wet ghebode,
Ende lijdt der waerheit voor Gode
Van deser zelsienre dinghen."
Dese drie seiden haestelinghen:
» Sijt des zeker ende ghewes:
Leeft die here, die God es
Abrahams, Ysaacs ende Jacobs mede,
So hebben wi u die waerhede
Gheseit in zekeren woorden."
Doe die Joden dat hoorden,
Daden sise zweren onghelet
(I. Fol. LXXI. v. s.) Opten boec van Gods wet,
Datsi hier of nemmermeer woort
En souden vertrecken voort,
Ende gaven hem na dat
Vele van haren scat,
Ende hebbense na dat
Uut Jherusalem der stat
Met drien boden ghesant,
Die elken leidde in sijn lant,
Om datsi daer bi zouden
Jeghen niemene tale houden.
Hier na zaen zo quamen
Die Joden alle te samen,

Vs. 990. I. ten. 993. H. lijt — vore. 993. I. desen; I. H. selsander; H. dinghe. 994. H. Die drie; I. H. handelinghe. 997. I. Abraham, Yzaac e. Jacob m. 998. H. hebbe. 999. H. Gheseeght. 1001. H. se *ontbr.* 1003. H. Op den; I. vander Gods. 1006. I. H. af; I. nemmeer wordt; H. nemmer. 1005. H. hen; I. H. datte. 1006. I. H. scatte. 1007. I. se te hant na; H. se thant na. 1008. H. Ute. 1010. I. H. sijn hant. 1011. I. Daer bij om dat sij souden. 1012. I. niement. 1014. I. alte s.; H. tsamen.

Ende beweenden dese mare,
LX. Ende maecten jammerlijc misbare.
Si spraken onder hem lieden:
» Wat mach dit wonder bedieden,
Dat wi in Israhel nu zien?
Of wat sal daer na gheschien?"
Annas ende Cayphas, twaren,
Die voorste der papen waren,
Wouden dandre troosten doe,
Ende spraken hem aldus toe:
» Souden wi so dwaes wesen
Dat wi gheloven zouden desen,
Die hoedden Jhesus graf?
Si ghinghen haers woords af,
Om dat wi hem gaven ghichte:
Sine jongheren gaven hem ooc lichte
Ghelt, om te makene mare
Dat Jhesus verresen ware,
Ende den lichame stelen zouden,
Draghen dan daer si wouden.
Men sal ooc niet, dat weet wale,
Gheloven vreemder liede tale,
Die comen van hier ende van daer;
LXII. Want ghi siet openbare,
Dat wise om ghelt ghecreghen

1016. I. jammerlike. 1017. I. Ende spr.; H. hen. 1018. H. die- 1020. I. Ofte wat salre na; H. Oft wat salder na. 1021. I. te 1026. I. Wilden dandere. 1024. H. hen; I. hem dus. 1025. dus dw. 1028. I. haer. 1029. H. hen; I. ghiften. 1033. H. en. 1034. I. Ende dr. 1035. I. niet dat *outbr.* 1036. I. lie- 1037. I. h. off van. 1038. I. H. openbaer. 1039. I. om dat

Datsi haer mare versweghen.
Set u te rusten van desen:
Die dinc sal lichte anders wesen."
Doe stont op Nichodemus,
Ende sprac toten Joden aldus:
» Ghi horet wel die zaken,
Die de drie manne spraken:
Alse dat Jhesus verresen ware,
Ende dat zine zaghen openbare
Bi sinen jongheren gheseten
Opten berch van Oliveten,
Ende dat hi daer ter vaert
Op voer te hemele waert,
Ende dathise predicken ende dopen hiet.
Nu merct wel ende besiet:
Uwe boeken ghewaghen das,
(R. Fol. LX. v. 1.) Doe verloren wert Helyas,
Dattie liede seiden meest,
Datten ghegrepen had een gheest,
Ende hadden ghevoert (dit mocht sijn wel)
Int gheberchte van Israhel.
Der propheten kinder
Ghinghene zoeken ghinder,
Mar sine constens niet vinden.
Docht u goet, men zoude daer zinden
Goede liede diene zochten:

Vs. 1040. I. hare; H. hore. 1041. I. Sedt; H. rasten. 1043. I. stont *contr.*; H. stoet. 1045. I. hoordet. 1047. I. Als. 1050. H. Op den. 1053. I. hemel. 1055. I. H. U b.; H. boeke. 1057. I. H. Dat die; I. lieden s. meeste. 1058. H. hadde en; I. hadden gheeste. 1059. H. ghevuert, dat m.; I. gh. het mochte. 1062. I. Ghinghen. 1063. I. H. sine mochtens n.

Waert dat sine vinden mochten,
So waren wi zeker van desen
Dat hi ware verresen:
So zouden wi dan met allen
In penitencie vallen,
Ende in rechter boeten staen
Van dat ane hem is misdaen."
Dese raet dochte hem allen goet.
LXXII. Si zenden wech mitter spoet
Die Jhesum zochten, alsmen hem hiet;
Ende sine constens vinden niet.
Si keerden weder omme,
Ende seiden: »Jhesumme
En vinden wi niet, wats mach ghescien;
Maer Joseph hebben wi ghesien
TArismathia in die poort,
Dien ghi uut uwen slote verloort."
Doe ghemeenlijc dat paepscap
Ende al dat volc vander Joodscap
Ane hoorden dese boodscap,
Hadden si grote blijscap,
Om datsi Joseph hadden vonden

1067. H. ware. 1069. H. soude. 1070. I. H. in penitencien. 1. H. an; I. dat wij hebben m. 1073. I. Desen; H. hen. 1074. I. senden; H. sendden. 1075. H. hen. 1076—1080 *in* I. *aldus:*

Maer sij keerden over niet,
Ende seiden den Joden inden rinc:
» Wine vinden Jhesomme nyewerinc;
Maer weedt wel van dien
Dat wij Joseppe hebben ghesien

. H. Maer Josephe. 1081. I. THarismathya; H. de. 1084. I. al ; H. al tfolc. 1085. I. Dese b. ane h. 1086. I. Hadden sij blij- vanden woirden. 1087. H. Om *ontbr.* — si Josephe.

Ende Jhesum niet vinden en conden.
Si quamen te zamen ende ondersochten,
Hoe datsi Joseph mochten
Ghewinnen tote hin.
Doe droech hem also die zin,
Datsi hem lettren zenden goet,
Daer dus in ghescroven stoet:
» Gods vrede metti si,
(B. Fol. LX. v. 1.) Ende met hem allen die di zijn bi!
Wi hebben misdaen, dat kennen wi,
Beide in Gode ende in di.
Wilt ghewaerdighen dat ghi
Tote ons coomt zeker ende vri.
Wi kennen wel dat die raet,
Dien wi op di hadden, was quaet.
Daer bi halp di Gods ghenade
Uut onsen bosen rade.
Vrede si met di, Joseph here,
Die waerdich bist alre ere!"
Hem zevenen namen si, twaren,
Die Joseph beste vriende waren.
Dat paepscap seide hem dat:
» Als ghi coomt tier stat
Daer ghi Joseph vint, groeten dan,
(I. Fol. LXXII. v. 1.) Ende spreect hem goedertierlijc an,

Vs. 1088. I. Ende Jhesomme. 1089. I. H. taamen. 1090. I. sij Joseppe; H. si Josephe. 1091. I. hem; H. hen. 1092. H. hen — sen; I. den sin. 1093. I. H. letteren; I. souden senden. 1095. H. met di. 1096. H. hem; I. die sijn by dy. 1097 *en* 1098. I. *Deze beide versen ontbr.* 1099. I. gheweerden. 1102. H. Die. 1103. I. Dair omme h. u. 1104. H. Ute. 1105. I. metti. 1106. H. alder. 1107. H. Hen; I. te waren. 1108. I. H. Die Josephs; H. vrient. 1109. H. hen. 1110. I. te diere. 1111. H. gruetten.

Want hi heeft u allen lief,
Ende dan gheeft hem desen brief."
Doe si dus te zamen
Voor Joseph quamen,
Groeten sine te hant,
Ende gaven hem dien brief in die hant.
Ende als hine hadde ghelesen,
Sprac hi: »Ghelooft moete wesen
God, die mi verlooste mitter spoet,
Datsi niet en storten mijn bloet!"
Mettien custe hise zaen,
Ende heeftse in huus ontfaen.
Des anders daghes nam hi die vaert
Met hem te Jherusalem waert.
Doe si naecten Jherusalem,
Liep dat volc jeghen hem,
Ende riepen alle te gader:
»Wellecome, Joseph vader!"
Hi antwoorde weder met desen:
»Gods vrede moet met u wesen!"
Si custene, ende Nichodemus
Ontfincken eerlijc in sijn hus.
Des daghes dierre naest was,
Vol. LXI. r.) Quamen Annas ende Cayphas

Vs. 1115. I. Ende doen. 1116. I. Voer Joseppe; H. Vore Josephe. 1117. I. H. Gruetten; H. sine altehant; I. sine, zij u becant. 1118. I. hem den br. in sijn h.; H. inde h. 1119. H. alse. 1120. I. H. moet God w. 1121. I. H. God *ontbr.* 1122. H. niene; I. en *ontbr.* — sturten. 1124. I. H. heefse in sijn h. 1125. I. Sander daechs; H. daeghs. 1126. H. hen. 1127. I. H. hi naecte. 1129. I. alle teenen g.; H. alteg. 1130. I. Willecomme. 1132. I. H. u allen w. 1133. I. H. custenne. 1134. I. Ontfinckenne — huus; H. Ontfinckene — huis. 1135. I. H. daeghs dier. 1136. I. Quam.

Ende met hem Nichodemus,
Ende seiden Joseph aldus:
» Segt die waerheit Gode van Israhel
Dies wi u vraghen: zo doedi wel.
Wi sijn zere tonghemake daer af
Dat ghi Jhesum leidt int graf,
Ende ómme dat wi u doen
Niet en vonden int prisoen,
Daer ghi zo vaste in waert ghedaen.
Wi bidden u, doet ons verstaen
Hoet met u is vergaen,
(I. Fol. LXXII. v. c.) Ende hoe dat ghi zijt ontgaen."
Joseph antwoorde: » Doe ghi
Des Vridaghes hadt ghevaen mi
Ende vaste ghedaen in uwe hachte,
Quam omtrent middernachte
Jhesus voor mi staen doen,
Daer ic lach in mijn orisoen;
Ende des huus hoeken viere
Worden op ghehaven schiere.
Hier of ic mi zo vervaerde
Dat ic neder viel ter aerde.
Doe nam hi mi mitter hant,
Ende hief mi op alte hant,
Ende goot mi water onder die oghen,

Vs. 1137. H. hen. 1138. I. s. Joseppe; H. s. Josephe. 1139. I. Gode *ontbr.* 1140. I. H. Des. 1143. I. H. om; I. u *ontbr.* 1144. I. U niet; H. Niene. 1147. I. Hoet v. es m. u. 1148. I. o. nu. 1150. H. Svrindaeghs; I. Aldus hadt; I. H. ghevanghen. 1151. I. vast — u h. 1152. I. ontrent der m. 1153. I. H. vore. 1155. H. hoeke. 1156. I. Worde op gheheven. 1157. H. af; I. af dat ic mi v. 1158. I. v. op deerde. 1160. I. hiep. — al *ontbr.* 1161. I. Ghij good mi dwater; I. H. doghen,

Ende ghinc mi thant staen droghen,
Ende custe mi ende sprac mi an:
» Joseph, wie ben ic?" Ic seide dan:
» Lieve here, mi dunct das
Dat ghi sijt Helias."
— » Helias," sprac hi, » en ben ic niet:
Ic ben Jhesus, dien ghi hier ziet,
Wies lichame ghi daet af (*)
Ende met uwen handen leit int graf."
— » Here," sprac iç mittien,
» Mocht ic u graf dan zien?"
Doe leidde hi mi zonder beide
Ter zelver steden daer icken leide,
Ende toonde mi daer te hant
Tcleet daer ickene in want,
Ende den wisch, dies ghelooft,
Dien ic hem leide onder thooft.
Ic sprac: » Ghelooft si hi mit eren,
Die quam inden name ons heren!"
Ende te hant leidde hi mi daer na
Te minen huse tHarismathia.
Doe kendic dat hi Jhesus ware:

1162. I. te hant. 1164. I. ben ic, sprac hij dan. 1165. I. dinct; aket. 1167. I. en *ontbr.* 1168. I. die. 1169. I. daet; H. daedt. I. Met uwen lichame leidt; H. Ende met uwen handen leidt. I. beyden. 1174. H. stat; I. stede d. ickene. 1175. H. t. d. mi ; I. toechde mi te. 1176. I. Tselve cleet. 1177. H. den *ontbr.*; des. 1178. I. Die. 1179. I. hi *ontbr.* 1180. I. naem. 1181. H. 1182. H. mijn huis tArism.

In dit en het volgende vers heb ik de lezing van H. in den tekst omen. Het tekst-handschrift heeft verkeerdelijk:

Wies lichame ghi daer af
Met uwen handen leit int graf.

(I. Fol. LXXIII. r. 1.) Te hant aenbede icken dare.
Voort sprac hi tote mi:
» Binnen viertich daghen, zegghic di,
En zoutu uut dinen huse niet gaen.
Te minen jongheren ga ic zaen." "
Doe dese mare ende dese woorde
Die papen ende die Joden hoorden,
Quam hem anxt aen so groot
Datsi vielen alse doot
Ter aerden, taensichte neder waert,
Ende riepen alse volc vervaert:
» Wat is des tekens bediet,
Dat hier nu is gheschiet?
Want wi kenden beide gader
Jhesus moeder ende zijn vader:
Dit wonder en was nie ghehoort."
Doe trat een Levite voort.
— » Ic kende," sprac hi, » twaren,
Sine maghe, die goede liede waren
Ende Gode zere ontsaghen,
Bedens ende vastens plaghen,
Ende Gode van haerre haven
Offerhande ende aelmoesen gaven.
Ooc is mi kenlijc wel,
Doemen brachte inden tempel,

Vs. 1184. H. Thant anebeedickene; I. anebeeddic hem. 1186. I. dage, seg ic. 1187. I. sultu uut uwen h.; H. uten h. 1189. I. H. worden. 1190. H. entie. 1191. H. hen. 1193. I. H. daensichte. 1195. I. teekenne. 1198. I. sinen; H. sijn *ontbr.* 1199. I. H. en *ontbr.* 1200. I. H. tart. 1201. I. te waren. 1204. I. v. sij vele pl. 1205. H. herre. 1206. I. Offerande; H. Offrande; I. H. aelmoesene. 1208. I. Dat men; H. Doen menne.

Daer en die heylighe Symeoen
Ontfinc, dat hi sprac doen:
»Nu laet, heer, na dijns selfs woort,
Dinen knecht in rusten voort;
Want nu hebben die oghen mijn
Aen ghescouwet dijn aenschijn,
Dattu bereides te voren,
Eer ye mensche wart gheboren."
Vanden kinde propheteerde hi met:
»Siet, dese is hier gheset,
Om dat hi sal doen in Israhel
Menighen vallen ende op staen also wel."
Doe sprac hi ter moeder waert:
»Door dijn ziele zal gaen een zwaert;"
Ende vele ander dinghen mede
Propheteerde hi daer ter stede,
Daer men wel bi merken mach
Dat aen Cristum vele ghelach."
Die Joden seiden alle danne:
»Senden wi om die drie manne,
Die ons zeiden tandren daghen,
Datsi Jhesum zitten zaghen
Opten berch van Oliveten,
Ende laet ons die waerheit bat weten."
Doe dedemense comen zaen,

1209. I. H. Daerne. 1211. H. lach, here; I. heere, na dinen 1212. H. in paise v. 1214. I. Ane ghesien; H. Ane ghescout. I. bereeddes. 1216. I. Eer ic m. 1217. I. hi *ontbr.* 1219. I. en sal in. 1220. I. also *ontbr.* 1221. I. te siere m. 1222. I. lijn herte sal; H. Dore dine — en. 1223. H. dinghe. 1224. I. opheteerdi. 1226. H. ane Jhesuse v.; I. Wat ane Cristomme gh. H. Sende; I. omme. 1229. I. tanderen. 1230. I. zij Cristum 1232. I. bat *ontbr.*

Ende heeftse echter mit eede bevaen.
Si seiden: »Leeft God van Israhel,
So saghen wi herde wel,
Dat hi mit sinen jongheren sprac,
Ende daer na thant te hemele trac."
Doe schiedmense haestelinghe,
Ende deedse zegghen zonderlinghe
Datsi seiden als te voren.
Alse Annas ende Cayphas dit horen,
Spraken si al onghelet:
»Dat is houdende onse wet,
Dat alle orconde zullen staen
Die uut twee ofte drie monde gaen;
Mar dits emmer wonder groot
Dat Jhesus, die was doot,
Op ghehaelt zoude wesen.
Hets waer, wi lesen
Dat Enoch op ghehaelt was,
Ende die prophete Helyas,
Ende ooc Moyses, die heylighe man,
Want men sijn graf niet vinden en can.
Dese waren doch, ter selver stont
(E. Fol. LXI. v. a. I. Fol. LXXIII. v. 1.) Datmense haelde, al ghesont;
Maer Jhesus, — die was ghevanghen,
Ende aen enen cruce ghehanghen,
Sijn zide met enen spere doirsteken,

Vs. 1234. I. Ende men heefse met; H. heefse echt. 1238. I. Ende te hant daer na te hemel; H. Ende thant daer na themele. 1239. I. H. handelinghe. 1241. I. H. Ende si. 1242. I. Als. 1245. I. H. orconden. 1246. I. H. oft uut drie; H. monden. 1247. I. dit es. 1250. I. Het es; H. Ets. 1252. H. Entie. 1253. I. oic lichte M. die selve man; H. oec M. lichte, die h. 1258. H. ane; I. enen *onthr.* 1259. I. H. Sine.

Datter tbloet nut quam ghelijc eenre beken,
Met doornen doorsteken zijn hoot,
Ende aen tcruce hinc al doot,
Dat wi aenscouweden algader,
Ende dien Joseph, onse waerde vader,
Metter hant int graf leide,
Alse hi selve seit ende seide: —
Dat die zoude sijn verresen,
Dunct ons dat meeste wonder wesen
Dat ye was in aertrike:
Men sach nie des ghelike."
Joseph die stont op doe,
Ende sprac Annas ende Cayphas toe.
Hi sprac: »Wel so mach u
Van Jhesum wondren nu,
Dat hi levende uten grave quam,
Ende daer na op te hemele clam;
Maer meer mach u wondren des,
Dat hi niet allene en es
Vander doot op ghestaen,
Maer vele liede, dats zonder waen,
Heeft hi verrisen doen met hem,
Die gaen ende staen in Jherusalem.
Wi kenden alle meest Symeoene,

s. 1260. I. Dair dbloet uut ran g.; H. dbloet uut ran gh. ere. 1261. doornen stekende doir sijn hooft. 1262. H. ant cruce; I. Aent cru- doot, des ghelooft. 1263. I. aenscouwen; H. anescouden; I. H. gader. 1264. I. dien *ontbr.* 1266. I. zeghet; H. zeeght. 1268. I. ct mi dat; H. ons dmeeste. 1269. I. eerderike. 1270. H. noyt. 1. I. H. die *ontbr.*; H. stoet. 1274. H. wonderen; I. Dit groot nder dincken nu. 1275. I. Dat Jhesus l. 1276. I. dair toe ten h.; na te h. op clam. 1277. I. H. wonderen. 1280. I. lieden. — dats br. 1281. I. H. hi d. v. met.

Den heylighen pape in sinen doene,
Die Jhesum in sijn hande ontfinc,
Doemen eerst ten temple met hem ghinc.
Twee zonen hadde hi voorwaer.
Wi waren meest alle daer
Daer si verschieden beide,
Ende daer mense int graf leide.
Dese sijn levende op ghestaen:
(I. Fol. LXXIII. v. 2.) Hare grave zietmen wide ontdaen:
Te samen quamen si ghegaen
(Dat doe ic u voorwaer verstaen)
In Arismathia, die stede.
(E. Fol. LXII. v. 1.) Daer sijn si in haer ghebede
Al stille, datmense niet en hoort:
Jeghen niemene en spreken si woort.
Mijn raet is dat wi daer treken,
Ende vriendelijc jeghen hem spreken.
Moghen wise voor ons bringhen,
Si zullen ons zelsiene dinghen
Segghen, des zijt ghewesse,
Van haerre verrisenesse."
Desen raet dochte hem allen goet.
Daer trocken si henen mitter spoet,
Annas, Cayphas, Joseph also wel,
Nychodemus ende Gamaliel.

Vs. 1284. I. Dien. 1285. I. H. sine; I. hant. 1286. I. eerst *ontbr.* — tempel. 1287. H. haddi. 1288. I. Wij m. a. w. d. 1291. I. Die sijn. 1292. H. Hoer? I. Haer graven. 1293. I. q. gh. zij. 1294. I. ic voirwaer verstaen dy. 1296. I. zij nu in; H. hore. 1297. H. datmens. 1298. I. icment spr. een w. 1299. I. dair gaen. 1300. H. vriendelike — hen; I. vriendelije *ontbr.* — spr. saen. 1302. I. selsenne; H. selsene. 1304. H. horre. 1305. H. Dese — hen; I. a. wesen g. 1306. H. si *ontbr.* 1307. I. Annas ende C.

Toten graven sijn si ghegaen:
Die vonden si open staen.
Van daer trocken si voort
THarismathia in die poort.
Daer hebben sise ghesien
In haer ghebede op hare knien.
Si gheboghen tote hem hoveschelike,
Ende custense waerdelike,
Ende brachtense mit hem ter vaert
Ter stat van Jherusalem waert,
Tote in die synagoghe doe.
Die doren alootmen alle toe;
Gods wet brochtmen voort te hant,
Ende leiden tboec in haer hant,
Ende beswoerense bi Gode Adonay
Ende van Israhel, ofte si
Aene Jhesum gheloofden clare,
Ende ofte hi verresen ware,
Ende hoe dat mochte wesen
XIV. Datsi dus waren verresen.
Alse Carinus ende Lucius
Besworen waren aldus,
Beefden hem alle haer lede:
Sere versuchten si ooc mede,
Ende sloeghen te hant metter vaert

1309. I. grave. 1312. H. TAr. 1314. I. H. haer *ontbr.*; I. hair 1315. I. hoghen; H. hen hoefschelike. 1316. I. custene vriende- 1317. H. hen. 1320. I. alle doe. 1321. I. H. brachtmen; H. 1322. H. leide; I. den boue in hare. 1324. I. off; H. dat si. H. An; I. In Jhesumme. 1326. I. of; H. oft. 1328. I. dus 1331. H. hen; I. H. al. 1332. H. Sere suchtensi; I. Zeere soe s sij; I. H. ooc *ontbr.* 1333. H. thant.

Die oghen te hemele waert.
Een cruce maecten si te hant
(E. Fol. LXII. r. a.) Op haer tonghe mitter hant,
Ende spraken: »Gheeft ons perkement:
Wi zullen u thant doen becant
Met scrivene, in corte woort,
Dat wi ghesien hebben ende ghehoort."
Dat wert hem te hant ghegheven.
Doe zaten si neder ende screven
Elc van andren zonderlinghe,
Ende seiden teerst dese dinghe:
»Here Jhesu Criste, die cons gheven
Den doden op verstaen ende leven,
Ghehinghet nu den knechten dijn,
Die hier toe nu besworen zijn,
Datsi die grote wondere moghen
Desen volke voort vertoghen,
Dat dine godlike crachte
In die deemster helle wrachte,
Dattu ons te heelne bevales,
Doe du dine vriende daer hales. —
Doe wi metter vadre scaren
In die zwarte deemsterheit waren,
Quam een groot licht ende een claer

Vs. 1334. H. Doeghen op te; I. Haer ogen op te hemel. 1335. H. thant. 1337. I. H. Si spraken. 1338. I. H. thant *ontbr.* 1339. I. H. corter. 1341. H. hen thant. 1343. I. H. anderen. 1344. I. ierst — dinghen. 1346. I. Die doode doen opstaen. 1347. H. Ghehinc; I. Ghehinct. — nu *ontbr.* 1348. I. toe *ontbr.* 1349. I. H. dine; H. grote *ontbr.* — wondre. 1351. I. die g. 1352. I. H. Inder d. heHen. 1353. I. helene bevaeldes. 1354. I. du dair dine vr. haeldes; H. vrient. 1355. I. vaderen schare. 1356. H. In dier, swarter; I. Inder zwaerer. 1357. I. Daer quam; H. en gr. — en cl.

Op ons allen ghevallen daer,
Dat scoonre was of noch also scone
Dan die zonne anden throne.
Doe verblijdden alle gadre
Die propheten entie vadre.
Adaem, onse eerste vader, zeide:
XXIV. »Dit is dat licht des vaders der ewicheide,
Dat hi ons gheloofde te zinden
Ende alle dien ghenen diene minden."
Doe riep die prophete Ysaias:
»Doe ic op aertrike levende was,
Propheteerde ic van desen lichte,
Dat des zoons vader teenre ghichte
Mids sinen zone nu heeft ghesint
Desen gheseelscape dat hi mint.
Doe so propheteerde ic dat:
»Tfolc dat in die deemsterheide zat,
Dat scouwede een licht herde groot;
LXII. Ende die woonden int rike der doot,
Hem wart een scone licht gheboren."
Dit propheteerde ic langhe hier voren (*),

1. 1359. H. ocht n.; I. noch *ontbr.* 1360. H. ane dien. 1361. I. liden alle gadere. 1362. I. ende die vadere. 1364. I. Dit es tlicht; Dits licht; I. H. tsvaders. 1365. I. beloofde. 1366. I. den gh.; H. h. 1368. I. eerderike. 1369. I. H. Propheteerdic. 1370. H. tsoens — e; I. tsoons tsvader teere ghifte. 1371. I. Mids *ontbr.* — nu *ontbr.* 8. I. H. propheteerdic. 1374. I. Tvolc — inder; H. inde; I. H. nsterheit. 1375. I. Daer soude een l. comen gr.; H. een *ontbr.* 6. I. w. in die doot. 1377. H. Hen w. en scoen; I. werdt eene. 9. I. H. propheteerdic te voren.

*) Tusschen vs. 1378 en 1379:
» *Populus qui sedebat in tenebris,*
Vidit lucem magnam; habitantibus
In regione umbre mortis etc."

Ende dit is dat selve licht
Dat ons hier nu verlicht."
Doe waren wi alle in groter vrouden
Vanden lichte dat wi daer scouden.
Doe quam daer Symeoen, onse vader,
Ende seide: »Sijt blide algader!
Ic ontfinc, bequame ende scone,
Jhesum Cristum, den Gods zone,
In minen arme, zoete ende zachte,
Doemen jonc [ten] tempel brachte.
Die heilighe gheest mi doe leerde,
Dat ic van hem propheteerde
Ende sprac aldus dese woort:
»Nu laet, here, in rusten voort
Dinen knecht; want die oghen mijn
Hebben aenghesien dijn aenschijn,
Dattu bereet hads te voren,
Eer ye mensche wert gheboren:
Du best tlicht der liede, dat weet ic wel,
Ende blijscap dijns volcs van Israhel.""
Doe verblijdden wi noch meer
(I. Fo. LXXIV. v. 1.) Dan wi ghedaen hadden eer.
Doe quam daer een toe ghegaen,
Recht als een heremite ghedaen.
Doe vraechden hem die vadre dare
Ende die propheten, wie hi ware.

Vs. 1380. I. hier *ontbr.* 1384. I. H. allegader. 1387. H. mine; I. armen. 1388. H. menne j.; I. H. ten t.; H. temple. 1392. H. lach, h. in rasten. 1394. H. ane ghesien. 1396. I. Eer ic m. 1397. H. dlicht; I. licht der lieder. — dat *ontbr.* 1399. I. verbliden zij; H. verblidden si. 1400. I. H. si. 1402. H. ermite. 1403. H. vraghden; I. vaderen. 1404. H. wi hi.

Hi sprac: »Ic ben Jan die Dopere,
Jhesus Cristus voorlopere;
Ic ben die stemme die voor hem liep,
Ende in dier woestinen riep.
Doe ic hem op enen dach
Te mi waert comen zach,
Propheteerde [ic], doe hi quam:
»Nu siet hier dat Gods Lam,
LXII. Dattie zonden ofdoet."
Ic dooptene, des zijt vroet,
In die riviere van dier Jordane.
Die heilighe gheest sprac hem daer ane
In eenre duven ghelike,
Ende sprac openbaerlike:
»Dits mijn zone, die ic minne,
Daer ic mi behaechde inne:
Dien so willic dat ghi hoort."
Nu sijt blide alle voort:
Hi naect u, hi is hier bi,
Die u allen sal maken vri."
Doe Adaem hoorde ane,
Dat Jhesus in die Jordane
Van Janne was ghedoopt,
Wert hi meer noch verhoopt.
Hi sprac al zonder lette

1405. H. de doepre. 1406. H. voreloepere. 1407. H. vore. 1408. I. inder. 1410. I. H. Tote mí w. 1411. I. H. Propheteerdic. 1413. I. Dat die z. af d. 1414. I. doepte, sijt des vr. 1415. H. Inde ri-; I. H. vander. 1416. I. daer *ontbr.* 1417. H. ere. 1418. I. H. e. 1419. I. Dit es. 1420. I. behaghe; H. behaeghde. 1421. I. ic. 1422. I. s. a. bl. v. 1426. I. H. Dat Cristus in. 1428. I. hi noch meer; H. verhopt.

Tote sinen zone Sethte:
» Nu vertrecke hier, so doestu wel,
Wat tote di sprac die ynghel,
Doe ic di ten paradise gaen dede
Om olie der ontfermichede,
Omme datmen mine lede
(I. Fol. LXXIV. v. 2.) Bestriken zoude daer mede,
Doe ic van ziecten was zwaer."
Seth sprac: » Vader, ghi segt waer:
Doe ic voor die poorte quam,
Sprac dynghel die mi vernam:
» Du best om niet uut ghetiet:
Dijn vader en mach noch niet
Der olien hebben te deser stont,
Die hem sal maken ghesont;
Maer over vijf dusent jaer
Ende over twee hondert hier naer
So sal op aertrike comen scone
Die hoghe vraeye Gods zone,
Ende sal menscheit nemen ane,
Ende ghedoopt sijn in die Jordane;
Ende als hi daer ghedoopt es,
So sal uut hem, des sijt ghewes,
(E. Fol. LXIII. r. 1.) Olie vloeyen der ontfermichede,
Daer hi gansen sal mede
Al dat volc, groot ende smal,

Vs. 1431. H. Seth, vertrec hie; I. Segt, vrient, so. 1433. I. H. sdinghel. 1435. I. H. Om. 1436. I. Striken. 1437. I. H. was so tw. 1441. I. best comen hier omme niet. 1443. H. teser. 1444. H. Diese s.; I. hem m. s. gh. 1445. H. dusentech. 1446. I. H. over vijf h. (*Te regt, blijkens* Nicodemi Evangelium, *Cap.* XIX); I. daer n. 1447. I. eerderike. 1448. I. Die heylighe Gods. 1452. H. ute.

Dat ane hem gheloven sal,
Ende quite maken van allen zonden;
Ende dan in dien stonden
Sal dijn vader worden ghesmeert
Metter olien die hi begheert,
Ende Cristus, die Gods zone fijn,
Sal die zelve olie sijn,
Die uut sijnre ontfermicheit sal rinnen
Op alle die ghene diene minnen,
Ende die sal uwen vader
Ende sine vriende algader
Uut allen vernoye leiden
Inder ewigher salicheiden.""
Doe die propheten entie vadre
Ende die heilighen allegadre
Die hoghe mare hoorden an,
[LXV.] Waren sijs alle te blider dan.
Nu quam Sathan, die here groot,
Die die prinche is vander doot,
Ende sprac der hellen dus ane:
» Ghereet u allen tontfane
Den ghenen, die zeide openbare
Dathi Cristus, die Gods zone, ware;
Nochtan is hi mensche, dats waer,
Want hi jeghen die doot hadde vaer,
Bi dien ic hoorden spreken bloot:

1457. I. alle. 1459. I. H. werden. 1461. H. godsone. 1463. H. I. sijnre zijden sal. 1464. H. al. 1466. I. alle gader. 1467. I. v. leedden. 1469. I. H. ende die; I. vadere. 1470. H. Entie; I. ghe alle gadere. 1471. I. H. Dese. 1472. H. al. 1474. I. H. die r. 1475. I. H. aldus. 1476. I. H. Ghereedt; I. u als to.; H. u to. 1478. H. godsone. 1479. I. dat es. 1481. I. hoorde.

» Mijn ziele is droeve toter doot (*)."
Hi heeft gheweest in alre wijs
Onse grote adversarijs.
Die ic lazers maecte ende crom,
Besetene, gychtighe, dove ende stom,
Ganste hi met enen woorde:
Dit wonder men noit en hoorde.
Desen hebbic ter doot bracht:
Hi coomt hier zaen in onse macht.
Siet hoe ghine wilt ontfaen:
(E. Fol. LXIII. r. a.) Hi heeft mi vele vernoys ghedaen."
Die helle antwoorde na desen:
» Hoe soude dat moghen wesen,
Dat een puer mensche met zire machte
Wederstaen soude uwe crachte?
En was noit mensche op aertrike
So machtich, so vrome noch zo rike,
Hine moste u sijn onderdaen
Ende hier in onse prisoen gaen:
Daer omme so duchtic mi
Dattie Godheit in hem si,
Ende, coomt [hi] hier, sijt zeker dies,
Datter aen leit onse grote verlies,
Ende daer toe dijn groot ongheval,

Vs. 1483. I. H. Mine; H. es seerech t. 1486. I. H. Beseten; I. yechtich; H. ghichtech; I. H. doef. 1489. I. heb ic. 1493. H. antwerdde. 1495. H. en; I. met sijnre cracht. 1496. I. uwe macht. 1497. I. a. man op. 1499. I. moeste; H. moestu. 1502. I. Dat die. 1503. I. H. c. hi hier. 1504. I. Dat dair; I. H. ane leeght; I. ons groet.

(*) Tusschen vs. 1482 en 1483:
» *Tristis est anima mea usque ad mortem.*"

Dat di ewelijc bliven sal."
Sathan antwoorde na dien:
(I. Fol. LXXV. r. a.) »Soutstu twivelen ofte ontsien
Hem tontsane in dijn behout,
Die di ende mi so menichfout
Ghecreet heeft ende ghestoort?
Ic hebbene gheproeft ende ghecoort.
Weet ooc dat ict daer toe brachte,
Dat doude Joodsche gheslachte
Al in roere wert jeghen hem
In die stat van Jherusalem.
Een cruce ic ghereiden dede,
Daer men aen hinc sine lede,
Ende hande ende voete doorsloech:
En doochde noit mensche zulc onghevoech.
Sijn zide dede ic met enen spere
Ontwee steken, dit was mijn ghere.
Hine mach nu nietmeer spreken:
Sijn herte is op dat breken.
Hi sal hier comen herde zaen,
Ende u ende mi sijn onderdaen."
Die helle antwoorde doe:
»Du sprakes mi also toe,
Dat mi dese zoude hebben ghenomen
Sielen die hier waren comen,

Vs. 1506. I. H. Datti; I. e. dueren zal. 1507. H. antwerdde. 1508. H. Soudstu — oft; I. of. 1509. I. H. dijn onthout. 1510. I. Die u ende. 1511. I. Dicwile heeft ghestoort. 1512. I. hebbe gh. 1513. I. Ie daer. 1514. I. oude. 1515. I. roeren werdt. 1518. I. H. ane. 1519. H. doresloech. 1520. H. doeghde; I. nie m. 1521. I. Sine; I. H. dedic. 1522. I. H. dat w. 1523. H. Hi en; I. m. u; I. H. nemmeer. 1524. H. Sine. 1525. I. herde *ontbr.* 1527. H. antwerdde. 1528. I. spreecx; H. spraecs.

Ende weder ten live brachte.
(H. Fol. LXIII. v. 1.) Hier esser noch in mire hachte,
Die wilen dat selve deden,
Niet met crachte, mer met beden,
Die si daden, des sijt ghewes,
Ane Gode die alles machtich es.
Hi verloossese van deser stede
Met sijnre eyghenre moghenthede.
Maer mi wondert van desen Jhesus,
Dat hi mi zoude aldus
Zielen ontrecken uut mire macht
Met sijns selfs eyghenre cracht.
Mochte hi yet zijn die ghene,
(I. Fol. LXXV. v. 1.) Die Lazarum allene
Uut deser steden trac
Met enen woorde dathi sprac,
Sonder yement te roepene an?"
— »Dit selve is hi," sprac Sathan.
Doe die helle dat hoorde,
Sprac si ten eersten woorde:
»Ic beswere di bider moghentheiden
Die wi hebben onder ons beiden,
Dattune hier en bringhes niet:
Quaem hi hier, ons waer evel ghesciet.
Heeft di vergheten dat hi

Vs. 1531. I. w. hebben te. 1532. I. miere machte. 1533. I. wils. 1536. I. H. almachtich. 1537. I. verloestese; H. verlozese. 1538. H. sire; I. eyghender. 1539. I. verwondert. 1541. I. met siere macht. 1542. I. eyghender. 1543. I. Mocht; H. Mochti iet — de. 1544. H. Die Lazarumme. 1547. H. iemene; J. yemenne te roupen. 1548. I. Dat s. 1553. I. en *ontbr.*; I. H. brings. 1554. I. H. Quame. — hier *ontbr.*; H. ware. 1555. I. Hebdy v.

Lazarum maecte vri,
Die doot was vier daghe lanc,
Ende int graf lach ende stanc,
Dies wi hier so zeker waren?
Hi verhief hem als een aren,
Die sine vloghele scuddet vanden naten,
Ende voer also sierre straten;
Wine constens niet ghehouden:
Weder wi wouden ofte en wouden,
Voer die ziele wech ter vaert.
En wart noit zo zere vervaert,
Als ic was van Jhesus woorde,
Doe ic zine stemme zegghen hoorde:
» Lazarus, nu coomt hier uut."
Ic verloos al mine virtuut,
Ende ooc al mine ambachte
XIII. Waren berooft van haerre machte.
In sulken anxt en quam ic nie.
Sathan, wel weet dattie,
Die dat met enen woorde dede,
In hem heeft die Godhede
Ende recht God es, sijt zeker des,
Die ter werelt comen es
Om die menscheit te vertroostene
Ende menschelijc nature te verloossene:

1559. I. H. Des; I so *ontbr.* 1560. I. een harent. 1561. H. vlo- I. H. scudt. 1562. I. sijnre; H. sire. 1564. I. of ne w.; H. oft oude. 1565. H. z. en w.; I. ter waert. 1566. H. Inne w.; I. n. soe zeer. 1568. H. sire stemmen; I. zegghen *ontbr.* 1569. I. en: Lazare, comt; H. Lazare, nu com. 1570. I. mijn. 1571. H. I. mijn. 1572. I. harer; H. harre. 1574. I. H. Sathan, weedt wel) wel dat die. 1577. H. Een r. — sijds ghewes; I. sijts ghewes. I. mensche n. te loestene; H. menschlike n. te verloestene.

Dats claerlijc mijn gheloven.
Comt hi hier, hi sal ons beroven
Van onsen ghevanghenen, ende die ontleiden
Te sijnre eweliker zalicheiden:
Dats in sijn heilighe hemelrike,
Dat gheduren sal ewelike."
Binnen desen datsi dus spraken
Onder hem tween van desen zaken,
Quam te hant, zonder verdrach,
Oft ware een groot donreslach.
Een stemme sprac ten selven tiden:
» Doet op uwe poorten wide,
Ghi princhen! daer moet zaen
Der glorien coninc in gaen."
In groten anxte waren si doe.
Die helle sprac Sathanne toe:
» Vollic, Sathan, ganc van mi,
Mine herberghe ontsegghic di.
Oftu nu goet vechtere sijs,
So ganc nu vechten, ende bejaghe prijs
Jeghen der glorien coninc.
Du vermaets di so hoghe dinc
Jeghen hem te doene:
Laet sien, bistu nu yet coene?"

Vs. 1581. I. Dat es; H. claerlike. 1582. H. Comti; I. roeven. 1583. H. entie; I. ende ontleedden. 1584. I. siere; H. sire ewegher. 1585. I. Dat es; H. sijn *ontbr.* 1586. I. H. dueren. 1587. I. H. dus *ontbr.* 1588. H. hen; I. deser. 1589. H. thant. 1590. I. H. donderslach. 1591. H. Ene — tide. 1592. I. op die poorte; H. u p. al w. 1593. I. H. m. nu z. 1597. I. Volleke. 1598. I. ontseg ic. 1599. H. Oct du nu g. vechtre; I. nu *ontbr.* 1600. I. H. nu *ontbr.*; I. ende *ontbr.* — bejaghen; H. b. den prijs. 1602. I. vermaeds dy hogher. 1604. I. H. bestu; I. b. soe c.

Die helle gheboot haren ambachten,
Datsi die poorten wel wachten,
Ende sloten, gryndelen ende ameiden
Voor die poorten vaste leiden,
Ende niement in en lieten gaen,
Waer bi dat niet en worde ghevaen
Die die ghevanghenen hilden daer,
Die alle hadden groten vaer.
Doe die propheten entie vadre
Entie heilighen allegadre
Dese wondre hadden ghehoort,
Spraken si ghemeenlike dese woort:
» Doet op uwe coperen poorten, ghi!
Laet in der glorien coninc vri!"
Coninc David sprac na desen:
» Doe ic op aertrike hadde mijn wesen,
Propheteerde ic dat God, onse here,
Die poorten ghemaect van ere
Altemale ontwee stac,
Ende die yseren slote brac,
Ende nam die sine daer te hande
In midden sinen viande (*)."

1606. I. sij hare poorte. 1607. I. Ende groote grendelen; H. gren-
1608. H. Vore; I. poorte. 1609. H. niemene; I. niemenne. — *tbr.* 1610. I. Van diere waren in gh. 1611. I. H. de; H. gheene. 1612. I. Hadden alte gr. 1613. I. ende die vadere. 1614. e die heilige alle gadere. 1615. I. wonderen; H. hadde. 1616. I. ghe-; H. ghemeenlec. 1617. I. u eerine p.; H. u eerne p. 1618. I. ingaen 1619. I. Die coninc. 1620. I. eerderike. 1621. I. H. Propheteerdic. H. Entie yserne; I. sloten. 1625. I. daer *ontbr.* — te handen; inden. 1626. I. sine; I. H. vianden.

Tusschen vs. 1626 en 1627:

» *Qui contrivit portas ereas et*
Vectes ferreas confregit, etc."

Doe sprac daer Ysayas:
» Ic sprac, doe ic op aertrike was (*):
» Die dode sullen op staen,
Die inden grave sijn bevaen;
Ende die dan sijn te dien tiden
Opter aerden, zullen verbliden;
Ende die dau, die van Gode comen zal,
Sal hare ghesonde wesen al."
Noch in eenre ander stede
So propheteerde ic mede (†):
» Ver doot, waer is dijn gaert,
Daer du mede waers so haert?
Waer is, ver helle, dijn zeghe,
Dien du hads alle weghe?""
Doe dat die heilighen hoorden,
Verstonden si van dien woorden.
Si seiden: » Doet op uwe poorten nu,
Ver helle! wi zegghen u,
Ghi sijt verwonnen, zonder waen,
(E. Fol. LXIV. r. 2.) U macht heeft nu al ghedaen."
Hier binnen quam, zonder verdrach,

Vs. 1627. I. Doen seyde; I. H. daer *ontbr.* 1628. I. eerderike. 1629. I. dooden. 1630. H. graven. 1632. I. sellen. 1633. H. Entie; I. Ende die dan van. 1634. I. haer. 1635. H. ene; I. Noch meer an dierre stede. 1636. H. propheteerdic. 1638. I. hart. 1640. I. h. in allen. 1641. I. heilige. 1642. I. zij die. 1643. I. op die p.; H. u p. 1647. H. Hier en b.

(*) Tusschen vs. 1628 en 1629:
» *Exurgent mortui et resurgent*
Qui in monumentis sunt, et cetera."

(†) Tusschen vs. 1636 en 1637:
» *Ubi est, mors, aculeus tuus?*
Ubi est, mors, victoria tua?"

Een stemme als een donreslach,
Ende die stemme sprac ten selven tide:
» Doet op uwe poorten wide,
Ghi princhen! daer moet, zonder waen,
XVI. Der glorien coninc nu in gaen."
David sprac, sonder beide,
Toter hellen ende seide:
» Dese woorde ic propheteerde,
Also mi die heilighe gheest leerde:
Dat ic doe seide, dat zegghic nu:
» Hi is sterc, dat zegghic u,
In stride machtich ter stede,
Ende coninc der glorien mede (*)."
» Die selve here, doe hijs gaerde,
Sach vanden hemele optie aerde,
Om dat hi dat zuchten woude verstaen
Van hem die waren ghevaen,
Ende ontbinden die kindre met,
Die onder die moorders waren gheset (†)."
Ende du, versmaedde helle, doe

1648. I. H. Eene — donderslach. 1649 *en* 1650. H. *in omgekeerdgorde aldus:* Doet op die poerten wide, Ende sprac tien selven 1649. I. die stemme *ontbr.* — te dien s. 1650. I. op die p. I. nu *ontbr.* 1653. H. sprac doen zonder; I. sprac doen ende 1654. I. h. sonder beyde. 1656. I. Als; H. de. 1657. I. H. *weede* dat *ontbr.*; I. seg ic. 1659. I. ter selver stede; H. telker 1662. I. hemel; I. H. op die. 1663. I. wilde. 1664. H. hen. I. kinder. 1666. I. mort.

Tusschen vs. 1660 en 1661:
» *Dominus fortis et potens, dominus*
Potens in prelio, et cetera."
Tusschen vs. 1666 en 1667:
» *Dominus de celo in terram aspexit,*
Ut audiret gemitus compeditorum."

Dine poorten op, die noch zijn toe:
Laet in der glorien coninc, hets tijt."
Doe dat sprac coninc Davijt,
Quam der glorien coninc ghegaen
In die helle, alse mensche ghedaen,
Ende verlichte met sire moghentheit
Der hellen zwerte deemsterheit,
Ende scoorde die bande die
Te voren en waren ghescoort nie,
Ende visiteerde ons die daer saten
In deemsterheit groot utermaten
Ende in die scaduwe vander doot,
Daer hi ons halp uter noot.
Doe dit aen sach die helle
(E. Fol. LXIV. v. 1.) Ende haer minister quaet ende felle,
Dat Jhesus quam dus stoutelike
In hare macht, in haren rike,
Ende van sijnre eyghenre machte
So groten licht met hem brachte,
Dattie helsche deemsterheit daer
(I. Fol. LXXVI. v. 1.) Verlichte so openbaer,
Worden si alle so vervaert,
Datsi en wisten warwaert.

Vs. 1668. I. H. Op dine p. die. 1669. H. Lach — ets. 1670. I. Doem sprac die c. David. 1672. I. H. als. 1673. I. sijnre. 1674. I. donckerheit. 1675. I. schuerde — banden. 1676. I. H. Te *ontbr.*; I. Voren ghescuert en w. nye; H. Vore gh. en worden nie. 1677. I. visenteerde. 1678. I. deemsterheiden. 1679. H. in de scadue; I. scade. 1681. H. anesach. 1682. H. hore ministere quade. 1683. I. H. Dat Cristus q. 1684. H. hoer m. ende in hoer r.; I. hare r. 1685. H. sire. 1686. I. groot lichte voer hem; H. l. vore hem. 1687. I. Dat die h. donckerheit. 1688. I. so *ontbr.*; H. Verl. al o. 1689. I. so *ontbr.* 1690. H. si ne w. w.

Si riepen lude: » Wi
Sijn alle verwonnen van di!
Wie bistu — sech ons dat —
Die hier dus cooms in onse stat,
In onse macht, in onse behout,
Als een kempe vrome ende stout?
Sech ons wanen du cooms,
Die onse macht aldus verdooms?
Wie bistu — sech ons bloot —
Die so cleine sijs ende so groot,
So neder ende so machtich,
Ridder so stout ende so crachtich,
Die verwint dus alle dinc,
Ende is der glorien coninc,
Die doot is ende ooc leeft,
Ende ons allen versaecht heeft,
Ende uut onser moghentheiden
Onse ghevanghene wilt leiden?
Wie bistu — doch ons hier bekint —
Die onse ghevanghene hier ontbint
Vander erfsonden ende absolveert
Ende inden eersten state keert,
Also of si niet vonden
En waren inder erfsonden?
Wie bistu — sech ons mede —

s. 1691. H. r. alle l. 1693. I. H. bestu; I. zegt. 1694. I. comt. 96. H. kimpe; I. vroem. 1697. I. Segt. 1698. I. ons m. dus; H. sh. 1699. I. H. bestu; I. zegt. 1700. I. cleen. 1702. I. Ridder br. 1703. I. H. verwins; I. aldus. 1704. I. Ende bist d. 1705. I. t bist ende leefs. 1706. H. versaeght; I. heefs. 1708. I. ghevannem wils; I. H. ontleiden. 1709. I. H. bestu; I. doet; I. H. hier br. 1710. H. Die de gh.; I. ghevanghenne. 1711. H. Vanden. 1713. H. Alse. 1714. I. Ende w. 1715. I. H. bestu; I. zegt.

Die de helsche deemsterhede
Met godliken lichte verclaert,
Ende ons allen mede vervaert?"
In desen anxte, in desen doene
Riepen alle die legioene
Vanden duvelen dare,
(E. Fol. LXIV. v. 2.) Begrepen met groten vare.
Si seiden: »Wanen bistu, Jhesu,
(I. Fol. LXXVI. v. 2.) Die so sterc ende so clare bist nu,
So zuver ende so ombesmet,
Quite van allen blame met?
Die werelt, die voor desen dach
Onse renten ons te zendene plach,
Ende tonsen ghebode stont ye,
Sine seinde ons nie
Doden mensche aldus ghedaen.
Wie bistu dan — dat doch ons verstaen —
Die dus onvervaerdelike
Cooms binnen onsen rike,
Om onse scade, om onse verlies,
Ende onse torment niet en ontsies?
Bestu yet die selve man,
Daer ons onse prinche Sathan
Of seide so menichwerven,
Hadde hi di doen sterven,

Vs. 1716. I. der hellen. 1717. I. verclaers. 1718. I. a. daer m. vervaers. 1721. H. dien duvlen. 1723. I. H. bestu. 1724. I. ende *ontbr.*; I. H. claer best. 1725. H. onbesmet. 1726. I. H. alre; H. blamen. 1727. I. H. vore. 1728. H. rente; I. ons *ontbr.* — sendenne. 1729. I. tot onsen; H. stoet. 1730. H. Si en zende; I. senden. 1732. H. Wi bestu dan, doe ons; I. bestu, doet ons. 1733. I. H. onvervaerlike. 1735. I. Ende onse sc. ende ons v. 1736. H. tormente niene onsies; I. en *ontbr.* 1737. I. H. selve *ontbr.* 1738. H. ons *ontbr.* 1739. I. H. Af.

Dathi dan zoude moghentlike
Here sijn van al aertrike?"
Ende alte hant na dese dinc
So greep der glorien coninc
Sathanne, ende slotene mede
Inder hellen deemsterhede,
Ende sine claerheit bequame
Keerde hi te hant op Adame.
Te hant ontfinc die helle danne
Met groten gheschelde Sathanne
Int nederste der hellen doe,
Ende sprac hem aldus toe:
»O prinche zot ende ries,
Toebringhere alles verlies,
Der ynglen scheren ende spot,
Der gherechter menschen zot,
Hoe dorstu in dijn ghehinc
Crucen der glorien coninc,
Die met sijnre doot heeft betaelt
Den groten roof dien hi hier haelt?
(f. 1.) Sech, wat heefstu, dwaes, ghedaen (*)?

[Jhesus, die hier nu comt ghegaen,

s. 1741. I. dan *ontbr.* 1742. I. eerderike. 1744. I. ghegreep. 1745. slotenne. 1746. I. H. h. nederste stede. 1748. I. hi *ontbr.* — te h. Ad.; H. thant. 1749. H. Thant. 1751. I. In n. 1753. I. sodt. 55. I. inghelen; H. ingle. 1757. I. darstu. 1759. I. siere; H. sire. 60. I. die hij. 1761. I. Segt; H. heeftu.
762. nu *ontbr.*

) Hier ontbreken in ons tekst-handschrift twee bladen of acht komen, loopende tot vs. 2076 van dit Cap. Wij hebben deze leemte HS. H. aangevuld. De verschillende lezingen van dit gedeelte zijn allen uit I.

Heeft met sire godliker claerhede
Verlicht die doet der demsterhede,
Ende ons in enen kerker ghesloten:
Dien heefti ontwee ghestoten,
Ende ontbint die ghevanghene sijn:
Sine duchten nemmeer ons anscijn.
Die onder onse tormente laghen,
Te suchtene ende te weenne plaghen,
Toenen nu blide manieren.
Het schijnt si selen ons assailgieren
Hier in onse proper rike.
Dits verwandelt haestelike!
Want die weenen zouden ende screyen,
Sitten als die hen meyen!
O prince Sathan, dul algader,
Van alre quaetheiden vader,
Hoe soe dorstu dit doen?
Die ghene die in onse prisoen
Vander werelde beghinne
Waren altoes in horen sinne
Van alre ghenaden onthoopt,
Mi dunct hier nu anders noopt.
Men hoert hier niet zuchten no stenen,
Ulen, carmen no wenen,
Noch in harre gheens anscijn
En vintmen van tranen tekenkijn.

Vs. 1763. sijnre g. claerheden. 1764. deemsterheden. 1765. kerkar besloten. 1766. heeft hij. 1768. onse. 1770. suchten — weenen. 1771. Toeghen. 1772. aselgieren. 1774. Dies v. 1775. ende *ontbr.* 1776. hem vermeyen. 1778. quaetheyt. 1781. weerelt. 1784. dinct dat nu hier a. 1785. niet *ontbr.* — steenen. 1786. Hulen. 1787. haere ne gh. 1788. teekijn.

O prince van groeter cracht,
Die alleene hads in dine macht
Alle die slotele vander hellen,
Ende here waers vanden ghesellen,
Alle de rijcheit die
Du bejaghes vormaels nie,
Mids dat Adaems onnoeselhede
[xxvii.] Int paradijs ant hout mesdede,
Die hesti ontoghen, des sijt vroet,
Scrucen hout daer Cristus ane stoet.
Alle dine vreude verghinc,
Doe du cruces desen coninc.
[(*) Voertane sal sijn dij bekent
Dat eeuwelike groot torment,]
Daer du ewelec zouds bliven
In mijn hoede met dien caytiven.
O du prince Sathan,
Die alle quaetheit ierst began,
Ende hoeverde ierst toe brocht,
Du soud tierst hebben ondersocht,
Oftu in Jhesum hads vonden
Eneghe zake van zonden;
Ende als du sijn leven grondes,
En ghene zake en vondes
Van zonden in al sinen doene,

1789. vander hogher cr. 1793. die rijcheden. 1794. ye. 1797. t hij. 1798. Der crucen — an. 1799. vruechden. 1803. eeuwelijc sult bl. 1804. mine h. metten. 1806. alle vule q. — ierst *ontlr.* 7. Die h. — brochte. 1808. soudt ierst — ondersochte. 1809. in rusalem. 1811. du al sijn. 1812. Ende du ne gh.

) Vs. 1801 en 1802 ontbreken ten onregte in H. Wij hebben ze uit n den tekst opgenomen.

Hoe waerstu, Sathan, dan soe coene,
Dattune cruces soe jammerlike
Ende hier brachts in onse rike,
Den onnoeselen, den gherechten,
Die ons nu sal ontcrechten
Onse ghevanghene, die wi houden
Ende die ons werden zouden?"
Doen die hille dit vertrac
Ende jeghen Sathanne aldus sprac,
Seide der glorien coninc
Toter hellen dese dinc:
»Sathan hi sal na desen
Ewelec onder dine macht wesen,
In Adaems ende sire kinder stede,
In die utterste demsterhede."
Ende thant na dese woert
Sprac der glorien coninc voert:
»Comt te mi, alle ghi sante mijn,
(1. Fol. LXXVII. v. 1.) Die ghebeeldt sijt na mijn anschijn,
Die mids den houte enten duvle met
Verdoemt waert ende hier gheset.
Ghi sijt verloest, dat segghic u,
Mids des levens houte nu.
Die duvel, u viant groet,
Es verdoemt ende oec die doet."
Ende hier na versaemden thant

Vs. 1814. w. Sath. ye so. 1815. cruustet. 1818. ontrechten. 1819. ghevanghenen. 1820. die *ontbr.* — ons noch w. 1826. Eenwelike sonder m. 1827. siere. 1828. Inder uterster. 1829. te hant. 1831. ghi *ontbr.* — santen. 1832. ghebeelt sijn. 1833. ende den duvel. 1835. dat *ontbr.* 1838. oec ter doot. 1839. Ende *ontbr.* — versaemde te hant.

Alle die heileghen onder Gods hant.
Onse here nam Adame doe
Metter rechter hant, ende sprac hem toe:
» Metti si dewelike vrede,
Ende met alle dinen kindren mede,
Die mine gherechte minschen wesen!"
Adaem viel thant na desen
Vore ons heren voete dan,
Ende sprac hem weenende dus an:
» Met rechte, here, soe lovic u,
Want ghi hebt mi ontfaen nu,
Ende verloest uten banden
Van minen swaren vianden."
Alle die heileghen vielen mede
Tons heren voeten optie stede,
Ende riepen alle ghemeenlike:
» Ghi, verloestere van ertrike,
Sijt nu comen, als ghi daedt weten
Mids der wet enden propheten.
Datsi te voren daeden verstaen,
Hebdi, here, nu voldaen.
Mids den cruce hebdi
Ons vander doet ghemaect vri;
Mids dcruce sidi hier comen,
Ende [hebt] uter hellen ons ghenomen.
Wi bidden u, here, oetmoedelike,

1840. die *ontbr.* 1843. die eeuwelike. 1844. dine kinderen. 1845. iche. 1846. te hant. 1847. Voer — voeten. 1848. aldus. 1854. die. 1856. verlossere van eerderike. 1857. daet. 1858. wed der 1859. deden. 1863. den cruce sij dij. 1864. Ende hebt ons uter h.

Ghelijc dat ghi op ertrike
Dcruce in memorien
(1. Fol. LXXVII. v. 2.) Hebt gheset uwer victorien,
Dat ghi in die helle alsoe met
Teeken uwer victorien set,
Soe dat daer vortdane mere
Die doet nemmeer en regere."
Onse here stac uut sine hant daer,
Ende maecte een cruce openbaer
Op Adame ende dandre thant.
Adame nam hi metter rechter hant,
Ende leidde Adame uter hellen:
Hem volghden met al sine ghesellen.
David riep doe lude ende sere:
» Zingt nuwen zanc onsen here (*),
Want hi wonder heft ghedaen!"
Daer na soe seide hi zaen:
» Onse here heeft teser stont
Sine zalecheit ghemaect cont,
Ende die gherechtecheide sijn
Ghebaert vore sijns volx anscijn."
Alle dandere riepen doe:
» Dese glorie hoert sinen heileghen toe!
Gheloeft si hi met eren,
Die quam inden name ons heren,

Vs. 1866. eerderike. 1867. Tcruce. 1868. gh. te uwer. 1870. Dat teekijn — zedt. 1871. daer *ontbr.* — voert ane. 1872. regneere. 1875. ende op dandere tó hant. 1876. hij bider h. 1878. volgheden na al sijn. 1883. te deser. 1885. gherechticheden. 1886. voir.

(*) Bij dit vers is op den kant bijgeschreven:
» *Cantate domino canticum novum, etc.*"

Onse here, onse God, die ons gheeft
Daer hi ons met verlicht heeft!"
Doen riepensi alle na:
» Amen! Amen! Alleluya!"
Die prophete Micheas
Ende elc prophete die daer was
Riep unt sire prophesien iet
Dat mer noch in gheschreven siet,
Te Gods love, te sire ere,
Datsi propheteerden wilen ere,
Dat rechte waren proper dinghe
Tese feesten zonderlinghe.
Doe riepen die sante ghemeenlike:
VIII. » Dit es onse God ewelike,
Die ons zonder failgeren
Ende zonder inde sal regeren."
Onse here hilt Adaems hant,
Ende leverdene Michiele thant,
Den archangel, ende daer
Volghden hem alle die heileghen naer;
Ende Michiel in deser wise
Leidese inden paradyse,
Quite ende vri van alre nose,
Mids der gracien gloriose.
Doen si dus ghinghen blide ghemoet,
Quamen twee manne in hoer ghemoet,
Die out waren van daghen.

1898. ons *ontbr.* — mede. 1899. siere. 1899. l. ende te siere 1901. dingen. 1902. Te deser feeste zonderlinghen. 1903. san- 1904. Dat. 1905. faelgieren. 1906. Ende *ontbr.* 1908. leverden Mychiel te hant. 1909. archangele e. d. naer. 1910. Volgheden h. daer. 1911. Ende Sint M. in diere w. 1912. Leeddese.

Die heileghen begonste hen vraghen:
» Wie sidi — zegt ons ter vaert —,
Die inder hellen met ons niene waert,
Ende hier nu tesen tide
Int paradijs sijt soe blide?"
Doen antwerdde die een
» Ic ben Enoch" van hen tween,
» Dien God op derde halen dede,
Ende voeren hier in deser stede.
Dese ander dats Helyas,
Die oec op derde ghehaelt was,
Ende op enen viereghen waghen
Hier int paradijs wart ghedraghen.
Daer toe heeft ons God ghenomen,
Soe wanneer Antkerst es comen,
Dat wi jeghen hem zelen striden.
Ende dan tien selven tiden
Dat wi striden jeghen hem,
Sal hi ons in Jherusalem
Verslaen, dats seker waer;
Ende over vierdalven (*) dach daer naer
Soe selewi vander erden

Vs. 1918. Die een b. hem te vr. 1920. in die helle — niet en. 1921. te desen tijden. 1923. antwoirde. 1924. hem. 1926. inder st. 1927. dát es. 1930. wart *ontbr.* 1932. Dat w. Antikerst sal c. 1934. te dien. 1937. dat es. 1938. Ende dan over vierdalven daer naer. 1939. zelen wi.

(*) Het HS. heeft letterlijk:

Ende ou' .iii ♀ ∧ daer naer ∧ dach

Naar aanleiding der variant heb ik dit als *vierdalven* gelezen: ♀ zal hetzelfde als ons ¼ zijn. Het teeken ∧ geeft te kennen, dat het woord *dach* op die plaats moet ingevoegd worden. In *Nicodemi Evangelium*, Cap. XXV, heet het: » *post triduum et dimidium dierum.*"

In die wolken verhaven werden."
I. r. z.)
Doen quam daer een ander ghegaen,
Alse en onsalech mensche ghedaen,
Ende brachte op sine scoudren, waerlijc,
En teeken enen cruce ghelijc.
Doene die heileghe zaghen an,
Seidensi: »Wie bestu dan?
Dine ghedane toent al clare
Dattu best en mordenare.
Wat diedt dat teeken dattu
Op dine scoudren draghes nu?"
— »Seker," sprac hi, »ghi seght waer:
Mordere wasic al mine jaer,
Ende dede alrehande quaet daer bi.
Daeromme cruisten die Joeden mi
Met Jhesum Cristum, zonder verdrach.
Ende alsic alle die wondre sach
Die mids den cruce ghescieden daere,
Kindic thant openbare
Dat hi meester ware der naturen
Ende sceppere alre creaturen,
Ende coninc almechtech mede.
Ende alsic mine bede
An hem dede min no mere
Dan aldus: »Ghedinc mijns, here,

1940. verheven. 1942. Als een salich (*Ten onregte. In* Nicod. ., *Cap.* XXVI, *heet het:* » vir miserrimus"). 1943. sijn scoude- waerlike. 1944. Een teekin — ghelike. 1945. heiligen. 1946. m. 1947. toecht. 1948. een. 1949. bediet dit teekin. 1950. hi op dine scouderen nu. 1951. ware. 1952. Moordennere — sijn jare. 1956. wonderen. 1957. daer. 1958. te hant al open- 1959. was. 1960. scepper aller. 1961. Ende a. c. m. 1962. ghe- 1964. ghedinct.

Als du coms in dijn rike,"
Antwerdde hi mi haestelike:
» Du soud noch heden in mijn
Paradijs met mi sijn."
Dit teeken gaf hi mi doe,
Ende sprac mi aldus toe:
» Met desen teekene, in deser wise,
Soutu wandelen ten paradyse.
Ghevallet soe datti(*) dinghel,
Diet paradijs hoedt, niene kint wel,
Soe toene hem dit teeken zaen,
(L.Fol.LXXVIII. v. 1.) Ende doch hem dan verstaen
Datti Cristus daer zend,
Die ant cruce es ghetorment:
Hi sal di in laten dan."
Doe mi dinghel sach an,
Ende ic die waerheit seide,
Liet hi mi in zonder beide,
Ende sette mi altehant
Int paradijs (†) ter rechter hant,
Ende sprac te mi dese woert:
» Beidt hier een luttel, gaet niet voert:
Hier comt Adaem, dierste vader,
Ende sine kinder allegader,
Die wel ende gherechtelike

Vs. 1965. Alstu. 1966. Antwoirde. 1967. Du saelt u. 1972. Soudtu. 1973. Ghevalle so dat dinghel. 1974. Die tparadijs h. niet en k. 1975. toecht hem dat teekin. 1976. doet. 1977. Dat dy — soudt. 1981. ic hem die. 1986. Beit. — hier *ontbr.* 1988. kinderen.

(*) Het HS. heeft *dattie*.
(†) Het HS. heeft *paradys*.

Leefden op ertrike,
Die Jhesus Cristus heeft ghehaelt
Ende mids des crucen doet betaelt."
Aldus soe comic nu
Int gheselscap van u."
Doen die vadre hadden ghehoert
Van dien mordere dese woert,
Sprakensi ghemeenlike:
» Gheloeft si God van hemelrike,
Die sine gracie dus, twaren,
Gheven can mordenaren!
Almechtech vader, ewech here,
Die de zonderen dus sere
Mids sire goetheit can beraden,
Ende bringhen ter eweliker ghenaden!"
— » Amen! Amen!" riepensi dan.
Dus hoerden ende saghen an
Ic Karinus ende ic Leutius
Gods verborghen wonder aldus,
Ende vorder dan ghi hier siet
En hebwi orlof te zegghene niet
Gods ons heren heimelecheide.
XVIII. Michiel darcangel tote ons seide:
» Gaet in Jherusalem die stede,
Ende sijt daer in uwe ghebede,
Ende maect cont ende ghewesse

1990. op dit eerdrijke. 1991. Cristus *ontbr.* 1993. come ic. . gheselscappe. 1995. vaderen. 1996. Vanden moordenare. 1999. aren. 2002. den sondare. 2003. ziere godheit. 2004. eenweger. . ende Leucius. 2010. hebben wij — seggen. 2011. verholen- . 2013. darchangele. 2013. Gaet te Jh. in dic. 2015. m. ons t.

Jhesus Cristus opverstannesse.
Ghine selt spreken niet en waert,
Maer sijn of ghi stom waert,
Tote dat die ure comen es
Dat u God ghehingt des
Dat ghi sine wondre vertrecket voert,
Die ghi ghesien hebt ende ghehoert."
Oec beval ons alsoe wel
Michiel die archangel,
Dat wi onse wandelinghe zouden
Over die Jordane houden;
Want daer esser vele van desen
Die met ons sijn verresen,
In orkontscapen aldus
Dat verresen es Cristus.
Ons es ghehingt dat
Wi drie daghe in dese stat
Met onsen maghen moghen bliven,
Ende Paesschen met hen bedriven,
In orkontscape, sijds ghewes,
Dat Cristus verresen es.
Wi sijn ghedoept in die Jordane,
Ende hebben witte stoelen ontfaen.
Doen drie daghe waren leden
Na der Paesschen besecheden,
Ghegreepse ene wolke zaen
Die met ons waren op ghestaen,

Vs. 2016. op *ontbr.* 2017. een woort. 2018. zijt of. 2020. ghehinghe. 2021. wondere vertreet. 2023. b. hij ons. 2024. Mychiele den a. 2029. oirconscapen. 2031. es verhinc oic dat. 2032. Wie. 2034. hem. 2035. orconscapen, sijts. 2037 *en* 2038. *Deze beide verzen ontbr.* 2039. dagen. 2040. bescheeden. 2041. Begreepse een.

Ende voerese over die Jordane:
Nimmeer en sietmense voerdane. —
Dit sijn die wondre daer af
Ons onse here orlof gaf
Dat wi u cont zouden maken,
Ende anders enghene zaken.
Loeft desen selven here,
Ende kint hem ende doet hem ere,
Ende wilt te penitentien vaen:
Hi zal uwes ontfarmen zaen.
Gods vrede, Jhesu Cristi,
Met u allegadren si,
Die emmer ende in alre tijt
In sine ewecheit es ghebenedijt!"
Doen si dit hadden gheïnt
Ende ghescreven int parkemint,
Ghelijc als ghi hebt ghehoert,
Gavensi hoer ghescriften voert
Den vorsten Joeden die daer waren.
Karinus gaf tsine, twaren,
Cayphen, Annen ende Gamaliele:
Dit waren Joeden van vordele.
Leutius gaf tsine, alsic versta,
Nichodemuse ende Senna.
Ende altehant daer ane
Verwandelde hoer ghedane,
Ende worden blickende claer,

2042. voerdese. 2044. Nemmeer. 2045. die *ontbr.* — wondere. 2048. ne gh. 2049. Lovet. 2050. kendt. 2054. *Dit vere ontbr.* 2055. 2056. edelheyt. 2057. dat h. ghehent. 2059. in een p. 2060. scrifte. 2061. v. oudere die. 2062. gaff — te waren. 2063. Cara, A. e. Gamalele. 2065. Lentinus. 2068. hare. 2069. clare.

Ende men sachse niet daer naer.
Die scriften ten zelven stonden
Worden alsoe ghelijc vonden,
Datsi van ere lettren niet
En discordeerden in alt bediet.
Doen dat paepscap hadde ghehoert]

(E. Fol. LXV. r. 1) (*) Dese saken ende dese woort,
Spraken si: »Sekerlike,
Dits Gods werc van hemelrike!
Ghelooft si hi voor alle namen
In secula seculorum: Amen!"
Met desen sijn si zaen
Uter synagoghen ghegaen,
Elc toten sinen waert,
Sere bevreest ende zere vervaert.
Nychodemus dede te hant
Al dit Pylatus becant,
(I. Fol. LXXIX. r. 2.) Ende Pylatus dede, al zonder letten,
Alle dese dinghe zetten
Inden ghemenen boec openbaer,
Die hoorde te sijnre vierscaer,
Daer men alle dinghen in screef
Diemen te sire dincbanc bedreef.

Vs. 2070. nare. 2071. ghescriften. 2073. eenre litteren. 2074. in elc b. 2076. I. sake. 2078. I. Dit es. 2079. H. vore. 2083. I. tote. 2084. I. ghevreest. — zere *ontbr.* 2085. H. thant. 2086. I. H. dit Pylatuse. 2087. I. dede *ontbr.*; I. H. al *ontbr.* 2088. I. Dede al dese; I. H. dinghen. 2089. I. H. openbare. 2090. I. ziere vierschare; H. aire vierscare. 2091. I. dinc in bescreef. 2092. I. Datmen tsiere; H. taire dingbanc.

(*) Hier vangt ons tekst-handschrift weder aan.

Vanden epistelen die Pylatus sende aen den keyser Claudius. — XXXVII.

» Den Roomschen keyser Claudius
So groetet Poncius Pylatus! —
Niewelinghe so gheschiede dat
Alte Jherusalem in die stat,
Dattie Joden, mids felheit groot,
Jhesum brachten ter doot,
Nochtan dat hem wileneer
Gheloofde hare God, hare heer,
Als sijt noch bescreven vinden,
Dat hi hem enen zoude zinden
Uten hemele, mids ene maghet fijn,
Die haer coninc zoude zijn.
Doe dese Jhesus comen was,
Ende si gheware worden das
Dathi spreken dede die stomme
Ende rechte gaen die cromme,
Die dove horen, te waren,
Ghenesen die lazers waren,
Quade gheeste jaghede uut,
Dode verwecte mids zire virtuut,
Den winden gheboot zijn ghehinc,
LXV. Droechsvoets opt water ghinc,

titel. I. H. Vander; H. epystlen — ander k.; I. ane. Vs. 1. I. Een mache; I. H. coninc. 2. I. groet; H. gruetet. 3. I. H. so *onthr.* I. H. Dat die; I. met f. 6. I. Jhesumme. 7. H. hen; I. H. w. 8. I. Gheloofden dat haer God, haer heere; H. hoer — hoer here. H. Alsijt; I. gheescreven. 10. H. hen; I. hem moch soude. 11. I. e; H. ere maeght. 15. I. H. die *onthr.* 18. I. Ende gh. 19. I. eten; I. H. jaeghde; I. hij uut. 20. I. v. hij met siere. 21. I. den gh. hij sijn. 22. I. Droegh voets hij op dwater; H. over dwater.

So datter Joden een groot deel
Gheloofden claer ende gheheel
Dathi ware die Gods zone,
Worden si zo gram om dat gone
Ende met felheden so bestaen,
Dat sine te hant daden vaen
(I. Fol. LXXIX. v. 1.) Die princhen vanden papen
Ende die meestren vanden Joodscapen,
Ende leverden mi, dats waer,
Om dat ic rechtre was daer,
Ende seiden dat openbaere,
Dathi ware een toverare
Ende jeghen hare wet wrachte.
Ic, die mi niet en wachte
Ende haren woorden gheloofde (*) dan,
Dede doen gheeselen den man,
Ende gaffen hem over alsoe;
Ende si cruustene doe,
Ende leidden doot int graf.
Mijn ridders waren hoedren daer af,
Ende bleven daer bi,
Want die Joden badens mi;
Nochtan is hi op verstaen

Vs. 23. H. dat der — en. 24. I. clare. 25. H. godsone. 26. I. om tghone; H. omt gone. 28. H. thant; I. deden. 30. H. Entie meestre der; I. meesters vander. 31. H. leverdenne. — mi *ontbr.*; I. dat es. 33. I. richter. 35. I. haer wed. 37. I. hare; I. H. gheloofde. 38. I. Ic dede. — doen *ontbr.* 39. H. gaven hen; I. hem *ontbr.* 40. I. cruustenne. 41. I. H. leydenne. 42. I. Mine ridderen; H. riddren; I. H. hoedren *ontbr.* 43. I. Behoeders, ende; H. Hoeders, ende bleveare bi. 45. I. opghestaen.

(*) Het HS. heeft *gheloofden*.

Des derden daghes ende wech ghegaen.
Doe dit die papen hoorden spreken,
Wart hare felheit so ontsteken,
Datsi minen ridders gaven
Vele ghelts van haren haven,
Om datsi segghen souden clare,
Dathi hem ghestolen ware
Van sinen jonghers bi nachte,
Doe hem niement daer en wachte.
Al namen mine ridders gheniet,
Nochtan en zweghen zijs niet
Si en daden die waerheit verstaen,
Hoe Cristus was opghestaen,
Ende hoe hem tpaepscap ghelt gaf
Om datsi zwighen zouden daer af.
Here, dit is al die waerhede,
LXV. Ende waer dat yement anders zede,
So houdet over loghene, here.
Ghelooft den Joden min noch mere,
Waert datsi anders seiden u.
Uwer moghentheit hebbic nu
Die waerheit gheseit clare,
Alst gheviel in mine vierscare." —
Pylatus was wijs ende vroet,

46. H. derds daghs; l. daechs. 47. I. die Joden h. 49. H. ridders. 50. I. ghels van hare; H. ghelds ende horre. 51. I. sij souden yen el. 52. H. hen. 53. I. H. jongheren. 54. I. H. Doens hem ugm. 55. I. Aldus n. m. ridderen; H. Alse n. minen riddren. 56. Nochtan soe en; I. H. sij n. 57. I. Sine. 58. H. op verstaen. I. hoe *ontbr.*; H. hem dpaepscap. 61. H. dits; I. al *ontbr.* 62. I. waert; I. dat u y.; H. ieman. 63. I. loghenne. 65. I. Van dat a. seggen n. 66. I. heb ic. 67. I. w. al gh. 68. H. Alsoet; I. edt gh. onder die v.

Ende dachte wel in sinen moet,
Dat versumet ware alte groot
Ane Jhesus Cristus doot,
Ende hem daer omme op enighe daghe
Daer na zoude volghen plaghe,
Ende dattie Joden souden
Op hem werpen die scouden,
So dat hi voren heeft ghesint
Ende den keiser doen bekint
Hoe dat daer ghevaren ware (*),
Eer dat hem quame ander mare.
Hem seide waer sijn waen:
Hi wert daer zeder om ghevaen
Ende in enen kerker ghedaen.
Ende alse hi hadde verstaen
Dat aen sijn lijf zoude gaen,
Doodde hi hemselven zaen.
Ooc wert Jherusalem die stat
Al ghedestruëert na dat,
Datmen scone bescreven vint,
Ende die moeder at haer kint
Eermen die stat mochte winnen:
So groten honghor wasser binnen.

Vs. 71. I. verswijmt (*er sal* versuymt *bedoeld sijn*); H. versumt. 73. H. Ende dat om eneghe; I. Ende dat in eeneghen dagen. 75. I. H. dat die. 77. H. vore; I. gesendt. 79. I. H. daer gh. w. 80. I. H. dat *ontbr.*; I. quam andere; H. andre. 83. I. H. warter; I. sindert; H. sider; I. H. omme. 83. I. karker. 84. I. H. als; I. hij heeft v. 85. H. ane; I. Dadt over hem soude. 87. H. Doe wart; I. werdt Jh. in die. 88. H. ghestruëert. 92. H. groet; I. was daer b.

(*) Het HS. heeft: *daer ware ghevaren.*

Hier of die hystorie voor ende na
Vintmen scone in Scolastica,
Ende ooc salic van dien
Hier na setten, mach gheschien,
Gans mi God van hemelrike,
Die ghelooft si ewelike!

Hoch van Nichodemus, ende ander dinc. — XXXVIII.

Nychodemus en doet gheen ghewach,
Dat Jhesus opten Donredach
Savonts met [sinen] jongheren at
In Symoens huse daer hi zat,
Daer hi in broot ende in wijn
Maecte den lichame zijn,
Daer hi sine jonghers mede
Monichdè daer ter stede,
Ende ooc den quaden Judas;
Nochtan was Cristus zeker das
Datten Judas verraden zoude;
Nochtan so en woude
Hi Judas, wats gheschiet,
Dat sacrament wederzegghen niet,
Om dat hine niet en woude blameren

xv. v. s. xxx.

93. I. H. af distorye; H. vore. 97. I. Jans; H. Ans.
bl. H. van Nichodemuse. Vs. 1. I. H. en *ontbr.* 2. I. donderdach; nresdach. 3. H. Savonde; I. H. m. sinen j. 4. I. huus — sadt. H. brode. 7. I. H. jongheren. 8. I. Maenechde; H. Moneghde. . Dat hem. 12. I. Nochtans sone w. 13. H. Hi Judase. 14. I. ment; H. Dsacrament. 16. H. niene; I. en *ontbr.* — wilde.

Voor dândre noch scandaliseren;
Want hadden dandre gheweten
Wies hem Judas hadde vermeten,
Si hadden te hant omme dat
Ghedoot optie selve stat:
Daer bi heelde Cristus die dinc,
Door al dat hem aen sijn leven ghinc.
Hier omme pleechtmen over al,
Daer die priester monighen zal
Onder tfolc openbare,
Dathi niement en is contrare
Dat sacrament te ghevene dare:
Al kende hine moordenare,
Hine mochts hem niet wedertrecken,
Om datter tfolc op zoude mecken,
Ende die ghene mids desen
Gheblameert zoude wesen;
Mar hi, dat verstaet,
Die tsacrament daer ontfaet
In hooft zonden onwaerdelike,
Ontfaet sijn doemsel ewelike.
Dus so maecte Cristus
Dat eerste sacrament aldus —
Dat was den heilighen lichame zijn —

Vs. 16. H. Vore dandre ende sc.; I. Vore dandere ende scandeleren. 17. H. haddent; I. dandere. 18. H. Wes. 19. H. haddenne thant; I. H. om. 20. H. Ghedoedt daer op tie stat; I. Gh. daer op die stadt. 21. H. bi hal Cr.; I. bij zweech Cr. 22. I. Door al *ontbr.* — aen dleven; H. ane tleven. 24. I. muenoghen. 25. I. Onde tvolck. 26. I. niemenne; H. niemene. 27. I. H. Tsacrament. 28. H. kinde. 29. I. mochs. 30. I. tvolc; H. tf. omme soude. 33. I. hij die dat. 34. I. *Die d. ts. o.*; H. dsacrament. 36. I. Hij ontfaet sijn doemsdeel e. 37—48. I. *Deze twaalf verzen ontbr.* 38. H. Dierste. 39. H. sine.

Beide van brode ende van wijn,
Daer hi sine jonghers mede
Monichde ter zelver stede,
xvi. Eer hi van hem scheiden woude;
Want hi wiste wel dat hi zoude
Te hant daer na sijn ghevaen,
Ende datsi hem of zouden gaen.
Doude eewe hier indt,
Ende dat nuwe testament beghint
Mids Cristum, zijt zeker das,
Die dalre eerste priester was
xx. Ende dat sacrament van dien outare
Alre eerst maecte dare,
Daer elc priester macht heeft af:
Ghelooft si hi diet ons gaf!
Nychodemus en seit ooc niet
Hoe Judas Gode verriet,
Hoe Cristus inden hof ghinc
Daer en dat Joodscap vinc,
Hoe Pieter sijns messaecte,
Hoemen nachts met hem waecte,
Hoemen leidde te zire confusen
Tote Anna ende te Cayphas husen,
Hoemen hem al dien nacht mede
Onwaerde ende scande dede,

40. H. wine. 41. H. jongheren. 43. H. hen. 45. H. Thant. . af. 47. H. int. 48. H. dnuwe. 49. I. Midts. 50. I. Die . 51. H. dsacrament; I. tsacrament vanden. 54. I. gaff. 55. *ontbr.*; I. H. zeeght. 58. I. H. Daerne. 60. I. snachts; H. . 61. H. Hoemenne l. tsier; I. siere. 62. H. Te Annen; I. Te ende tot C. h. 63. I. hem *ontbr.* — den. 64. I. Onweerde ade.

Also mẹn in die ewangelie vint:
Dies en seit Nichodemus twint.
Dat coomt lichte bi dien
Dat hijs niet en hadde ghesien
Ende des nachts niet en was daer bi.
Daer bi zo beghint hi
Daer hijt eerst ane zach:
Dat was des morghens, alst was dach
Ende men mit hem openbare
Ten ghedinghe quam ter vierscare,
Daer men mit hem dinghen ghinc,
Also ghi voren horet die dinc.
Want wilen en mochte nieman
Meer dan hi hadde ghesien an
Van eersten yet beschriven:
Dat laet men nu zere bliven!
Want si die nu dichten,
Willent al berichten
(E. Fol. LXVI. r. 2.) Dat gheschiet te deser wilen
(Nochtan datsi in hondert milen
Niet en waren daert ghesciede),
Alsoot hem zegghen die liede;
(I. Fol. LXXX. v. 1.) Wedert loghene si ofte waer,
Si settent in scrifte daer;

Vs. 65. I. in dewangelien; H. in dewanglisten. 66. H. Des en seeght; I. Des en zeeght hij niet een twint. 68. H. niene. 69. H. Ende nachs niene; I. En anachts. — daer *ontbr.* 70. I. Dair omme b. 71. H. ansach. 72. I. H. smorghens. 76. H. vore; I. hoerdet. 77. I. en *ontbr.* 78. I. hijs gh. h. an. 79. I. H. Van geesten yet. 80. I. laedt. — nu *ontbr.* 81. I. zij dit nu. 82. I. Ende willent. 85. H. Niet na en. 86. H. hen. 87. I. Weder het lueghene zij off; H. oft. 88. H. int scrift; I. ghescrifte.

Si slaen die waerheit vanden monde
Mids den valschen orconde,
Dat hem te voren bringhen
Loghenaren van vele dinghen:
Ende die waerheit blijft verzweghen.
Dits moort van hem dies pleghen.
Men sal emmer lieghen niet
In hystorien, wats gheschiet;
Want *hystoron*, in Griexscher tale,
Dat is *zien*, dat weet wale;
Ende daer of, alsic versta,
So is comen *hystoria*,
Om datse niement dichten en mach
Dan die ghene diese aen sach.
Elc dichter, waer hi si,
Hoede hem emmer dat hi
Uter waerheit niet en kere;
Want vintmen valsch zine lere,
So is hi, na mine wete,
Een val[s]ch dichtere, een valsch poëte,
Wies boeke men te handen
In een vier zoude verbranden,
Ende sal verliesen dichters name
Te sijnre eweliker hlame.

s. 89. I. Ende sl.; I, H. den *ontbr.* 90. I. Met v. oirconden. 91. Die hem; H. hen. 92. I. Lueghenen; I. H. van meneghen d. 94. Dit es; H. hen. 97. H. *hysteron*, in Dietsche t.; I. *hystorie*, weedt le. 98. I. *sien*, in Griexer tale; H. w. men w. 99. H. daer na af; af. 101. I. dats; I. H. niemen. 102. I. diet aen. 103. I. dichtere; H. htre. 105. H. niene. 108. I. H. valsch; H. dichtre. 109. I. bouc; thanden. 112. I. ziere; H. sire.

Van Cristus verrisenisse, sine opvaert, ende hoe hi sine apostelen sende den heiligen gheest, ende hoe si schieden. — XXXIX.

Doe die Joden Cristum vinghen,
Ende hem sine jonghers of ghinghen
Ende al zine vriende inder noot,
Ende si wisten dat hi was doot,
Hadden si al tghelove verloren
So wat hi hem te voren
(I. Fol. LXXX. v. a.) Ghepredict hadde ende ghedaen:
(E. Fol. LXVI. v. 1.) So dat tghelove moeste staen
Allene op een wivekijn:
Dat was Maria, die maghet fijn.
Sine jongheren hadden in haren waen
Dathi niet op en zoude staen,
Mar al doot bliven zoude
Alse puer mensche in die moude,
So dat tghelove, alsic screef,
Allene op Marien bleef
Van des Vridaghes, dathi ant cruce hinc,
Tot des Zondaghes, dattie zonne opghinc,
Daer die Saterdach tusschen leecht.
Daer bi ist datmen noch pleecht
Opten Saterdach te mere

Titel. H. verrisene — hi sinen apostlen; I. v. ende van sijnre opv. — hij sinen a. — hoe dat zij. Vs. 2. I. H. jongeren af. 3. H. alle. 5. I. H. alle. 6. H. hen. 9. I. Alleene aen een. 10. H. maeght. 13. I. Maer dat hij al. 14. I. m. op die. 17. H. Van sVridaeghs; I. Van tsVriendaechs. — an toruce. 18. I. H. Tote tSondaechs, dat die. 19. I. H. leeght. 20. H. pleeght.

Haer dienst doen ende ere.
Maer doe Cristus was verresen
Ende hem vertoende dien ende desen
Vijfwerf opten Paeschdach,
Daer men met live ane zach,
Gheloofden zine jonghers eerst das
Dathi met live verresen was.
Weet ooc, doe Cristus verschiet
Ende die ziele uten lichame schiet,
Voeren godheit ende ziele met
In die helle al onghelet;
Nochtan en wert vander godheiden
Cristus lichame nie ghescheiden.
Doe die helle was ghestoort,
Also ghi voren hebt ghehoort,
Keerde die ziele weder af
Ten lichame in dat graf.
Daer verresen over een
Godheit, ziele ende menscheit ghemeen,
Ghelijc datsi alle te samen
In Marien lichame quamen.
Nie zeder en schiet die godheit
LXXXI. Van Jhesus Cristus menscheit,
Noch nemmermeer sceden en sal:
Dit zullen wi gheloven al.

'a. 22. I. Haren; H. Hare; I. H. d. te doene. 24. I. vertoechde d. d. 25. I. Vierwaerf. 26. I. H. menne — aen. 27. I. H. jonghe-. 30. I. uut hem liet; H. uut hem sciet. 31. I. H. Voer. 34. I. niet. 35. I. ghestort. 36. I. Alse; H. vore. 38. I. H. Toten. 40. ende z.; I. ende *ontbr.* 41. I. Wel gh. also sij tsamen; H. men. 43. I. zinder; H. sider. 44. I. menschelicheyt. 46. H. swi.

Nu moghedi vraghen waer bi
(B. Fol. LXVI. v. s.) Cristus niet op en voer doe hi
Vander doot was verresen,
Maer viertich daghe na desen
Beidde al tenen gader
Eer hi voer te zinen vader.
Daer sijn goede redene toe:
Want die apostelen behoefden (*) doe
Gods troost herde wel,
Ende dat en mochte niement el
Doen dan Cristus, twaren;
Want ware hi op ghevaren
Te hant doe hi was verresen
Ende glorificeert hadde ghewesen,
So en hadden daer na moghen
Aensien gheen menschelike oghen,
Ende zonder hem te scouwene an
Met lichame ghelijc enen man,
So en hadden si nemmermeer verstaen
Dathi op ware ghestaen
Metten live, wats mochte ghescien
(Si hadden so zere ghewont ghesien!);

Vs. 47. I. H. moeghdy. 48. I. niet *ontbr.* 50. I. daghe van d. 51. I. Beyde hij al. 52. I. H. hij opvoer tsinen. 53. I. H. redenen. 54. I. dapostelen behoufden; H. dapostlen behoefden. 55. H. troests. 56—58 *in* I. *aldus:* Ende hem ne mochte niement el Met roukeloesen trooten verclaren; Ende waer hij dan opghevaren. 56. H. nieman. 59. H. Thant. 60. I. ghegloriflceert. 61. I. Sone; H. haddene. 62. H. Aensien gheene; I. ghẽen *ontbr.* — menschelijck. 63. I. H. scouwen. 64. H. lichamen. 65. I. Sone — volstaen. 66. H. w. verstaen. 68. H. haddenne.

(*) Het HS. heeft *gheloofden*, maar de lezing van I. en H. is buiten twijfel de ware.

Maer doe si met goeder moete
Saghen sine hande ende zine voete
Voren ende na te menigher stont,
Also hi ant cruce was ghewont,
Ende dathi ooc met hém at,
So gheloofden si te bat
Dathi verresen was te samen
Beide met ziele ende met lichamen;
Want een gheest, wats gheschiet,
So en machmen tasten niet,
Noch hi en mach ooc niet eten.
Hier bi so wast goet weten
Dathi met live verresen was,
Also ic u te hant las.
Rechte also men een kint,
Dat hem niet en versint,
Allencskine smeken moet,
Alst weent ende gram is ghemoet,
Eerment te pointe can ghesetten,
[VII.] Also woude Cristus letten
Ende sijn jonghers met zoeticheiden
Ten gherechten ghelove leiden,
Ende met openbaren betoghe,
Dat nemmermeer en loghe
Noch dat niement en mocht verkeren.

69. I. moeten. 70. H. Saghe; I. voeten. 71. H. Vore; I. Vor — 72. I. Also als hij. 73. I. hij daer met; H. hen. 75. I. wat samen. 76. H. zielen; I. lichame. 77. I. eenen; H. ghedien 79. H. kine. 80. I. H. so *omtbr.* — g. te w. 82. I. Also als in 8. I. Recht a. m. thint. 85. I. Al eenskene; H. Allenskene. l. w. oft gr. 86. I. wilde. 89. I. H. sine jonghers; I. zoethe. 90. I. H. Ten rechten. 93. I. dat *omtbr.* — niemen en mocht; man en mochte.

Hier aen so moghedi leren
Waer bi Cristus te hemele niet en clam
Te hant doe hi uten grave quam.
Die scrifture maect ons ooc wijs,
Dat Cristus int aerdsche paradijs
Was dese viertich daghe
Daer ic nu of ghewaghe.
Tusschen dat Cristus den gheest gaf
Ende dathi verre[e]s int graf
Waren rechte viertich uren,
Also ict vant inder scrifturen.
Ende om dat sine jonghers, twaren,
Dese viertich uren waren
In bedroeftheiden groot
Om sine jammerlike doot,
So beidde hi viertich daghe te gader
Eer hi op voer te zinen vader,
Also ic alte hant
Hier voren dede becant.
Ende rechte opten viertichsten dach
Die na sijn verrisen ghelach,
Quam hi daer sine jonghers waren
(1. Fol. LXXXI. v. 1.) Versament al in eenre scaren,
Daer hi hem troostelijc sprac toe.
Ooc seide hi hem doe:

Vs. 94. I. H. moeghdi. 95. I. H. te hemele *ontbr.* — niet op en. 96. H. Thant. 97. H. Dscrifture; I. ooc *ontbr.* 98. H. in derdsche. 100. I. H. af. 102. I. H. verrees. 103. I. rech v. 105. I. H. jonghesen; I. te waren. 107. I. bedroeffenesse. 109. I. beide. 110. I. H. op *ontbr.* 111. I. ic u te; H. ic u alte. 112. H. vore. 113. I. recht na opten. 114. I. v. lach. 115. I. H. jongeren. 116. I. Versaemdt; H. Versaemt — ere. 117. I. hijse troostelike; H. hen. 118. H. hen.

» Ic vare te minen vader,
Die vader is uwer allegader.
Den heilighen gheest zal ic u
Cortelike senden na nu;"
Ende vele ander woorde so sprac
Hi onder hem ende vertrac
Van goeden trooste goet ende claer.
Ooc was sijn moeder Maria aldaer.
Doe saghen si claerlike
Fol. LXVII. b. 3 Dathi op voer te hemelrike.
Daer si dus saghen opwaert,
Sprac een stemme ter vaert:
» Ghi manne van Galylee,
Wat bescouwedi opwaert mee,
Dus zere met wonder bevaen?
Also ghine op zaghet gaen
Ten hemele van hier neder,
Also sal hi comen weder:
Dat sal wesen alse hi zal
Dese werelt doemen al:
So sal hi comen al dier ghelike
Dat hi voer te hemelrike,
Daer hi elken loon sal gheven
Van dathi hier heeft bedreven."
Doe die elfste dach quam

Vs. 120. H. algader; I. uwer aller vader. 122. H. Cortelinghe; I. na *ontbr.* 123. I. Ende oic v. a. woirden hij sprac. 124. I. Onder hem lieden ende v.; H. hen ende daer v. 125. I. H. tr. scone ende. 126. I. H. Oec zoe was. — Maria al *ontbr.* 130. H. enc; I. st. metter. 132. I. scoudi; H. bescoudi. 133. I. wondere; H. wondre. 134. I. ghine saeght opgaen; H. ghine saghet op g. 137. I. H. als hi al. 138. I. H. d. sal. 139. I. c. in die gh. H. c. inde gh. 140. I. Als hij.

Dat Cristus hier na te hemel clam,
Quam die heilighe gheest in vier ghelike
In die apostelen ghemeenlike
In een huus besloten allene,
Daer si alle in waren ghemene.
Ende also zaen, in waren dinghen,
Als si den heilighen gheest ontfinghen,
Was hare stoutheit so groot,
(I. Fol. LXXXI. v. 2.) Datsi en ontsaghen zweert noch doot:
Also waren si ontsteken.
Ooc so consten si doe spreken
Alle talen diemen vant,
Ende si consten alte hant
Alle scrifturen ende clergien,
Alse meesters van theologien.
Si waren alse volc dat is dronken,
Dat met des heilichs gheests voncken
Ontsteken is altemale.
Maniere, ghedane ende tale
Worden doe verwandelt meest:
Dit wrachte daer die heilighe gheest.
Te samen bleven si aldus
Tote in die maent van Julius,
Ende deelden al ghemene
(F. Fol. LXVII. v. 1.) Datsi hadden, groot ende clene;

Vs. 144. I. H. Na dat. — hier na *ontbr.*; I. hemele; H. homle. 145. H. de; I. in *ontbr.*; I. H. viers. 146. H. dapostlen; I. dapostelen ghemeennentlike. 147 *en* 148. I. H. *In omgekeerde volgorde.* 148. I. H. in *ontbr.* 149. I. ware. 150. H. Alsi den. 151. I. haer. 153. H. Datsi hontsaghen. 154. I. H. *só ontbr.* 157. H. ende alle cl.; I. ser. in cl. 158. H. meestre. 159. I. als. 160. I. met theylichs gheest. 162. H. Mainiere. 166. H. inde; I. H. Junius.

Want sine hadden anders af
170 Te leven dan datmen hem gaf.
Sinte Pieter, des ghelooft,
Bleef van hem allen thooft
Ende paeus in Cristus stede.
Sine misse, die hi dede,
175 En hadde niet meer aen, voor noch na,
Dan die woorde, alsic versta,
Die Cristus sprae met zinen monde
Des Donredaechs ten avontstonde,
Dat dat eerste sacrament was
180 Ghemaect, alsic u hier voren las,
Ende een *pater noster* daer toe:
Dit was die misse doe,
Ende niet meer, voor noch naer:
Aldus stont menich jaer.
185 Zeder sijn paeuse ghecomen,
Dierre meer toe hebben ghenomen,
Alse *introitum* ende *graduale*,
[illegible] LXXXII. *Epistelen*, *ewangelien* also wale,
Kyrieleyson ende *alleluia* alsoe,
190 *Gloria in excelsis* ende *credo*,
Prefacio ende *sanctus* voort,

Vs. 169. I. H. si en. 170. I. levenne. — dat *ontbr.*; H. levene — hen. 172. I. vanden anderen th.; H. vanden andren th. 175. I. Ende h. nemmeer, verre no na; H. En h. nemmeer an, vore. 178. I. Sdonderdaechs ter; H. Sdonresdaeghs ter avenstonde. 179. H. Dat dierste; I. Daer deerste. 180. I. H. Ghemaect *ontbr.* — Also ic; H. vore. 181. I. H. eenen. 183. H. nemmeer, vore; I. vore of n. 184. H. stoedt. 185. I. Sindert; H. Sider; I. H. comen. 186. H. Diere; I. Die m. dair toe. 187. I. Als; I. H. *introite*; I. *gradale*; H. *gredale*. 188. I. *Epystelen*; H. *Epistlen*, *ewangilien* altemale. 191. I. *Prophecien* ende.

Dat nu al ter missen behoort,
Collecta, *secreta* ende *complenden*,
Dat *ite* daer die missen op enden,
Ende vele anders dincs dat ic u
Onghenoemt late nu.
Dat en hieltmen twint dan
Doe die heilighe kerke eerst began;
Maer omme maken te mere
Gods dienst ende sijn ere,
So hebben die paeuse, zonder waen,
Alle dese dinc daer toe ghedaen,
Ende elc heeft zijn bedieden al,
Alsic hier na zegghen zal.
Rechte opten vijftienden dach
Die in die maent van Julius ghelach
(Dats die dach, alsmen ons zeit,
(E. Fol. LXVII. v. 2.) Daer der apostelen dach op leit)
Doe schieden si ghemeenlike
Harentare in aertrike,
Alse hem Cristus hadde doen verstaen.
Hi hadde ghesproken: » Ghi sult gaen
In die werelt, weder ende voort,
Predicken des gheloven woort,
Ende dopenr daer toe mede
Inden name der drievoudichede:

Vs. 192. H. m. hoert. 193. I. H. *Collecten*; H. *secreten*. 194. I. H. Ende *ite*; I. op *ontbr.* 195. I. dincs *ontbr.*; H. dings. 197. H. Des es; I. Des een twint en hilt dan. 199. I. H. om. 200. I. H. sine. 201. I. pause saen. 202. H. Al; I. dese *ontbr.* — dinghen. 203. I. bedict. 205. I. H. Recht; I. op den viertiensten. 206. H. inde; I. H. Junius lach. 207. I. Dat es. 208. H. apostlen; I. dach in l. 210. I. Hier ende dair in eerdrike. 211. H. hen. 213. H. Inde. 214. I. Ende pr. des gheloeves; H. sgheloeven. 216. I. driefoudichede; H. drievoldechede.

Die ghedoopt wort int ghelove fijn,
Sal zeker behouden sijn.
Als ghi staet voor die heren,
Dien ghi prediken sult ende leren,
So en voorpeinst niet wat
Ghi segghen zult, want optie stat
Sal u ghegheven sijn ghewelt
Wat ghi hem daer zegghen zelt.
Selke tekene, als ic doe,
Seldi doen ende meerre daer toe."
Aldus zo ghinghen si uut,
Noord, oost, west ende zuut,
Ende predicten ende leerden
Daer si tfolc mede bekeerden.
Dit sijn zij die pylare dan,
Daer die kerke eerst op began
Ende op ghesticht is, dies ghelooft,
Daer Cristus of is thooft,
Ende wi alle zijn sine lede,
Die ontfaen hebben kerstenhede
Ende verbeidende sijn salichlike
Die ghemeenscap in hemelrike,
Daert al sal comen teenre scaren
Die Gode kindre op aertrijc waren,

xxxii.

1. 217. H. werd; I. wert inden name mijn. 219. H. Alse — vore. 220. I. Die. 221. I. Sone. 222. I. want *ontbr.* — op die. 223 *en* 224. I. *Deze beide verzen ontbr.* 223. H. gh. werden gh. 224. H. 225. 226. I. meer. 227. I. H. Dus. 228. I. w. o. ende z. 230. I. tvolc; H. si volc. 231. I. zij *ontbr.* — pylaren. 232. I. H. eerst *ontbr.* 233. I. H. des. 234. I. H. af., 235. I. sijn sijn l. 238. I. gheselscap van h. 239. H. tere. 240. I. Die Gods kinder op eerdrike; H. Die Goede k. (*Men wachte zich, dit voor het adj.* goede *te zien. De naam van* God *wordt in* H. *steeds* Goed, Goeds, *geschreven*) — ertrike.

Ende den Lam zullen volghen na,
Ende singhen lude: »Alleluya!"
Dan sal dit arme ellende
Al comen sijn tenen ende,
Ende die heilighe kerke sal
Daer boven sijn versament al
In éne glorie, in één accoort,
(E. Fol. LXVIII. r. 1.) Dat nemmermeer en wert gheacoort:
Dats onse erve, onse woninghe;
Hier sijnt al ghelesende dinghe.
Die heilighe kerke, dat weet wel,
Dat en is niet die tempel,
Of dat huus dat daer staet,
Daer dat volc in beden gaet;
Maer der heyligher kerken bediede
Is sameninghe der goeder liede,
Alse paeuse, bisscoppe ende clerke,
Dese sijn die heilighe kerke,
Ende al dat leeke volc daer toe mede,
Dat ontfaen heeft kerstenhede
Ende in rechten ghelove waect
(I. Fol. LXXXII. v. 1.) Ende na dat ewighe rike haect:
Dits die heilighe kerke, sijts vroet,
Niet dat huus daer men den dienst in doet.

Vs. 241. I. H. den Lamme. 243. I. die; H. arm. 244. H. ten ende. 245. H. Entie. 246. I. H. b. versaemt sijn al. 247. I. een gl. 248. I. en *ontbr.*; H. werd ghestoert. 250. I. alle gh. dingen. 251. I. dat *ontbr.* 252. I. Dan es niet dan die. 255. I. bedieden (*Desgelijks in* H., *maar daar is de fout door eene stip onder de* n *aangewezen en verbeterd*). 256. I. Es versameninge der g. lieden. 257. H. Alle p. h. papen, cl. 259. H. alt l.; I. al *ontbr.* — daer toe *ontbr.* 261. H. in gherechten. 262. H. na deweghe. 263. I. Dit es. — heilighe *ontbr.*; H. des sijt vr. 264. I. H. Niet thuus; I. men die misse in.

Dan tween regementen, ende van Peteren ende van Paulusse, ende ander dinc. — XL.

Twee regementen beghinnen nu,
Die ic beide wille noemen u.
Deerste is dat gheestelike,
Tander dat keyserlike.
Dat gheestelijc beghint scone
Op Jhesum, den Gods zone:
Dat keyserlike beghint dan
Op Octaviane, den goeden man;
Want Cristus, sijt zeker das,
Deerste paeus op aertrike was,
Ende Octavianus Augustus
Was deerste keiser, wi vinde[n]t dus,
Gheweldich van al aertrike:
Noit zeder en quam zijns ghelike.
In eenre tijt waren si beide:
Also mi die scrifture seide,
Was Cristus gheboren, weet voorwaer,
In Octavianus tweendeviertichste jaer,
Ende na Cristus ghehoort
Dertien jaer also voort
So sterf keyser Octaviaen (*).

Titel. I. van Peteren — Paulusc, ende oec mede van a. d.; H. van etre ende P. Vs. 1. I. H. regimente. 4. I. H. Dander es dat; I. keyserrijcke. 5. I. H. gheestelike. 6. I. H. Op Cristum; H. godsone. 7. keyserrijcke. 10. I. p. in eerderike; H. p. in ertrike. 11. I. Ende otaviaen. 12. I. die ierste k. wij lesent dus; H. vindent. 13. I. eertrike. 14. I. Nye sinder; H. Nie sider q. sijn. 15. H. ere. 16. I. le; H. mi dscrifture. 17. I. H. Want Cr. gh. wart over (H. vore) aer. 18. I. H. In Octaviaens. 19. H. na *ontbr.* 21. H. staerf; I. st. die k.

(*) Het HS. heeft *Octoviaen*.

(E. Fol. LXVIII. r. c.) Jhesus Cristus, dats zonder waen,
Was die hoochste ende deerste mede
Die ter werelt hielt paeus stede.
Een ewangelie seit dat
Jhesus Cristus paeus zat
Tweendedertich jaer alsoe
Ende ooc drie maende daer toe;
Nochtan Jan Gulden mont
Maect ons op Matheus cont,
(I. Fol. LXXXII. v. a.) Dat Cristus leefde voorwaer
Al uut drie ende dertich jaer
Ende ooc also vele meer, alsic las,
Alse van Kersavonde tot Paeschen was.
Also las ic openbaer,
Dat het was vijf dusent jaer
Nader werelt eerste beghin
Ende ooc twee hondert, een min.
Na die passie ons heren
Sat Pieter paeus met eren
In dat lant van Orient,
Vier jaer ofte daer omtrent.
Namaels so quam hi voort
TAntyochen in die poort,
Ende besat den stoel daer
Achte daghe ende seven jaer.

Vs. 23. H. endie ierste. 24. I. spaeus. 25. H. Ene; I. H. seght. 27. I. Dertien jaer; H. jare. 28. I. ooc *ontbr.* — maendea. 29. I. Guldemont. 30. I. H. op Matheuse. 31. H. vore waer. 33. I. H. oec *ontbr.* 34. H. van Kerssavonde; I. H. tote. 35. I. H. Oec las ic openbare. 36. H. Dattet; I. het *ontbr.*; I. H. jare. 37. I. H. ierst. 38. I. h. jaer, een. 42. I. off; H. oft. 43. I. so *ontbr.* 44. I. Tot Anthiochen. 45. I. besadt; H. dare. 46. I. dagen; H. jare.

Te Romen quam hi na dat,
Daer hi den paeus stoel besat
Vijfendetwintich jaer ende zeven maent
Ende achte daghe onghewaent.
Twe epistelen maecte dese here,
Die de heilighe kerke prijst zere.
Vele jongheren hadhi ghemeen,
Daer Marcus of was een,
Dien hi uter vonten hief
Ende sonderlinghe hadde lief,
Die ene der ewangelien screef,
Alsoot Zinte Pieter bedreef;
Want Marcus en hadt niet al ghesien:
Dies maecte hem Pieter vroet van dien
Mids den heilighen gheeste doe,
Fol. LXVIII. 1.) Die hem beiden halp daer toe.
Niet langhe na dit ghesciede
Dat Pieter uut sende vele liede
Van sinen jongheren, voorwaer,
Om tghelove topenbaren hier ende daer,
Fol. LXXXIII. 1.) Daer Sinte Marcus een of was,
Die de eerste kerke, als ic las,
Stichte in Alexandrien,
In die ere Cristus den [*l.* des] vrien.

Vs. 47. I. H. Te Rome. 48. I. bezadt. 49. H. jare. 50. H. Ende ›ec a.; I. dagen. 51. H. epistlen. 53. I. H. hadde hi. 54. I. aff; H. af. 56. H. Dien hi zond.; I. Ende *ontbr.* — hadde hine l. 57. I. ›em. 58. I. Also alst. 59. H. had; I. h. al n. gh. 60. I. H. Des; H. vruet. 61. I. H. gheest. 62. H. hen. 63. I. H. na dat dit. 64. I. linte Peter oetnde v. lieden; H. Zendde Peeter v. l. 65. H. j. uut v.; l. j. hier ende daer. 66. H. Omt gheloeve te baerne h. en d.; I. Om *ontbr.* — te predeken voirwair. 67. I. H. Marc — af. 68. I. H. deerste. 70. H. In dere; I. Cristi; I. H. des vryen.

Paulus quam te Romen daer na,
Ende huerde een scuere, als ic versta,
Niet verre buten der poort,
Daer hi in vertrac Gods woort
Metten broedren die daer quamen,
Die sine heilicheit vernamen.
Ende omme dat die wise Seneca,
Neroens meester, alsic versta,
Daer niet en dorste gaen omme dat
Sijn meester den kerstenen was hat,
So senden si brieve onderlinghe
Ende waren ghevriende zonderlinghe,
Die welke brieve, zonder waen,
Grote wijsheit hebben bevaen
Ende van leringhen grote bediede.
Noch so hebben vele liede
Dese zelve lettren in Latijn,
Die zwaer ghenoech te verstane zijn.
Pieter die was deerste die sette
Die viertich daghe met wette
Te vastene voor Paeschdach;
Ende ooc, alsict ghescreven zach,
Sette hi te vastene voort
Den Advent voor Gods gheboort,
In ghedinckenes ende eren

Vs. 71. I. H. Pauwels q. te Rome. 72. H. eene. 75. I. H. broederen. 76. I. Ende sine. 77. I. H. om; H. dat *ontbr.* 78. I. m. was, a. 79. I. niement en; H. niene; I. H. om. 80. I. m. vanden k. was gehaedt; H. was ghehat. 81. I. sende hij. 85. I. H. groot; I. bediden. 86. I. lieden. 87. I. Die selve letteren. 88. H. gnoech; I. verstaen. 89. I. H. *Het eerste* die *ontbr.* 91. H. vore. 92. I. als ic. 94. I. Den avont v.; H. vore. 95. H. ghedinken; I. ghedinckenessen ende teeren.

Der twee toecoomste ons heren:
Deen toecoomst, als ict vernam,
Dathi hier neder inden vleessche quam;
Dander sal ten oordele sijn,
Alse die werelt sal nemen fijn.
Pieter ende Pouwels worden bede
[VIII.] Buten Romen an die stede
[XIII.] Op enen dach ghepassijt,
Niet teenre stede, mer teenre tijt.
Daer na groefmen hare lichamen
Bi Neroens palayse te samen,
Daer onser vrouwen kerke nu steet,
Diemen *Terebinto* heet.
Mertens coronike maect ons wijs
Dat doe paeus sat Cornelijs,
Ende die Grieken doe, voorwaer,
Dese twee lichamen stolen daer,
Om dat sise ter avonturen
Int lant van Grieken wouden vuren.
Doe riepen die duvelen openbaer,
Die in die afgode woonden daer,
Met luder stemmen herde zere,
Alsoot woude onse here:
» Ghi Romeine, bescuddet nu
Uwe gode! Men ontvoertse u!"

96. I. Den twee toecomsten. 97. H. Dene; I. H. ic v. 98. I. H. *ontbr.* 100. I. Als die werel. 101. I. werden. 102. H. Buten 104. H. teere — teere. 105. H. Daer *ontbr.* — hoer; I. hair. . taamen. 108. H. Dm. *in Terebinte;* I. Dm. *Interchinte* heedt. 109. tene — maec. 110. I. sadt. 111. I. Daer die; H. Dat die. 112. aame steelden. 114. I. wilden. 115. H. duvlo. 116. H. inde; oden. 118. I. H. Also alst; I. wilde. 119. I. Ghij Romeynen, t; H. bescud. 120. I. U g. — ontvoerse; H. onvuerdze.

Die kerstine moedden dit ghescal
Op hare apostelen al;
Die heidine waenden ooc, twaren,
Dat hare afgode ontvoert waren.
Dus wert al in roere ghinder,
Kersten, heyden, meerre ende minder,
Ende volchden den Grieken naer.
Doe si des worden ghewaer,
Worpen si die lichamen mettien
In enen putte, ende ghinghen vlien.
Paeus Cornelijs, die goede man,
Deedse uut trecken dan.
Ende doe si al ghemene
Over hoop laghen die bene,
En wiste men niet, te waren,
Welke Pieters of Pouwelse waren.
Doe vasten die goede lieden,
Ende baden Gode met mieden,
(I. Fol. LXXXIII. v. 1.) Dathi hem te kennen gave
Die rechte waerheit hier ave.
Doe antwoorde een stemme zaen
(E. Fol. LXIX. r. 1.) Van boven, ende dede verstaen:
» Des visschers sijn die minder bene,
Ende des predikars die meerre allene."

Vs. 122. H. apostlen. 123. I. te waren. 124. H. ontfuert. 125. H. al *ontbr.* 126. I. Kerstine, heydene, meere. 127. I. volgheden; H. volghden; I. H. nare. 128. I. des w. wel; I. H. gheware. 129. I. met dien. 131. I. Paeus Cornelius. 132. I. H. ute. 133. H. alle. 134. I. hoepe. 135. H. wist — twaren. 136. I. Die welke; H. Dwelke; I. H. oft Pauwels. 137. I. H. liede. 138. I. H. met miede. 139. H. hen; I. hem teekene g. 140. H. De. 141. H. andwerdde ene. 143. H. mindre. 144. I. Eens predikaers die meere; H. Ende spredekers.

Doe leidmense ghescheden
Van een in tween steden.
Paeus Silvester quam daer na,
Ende deelde, alsic versta,
Ghelijc dese ghebeenten beide,
Also dathi van beiden leide
In elcs kerke waerdelike doe,
Ende wyhede die kerken daer toe.
Dander apostelen, alsic zeide vore,
Ghinghen al die werelt dore
Tghelove leren ende openbaren,
Ende worden alle martelaren,
Alse (*) die ghene die, zonder letten,
Haer lijf voor tghelove zetten.

Dat Pater Noster ende daer of die bedieninsse. — XLI.

Die twalef apostelen, men seit also,
Maecten eerst den *Credo*,
Daer die twalef pointen in staen
Die onsen ghelove aen gaen,
Die ic u in Dietscher tale

145. I. H. leyde mense; I. verscheeden. 146. I. twee. 147. I. els Silv. 148, 149. I. H. Ende d. ghelijc, als ic v. Dese gh. b. I. elke — weerdelic; H. werdelijc. 152. I. wijde; H. wide de. H. apostle. 155. H. Tgheloeven. 156. I. alle predicaren. 157. I. H. Alse. 158. H. vore.

vl. I. H. Die *P. N.* e. d. af. Vs. 1. H. apostle — seeght; I. seit *ontbr.* 3. H. poente. 4. H. ane. 5. I. u *ontbr.*; H. in he.

Het HS. heeft *Alle*.

Soude segghen, constic wale.
Mar ic wille u, leeken lieden,
Den *Pater Noster* eerst bedieden,
So ic best can te deser stonde,
Dien God sprac met sinen monde,
Die in Dietsche aldus es (*):
» Vader onse, die inden hemel es,
Gheheylicht moete dijn name zijn!
Toecome ons dat rike dijn;
(I. Fol. LXXXIII. v. 2.) Dijn wille moete ghewaerden,
Alse inden hemel ende inder aerden;
Ghif ons huden ons daghelics broot;
Ende verghif ons onse scouden groot,
Also wi sijn ghewoene
Onse sculdaren te doene;
En leidt ons niet in coringhen,
(I. Fol. LXIX. r. 2.) Maer losse ons van quaden dinghen."
Dese woorde al en staen niet
Also men inden *Pater Noster* ziet,
Want die rime si belettet
Dat mense zom anders zettet,
Maer die verstandenis ende die zin

Vs. 6. I. H. Seggen soude; H. constict. 7. H. u *ontbr.* 8. H. tierst. 9. H. teser. 10. I. Die. 12. H. bes. 13. I. moet. 14. I. Toecomes is ons. 15. I. Dinen w. moet. 16. I. Alsoe; I. H. h. als inder. 17. I. Gheeft; H. Ghef; I. H. heden; H. onse daghelikx. 18. H. verghef; I. vergheeft ons onse mesdaet gr. 20. H. Onsen sculderen; I. sondarn. 21. I. Ende l. — in becoringen. 22. I. verlost; H. loest — quaedr dinghe; I. H. (*aan het slot van dit vers*) Amen! 23. I. woorden; H. w. en st. al n. 24. I. ment int. 25. I. r. soe beledt. 26. I. samme — zedt. 27. I. H. verstannesse; I. *Het tweede* die *ontbr.*

(*) Hiernevens staat op den kant *p̃r. n̄r.* d. i. *pater noster.*

Die is hier meer noch min.
Nu siet, kinder allegader:
Cristus aen riep »zinen vader,
Die hier boven is inden hemel:"
Daer ane moghen wi merken wel,
Dat een vader is, noch meer noch min,
Die altoos is zonder beghin
Inder ewigher godhede,
Die inden hemel hout zine stede,
Diemen met rechte aenroepen zal,
Want hi machtich is van al,
Sonder beghin in sijnre naturen,
Daer alle beghinne uut ruren,
Sonder wies hulpe nieman
Een ure gheliden en can.
Nu volghet hier thant na desen:
»Gheheilicht moete dijn name wesen!"
Ane dit woort moghen wi leren,
Dat wi altoos loven ende eren
Sullen den vader, die ons sciep
Ende ten edelen wesene riep,
Ende hemele ende aerde mede
Tonsen behoef worden dede
Ende al datter binnen es.
Ooc zullen wi hem dancken des
Dathi ons gaf ontsterflijc

28. I. H. Die sijn h. 30. I. Cr. r. an sinen. 31. I. H. hier *ontbr.* an. 33. H. en; I. H. *Het eerste* noch *ontbr.* 36. I. houdt. Dien; I. H. mèn van rechte. 39. H. sire. 40. I. beginnen; I. 42. I. H. Eene; I. gheleeden can. 43. I. H. volght; I. te 44. I. moet dine. 45. H. An. 47. I. Den vader zelen, die. wesenne. 49. I. hemel. 50. H. werden; I. wesen. 53. I. ont- e; H. onsterflijc.

Een ziele hem zelven ghelijc,
Ende meensaemheit mit hem
Int overste Jherusalem,
Ende onse nootdorfte daghelike
Ons verleent op dit aerdrike.
Hier na zo volghet alsoe:
» Dijn rike moet ons comen toe: "
Daer an moghen wi merken wel,
(E. Fol. LXIX. ☆ 1.) Dat deewighe vader — ende niement el —
Dat ewighe leven gheeft
Elken dies verdient heeft,
Ende dat macht ende toeverlaet
Altemale an hem staet.
Daer om sullen wi, vrooch ende spade,
Roepen op zine ghenade,
Dat wi sine gracie hebben moghen
Te comene voor zine oghen
In sijn ewich salich rike,
Dat duren sal ewelike.
Hier na volghet mettien:
» Dijn wille moete gheschien
In hemel ende in aerde met: "
Dats te verstane, dat ghijt wet,
Dat sijn wille in hemelrike
Ende ooc in dit aertrike

Vs. 54. I. H. Eene; I. z. die h. — gelijct. 55. I. ghemeensaemheit. 56. I. H. In doverste. 57. H. noetdorfste. 59. I. zo *omkr.*; H. volght. 62. H. niemen. 63. H. Deweghe l. gheef; I. Deeuweghe l. maer en gh. 65. I. dat die m. 66. I. Altemael. 67. I. H. omme. 70. I. Om te commene; H. vore. 71. I. eeuwege salighe. 73. H. volght; I. met dien. 74. I. Dinen w. moet. 75. I. Inden h. e. in deerde. 76. I. Dat die verstannesse die ghij wet. 78. I. eerderike.

Altemale gheschie ghereet,
Wedert ons si lief ofte leet,
Ende dat wi al onsen wille
In hem setten, lude ende stille,
Ende al nemen over goet
So wat hi met ons doet.
Hier na volghet opter steden:
» Ons daghelics broot ghif ons heden: "
Fol. LIV. r. a.) Daer aen moghen wi sijn vroet,
Dat van Gode al comen moet
Dies die mensche leven zal:
Hets waer, van hem comet al.
Ooc moghen wi merken dat,
Dat wi om en ghenen scat
Bidden en sullen, groot noch clene,
Maer om onse nootdorft allene;
Want daer staet voren albloot:
» Ghif ons onse daghelics broot."
Daer omme niet, zekerlike,
Dat wi leven op aertrike,
Dat en is mar een dach van heden:
So saen is die tijt leden.
Tweerhande broot God gheeft,
Fol. LXIX. b.) Daer die mensche bi leeft,
Die leven sal ombesmet
Aen ziele ende aen lichame met.

Vs. 79. I. ghescien. 80. H. oft. 85. H. volght; I. v. ter stede. 86. geeft; H. ghef. 87. I. ane. 88. I. van hem al. 89. H. Des; I. aer aff die. 90. H. Ets; I. comtet. 92. I. en *ontbr.* 93. I. en *ontbr.* I. nootdorst. 95. H. vore. 96. I. Gheeft; H. Ghef; I. H. dagelike. 98. H. Wat wi; I. eerderike. 99. I. H. Dan es. 103. I. ombedt; H. onbelet. 104. I. Ane. — ende *ontbr.* — ane.

Teen broot [hoort] der zielen toe:
Dats gheestelijc broot, ic vint alsoe,
Daer die ziele bi wort ghevoet,
Als ons Cristus selve bevroet.
Hi sprac met zinen monde rene:
» Niet inden brode allene
En leeft die mensche, dat verstaet,
Maer int woort dat uut Gods monde gaet."
Tander broot in sire wise
Dat is des lichamen spise,
Daer men dijf bedraghet mede.
Aldus zo zullen onse bede
Ende onse meninghe wesen,
Als wi den *Pater Noster* lesen.
Nu volghet hier na altehant,
Als ict int Latijn vant:
» Laet ons onse sculde varen,
Alse wi doen onse sculdaren:"
(1. Fol. LXXXIV. v. 1.) Hier aen moghen wi beseven,
Dat God die zonden mach vergheven.
Ja, al hadde een mensche, zonder waen,
Alle die zonden ghedaen
Die alle menschen ye ghededen,
God die zoudse met eenre beden,
Die uut rechten rouwe ghinghe,

Vs. 105. I. H. Deen; I. hoor der; H. hoert ter. 107. I. werdt; H. werd; I. H. ghevoedt. 108. I. Alse ons s. Cr.; I. H. bevroedt. 112. H. in dwoert; I. ute; I. H. Gode gaet. 113. I. H. Dander; I. sire. 115. H. dijf bedraeght; I. dijf ontdraeght. 116. I. zo *ontbr.* — beden. 119. H. volght; I. al *ontbr.* 120. I. Als ic in Latine ghescreven v. 121. H. scouden; I. sonden. 122. I. Also — sondaren; H. onsen. 123. I. ane. 125, 126. I. H. Ja, al h. z. w. Een mensche al d. s. gh. 128. I. H. die *ontbr.*; H. ere; I. bede.

Alle (*) vergheven haestelinghe;
Want sine grote ontfermicheit
(David inden souter seit)
Boven alle sine werken gaet:
Dats ons een groot toeverlaet.
Maer datter na aldus staet:
» Verghif ons onse misdaet,
Also wi verghevens pleghen,"
Dats ons herde zere jeghen:
Daer bidden wi wrake, als ghi siet,
Over ons, en vergheven wi niet.
Sal ons vergheven onse here,
Fol. LXX. a.) Wi moeten vergheven in sijn ere,
Ofte hi loont ons met ghelikene:
Hem en can niement ontwiken.
Hier na volghet haestelinghe:
» En leidt ons in ghene coringhe."
Niet en verstaet in dit woort,
Dat God, onse here, yement becoort
Anders dan tallen goede,
Want hi is onse vader ende onse hoede;
Maer onse verstaen is in desen,
Dat hi onse hulpe wille wesen

Vs. 130. I. Alle v. sonderlinghe; H. Al v. handelinghe. 132. I. Also David; H. Alse David. 133. I. al sijn; H. werke. 134. I. Dat es; H. en. 135. I. Maer dair na alzo staet. 136. I. Vergheeft; H. Verghef. 137. I. wij te verghevene. 138. I. Dat es. 139. H. bidde. 142. I. sine. 143. I. Off; H. Oft. 144. I. niemant; H. nieman. 145. H. volght handelinghe; I. handelinghen. 146. H. leid; I. ons niet in becoringhen. 148. H. iemene; I. H. coort. 149. I. Ander dan tote allen. 150. H. hije; I. ons v. — ende *onthr.* 151. I. Maer elc sal hem verstaen in d.

(*) Het HS. heeft *Ende v. h.*, doch wij hebben dit naar I. en H. verbeterd.

Die coringhen te wederstane,
Als si comen ons ane,
So dat wire in en duren niet.
Lieve kinder, nu besiet
Ende merket dat voorwaer
Die coringhen sijn herde zwaer,
(I. Fol. LXXXIV. v. a.) Datmen die moet wederstaen,
Ghelijc den ghenen die ghevaen
Is in enen stride groot,
Die emmer moet bliven doot
Hine verwere hem vromelike.
Daer omme zullen wi innichlike
Gode bidden, dat hi
Ons in coringhen sta bi,
Die ons die viant nacht ende dach
Ane draecht, so wat hi mach,
Mit groter subtijlheiden,
Hoe hi ons mach verleiden;
Want hi een doòt viant es
Allen menschen, sijts ghewes,
Daer jeghen ons nieman
Bat dan God ghehelpen en can:
Ende daer helpt hi ons gherne toe,
Op datwi zelve willen alsoe.
Nu so volghet hier na voort

Vs. 153. H. De; I. coringhe. 154. H. Alsi; I. H. ons c. ane. 155. I. wiere. 157. I. merct d. vore w. 158. I. H. Dat c. 159. I. H. Ende dm. 160. I. H. bevaen. 161. I. Sijn in. 162. H. emmer bliret d.; I. Ende hem verweren of bliven d. 163. I. Dus moeten sij hem weren vr. 164. H. selewi; I. wij neerstelike. 166. I. H. In c. *ons sta.* 168. I. so *ontbr.* 170. I. verleedden. 171. I. H. een *ontbr.* 173. I. H. Alre m.; H. sijds. 174. H. ghehulpen. 177. I. so *ontbr.*; I. H. volght; I. na ane v.

Des *Pater Noster* leste woort,
Daer wi roepen op Gods ghenade,
Dathi ons »vrie van allen quade."
Dit woort heeft in hem beloken
Al dat hier voren is ghesproken,
Want hier is onse begheren,
Dat ons God wille weren
Al dat ons mach zweren
Ende aen ziele ende aen lijf deren,
Ende dathi alle onse dinghe
Tenen goeden ende bringhe. Amen!
Dit is dat selve orisoen
Dat Jhesus Cristus sprac, doen
Hi menschelijc ghinc op aertrike,
Tote sinen vader van hemelrike.
Dese bedinghe is also goet,
Datse elc priester zegghen moet
Telken ghetide dathi doet.
Diese dicke seit, hi is vroet:
Al sijn die woorden clene,
Die sin is groot ende rene.

Dit is dat Ave Maria. — XLII.

Hoort hier die selve groete,
Scone, bequame ende soete,

178. I. H. Des *P. Nosters.* 179. I. Want wij. 181. I. Dat. H. vore. 184. H. *Dit vers ontbr.* 186. H. ane — ane; I. live. I. dat wij a. o. dinghen; H. al. 188. I. eynde moeten bringen. — *ontbr.* 191. I. mensche ginc op eerderike. 196. I. H. zeeght. H. die worde.

xl. H. Dit es die *A. M.*; I. Die *A. M.* in Dietsche. Vs. 1. I. *ontbr.*

Daer wi mede groeten daghelike
Die coninghinne van hemelrike,
In Dietsche, so ict best versta.
» Ic groeté di, Maria,
Gracien vol! die here metti zi!
Voor alle wive ghebenedijt zidi!
Die vrucht uwes lichamen
Is ghebenedijt! Amen!"
Amen sette ic daer selve toe,
Omme die rime te vinden alsoe.
Ooc weet ter waerhede,
Dat dinghel *Maria* niet en sede:
Dat heefter die kerke toe gheset,
Ende Sente Jans moeder, Elysabeth,
Sette daer toe, ghelovets mi:
» *Benedictus fructus ventris tui*,"
Doe si Maria ontmoete,
Ende elc andren lieflijc groete,
Ende Elysabethten kint, datsi droech
In haren lichame, opt kint loech
(R. Fol. LXX. v. 1.) Dat Maria hadde ontfaen.
Doe so sprac Elyzabeth zaen
Up die ure ende ter selver tijt:
» Die vrucht uwes lichamen is ghebenedijt."

Vs. 3. H. met grueten. 4. I. Der c. 5. I. H. ic b. 6. I. H. gructe. 7. I. vul, onse heere; H. ons h. met di. 8. H. Vore; I. allen wives; H. benedijt. 9. H. De vrocht. 10. H. Es benedijt. 11. H. setticker s.; I. neg icker s. 12. H. Om — venden; I. vindesne. 13. I. weedt ter waerheden. 14. H. niene. 15. I. heeft die k. daer mede gh. 16. I. Ende Sint; I. H. Lijsbet. 17. I. gheloeves. 19. H. ai Marien; I. H. ontmoette. 20. I. anderen. — lieflijc *ontbr.*; H. groette. 21. I. H. Ende Lijsbetten. 22. I. op tkint. 24. I. Doen sprac Lijsbette; H. spr. Lijsbeth. 25. I. H. Op; I. ende *ontbr.* 26. H. vrocht uwes lijfs es benedijt.

Dit is die Credo. — XLIII.

» Ic ghelove in Gode den vader (*)
Aelmachtich, die algader
Hemel ende aerde sciep scone;
Ende in Jhesum Cristum, sinen zone,
Onsen enighen here ghewes;
Die vanden heilighen gheest ontfaen es,
Gheboren vander maghet Marien;
Ghepassijt vanden quadyen,
Onder Pylatus moghentheit,
Ghecruust, doot int graf gheleit;
Ter hellen voer hi neder:
Des derden daghes verrees hi weder;
Ende clam te hemele algader,
Ende sit ter rechter hant sijns vader;
Van daer hi weder sal comen
Levende ende dode domen;
Ic ghelove inden heilighen gheest met;
Ende inder heiligher kerken wet;
Ende int ghelove der kerstenhede,

el. H. Dit es dit *Cr.* in Dietsche; I. Die *Cr.*, dair die twalef poina sijn des kerstins gheloefs. Vs. 2. I. Almachteghen. 7. H. maeght. van dien. 13. H. Sderds daghs; I. daechs. 13. H. ten hemelen. H. Ende set ter. 15. I. w. comen sal. 16. I. domen al. 19. I. nede.

Hiernevens staat op den kant de naam van den Apostel, van wien d van het *Credo* afkomstig is. Zoo ook telkens bij de volgende arn; en wel aldus: I. *S. Pieter.* II. *S. Andries.* III. *S. Jacob.* IV. m *swangelist.* V. *S. Thomas.* VI. *S. Jacob die minder.* VII. *S.* ps. VIII. *S. Bertelmeeus.* IX. *S. Matheus.* X. *S. Symon.* XI. *S.* XII. *S. Mathijs.* — Deze opgave wordt noch in I. noch in H. den.

Alder heilighen meensaemhede,
Alder zonden verlatenisse;
Des vleeschs verrisenisse;
Ende dat ewelike leven. Amen!" —
Hier hebdi alte zamen
Die twalef pointen, zonder waen,
Die onsen ghelove ane gaen;
Die elc mensche moet gheloven,
Die comen wille hier boven:
Ende die an dat minste twivelde yet,
Hine bleve behouden niet.
Die apostelen, men leest also,
Maecten den *Credo*.
Hets waer, die woorde hier niet en zijn
Also si ligghen int Latijn
In ordinancien ghesettet,
(E. Fol. LXX. v. a.) Want die rime si belettet,
Het moet met fortsen sijn also;
Maer die sin vanden *Credo*
Is hier gheheel altemale
Ende meer noch min, dat weet ic wale.
(I. Fol. LXXXV. v. 1.) Vele liede sijn die poghen
Hoe si andre begripen moghen,
Ende sien in anders oghe een mul,
Dies si beide haer oghen hebben vul:

Vs. 22. I. Ende in des. 23. I. Ende in dat eeuweghe; H. ewegh. 25. H. poente. 28. I. wil. 29. I. H. an dminste; H. twide iet. 30. I. H. Hi en. 31. I. Dapostelen; H. Dapostlen. 32. I. desen *Cr.* 33. I. Het es; H. Ets — niene. 34. I. in tLatijn. 35. H. ordinanchen; I. ghezedt. 36. I. rime zoet beledt. 37. H. forchen; I. met zoeten sin a. 39. I. h. al gh.; I. H. gh. ende a. 40. I. dat *onthr.* 41. I. H. die daer na p. 42. I. andere; H. andren beghripen. 43. I. in eens a. 44. I. H. Des.

Daer omme moeten hem die vroeden
Jeghen die begripers hoeden.

Hier beghinnen die paeuse op Cristum, ende striken voort tote Karle, ende wat elc sette. — XLIIII.

Hier voren seide ic u aldus
Dattie eerste paeus was Cristus,
Ende dat Pieter na dat
Paeus bleef in Cristus stat,
Ende wat Pieter ooc sette
Te houdene inder wette:
Nu hoort van paeusen mere:
Na Pietre wart paeus ende here
Linus, die heilighe Tuscaen.
Hi sat paeus, zonder waen,
Elf jaer, drie maende, dertien daghe.
Dese sette, zonder saghe,
Dat wive inder kerken zouden
Hare hooft bedect houden,
Om datmen inder kerken
Hem te min zoude merken,
Want die oghen dicke verleiden
Den mensche uut zijnre innicheiden. —

a. 45. H. m. hi die. 46. H. der h.
Vtel. H. striken tote Karlen voert, ende wat elc paus sette; I. toste i groeten K. — sedte. Vs. 1. H. vore seidic. 2. I. H. Dat deerste. I. sedte. 8. I. Na Peteren; I. H. p. een h. 9. I. Junius, die. 10. sadt. 11. I. jare; H. maent; I. H. ende d. d. 13. I. Dat die wi-. 14. I. Haer hoofden; H. Hoer hoefde. 15. I. dat mer. 16. I. Hens te. 17. I. dicwijl verleedden. 18. H. sire; I. Den man ter arheden.

Gods martelare sterf hi.
Cletus wert paeus, ghelovets mi,
Ende hi waest elf jaer.
Een Romein was hi voorwaer.
Dese ordineerde mede
Al te Romen in die stede
Eenendetwintich priestre wel gheleert,
Alse Pieter voren hadde gheviseert (*).

[Hi screef ierst »*salutem*
(I. Fol. LXXXV. v. 2.) *Et apostolicam benedictionem.*"
Hi starf heilech martelare.
Den stoel besat daer nare
Clemens, die oec Romein was.
Dese sende, alsic las,
Seven notarise tuut
(Die van sinne niene waren ruut)
In seven riken, om datsi
Vernemen zouden verre ende bi
Die viten der martelaren,
Ende in scriften bewaren
Hoe dat inden hoer dinghen,
Ende te Rome die bringhen.
Hi was oec die ierst woude

Vs. 19. I. m. was hij. 20. I. Clerus — geloves. 21. I. H. hi *ontbr.* 23. I. Die een R. was, dats waer. 24. I. Al tote R.; H. te Rome. 25. I. priesteren. 26. H. vore.
27. *saluten.* 30. besadt. 33. Sevene. 34. sinnen niet w. 38. Es in ghescriften. 39. hare. 40. te R. dan br. 41. oic deerste die w.

(*) Hier ontbreken weder in ons tekst-handschrift twee bladen of acht kolommen, loopende tot vs. 347 van dit Cap. Wij hebben deze leemte uit HS. H. aangevuld, met bijvoeging der verschillende lezingen van I.

Dat tspaus stoel staen zoude
Inde hoechste stede, om dat dien
Alle die liede souden sien
Ende hi alt volc weder saghe.
Hi woude oec datmen plaghe
Tfolc te vermene alsoe wel,
Soemen ierst mochte na toepsel;
Want si anders, twaren,
Volmaect kersten niene waren.
In Poenten wart hi versent daer naer,
Ende inde zee gheworpen daer,
Daer hi in lach langhe stonden.
Sider soe wart hi vonden
Vanden bisscop Cirille
(Alsoet was die Gods wille,
Doen dwater was sire verde)
Ende te Rome gheleit in derde,
Daer hi vele miraclen dede.
Hi hilt des paus stede
Neghen daghe ende twee maent
Ende tien jaer (*), onghewaent.
Anacletus na hem quam:
Een Griec waest, alsic vernam.
Dese ordinerde dat
In kerstenheit telker stat

(Fol. XVI. r. 1.)

Vs. 42. spaeus. 43. In die. 44. lieden. 45. Ende dat hij al tvolc. 8. wilde. 47. Tvolc vermen. 48. Als men m: na doopsel. 49. te raren. 50. Volmaecte kerstine niet en w. 51. In Ponten — versendt . na. 53. in die. 54. Sindert werdt. 56. Also alst was. 57. siere. 9. hij mirakelen vele. 62. Ende neghen jaer o. 66. kerstinhede.

(*) Het HS. heeft *tien daghe*.

Gheen clerc, jonc noch oude,
Croec noch baert voeden en soude.
Dese dede oec ghebieden
Over al den kerstenen lieden,
Datmen priestren (*), vroech ende spaede,
Werdecheit ende ere daede;
Want si wert sijn alder eren
Die Gods lichame sacreren:
Te voren en plachmens niet. —
Paus sat hi, als men siet,
Neghen jaer, twee maende met
Ende tien daghe, dus eist gheset.
Euaristus besat hier na
Des paus stoel, alsic versta:
Een Griec waest, alsmen leest,
Sijn vaeder hadde een Joede gheweest.
Dese ordineerde mede
Al tote Rome in die stede
Seven titele, dat ghijt wet,
Van priestren ende dyakenen met,
Die den paus, vroech ende spaede,
Verhoedden in sine predecade,
Dat hem die scalke niene betien
Dat hi sprake uut heresyen
Oft recht gheloeve en hilde niet,

Vs. 68. souden. 71. priesteren. 72. Weerdichede. 73. alre. 75. e *onthr.* 76. zadt. 78. ghesedt. 79. Euaristus besadt. 80. Den p. 81 een *onthr.* 84. tote Romen. 85. tytelen, dair ghij wedt. 86. priester ren, van dyaken. 88. Verhoeden. 89. niet en. 91. Of rechte gh. e dade n.

(*) Het HS. heeft *riddren*.

Daermen hem in begrepe iet.
Dese maecte oec mede
Dattie maghe in elker stede
Den huweleec sekeren souden
Van hen die vergaderen wouden,
Ende dat die priester dan thuwelijc
Vergaderen souden feestelijc
Metter heilegher kerken bande:
Dus houdment in selken lande, —
Martilie heeft hi ontfaen
Onder den keyser Troyaen,
Ende es in Rome, alsmen seit,
Bi Sente Peetre gheleit.
Hi besat den stoel daer
Seven maende, twee daghe, tien jaer.
Alexander wart paus doe,
Dierste paus die hiet alsoe.
Romein was hi, ende sette mede
Datmen sout ten wijwatere dede
Ende water ten wine name,
Daermen sacrerde Gods lichame:
Daermen denecheit bi mach merken
Jhesu Cristi ende der kerken.
Hi maecte, alsic vernam,
Ter messen: »*Qui pridie quam Pateretur*,« ende duert alsoe om

94. Dat die — elke. 95. Dat huwelic. 96. hem. 97. priestere welec. 100. hout ment noch in. 102. k. Traeyaen. 104. Bij S. . 105 *en* 106. *Dese beide verzen ontbr.* 107. werdt. 108. die 110. wijn watre. 115, 116 *aldus:* Hij maecte ter messen, als am: *Qui pridie priusquam.* 117. duert *ontbr.* — um.

Tote: »*hoc est corpus meum*,"
Daer den lichame ons heren
De priestren mede sacreren;
Ende datmen dat sacrament
Vander edelster bloemen diemen vent
Maken soude, subtijl ende clare,
Want alsoe te mechtegher ware. —
Martilie heeft hi ontfaen
Onder den keyser Adriaen,
Doen hi paus hadde gheweest daer
Twee daghe, vijf maent end acht jaer.
Sixtus, dierste die soe hiet,
Wart nu paus, alsoemen siet.
Romein was hi, eens scapers sone,
Die vele doghden was ghewone.
Hi dede ter messen aldus:
»*Sanctus, sanctus, sanctus*
Dominus Deus Sabaoth!"
Hi gaf oec ute tghebod
Dat corporael zoude sijn
(I. Fol. LXXXVI. v. 1.) Niet siden, maer vlessen fijn,
Ongheverwet, al wit.
Oec soe maecte hi dit
Dat wive niet en souden
Handelen noch bloot houden
Ghewide vate des outaren. —
Hi starf een der martelaren:

Vs. 118. Tote vort: *h. e. enim c. m.* 120. Die priesters. 122. vint. 124. te menegher. 128. ende. 130. alsmen. 131. sceppers. 132. daechden. 133. Hier dede hij ter. 136. uut gebood. 138. Niet linen m. vlassin f. 141. Dat die w. 143. Ghewiede vaten vanden o.

Hi wart onthoeft, dats clare,
Doen hi twee maent ende tien jare
Ende eenendetwintich daghe, alsmen leest,
Salech paus daer hadde gheweest.
Cellephorus wart paus ghemaect.
Goet man was hi ende wel gheraect.
Een Romein was hi algader:
Een hermite was sijn vader.
Dese sette ende woude
Dat paepscap vasten soude
Vore Paeschen seven weken,
Om datsi boven den leken
Alsoe vele meer daeden
Penitentien ende weldaeden.
Ter messen dede hi also:
»*Gloria in excelsis Deo*,"
Dies men te voren niene plach.
Ende datmen opten Kerstdach
Drie messen soude singhen,
Dede hi oec toe bringhen.
Dierste messe gaet ane
Als ierstwerf crayt die hane:
Dan soe naket middernachte,
Om dat Cristus, die God almachte (*),
Tier tijt oedmoedechde hem

145. claer. 148. maende — jaer. 149. Celleporus. 152. here- 154. Dat dat p. 155. Voer. 160. *in exc.* doe. 161. niet en. erswerf. 167. n. der m. 168. dat Cr. God almachte. 169. Te ijt oetmoedichde.

Het HS. heeft *die godermachte*. Misschien beteekent dit *de godde- sagt hebbende*. Doch, twijfelachtig als deze verklaring is, achtte raadzamer, de lezing van I. in den tekst op te nemen.

Gheboren te sine in Bethleem.
Dandere es inde dagheraet,
Om dat die herdden, dat verstaet,
Anebeedden ten selven stonden
(1. Fol. LXXXVI. v. s.) Tkint inde wieghe ghebonden.
De derde es opten dach,
Daermen in verstaen mach
Den dach des lichts, alsic vernam,
Daer onse verloestenesse op quam. —
Ghemartilijt soe wart hi,
Ende gheert Sente Peetre bi.
Elf jare was hijt ende mee
Drie maent, twintich daghe ende twee.
Iginius (*), die een Griec was,
Wart nu paus, alsic las.
Dese sette ende woude
Dat peterne ende pete hebben zoude
Dkint dat ter vonten quame.
Ene epistle screef hi bequame
Vander drievoldechede
Ende vander incarnatien mede.
Hi was paus drie jaer,
Drie maent, ses daghe vorwaer.
In Sente Peeters kerke wart hi
Begraven, alsoe lesen wi.

Vs. 171. Dander es in die. 172. herden. 174. in die. 175. Die 177. liche. 178. verlossere ave q. 179. soe *ontbr.* — werdt. 180. ghees S. Peteren. 181. jaer w. hij e. 182. Paeus twee maent. 183. Igiuis 184. Wardt. 185. Die s. 186. petren e. metren b. souden. 187. Een kint datter. 188. Een epystele. 189. drievuldicheden. 191. p. vier j 194. aldus so l.

(*) Het HS. heeft *Igimus*

Pius wart paus na dien,
Ende was een Ytalien.
Dese maecte ende woude
Datmen Paeschdach houden soude
Altoes opten Zondach,
Dies men te voren niene plach.
Ende om dat vele liede dan
Sere twivelden hier an,
Soe quam dinghel van hemelrike
In eens bisscops ghelike,
Ende gheboet dat si souden
Paeschdach opten Zondach houden.
Dese sette oec dat
Datmen Joeden telker stat
Ten doepsele ontfaen soude,
Die kersten werden woude.
Inne vinde niet wel dat,
Hoe langhe hi paus sat.
Anichetus quam hier na
Van Surien, alsic versta.
Dese verboet den papen oec
Te voedene baert ende croec,
Ende ronde crunen souden sceren.
Daermen den bisscop soude sacreren,
Souden drie bisscoppe sijn toe,
Want dapostlen plaghen alsoe;
Ende ten erdsbisscop alsoe wale

198. Dm. Paesschen dach. 200. niet en. 201. lieden. 202. twi-. 207. sedte. 208. tot elker. 209. doopsel. 211 *en* 212 *in omrde volgorde aldus:* Hoe langhe hij paeus zadt, Niet wel en vindic 213. Anichenis. 214. Van Syrien. 219. Daer souden drie bisen. 220. dapostelen plagens. 221. eertschen bisscoppe.

Souden comen altemale
Die bisscoppe die daer sijn
In sire provinchien termijn,
Ende hem doen onderhoerechede. —
Dese hilt des paus stede
Elf jaer, der maende drie
Ende vier daghe, alsoe ict zie.
Sother wart paus ghecoren,
Was ute Campanien gheboren.
Dese sette oec ende woude
Dat gheene nonne en soude
Ter kerken gheven wierroec,
No ghewijt vat handelen oec,
Maer datsi wijle draghen souden,
Alsoe die nonnen noch houden.
Hi sette oec, alsoe ment scout,
Dan gheen wijf en ware ghetrout,
Die priester en hadse bracht te gadre
Met wille van moedre ende van vadre
Ofte harre naester maghe. —
Hi sat paus eenendetwintich daghe,
Drie maent ende ellef jaere,
Ende starf oec martelare.
[E]leutherius, alsic versta,
(1. Fol. LXXXVII. r. a.) Een Griec, wart paus hier na.
Coninc van Bertaingnen, Lucius,
Screef an desen paus aldus

Vs. 223. byscoppen. 224. ziere. 227. maenden. 228. als ic nie. 230. Ende was uut. 233. wyeroec. 235. wielen. 236. Also zij noch ter tijt h. 237. sedte oec, alsmen sc. 238. Dat gheene. — en *ontbr.* 239. gadere. 240. moeder — vadere. 241. harer. 243. Vier m. 244. oec *ontbr.* 245. Eleacherius. 246. werdt. 247. van Bertanien.

Dat hi kerstendoem wilde ontfaen.
Die paus sende daer zaen
Hen tween diene altehant
Doepten ende al sijn lant.
Ende daer int lant telker stat
Daer een bisscop der afgode sat,
Dede hi sitten, alsic las,
Enen bisscop die kersten was.
Dese sette oec ende woude
Datmen niemanne werpen en soude
Uut sinen state, ute sinen grade,
Hine ware tierst van sire mesdade
Berucht int openbare:
Om dat Cristûs wiste clare
Dat Judas was en quaet,
Dien hi nochtan liet in sinen staet,
Om dat hi niet ghewroecht en was. —
Eleutherius, alsic las,
Starf en heilech martelare.
Paus sat hi vijftien jare,
Seven maent, daghe vive:
Doen schiet hi vanden live.
Victor, dierste die soe hiet,
Wart doen paus, alsoemen siet.
Hi was gheboren uut Affrike.
Dese gheboet nernstelike

Vs. 251. Hem. 253. daer *ontbr.* 255. Daer dede hij setten. 257. oec *ontbr.* 258. niement. 259. uut s. gr. 260. w. eerst v. siere. 261. Betaucht. 263. een. 264, 265 *aldus:* Die nochtan in sinen staet Bleef, des hij niet ghewroucht was. 267. een. 268. zadt. 269. Seven dage ende der maenden vive. 271. deerste paeus so h. 272. Wardt d. p. almen. 274. nerenstelike.

Dat die liede emmer souden
Den Paeschdach des Sondaghs houden,
Tusschen dat de mane viertiene
Ende eenendetwintich, na minen siene,
Na hore prime out ware:
Dus houdment noch alle jare.
Dese sette oec ende gheboet
(1. Fol. LXXXVII. v. 1.) Datmen elken mensche ter noet
Kersten daede talre stonde
Soe waer datmen water vonde. —
Hi starf heilech martelare,
Doen hi twee maent ende tien jare
Ende tien daghe paus hadde gheweest,
Alsmen inde coronike leest.
Zepherinus wart paus na dat,
Ende was van Rome der stat.
Dese sette oec, twaren,
Dat elc kersten van twalef jaren
Spaeschdaghs ter kerken quame
Ende Gods lichame daer name;
Ende dat die vate des outaren
Tennen oft glasen waren;
Ende datmen ten ghesetten tide
Der priesteren ordenen wijde
Met groeter sollempniteit,
In als volx jeghenwerdecheit. —

Vs. 275. lieden. 276. tSondaechs. 277, 278 *aldus:* Tusschen dat die mane Eenendetwintich daghe, na minen wane. 280. houdt men. 281. oec *ontbr.* — ende hij gheboodt. 283. mensche *ontbr.* 283. doen soude talre. 288. Also men in die corniken. 289. Lepherinus. 290. van Romen. 291. te waren. 292. kerstijn. 293. Spaeschdaechs. 295. dat *ontbr.* — vaten. 296. Teenin oft glasin. 297. teenen gh. 298. ordene. 300. al svolcxs jeghenwoirdicheit.

Paus sat hi neghen jaer,
Ses maent, tien daghe daer.
Calixtus wart paus ghecoren,
Een heilech man, van Rome gheboren.
Dese maecte, alsoe wijt scouwen,
Die kerke van onser vrouwen
Over die Tybre die riviere;
Ende oec quatertempren viere
Zette hi inden jare. —
Hi starf heilech martelare,
Doen hi vijf jaer paus hadde gheweest,
Twee maent, tien daghe, alsmen leest.
Urbanus wart paus doe,
Die ierst den name hadde alsoe,
Gheboren ute Rome der stat.
Dese ordeneerde oec dat
Dat ghewijde vate souden
Fol. XVII. v. a.) Tennen sijn, selverijn oft gouden.
Valerianuse bekeerde hi,
Die edel was ende vri,
Sente Cecilien brudegoem,
Ende gaf hem dat kerstendoem,
Die soe heilech wart daer nare
Dat hi starf martelare.
Dese paus was nochtan
Van gheslachte een edel man,
Ende wijs daer toe mede

Va. 301. jare. 302. Seven m. ende tien dagen dare. 305. Dese dede maken, als wijt. 307. de r. 308. oec *ontbr.* — quader temper. 311. adde. 315. uut Romen. 317. Die ghewyede vaten. 319. Teenen zijn, silveren of g. 319. Valerianus. 321. brudegomme. 322. kerstendomme. 327. Ende edel daer.

In doeght ende in suverhede,
Dien men om sine doeght groet
Dicwile die stat verboet.
Int leste wart hi ghevaen
Ende in enen kerker ghedaen,
Daer hi langhe in doeghde sere:
Doen wart onthoeft die here.
In desen tiden, alsic merke,
Begonste die heileghe kerke
Ierstwerf thoren bederve
Te besittene rente ende erve
(Want daer te voren, sekerlike,
Leefde dpa[e]pscap na ghelike
Dat dapostlen wilen plaghen
Te levene in horen daghen):
Dat was van ghelde ende van haven,
Dat hen deen ende dander gaven
In aelmoesenen, te waren,
Om datsi mate liede waren. —]

(E. Fol. LXXI. r. I.) (*) Achte jaer regneerde hi,
Elf maende, twalef daghe daer bi.
Pontius die Romaen
Wart paeus hier na zaen,
Ende wart in ellende ghesent,

Vs. 328. duechden — suverheden. 329. Diemen om sijn dueght. 332. karker. 333. doechde. 334. werdt hij o. 335. tijde. 337. te haren. 338. renten. 340. dat paepscap magherlike. 341. Ghelijc dapostelen. 343. Want sij hem moesten laven. 344. Bij dat hem. 346. lieden. 348. I. H. maent. 351. I. werdt; I. H. ellenden.

(*) Hier vangt ons tekst-handschrift weder aan.

Daer hi martelare is gheënt.
Te Romen wart hi zeder bracht,
Ende daer gheleit in sijn gracht.
Dese sat paeus vijf jaer,
Twee maende, twee daghe daer.
Nu seit men voort aldus
Dat paeus wart Cyriacus;
Maer omme dathi den stoel liet,
Als tpaepscap weder riet,
Ende te Coolne nam sinen wech
Metten elf dusentech
Magheden, die hi alle dede
Kersten te Romen in die stede,
So en is hi niet met
Int ghetal der paeuse gheset.
Paeus was hi, alsomen waent,
Een jaer ende drie maent.
Encheros quam hier na:
Een Griec wast, alsic versta.
Datmen bisscoppe mochte verwandren
Vanden enen stoele ten andren,

353. H. hi in martilien es; I. ghehendt. 353. H. Te Rome — si- I. sindert. 354. H. sine. 355. H. jare. 356. I. H. maent; I. daghe; H. dare. 357. H. seeght; I. H. men voirwaer a. 358. I. at nu w. p. Cyr. 359. I. H. om. 360. I. H. Alst paepscap. 361. Cuelene; H. te Coelne. 362. H. ellef. 363. H. Maeghden; I. hden dien. 364. H. te Rome. 366. I. paeusen ghesedt. 367. I. n. 369—371 *in* I., *met twee verzen meer, aldus:*

Antheros quam hier naer.
Een Griec was hij voirwaer;
Ende brachte op hier na
Datmen mochte, alsic versta,
Die bysscoppen verwanderen

H. Ancheros. 370. H. was hi, alsic. 371. H. bisscop. 372. I. ten anderen.

Ende datmen der martelaren vite
Bescriven zoude met vlite,
Sette dese in sine jare;
Ende hi sterf ooc martelare.
Drie jaer hi paeus sat
Ende vijftien daghe in die stat.
Fabianus wart paeus doe,
Een Romein, ic vint alsoe.
Dese Fabianus was
Metten andren, alsic las,
Daer men den paeus kiesen zoude.
Een duve quam daer also houde
Uten hemele op sijn hoot,
Ende sprac tote hem alhloot:
(E. Fol. LXXI. r. a.) »Du sout paeus sijn," dats waer.
(I. Fol. LXXXVIII. r. a.) Dus so coosen God daer.
Hi sette, alsict ghescreven zach,
Datmen opten witten Donredach
Dat crisma soude sacreren,
Dattie bisscoppe noch hanteren.
Hi leidde een heilich leven.
Martelie wart hem ghegheven
Onder Decius, den here,
Die de kerstine haette zere.
Dertien jaer sat hi paeus doe,

Vs. 375. I. Dit sette hij in s. jaren. 376. I. H. hi *ontbr.* 377. I. zadt. 378. H. inde. 380. H. vindt. 382. I. anderen, alsoe ic. 384. I. H. Eene. 385. H. hemle; I. hemel — hooft. 386. I. sprac te hem. 387. I. Du saelt p. s. dat es. 388. H. koesene; I. coessenne God aldaer. 389. I. H. als ic bescreven. 390. I. donderdach; H. donresdach. 392. I. H. Dat die; I. byssoppen. 393. I. Ende he leyde. 397. H. jare.

Twalef maende, elf daghe daer toe.
Donacianus wart paeus dan,
Een verdoemt kersten man,
Want hi den zondare ontleide
Hope van ghenaden ende ontseide.
Een consilie was omme dat
Versament te Romen in die stat,
Daer tsestich bisscoppe waren,
Die uut gaven, te waren,
Met goeden ripen rade,
Dattie zondaren ghenade
Hebben zullen Gods ons heren,
Die hem te penitencien keren. —
Ic en vant niet noch en las
Hoe langhe dese paeus was.
Cornelius wart paeus hier na:
Romein was hi, als ic versta.
Dese sette, na sijn gheren,
Dat priesters mochten zweren
Om zekere zake, om ware dinc.
Hi dede ooc daer toe sijn ghehinc,
Datmen Pietre ende Pouwelse beide
In andren steden leide.
Decius, die felle here,
Maecte desen martelere,

Vs. 398. I. Neghentien maent; H. maent. 399. H. Novacianus; I. vacius. 401. H. sonderen. 403. I. H. Eene concilie w: om. 404. Vergadert te; H. Versaemt te Rome inde. 405. I. byssoppen. 406. ute g. twaren. 408. I. H. Dat die; I. sondare. 410. H. hem. 1. I. H. In vant. 415. I. Die — begheren. 416. I. priesteren; H. estren. 417. I. seker. 418. I. Hij deder oic toe. 419. I. Dm. Pe: is e. Pauwels. 420. I. anderen. 422. I. martelare.

Doe hi twee maende, drie jare
(I. Fol. LXXXVIII. v. 1.) Ende tien daghe hadde gheseten dare.
Lucius was Romein mede,
Die daer ooc hielt die stede.
(E. Fol. LXXI. v. 1.) Dese hadde ooc gheset
Dat twee priestre, drie dyakene met
Biden bisscop sijn zouden,
Om gherecht ghelove te houden.
In ellenden wart hi ghesint.
Te sire kerken keerde hi sint,
En[de] Valerius, die tyran,
Dede hem thooft ofslaen dan,
Doe hi paeus hadde gheweest daer
Drie daghe, drie maende, drie jaer.
Stephanus, wert paeus na dat,
Gheboren van Romen der stat.
Dese sette in zinen daghen
Dat priesters niet en zouden draghen
Daghelijcs ghewijde ghewaden,
Sonder alsi misse daden:
Noch houdent die priesters zoe.
Doe hijt bracht hadde daer toe
Datmen die afgode of werp,
Al waest hem te doene scerp,
Wart hi onthooft in ene stede,

Vs. 423. I. maent ende drie jaer. 424. I. dair. 426. I. hilt sine stede. 427. I. Die. 428. I. priesteren ende drie dyaken. 429. I. H. b. altoes sijn. 430. I. gherechte. 432. H. Tsire; I. siere. 433. I. H. Ende. 434. I. H. af. 435. I. dare. 436. I. H. maent; I. jare. 438. H. van Rome. 439. I. sedte in sine. 440. I. priesteren; H. niene. 441. H. Daghelijc. 442. I. als sij. 443. I. priesteren; H. priestren. 445. I. H, dafgode af. 447. I. in die stede; H. een.

Daer hi stont ende misse dede,
In sijn vierde jaer, dat ghijt wet,
Twee maende, vijftien daghe met.
Sixtus dander nu paeus was:
Een Griec was hi, als ic las.
Dese sette ende woude
Datmen ghene misse en soude
Doen opten outhare,
Die voren niet ghewijt en ware.
Hi ende Felicissimus
Ende met hem Agapitus
Worden onthooft, dats waer,
Doe hi elf maende ende een jaer
(I. v. s.) Ende ses daghe paeus hadde ghesijn:
Dus las ict int Latijn.
Dyonisius wert paeus hier na,
Eens monics zone, alsic versta:
Wanen hi was, en vintmen niet.
Dese was die eerste die schiet
XXI. Kerchove ende prochien met,
Ende heeft elker prochien gheset
Haren pape ende termine,
Ende dat elc andren tsine
Laten zoude met goeden vreden,
Want papen gherne over treden.

448. H. stoet. 449. I. dat *ontbr.* — ghij wedt. 450. I. H. . 453. I. zedte. 454. H. Dm. engheene. 455. I. op die open- ntare. 456. H. vore. 458. H. hen. 459. I. dat es. 460. I. H. . 461. I. seven d. 462. I. H. Dus soe las. 464. I. H. s. 465. I. en *ontbr.* 466. I. iersten; H. ierst; I. H. *Het tweede tbr.* 467. I. Kerchoven. 469. I. p. eenen t. 470. I. H. Om dat ideren.

Martelare sterf hi, alsmen zeecht,
Ende wart biden paeuse gheleecht,
Doe hi drie maende ende twee jaer
Paeus hadde gheseten dare.
Felix wart paeus nu:
Romein was hi, dat zegghic u.
Hi sette datmen misse
Op die ghedinckenisse
Der martelaren doen soude,
Om Gods ons heren houde.
In sine kerke wert hi begraven,
Die hi maecte met zire haven
Op een mijlkijn Romen bi.
Martelare zo sterf hi.
Hi sat paeus, alsmen waent,
Drie jaer ende tien maent.
Enticianus, die Tuscaen,
Wart paeus hier na zaen.
Dese groef, wien zoos wondert,
Tweendeviertich ende drie hondert
Martelaren metter hant.
Hi sterf martelare, als ict vant,
Doe hijt achte jaer hadde gheweest,
(I. Pol. LXXXIX. r. 1.) Tien maende, viertien daghe, alsmen leest.
Gayus wert nu paeus ghecoren,

Vs. 473. I. zegt. 474. I. H. paeusen; I. ghelecht. 475. I. H. maent; H. jare. 476. I. daer. 478. I. dat *ontbr.* — seg ic. 479. H. messen. 480. H. Op ghedinkenessen. 481. I. martelien soude doen. 482. I. Alsmen hier voren heeft gheploen. 484. H. m. van sire; I. siere. 485. I. mile; H. mijlken Rome. 486. I. so *ontbr.* 487. I. zadt. 488. I. H. Twe; H. jare. 489. I. Euticiamus; H. Enticianus. 491. I. w. dat w. 494. I. ic. 495. H. achte *ontbr.*; I. jare. 496. I. H. maent.

Was van Dalmacien gheboren.
Dese sette ende woude
Dat onghelovich volc niet en zoude
Kerstine wroeghen van enigher dade,
Dat hem soude doen onstade,
Ende dat papen noch clerken en zouden niet
Te rechte staen also goet als yet
Voor rechters die waerlijc waren.
Hi starf heilich martelare,
XXII. Doe hi vier maende ende elf jaer
Paeus hadde gheseten daer
Ende neghen daghe daer toe voort.
Vanden paeusen meer nu hoort:
Marcellinus, alsict gome,
Wart nu paeus, ende was van Rome.
Keyser Dyoclecianus
Dwanc desen Marcellinus,
Dat hi den afgoden wierooc gaf.
Ene consilie quam hier af
In Campanien, te waren,
Daer twee hondert bisscope waren,
Twintich min, dat verstaet.
Daer verlijde hi zine misdaet
Met berouwe herde groot.

498. I. Hij was. 499. I. ende hij w. 500. H. volc *ontbr.* — . 502. H. hen; I. hem d. s. o. 503. I. p. of clerc; H. pape no en soude. 504. H. als g. 505. H. Vore rechtre die werelec; I. ere die weerlic; I. H. ware. 506. I. staerff. 507. I. drie; I. H. t — jare. 508. I. H. dare. 510. H. paus. 511. I. H. als ic. H. van Romen. 513. I. Die keyser. 515. H. wierooc. 516. I. lie. 517. I. H. In Campanien. 518. I. byscoppen; H. bisscoppe. I. belyde. 521. I. berouwenessen gr.

Asschen spraeyde hi op zijn hoot,
Ende dede een hare an.
Den bisscoppen bat hi dan
Datsi hem sijn oordeel setten:
Hi wout aen gaen zonder letten
Voor dathi hadde misdaen.
Die bisscoppen antwoorden zaen,
Dat dat niet wesen en soude
Dat die minder doemen woude
Den meerren, ende seiden met:
(1. Fol. LXXXIX. r. a.) »Pieter, u meester, als ghi wel wet,
Lochende ooc Gods, dats waer.
Wie was vanden apostelen daer,
Diene doemen dorste dan?
Ghi weet wel zelve, nieman.
Maer hi ghinc uut haestelike,
Ende weende bitterlike.
Daer omme doemt u zelven nu
Met uwen monde, dat raden wi u."
Te hant so antwoorde hi:
»So doeme ic uten stoele mi,
Ende ic vermeensaemt hier al
Datmen mi ter aerden doen sal."
Voort sprac hi wenende zere:
»Ic en bin niet waert der ere

Vs. 522. I. spreyde. 523. I. H. eene. 526. I. wilt; H. woudt ane. 527. I. H. Vore. 528. H. bisscoppe antwerdden. 530. I. mindere; H. mindre; I. H. d. zoude. 531. I. meerderen e. zeyde. 532. H. uwe; I. wel *ontbr.* — wedt. 534. H. apostlen. 535. H. verdoemen. 536. I. H. w. selve wel n. 540. H. raede; I. radic u. 541. H. Thant soe antwerdde; I. so *ontbr.* 542. H. doemic; I. domt uten. 543 *en* 544. I. *Dese beide versen ontbr.* 543. H. vermeesaemt. 544. H. men *ontbr.* 546. I. Ic *ontbr.* — ben n. weerdich; H. In ben.

Fol. LXXII. 2.) Dat ic priester bliven zoude,
Want die begheerte vanden goude
Mi also ghierich maecte,
Dat ic der waerheit missaecte."
Voor den keiser ghinc hi zaen,
Die hem thooft of dede slaen,
Om dathi verlijde dare
Dathi warich kersten ware.
Doe hi twintich daghe onwaerde
Gheleghen hadde boven die aerde,
Baerde hem Sinte Pieter dan
Marcellise, den goeden man,
Ende hiet hem, zonder beide,
Dat hine in die aerde leide.
Zeven jaer, twee maende, daghe vijftien
Sat hi paeus, na minen ziene.
Marcellijs, die Romaen,
Wart te paeuse doe ontfaen.
Dese sette te Romen in die stat
Vijftien cardenaelscape, omme dat
Si vrooch ende spade zouden
Doopsele ende sepulture houden.
Om dathi eren en woude niet
Die afgode, alst hem die keyser hiet,
(IX. v. 1.) So dede hi hem, also las ic,

Vs. 548. I. H. die *ontbr.* 550. I. w. besaecte. 551. I. H. Vore. 552. af; H. th. dede af sl. 553. H. verlide; I. verlijdde al d. 554. I. ıewarich. 555. H. dertich d.; I. dertich jaer o. 556. I. H. b. deerde. 58. I. Maercellinen. 560. I. H. in deerde. 561. I. H. maent; H. vijf- ene. 562. I. Sadt. 565. H. Dese dede te Rome inde; I. zedte. 566. cardinale; I. H. om. 569. I. dat die heeren en wilden niet. 570. . Dafgode; I. Dafgode laten, als hem. 571. I. also *ontbr.*

Beesten hoeden ende quic;
Ende om dat sine clerke nachts quamen
Ende sine uten stalle namen,
Deden die keyser weder vaen,
Ende slotene inden stalle zaen
Biden beesten, daer hi starf:
Sint dathi den stoel verwarf
Achtien daghe ende vijf jaer.
Nu hoort wat volghet hier naer:
Eusebius, die Griec was,
Wart paeus nu, als ic las.
In sinen tiden, als wi leren,
Wert ghevonden dat cruce ons heren:
Daer omme sette hi feestelike
Te vierne int kerstenrike
(E. Fol. LXXII. v. 1.) In Meye den derden dach. —
Paeus sat hi, als ict zach,
Twee jaer, twee maende doe
Ende vijftien daghe daer toe.
Melchiades wart paeus nu.
Dese sette, dat zegghic u,
Onder kerstenheit ende woude
Datmen niet vasten en zoude
Des Donredaghes noch Zondaghes met,
Daer omme dattie heidine wet

Vs. 572. I. hueden. 573. I. clercken snachts. 574. I. zij hem. 575. I. Dede hem die. 576. I. H. stal. 579. H. jare. 580. I. H. volght; H. nare. 584. I. H. Wart vonden; I. tcruce; H. dcruce. 586. H. vierne *ontbr.*; I. in k. 588. I. H. Paeus was hi; H. alsoe; I. H. ic. 589. I. jare. 590. H. vijfendetwintich. 592. I. zedte. — dat *ontbr.* 595. I. Sdonderdaechs no tSondaechs; H. Sdonresdaghs no Sondaghs. 596. I. H. dat die; I. heydenne.

Dese twee daghe hilt, twaren,
Datsi heilighe vastene waren. —
Drie jaer, zes maende hi paeus zat
Ende achte daghe, wi lesen dat.

Ignden paeus Silvester, ende van den keyser Constantijn, hoe dathi bekeerde ende vele duechden dede. — XLV.

Silvester wart paeus ghecoren,
Een heilich man, van Romen gheboren,
Die eerste die also hiet.
Dese, alsmen bescreven ziet,
Maecte een consilie hier na
(1. x. v. s.) In die stat van Nichena.
Daer vergaderden teenen hope
Driehondert ende achtien bisscope,
Die kersten ghelove daer
Ontbonden ende maecten claer.
Die paeus ooc daer sette
Vele rechte ende wette,
Ende vrijde daer die kerke,
Dats noch ghenieten die clerke,

's. 507. I. te waren. 508. H. Datsi twe heileghen waren; I. helich ten. 509. H. jare. 600. I. d. soe wij.

Titel. H. p. Silvestre, e. van k. Constantine, hoe hi b. — doeghden; *Deze titel ontbreekt, loopende de volgende* 214 *verzen* (*Cap.* 45 *in onmiddelijk achter het voorgaande hoofdstuk door, zoodat, wat in* E. *p.* 46 *is, in* I. *Cap.* 45 *wordt.* Vs. 1. H. Silv. die w. 2. I. H. i Rome. 3. H. Dierste; I. Deerste die alder ierst zoe h. 4. I. also-n. 5. I. H. eene concilie; I. daer na. 6. H. Inde; I. H. van Ni-ne. 9. I. tkersten; H. dkersten. 11. I. zedte. 12. I. rechten. 13. vride; I. wijde. 14. I. H. die *ontbr.*

Mids den keyser Constantijn,
Die hi mitten handen zijn
Doopte ende bekeerde mede;
Des welcs Constantijns lede
Inder vonten, ter selver stont,
Van lazarien worden ghesont;
Want hi teerst, zijt zeker das,
In alle zine lede lazers was.
Dit was die eerste keiser die
(E. Fol. LXXII. v. 2.) Kerstendom ontfinc ye,
Ende ooc die kerke vrijde merc
Dan anders dede enich here.
Tote noch, also men leest,
So en hadde niement gheweest
Die lien dorste clare
Dathi recht kersten ware;
Want die keysere waren heyden,
Die daer na laghen leiden
Hoe sise des lijfs beroofden
Die aen Cristum gheloofden,
Alse den paeusen wel scheen:
Want luttel ofte en gheen
Mochts ontgaen tote hare
Hi en starf martelare,
Alse ghi voren hebt ghehoort.
Nochtan waest na Gods gheboort

Vs. 15. I. H. k. Constantine. 16. I. H. Dien — sine. 21. I. eerst. 22. H. al. 23. I. Hij was; I. H. deerste. 25 en 26 in I. *aldus*: Ende oec der kerken eere Meer dede dan eenich heere. 25. H. vride. 27. I. alsmen. 28. I. So *ontbr.*; H. nieman. 31. I. keysers. 34. I. H. ane. 35. I. Alsoe. 36. H. oft; I. en *ontbr.* 37. I. En mochte. 38. I. Hine staerf. 39. I. Alsoe; H. Als ghi vore.

Driehondert jaer, alsict las,
Eer Constantijn keiser was,
Daer menich martelare binnen
Sijn bloet storte van minnen.
God en woude niet ghedoghen,
Dat sine kerke zoude hoghen
Mids hem die sloeghen ende tortten,
Maer mids hem die stortten
Om tghelove hare bloet.
Bedwonghen kersten was noit goet:
Kerstenheit is edel alsoe,
Daer en mach niement comen toe,
Die verstandenesse heeft ghenomen,
En moet uut eyghenen wille comen,
Daert die heilighe gheest in sint.
Die heilighe gheest, alsmen vint,
Werct waer dat hi wille,
Ende elre so staet hi stille.
Daer omme so seit dat Latijn,
Dat vele lieden gheroepen zijn
Ende luttel liede vercoren:
Dits dat wi daghelics horen
In die ewangelie lesen.
XIII. Nochtan sal onse ghelove wesen,
Die wel doet ende daer in volstaet

41. I. H. als ic. 44. I. stortte. 45. I. wilde. 46. H. k. zonder hoghen. 47. H. hen; I. sl. en corten. 48. H. hen; I. storten. Omt gh. 50. I. nie. 52. H. niemen. 53. I. H. verstannesse. Daerne die — zendt. 56. H. De; I. vendt. 57. I. Wercket. — *tbr.* 58. I. eldere. — so *ontbr.* 59. I. H. so *ontlr.*; I. zeghet; ght. 60. H. liede. 61. I. lieden. 62. I. Dit machmen dagh. h. H. dewangelie. 64. I. ons. 65. I. Dat weldoen — volstaen.

Dathi in dat ewelike leven gaet,
Ende die anders doet dathi sal
Inden eweliken helschen wal.
Aldus so stont dat kerstenheide,
Also ic u hier voren seide,
Bedruct herde zwaer
Wel omtrent driehondert jaer,
Dat luttel yement dorste lien
Dathi was van Cristus pertyen.
Daer si misse zouden lesen,
Dat moeste heymelike wesen
In kelren ofte in crochten,
Ofte ofweghes in haghedochten.
(I. Fol. XC. r. 2.) Daer toe hadden si, als ic las,
Enen outhaer die houten was,
Binnen hol als een scrine,
Dien vier kindre, al zonder pine,
Droeghen wel met vier ringhen,
Daer men heimelicste volbringhen
Mochte den dienste ons heren,
Om dat ontsien van quaden heren.
Sinte Pieter ende dander mede
Die na Cristum hilden den paeus stede,
Songhen alle op dien outhaer
Tote Silvesters tiden daer.

Vs. 66. H. in deulje l.; I. in deeuwelike l. sal gaen. 67. H. Ende. 68. I. val. 69. I. H. Dus soe stoet. 71. H. sware. 72. H. jare. 73. H. ieman. 75. I. Daer hij m. soude l. 76. H. heimelec. 77. I. In kerken; l. H. oft. 78. I. Of afweghes; H. Oft afweeghs. 80. I. Een. 81. H. ene. 82. I. Die; I. H. kinder. — al *ontbr.* 84. I. heymelicke; H. heimelecst. 85. I. H. dienst. 86. I. H. Om dontsien. 87. H. Sente Petre e. dandre. 88. I. H. na hem h. spaeus. 89. H. op dit o. 90. I. tijde.

Doe Constantijn, zonder waen,
Kerstenheit hadde ontfaen,
Oorloofde hi sameninghe
Den kerstinen onderlinghe
Te houdene hier ende daer,
Ende Gode te dienen openbaer.
Kerken maecte dese here
In des behouders Cristus ere.
Ene consilie hi te gader dede
Te Nichena in die stede,
Daer drie hondert bisscope te zamen
Ende omtrent achtien quamen
(In die welke, alsict las,
XIII. Men seit dat Sente Niclaeus was),
Om datmen daer verdriven zoude
Tonghelove dat woude
Een Arrius bringhen voort,
Daer hi aen dede meer dan moort.
Constantijn die was daer,
Ende gaf paeus Silvester, dats waer,
Alle die digniteite scone
Die behoorden ter keyser crone,
Dies die kerke noch heeft te bat.

94. I. sonderlinghe (*In* H. *stond ook eerst* zonderlinghe, *maar daar* z *weder uitgekrabd*). 95. I. houdenne; H. dare. 96. I. dienen-[. dienne openbare. 99. I. H. concilie; H. gadre. 100. I. H. Te s; H. de. 101. I. Daer vier h. bysscoppen; H. bisscoppe; I. H. s. 102 *vlgg. De volgorde der versen in* H. *aldus:* 102, 105, 107, 108, 103, 104, 109. — 103. H. In de; I. H. als ic. 104. het; H. seeght dat Senter Claus. 106. H. Donghelocve; I. Donweghe volc dat w. 107. I. Een Errius. 108. H. Dar. 109. I. gaff daer; H. die gaf daer. 110. I. H. Ende gaf *ontbr.*; I. Paeuvoirwair; H. Paus Silvestre, d. w. 112. I. H. Die hoirden; I. keysers. 113. H. Des; I. Die de.

Doe trac hi zaen na dat
Te Constantinoble in die stede,
(I. Fol. XC. v. 1.) Die hi na hem heten dede,
Ende sette daer hoochlike
Den stoel vanden keiserrike,
Daer hi stont vier hondert jaer
Ende achtendesestich daer naer,
Eer die Romeine daer toe quamen
Datsi weder keiser namen:
Dat was Kaerlen, den vromen here,
Diet daer weder sette in die ere;
Ende van daen voort aen mee
Bleven ter werelt keysere twee:
Dene hoort den Grieken toe,
Dander den Latinen alsoe;
Maer der Grieken macht ende ere
Is te vallen herde zere;
Want der Latinen keiser heeft al
Macht ende ere, groot ende smal,
Op dathi hem so setten can
Dat hem God sire hulpen an.
Constantine in Grieken lant
Houtmen over enen sant:
Men viert daer die feeste, als ict sach,
Opten eenendetwintichsten dach

Vs. 115. H. Te Const. der stede; I. Te Constantinobelen der stede. 117. I. hoghelike. 118. I. van k. 119. I. H. stoet. 120. I. Ende a. e. a. vore waer. 121. I. die Romeynen. 123. I. was Kaerle, die vreme. 124. I. Diedt — in de; H. in sine ere. 125. I. H. van dan; I. aen *ontbr.*; H. vordane. 126. I. Bl. der w. keysers. 127. I. H. Deen; H. den Griken. 131. H. der Latine. 134. I. siere h. jan. 135. I. Maer Const. 136. I. Houdt men. 137. I. H. dair sine f. als ic. 138. I. eenentw.

Die in die maent van Meye leecht.
Mertens coronike seecht,
Doene Silvester doopte daer,
Dathi quite wert ende claer
Van al sijnre lazerien,
Datmen hem doe hoorde lien
Dathi opter uren daer
Cristum sach openbaer.
Hi was naerste telker stede
Te Gods dienste ende eersaem mede,
Ende dede meerren die kerken,
Ende eerde papen ende clerken.
Hi dede stichten vast ane
Dat palays ter Latrane
Een kerke in Cristus eren,
Des behouders, ons heren.
Daer men tfondament groef,
Droech hi tes fondaments behoef
Op sine scoudren, met waerden,
Twalef manden met aerden.
Hi deedse Silvester wijen
Ende met privilegien vrijen,
Ende daer toe heten mede
Die hooft kerke van kerstenhede.

Fol. LXXIII. r.)

Fol. XC. a.)

Vs. 139. H. inde; I. legt. 140. I. Martins. 142—145. I. *Deze vier versen ontbr.* (*De afschrijver heeft zich vergist, doordien vs.* 141 *en* 145 *beiden op* daer *uitgaan*). 142. H. Dat *ontbr.* 143. H. sire. 145. H. dare. 146. H. openbare. 147. H. was ernstech; I. neerenstich. 148. I. eere saen m. 149. I. kerke. 150. I. Hij eerde — clercke. 151. H. dede oec st.; I. H. vaste. 153. I. H. Eene; I. k. Cr. teeren. 156. I. hij des f. 157. I. H. scouderen. 158. I. maenden. 159. I. Ende leedse Silvesteren; H. Silvestre wien. 160. I. vryen; H. vrien. 162. I. hoetkerke.

Noch houden die Romeinen daer
Dese wijnghe, dats claer,
Opten neghenden dach, alsmen zeecht,
Die na alre heilighen dach leecht.
Ende recht op dien selven dach,
Daert alle tfolc toe sach,
Quam in die kerke een beelde staen
Aen die want, na Cristum ghedaen,
Oft daer aen ware ghescreven,
Dat van boven wert ghegheven,
Met handen ghemaect niet,
Datmen daer noch staen ziet.
In dese zelve kerke daer
Is noch die houten outhaer,
Daer Sinte Pieter misse op dede
Ende sine nacomelinghe mede.
Doe die paeus al over al
Stenen outharen beval,
Dede hi in die kerke dare
Bliven desen outhare,
In Sinte Pieters ere,
(E. Fol. LXXIII. v. 2.) Ende dat daer op nemmermere
Ander priestre, vrooch noch spade,
Dan die paeus misse en dade,
Datmen noch hout, zonder saghe;

Vs. 163. I. H. die Romeyne. 164. I. H. dat es; I. waer. 165. I. neghensten; I. H. seit. 166. I. H. leit. 167. I. H. opten s. 168. I. Daer al tvolc; H. Daer dat volc al toe. 169. H. in de. 170. I. Aen den weech; H. de; I. H. na Cristus. 171. I. H. ane; I. waer. 175. I. In die selve. 176. I. dien. 178. H. nac. oec m. 179. I. *Het eerste* al *ontbr.* 180. I. outaer; H. outare. 181. H. Dedi inde; I. daer. 183. I. outaer. 184. I. dat *ontbr.* 185. I. H. priester. 186. I. es *ontbr.* 187. I. H. houdt.

Want telken witten Donredaghe
Setmen dien outhare voort,
Ende, also den paeus toe behoort,
Doet hire Gods dienst op,
Ende anders en gheen bisscop,
Ende Paesch avonds, dat verstaet,
Alsmen vander vonten gaet.
Boven die haghedochte, alsmen zeit,
Daer Sinte Laurens in leit,
Dede hi een kerke maken
Van zere chierliken zaken,
Ende trappen aen die haghedochte,
Daer men mede in gaen mochte
Ten lichame, alsmen woude.
Een lantaerne van goude
Dede hi maken ende hanghen daer,
Die de haghedochte maecte claer.
Twee kerken maecte hi meere
In Pieters ende Pouwels ere,
Ende haer lichamen beide
Hi in harde dierbaer vate leide,
Ende makedse rikelijc menichfoude
Beide van zilvere ende van goude. —
Hi starf, als ic versta,

188. I. w. Donderdage; H. w. Donresdaghe. 189. I. Sedt men; I. H. r. 190. I. alst den; I. H. paeusen; H. toe hoert. 191. I. H. hie-l. dienste. 192. I. en *ontbr.* 193. I. sPaesdaechs; H. sPaesch-s. 195. H. de haghedocht; I. haghedochten. 196. I. Dair Sinte begraven leyt. 197. H. Dedi ene; I. hij die k. 198. I. Van si-h.; H. Van ere sierliker. 199. H. ane de; I. hagedochten. 200. in *ontbr.* 202. I. H. Eene. 203. H. Dedi. 204. H. haghedocht. H. hare. 208. H. h. dire v.; I. diere vaten. 209. I. maectese rij-; H. makese rike m.

In een stat, hiet Nichena,
In salicheden ende in eren.
Hi voer ter glorien ons heren.

Hoe die keyserinne Helena bekeert wart, ende wat wonder daer gheviel. — XLVI.

Alse was kersten Constantijn,
Helena, die moeder sijn,
En woude noch kersten worden niet,
Maer hielt haer an dat Joodsche diet,
Nochtan dathi haer letren zende,
Daer si claerlijc mede kende
(E. Fol. LXXIV. r. 1) Dat sijn lijf ende sijn vel
Ghenesen ware int doopsel.
Ten lesten quamt daer toe
(Want God, onse here, woudt alsoe),
Dat Helena halen dede
Over al die Joodschede
(L. Fol. XCI. r. 2.) Twalef meestre van groten liste,
Ja die wijste diemen wiste;
Ende die zouden disputeren met
Paeus Silvester vander wet,
Ende wie van hem bleve boven,

Vs. 212. I. In die stad van Nythomia; H. ene — heet Nichonia. 213. I. In saleghen eynde met eeren. 214. I. H. Ende voer; I. in die glorie. *Titel.* H. die *ontbr.* — wondre dat gh.; I. (*Cap.* 45). Vs. 1. H. Al w. 3. I. wilde; I. H. werden. 4. H. hilt hore ant Joedsche; I. hilt hare als Jootsche. 5. H. hare lettren; I. litteren. 8. H. waren. 9. I. H. quaemt. 10. I. wilt. 11. I. Dat Hel. soucken d.; H. Dat Hel. soecken d. 12. I. H. Onder alle die; I. Joothede. 13. I. meesters; H. groeter. 14. I. die beste dm. 16. I. Den paeus Silv. metter wedt; H. Paus Silvestre. 17. H. hen.

Sine wet zoude Helena loven.
Dus quam Helena daer,
Ende brachte haer Joden voor haer,
Ende Constantijn brochte jeghen hin
Paeus Silvester, meer noch min.
Wat holpe dat ict maecte lanc?
Silvester an haren danc
Verwan die meestre algader,
Alsoos hem onste deewighe vader.
Watsi seiden ofte brachten voort,
Dat en was mar een oort
Jeghen Silvesters argumente:
Si verloren alle die vente.
Doe si waren aldus erre,
Daden si halen enen verre
Die wilt was ende onghiere.
Desen verre brachtmen schiere
Inden rinc voor alle die liede,
Daer wonder groot ghesciede.
Een der meestre tote hem ghinc,
Ende las hem in sijn ore een dinc
Dat van machte was zo groot
Dattie verre viel steen doot.
Doe sprac die meester, als een zod:
»Dit verbiede ic uwen God,

Vs. 18. H. Sijn; I. An sine wed — geloeven. 19. I. H. dare. 20. . br. hare J. vore hare; I. br. haer Jootsche scare. 21. I. H. brach-; I. him; H. hen. 22. I. Paeuse; H. Paus Silvestere, m.. no men. 3. I. holpt. 25. I. meesteren alle gader. 26. I. Also hem jonste die ewege. 27. I. seiden ende br.; H. oft. 28. H. Dat ne; I. maer al en wort. 30. I. H. al. 31. I. dus. 33. H. welt — onghehiere. 35. I. me daer alle; H. vore al. 37. I. meester. 38. H. sine. 40. I. H. Dat ie; I. viel neder d. 41. H. alse; I. H. sot. 43. I. H. verbiedic.

Jhesum, dathijs niet en doet."
Doe Silvester dit verstoet,
Gaf hi sijn herte te Gode waert,
Ende sprac daer na mitter vaert:
(E. Fol. LXXIV. r. a.) » Het sijn vele minder zaken
Dat levende doet maken,
Dan leven doen die dode:
(I. Fol. XCI. v. 1.) Dat staet allene aen Gode.
Moghedi uwen God verbidden (*) des,
Dat [hi] dese beeste, die doot es,
Leven doet ende opstaen met,
Wi houden ons aen uwe wet:
En condi des ghedoen niet,
Ende ist dat mi gheschiet,
Dat ghi dan ghelovet mi
Dat onse wet beter si."
Dit wart daer ten selven tiden
Gheconsenteert in beiden ziden
Tusschen Helena ende Constantine.
Doe waest al verloren pine,
Die Joden en haddens gheen macht:
Silvester aen riep Gods cracht,
Ende die verre, ter selver stont,

Vs. 43. I. Jhesomme; H. niene. 45. I. Gaff. 47. H. Et. 48. I. H. Die l.; I. d. te m. 49. I. Dan die l. doet die. 50. I. al an; H. al ane. 51. I. Moeghdy; H. Moghdi; I. H. verbidden. 52. I. H. Dat hi dese. 53. H. doe. 54. I. ons alle an. 56. I. Ofte dat dat mi es gh.; H. dat het mi. 57. I. ghij mi ghelooft mi. 59. I. werdt. 60. I. an b. 61. H. Tusschen Helenen. 62. H. verloerne. 63. I. H. en *entir.*; I. hadden; I. H. gheene. 64. I. H. riep die Gods. 65. H. Entie.

(*) Het HS. heeft *verbieden*, doch wij hebben de lezing van I. en H., als alleen met den zin strookende, in den tekst opgenomen.

Stont op sine voete ghesont,
Ende ghinc danen hi quam,
Te weyden als een lam.
Doe wârt bekeert Helena
Ende al dat haer volghede na,
Ende die Joden alle mede
Ontfinghen dat kerstenhede.
Helena, dese keyserinne,
Wart een grote santinne,
Van Gode also vercoren,
Dat dat cruce, dat was verloren
Drie hondert jaer ofte daer omtrent,
Daer Cristus aen stont gheprent,
Mids haer, te desen stonden,
Met miraclen wart vonden,
Onder die aerde daert lach
Verborghen herde menighen dach,
Allen kerstinen ombecant.
Die Joden wisten wel te hant
Doe si Cristum hadden doot,
Dat hare destructie groot
Aen dat heylighe cruce ghelaghe
Ende daer toe hare grote plaghe,
So dat si met scalcheiden
Drie crucen in die aerde leyden,

66. H. Stoet; I. H. v. al gh. 68. I. H. Ter weeden waert als. . hare volghde. 72. I. Ontf. daer k. 73. I. Helena, die k. 74. rdt; H. ene. 75. I. Met Gode. 76. I. H. Dat cruce; H. verco- 77. H. jaere oft; I. of. 78. H. ane stoet; I. aen was ghetorment. hare; H. hore, tesen. 80. I. mirakelen. 81. I. der eerden. 82. Gheborghen; I. herde *ontbr.* 83. I. Elken kerstin; H. onbekant. . thant. 85. I. Dat zij. 86. I. haer; H. hore destruxie. 87. I. – laghe. 88. I. toe harde gr. 90. I. inder eerden; H. in derde.

So diepe dat was wonder.
Ons heren cruce leiden si onder,
Ende dandre, in waren dinghen,
Daer die twe dieve aen hinghen,
Die leiden si daer boven.
Dit daden die Joden verscroven,
Hoe dat quame tote andren stonden
Dat dese crucen worden vonden,
Datmen niet en worde gheware
Welc dat heilighe cruce ware.

Hoe Helena dat heylighe cruce vant. — XLVII.

Helena, die keyserinne,
Woude nu wesen in inne,
Waer dat cruce ware ghedaen
Daer Cristus aen hadde ghestaen.
In Jherusalem trac si daer nare,
Ende dede comen voor hare
Alle die Joden vander stede
Ende ooc van buten mede.
Ende alse die Joden teenre scaren
Voor Helena versament waren,
Vraghede si hem aldus:
» Waer is thout, daer Cristus,

Vs. 93. I. dander in ware. 94. I. dieven; I. H. ane. 95. I. dese *ontbr.* 96. I. H. verscoven. 97. I. q. tanderen; H. q. tandren. 98. I. Dat zij d. — worden *ontbr.* 99. I. Ende datmen; H. niene. 100. I. Welc deen cruce vor dander ware.

Titel. I. (*Cap.* 46) thelich; H. theileghe. Vs. 2. I. Wilde w. nu in. 3. I. waer gh. 4. H. ane. 6. H. vore. 9. I. als; H. tere. 10. H. Vore Helenen versaemt; I. vergadert. 11. I. H. Vraeghde; H. hen.

Onse behoudre, hinc an?"
Die Joden antwoorden dan,
Datsijs en wisten niet.
Helena beval ende hiet,
Datmen alle die Joden schiere
Verbrande in enen viere.
Doe dat die Joden saghen,
Begonste hem des wanhaghen,
N. XCII. Ende namen enen, hiet Judas,
Die daer onder hem was,
Ende leverdene der vrouwen,
Ende seiden, bi haerre trouwen!
Souds haer berechten yeman,
N. LXXIV. Dat soude wesen die man;
Want sine vorders hadden den zede,
Datsi altoos die waerhede
Van kinde te kinde hadden gheseit,
Waer dat cruce waer gheleit;
Ende dathi ooc so wijs ware,
Hi soude wel berechten hare
Waer of datsi begaerde.
Doe liet si haerre vaerde
Alle dander Joden gaen,
Ende hielt desen Judas ghevaen.
Helena sprac met aernste groot:

Vs. 13. I. H. behoudere. 14. H. andwerddea; I. a. saen. 17. I. alle *tbr.*; H. al. 18. H. Verbernen soude in. 20. I. Beghan hem des te 21. I. H. hiet *ontbr.* 22. H. hen. 23. I. leverden. 4. I. s. haer tr.; H. s. hare bi tr. 25. I. Soudt; H. hare. 27. I. den *ontbr.* — dem. 28. I. waerheden. 30. H. ware gh. 33. I. H. af. 34. I. haer. 35. I. dandere; H. dandre. 36. I. H. hilt. 37. I. met neerste met crnste.

» Nu sich, dijn leven ende dijn doot
Sijn beide hier gheset voor di:
Wiltu leven, so wise mi
Die stede, zonder beiden,
Daer dine vordren dat cruce leiden."
Jùdas, die wijs was ende vroet,
Ende dat wel wiste ende verstoet
Datter Joden grote plaghe
Ane Cristus cruce ghelaghe,
Waert dattet worde vonden,
Antwoorde ten selven stonden:
» Die stede, daer ghi omme vraghet mi,
En weet ic niet waer si si;
Want het was langhe te voren
Eer ic ter werelt wart gheboren,
Doe dat zoude sijn gheschiet."
— » Biden ghenen die hem crucen liet!"
Sprac Helena, » en si dat
Ghi mi wijst die selve stat
(I. Fol. XCII. r. a.) Daer u vorders dat cruce leiden,
Ic sal u, al zonder beiden,
Also jammerlijc bederven,
Dat ghi van honghere zult sterven."
Ende thant, zonder meer zegghen,
Dede sine inden kerker legghen,

Vs. 38. I. dijn lijf ende; H. dine doet. 39. H. b. gh. h. vore; I. b. gheseedt b. vore. 40. I. wijst; H. wijs. 42. I. voerderen; I. H. tcruce. 45. I. Dat der. 47. H. dat w.; I. dat ware v. 48. H. Andwerde; I. Hij antwoirde. 49. I. H. vraeght. 52. I. was gh. 53. I. Hoe dat sy gh. 54. H. Biden here die. 56. I. mi niet en w.; H. de. 57. I. vorderen tcruce; H. vordren dcruce. 59. I. jammerlike; H. j. doen b. 60. H. hongre. 61. I. te hant. 62. H. Dedsine; I. Dede zo hem in eenen k.

Daer hi zeven daghé lach lanc,
Dat hi en at noch en dranc.
Doe riep hi met stemmen groot:
Pol. LXXV. 1.) »Men helpe mi uut deser noot!
Ic sal u wisen, zonder beiden,
Waer mine vorders tcruce leiden."
Doe wart hi thant uut ghedaen,
Ende hi is haestelijc ghegaen
Toter stede van Calvare.
Op Gode riep hi dare,
Dat hi vertoonde openbare
Die stede daer dat cruce ware.
Doe beefde, daert menich zach,
Die stede daer dat cruce lach.
Judas ghinc daer graven te hant
Omtrent twintich scherden, ende vant
Drie crucen tenden een.
Doe en was daer haerre gheen,
Die gheweten consten clare
Dat welke Cristus cruce ware.
Doe si in twivele, zonder waen,
Toter noenen dus hadden ghestaen,
Brachtmen ghinder also houde
Enen doden, alst God woude;
Op welken doden men leide

Vs. 67. I. u *ontbr.* 68. I. H. Daer; I. vorderen; H. vordren dcruce. 69. werdt hij te hant. 70. I. H. hi *ontbr.*; I. haestelike. 73. I. verschide. 74. I. daer tcruce; H. daert cruce. 76. I. daer tcruce; H. ert cruce. 77. H. thant. 78. I. tw. gheerden, ende; H. screden. 9. H. cruce. 80. I. Doen ne w. d. haer ne gh.; H. harre. 81. I. H. aste; I. claer. 82. H. Dwelc; I. Welc Cr. cr. was daer. 83. H. twiste. 84. I. H. dus *ontbr.* 86. I. als. 87. I. doode dat men.

Deerste twee crucen beide,
Dies hem twint en was te bat;
Maer also zaen alse dat
Derde cruce quam daer an,
Wart die dode levende dan.
Doe loofden si ghemeenlike
(I. Fol. XCII. v. 1.) Onsen here van hemelrike,
Ende Helena, om dese zaken,
Dede daer een kerke maken
Optie stede, meer noch min,
Ende sette daer dat cruce in,
Verchiert harde menichfoude
Beide met silvere ende met goude.
Judas wart kersten dare,
Ende wart bisscop daer nare
Van Jherusalem der stede.
Onse here verwijsde hem (*) mede
Die nagle, die ghinghen onsoete
(E. Fol. LXXV. r. 2.) Door sine hande, door sine voete.
Doe hi kersten wart aldus,
Wart hi gheheten Quiriacus,
Ende wart heilich man daer nare,
Ende starf zalich martelare,
Wies passie ende leven

Vs. 89. H. Des. 90. I. als dat. 92. I. Werdt. 95. I. H. om die z. 96. I. H. eene. 97. I. Op die. 98. I. dair toruce. 99. H. Versiert. 101. I. H. daer. 102. H. naer; I. na. 104. I. Ende wijsde ons mede. 105. I. naghelen, die hem o. 106. H. Dore s. h. ende s. v.; I. Doer handen ghinghen ende dor voete. 107. H. Doen si k.; I. H. was. 109. I. w. een h. 110. I. Oec st. hij m.

(*) Het HS. heeft hẽ.

Die kerke heeft scone bescreven.
Dus onste God, onse here,
Sente Helena sulke ere,
Dat mids haer, in dien stonden,
Sijn heilich cruce wart vonden,
Daer hi zonder sine scout
Des menschen zonden ane gout.

Hoe Silvester den drake bant, ende ander dinc. — XLVIII.

In Romen lach een drake
In een hol, gheheten een lake,
Die daer dede grote plaghe;
Want hi dode alle daghe
Zes dusent menschen, alsic las,
Met sinen gheblase dat venijnt was.
Silvester, dien God minde,
Sette in Gode zijn gheninde,
Ende heeft priestre tote hem ghenomen,
Ende is toten hole comen,
CII. Daer hi neder moeste stappen
Anderhalf hondert trappen,
Eer hi den drake vant.
Een cruce maecte hi te hant:
Den drake bant die here

112. I. H. k. sc. h. b. 113. I. jonste. 114. H. Sente Helenen r. 115. H. hare; I. haer te dien. 116. H. heileghe; I. cruus. I. sonden ontgout.

xl. I. (*Cap.* 47) ende a. d. *ontbr.* Vs. 1. I. H. In Rome; H. en, . doedde. 5. I. daust. 6. I. s. blase; I. H. die v. 9. I. priestmet hem. 13. I. H. Onderhalf. 14. H. thant. 15. I. H. Dien,

So vaste, dathi nemmermere
Uut en coomt voor doemsdach,
Ende daert menich mensche toe sach,
Sloot hine daer vaste ende wale
Met starken doren van metale.
Dus verlooste Silvester dare
Romen van dien groten vare,
Ende dat meeste deel vander stat
Ontfinc kerstendom omme dat.
Hi sette ooc, dese heilighe vader,
(E. Fol. LXXV. v. 1.) Dattie ghewaden algader,
Daermen op sacreert bequame
Gods ons heren lichame,
Niet en mochten zidijn zijn
Noch ooc gheverwet vlassijn,
Maer wit vlassen, zijt zeker dies,
Alsoot uter aerden wies,
Om dat Cristus was int graf gheleit
In een zuver wit cleit.
In desen tiden bekeerden met
Vele liede aen Cristus wet.
Elammanus ende Dyoscorus
Ordineerden ooc doe aldus,
Datmen die salmodien

Vs. 16. H. vaste *ontbr.* 17. H. Ute; I. come; H. vore. 18. I. Ende *ontbr.*; H. mensche *ontbr.* 19. H. daer *ontbr.* — vast. 20. H. motale. 21. I. verloste — daer. 22. H. Rome; I. den — vaer. 24. I. H. om. 25. I. oic, die h. 26. I. H. Dat die gh. allegader. 27. H. sacreerd; I. sacreerde. 29. I. H. mochte. 30. I. ooc *ontbr.* 33. I. dat Jhesus int gr. w. gh.; H. dat Cr. int gr. w. gh. 34. I. een wit suver cl.; H. suver wit linen cl. 36. I. lieden — wedt. 37. I. Elmarius ende Deocorus; H. Flamanus ende Dyoscherus. 38. I. doe *ontbr.* 39. I. die psalmen dien.

Singhen zoude in twee pertien,
Alsmen noch pleecht in desen tide:
Teen vaerse in deen zide,
Ende tander ter ander ziden:
Dies men niet en plach voor dien tiden.
Silvester sterf in payse,
Ende bi Octaviaens palaeyse
Wart hi begraven, sijts ghewes,
xciii. Daert nu *Ten hoofde* gheheten es.
Maer nu rust hi, als ic versta,
In een clooster, heet Monaucula,
In een bisscopdom dat gheheten is
Episcopatus Mutinensis. —
Drieendetwintich jaer hi paeus zat,
Vijf maende ende elf daghe na dat.
Die daghelijcs seit desen here
Een *Pater Noster* in Gods ere,
Sal te zinen einde, zonder waen,
In gherechten ghelove volstaen.
Marcus zat paeus, onghewaent,
Twe jaer, vijftien daghe, achte maent.
Dese sette ter missen also
Hoghe te singhen den *Credo*.

Vs. 40. I. Seggen; I. H. tween. 41. I. noch *ontbr.*; I. pl. te d. tijden; I. pl. tesen t. 42. I. H. Deen veers; I. inder eenre zijden. 43. I. *Dit vers ontbr.* (*Ook in* H. *was dit vers eerst overgeslagen, maar daar is het aan den voet der bladzijde bijgevoegd*); H. dander. 44. H. ziene — vore. 47. H. sijds. 50. I. H. eenen; I. heedt; I. H. Novanula. 51. H. bisdom. 52. I. Ep. Invincènsis. 53. H. Tweendetw. are; I. zadt. 54. I. H. Tien m.; I. ende *ontbr.* — neghen d. 55. I. daghelic zeght; H. daghelijc seeght. 56. I. H. Eenen. 57. H. tsinen. 59. I. p. sonder waent. 60. H. jare, vijf d.; I. d. ende drie m. 63. I. te *ontbr.*; H. singhene.

Julius wart paeus hier naer,
Ende wast meer dan elf jaer.
Een zeent hilt hi, alsic versta,
(E. Fol. LXXV. v. a.) In die stat van Nichena.
Daer versamenden tenen hope
Drie hondert ende achtien bisscope.
Daer wart verdoemt tien hove
Arrius valsche ghelove;
Want hi seide openbare,
Dattie zone minder ware
Dan die vader inder Godheit:
Dit was alte quaet gheseit.
Nochtan hilt hem aent ghone
Constantius, Constantijns zone,
Daer die kerke mede doghede zere;
Want hi was een quaet here,
Ende dede hem pine ende groot verdriet
Die dit onghelove en hilden niet.
In dier tijt dat dit gheschiede,
Waren vele heyligher liede,
Sinte Niclaeus ende Sinte Eusebius,
(I. Fol. XCIII. r. a.) Sinte Hilarius ende Sinte Maximinus,
Die bisscop van Triere was,
Ende Anastasius, als ic las,
Bisscop van Alexandrien,

Vs. 63. l. H. naec. 64. I. H. waest — jaec. 65. I. H. Eenen. 66. H. In de stat te Nichea; I. Nychea. 67. I. H. versaemden. 68. I. byssceppe. 69. I. werdt; H. verdoemt *ontbr.* 72. I. Dat die; H. mindre. 74. I. H. Dat. 75. H. an dat gone. 76. I. Constantinus, Const. 77. H. met; I. H. doeghde. 79. H. hen. 80. H. dit ghelove. 81. I. Inden tijde; H. Inder. 83. I. ende *ontbr.* 84. I. Sente Hylaris.

Die goet clerc was van theologien,
Die den »*Quicumque vult*" dichte,
Daer hi tghelove mede verlichte
Vander heiligher drievoudichede
Ende vander incarnacien mede. —
Keyser Constancius versende
Desen Julius in ellende,
Daer hi tien jaer doghede noot.
Doe Constancius was doot,
Is hi te Romen ghekeert
Te zinen stoele, ende gheert
Van leken ende van clerken,
Ende stichte sint twee kerken. —
Elf jaer was hi paeus daer,
Twee maende, achte daghe, voorwaer.
Liberius wart paeus sint,
Dien die keyser heeft versint,
Om dathi niet en wilde lien
XVI. Arrius heresien.
Drie jaer was hi daer.
Ten stoele quam hi daer naer,
Ende dede des keysers raet
Met Arrius ghelove quaet.
Dus zat hi des keysers paeus dan,
Als een onghelovich man. —

88. I. H. clere *omtbr.* — was in th. 90. I. H. met. 91. I. h. drievuldichede; H. drievoldechede. 93. I. Die keyser Constandie v. 95. I. jaer in doechde; H. doeghde. 96. I. Doen Conus. 97. I. H. te Rome. 98. I. gheeerdt; H. gheeert. 99. I. en 2. I. H. maent; I. d. daer naer. 103. I.. zent; H. sent. 104. versent. 105. H. woude. 107. H. jare. 111. I. hi *omtbr.* — ers; H. hi tkeysers. 112. H. Alse.

Zestien jaer regneerde hi,
Zeven maende, drie daghe, lesen wi.
Doe dese Liberius was versent,
Alsic te hant dede bekent,
Sat Felix paeus een jaer;
Ende om dathi zeide voorwaer
Ende proefde openbare,
(I. Fol. XCIII. v. r.) Dattie keyser onghelovich ware,
Dede hi hem thooft ofslaen;
Ende daer na sat, zonder waen,
Liberius der jaren vive
Paeus, ghelijc enen keytive.
Damasius wart paeus ghemaect,
Die in dichten was wel gheraect:
Te vaersene was hi goet clerc,
Hi dichte menich goet cort werc.
Jheronimus te zire ghichten
Sende hem vele scrichten,
Hoe dat paepscap zoude leven.
Mede heeft hi hem ghegheven
Dese twee vaerse, weet wel dat:
» *Gloria patri*" ende » *Sicut erat*,"
Datmen die mede zonghe over luut
Telken dat een zalm ghinghe uut.
Damasius deedt houden alsoe.

Vs. 113. H. jare. 114. I. maenden; H. maent. 116. I. Alst te h. was b.; H. thant. 117. I. Sadt. 118. I. hi *ontbr.* 119. I. Felix al o. 120. I. Dat die. 121. I. Soe dede; H. thoef; I. H. af. 123. H. jare. 126. H. d. wel was gh. 127. I. versenne. 128. I. cort *ontbr.* 129. I. H. siere ghiften. 130. H. scriften; I. ghescriften. 131. H. dat dpaepscap. 133. I. twee werken, w. w. 134. I. ende *ontbr.* 135. H. Datment met; I. met sanghe; I. H. over *ontbr.* 136. H. salme; I. psalme. 137. I. dede dit.

Vele zanten leefden doe,
Merten ende Ambrosius,
Jheronimus ende Basilius,
Apollinarius ende andre met,
Die hier niet en sijn gheset.
Jheronimus met sire pine
Trac den zouter in Latine.
Damasius maecte mede
[XVI.] Te Constantinoblen in die stede
Een zeent, daer te samen
Hondert ende vijftich (*) bisscope quamen.
Daer wart verdoemt aldus
Die valsche clerc Mechedonius,
Die zegghen woude openbare,
Dattie heilighe gheest gheen God en ware.
Daer wart verclaert, sijts ghewes,
Dattie heylighe gheest es
Een mede substancie algader,
[XVII.] Ghelijc den zone ende den vader. —
Damasius sat paeus daer
Luttel meer dan achtien jaer.

139. I. Martin. 141. I. Apollinaris ende dander. 142. H. niene. I. H. siere. 144. H. soutere int. 146. H. Te Constantidoble; I. onstantinobelen inder. 147. I. H. Eenen. 148. I. H. bysscoppe. I. Derwaert v. 150. I. valsche aert Machedamus; H. cl. Macedo- 151. I. wilde. 152. H. Dat dheileghe; I. Dat die. — gheen *ontbr.* H. sijdts. 154. I. Dat die. 155. I. H. Eene. 157. I. zadt. 158. n luttel.

In ons tekst-handschrift is dit getal voluit geschreven, maar in H. t uitgedrukt door i^{c} ϙ, dat is *anderhalf hondert.* ϙ namelijk is . Zie onze Aant. op B. II, Cap. 36, vs. 1938, en vergelijk bij vs. 242.

Elboricus wart paeus dan,
Ende was een goet gherecht man.
In desen tiden, ic las aldus,
Trac die bible Jheronimus
Uten Ebreeusche in Latine,
Dathi niet en dede al zonder pine.
In desen tiden, alsmen vint,
So wart gheboren een kint
In Emaus dien casteel,
Dat beneden was al gheheel
Toten gordele ende al een,
Ende daer boven ghedeelt in tween,
Twee borsten, twee hoofden mede,
Ende elc hadde zine verstandelhede
Ende zonderlinghe zijn weten:
Alse deen sliep, woude dander eten.
Rechte tote twee jaren
Sterf teen kint, te waren,
Ende tander sterf daer na
Des derden daghes, alsic versta.
Ende in deser selver stont
So was Jan Gulden mont,
Die eerstwerf priester was
Van Antyochen, als ic las,

Vs. 159. I. Albertus; H. Albericus. 161. I. tijde; I. H. lese. 162. I. bybele. 163. I. Uten Hebreuschen; H. Uten Ebreuschen. 164. H. nien dede; I. H. al *ontbr.* 165. I. tijde. 166. H. So *ontbr.* 167. I. den. 168. H. Dat levende was; I. H. al *ontbr.* 169. H. Tote den; I. gordel. 171. H. borste — hoefde. 172. I. verstandichede. 174. I. Als — wilde. 175. I. Recht te haren tw.; H. thoren tween. 176. H. Staerf; I. H. deen; H. twaren. 177. I. H. dander; H. staerf. 178. H. Sderds daeghs; I. Tsanderdaeghs. 180. I. H. Guldemont.

Ende aerdsch bisscop na dat
Van Constantinoblen der stat. —
Albericus sat paeus al daer
XXVI. Niet vele min dan sestien jaer.
Anastasius wart paeus nu.
Dese sette, dat zegghic u,
So wie dat een lit ghebrake,
Dathi te paepscape niet en trake;
Ende dat staen zoude oude ende jonghe,
CIV. Alsmen die ewangelie laze of zonghe. —
Drie jaer ende sesendetwintich daghe
Sat hi paeus, zonder zaghe.
Innocencius wart paeus doe,
Deerste paeus die hiet alsoe.
Dese sette ende woude
Dat tfolc altoos vasten zoude
Opten Saterdach,
Om dat God doe int graf lach
Ende sine jonghers ooc vasten dan.
Ooc sette dese goede man
Vele rechten van clerken
Ende van goeden vander (*) kerken,
Die hi alle scone bedreef.

183. H. ardsbisscap; I. eertabysscop. 184. I. Van Constantinobe- I. van Constantinoble. 185. I. Albertus. 186. I. veel. 188. H. hi s.; I. dat *ontbr.* 189. I. wien een ledt; H. wien een let. 190. i paepscap. 191. H. dat *ontbr.*; I. H. souden. 192. I. H. dewan- ; I. laze of *ontbr.*; H. ocht. 193. I. sestien d. 194. I. Sadt. I. Ian. sadt p. 198. H. Dadt volc; I. tvolc; I. H. altoos *ontbr.* I. H. Altoes o.; H. opden. 201. I. jongheren; H. jongre; I. ooc ; H. vaste. 202. I. H. goede *ontbr.* 203. H. rechte; I. van ker- 204. I. g. heiligen werken. 205. I. H. bescreef.

Het HS. heeft *vandēr*.

Vele ongheloofs hi verdreef.
Den paes sette hi ooc, sijts vroet,
Te ghevene daer men misse doet.
Vijftien jaer hi paeus zat,
Twee maende, twintich daghe na dat.
Zozimius wart paeus hier na.
Dese maecte, alsic versta,
Ende sette ooc voor recht dan
Dat en gheen eyghen man
Te clercscape en mochte ghedyen,
Ende datmen ooc zoude wien
Des Paeschs avonds, als ghi ziet,
Die grote kaerse, dies men noch pliet;
Ende dat gheen clerc so coene en ware
Dathi dranc vercochte openbare.
Rechte ooc in desen stonden
Wart Sinte Stevens lichame vonden,
Die drie hondert jaer ofte daer omtrent
Verborghen lach ombekent. —
Achte maende sat hi paeus daer,
(E. Fol. LXXVI. v. 2.) Vijfendetwintich daghe ende twee jaer.
Bonifacius ordineerde dat
(I. Fol. XCIV. r. 2.) Wijf noch nonne ghewijt vat,
Noch dinghen die ghewijt waren
Die hoorden ten outharen,

Vs. 207. H. Des p.; I. Den paeus (!); H. oec, des sijt vr. 209. I. Twintich j.; H. jare. 210. H. maent. 211. H. Zozimus; I. Gerimus. 212. H. alsict. 213. I. zette over rechte. 214. I. en *ontbr.* 215. H. Ten; I. clercscap. — en *ontbr.* 217. H. Spaeschavons; I. Spaeschs avont, men siet. 218. H. De — des; I. k. alsmen. 219. I. coen. 221. I. H. Recht. 222. H. Wart Sent; I. lichaem. 223. I. of; H. oft. 224. I. H. Gheborghen; H. onbekent. 225. H. maent; I. zadt; H. dare. 226. I. daghen; H. jare. 229. I. dinc; H. dinghe; I. H. ware. 230. H. tien; I. H. outare.

Handelen en zouden noch dwaen. —
Paeus zat hi, hebbic verstaen,
Drie jaer ende achte maende:
Dus vant ict int scrift staende.
Celestinus deerste was
Paeus na desen, als ic las.
Dese ordineerde aldus
Datme[n »*Judic*]*a me*, *Deus* (*)"
Voor d[en *introit*]*um* vander missen
Seggh[en zoude] zonder cissen,
Ende datmen dien zoutere, alsic las,
Die van anderhalf hondert (†) zalmen was,
Telker missen moeste zinghen;
Want te voren, in waren dinghen,
En wasser anders niet toe gheset
Dan epistelen ende ewangelien met.
Ende hier bi, zo hebbic vernomen,
So sijn uten zalmen ghecomen
Introitum ende *graduale*
Ende *offertorium* also wale,
Diemen alle zinghen moet

232. I. zadt. 233. H. jare; I. ende ses m. 234. H. vandict; I. ct int ghescrifte. 236. I. Paeus hier na, als. 239 *en* 240. H. *in keerde volgorde aldus:* Segghen soude sonder chissen, Vore *din*-vander missen. 239. I. Vore *dintroijt*. 240. I. cessen. 241. I. H. soutre. 242. I. van tween h. psalmen. 244. I. ware. 245. I. *stbr*. 246. I. H. depystole ende dewangelie. 247. I. H. zo *ontbr.*; eb ic. 248. I. psalmen comen; H. ghenomen. 249. I. *Introyten*; *troyte*; I. H. *gradale*. 250. I. H. *offertorien*.

Een rond gaatje in het perkament heeft hier eenige letters weggen, die wij uit de variant hebben aangevuld. Aan de keerzijde valt aatje buiten de kolom en heeft derhalve niets beschadigd.
Dit getal is in H. op dezelfde wijze geschreven als boven in vs. 148.

Eermen die sacrificie doet.
Hi sende, alsic ghescreven vant,
Patriciuse in Yerlant,
Sente Mertens zuster zone,
Daer hi tfolc bekeerde scone.
Hi verdoemde mede dan
Nestoriuse, den valschen man,
Die zegghen woude also
Twee persone in Cristo,
Ende confirmeerde tier uren
Enen persone in twe naturen:
Dene nature die godhede,
(I. Fol. XCIV. v. 1.) Ende dander die menschede. —
Paeus zat hi, zonder zaghe,
(I. Fol. LXXVII. r. 1.) Achte jaer ende neghen daghe.
Sixtus, die derde van dien
Namen, wart paeus mettien.
Dese sette ende woude
Dat gheen clerc en zoude
Hem doen wijen hier noch daer,
Dan int bisdom danen hi waer.
Hi stichte in Romen, alsict hore,
Onser vrouwen kerke Majore.
Kerken verchierde hi menichfoude
Beide mit zulvere ende mit goude.
Den armen gaf hi vele haven.

Vs. 253. H. bescreven. 254. I. H. in Hyerlant. 255. I. Sinte Martins. 256. I. tvolc. 258. H. de. 259. I. Die ligghen wilde. 261. I. te dier. 262. I. H. persoen; H. tween. 263. H. Deen. 264. I. H. dandere. 265. I. zadt. 266. I. H. jare; I. ende elf d. 268. I. H. Name. 271. I. wyen; I. H. dare. 272. I. byscopdom; I. H. ware. 273. I. st. by R.; H. in Rome; I. H. als ic. 275. H. versierde.

Bi Sinte Laurens wert hi begraven.
Leo, die eerste, als ic las,
Die paeus van dien name was,
Sende vele epistelen ute
Van des gheloven virtute.
Doe die Wandalen alle tlant
Ghedestrueert hadden mitter hant,
Verchierde hi die kerken weder,
Ende vernuwede op ende neder
Der kerken ambachte ghewijt.
Hem gheviel op enen tijt
Dat vele liede te samen
Te sijnre hant offeren quamen,
Daer een scone wijf custe zine hant,
Daer hi of becoort wort thant:
Dat rouwede hem zo bitterlike,
Doe hi thuus quam heymelike,
Also hem sine consciencie gaf,
Dat hi zine hant sloech af,
Om datsi zake was der dinc.
Doe hi niet ter kerken en ghinc
Ende daghelijcs misse niet en dede,
Also te voren was zijn zede,
Maecte tfolc gheruchte groot.
Doe hi was in deser noot,

s. 278. I. Bij Sente Lauwereynse es hi; H. Bi Sente Laureinse es hi.). I. deerst; H. dierste. 281. H. epistlen. 283. H. die Wandelen ı dlant; I. die Wandelden al dlant. 284. H. Ghestruweert. 285. H. sierde; I. kerke. 286. I. vernieudese. 289. I. lieden. 290. H. Te ; I. Tsiere. 291. I. eene. 292. H. Daer af hi b. wart; I. hij b. ı af te hant. 293. H. Dat rau hem; I. beroude; H. betterlijc. 294. heimelijc. 295. I. Alse. 299. I. d. niet misse en. 300. H. Alse; Als — sine. 301. I. tvolc.

Riep hi onser vrouwen an,
Ende vaste ende beedde dan;
Ende si quam daer hi lach
(H. Fol. LXXVII. r. 2.) Ende met zinen oghen toe zach,
Ende sette hem aen zijn hant,
Ende hi was ghesont te hant.
In deser tijt, weet wale,
Destrueerden tlant van Ytale
Die Goten ende Vrancrike mede,
Daer si braken menighe stede. —
Eenendetwintich jaer regneerde hi,
Ende bina vier maende daer bi.
Hylarius wart paeus nu.
Dese sette, dat segghic u,
Ende ordineerde ende woude
Dat gheen paeus en zoude
Ordineren, die hi wilde
Dat paeuscap na hem hilde.
Artur was nu, alsic las,
Die coninc van Bartaengien was,
Die met so groter hoveschede
Ende met zijnre groter doghet mede
Al brachte onder zine hant
Vrancrike ende Vlaender lant,
Denemerken ende Noorweghen,

Vs. 304. I. beede. 305. I. q. al d. 307. I. H. ane; H. sine. 308. I. So dat su ghenas te; H. thant. 309. I. In die tijt. 310. I. Destrueerde; H. Struerde dlant. 311. I. e. Vranckerijc; H. e. Vrankerike. 314. I. vier jaer d.; H. maent. 316. I. Die s. — zeg ic. 320. I. H. paepscap. 321. H. Arture. 322. I. v. Bertaenien; H. v. Bertaingen. 323. I. met siere gr. hoofschede; H. met sire gr. hoefshede. 324. H. met *ontbr.* — sire gr. doeght. 325. I. bracht — sijn. 326. I. Vranckexijcke; H. Vrankerike. 327. I. Denemerke.

Die Arture alle neghen
Om sine goedertierenheit groot
Ende anders om en ghenen noot.
Eens nam hi sine vaert
Met heer crachte te Romen waert,
Ende beval zinen broeder tlant.
Doe hi quam aen des berchs cant,
Quam hem bootscap haestelijc,
Fol. XCV. z.) Dat sijn broeder valschelijc
Ane hem toghe die crone
Ende ooc sijn wijf: dat en was niet scone.
Doe keerde hi weder also houde;
Ende rechte daer hi landen zoude
Ende uten scepe te lande gaen,
Heeften sijn broeder daer bestaen.
Daer vachtmen mit nide groot.
Walewijn bleef daer doot,
Daer Artur harde droeve om was.
Fol. LXXVII. z.) Doch wan Artur den pas
Ende den opganc, al wast hem zware.
Doe orlogheden si zeven jare.
Int einde vergaderden si
Tenen wighe der zee bi,
Daer Artur zere wart ghewont.
In een scip viel hi ter stont,

Vs. 328. H. Die Arturen. 329. H. goedertiernheit. 330. I. en *ontbr.*; I. H. gheene. 332. H. te Rome. 333. H. dlant. 336. I. vastelijc. 337. I. h. trocke die. 338. I. H. dan w. 340. I. H. recht; I. lande. 344. H. Walewein die bl. 345. H. Daer Arture; I. H. harde *ontbr.*; I. omme dr. w. 346. H. wan Arture. 347. I. H. waest h. zwaer. 348. I. orloochden; H. orloeghden; I. H. jaer. 349. H. In dende. 350. I. Teene w. daer sij bij. 351. H. Daer Arture; I. Daer Aertuer wert zeere g. 352. H. tier.

Ende voer in een eylant,
Daer men noit zeder en vant,
Maer bleef verloren, alsict vinde:
Noch en weet men niet zinen inde. —
Paeus zat Hylarius
Zeven jaer, ic vint aldus,
Drie maende ende tien daghe:
Dit so houdic zonder zaghe.
Simplicius quam hier na,
Een heylich man, alsic versta.
Die stat van Romen schiet hi
In vijf prochien, lesen wi,
Ende in elke, dat ghijt wet,
Heeft hi enen priester gheset,
Die anders en dede, meer noch minder,
Dan hi biechte ende doopte kinder,
Ghelijc dat noch cureite zijn.
In deser tijt was Meerlijn
In Bartaengien, die den lieden
(I. Fol. XCV. r. 2.) Dinghen zeide die ghescieden.
Sijn moeder was begheven
Ende leedde eenre nonnen leven;
Ende als si allene was,
Quam die quade gheest, als ict las,
Ghedaen als een jonc man,

Vs. 354. I. menne niet zindert; H. menne noysider. 355. I. als ic. 356. I. H. sijn; I. ende. 357. I. zadt. 358. I. H. Ses j. ic vindt. 359. I. H. maent. 360. I. houdt; H. houdet; I. H. al z. 363. H. De; I. H. van Rome. 364. I. pr. zo l. 365. I. elke, als ghijt wedt. 366. I. ghesedt. 367. I. mee. 369. I. cureiten. 371. H. In Bertaingen. 372. H. Dinghe. 374. I. leyde; H. ere. 375. H. alsi a.; I. alsee a. 376. I. H. als ic. 377. I. Ghegaen.

Ende sachse herde lieflijc an.
Doe hi dit langhe hadde ghedaen,
Quam hi int leste voor haer staen
Daer si was heymelike,
Ende helsdese lieflike;
Ende hier of, alsmen vint,
Bleef si draghende kint.
Doe so dede die coninc maken
XXVII. Enen toorne van groten zaken;
Ende so wat die goede man
Sdaghes dede maken daer an,
Dat lach smorghens aldaer neder.
Die coninc besochte voort ende weder
Onder alle zine wise doe,
Hoe dat mochte comen toe.
Die meesters, die van nide groot
Gherne hadden ghesien Meerlijns doot,
Om dathi so vele wiste
Te zegghene van groter liste,
Antwoorden dan openbare:
» Waert dattie mortere ware
Ghemengt met eens kinds bloede dan
Dat noit vader en ghewan,
Twerc zoude wel comen toe."
Die coninc dede zoeken doe
Al zulken kint naernstelike

380. H. vore; I. H. hare. 382. H. helsese; I. h. vriendelike. I. H. af. 386. I. H. torre. 388. I. Sdaechs; H. Sdaeghs. 389. I. al ter n. 390. I. besocht; H. versochte. 393. I. meesteren; H. tre. 396. I. zegghenne v. groten. 397. H. Antwerden si o.; I. w. dat o. 398. I. dat die; H. moertre. 399. I. eenen. — kinds r. 400. I. Die n. 401. I. H. Dwerck. 403. I. Al selc een k. neerstelike.

Tallen steden in sijn rike,
So langhe datmen Meerline vant.
Want daer kindere speelden opt zant
Ende zere scouden onderlinghe,
(I. Fol. XCV. v. 1.) Sprac teen kint dese dinghe:
»Du waers zonder vader gheboren:
Ic hebt diselven zegghen horen."
Daer aen kindemen openbare,
Dat dat kint zonder vader ware.
Doe hi quam voor den coninc,
Sprac hi te hant dese dinc:
»Heer coninc, ic ben verraden.
Mijn bloet en mach in staden
Uwen werke staen twint;
Maer doet graven int fondamint:
Ghi zult daer vinden die zaken
Daer bi dat uwe werke braken."
Die coninc dede graven te hant
So langhe dat hi ondervant
Waer of twerc te valne plach,
Daert menich mensche aen sach.
Dus so maecte hi, twaren,
(E. Fol. LXXVIII. r. 1.) Alle die meesters loghenaren,
Die conste hadden so groot,
Ende verloste hem zelven vander doot. —

Vs. 405. I. dm. Meerlijn. 406. I. kijnder; H. kindre; I. H. op tsant. 407. I. scolden. 408. I. H. deen; I. dingen. 411. H. ane. 414. H. thant. 416. I. m. niet st. 417. I. Uwe w. en st. 419. H. daer *ontbr.* 420. I. Waer. 421. H. thant. 422. I. hij daer onder v. 423. I. H. af; I. dwerck; H. twerc *ontbr.* 424. I. Daer; I. H. m. m. toe sach. 425. I. Daer so — te waren. 426. I. meesteren. 427. I. H. *Dit vers ontbr.*; *maar in* I. *volgt na vs.* 428: Ondancs die meesters groot.

Simplicius zat paeus daer
Luttel meer dan vijftien jaer.
Felix wert paeus, alsmen ziet,
Die derde die also hiet.
Een kerke stichte dese here
Te Romen in Sinte Jacobs ere.
Hi sette ooc ende woude
Datmen die kerke wijen zoude,
Ende dat ooc elc man,
Diemen in rechte sprake an
Ofte wroechde in enigher zaken,
Datmen hem respijt zoude maken,
Daer hi hem binnen mochte beraden
Ende antwoorden met staden,
Ende dat die wroegher ooc clare
cv. Niet en soude sijn van quader mare. —
Hi sat paeus achte jaer, elf maent
Ende zeventien daghe, alsmen waent.
Gelasius, als wi lesen,
Wart nu paeus na desen.
Dese maecte orisone,
Tracten ende ymnen scone.
Ter prefacien dede hi best:
»*Vere dignum et justum est.*"
Rechte in desen stonden

429. H. dare. 430. H. Alluttel — jare. 431. H. almen. 432. I. paus also. 433. I. H. Eene. 434. H. Te Rome; I. in Sint. H. keerken wiem; I. wyen. 438. I. int r.; H. sprect, *doch op kant staat, als verbetering:* l' sprake. 439. H. Oft; I. H. wr. e. 440. I. hem soude r. m. 442. H. antwerden. 443. H. dattie ghere; I. ooc *ontbr.* 444. I. H. Niet en *ontbr.* 445. I. H. paeus ; I. j. ende twee m.; H. j. ende elf. 446. I. d. paeus, a. 447. sloe. 448. I. Werdt. 450. H. Tracte. 453. I. Recht.

Wart Sinte Michiels kerke vonden
In een steenrootse, alsmen daer ziet:
Wiese maecte, en weetmen niet.
In deser tijt ooc vonden was
Die lichame van Sinte Barnabas,
Ende die ewangelien hem beneven
Die Matheus hadde bescreven
In Ebreeusche mit sire proper hant. —
Gelasius, also ict vant,
Sat acht maende ende acht jaer
Ende achtendetwintich daghe paeus daer.
Anastasius wart paeus nu.
(E. Fol. LXXVIII. r. a.) Dese sette, dat zegghic u,
Dat om errescap noch om haten
Gheen priester en zoude achter laten
Sine ghetiden, groot noch clene,
Sonder die misse allene. —
Twee jaer sat hi paeus doe
Ende elf maende daer toe
Ende drieendetwintich daghe met:
Dus vindict int Latijn gheset.
Symachus ende Lauwerencius
Worden beide ghecoren aldus
Al te Romen inder steden.
Hier omme worden ghescheden

Vs. 455. H. eme steenroke; I. daer *ontbr.* 456. H. Wise. 459. H. van *ontbr.* 459. I. H. dewangelie; I. dew. hadde b. 460. I. ghescreven. 461. H. In Abreusche; I. H. siere; I. propere. 462. I. als ic. 463. I. H. maent — jare. 464. I. H. dare. 466. I. Die s. 467. I. eerscip. 468. I. en *ontbr.* 471. H. jare. 472. I. Ende tien maenden. 474. I. vant ict; H. vendiet. 475. H. e. Laurencius. 476. I. gh. dus. 477. H. te Rome.

Paepscap ende leeke mede,
So dat daer was groten onvrede;
Doch mids Diederic den coninc
Wart so ghesaect die dinc,
Dat Symachus paeus is bleven.
Daer na wert hi nochtan verdreven
Om dinc diemen hem teech an,
Ende Laurencius wert paeus dan.
Tpaepscap mids desen zaken
Ghinc echter nu pertien maken,
So dat zwaerlijc nu ghinc staen.
Een zeent wart nu te zamen ghedaen.
Daer versamenden tenen hope
Twee hondert ende twintich bisscope.
Symachus purgeerde hem claer
Van datmen hem over seide daer,
Ende hi was paeus gheconfirmeert,
Ende Laurencius wert ghecondempneert.
In desen tiden, ic lese aldus,
Wart kersten Clodoneus,
Die coninc was van Vrancrike,
Die van duechden was rike.
Hem dede kersten Sinte Remijs.

480. H. groet. 481. H. m. Diderike. 482. I. so *ontbr.*; H. ghe- I. H. dese d. 484. H. Daer *ontbr.*; I. nochtans. 485. H. dinghen. I. Ende Lauwerencius. 487. H. Dpaepscap bi d.; I. bij d. 488. ı. nu echt p.; H. echt. 489. H. dadt. 490. I. Eenen zeendt . — nu *ontbr.*; H. w. tsamen nu gh. 491. I. H. versaemden. 492. byscoppe. 493. I. clare. 494. H. dm. over hem s.; I. dare. I. H. hi *ontbr.* — wert; I. paeus *ontbr.* 496. H. Ende Laureins; le Lauwerencius werdt. 497. I. tijde. 498. I. k. Cleodoneus; H. doveus. 499. I. H. van Vranckerike. 500. I. Dat van; H. doegh- 501. H. Het dedene k.

Een kerke stichte hi te Parijs
In Pieters ende Pouwels ere,
Die hi rike maecte zere.
In deser tijt, ic lese aldus,
(R. Fol. LXXVIII. v. 1.) Leefde die goede clerc Boëcius,
Sinte Remijs ende Maxencius,
Sinte Leodegarius ende Arnulphus. —
Seven maende ende zestien jaer
Sat Symachus paeûs daer
Ende achtendetwintich daghe daer toe.
Hormisda wart paeus doe,
Die vele goets den armen gaf,
Om dat sire zouden leven af.
Die kerken verchierde hi mede
(I. Fol. r. 2.) XCVI. Met ornamenten telker stede.
Te Sinte Pieters wert hi begraven,
Daer hi liet van sire haven
Een stuc zulvers, dat woech tier stont
Dusent ende viertich pont. —
Neghen jaer ende achtien daghe dan
Sat hi paeus, dese goede man.
Jan, deerste die so hiet,
Wart paeus nu, alsmen ziet.
In desen tiden, waerlike,
Bekeerde tot Cristum Vrancrike.

Vs. 502. I. H. Eene; I. stichti te. 503. I. ende in P. 505. I. desen tijden, ic vint a.; H. ic vinde a. 506. I. die vroede cl. 508. I. H. Sente Leodegarijs. 509. I. H. maent ende vijftien. 511. I. Ende achtien d. 512. I. Hormadus. 514. I. siere. 515. I. kerke; H. versierde. 517. H. Tsente. 518. I. Te samen leide hij dair van siere h. 519. I. het w. ter st. 520. I. H. Dusentich. 521. I. H. jare; I. acht d. d. 523. I. die also. 524. I. Wart nu p. als. 525. I. tijde. 526. I H. te Cr. Vranckerike.

Diederic, alsic las,
Die der Goten coninc was
Ende Ytalien hadde onder dan,
530 Vinc desen eersten Jan
Ende incarcereerden mede,
Daer hi zaen zinen eynde dede;
Dat God wrac, alsic versta;
Want Diederic sterf cort daer na,
535 Ende een heylich heremite zach
In visioene daer hi lach,
Datmen in tormente scerp
Sijn ziele in die helle werp. —
Hi was acht maende ende twee jaer
540 Ende achtien daghe paeus daer.
Felix die vierde wart paeus dan.
Hi sette, dese goede man,
Datmen bestriken zoude die liede,
Eer si vander werelt schieden,
545 Met heiligher olien, als ghi ziet,
E. Fol. XVIII. v. 2.) Datmen noch te doene pliet. —
Vier jaer, twee maende sat hi
Paeus ende dertien daghe daer bi.
Bonifacius quam nu, alsic las,
550 Die dander vandien namen was.
Dese sette inder kerken

Vs. 529. I. onderdaen. 530. I. iersten Jan saen. 531. I. Ende karkereerdene; H. incarcererdene. 532. I. sijn. 534. I. H. st. saen d. 535. H. en h. ermite; I. hermite. 538. H. Sine z. in de h. 539. I. H. maent. 542. I. goeden. 543. H. de; I. H. lieden. 544. I. Eer dat sij. 545 *en* 546. I. *in omgekeerde volgorde aldus:* Datmen n. te d. pl. Metten sacramente, als ghij siet. 547. I. Drie j.; H. jare; I. H. maent; I. zadt. 548. I. daghe *ontbr.* 550. I. H. name. 551. I. Die s.

(I. Fol. XCVI. v. 1.) Dattie leeke vanden clerken
Verscheden zouden, vrooch ende spade,
Alsmen misse daer in dade. —
Twee jaer, sesendetwintich daghe
Sat hi paeus, zonder zaghe.
Johannes wart paeus doe,
Dander die hiet alsoe.
In desen tiden, ic vinde aldus,
Leefde Sinte Maurus,
Sinte Benedictus jonghers was. —
Paeus sat hi, alsic las,
Twee jaer ende vier maent
Ende ses daghe, alsmen waent.
Agapitus wart paeus hier na.
Dese sette, alsic versta,
Dattie papen altoos zouden
Des Zondaghes processie houden,
Datmen noch hout wale
In kerken convenciale. —
Elf maende sat hi paeus, dese here,
Viertien daghe ende nemmere.
Silverius moeste paeus nu wesen.
Die keyser versende desen
Verre lants in ene stede
Daer hine doen doden dede,

Vs. 552. I. Dat die. 553. I. zouden *ontbr.* 554. I. H. Alsmen daer in m. d. 555. H. jare; I. j. ende s. 559. I. tijde — vint; H. vindt. 561. I. jonghere; H. jongre. 562. I. sadt; H. alsoe ic. 563. H. jare. 567. I. Dat die. 568. I. Des Sondaechs; H. Des Sondaeghs processies. 569. I. houdt; H. houdet. 570. I. H. conventuale. 571. I. Ses; I. H. maent. — hi *ontbr.* 575. I. een. 576. I. H. hine dan doeden.

Dat toe broghte, alsic versta,
Die keyserinne Theodora,
Om dat hi weder niet woude ontfaen
Enen bisscop, dien hi hadde ghedaen
Te banne ende verdoemt beide,
Om dathi jeghen tghelove seide. —
Hi sat vijf maende, der jaren drie
Ende elf daghe paeus, alsic zie.
Virgilius wart paeus dan.
Belligarius, die hooft man,
Verlooste Romen dat beseten was
Vanden Goten, alsic las;
Daer hi een cruce wan ter selver stont
Van goude dat woech hondert pont,
Dathi Sente Pieter gaf.
Noch en stont niet af
Theodora die keyserinne,
Si en dede met fellen zinne
Desen paeus ooc vaen,
Om dathi niet en woude ontfaen
Den bisscop voren ghenoemt,
Dien Agapitus hadde verdoemt.
Ende daer hi in ene kerke vloe,
Dede sine uut trecken doe,
Ende een zeel binden omden hals,

577. I. Dat daer toe. 579. H. w. en w.; I. niet en wilde. 580. hadde *ontbr.* 581. H. b. hadde ende. 582. I. jeghent tgh. 583. maent; I. der *ontbr.*; H. jare. 584. H. Ende neghen d.; I. als e. 586. I. dese h. 587. H. Verl. Rome. 589. I. cr. vant ter. I. g. het w. 591. I. hij Sinte Peteren; H. hi Sente Peetre. 592. stoet. 594. I. So dede. 596. H. nieme; I. wilde. 597. I. Desen I. vore. 598. I. Die. 599. I. een. 600. H. Deedsine; I. ute. H. en seel b. anden.

Ende dede hem so vele onghevals,
Datmen vander morghenstonde
Sloyde toten avonde,
Ende in enen kerker leide dan,
Daer hi starf een heylich man.
In desen tiden, ic lese aldus,
Was die clerc Theophilus,
Die Cristum ende sire moeder ghinc af
Om dinc die hem die duvel gaf;
Die zeder tote hem selven quam,
Ende sulc berou ane nam
Dat hem Maria scone
Versoende aen haren zone.
In desen tijt, des sijt wijs,
So sterf Sinte Remijs,
Die de kerke te Riemen daer
Berechte tweendeseventich jaer. —
Paeus zat Virgilius
Achtien jaer, ses maende aldus
Ende sesendetwintich daghe mede.
Pelagius besat die stede.
Dese sette ende woude
(I. Fol. XCVII. r. 1.) Dat twaerlijc rechte zoude
Over die ghene rechten, twaren,
(E. Fol. LXXIX. r. 2.) Die in onghelove waren,
Ofte die mit arghelist

Vs. 603. I. H. Datmenne. 604. I. Sleypte; H. Sloyde al t. 607. I dese tijt. 609. I. Die Cristus e. siere. 611. I. sindert in hem; H. a der te hem. 612. I. berouwe. 615. H. deser; I. tijde, sijt des v 620. H. jare; I. H. maent. 621. I. daghen. 624. H. Dat dw.; I. D weerlike gherechte. 625. I. te waren. 626. I. Die ongheloevich. 62 H. Ocht; I. argher liste.

Int ghelove zaeyden twist.
In desen tijt, hebbic verstaen,
Was in Scollant Sinte Brandaen,
In wies vite, als ic sach,
Men groot wonder lesen mach.
Ende Sinte Stevens ghebeente mede
Was te Romen ghebracht in die stede
Ende bi Sinte Laurens gheleit. —
Paeus zat dese, ter waerheit,
Vier jaer, der maenden tiene,
Vijftien daghe, na minen ziene.
Jan wart paeus na desen,
Die derde Jan daer wi of lesen.
In deser tijt, ic lese aldus,
Was die goede clerc Fortunatus,
Die wise poëte vercoren,
Uut Ytalien gheboren,
Die te Tours quam, om dathi daer
Sinte Mertens vite bescreef claer,
Ende bisscop wart na dat
Tote Poitiers in die stat.
In deser tijt sachmen varen
In die lucht vierighe scaren,
Ende daer na besaten te hant
Die Lombaerde Ytalien lant.

628. I. twiste. 629. I. H. deser; I. heb ic. 634. I. H. te Rome at; H. inde. 635. I. bij Sinte Lauwerens; H. bi Sente Laureinse. I. sat hij, ter. 637. I. Twee j.; H. jare — maende. 638. I. H. ndetwintich; I. daghen. 640. I. H. af. 641. I. ic vindt a.; H. ic a. 644. I. Die uut Yt. was gh.; H. Ute. 646. I. Sinte Martijns screef. 648. H. de. 649. I. desen tijden. 650. I. vier scaren. H. thant. 652. H. De; I. Die Lombaerden.

Een kerke dede maken dese here
In Philips ende Jacobs ere;
Ende doe hise hadde ghewijt,
Starf hi in corter tijt.
Ic en vant niet claer dat
Hoe langhe hi paeus zat.
Benedictus, deerste die so hiet,
(I. Fol. XCVII. r. 2.) Wart nu paeus, alsmen ziet.
In des paeus tiden, alsict vant,
Wonnen die Lombaerde Ytalien lant,
Doe hongher was ende sterfte groot.
In deser jammerheit bleef doot
Benedictus, dese goede man,
(E. Fol. LXXIX. v. 1.) Die paeus hadde gheweest dan
Een maent, achtien daghe, vier jaer.
Doe so wort paeus daer
Pelagius, die ghecoren was
Sonder des keysers beheet, alsic las,
Dat voren niet en mochte ghescien:
Ic en weet hoet nu quam te dien.
Doe belaghen, ic lese dat,
Die Lombaerde Romen der stat.
Het reghende zo zere dan
Dattie Tybre te Romen ran
Over die muer vander stede,

Vs. 653. H. Ene. 654. I. ende in Jac. 657. I. In vant noyt cl.; H. clare. 658. I. l. tijt hij; H. [lang]hen tijt hi. 660. I. H. Wart p. nu, a. 661. I. tijde, als men v. 662. I. die Lombaerden. 664. H. [jam]merecheit. 665. I. die g. 667. I. achtendetwintich d. v. jare. 668. I. dare. 670. I. tskeysers; H. skeysers. 671. I. H. Dat te v.; H. niene. 672. H. In w.; I. En w. 673. I. las. 674. H. Die Lomb. Rome; I. H. die st. 675. I. reynde oic zoe; H. rechende oec soe. 676. I. H. Dat die T. te Rome. 677. I. H. muere.

Die groten scade in Romen dede.
Ende vanden beesten die verdroncken,
Die daer laghen ende stoncken,
Storven so vele liede, sijts ghewes,
Dat wonder te segghene es:
Dat meest dede dien stanc
Van enen drake die daer verdranc. —
Tien jaer sat hi paeus daer.
Gregorius wert paeus daer naer,
Deerste die was van dien name,
Een reyne lerare sonder blame,
Die de heilighe scrifture ontbant
Ende ondersochte ende ondervant.
Omtrent viertich omelien
Maecte hi te sire pertien
Ende ander scriften vele.
Hi ontbant Job ende Ezechiele.
Een clooster maecte hi mede
CVII. In sine eyghene woninc stede,
So datmen seide openbare
Dathi een aerdsch ynghel ware,
Om dathi leidde claerlike
Een hemels leven op aertrike.
Hi maecte die statioene,
Diemen te vastenen pleecht te doene

678. I. H. grote; H. in Rome. 680. I. H. Ende daer na l. 681. et storven; H. sijds. 682. I. segghenne. 683. I. meeste d. die; e st. 684. I. daer *ontbr.* 685. H. jare. 687. I. Die deerste was. I. reyn leeraer. 692. I. sierc. 693. I. ghescriften. 694. H. o. e. 695. I. H. Eenen. 696. I. eyghenne woninghe st. 698. H. hi rdersch. 700. H. hemelsch; I. eerderike. 702. I. H. vasten.

Van kerken te kerken in die stat
Van Romen: noch houtmen dat
Te vastenen daer te desen stonden,
(E. Fol. LXXIX. v. a.) In verlatenissen des volcs zonden.
Hi dede ooc, zonder waen,
Hooft ende lede ofslaen
Allen beelden mit zinen gheboden,
Die ghemaect waren na die afgode,
Om dat hi clare ende wale
Tonghelove altemale
Ontwortelen woude ende verdriven,
Datter niet meer en zouden becliven.
Hi dede ter missen, alsic versta:
» *Dies que nostros in tua*
Pace disponas," datmen leest daer
Daghelike in dien outhaer.
Hi was deerste, lesen wi,
Die screef: » *servus servorum Dei*,"
Dats » *knecht der Gods knechte:*"
Dit scriven die paeuse van rechte.
Door al dat hi was so gheraect
Ende in alle doghet so volmaect,
Nochtan hadhi adversarise groot,
Diene beneden na sine doot,

Vs. 703. I. te kerken *ontbr.*; H. inde. 704. H. Van Rome — houdmen; I. Die van R. houden noch dat. 705. I. H. vasten; H. teen. 706. I. verlatenesse; H. verlanessen svolcs. 708. H. Hoefde; I. Hoofden ende leden; I. H. af. 709. I. H. ghebode. 710. I. H. na dafgode. 711. I. claer. 712. I. H. Dongheloeve. 713. I. wilde. 714. H. Dattet meer; I. H. soude; I. bliven. 717. I. leest *ontbr.* 718. I. Daghelicx sinct inden. 721. I. knechte der. 723. I. H. Dore. 724. I. allen duechden; H. doeght. 725. H. haddi; I. hadde hij adversarijs. 726. I. Dien beniden na sijn.

Om dathi hadde so goeden name,
Ende om sine ewelike blame
Sine boeke wouden verbranden gaen,
En hadde een sijn dyake ghedaen,
Die ten heilighen zwoer dat
(CVII.) Die heilighe gheest op hem sat
Als een duve met lichte
Daer hi screef ende dichte,
Ende dat hijt sach openbaer. —
Hi sat paeus dertien jaer,
Ses maende, tien daghe daer toe.
Damanus wart paeus doe.
Dese sette ende woude
Datmen inder kerken luden zoude
Tallen ghetiden, alsmen noch doet. —
Paeus sat hi, des sijt vroet,
Een jaer, vijf maende, neghen daghe:
Dit houde ic al zonder zaghe.
Bonifacius die derde
(XXX.) Wart nu vanden stoele herde.
Hi sette dese saken
Datmen een groene laken
Opten outhaer zoude legghen. —
Paeus sat hi, hoor ic zegghen,
Achte maende ende nemmere.

727. I. H. Om *ontlr.*; H. Datti; I. so groten n. 728. I. omme. I. boucken wilden. 730. H. En hadt; I. Ende hadden sine; I. lyaken. 733. H. ene. 735. H. openbare. 736. H. jare. 737. H. it. 738. H. Hamanus; I. Amandus werdt. 740. H. inde kerke. I. H. alst n. 743. I. maent ende drie d.; H. m. ende n. 744. I. oudic. 746. I. H. Wart vd. st. nu h. 748. I. groen; H. gruene. H. outare. 750. I. hoirden wij; H. hoere wi. 751. I. H. maent; iet meer.

Bonifacius wart doe here,
Die vierde die hiet alsoe.
Dese paeus brochte dat toe
Aen den keyser, die hiet Focas,
Dat Sinte Pieters kerke was
Hooft kerke waerlike
Van allen kerken van aertrike.
Ooc bejaghede hi, ic lese daer af,
Dat hem die selve keyser gaf
Den ronden tempel mede
Daer te Romen in die stede,
Die ghemaect was wilen eer
Inder godynnen Thebes eer,
Die der goden moeder hiet,
Alse wilen plach dat heyden diet.
Dien tempel wijde hi mit eren
(1. Fol. XCVIII. r. 1.) In die ere der moeder ons heren
Ende alle Gods heylighen met.
Priesters heeft hire in gheset
Die ten ewighen Gode horen,
Daer men den duvelen diende voren.
Noch hetet te deser stonde
Onser vrouwen kerke Rotonde.
Alre heilighen feeste sette hi
Ende alre zielen dach daer bi. —

Vs. 753. H. De. 754. I. dat *ontbr.* 755. I. H. Ane; I. h. Pharas. 757. I. Die hooft. 758. I. eertderike. 759. H. bejaeghde; I. bejaeckde — leser af. 762. I. Die staet te; H. te Rome inde. 763. I. H. eere. 764. I. H. eere. 765. H. gode. 766. I. pl. theydin; H. pl. theiden. 767. I. Den. 768. H. In dere. 769. I. allen. 770. I. hij *dair* gh. 772. I. H. duvel d. te v. 773. H. te derre st. 775. I. f. maecte hij. 776. I. alder.

Ses jaer hielt hi die stede
Ende vijfendetwintich daghe mede.
Deus dedit quam hier naer
Ende wast twintich daghe ende drie jaer.
Daer dese custe aen den mont
Enen lazarsschen, wart hi ghesont.
Bonifacius die vijfte die
Wart paeus nu, alsict zie.
Dese sette dat wijf ende man
Fol. LXXX. a.) Wesen souden inden ban,
Die roofde of stale in die kerke. —
Hi sat paeus, alsic merke,
Dertien daghe ende vijf jaer.
Honorius zat paeus hier naer.
Dit was een heilich man.
Alle tgoet dat hi ghewan
Gaf hi den armen mildelike:
Vele kerken maecte hi rike,
Die hi verchierde menichfoude
Van ghesteente, zulver ende goude.
Drie kerken stichte hi mede
Daer te Romen in die stede:
Deene in Sinte Agnieten ere,
Daer in groefmen desen here. —

Vs. 777. I. H. hilt; I. hij doen st. 778. I. eenendetwintich. 779. I. H. nare. 780. I. Ende bleef tw.; H. jare. 781. I. H. ane; I. de m. 782. H. lazersen; I. lasersen, hij w. g. 783. I. de vijfste. 784. I. Soe hiet, wart p. als ic zie. 786. H. soude. 787. I. roefden of steelde inder kerken; H. oft stole. — die *omtbr.* 788. I. Dese sat; H. alsict. 789. I. jare. 790. I. H. Hon. wart p.; I. nare. 791. H. en. 792. I. Al. 793. H. meldelike. 795. H. versierde. 796. I. ghesteenten, van silver; H. selvere; I. H. ende van g. 798. I. Te Rome binnen der st.; H. te Rome inde. 800. I. den h.

Twalef jaer hi paeus sat
Ende elf maende na dat
Ende sevenendetwintich daghe daer toe.
(1. Fol. XCVIII. r. 2.) Severinus wert paeus doe,
Heilich in allen manieren,
Gheraect ende goedertieren.
Die clercscap minde hi ende eerde,
Der kerken lof hi meerde,
Ende milde hi jeghen die arme was.
Hi sat een jaer paeus, als ict las.
Doe groevene sine clerke
In Sinte Pieters kerke.
Jan die vierde wert paeus na dat.
Dese, mitter heiligher kerken scat,
Cochte menich dusent volcs vri
Van eyghenen dienste, seitmen mi.
Hi sat paeus neghen maende, een jaer
Ende achtien daghe ooc daer naer.
Theodorus deerste quam hier na.
Dese maecte, alsic versta,
Een boec van penitencien goet,
Daer vele oorbaers in stoet,
Ende ander dinghen sette hi mede.
Ses jaer hielt hi die stede,

Vs. 801. I. jare — sadt. 802. I. Ende neghen m. in die stat; H. maend in de stat. 803. I. seventien daghen. 804. I. werdt. 805. H. alle. 806. I. Wel gh. e. goedertiere. 807. I. Diet cl.; I. H. hi *ontbr.* 808. I. Ende der k. dinghen m.; H. Ende den k. dinghe m. 809. H. melde; I. H. hi *ontbr.*; H. j. darme. 810. I. sadt p. een j.; I. H. als ic. 811. I. grouffene; H. groevenne. 813. H. de v. — datte. 814. H. scatte. 815. I. dusentich volcx. 816. I. dienst; H. seeghtmen. 817. H. maent; I. m. ende een. 818. I. ooc *ontbr.* 821. I. Eenen — penitencie. 823. H. dinghe. 824. I. Seven j.; H. jare; I. H. hilt; I. die *ontbr.*

Vijf maende, achte daghe met.
:xx. Merten wart daer na gheset,
Deerste die also hiet.
Van desen men ghescreven siet
Dat eens, daer hi misse dede,
Een quam ter selver stede
Diene doot woude slaen;
Ende daer hi tswaert uut liet gaen,
Wart hi thant staer blint.
Te Romen maecte hi een sint,
Daer hi condempneerde sterke
Pauwelse, den patriarke
Van Constantinobile, omme dat
Hi valschelijc patriarke sat
Ende volghede valscher leringhen.
Die keyser omme dese dinghen
Versende den paeus te hant
In een verre quaet lant,
Daer hi starf salichlike
Ende voer te Gode in hemelrike.
Sine feeste leit, alsic sach,
Alder naest Sinte Mertens dach,
Die bisscop van Tours was. —
Ses jaer, twee maende, alsic las,
Ende sesendetwintich daghe mede

826. I. Martin; H. w. paus hier na; I. na paus g. 830. H. q. ter. 831. I. wilde. 832. I. Ende eer hij; H. ut. 833. I. te hant; blent. 834. I. eenen zeent; H. enen zent. 835. I. H. starke. H. Van Constantinoble; I. H. om. 838. H. valschlike. 839. H. le; I. v. der v. leeringhe. 840. I. H. om. 841. H. thant. 845. cht; H. leeght, alsmen s. 846. I. Alre n. S. Martins. 848. I. m., ses j., als ic; H. maent. 849. I. sestien d.; H. daghe hi was.

Besat hi des paeus stede (*).
Eugenius wert paeus dan,
Die goedertierne heylighe man,
Gracilijc ende zere ghemint.
Paeus sat hi, alsmen vint,
Twee jaer ende achte maent,
Tweendetwintich daghe, alsmen waent.
Vitalius wart paeus nu.
Dese maecte, dat zegghic u,
Der Roomscher kerken zanc
Na rechter musiken ganc,
Ende concordeerden al uut
Mede opter orghene luut,
Dies men te voren niet en plach. —
Paeus sat hi, alsict zach,
Viertien jaer, maenden sesse.
(B. Fol. LXXX. v. 2.) Deo datus, seit die lesse,
Wart paeus nu ghemaect.
Dese was so wel gheraect
Ende so goedertieren te wensche,
Dat noit arm noch rijc mensche,

Vs. 850. H. *Dit vers ontbr.*; I. Besat hij des paeus stede. 852. I. goedertiere. 853. H. Gr. sere ende gh. 855. H. jare; I. maende. 856. I. Vijfendetw. — waende. 858. I. dat *ontbr.* — seg ic. 861. I. concordeerde; H. concordeerdene. 862. I. orghelen. 863. H. Des — niese. 864. I. H. als ic. 865. H. jare; I. H. maende. 866. I. seghet; H. seeght. 869. I. Alsoe goedertiere. 870. I. noyt rijck no. aerme m.

(*) Het HS. heeft dit vers aldus:

» *Aldus vindict ter waerhede.*"

Doch daar de lezing van I. alleen met den zin strookt, heb ik die in den tekst opgenomen. De afschrijver van H. was ook in de war, en heeft wel den zin hersteld, maar een vers te weinig gegeven en alzoo het rijm veronachtzaamd.

Die aen hem sochte troost,
Van hem keerde onghetroost. —
Twee maende ende vierendevijftich jaer
Ende vijf daghe sat hi paeus daer.
Decius wart paeus na dat.
Fol. XCVIII. a.) Dese verchierde sere die stat,
Diemen tparadijs heet,
Dat voor Sinte Pieters kerke steet:
Daer wart hi begraven dan. —
Drie jaer sat dese man,
Vijf maende, der daghe tiene:
Dits waer na minen ziene.
Agato wart paeus daer naer,
Ende waest vijf maende ende twee jaer
Ende drie daghe daer toe.
Leo dander wart paeus doe.
Dese sette ende woude
Datmen den paes gheven zoude
In allen kerken, hier ende daer,
Als »*Agnus Dei*" ghesonghen waer.
Van scoonre spraken was hi,
In scrifturen vroet daer bi.
Wel so sprac die tonghe sijn
Beide Griecsch ende Latijn.
Den armen was hi goet ter core,

Vs. 871. I. ane. 872. I. Dat hij van h. k. ongheloost; H. hem en k. 873. H. maent ende vier j.; I. ende drie j. 876. I. Die v.; H. versierde. 877 *en* 878. H. *Dese beide versen ontbr.* 877. I. heedt. 878. I. Die vore. 880. H. sat paus d. 881. H. maent; I. m. daer der. 883. I. H. Dus vindict na. 884. I. H. maent. 889. H. alle^{i} I. H. dare. 890. H. Alse — ghesonghe; I. H. ware. 895. I. cuere.

Beide mit handen ende mit labore. —
Tien maende hi paeus sat
Ende zeventien daghe na dat.
Benedictus wart paeus doe,
Dander paeus die hiet alsoe,
Die hem pijnde utermaten
Te volghene zine voorsaten
In duechdeliken werken,
Ende sere minde hi die kerken. —
Tien maende ende twalef daghe
(E. Fol. LXXXI. r. 1.) Sat hi paeus, zonder zaghe.
Jan die vijfte sat paeus nu.
Paeus sat hi, dat segghic u,
Tien daghe ende een jaer.
Zeno wart paeus daer naer,
Die heilich van levene was.
(I. Fol. XCIX. r. 1.) Elf jaer, als ict las,
Zat hi paeus ende niet meer.
Sergius wart doe here,
Deerste paeus die also hiet.
Dese paeus, also men siet,
Een silverine casse vant,
Also hem God dede becant,
Te Sinte Pieters, alsict las,
Die zo zere verroest was
Datmen cume wart gheware

Vs. 896. I. labuere. 897. I. maenden. 898. I. Ende achtien. 900. E. paeus *ontbr.* 902. H. sinen. 903. H. doeghdeliken. 904. H. hi *ontbr.* 907. I. vijfste. 911. I. levenne. 912. H. jaere; I. H. ic. 913. I. H. Was hi; I. ende nemmeere; H. ende nimmere. 914. I. Segius. 915. I. H. die so. 916. I. H. alsmen. 917. I. H. Eene; H. selverne. 918. I. Als hem. 919. I. H. als ic. 920. H. verrostecht.

Dattet zilverine ware,
In een oude doncker stat.
Een cruce vant men in dat,
Verchiert harde menichfoude
Met ghesteente ende mit goude,
Daer in was al gheheel
Van ons heren houte een deel,
Datmen daer te tonen pleecht
Als des heylichs cruus dach leecht. —
Hi sat paeus neghen jaer,
Achte maende, achtendetwintich daghe daer
Leo die derde wart paeus nu.
In desen tiden, dat segghic u,
Wart ghedoot Sinte Lambrecht,
Die bisscop was te Maestrecht.
Al bleef te Ludeke doot die man,
Hi wart te Tricht begraven nochtan.
Mar doe men den stoel na dat
Te Ludeke trac ter stat,
Voerdemen den lichame mede.
Datten Dodo doden dede,
Was om dathi dorste castien
Puppine van zire amien,
Die Dodoos zuster was,
Die hi hielt, als ic las,

[1. Fol. XXL r. 2.]

Vs. 922. I. H. Dat se; H. zelverinen. 923. H. ene. 924. I. H. int vat. 925. I. Ghechiert; H. Ghesiert. 926. I. ghesteenten. 928. H. en. 929. I. toeghenne; H. toenne. 930. H. Alse. 932. H. maent; I. achtien d. d. 934. I. tijde. 935. I. Werdt; H. ghedoedt. 936. H. te Maestrech. 938. I. H. b. dan. 939. I. doen die st. 940. I. trac inder st. 942. I. Datten dooden dooden dede. 944. I. ziere. 946. I. H. hilt, alsoe ic.

Boven sijn ghetroude wijf:
(I. Fol. XCIX. r. 2.) Dat coste Lambrecht zijn lijf.
Dese Puppijn was Marteels vader
Ende coninc Puppijns ouder vader
Ende Begghen zone, als ic las:
Te Harstale zine woninghe was.
Van desen lieden, hebbic vernomen,
Sijn die hertoghen van Brabant comen. —
Dese Leo en is niet met
Int ghetal der paeuse gheset,
Om dathi, als ic vernam,
Qualijc daer aen quam.
Elf maende sat hi ende twee jaer.
Jan die seste wert paeus daer naer.
Martelare starf hi, alsic las.
Drie jaer ende twee maende hi paeus was
Ende drieendetwintich daghe mede.
Jan die zevende besat die stede.
Dese was gheleert harde wale
Ende hadde ene scone tale.
Ene capelle stichte hi
Sinte Pieters kerke bi,
Inder moeder Gods ere:
Daer groefmen desen here. —
Achtendetwintich daghe ende twee jaer,
Zeven maende sat hi paeus daer.

Vs. 947. H. sine. 948. I. c. Lambrechten; H. c. Lambrechte. 952. I. sijn. 953. I. heb ic. 956. I. paeusen. 958. I. Qualike lichte dair toe q.; H. Quaelle lichte daer toe q. 959. H. maent saut; I. H. hi paeus ende. 962. I. H. ende *ontbr.*; H. maent. 964. I. sevenste. 966. I. een. 968. H. kerken. 970. I. Daer in gr. 971. I. dagen; H. jaere. 972. I. Ende zeven; I. H. maent; H. dare.

Sysinnius wert paeus na dat,
Die (*) meer twintich daghe en sat.
975 Constantinus, alsic versta,
Besat den paeus stoel hier na.
Die keyser Justiniaen
Ontboot desen, hebbic verstaen,
Te Constantinobile in die stede,
980 Daer hi misse voor hem dede,
Daer die keyser, in waerre dinc,
Gods lichame van hem ontfinc,
Ende badt voor hem onsen here.
Fol. XCIX. v. 1.) Den paeus dede hi grote ere,
985 Ende confirmeerden, groot ende smal,
E. Fol. XXI. v. 1.) Der Roomscher kerken recht al.
Keyser Philipse zende hi
Enen kettere, lesen wi,
Om dathi telker stede
990 Die beelden uter kerken dede. —
Sesendetwintich daghe, der jaren zevene,
Sat hi paeus in zinen levene.
Gregorius, dander die so hiet,
Wart paeus, alsmen bescreven ziet.

Vs. 974. I. Die maer; H. Diet maer. 976. I. Besadt — st. daer na. 977. I. k. Justiciaen. 979. I. H. Te Constantinoble; H. inde. 980. H. vore. 981. I. ware. 983. I. H. bat. 984. H. dedi. 985. H. confirmeerde. 986. H. rechte. 987. I. Den k. Philippe; H. seide hi. 988. I. Over een victorie, l. wij. 990. H. uten. 991. I. H. Sestien d.; H. jare. 993. H. die alsoe.

(*) Eene latere hand heeft hier met rooden inkt het woordje *niet* bovengeschreven, in de gedachte waarschijnlijk, dat het vers aldus behoorde te luiden:

» *Die* [*niet*] *meer* [*dan*] *twintich daghe en sat.*"

Maar de goede man begreep niet, dat *meer* hier hetzelfde is als *maer*, zoo als I. en H. hebben.

In deser tijt, ic lese aldus,
Bekeerde een Bonifacius
Tfolc van Aelmaengien lande,
Daerne die paeus zelve zande.
Aerdsch bisscop wart hi na dat
Al tote Mens in die stat.
Daer na wart hi ghesant
Prediken in Vrieslant,
Daer hi wart ghemartelijt.
Kaerle Marteel in deser tijt,
Vader van coninc Puppine,
Trac doe over den Rine,
Daer hi jeghen die Zassen vacht,
Ende warp al onder zine macht
Almaengien, Zwaven ende Prusen doe
Ende altoter Dunouwen toe.
Hi bestoet ooc pinen mee:
Hi trac over die rode zee,
Daer hi die Sarrasine versloech
Om haer grote onghevoech. —
Doe Gregorius, dese here,
Sijn goet, om die Gods ere,
Der heyligher kerken hadde ghegheven,
Ende (*) hi salichlike zijn leven,

Vs. 997. I. Tvolc; H. Dfolc. 999. I. Eerdsb.; H. Erdsb. 1000. I. H. tote Mense. 1001. I. versandt. 1004. H. Karl; I. in diere tijt. 1006. I. doe *ontbr.* 1009. H. Almaengnen, Sw. Prucen; I. Alm. Zassen, Zwaven mede. 1010. I. Al toter Denouwen, dats waerhede. 1011. I. pine. 1014. I. hare; H. groet. 1015. I. dese grote h. 1016. I. g. doir Gods; H. g. dore Goeds. 1018. H. Inde hi zalechlije.

(*) In het tekst-handschrift zoowel als in I. is dit *Ende*, ofschoon hier het werkwoord zijnde, als *Eñ* geschreven, hetgeen opmerking verdient. Men zie deswegens de aant. op B. I, C. 26, vs. 147.

Doe hijt zestien jaer hadde gheweest,
(Fol. X.) Acht maende, twintich daghe, alsmen leest.
Gregorius die derde
Wart nu paeus ende herde.
Hi dede ter missen, min noch mee:
» *Quorum sollempnitas hodie*
In conspectu majestatis tue
(Fol. XI. v. a.) *Celebratur, domine Deus!*"
Dese paeus Gregorius
Verdoemde den keyser Leone,
Om dathi die beelden onscone
Uut allen kerken werpen dede
Met sire quader moghenthede.
Enen zeent dede hi te zamen,
Daer doe bisscoppe quamen
Omtrent dusent, alsic las;
Daer dat doe gheconfirmeert was,
Datmen die beelden ons heren
Ende der heilighen zoude eren,
Ende wie des waer contrare,
Dat hi dan vermeensaemt ware.
In deser tijt belaghen mede
Die Lombaerde Romen die stede
Met groter cracht moghentlike.
Die paeus sende in Vrancrike
An Kaerlen, Puppijns vader,

Vs. 1019. I. jaer *ontbr.* 1020. H. maent. 1022. I. Wert p. nu e. 1026. H. *debretur.* 1029. I. b. scone. 1031. I. sijnre. 1032. H. dedi. 1033. I. en die bisscoppen. 1034. I. twee hondert. 1035. I. H. doe *ontbr.* 1037. die h.; I. die helighe. 1038. I. H. ware. 1039. H. vermeesaemt; I. rbannen. 1040. I. desen. 1041. H. Die Lomb. Rome. 1042. H. moendelike. 1043. H. De; I. H. in Vranckerike. 1044. I. Ane Kaerle.

Ende sende hem algader
Die slotelen vander biechten met,
Dathi quame ende onghelet
Der Roomscher kerken stonde in staden. —
Die paeus voer ter Gods ghenaden,
Doe hi acht maende ende tien jaer
Ende twintich daghe daer
Paeus met eren hadde gheweest.
Zacharias, alsmen leest,
Besat nu des paeus stede.
Metten Lombaerden maecte hi vrede
(I. Fol. C. r. 1.) Ende paeys vanden orloghe.
Hi trac die dyaloghe
Uten Griecschen in Latine
Meesterlijc met sire pine.
Kaerlen, Puppijns broeder
Beide van vader ende van moeder,
Dede hi ter scolen gaen
Ende daer toe monics abijt ontfaen. —
Hi sat tien jaer, maenden twee,
Ende vijftien daghe, min noch mee.
(K. Fol. LXXXII. r. 1.) Steven wart paeus daer naer.
Ende om dattie Lombaerde zwaer
Der kerken waren ende haert,
Trac hi te Vrancrike waert

Vs. 1046. I. sluetele; H. slotle. 1047. I. q. al ongheledt. 1048. H. k. ende stoede; I. k. staen in. 1050. I. H. maent. 1053. I. Rachtias. 1056. I. paes. 1057. I. dyalogoge. 1059. I. siere. 1060. I. Kaerle. 1063. I. muenc; H. moenc. 1064. I. jare ende m.; H. jare, maende. 1065. H. Paus, ende; I. daghe paeus, m. 1067. I. H. dat die; I. Lombaerden. 1068. I. ende *ontbr.* — hart. 1069. I. te Vranckerike.

Ane Puppine, Marteels zone,
Om hem te claghene tgone.
Doe hi quam ter zelver wilen
Daer Puppijn was op drie milen,
Is Puppijn jeghen hem ghegaen,
Ende nammen mitten breidele zaen,
Ende leiddene ten selven male
Metter hant tote in sine zale,
Daer hine eerlike ontfinc.
Daer wijde hine coninc,
Ende sijn kint ooc, waerlike,
Coninc te sine van Vrancrike,
Ende hare nacomelinghe na desen
Altoos zouden coninghe wesen.
Dit stont voort, zonder lette,
Tote opten grave Hughe Capette,
Diese valschelijc verdreef
Ende here selve daer in bleef:
Dat al noch in desen daghen
Die hertoghen van Brabant claghen,
Want si recht oor willen zijn
Comen van desen Puppijn. —
c. Vijf jaer Steven paeus zat
Ende twee maende na dat.
Paulus besat die stede,

. 1070. I. Ane Puppin. 1075. H. nammene; I. nammenne biden. lel. 1076. I. leedenne; H. leiddenne. 1078. I. H. eerlijc. 1081. an *ontbr.*; I. sine in Vranckerike. 1082. H. hoer; I. haer n. van 1083. I. H. coninc. 1084. I. H. stoet. 1086. I. valschelike; H. shlike. 1087. I. selve int rijcke bl. 1088. I. Dat noch al in. l. I. Ses j.; H. jare; I. xadt. 1093. H. maent paus wart na. l. H. Paulus die b.

Die vele goeder werken dede.
Dese was so goedertieren
Ende so sachte in allen manieren,
Dathi noit, vrooch noch spade,
Quaet lonen en woude met quade.
Nachts plach hi te gane
Met twee heymelike capellane
(Alst die liede niet en saghen)
Daer arme liede ziec laghen
Van huse te huse in die stede
Ende tote den ghevanghenen mede,
(R. Fol. LXXXII. r. a.) Ende stont hem [bi van] zinen goede,
Om te stoppene hare armoede.
Weduwen ooc ende weesen
Halp hi gherne uten vreesen.
In deser tijt was, waerlike,
Sente Gangolf in Lothrike,
Die in Vrancrike cocht een fonteine
Ende deedse in enen scone pleine
In Borgongien uut springhen.
Sijn wijf, in waren dinghen,
Hadde hi ghelaten also wel,
Om datsi speelde over spel.
Doe bracht sijt daer toe, na haer ghevoech,

Vs. 1095. H. werke. 1097. H. alle mainieren. 1098. H. hi noch vr. 1099. I. Quaet ęn loende met. 1100. I. Snachts. 1101. I. H. Met eenen heymeliken; H. caplane. 1102. I. Als die lieden. 1104. H. inde. 1105. H. toten gh.; I. tote die ghevanghene. 1106. I. stoet hem bij van sinen; H. stoet hen bi met sinen. 1107. H. hoer. 1109. I. uter. 1110. I. desen tijde. 1111. I. Sente Gandolf. 1112. I. in Vranckerike; I. H. cochte; H. ene. 1113. I. eene; H. sconen. 1114. H. ute. 1115. I. ware. 1116. H. Hadhi; I. hi *ontbr.* 1117. H. si dede o. 1118. I. br. soe toe.

Datten een clerc doot sloech.
Doe twijf hoorde zegghen dan
Dat miraclen dede haer man,
Sprac si: »Dats also waer
Als mijn einde zinghet claer."
Ende dat gheschiede also houde,
Ende also-dicke als zi zoude
Spreken, wast cort wast lanc,
Hoordemen dat haer einde zanc.
c. Constantijn, dat zegghic u,
Besat des paeus stede nu,
Die bina leec was, alsic las,
Sonder dat hi priester was,
Die met onwette quam
Ter paeuscape, als ic vernam.
Daer omme so wort hire zaen
Met groter scanden uut ghedaen.
Een maent sat hi ende een jaer.
Steven die derde quam daer naer,
Diet al weder ontsette
Dat sijn voorsaten sette,
Ende hem allen degradeerde
Die hi voren promoveerde
Sonder doopsel ende crisma. —
Paeus sat hi, alsic versta,

s. 1119. I. Dattene; H. Dat een. 1120. I. H. dwijf. 1121. I. miele; H. daede. 1122. I. dat es. 1123. I. H. Als dat m.; I. ende; inde. 1125. I. dickent; H. alsi. 1126. I. cort of l. 1127. I. een-; H. inde. 1128. I. zeg ic. 1133. I. H. Ten; I. paepscape. 1134. H. wart; I. hij saen. 1135. I. H. groter *ontbr.*; H. sc. weder uut. 36. H. Ene; I. H. hi paeus ende. 1137. I. q. hier n. 1138. I. Die ; H. onsette. 1139. I. H. voersate. 1141. I. hij te v.; H. vore.

Drie jaer, der maenden zesse.
Adriaen, seit die lesse,
(2. Fol. LXXXII. v. 1.) Besat nu des paeus stede.
Groot Kaerle om des paeus bede
Belach die Lombaerde, alsic versta,
In een stat, hiet Papia.
Desiderium, haren coninc,
Ende sijn wijf hi daer vinc
Ende voerdse in Vrancrijc ghevaen.
Te Romen quam Kaerle daer na zaen,
Ende gaf Sinte Pieter weder
Al sijn recht, hoghe ende neder,
Dat hem was te broken af,
Dat sijn vader der kerken gaf.
Ooc gaf hi daer, als ict gome,
Dese twee hertoghedome
Van Spoletten ende van Boneventen,
(1. Fol. C. v. 2.) Daer groot of sijn die renten;
Ende doe wart hi aldus
Van Romen ghemaect patricius.
Toornen ende muren maecte hi mede

Vs. 1144. H. maende. — *Bij vs.* 1145 *begint in* I. *een nieuw hoofdstuk* (*Cap.* 48), *loopende tot aan het einde van Cap.* 49 *van ons tekst-HS. Het opschrift luidt:* Vanden paeuse Adriane, ende den paeus Leo, ende vanden groten coninc Kaerle, ende vanden keyserrijcke. — 1145. I. seghet; H. seeght. 1146. I. Besadt. 1147. I. Die grote; H. Groet Karl. 1149. I. een stede die heet; H. ene st. heet. 1150. H. Desideriumme. 1152. I. voerdese in Vranckerijc; H. voerese in Vrancrike. 1153. I. H. Te Rome. 1154. H. gaf Sente Peetre. 1155. H. rechte. 1156. H. Die hem waren te. 1157. H. Die sijn. 1158. I. H. ic. 1159. I. hertoechdomme; H. hertoghdoeme. 1160. H. *Het tweede* van *ontbr.* 1161. H. af; I. af waren die. 1162. I. hij ghemaect dus. 1163. H. Van Rome; I. ghemaect *ontbr.* 1164. I. H. Torren; H. mure maecti.

Ende coperen poorten aen die stede.
Enen zeent heeft Adriaen
Te Romen te samen ghedaen,
Daer bisscoppe waren optien dach
Hondert ende drie ende vijftach,
Sonder ander prelate, als ic las,
Daer Kaerle zelve mede was.
Die paeus ende die zeent ghemeen
Gaven Kaerle die macht alleen,
Dat hi den paeus kiesen mochte
Na dien dat hem oorbaerlijc dochte,
Ende ordineren alle dinghen
Die den Roomschen stoel aen ghinghen;
Ende dat aerdsche bisscoppe, twaren,
Uut wat provinchien datsi waren,
Haer bisdom van hem ontfaen
Moesten, eer si in zouden gaen;
Ende dies hem waerdich niet en dochte,
Dat hine wederseghhen mochte;
Ende die hier of contrarie ware,

1165—1169 *in* I., *met twee verzen meer, aldus:*
Ende poorten an die stede.
Die heeren waren alle
Daer bij grooten ghevalle
Eenen zeent die Adriaen
Te samen heeft ghedaen
In Romen: der bysscoppen op dien dach
Waren hondert ende drie vichtach,

H. Ende eerne p. ane. 1167. H. In Rome. 1170. I. prelaten. I. H. ghemeene. 1173. H. Gaven Karlen; I. H. alleene. 1174. en *ontbr.* 1175. I. orbare d.; H. orbore d. 1177. H. stoele; I. 1178. I. eerdtsche bysscoppen, te waren. 1179. I. H. provincien. I. byscopdom. 1181. I. sij souden ingaen. 1182. H. niene. I. H. hier af ware contrare.

Dat hi thant vermeensaemt ware.
(Ct. Fol. LXXXII. v. a.) Kaerle maecte, als ict vinde,
Vander Lombaerde rike een inde;
Ende al datsi mit haerre macht
Sinte Pieter hadden ontcracht
Ende van ouden tiden ontkeert,
Heeft hi hem al weder ghekeert.
Die generale scole, alsict gome,
Die doe lach in die stede van Rome,
Brochte hi te Parijs in die stede,
(1. Fol. CLr. 1.) Daer hi coste ende pine om dede.
Enen clerc hadde hi vercoren,
Die uut Ynghelant was gheboren,
Die Alquinus hiet, alsict las,
Die wijs in zeven arten was.
Hi leerde Kaerle zijn parten
Ende ooc vanden zeven arten,
So dat Kaerle was clerc goet,
Dat enen prinche wale stoet.
Kaerle minde zonderlinghe
Te deser werelt twee dinghe:
Dats ridderscap ende clergie.
Ende sekerlijc, dat duncket mie,
Dathi twee die beste hadde vercoren

Vs. 1185. I. te hant; I. H. vermeesaemt. 1186. I. H. ic. 1187. I. Vd. Lombairden. 1188. I. harer; H. harre. 1189. I. Sinte Peteren; H. Sente Peetre. 1191. H. hen. 1192. I. als ic. 1193. H. inde stat; I. stadt. 1194. H. Bracht. 1195. I. H. cost. 1196. H. hadhi. 1197. H. Was uut Ingh. gh.; I. Ende was uut Ingh. g. 1198. I. H. als ic. 1200. I. H. Die l.; H. Karlen; I. H. sine. 1201. I. ooc *ontbr.* 1202. H. dat Karl. 1203. I. wel 1204. I. sonderlinghen. 1205. H. Teer; I. dinghen. 1206. I. Dat was r. 1207. I. het dinct; H. dat *ontbr.* — donket. 1208. I. hij dbeste.

Die der werelt toe behoren,
Daer meer in leit eeren
Ende ooc die dienst ons heren
Dan in anders yet datmen pleecht,
Die elc te sinen rechte dreecht.
Adriaen sat paeus daer
Tien maende, drieendetwintich jaer
Ende achtien daghe daer naer:
Dus so vindict over waer.

Vanden paeus Leo ende vanden keyserrike. — XLIX.

Leo die vierde wart paeus dan,
Ende was een goet heilich man.
Dese sette ende woude
Datmen processie doen zoude
Alse Sinte Marcs dach leecht,
Als die heilighe kerke noch pleecht.
Ende daer hire mede zoude gaen,
(2. Fol. LXXXIII. r. 1.) Wart hi van lieden ghevaen,
Die hem die oghen uut staken
Ende die tonghe uut den monde braken.
Maer God, onse heer, sijts ghewes,
Die alles dincs machtich es,

Vs. 1209. I. H. Die ter w. 1210. I. Daer men an leecht; H. leeght. 1211. I. Ende weerdicheit den dienst. 1215. H. maent; I. H. ende dr. 1216. I. daer toe. 1217. H. vorwaer; I. *Dit vers ontbr.*

Titel ontbr. in I. (*Zie bij vs.* 1145 *van het vorige Cap.*) Vs. 1. I. p. doe. 2. H. en; I. *Dit vers ontbr.* 4. I. processien. 5. I. Als. 6. H. Alse. — heilighe *ontbr.*; I. Alsmen noch te doen pl. 7. I. hij; I. H. met. 9. H. ute. 10. I. H. uten; I. traken. 11. I. H. heeren; H. sijds. 12. H. dings wel m.

Gaf hem weder na dien
Beide sijn tonghe ende sijn zien.
Doe trac hi metter vaert
(I. Fol. CI. r. a.) Heymelike te Vrancrike waert
Tote Kaerle den coninc,
Diene eersamelijc ontfinc.
Met tranen claghede dan
Sijn vernoy die goede man.
Kaerle deden bliven daer
Tote uutwaert ghinghe tjaer.
Doe voer hi mit hem voort
Al tote Romen in die poort,
Ende besochte ende ondervant
Die ghene die mitter hant
Die quade da[e]t hadden ghedaen,
Ende rechte daer over zaen
Met goeder besceidenhede
Na die misdaet die elc dede.
Die paeus purgeerde hem dan
Van datmen hem beteech an,
Ende Kaerle setten in sijn stede,
Ende gheboot hem pais ende vrede.
Daer wart die ridder wel gheraect
Keyser des riken ghemaect
Met consente dier Romeren,
Die des alle blide weren.

Vs. 14. H. sine t. 16. I. Heymelijc te Vranckerijke; H. te Vrankerike 17. H. Tote Karlen. 18. H. eersamlec. 19. H. claeghdi dan; I. claegh de hij hem dan. 20. I. H. den goeden. 21. I. dedene. 22. I. Tot dat u.; H. djaer. 24. I. Alte R.; H. tote Rome. 27. I. H. daet 29. H. groeter. 32. I. hem teech. 33. I. H. settenne; H. sine. 35 H. riddre. 37. H. der; I. der Roemscher heeren.

Tote nu en was, waerlike,
Maer een keyser in kerstenrike,
Ende van nu voort mee
Bleven der keyseren twee;
Want Constantinobile die stat
Hielt haren keiser na dat,
Daer die stoel hadde ghestaen, voorwaer,
Vier hondert ende achtendesestich jaer,
Sint dat groot Constantijn
Fol. XIII. r. a.) Van Romen trac den stoel sijn,
Also ic u hier voren vertrac,
Daer ic van Constantine sprac.
Kaerle wart ter zelver tijt
Vanden paeus ghecroont ende ghewijt
Keyser te sijn int Roomsche rike,
Ende sijn oor ooc die ghelike.
Aldus quam die keyser crone
Optie Fransoyse scone;
Want Kaerls oore, dat si u cont,
Hielt die crone langhe stont,
Tote dattie Romeine quamen
Ende hem weder ane namen
Die keyser crone ende behilden,
Om dat die Fransoyse niet en wilden
Der Roomscher kerken staen in staden,

Vs. 39. I. H. was, zekerlike. 41. I. voertane mee; H. vordane mee. 42. I. keysers; H. keysere. 43. H. Want Constantinoble; I. Van Conantinoble na dat. 44. I. H. Behilt; I. h. k. die stat. 46. I. Drie h. 47. I. dat die grote. 48. H. Van Rome; I. trac die st. 49. H. vore. 50. I. van Constantinoble. 51. I. werdt; I. H. tier. 53. I. H. sine. 54. I. ooc *ontbr.* — dies. 55. I. des keysers. 56. I. Op die. 57. I. Want Karels; I. H. oer; I. dat *ontbr.* 59. I. H. dat die. 60. H. hen. 61. H. Dat keysercroenen; I. keysers — hilden. 62. H. dattie — niene.

Alse wilen hare voorders daden.
Mar onlanghe daer na
Quam die crone, alsic versta,
Op die Zassen moghentlike,
Die wel ende vromelike
Bescudden die Roomsche kerke,
Beide mit rade ende mit werke.
Ende ye zeder, vindic bescreven,
Is si den Almaengien bleven.
Namaels maecten die Aelmanne
Dattie crone op niemanne
Versterven en soude van oor thoore,
Mar dat metten chore
Die crone soude sijn te ghevene;
Ende dat zouden doen si zevene,
Drie papen ende vier leie,
Alsomen hout die viscie.
Die papen noeme ic u hiere:
Coolne, Mens ende Triere,
Dese sijn canceliere int rike:
Mense in Oostlant, Trier in Vrancrike,
Coolne in Ytalien lant.
Die vier leie hoort hier te hant:
Brandenborch is camerraet,
Zassen die draghet tswaert,

(E. Fol. LXXXIII. v. 1. I. Fol. CI. v. 2.)

Vs. 64. I. Also w. hair; H. Als w. hoer vordren. 67. H. Optie. 70. I. e. met ghewerke. 71. H. iesider; I. oyt sinder. 72. I. Esse die Almanne; H. den Aelmannen. 74. I. H. Dat die. 75. I. en *ontv.* — ore te ore; H. ocre toere. 76. I. H. core. 78. I. zevenne. 80. I. Alsmen; I. H. noch houdt. 81. I. nomic; H. noemic. 82. H. Coelne, Mencbe; I. Cuelne. 83. I. cancelliere; H. cancellier. 84. I. Mens; H. Menche; I. H. Triere; I. in Vranckerike. 85. I. Cuelne; H. Coelne. 86. H. De viere — thant. 87. I. H. cameraert. 88. H. swaert.

Byhem is scincker te sire bate,
Die Palesgrave is drossate
Van des keysers hove vri.
Dit sijn die ghene, gheloves mi,
Die den Roomschen coninc maken,
Die opten stoel coomt tAken.
Is hi waerdich dan der crone,
Die gheeft hem die paeus te lone.
Dan sal hi van rechter scouden
Der heiligher kerken rechte houden,
Ende daer voor setten lijf ende goet.
Doet hi min, hi misdoet
Ende breect sijn keyserlijc ghelof,
Daer hi meen eedich wart of.

Vander heiligher kerken, ende van Kaerlen ende den keysere. — I.

Dat ic u die paeuse maecte cont
Van Cristum tote Kaerls stont,
Dat hebbic daer om ghedaen
Dat ghi te bet sult verstaen,
Hoe kerstenrijc eerst began
Ende van beghinne voort an
Emmer dijde ende hoghede,

's. 89. I. Bij hem; H. Bihem es schinke; I. tsiere; H. baten. 90. I. ›s; H. De. 92. I. ghene *ontbr.*; H. gheloevets. 93. I. den R. key- m. 95. I. w. vander. 97. H. rechten. 98. I. recht. 99. I. ve- ı; H. vore. 100. I. hijt min. 101. I. belof. 102. H. werdt.
'itel. I. (*Cap.* 49) k., van Kaerle ende andere k.; H. van Karlen a keyser. Vs. 1. I. u dese p.; I. H. p. dus make. 2. I. Van Cris- ı tote an Kaerle; . Van Cristuse tote Karles. 3. I. heb ic; I. H. me. 4. I. H. bat. 5. I. H. kerstenheyt. 7. I. dyde; I H. hoechde.

Nochtan altoos mede doghede
Bi·dien dattie keysere danne
Alle waren heydine tyranne,
Die de kerstine doden deden,
Daer mense vant tallen steden;
Want tusschen Cristum, alsic las,
Ende dat Silvester paeus was,
Was tijt van driehondert jaren,
Daer paeuse binnen, twaren,
Omtrent drieëndedertich waren,
Die meest storven martelaren
Om tghelove van kerstenhede
(I. Fol. CII. r. 1.) Ende om die Gods minne mede.
Maer sint Silvester bekeerde
Constantine, alsic voren leerde,
Wart die kerke zere verhaven;
(E. Fol. LXXXIII. v. a.) Want hi ende sijn moeder gaven
Haer harde menighe vrihede,
Daer si te starker was mede.
Nochtan en bescoot noch niet,
Si moeste noch hebben verdriet;
Want Constantijn, Constantijns zone,
Die na den vader droech die crone,
Was een onwittich man,
Ende sette hem als een tyran;

Vs. 8. I. Ende nochtan emmer mede; I. H. doeghde. 9. I. H. dat die; I. keysers. 10. H. Al w. heidene; I. heydin. 11. I. kerstene; H. kerstene. 13. I. t. Cristus. 16. I. paeusen; I. H. b. waren. 17. I. te waren; H. twaren. 18. I. Die alle st. 19. H. Omt gh. 20. H. omme. 21. I. sint dat Silv.; H. sint Sente Silv. 22. I. Constantinen; H. vore. 23. I. Werdt — verheven. 25. I. H. Hare. — harde *omtbr.* 31. I. ondadich.

Want hi niet en gheloofde clare
Dat Cristus, die Gods zone, ware
Almachtich God, ghelijc den vader;
Daer bi haette hi algader
Die kerstine, die niet en wouden
Sijn onghelove helpen houden,
Ende was zwaer paeus ende clerken,
Die sijn onghelove niet en wilden sterken.
Die keysere die na hem quamen,
Al meest ooc ane namen
Dit selve onghelove dat ghi
Nu hoordet zegghen mi,
Dat een valsch clerc aldus
Voort brachte, hiet Arrius,
Met andren dinghen die hi zaeide,
Daer tfolc mede verdraeide.
Dus stont die kerke in baloten
Tote op Kaerle den groten,
Die na Cristum nochtan was
Achtehondert jaer, alsic las;
Daer binnen valsche clerke
Saeiden in die heilighe kerke
Van onghelove vele twiste,
Die Kaerle alle chiste;

c. CII.

Vs. 33. H. niene; I. en *ontbr.* 34. H. goedsone. 37. H. De kerstee; I. kerstenne. 39. I. was den p. e. den cl. 40. H. niene. *Tusschen* 40 *en* 41 *in* I.:

Soe vreselijc ende soe stijf,
Dat hij hem dede nemen tlijf.

1. I. keysers. 43. I. Dat s. 44. H. hoeret. 45. H. en; I. valsche. 8. I. bracht, die h. 47. I. anderen. 48. H. Daer hi tf.; I. Daer hij rolc. 49. I. H. stoet. 50. H. op Karlen. 53. I. b. dat v. clercken. 4. I. in *ontbr.* 55. I. twisten.

Want hi roodde algader uut
Van onghelove dat quade cruut,
Dat in kerstenheit was ghewassen
Tusschen Spaengien ende Zassen,
Ende wrachte sijn dinghen algadere
Bi rade der paeuse zire vâdere.
Daer omme was hi waerdich daer af (*)

[Dat beide vingherlijn ende staf
Elc erdsbisscop moeste ontfaen
Van hem, eer hi in mochte gaen,
Ende ander prelate mede.
Dit recht ende desen sede
Hilden die keysere ghemeenlike
Tote opten vierden Heinrike,
Die vandien name keyser sat.
Dese resigneerde dat
Scone recht der kerken weder,
Soe datmen nie seder
Prelature, in waerre dinc,
Van eneghen keyser ontfinc:
Des hen die keysere na dien daghen
Tote noch altoes beclaghen,

Vs. 57. I. roofde. 58. I. tquade; H. dquaede. 59. H. int k. 61. I. H. sine; H. dinghe algaedre; I. alle gadere. 62. I. H. siere; H, vadre. 63. H. Daer bi was.
64. beide *ontbr.* 65. erdscha- byscop. 66. in *ontbr.* 67. prelate. 68. dese. 69. keysers. 75. ware. 77. Dies hem die keysers.

(*) Hier is in ons tekst-handschrift eene belangrijke leemte, die wij echter weder uit HS. H. (met de verschillende lezingen van I.) hebben kunnen aanvullen. Zij beslaat vier bladen of zestien kolommen, en loopt tot Cap. 55, vs. 49.

Want si mids dien, dat es waer,
Een scone recht verloren daer,
Ende des si oec sijn mede
Te cranker in die gheestelijchede;
Want daer te voren waren
Die keysere soe machtech, twaren,
Datmen ghenen paus mochte sette[n]
Daert die keyser woude letten:
Selc keyser oec, alst hem bestac,
Den paus ute sinen stoele stac,
Ende setter enen andren inne;
Ende alse twist oft omminne
Tusschen den paus ende cardenale
Ende ander prelate alsoe wale
Gheruert wart om eneghe zaken,
Soe moestent te goede maken
Die keysere, alsoe ment vint,
Oft die kerke ware gheschint;
Want ghierech ende twistachtech,
Overmoedech ende werrachtech
Hevet dpaepscap meest gheweest,
Alsmen in vele boeken leest.
Nu hebdi wel verstaen dan,
Hoe die kerke ierst began
Ende theileghe kerstenheit scone
Op Cristum den Godsone,
Die dalder ierste paus was

81. dies. 84. keysers — te waren. 86. wilde beletten. 88. uut. anderen. 90. alsoe tw. ende o. 91. p. was e. 92. prelaten. 93. racht was. 94. m. die g. 95. keyser — men vindt. 96. Off — cindt. 98. werachtich. 99. Heeft tpaepscap. 100. Alsoe men. thelich. 104. den Gods zone. 105. Die alder ierst.

Ende dierste priester, alsic vore las,
Daer die heileghe kerke uut spruut;
Want die kerke es sine bruut,
Ende wi sijn alle sine kinder,
Die goet sijn, meerre ende minder.
Ghi hebt oec wel verstaen dat
Die kerke gheen goet en besat,
Maer si leefde daer af
Datmen hare om Gode gaf
(Alsoe stoet si menech jaer),
Hoe dat vercreech daer naer
Dpaepscap tsinen bederve
Beide lant, renten ende erve;
Hoer ordenanchen ende seden,
Die de kerke houd noch hede,
Die scoene sijn ende wel gheraect
Gheset sijn ende ghemaect
Allenskene, na ende voren,
Vanden pausen uut vercoren;
Hoe kersten wart Constantijn
(I. Fol. CII. v. s.) Ende Helena die moeder sijn,
Die gaven onder hen beiden
Der kerken vele vriheiden,
Daer si te voren en hadde twint.
Voert doe ic u bekint,
Hoe Karle der kerken kimpe quam
Ende kerstenheit in handen nam

Vs. 106. voren. 107. k. op spruut. 109. alle hare k. 112. Dat die k. — en *ontbr.* 114. haer. 115. stont. — si *ontbr.* 117. Heerscap. 118. lantscap. — renten *ontbr.* 119. ordinancie ende haer seden. 120. houdt n. heden. 122. Ghesedt sijn zij ende. 123. Allenesakine. 127. hem. 129. Diese te — hadden. 130. bekindt. 131. kampioen.

Ende kerstenheit sette in vreden
Ende dat suverde tallen steden
Van ongheloeve ende maket breet,
Daer hi meneghen strijt om street,
Ende maecte die kerke soe rike,
Dat cume in al ertrike
Es enech soe machtech man
Diese wederstaen wel can,
Alst oec en soude, alsic gome,
Waren die prelate vrome;
Maer omt ghebrec van hen
Achtmen hoers rechts te men:
Nu hoert hier noch mere
Vander kerken heilegher lere.

Vbedieden vander kerken ende van spriesters ghewaeden. — [LI.]

Vander kerken bediede,
Dat die leeke liede
Gherne hoeren moghen,
Salic u cort nu betoghen.
Die kerke in haren bediede
Es sameninghe der goeder liede,
Thuis van bedinghen mede
Ende ene stat van rechten vrede,

Vs. 133. sette *ontbr.* 134. Sette ende suverde. 136. omme. 138. al *ontbr.* — eerderijke. 140. wel *ontbr.* 142. prelaten van Rome. 143. om tgh. — hem. 146. Vd. h. k. l.

Titel. (*Cap.* 50) Dat bedieden — van des priesters. Vs. 1. bedieden. 2. lieden. 4. u nu of b. 5. k. ende hare bedieden. 6. Es vergaderinghe der lieden. 8. een.

Daermen van gheenre zake
En sal hebben ander sprake
Dan Gode bidden tallen stonden
Verghefnesse vanden zonden.
Alle hoer lede willic u
(I. Fol. CIII. r. 1.) In corten woerden dieden nu:
Bider dore vander kerken
Moeghdi recht gheloeve merken;
Want alsoemen, dat verstaet,
Ter dore inde kerkę gaet,
Alsoe leidet tgheloeve ghewesse
Den mensche in Gods kinnesse,
Ende vanden Gods kinne
Vordane in sine minne;
Want zonder gheloeve en moghen wi
Niet werken dat goet si.
Gregorius seeght, alsmen daer siet:
Gheloeve zonder werc en doech niet:
Die duvle gheloeven, maer dat
En mach hen helpen niet en blat,
Want zonder werc es haer gheloef:
Soe es oec dit algaeder doef.
Die twee wande bedieden
Twee manieren van lieden,
Dat Joedsche ende dat Heidijn.
Die steene die daer versaemt sijn
Deen opten andren menech een,

Vs. 10. ander *ontbr.* 12. Verghiffenesse. 13. Al haer leden soe wil ic u. 14. bedieden. 18. Datmen ter doren in die k. 19. leedt. 21. Ende vinden Gods kinnen. 22. Voertane in sjere minnen. 25. seit. — daer *ontbr.* 26. Tgheloeve. 27. duvelen. 28. hem — een. 30. oec *ontbr.* 31. Dese twee weghen b. 35. anderen m. ende een.

Die bedieden dat ghemeen
Volc der heilegher kerstenheden,
Dat in minnen ende in vreden
Te samen sal sijn ghemeene,
Alsoe versaemt daer sijn die steene.
Die hoghe torre die daer staet,
Die hoghe ende scarp op gaet,
Wijst ons onse erve daer boven,
Daer dingle Gode loven,
Daer wi na selen poghen
Met scarpen senne, dat wi moghen,
Ende onse herte, spaede ende vroe,
Innechlec gheven daer toe.
Dcruce daer boven, wet dat wel,
Bediedt die selve slotel
Die den hemel ons onsloet
Mids Cristus heileghe doet.
Biden pilaren vander kerken
Moghen wi die apostlen merken,
Die tgheloeve staende hilden
Ende daeromme oec sterven wilden.
Si bedieden oec mede
Prelate der kerstenhede,
Die mids leere ende goet leven
Dien volke souden gheven
Goede exemple, daer si
Te beter souden wesen bi,
Ende lijf ende goet, zonder letten,

Vs. 39. ghemeen. 40. v. sijn daer die steen. 44. die enghelen. 47. u. 48. Innichlike. 49. Tcruce. — dat *ontbr.* 50. Bediet. 51. ontset. 53. p. der heiliger k. 54. wij dapostelen. 55. Diet gh. 56. e *ontbr.* 58. Prelaten. 60. Den. 62. b. w. s. bij.

Vore der kerken recht setten.
Hier toe sijn tallen stonden
Prelate van rechte ghebonden:
Anders sijn si *Pylate*
Bat gheheeten dan *Prelate.*
Glasen venstren die daer sijn,
Daer dore blict dat sonneschijn
Dat die kerke verlicht binnen,
Daer bi moghen wi versinnen
Die scrifture die doet
Verlichten den goeden moet.
Die clocke bediedt die predecaren
Die Goeds woert openbaren;
Want alsoe die clocken
Die goede liede te gaeder locken,
Alsoe roepen die predekeren
Ten gheloeve die zonderen.
Die vonte gheeft ons te verstane
Die riviere vander Jordane;
Want alsoe Cristus, alsic las,
Indie Jordane ghedoept was,
Alsoe doeptmen, dat cont es u,
(I. Fol. CIII. v. 1.) Die menschen inder vonten nu,
Daer derfsonde met gaet af,
Dat ons Cristus passie gaf.
Doutaer vierhoect diedt ghewes
Dcruce dat oec vierhoect es:

Vs. 64. Voir. 66. Prelaten van recht. 69. Ghelaeschvensteren. 70. dore dat bl. 71. kerc. 75. clocken bedieden dat pr. 76. Die Gods wet so. 77. alse. 78. liede *ontbr.* — ter kerken l. 80. Toten gh. den u. 81. ons *ontbr.* 85. dat *ontbr.* 86. Den mensche in die vonte nu. 87. derfsonden m. gaen. 89. diet. 90. Teruce.

Die priester oec, die den dienst doet,
Bediedt Cristum die ant cruce stoet.
Dat witte linen cleet
Dat boven sine cleedre gheet,
Bediedt rechte suverheit al,
Die elc priester hebben sal.
Die doec scone ende wit,
Diemen heet een ammit,
Bediedt die doec, alsict vant,
Dien men Gode vore doghen bant,
Doen die Joeden seiden: »Sech mi,
Die welke van ons sloech di?"
Dalve, dats dat langhe cleet
Dat hem tote op derde sleet,
Bediedt dat purperen cleet dan
Dat hem die Joeden daeden an,
Doensi spot met hem maecten
Nachts doen si met hem waecten
Ende riepen lude dese dinc:
»Ic gruete di, der Joeden coninc!"
Ende bespouwen sijn soete anschijn:
Gheloeft moet hi ewelec sijn!
Dgordel maect ons den bant bekant
Daermen Cristum mede bant
Ane die columme, vast endè stijf,
Daermen gheeselde al sijn lijf

s. 91. oec *ontbr.* 92. Bediet. 93. wij. 94. sinen clederen. 95. liet. 97. scoen. 98. amict. 99. Bediet — als ic. 100. Diemen stum voir. 101. segt. 103. Die alve, dat es. 104. deerde gheet. 5. Bediet. 108. Snachts. 110. gruet u, der. 111. bespogen sijn en a. 113. Tgordel. 115. Aen die calumpne. 116. gheesselde. — *ontbr.*

Van boven tote beneden ontwee:
Noyt en hadde mensche soe wee.
Die langhe stole, dat verstaet,
Die hem toten voeten slaet,
Bediedt die columme, alsic las,
(I. Fol. CIII. v. 2.) Daer Cristus ane ghebonden was,
Daer hi ontfinc ten selven stonden
[Groote smerte van sinen] wonden (*),
Met dien cnoepen hart ghebonden,
Ende algaeder om onse zonden.
Die hantvane dien hi dan langt
Ende anden slinken arm hangt,
Bediet den bant daer met, twaren,
Sijn hande doen ghebonden waren,
Die al die werelt ontbinden mach
Ende al ontmaken op enen dach.
Die casufle diemen dan
Boven al dander doet an,
Bediedt caritate ende minne,
Die elc priester sal hebben inne
Soe volcomelec datsi al
Boven dander doeghde gaen sal,
Alsoe ghelijc alse dat cleet
Boven dandre ghewaeden gheet;

Vs. 120. v. gaet. 121. Bediet die columpne. 125. Metten. 127. die dair hanct. 128. arme hanct. 129. Bediedt die b. d. men, te waren. 130. Sine handen. — doen *ontbr.* 133. casule. 135. Bediet. 137. volcomelike. 138. Boven andere duechden. 139. als. 140. dandere.

(*) Op het laatste woord na, is deze regel in het HS. wit gelaten. Waarschijnlijk heeft de afschrijver den tekst, dien hij volgde, hier niet goed kunnen lezen. Ik heb de ontbrekende woorden uit I. overgenomen.

Want karitate, des sijt ghewes,
Van allen doeghden moeder es.
Die kelc, alsoe ic lese daer af,
Bediedt ons heren Cristus graf;
Want alsoe Cristus int graf lach
Twe nachte ende enen dach,
Alsoe sacreert men, des sijt vroet,
Inden kelc Cristus bloet.
Die patene die mer op leit,
Betekent inder waerheit
Den steen michel ende groet
Daermen dat graf mede sloet,
Ende men verstaet in desen
Dat Cristus es verresen.
Tcorporael volght hier nare:
Dat bediedt die sudare
Daermen in want ter selver tijt
Gods lichame ghebenedijt,
Ende int graf doet leide
Na sine sterflike menscheide.
Wijn ende waeter, des sijt vroet,
Dat die priester inden kelc doet,
Bediedt bloet ende water dan
Dat uut Cristus siden ran:
Die wijn betekent sine godhede,
Ende dat water sine menschede,
Die te samen vereent sijn,

141. k. sijts. 142. Boven al dander m. 143. keelct. 144. Be- 146. nachten. 147. men, sijts. 148. keelct. 149. diemen daer 151. mekel. 156. Daer sij bi bediet. 158. Cristus l. 160. sijn lijc. 161. w. sijts. 162. kelct. 163. Bediet. 164. zijde.

Ghelijc dat water ende wijn.
Die piscine, vorwaer gheseit,
170 Bediedt rechte suverheit;
Want daer en salmen niet dwaen
Dat met vlecken es bevaen.
Aldus, als ghi hier siet,
En es die messe anders niet
175 Dan ghedinken ende leren
Vander heilegher passien ons heren.

Obedieden vander messen. — [LII.]

Eermen die messe ane slaet,
Als ghi wel siet ende verstaet,
Maectmen dwijwater om docsoen
Dattet daghelijcs zonden can afdoen
5 Ende die quade gheeste henen hissen:
Daeromme werptment vore der missen,
Om dat hi te min sal becoren
Die ghene die daer messe horen.
Alse die priester dan ane sal slaen
10 Die messe, gaet hi neder staen
Oetmoedelike vordien outaer,
Ende seeght den *Confiteor* daer,
Dats biechte van dagheliken zonden,
Om dat hi ten selven stonden

Vs. 168. Gh. sijn w. e. w. 170. gherecht. 171. dair in en. 175. ghedenckenesse.

Titel. (*Cap.* 51) Die bedudenesse vd. m. Vs. 1. Daermen — aen. 3. dwijn water om dockisoen. 4. Dat sij d. sonden off doen. 5. gheesten h. ghissen. 6. men voir. 9. Als d. pr. sal aneslaen. 12. seit sinen. 13. Dat es die b. v. dagelixe.

Messe wilt doen werdelike
Gode teren van hemelrike,
fol. CIV. Buten zonden ende allen smetten
Die hem vor Gode moghen letten.
Want priester die in hoefzonden es,
En sal niet, des sijt ghewes,
Dien hoeghen dienst bestaen,
Ende doet hijt, ets sere mesdaen
Ende sine groete verdoemenesse;
Nochtan es die messe
Ende dat sacrament aldare
Alsoe volcomen in dien outare,
Alse van hem die clare
Buten hoefzonden ware.
Dsacrament es alsoe fijn,
Dat verarghert niene mach sijn
Vanden quaden prister no belet,
Noch vanden goeden ghebetert met;
Want spriesters meninghe ende die woert,
Ghelijc dat ten sacramente hoert,
Die maken daer dat sacrament
Mids der macht dier God toe sent;
Maer die dienst die de goede doet,
Es Gode bequamer, des sijt vroet,
Ende oec salechleker, zonder waen,
Den ghenen dier omtrent staen:

Vs. 15. wil. 17. sonden van a. 19. Wat pr. — hooftsonden. 22. het es. — sere *ontbr.* 23. Ende oick s. — groete *ontbr.* 24. Nochtan toe es. 25. s. dair. 26. v. opten outaer. 27. die al cl. 28. hooftsonden. 29. Tsacrament. 30. niet en. 31. priester no beledt. 33. die *ontbr.* 34. dat den s. 36. Mits diere cracht diere. 37. dienste. 38. b. sijts. 40. Den ghonere die.

Daeromme eist beter messe horen
Vanden goeden dan vanden doren.
Alse die *Confiteor* es ghedaen,
Soe gaet die priester thant staen
Wel vast an dien outaer,
Ende maecter op een cruce daer.
Dat cust hi thant inder eren
Der heilegher passien ons heren.
Vandien outaer ter rechter side,
Alsoe mi die scrifture lide,
Betekent dat hemelsche rike,
Ende dslinke side diedt ertrike.
(I. Fol. CIV. v. 1.) Ende om dat Cristus sine pine leet
Op ertrike, diemen daer begheet
Ter messen tier selver stat,
Ende dat oec ertrike bedarf bat
Goeder woerde, des sijt vroet,
Dan dat hemelrike doet,
Soe leestmen daer tallen tiden
Dewangelie ter slinker siden,
Ende doet daer oec alsoe wale
Dat sacrament altemale.
Datmen ter ewangelien opstaet
Ende ter epistlen sitten gaet,
Dats daeromme, in waren zaken,
Dat sante depistle spraken

Vs. 43. Als. 44. te hant. 45. vaste — autaer. 47. te hant. 49 Vanden autare — zijden. 50. Als — scriftueren liden. 53. talinske zijde bediet eerderike. 54. eerderike. 55. ter s. 56. Ende om dat eer derijc bederf. 57. Goede. — woerde *ontbr.* 59. daer *ontbr.* 63. Dair men. 64. epystelen. 65. Dat es. 66. santen depystolen.

Ende God selve dewangelien sprect
Daer al onse gheloeve in stect;
Ende om die reverentie daer af
Doetmen den caproen af.
Crucen maken wi ter stede
Vore hoeft ende vor herte mede,
Alsmen dewangelie aneslaet:
Dat bediedt, dat verstaet,
Dat wi met herten ende met sinne
Selen laten comen inne
Dat gheloeve ende ontfaen,
Ende daer in altoes volstaen.
Dat hem die priester, alsmen ons leert,
Ter missen vijfwerf omme keert,
Betekent datmen Cristum sach
Vijfwerf opten Paeschdach,
Doen hi op was verresen:
Ghebenedijt soe moet hi wesen!
Die offrande, des sijt vroet,
Diemen daer ter messen doet,
Bediedt doffrande, alsic las,
Die ant cruce gheoffert was
In goeden Vridaghe jammerlike,
Om die zonden van ertrike.
Dat die priester onsen here dan
Hoeghe heft, daer merkewi an
Sine ghebenedide opvaert,

5 civ.

Vs. 67. dewangelie. 68. al *ontbr.* — instreect. 70. c. dan af. 71. truce. 72. thooft — therte. 73. aen. 74. beteekent. 77. ende dat 80. om. 83. op *ontbr.* 84. soe *ontbr.* 85. Dofferande. 87. Beet dofferande. 88. Dat Cristus gh. 90. eerderike. 92. merken wij.

Doen hi voer tsinen vader waert
Litteken voeren dat hi,
Als een kimpe stout ende vri,
Verwonnen hadde sduvels macht,
Ende den mensche daer toe bracht
Dat hi, op dat hi woude,
Hemelrike hebben soude,
Dat te voren niene mochte gheschien:
Gheloeft si hi van dien!
Eermen op heft onsen here,
Soe bidt die priester herde sere
Vore hen die op ertrike leven,
Ende als ons here es gheheven,
Bidt hi vore doede zonderlinghe.
Ende wet dat dese bedinghe
Die de priester daer doet,
Sonderlinghe starc es ende goet
Vore den oeghen ons heren,
Ende bat can impetreren
Saleghe dinghe, sijds ghewes,
Dan ander bedinghe die es.
Die priester keert hem omme int lest,
Ende seeght: »*Ite, missa est!*"
Daer in moghen wi verstaen:
»Ghi liede moght wel henen gaen!
Goeds dienst es nu gheïnt,
Ende onse bede es ghesint

Vs. 95. Lijcteeken voerde hi voer hem dat hij. 96. kempioen. 101. niet en. 105. hem — eerderike. 106. onse. 107. voir. 110. Sond. es st. e. g. 111. Voer. 113. dinghen, sijts. 116. seit. 118. lieden moeght. 119. nu *ontbr.* — ghehendt. 120. ghesendt.

Vor Gode van hemelrike,
Die gheloeft si ewelike!"
Men vint vele meer leringhen
Van desen selven dinghen
Dan ic hebbe ghenoemt nu;
Doch hebbic gheseeght u
Dbeste ende dprincipale,
Daer ute altemale
Dese vorseide dinghen ruren,
Alsment vint inder scrifturen.
Men vint leringhen menegherhande,
Die deen ende dander achter lande
Op dese dinghen vinden.
Soudemen dat al ontbinden,
Men mocht cume overliden:
Ic wille tandren dinghen tiden.

Dbedieden vanden seven uren. — [LIII.]

Hoert, ic sal u ruren
Nu vanden seven uren,
Die de kerke daghelike
Houdende es hoechlike,
Daer wi seven poente in begaen
Die Cristus passien ane gaen.
Ane die mettenen wi verstaen
Dat Cristus was ghevaen,

v. 123. meere. 125. gheseit u. 126. hebict gheseghet nu. 127. ncepale. 128. unt. 130. Alsmen vindt in die. 131. leeringhe meerande. 136. tanderen.
itel. (*Cap.* 52). Vs. 4. hoghelijke. 5. seven *ontbr.* — in verstaen. assie aen. 7. mettenne.

Verraden ende oec vercocht,
Ende inder Joeden hande brocht
Om ghelt dat mer omme gaf,
Daer hem al sijn vrient ghinghen af.
Al singtmen mettenen, dat verstaet,
Snachts ocht inde dagheraet,
Nochtan was hi dsavonds ghehacht;
Maer om datsi alden nacht
Met hem speelden ende spotten,
Alsoemen pleeght met zotten,
Ende meneghe smade hem daden,
Soe wilt die kerke ghestaden
Datmen mettenen aldus doet,
Want dordenanche die es goet.
Te priemetide, alsmen ons leert,
(1. Fol. CV. r. a.) Was Jhesus Cristus ghepresenteert
Vor den rechtre Pylaten,
Ende ghewroeght utermaten
Van menegherhande archeiden
Die de Joeden over hem seiden,
Met vuisten sere te blouwen
Ende [in sijn] ansichte al bespouwen,
Daer die moghentheit des vader
In besloten was algader.
Ter derder uren riepensi:
» Men crucene! dat wille wi."

Vs. 9. oec *ontbr.* 10. handen. 11. tghelt. 12. alle sijn vrienden. 13. mettenne. 14. of in die. 15. taavonts gheacht. 18. Als men pleecht te doene met. 21. mattenen. 22. dordenancie. — die *ontbr.* 23. priemtijde. 25. rechtere. 27. menegherande archeide. 28. die. 29. v. was hij zeere geblouwen. 30. Ende in sijn a. — al *ontbr.* 31. m. tsvader. 34. willen.

Een purperen cleet dedemen hem an.
Doe riepensi: »Siet hier den man!"
Ene doerne croene, scarp ende groet,
Dronghensi hem op sijn hoet,
Die hem menech gat stac,
Daer dat bloet ute lac
Over sijn heilech anschijn.
Hi moeste oec dat cruce sijn
Draghen, alsoemen woude,
Tote daermenne crucen soude.
Ter sester uren, ic lese aldus,
Wart ghecruist Jhesus Cristus;
Sine lede gherect, zonder verdienen,
Dat scheen datsi al onspienen;
Met plompen naglen onsoete
Dorslaghen hande ende voete;
Tusschen twee dieve jammerlijc
Gheset, enen dieve ghelijc;
Ghedrinct oec, in sire pine,
Met gallen ende met asine.
Noene dats de neghende ure:
Doe starf sine menscheit pure
Anden cruce altenengader:
Sine ziele beval hi sinen vader.
In sine zide wart hi ghewont
Met enen spere ter selver stont

Vs. 35. purpercleedt. 37. Een doirnen. 38. Dructen sij. 40. utc rac. 41. Ende liep over sijn aenschijn. 43. als men. 44. daermen. 5. Ter vierder uren. 47. gherecht. 48. Het sch. — alle ontspienen. 9. naghelen. 50. Doirsleghen. 51. dieven jammerlike. 52. Ghesedt in iere ghelike. 53. Ghedranct — ziere. 54. ayzine. 55. dat es die vijfe ure. 57. Ane den.

Tote in sine herte soe diep
Datter water ende bloet ute liep.
Derde beefde inder pinen,
Ende die zonne liet hoer scinen,
Ende en conste anscouwen niet
Hoers sceppers jammerlijc verdriet.
Te vespertide, hebbic verstaen,
Was hi vanden cruce ghedaen,
An die menscheit al doet:
Die godheit hadde ghene noet.
Van daer wart hi ghedraghen dan,
Die hemel ende erde droech nochtan,
Ends met ere doet, die hi leet,
Dewelike doet verbeet.
Ten compleeten, vorwaer gheseeght,
Wart hi in dat graf gheleeght,
Sceppre alre creaturen.
Daer worden die scrifturen
Volvult, in waren zaken,
Die de heileghen wilen spraken.
Twee nachte ende enen dach
Hi daer inden grave lach.
Doen stoet hi op, mids sire virtuit,
Ende voer ter hellen, ende haelder uut
Sine vriende allegader.
Daer na voer hi tsinen vader,
Ende sit tsire rechter siden,

Va. 61. sijn. 65. consten. 67. heb ic. 68. Wart Jhesus vd. 69. Ane. 70. g. en h. gheenen. 71. werdt hij. 73. eenre. 74. Die eenwelike. 75. Te — ghesegt. 76. in een gr. ghelegt. 77. Die scepper. 79. Vervult, in ware. 80. heilige. 83. met siere. 87. te siere.

Daer ghene jare en liden.
Vandaer hi weder comen sal
Dese werelt doemen al,
Ende elken loen doen ontfaen
Van dat hi hier heeft ghedaen.
Vinden moet hi ons alsoe,
Dat wi met hem bliven vroe
In sijn heilech hemelrike,
Dat duren sal ewelike!

Vanden seven euwen ende vandes tijds bescheede. — [LIIII.]

Ghelijc die dach, sijds ghewes,
In seven uren gheset es,
Alsoe es oec die tijt al,
Die comen es ende comen sal,
In seven euwen gheset.
Dierste euwe, dat ghijt wet,
Was van Adame tote Noe,
Doen over ertrike liep die zee,
Ende nieman en bleef te live
Dan vier manne ende vier wive.
Dese ierste euwe hilt in
Twalef hondert jare, een min.
Dander euwe, alsic vernam,

Vs. 88. jaren. 91. elken doen verstaen. 92. Wat dat hij heeft. 93. ete. 95. heylighe.
Titel. (*Cap.* 53) tijts bescheeden. Vs. 1. sijts. 2. ghesedt. 3. Soe die tijdt. 4. ende die commen. 5. ghesedt. 6. wedt. 7. toot. 8. derijc gine die. 9. Daer niement. 10. onde drie w. 12. jaer, meer min.

Stoet van Noe tote Abraham,
Daer een nuwe volc af quam,
Dat besnidenesse an nam,
Alsoe hem God, onse here, hiet.
Dese euwe stoet, alsmen siet,
Omtrent dusentech jare.
Die derde euwe stoet hier nare,
Alsmen bescreven vint wel,
Tote dat die kinder van Israël
Over die zee trocken scoene
Ten lande van promissioene,
Mids Gods, ons heren, gracie:
Dat heet men die transmigratie.
Selke liede maken ons cont,
Dat si tote Moysesse stont:
Hoe dat es, dat latic daer.
Dese euwe stoet oec dusent jaer.
Die vierde euwe hilt horen tijt
Tote opten coninc David,
Die dierste coninc was van machte
(I. Fol. CVI. r. 1.) Over dat Joedsche gheslachte,
Heilech prophete ende goet.
Dusent jare dese euwe stoet.
Die vijfte euwe duerde voert
Tote Jhesus Cristus gheboert,
Die mids sire godliker crachte
Onse zalecheit met hem brachte,

Vs. 16. ane. 17. hem *ontbr.* 19. jaer. 20. naer. 23. trucken. 26. Dit. — die *ontbr.* 28. Dat se t. Moyses. 29. laet ic. 30. stont. 32. c. Davijdt. 34. dJootsche. 35. ende vroet. 36. Mer dusent jaer. — euwe *ontbr.* 39. ziere. 40. Ons.

Ende met sire heilegher doet
Ons halp uter helscher noet.
Dusent jaer seeghtmen mede
Dat dese euwe hilt hore stede.
Die seste euwe die sal staen
Na Jhesus Cristus gheboert, zonder waen,
Tote dat hi weder comen zal
Dese werelt doemen al,
Ende elken loen zal gheven
Van dat hi hier heeft bedreven.
Die sevende euwe volght hier na:
Dats de euwe, alsic versta,
Die altoes duert in deuwechede
Ende zonder inde hout hoer stede,
Beide int scoene hemelrike
Ende in die hille die ghelike.
Vander hillen tribulatie
Verhoede ons die Gods gracie,
Ende bringhe ons daer boven met hem
In dat overste Jherusalem!
Alsoe die tijt es, twaren,
Onderscheeden metten jaren,
Alsoe es djaer, wildijs lien,
Onderscheeden in vier partien,
Linten, zomer, herfst, winter met;
Ende elc van desen, dat ghijt wet,
Es besct met maenden drie;

Vs. 41. siere. 43. Duust jaer men sede. 45. *Het tweede* die *ontbr.* 46. Jhesus *ontbr.* 50. Van dien dat hij hier heet b. 52. Dat es die. 53. in eeuwicheden. 54. houdt. 56. dies gh. 61. Also als die tijt, te waren. 63. wildijt. 64. Ond. metten p. 67. besedt - drien.

Elke maent heeft te horre partie
Vier weken oft daer omtrent,
(1. Fol. CVI. r. a.) Ende elke weke (*), als ghi wel kent,
Heeft der daghe seven an.
Nu soe seldi weten dan
Welc een naturlec dach si:
Een natuerlec dach, gheloevets mi,
Es lanc in sinen doene
Vander ere noenen toter ander noene,
Ende elc dach in sire naturen
Hout in viere ende twintech uren,
Ende elke ure die es voert
Ghedeilt op soe corten oert,
Dat elc cume heeft bevaen
Vander oeghen een opslaen.
Dus es met maten alle dinc:
Ja, des hemels ommerinc
Ende dit ertrike, breet ende smal,
Maecte God met maten al;
Ende failgierde die mate iet,
En soude langher moghen staen niet.
Watmen doen sal ofte laten,
Moet algader sijn met maten;
Want eest dat die mate failgeert,
Dwerc werd gherne ghedestruweert.

Vs. 68 *en* 69: Ende elke maent, in hair partyen, Heeft vier weken e d. o. 70. weke, als. 71. dagen. 74. gheloeves. 76. Van eenre n. ter s 77. elken — siere. 78. Houdt. 81. c. en h. 85. eerderijc, groe ende. 89. Datmen — of l. 90. zijn bij m. 91. Want alse m. f. 92 Werdt gheerne dwerc gedestrueert.

(*) Het HS. heeft:
» *Ende elke weke es, als . . . .*"

Ons seeght een wijs man ende en vroet:
Mate es tallen spele goet.

er beghint ouser vrouwen opvaert, ierstwerf hoe dinghel om hare quam. — [LV.]

Dopvaert van Marien scone,
Hoe si op voer tharen zone,
Settic hier, soe ic best can,
Alsmen seeght dat Sente Jan
Wilen screef in een boecskijn,
Daer dese dinghe uut ghenomen sijn.
Hen es niet gheautorizeert,
Maer et es wel gheüseert
VI. Onder dpaepscap ende ghehoert,
Alsoe dat sijt predeken voert.
Doe Cristus op was ghevaren,
Ende dapostlen ghesceeden waren
In meneghen lande hier ende daer;
Omt gheloeve te makene claer,
Bleef Maria woenende doen
Ane den berch van Syoen,
In een huis, alsoe ic las,
Dat Jans ewanglisten was,
Diese in sire hoeden hilt al,
Alsoe hem Cristus selve beval.

93. zeit — een vr.
el. (*Cap.* 54) hoe dat die ingel Gods tote haer quam. Vs. 1. Die rt. 2. te haren. 3. h. alsmen b. kan. 4. zeyt. 5. boucxkin. ese woirden uut. 7. En es. 8. het es wel ghehuseert. 9. tpaep- 10. Dat sijt voirwaer pr. v. 12. dapostelen. 14. Om tgh. 16. 17. als ic. 18. Dat Sint Jans ewangelisten. 19. sijnre.

An hare hadsi van seden,
Datsi dicke alle die steden
Visiteerde met groten niede
Daer horen kinde iet ghesciede:
Daer hi ontfinc sijn doepsel,
Daer hi ghecruist was alsoe wel,
Tsinen grave ende tandren steden
Ghinc si dicke met innecheden,
Ende ghedachte met ernste groet
Hoers liefs kints better doet.
Want Epyphanus heeft bescreven,
Dat Maria was in dit leven
Viertien jare altegader
Na dat hoer kint voer tsinen vader.
Oec seeght hi voert, alsic las,
Datsi viertien jaer out was
Doen si dat kint zonder blame
Ontfinc in horen lichame,
Ende int vijftiende jaer hadsijt
(Hier moeghdi weten horen tijt),
Ende si was met hem daer nare
Meer dan tweendedertich jare:
Dus was si out min no mee
Dan sestich jare ende twee:
(1. Fol. CVI. v. s.) Selc seeght meer, selc seeght min,
Maer dus houdict in minen sin.
Eens sat Maria alleene,
Ende brac in harde groten weene]

Vs. 21. hadde soe van. 23. Visenteerde. 24. haren sone yet. 27. tanderen. 28. dickent. 29. nerenste. 33. Vijftien jaer. 34. te sinen. 35. seit. 39. in vijftienste. 40. m. horen haren tijt. 41. naer. 43. tweendertich jaer. 44. jaer. 45. seit — zeit. 48. harden.

Fol. XIV. r. 1.) (*) Om tferlanc van haren kinde,
Datsi also zere minde:
So zere langhede haer na dien
Dat sijt inder glorien zoude zien;
Want doe si lest van hem schiet,
Sach sijt staen in groot verdriet;
Ende om dat haer niet en was
Comen also sulc troost ende solas
Van haren zone optien dach,
Alst daghelijcs te doene plach,
So droefde si vele te mere
Om haer kint, der glorien here.
Daer si sat dus droeflike,
Quam dinghel van hemelrike
Met groten lichte voor haer staen.
Eersamelijc groete hise zaen:
— »Ic groete u," sprac hi, »ghebenedide!
Ontfaet nu te desen tide
Benedixie des heren groot,
Die Jacob salicheit ontboot.
Uten paradise bringhic u
Een rijs van eenre palmen nu,
Datmen voor uwen fierter sal draghen.
Uwe ziele sal binnen drien daghen

Vs. 49. I. Omme tverlanc; H. Omt verlanc. 51. I. H. langde; H. ha-s. 55. H. hore; I. H. oec niet. 56. H. alselc; I. also *onthr.* 57. I. . kinde; I. H. op dien. 58. I. daghelijc; H. daghelike. 59. H. droe-esi. 60. H. hore. 61. I. sadt dus drouffelike. 64. H. Eersamlec; I. l. gruette. 65. I. gruetu; H. gruete u — benedide. 66. H. tesen. 7. I. Benedictie. 68. H. Die Jacoppe; I. s. groot o. 70. H. ere; I. alme. 71. H. vore uwe fiertre; I. voere die fiertere. 72. I. U z.

(*) Hier vangt ons tekst-handschrift weder aan.

Uten lichame emmer scheiden:
U sone sal uwes ontbeiden,
Alse sijnre liever moeder waert,
Die hi te hebbene nu begaert."
Maria sprac: »So segt mi
(Ic bids u), hoe u name si.
Ic bidde dattie broedre mijn,
Die apostelen, alle vergadert zijn
Voor mi in eenre scaren,
(I. Fol. CVII. r. 1.) Eer mine ziele uut vare:
Dat icse moghe scouwen an,
Ende van hem worde begraven dan.
Ooc so bidde ic mede op trouwe,
Dat mine ziele niet en scouwe
Den quaden gheest, die wile dat
Si sculet in dit vleesschelijc vat,
(K. Fol. LXXXIV. r. 2.) Ende dattie viant macht en ghene
In mi en hebbe, groot noch clene."
Dinghel sprac: »Vrouwe, waer bi
Vraghedi om den name van mi?
Hi is wonderlijc ende groot.
Ic segghe u nu, vrouwe, albloot,
Dat alle die apostelen noch heden
Versament warden te deser steden,

Vs. 73. I. Vanden l.; H. Vanden live e. 74. I. uus. 75. l. Al sire; H. sire. 76. I. nu *ontbr.* 78. I. bidde u, h. dijn n.; H. h. uwe n. 79. I. Ic bids u dat ghij broeder mijn; H. dat die broedere. 80. l. Dapostelen laet v.; H. Dapostlen al v. 81. I. H. Vore; H. ene scare. 82. I. H. ute. 83. I. mach. 84. H. hen werde; I. worde *ontbr.* 85. I. Werde. Oic bid ic op tr.; H. biddic met. 88. I. scuult; H. scult—vleeschlike. 89. I. H. dat die; I. m. ne gh. 90. I. Aen mi. 93. I. H. Vraeghdi. 94. I. seg. 95. I. dapostelen; H. dapostle. 96. I. H. Versaemt werden; H. teser.

Die met groter waerdicheden
Doen sullen u uut leden;
Want die ghene die wilen brachte
Den prophete, mids Gods crachte,
Van Judea te Babylone,
Te Daneele onder die lyone,
Heeft die macht dat hi mach vuren
Die apostelen hier in eenre uren.
Hoe coomt dat ghi ontsiet
Den quaden gheest also goet als yet?
Ja, ghi, die met moghentheden
Sijn hooft hebt ontwee ghetreden,
Ende sine macht ooc also wale
Hem hebt ghenomen altemale?
Nochtan sal uwen wille gheschien:
Ghi en sult den viant niet zien."
Dus schiet dinghel van daer,
Ende liet daer die palme claer,
Die gheleec al openbaere
Oft een groene roede ware;
Maer die loveren, alsict verstoet,
Blicten alse die dachsterre doet.

Die apostelen versamenden voor Marien, ende oc Cristus selve quam om hare. — LVI.

Sinte Jan predicte doe

97. H. werdechede. 98. H. uwe utlede. 100. I. met. 101. I. I. in B. 104. I. Dapostelen; H. Dapostlen — ere. 105. I. Oec omt; H. comt oec dat. 106. I. alse g.; H. als g. 109. I. sijn. I. H. hebt *ontbr.* 111. H. uwe; I. u w. 116. I. Alse oft; H. ene. H. lovre; I. als ic. 118. I. H. als; I. die dagheraet doet.
l. I. (*Cap.* 55) vergaderden tot Marien onser vrouwen eynde. —; postlen versaemden vore M., e. h. s. om h. q. Vs. 1. Sent; H. do.

Ons heren woort in Ephesoe.
Een groot donre rees te hant;
Een witte wolke Janne prant,
Ende voerden voor Marien dore.
Doe so clopte Jan daer vore,
Ende ghinc al liselike naer:
(E. Fol. LXXXIV. v. 1.) Deene maghet groete dander daer,
So hi alre waerdelicste mach.
Als Maria Janne sach,
Wonderde haer utermaten,
Ende en conste niet ghelaten
Sine weende van vruechden dan.
Dus so sprac si Janne an:
»O sone Jan, nu bidde ic u,
Dat ghi der woort ghedencket nu
Die u meester seide, doe hi
U teenen zone beval mi,
Ende mi u weder teenre moeder:
Met rechte sidi mijn behoeder.
Ic ben gheroepen, ic moet scheden
Van deser wel armer menscheden.
Nu biddic u dat ghi wilt zijn
Een hoede des lichamen mijn;
Want ic hoorde dese dinghe,
Dattie Joden onderlinghe

Vs. 2. I. H. in Epheso. 3. I. H. donder; H. thant. 4. I. H. Eene 5. I. voirdenne; H. voerdene vore. 6. I. so *ontbr.* 7. I. al likene n 8. H. Deen; I. H. maeght gruette; H. dandere. 9. I. hij herde wese delicts; H. alder werdelijcst. 10. I. H. Alse. 11. H. hare. 13. I. vu blijscapen d.; H. vreuden. 15. I. bid; H. biddic. 16. I. H. ghedinct 17. H. uwe; I. H. m. sprac, d. 19. I. H. teere. 20. I. sij dy n broeder. 22. I. wel *ontbr.* 23. I. bid ic — ghij moet z. 25. I. din ghen. 26. I. H. Dat die.

In ghemenen rade seiden:
» Ghi broedre, laet ons beiden
Tote dat dit wijf is doot
Die droech onsen viant groot,
Ende laetse ons dan schiere
Verbernen in enen viere."
Daer omme biddic u dat ghi
Fol. CVII. r.) Dese palme draecht voor mi,
Alsmen mi draghet ten grave."
Jan sprac: » Vergave God, vergave,
Dattie lieve broedre mijn,
Die apostelen, hier mochten zijn,
Dat wi hoochlike mit eren
Uwe uut lede mochten hanteren."
Te hant so worden hier nare
Die apostelen mitten hare
Ghegrepen, sijt seker das,
In dat lant daer elc was,
Ende worden al onghelet
Voor Marien duer gheset.
Doe si hem dus vernamen
(Fol. CXIV. v. s.) Teenen hope daer te samen,
Wonderts hem herde zere.
Si seiden: » Twi heeft onse here

Vs. 28. I. broeder; H. ons ontbeiden. 32. H. Verbranden. 34. I. Die p.; I. H. draeght; H. vore. 35. I. mi sal dragen te; H. draeght. 37. I. Dat die l. broeder; H. broedere. 38. I. Dapostelen; H. Dapostlen. 39. I. hogelike; H. hoechlijc. 40. I. U uut leeden; H. utlede. 41. H. Thant; I. so *ontbr.* — w. daer n. 43. H. Dapostlen; I. Dapostelen m. haren. 44. I. Int l.; I. H. elc in w. 45. I. alle ongeledt. 46. I. H. Vore M. dore; I. ghesedt. 47. H. hen; I. dus *ontbr.* 48. I. dus te. 49. H. Wonderes hen; I. Wonderdes hem alsoe z. 50. I. seide.

Ons ghebroedre hier versaemt?"
Hier en binnen so vernaemt
Jan, ende is te hem ghegaen,
Ende seide dat onse vrouwe zaen
Van desen live varen zoude.
Ooc seide hi hem also houde:
» Wacht dat ghi niet en misbaert,
Alse haer die gheest uut vaert;
Want hoordet tfolc cleine ofte groot
Dat ghi weendet om haer doot,
Si souden segghen van dien:
» Siet hoe dese die doot ontsien,
Die den volke nochtan
Prediken dat wijf ende man
Ten joncsten daghe, sonder waen,
Met lichamen sullen opstaen."""
Niement so en darf hier ane
Twivelen noch sijn in wane,
Die apostelen en waren ter stede
(I. Fol. CVII. v. a.) Daer Maria haer ende dede;
Want Dyonisius, als ic las,
Die Paulus discipel was,
Heeft in sinen boec vertrect,
Daer hi van hemelschen name sprect,
Dattie apostelen alle te samen

Vs. 51. I. Onse broeders; H. ghebroedere. 52. I. en *ontbr.* 53. I hen. 56. I. seidy; H. seidi hen. 57. H. niene. 58. I. Als; H. hare-ute. 59. I. hoirde tvolc cleen ende gr.; H. horet — oft. 60. H. we net om hare. 62. H. Siet wie dese de. 66. I. lichame. 67. H. Se man; I. so *ontbr.* — derf. 68. I. Twifelen. 69. I. Dapostele; H. Dapostlen. 70. H. horen. 72. H. Die Pauwels; I. Die spaens i. 73. I. Hevet; H. boeke. 74. I. H. namen. 75. I. H. Dat die; H. [illegible] a. teamen; I. te waren.

Te Marien einde quamen,
Ende dat elc van hem dede doen
In die ere Gods een sermoen.
Paulus in sine epistele mede,
Die hi aen Thymotheum dede,
Scrijft ooc dat voorwaer,
Dat vele broedren waren daer,
Onder welke hi met namen set
Jacob ende Pietre met.
Dyonisius doet voort ghewach,
Doe Maria die apostelen sach,
Datsi verblijdde herde zere
Fol. XV. r. 1.) Ende danckes Gode, onsen here.
Op haer bedde sat si daer
Ende die apostelen omtrent haer.
Lampten ende lanternen bernden daer,
Diet daer maecten harde clær.
Doe, alst ter derder uren quam
Inder nacht, quam dat Lam,
Jhesus Cristus, haer lieve zone,
Met eenre scaren groot ende scone:
Dat waren die yngle chore,
Patriarke ende confessore,

Vs. 76. I. eynde waren. 77. I. Ende *ontbr.*; H. hen. — dede *ontbr.* 3. H. In dere Gods dede een; I. deere. 79. I. Pouwels in sijn epys-l; H. Pauwels — epistle. 80. I. H. ane. 81. I. H. vore waer. 82. Dat *ontbr.* — bruederen; H. broedere. 83. I. zedt. 84. I. Jacop ende Pieteren; H. Jacoppe ende Peetre. 85. H. Dyosius. 86. I. dapos-len; H. dapostlen. 87. I. verblijde. 88. I. danctes; H. dankets. 89. H. dare. 90. I. dapostelen; H. dapostlen; I. H. hare. 91. I. ende *ontbr.* — I. bereeden dare. 92. I. harde *ontbr.* — clare. 94. I. In die ; H. Iaden n. 96. I. een; H. ere. 97. I. der enghelen; H. der in-e eore. 98. I. confessoren.

Martelaers ende maechden mede.
Dese stonden daer ter stede
Omtrent Marien gheordineert,
Elc na sinen staet ghepareert.
Jhesus hief op den sanc.
Si songhen doe alle dat clanc:
Dat was soete melodie:
(I. Fol. CVIII. r. 2.) » Ay, edele vrouwe Marie!
Om die blijsscap die ghi hadt doe,
Staet ons bi, spade ende vroe,
Ende verloost ons van alle dien
Daer ons of moghe messchien!"

Hoe Cristus mitter hemelscher scaren Marien ziele voerde te hemele waert. — LVII.

Nu so suldi voort verstaen,
Hoe haer uut lede is begaen,
Ghelijc dat int boecskijn leecht
Daer ic hier voren of heb gheseecht,
Dat ewangelista Sente Jan
Screef, alsmen hem tiet an.
Onse here Jhesus Cristus sprac vore,
Ende seide aldus tote hore:
» Coomt, mine vercoornen scone,
Ic sette u in minen trone,

Vs. 99. I. Martelaren; H. maeghde. 100. H. stoeden. 102. I. staete. 103. I. h. ierst den; H. h. op tierst den. 104. I. H. s. alle doe dat. 106. I. edel. 107. I. H. blijscap. 109. I. allen. 110. I. H. af; I. mochte.

Titel. I. (*Cap.* 56) Hoe ons heer Marie ziele ontfinc; H. hemle. Vs. 2. H. hare utleede es ghedaen. 3. H. in h.; I. legt. 4. H. ic u vore af hebbe; I. hier *ontbr.* — aff hebbe ghezegt. 5. I. Dat die ewangeliste; H. Dat die ewangliste; I. H. Sente *ontbr.* 6. I. tijt. 7. H. Cristus *ontbr.* 8. I. zeide dus t. hare. 9. I. vercoorne; H. vercorne.

Want ghijs zonderlinghe sijt waert:
U scoonheit hebbic zere begaert."
— »Here," sprac si, »ic ben ghereet
Te doene algader u beheet."
Doe seiden si alle te samen,
Fol. (XV. r. a.) Die met Cristum daer quamen:
»Dit is si die selve die
Oncuuscheit en wiste nie.
Met rechte so sal si varen
Metter heiligher zielen scaren;
Want van haer selven sprac si:
»Alle gheslachten sullen mi
Salich segghen, want hi
Grote dinc ghedaen heeft mi.""
Doe seide Cristus, die overste zangher
(Hine woude niet beiden langher):
»Coomt haer, mine vercoorne bruut,
Ghi wort ghecroont in mijn deduut."
— »Ic doe," sprac si doen ghereet,
»Want daer dus ghescreven steet,
ol. CVIIII. a.) Dat ic sal doen in alre tijt
Uwen wille, die mijn God sijt;
Want mijn gheest verblijdde zere
In minen God, in minen here."
Doe voer die ziele bequame

Vs. 12. H. Uwe; I. heb ic. 13. I. bereet. 14. I. doen. 15. H. taen. 16. I. Die dair m. Cr. q. 17. I. es esso die s. 19. I. so *ontbr.* 0. I. H. Inder h. 23 *en* 24. I. Salich zeggen, want die maghet leeft, hie mi grote dingen gedaen heeft; H. Salech segghen, want die macht eeft Mi groete dinc ghedaen heeft. 25. I. H. doverste; H. zanghere. 6. I. Hine en wilde; H. langhere. 27. I. H. hare; I. mijn. 8. I. wert; H. werd. 29. I. Ic doen — doe. 33. I. verblijt. 34. I. *Het tweede* in *ontbr.* 35. I. ziel.

Uut Marien lichame
In Jhesus, haers zoons, scoot:
Haer scoonheit was so groot,
Datter niement toe en dochte
Dat hire ghenoech of spreken mochte.
Doe seide onse here Jhesus
Toten apostelen aldus:
» Ic bevele u dat ghi draghet
Den lichame van deser maghet,
Mire moeder, int dal te Josaphat.
Een nuwe graf vindi in dat:
Daer leghse in mit waerdicheden,
Ende dan so blijft daer ter steden
Drie daghe, ic sal dan weder
Tote u comen hier neder."
Mettien voer onse heer van daer,
Ende sijn gheselscap volchde hem naer
Metter scoonster melodie,
So dat des ghelike nie
Menschelijc oghe en sach,
(E. Fol. LXXXV. v. 1.) Noch herte peinsen en mach.
Die apostelen saghen opwaert,
Ende riepen: » Vrouwe, nu vaert
Ende ghedinct onser, wi biddens u,

Vs. 36. H. Ute. 37. I. h. kints sc. 38. H. Hare. 39. I. niemes; H. nieman. 40. I. hire af gh. seggen m.; H. gnoech af. 42. H. apostlen. 43. I. draecht; H. draeght. 44. I. H. maeght. 45. I. Miere — dal van J.; H. in dal J. 47. H. in *ontbr.* 48. I. so *ontbr.* 49. I. dagen. 50. H. Totu c. 51. H. Mettien soe v.; I. H. heere. 53. I. volghede; I. H. hem *ontbr.* 53. I. Metter zoeter m. 54. H. dat die gh.; I. ghelijken. 55. H. Menschelike; I. Meinsschelike oghe anessch. 57. I. Dapostelen; H. Dapostlen. 58. I. Ende seyden. 59. I. H. ons; I. des bidden wij u.

Die in dit ellende bliven nu."
Doe dingle, die bleven boven,
Hoorden dit zonderlinghe loven
Ende deser groter feesten pleghen,
Ghinghen si alle daer jeghen,
Ende doe si openbare zaghen
Dat haer coninc brochte ghedraghen
Fol. CVIIII. r.) In sinen arme, met jolive,
Die ziele van enen wive,
Wonderde hem zere van dien.
Lude riepen si mettien:
» Wie is dese vercoorne fine,
Die opgaet door die woestine,
Van allen weelden dus rike?
Wie sach ye des ghelike?"
Doe die ghene dit vernamen
Die mit Cristus scare quamen,
Riepen si zere al over luut:
» Dit is die salighe bruut,
Dochter van Jherusalem.
Onse coninc brincse met hem,
Ende sal haer spannen crone
In sinen oversten trone."
Dus voeren si te hemele waert.
Die apostelen stonden alle vervaert
Van datsi hadden ghesien:

Vs. 60. I. inde e.; H. int e. 61. I. dinghele. 64. I. H. Trocken si. 65. H. openbaer. 66. H. hare. 68. I. Een z.; H. Ene z. 69. H. hen. 2. H. dore die wustine. 74. I. sach noyt des. 75. H. dat v. 77. I. ere al *omtbr.* 78. H. Het es; I. es Maria, die soone br. 80. H. bringt. 81. I. hare; H. hore. 83. I. voer so te hemel. 84. I. Dapostem; H. Dapostle stoeden al. 85. I. sij alle h.

Gode dancten si van dien.
Drie maechden quamen daer zaen,
Die den lichame zouden dwaen.
So grote claerheit quam daer omtrint,
Datsi des lichamen en saghen twint,
Voor dat hi al voldwoeghen was
Ende ghedect, sijt zeker das.
Hier en binnen so wast dach.
Nu hoort wies men voort daer plach.

Hoe die apostelen droeghen Marien ten grave, ende wat wonderen daer gheschieden, ende hoese Cristus haelde mit lichamen. — LVIII.

(E. Fol. LXXXV. v. 2.)

Doe die magheden tamelijc
Begaedt hadden dat salighe lijc,
Alse thant te doene ter aerden,
Nament die apostelen mit waerden,
Ende leident thant optie bare.
Tote Pietre sprac Jan daer nare:
(I. Fol. CVIII. v. 2.) »Pieter, voor dit lijc suldi
Dese palme draghen, want ghi
Sijts bat waert dan yeman

Vs. 87. H. maeghde; I. daer *ontbr.* 90. H. slichamen; I. den lichame. — en *ontbr.* 91. I. H. Vore; I. alle ghedwegen; H. voldwaghen. 92. I. H. Ende oic gh. 93. I. en *ontbr.*

Titel. I. (*Cap.* 57) ap. Marien te grave deden, ende wat daer gheschiede. *Het overige ontbr.*; H. dapostlen dr. M. t. gr. wert — wondre. Vs. 1. I. maechden; H. maeghde. 2. I. salich; H. zalech. 3. I. H. te hant. 4. I. Namenne dapostelen; H. dapostle. 5. I. leydenne te hant op een b.; H. op die. 6. I. Tote Peteren. 7. H. vore. 9. H. Sijds; I. bet.

Dien ic hier nu ghesien can;
Want onse here, als ghi wel wet,
Heeft u boven ons allen gheset
Ende sinen herde ghemaect mede
Van sinen scapen telker stede:
Daer bi betaemt u bat."
Pieter antwoorde na dat:
» Jan, van rechte behoort u
Dese palme te draghene nu:
Ghi sijt maghet van Gode vercoren:
Daer bi moet u toe behoren
Dat ene maghet dese palme draecht
Voor Gods uutvercoorne maecht;
Want u haer zone voordeel dede,
Dat hi u sine heimelichede
Sonderlinghe heeft gheopenbaert,
Ende ghi sijn liefste jongher waert:
So sidi sculdich te meere
Sire moeder te doen ere:
Daer bi draecht dese palme claer,
Ende ic sal draghen die baer.
Dander apostelen die hier staen,
Sullen omtrent die bare gaen,
Ende Gode loven so elc best can."
Doe sprac Paulus, die goede man:
» Al bin ic dic minste van u allen,

Vs. 10. I. H. Die. 11. I. ons — wedt. 12. I. H. allen *ontbr.*; I. ghezedt. 13. H. herdde. 15. I. H. betamet. 16. H. andwerdde. 17. H. hoert. 18. H. Die p.; I. draghen. 19. I. H. maeght. 21. I. een; I. H. maeght; H. die p.; I. H. draeght. 22. H. Vore; I. uutvercoren. 25. H. h. openbaert. 26. H. jonghre. 28. I. Siere; I. H. doene. 29. I. H. clare. 30. I. H. bare. 31. H. apostlen. 34. I. H. sprac Pauwels. 35. H. u *ontbr.*

Ic draechse ooc, macht mi ghevallen."
Hi greep die bare mit gheninde (*),

[Peeter greepse ten andren inde,
Ende ghinghen vast ten grave wert.
Lude zonghensi in die vaert:
»*Exiit de Egypto: Alleluya!*"
Dapostlen zonghen alle na.
(I. Fol. CIX. r. I.) Jan droech die palme in sine hant.
Ene wolke quam thant,
Die omvinc (†) daer ter stede
Dapostlen ende [die] bare mede,
Datmer niet en mochte sien an;
Hoer stemme hoerdemen nochtan.
Dingle van hemelrike
Songhen met soe zoetelike
Ende soe sere lude dat
In roeren wart al die stat.
Tfolc quam daer toe ghedronghen,
Om te siene wie daer zonghen
Ende wat feesten dat daer ware.
Doen brac uut alsoe die mare,
Dat Jhesus moeder ware doet,

Vs. 36. I. ooc *ontbr.* — maecht; H. maeght. 37. H. ghreep. 38. anderen eynde. 39. vaste. 42. Dapostelen. 43. sijn. 44. te hant. 45. omvinc. 46. Dapostelen e. die b. 48. Hare. 49. Dinghelen. 50. soe rijckentlike. 52. roere werdt. 53. Tvolc quammer toe.

(*) Weder is hier in ons tekst-handschrift eene leemte, die wij uit HS. H. (met de verschillende lezingen van I.) hebben aangevuld; doch thans slechts van één blad of vier kolommen, loopende tot vs. 198 van dit Cap.

(†) Het HS. heeft *ontfinc*, doch wij hebben dit naar de variant en naar vs. 86 verbeterd.

Dat sijn jongren met feesten groet
Dlijc droeghen ten grave waert.
Doen riep dJoedscap ter vaert:
» Laet ons allen wapenen gaen,
Ende dese jonghren doet verslaen,
Ende dwijf werpen inden brant."
Hieren binnen quam thant
Dat paepscap gheloepen dare,
Om te wetene wat daer ware.
Doe seide die prince der papen:
» Siet wat groeter blijscapen
Nu maken dese caytive
Met enen doeden wive,
Die den ghenen ter werelt brachte
Die bederven woude onse gheslachte.
Comt, ende laetse ons nemen schire
Ende verbernen in enen viere."
Doe liep hi daer toe thant,
Ende sloech ane die bare sine hant
Met harde groeter onwerden,
Alse te werpene ter erden.
CIX. Sijn hant bleefer ane vast
Ende verdorde als een bast,
Ende dander hant oec mede.
Dat volc oec vander stede
Quam mede loepende ane,
Om dapostlen te verslane;

s. 58. Ende dat sine jongheren. 59. te gr. 62. jongheren dootslaen. . Ende dlijc w. 64. en *ontbr.* — te hant. 66. wetenne. 69. keys. 72. Die wilde b. ons. 73. ende *ontbr.* 75. hiere toe te hant. . een — sijn. 78. Also te werpenne. 79. Sine. 80. verdorrede. , oec *ontbr.* 83. gheloepen. 84. dapostelen te slane.

Maer die wolke, die daer hinc
Ende die apostlen omvinc,
Maecte dat volc soe blint,
Dat sise en saghen twint.
Der papen prince hinc dare
Met groeten wee ane die bare.
Hi riep: »Peeter, ic bidde di,
Dattu mi nu staes bi
In mire jammerliker noet,
Oft ic blive van pinen doet.
Late di ghedinken das
Dat ic wilen dijn vrient was,
Doen ic omme [di] ontscout dede,
Daer di een wijf tere stede
Openbare wroeghde, waerbi
Dattu los ontghings ende vri."
— Peeter andwerdde als die coene:
»Wi hebben anders nu te doene
Met onser vrouwen uutleede:
Wi en moghen teser stede
U niet helpen, als ghi wel siet.
Nochtan en segghict daeromme niet,
Eest dat ghi gheloeft clare
In Jhesum Cristum ende in hare
Die wi draghen hier ten grave,
Ghi moeghter bate hebben ave."
— »Ja ic," sprac hi doen, die here,

Vs. 86. dapostelen omme vinc. 89. dair. 90. aen die baer. 93. m hier nu. 93. miere. 94. Ofte. 95. Laet. 97. ic dijn onscult. 99. Openbaer. 100. ontgincs. 101. antwoirde. 103. h. nu a. te. 104. Wine m. te deser. 105. wel *ontbr.* 109. wij h. dr. te. 110. mochter. 111. hi *ontbr.*

» Ic gheloeve emmermere
In Jhesum Cristum, sijds ghewes,
Die ghewarech Gods sone es,
Ende in sire moeder, die maeght,
Die ghi hier ten grave draeght."
Doen hi dit sprac aldos,
Wart hi vander baren los,
Maer dwee ende de droecheide
Bleven hem in darme beide.
Peeter, die dit sach an,
Sprac aldus tote dien man:
» Gaet, nemt die palme thant
Die Jan draeght in sine hant,
Ende legse den volke opt hoeft,
Dat daer blint staet ende verdoeft.
Die gheloevech wille wesen,
Si werden siende van desen;
Ende die gheloeven en willen twint,
Selen ewelec bliven blint."
Dapostlen droeghen na dat
Den lichame in Josaphat,
Ende leidenne daer tien stonden
In een nuwe graf datsi daer vonden,
Ende sijn alle daer bi gheseten,
Alsoe hen God hadde geheten.
Des derds daghs quam Cristus dare
Ende met hem der ingle scare.

113. sijts. 114. Dat hij gh. 115. siere m. der maghet. 116. te aghet. 118. Wardt. 119. die. 120. die arme. 122. den. 123. st. 124. sijn. 126. Die d. blent staen. 127. willen. 128. Die 31. Dapostelen. 132. l. te J. 133. l. ter selver st. 134. daer 135. zijn d. a. bij. 136. hem. 137. Sderdaechs. 138. inghelen.

Vriendelike soe sprac hi:
» Vrede met u allen si!"
Si antwerdden weder: » Here,
Glorie met u emmermere,
Die groete wondre doet allene!"
Doe sprac Cristus int ghemene:
» Wat eren dunct u goet sijn
Dat ic doe der moeder mijn?"
— » Here, dat segghen nu u knechte,
Dat ghi uwer moeder van rechte
Verwecken zelt te deser tijt,
Alsoe als ghi verwect sijt
(I. Fol. CIX. v. s.) Vander doet ewelike,
Ende setse in uwe rike
Bi u tuwer rechter hant."
Doen was daer Michiel thant,
Ende presenteerde die ziele scone
Vorden behoudere, horen zone.
Doe sprac onse here ende seide:
» Staet op, mijn duve, zonder beide,
Mine alre liefste vriendinne,
Die ic van allen rechte minne,
Tabernakel mire glorien,
Van euweliker memorien,
Ghi sijt die hemelsche tempel,
Vat des levens alsoe wel.
Alsoe ghi in al uwen stonden
Nie ghewont smette van zonden,

Vs. 139. soe *ontbr.* 141. antwoirden. 142. u sij e. 143. woudere. 145. dinct. 147. nu *ontbr.* 152. settense in u rijcke. 154. te hant. 156. Vore den. 158. Stant. 159. Mijn. 160. Dien ic met a. 161. miere. 164. Vadt. 166. Noyt en ghewant.

Alsoe en sal inden grave
Uwe lichame niet nemen ave."
Thant ghinc Marien ziele claer
Inden reinen lichame daer,
Ende quam uten grave saen,
Ende es inden hemel ontfaen
Met alle dier ingle scaren,
Die om hare daer comen waren.
Daer soe bleven hare ghewaeden,
Te troeste ende te ghenaden
Allen den ghenen die wouden
Hoere gheloeve an hare houden.
Men leest dat in ouden jaren,
Doen die Normanne heiden waren,
Datsi met groeter moghenthede
Belaghen Chaerters die stede,
Om dat sise wouden winnen.
Die bisscop doen van daer binnen
Nam onser vrouwe himde thant.
Ane enen schacht dat hijt bant,
Ende staect daer boven schiere
Optie mure tere baniere.
Die viande zaghen dan
Di[e] selsene baniere an,
Ende maecten der mede hoer scop.
Soe langhe saghensi daer op,
Dat si worden staer blint.

168. Uwen. 169. Te hant. 173. al der. 174. h. dus c. 175. o bl. haer. 177. Al den. 178. Haer — hair. 181. Dat die m. oghentheden. 182. Bel. Tarters. 183. wilden. 184. daer *ontbr.* vrouwen h. te hant. 186. dat *ontbr.* — hij b. 188. Opten m. 189. Die selve b. 191. daer m. haer spot.

Doen dat binnen wart bekint,
Trockensi ute ten vianden,
Ende sloeghen tote hen te handen,
Ende scouffierden hoer conroet,]

(E. Fol. LXXXVI. r. 1.) (*) Ende sloeghenre vele doot.
Dus wart ontset die poort
Mids Marien, als ghi hoort,
Die ghelooft is ewelike
Bi haren zone in hemelrike!

Van Marien ende van Jan ewangelisten. — LIX.

Ghelijc datmen en vint
Van Marien lichame twint
In allen desen aertrike,
Recht also in dier ghelike
En vintmen van Sinte Janne niet;
Want eer hi van aertrike schiet,
Quam te hem onse here Cristus,
Ende sprac te hem aldus:
» Coomt, mijn ghetrouwe vrient,
Die mi wel hebt ghedient,
Met uwen broedren warscapen

Vs. 195. uut te handen. 196. sl. die vianden. 197. scoffierden. 198. I. slougher. 199. H. Dus soe w.; I. ontsedt. 200. I. Mits. 202. I. sone van h.

Titel. I. (*Cap.* 58) *Het tweede* van *ontbr.*; H. van Janne. Vs. 1. I. vindt. 3. H. alle; I. al d. eerderijke. 4. I. dies; H. die. 5. I. van Sint. 6. I. eerderike. 7. H. ons. 8. I. H. sprac hem toe a. 10. I. hebs. 11. I. H. broederen; I. weerscapen; H. werscapen.

(*) Hier vangt ons tekst-handschrift weder aan.

In mire eweliker blijsscapen."
Van desen nodene was Jan
(Alse recht was) een blide man.
Hi dede maken thant daer nare
Een graf voor sinen outhaere.
Des derden daghes also zaen,
Alse hi misse hadde ghedaen,
Is hi int graf gheleghen alsoe,
Ende het loec alte hant toe.
Fol. CX. Sine clerke ontdeden tgraf,
Dien sere wonderde hier af,
Si en vonden daer clein noch groot
Dan manna, dats hemels broot.
Die kerke en doet gheen ghewach,
Waer sijn lichame wesen mach;
Mar sulke segghen dat hi
Int aertsche paradijs si,
Also hi hier was te samen
Met ziele ende mit lichamen,
Daer Helyas sijn ende Enoch,
Ende dat hi daer sal sijn noch
Tote dat Cristus comen sal
Doemen dese werelt al;
Fol. (XVI.) Want hi sprac selve dese dinc,
Doe hi mit zinen jonghers ghinc,

Vs. 12. I. miere eeuwigher bliscapen; H. ewegher blijscapen. 14. I. H. Alst. 15. I. to hant. 17. I. Sderdaechs; H. derds daghs. 18. I. Als. 21. I. clercken; H. ontdaden. 22. I. aff. 23. I. Sine. 24. H. Dat m. dat hemelsch; I. dats *ontbr.* — hemelschs. 28. H. paradys. 30. I. Beede met; H. zielen. 31. H. Daer Hel. es e. 34. I. H. Dese w. doemen al. 35. I. selve *ontbr.* 36. I. jongheren; H. jongren.

Ghelijc dat Jan selve scrijft:
» Aldus willic dat ghi blijft,
Sonder sterven, tote ic come:"
Dat bediet, alsict gome:
» Tote dat ic weder sal comen
Ten oordele, dese werelt domen."
Hier bi mach men sijn ghewes,
Dat Jan inden live noch es.
Sulke meesters willen toghen,
Dat Maria niet en mochte doghen
Der doot pine na haer verdriet,
Doe si vanden live schiet,
Noch ooc Jan, om datsi twee
Leden der doot bitter wee,
Doe si Jhesum sterven saghen
Aen dat cruce so doorslaghen,
Wies pine ende smerte
Hem ghinc door haer herte,
Daer of haer pine was so groot
Dat si ghelijc was der doot,
(I. Fol. CX. v. r.) Ende datsi omme die selve zaken
Pine der doot niet en mochten smaken.
Marien rouwe, als wi lesen,
Moeste harde groot wesen,
Die haer enich kint sach naect
Aen dat cruce so mismaect,

Vs. 37. I. Gh. Janne die selve. 38. I. wil ic; I. H. dat hi bl. 39. I. st. dat ic. 40. H. bediedt; I. H. als ic. 41. H. dat *ontbr.* 42. I. H. die w. doemen. 44. I. in desen l. 46. H. niene. 47. I. p. no h.; H. p. ende h. 49. H. oec Jan, dat sijn si twee. 52. I. H. Ane; H. alsoe. 54. H. Hen gh. dore hore. 55. H. Daer hoer p. af was; I. af hare. 56. I. Dat se. 57. I. H. om. 58. H. niene; I. en *ontbr.* 61. H. hare. 62. H. alsoe.

Bebloet aen allen leden
Van boven tote beneden,
Ende sterven so jammerlijc dan
Ghelijc enen ondadighen man,
Daer of si wiste die waerhede
Dat hi noit quaet en dede.
En hadde si niet gheweten clare
Dathi God ende mensche ware
Ende ooc den orbaer van sire doot,
Haren rouwe was so groot,
Therte hadde haer so begheven,
Si ware doot onder tcruce bleven.
Fol. (XVI.) Mar si wiste den orbare wel
Waer omme die dinc also ghevel,
Ende waer omme hi sterven woude
Ende watter na volghen zoude:
Dat behieltse in haren sin
Ende ander dinc, meer noch min.
Drierhande, alsict scouwe,
Was aldaer Jans rouwe.
Deerste was, des sijt vroet,
Om dat Cristus daer stoet
In dien jammerliken noot,
Daer hine leven sach ende doot.
Tander was om dat misbaer

Vs. 63. H. Bebloedt; I. alle. 65. I. H. jammerlike. 66. H. ene. 67. I. Daer si af w.; I. Daer sij af wisten. 69. I. hadden sijt; H. hadsi. 1. I. Van orbore van siere; H. den *ontbr.* — orbore. 72. I. Haer; I. Hoer. 73. H. hare; I. so *ontbr.* 74. I. So ware o. ter. doot bl.; I. Si waren ondert cruce doet bl. 75. I. H. orbore. 77. I. soude. 8. I. wat dair. 79. H. behilse. 81. I. als ic; H. alsoe ic. 82. I. Jas daer. 83. I. w. sijts. 85. I. Inder jammerliker; H. die jammerke. 87. I. H. Dander; H. om dmesbaer.

Dat Maria dreef aldaer
Met ghelate ende mit gheweene,
Daer se Jan moeste allene
Troosten, houden ende leiden
In dier groter jammerheden.
(I. Fol. CX. v. 2.) Dat derde van sire droefheden
Was dat hi moeste scheden
Van sinen meester, sinen here,
Dien hi minde also zere,
In dat jammerlike verdriet,
Ende hem en conste ghehelpen niet.
Dese drie pointen van node
Waren een maniere van dode.
Dit sijn die redene waer bi
Some liede segghen dat hi
Anders gheen doot [smaken] en sal:
Dies weet [God] die waerheit al.

Noch van Marien ende van Jan ewangelisten. — LX.

Onder alle santen ghemene
Heeft God vercoren allene

Vs. 88. I. H. dr. daer. 89. I. e. met weene. 90. I. Daer Jan haer m. 92. I. diere; H. jammerecheide. 93. I. ziere. 97. H. jammerlijc. 98. I. Ende *ontbr.* 99. I. H. pointe. 100. H. ene. 101. H. redenen. 102. I. lieden. 103. H. ghene; I. H. d. smaken en. 104. H. Des w. God die.

Titel. H. Noch v. M. e. *ontbr.* — Van Janne ewanglisten ende Janne Baptisten. Hoe dat twee clerke [streden] welc meerre ware vore Gode; I. *Deze titel ontbreekt, loopende de volgende* 118 *verzen (Cap.* 60 *is* E.) *onmiddelijk achter het voorgaande hoofdstuk door, zoodat, wat is* E. *Cap.* 61 *is, in* I. *Cap.* 59 *wordt.* Vs. 1. H. zante.

Maria ende Janne, des sijt vroet,
Boven dat hi dandre doet.
Dat hi sijnre moeder heeft waert,
Dat en is gheens proevens waert;
Want sine ghebode dat bevelen
Dat wi onser moeder eren selen.
Dat hi Sinte Jan, alsmen vint,
Fol. (XVI.) Boven andre santen mint,
Daer sijn drie redene toe.
Deerste redene is alsoe:
Die heilighe kerke tughet voorwaer,
Dat Jan ewangelista openbaer (*)
Maghet van Gode vercoren es,
Ende onder dandre, sijts ghewes,
Ghemint ooc alremeest:
Dit singtmen daer ende leest.
Dander redene is aldus:
Doe onse here Jhesus Cristus
In witten Donre daghe zat
Met zinen apostelen ende at,
Dat Jan doe ruste voorwaer

Vs. 3. I. H. Marien; I. e. J., sijts. 4. I. dandere. 5. I. siere; H. ire. 6. I. gheen vraghens w. 7. I. gheboden ons b.; H. gh. ons b. I. onse. 9. I. hij Sent Janne; H. hi Sente Janne, alsoement. 10. anderen sancten; H. sante. 11. I. redenne; H. redenen. 12. I. renne. 13. H. De — tuight openbaer; I. tuucht openbaer. 14. I. ewanliste voirwaer; H. ewangliste vorwaer. 15. I. H. Maeght; I. voir de. 16. I. dander; H. dandere, sijds. 17. I. H. alder meest. 19. Dandere; I. redenne. 20. I. Dat onse. 21. I. w. Donderdaghe; H. Donresdaghe. 22. H. apostlen. 23. I. Jan *ontbr.*

(*) Tusschen vs. 14 en 15:

» *Virgo electus a domino et inter*
Ceteros magis dilectus."

Op ons heren borst aldaer,
(i. Fol. CXI. r. i.) Alse of hi in slape waer;
Uut sijnre godheit dranc hi aldaer
Gods verborghene wijshede,
Dat Jhesus Cristus noit en dede
Andren sant dan desen,
Alsomen wel mach lesen
Inden boeken die hi screef,
Daer hi wonder in bedreef,
Dat cume yement, zonder waen,
Wel te gronde can gheslaen.
Die derde redene willic u
Cortelijc vertrecken nu:
Doe Cristus nader menscheiden
Van desen aertrike zoude scheiden,
Beval hi Janne sire moeder,
Dat hi bleve haer behoeder.
Hine betrouweder niement bat:
Hier aen so merken wi dat
Cristus meer minde Janne
Dan vanden andren yemanne.
Doe onse here Jhesus Cristus wonde
Dat Jan van hier sceiden zoude,
Noodde hine selve met zinen name,
(E. Fol. LXXXVII. r. i.) Dathi mit zinen broedren quame.

Vs. 24. I. borsten; I. H. daer. 25. H. Als; I. H. oft; H. hi *ontbr.*; I. H. ware. 26. H. Ute sire; I. siere; I. H. hi dare. 27. I. verborghenne. 28. I. Jhesus *ontbr.* 29. I. Anderen. 30. I. mochte. 31. I. boucke. 33. H. ieman. 35. I. redenne wil ic. 36. I. H. Cortelike. 37. I. vander m. 38. I. deser werelt. 39. I. sijnder. 41. I. H. betrouder; H. niemanne. 42. I. so *ontbr.*; H. merke. 44. I. anderen niemanne. 45. I. H. Jhesus *ontbr.*; H. oec w. 47. I. Noemde. 48. I. hij tot sinen; H. hi tsinen; I. H. broederen.

Hi ghinc ooc ligghen int graf,
Also ghegherwet als hi af
Van dien outhaer quam ghegaen,
Daer hi misse hadde ghedaen,
Ende dat graf sloech toe:
Niet meer en sachmens doe.
Noit en wert hi, des ghetrout,
Op dit aertrike doot ghescout.
Nochtan was hi, dat ghijt wet,
In wallenden olie gheset
Te Romen voor die poorte Latine.
Hi was ooc ghedrinct mit venine,
Ten scade hem al niet een haer;
Ende die tvenijn droncken daer
Ende daer of storven ter selver stont,
Maecte hi optie stede ghesont.
Daer omme scrijftmen hem, te waren,
In die figure van enen aren,
Om dathi in hemels weten vlooch
Boven alle ander heilighen hooch,
Ende om dat mensche sine ghelike
Noit en quam op aertrike
Van heilicheden, alsict scouwe,
Uutghenomen onse vrouwe.

Vs. 49. I. Int graf lach hij, zijt zeker das. 50. I. Alse ghegheerwet s hij was; H. alse. 51. H. outare; I. q. hij g. 53. I. sloet. 54. I. t *ontbr.* 55. I. en was hij; H. hi doet ghescout. 56. I. eerderike; . des ghetrout. 57. I. wedt. 58. H. wallende; I. wallender olyen sezedt. 59. I. H. Te Rome; H. vore. 60. I. ghedranct met fenine. 1. I. H. En; H. scaedde. 62. I. H. tfenijn. 63. I. H. af. 64. I. op e. 65. H. hem *ontbr.* — twaren. 67. I. in hemelrike vl.; H. healsch. 68. I. alle *ontbr.* — dandere; H. dandre. 69. I. om *ontbr.*; H. sijn. 70. I. eerderike. 71. I. H. als ic. 72. I. onser vrouwen.

Sulke prisen Jan Baptista
Voor desen Jan Ewangelista,
Ende tonen een redene daer bi
Waer omme dathi meerre si.
Welc meerre is, late ic daer:
God weet allene, dats waer.
[Niem]ent (*) en sal hier omme striden.
[Twee] clerke teenen tiden
[Hier] omme langhe twisten:
Deen was mit Jan Baptisten,
Dathi verre die meerre ware,
Dander clerc seide dat contrare.
Doe desen twist, zonder waen,
Langhen tijt hadde ghestaen,
Ende datmen dach op legghen woude
(E. Fol. LXXXVII. r. a.) Datment termineren soude,
Quam elcs Sinte Jan dan
Dies nachts tote sinen man,
Ende verboot hem doe albloot
Dathi voort ane, cleine noch groot,
Van deser dinc en disputere;
Want elcs glorie ende sijn ere

Vs. 73. I. Selc; I. H. pr. Janne Baptisten. 74. H. Vore; I. H. Jan *ontbr.*; I. ewangelisten; H. ewanglisten. 75. I. toeghen een redenne waer by; H. ene. 76. I. Dat hij oic m. 77 *en* 78. H. *Dese beide verzen ontbr.* 77. I. meere es, dat laet. 79. H. Nieman. 80. I. clercken. 82. I. H. Jan *ontbr.* 83. H. Ende seide dat hi v. de m. 84. I. s. die c.; H. s. dcontrare. 85. H. dese. 86. I. Langhe. 87. H. dach *ontbr.*; I. legghe. 89. I. Quame elc Sint; H. elc. 90. I. H. Des; I. snachts. 92. H. vordane; I. cleen. 93. I. disputeerde. 94. H. sine.

(*) Het voorste gedeelte dezer drie verzen is door eene donkerbruine vlek in het tekst-handschrift onleesbaar.

Ware sulc in ewigher waerden,
Datsi niet meer en begaerden:
CXI. Si hadden al haer ghevoeghen,
Datsi hem ooc lieten ghenoeghen.
Aldus wart daer die twist
Tusschen die clerke ghecist.
Weet dat Maria ende Jan sijn
Twee columpnen voor Cristus aenschijn,
Dien God en ontseit twint;
Want hi dese twee dan mint
Boven dandre, dats zonder blijf.
So laet ons dan ziele ende lijf'
Desen tween bevelen al;
Want God elc andren beval,
Aenden cruce daer hi stoet.
Ende sijt des seker ende vroet,
Si sullen u tallen stonden
Hoeden van scanden ende van zonden,
Op dat ghi daghelike
Dit ghebet zecht innichlike
Dat » *O Intemerata* " beghint.
Hoort, ic sal u doen bekint
Een herde scoon bispel,
Dat eens daer ave ghevel.

Vs. 96. I. nemeer; H. nemmeer. 98. H. hen. 99. I. H. Aldus soe . 100. I. die twee clereken ghetsist. 102. I. columpne; H. columen; I. H. vor Gods a. 103. I. Want hem God ontseghet; H. oneght. 104. I. Hier bij hij. 105. I. dandere. — dats *ontbr.* 108. I. od *ontbr.* — anderen. 109. H. Ane den. 110. I. Ende *ontbr.* 112. Van sc. hoeden ende; H. e. van zonder. 114. H. Dat gh. segt; H. gt. 117. I. H. scone. 118. I. af.

Een bispel van O Interrata. — LXI.

Die viant, die nauwe can vinden
Hoe hi den mensche mach schinden,
Nam hem teenen tiden an
Die vorme van enen man,
Ofte hi waer een jonghelinc
Aen enen ridder dathi ghinc,
Ende seide hi conste dienen wale
Ende ooc spreken alrehande tale.
(E. Fol. LXXXVII. v. 1.) Hi, die hem wel veinsen conste,
Hadde thant des heren onste,
Ende diende dien here zeven jare.
Doe ghevielt also daer nare,
Dat een heilich bisscop quam nare
(I. Fol. CXI. v. 2.) Eten met dien ridder daer.
Doe die bisscop was gheseten
Ende die knape brochte dat eten,
So kende die bisscop thant
Dat dat was een viant,
Ende die viant ooc versinde
Datten die bisscop kinde,
Ende en dorste niet meere
Daer comen voor dien here.
Doe die bisscop dat vernam

Titel. I. (*Cap.* 59). Vs. 2. I. hij mach den m. sc. 3. I. tijde. 5. H. Oft; I. H. ware. 6. H. Ane. 7. I. s. hem hij. 8. I. ooc *ontbr.* 10. I. te hant — jonste. 11. I. H. den h.; I. jaer. 12. H. gheviel; I. also *ontbr.* — naer. 13. I. heilich *ontbr.* — q. openbaer; H. naer. 14. I. Metten r. eten d.; H. metten. 16. H. Entie; I. kn. hadde dat. 17. I. Bracht, k. — te hant. 19. H. Entie. 20. I. Dattene. 21. I. Doen en; H. Soe en; I. H. d. hi nemmere. 22. I. H. Comen daer; H. vore; I. H. den.

Dat die ghene niet voort en quam,
Sprac hi ten ridder, sinen vrient:
» Heeft u dese yet langhe ghedient? "
— » Ja hi," sprac hi, » zeven jare.
Ic en wart van hem noit gheware
Enighe onghetrouwichede."
Doe sprac die bisscop ende zede:
» God heeft u behoet harde wel:
Het is die viant ende niement el;
Maer en sijt niet te barenteert,
[G]hi wert van hem te livereert."
Die bisscop was een heilich man,
Ende dede den ghenen comen dan
Voor die tafle: al dede hijt node,
Hi quam voort als die blode.
Die bisscop sprac: » Ic mane di
Bi dinen scepper, dattu mi
Berechts waer bi dattu
Hier heefs ghewoont tote nu."
— » Om dat ic gherne, haddic ghemoghen,
Desen ridder hadde bedroghen
Ende ghemaect een keytijf
Beide an ziele ende an lijf."
Die bisscop antwoorde zaen:
» Waer omme en hebstuus niet ghedaen

Vs. 25. H. riddre. 26. I. d. knape yet. 28. I. H. In w. 29. H. Ene o. 30. I. Die b. sprac doen ende zeide; H. Die b. antwerde ende sede. 31. I. H. behoedt; I. harde *ontbr.* 32. H. nieman. 34. I. H. Ghi; H. werd v. h. wel te; I. h. gedelivereert. 37. I. H. Vore; I. tafele; H. dedijt. 38. H. alse. 40. I. sceppere; H. sceppre. 42. I. hebs ghedient t. 44. H. riddre. 45. H. enen caytijf. 47. H. antwerde. 48. I. hebstuut; H. heefstuus.

(K. Fol. LXXXVII. v. s.) Binnen dien tiden also lanc?"
(L. Fol. CXII. r. 1.) — »Het ghebrac an minen danc,"
Sprac die viant, »dat ghijt wet:
Hi sprac daghelijcs een ghebet,
Waer bi dat mi ontvacht
Over hem te hebbene macht,
Waer hi quam in elke stat."
Die bisscop seide: »Wat was dat?"
Die viant sprac hier na:
»Het was »*O Intemerata*,"
Daer men aen roept met besceide
Maria ende Janne beide."
Die bisscop sprac toten ghenen:
»Ic ghebiededi dattu henen
Vollic dijnre vaerden vaers
Ende niemene hier en daers."
Dus voer die quade sire vaerde,
So dat hi niemene daer en daerde.
Dies dancte Gode die goede man,
Ende hielt dat goede ghebet voort an.
Hier bi radic u met trouwen,
Dat ghi Marien, onser vrouwen,
Ende Sinte Janne altoos dient;
Want God is haerre beider vrient
Sonderlinghe, des sijt vroet.

Vs. 49. I. desen tijde; H. tide; I. also *ontbr.* 51. I. wedt. 53. H. ontfacht. 54. I. hebbenne. 56. I. b. sprac: w. es d. 57. I. daer na. 59. H. ane. 60. I. H. Marien; I. ende Sint J. 62. I. ghebiedu; H. ghebiedi. 63. H. diere verde. 64. I. Ende dattu niemant; H. niemanne. 65. H. quaet; I. siere. 66. I. So *ontbr.* — niement; H. niemanne. 67. I. H. Des. 68. H. vordan. 71. I. Ende Sint. 72. I. haerder; H. hoer. — beider *ontbr.* 73. I. Sond., zijt des vr.

Beveelt hem ziele, lijf ende goet:
Si sullent bewaren sekerlike.
Ghelooft sijn si ewelike
Met hem die here (*) is boven al
Ende sonder einde regneren sal!

Vs. 74. H. hen l. z. o. 77. I. H. die heere. — *Na vs.* 78 *is in* I. *eene kolom wit gelaten, en daarna volgt op de keerzijde de* Tafle *van het derde boek; die in* H. *onmiddelijk onder* vs. 78 *begint.*

(*) Het HS. heeft: *Met hem die hem here.*

EINDE VAN HET TWEEDE DEEL.

WERKEN

UITGEGEVEN DOOR DE

VEREENIGING

TER BEVORDERING DER

OUDE NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE.

TWEEDE JAARGANG.

DERDE AFLEVERING.

DER MINNEN LOEP.

TWEEDE BOEK.

Deze Aflevering wordt verzonden ½ Bl. *Verslagen en Berigten*, benevens den gekleurden *Omslag*.

WERKEN

UITGEGEVEN DOOR DE

VEREENIGING

TER BEVORDERING DER

OUDE NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE.

WERKEN

UITGEGEVEN DOOR DE

VEREENIGING

TER BEVORDERING DER

OUDE NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE.

TWEEDE JAARGANG.

DERDE AFLEVERING.

DER MINNEN LOEP.

TWEEDE BOEK.

LEIDEN,

D. DU MORTIER EN ZOON,

1845.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
73141
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.
1897.

Ieder Exemplaar is met de eigenhandige onde
teekening van één der Hoofd-Redacteuren voorzien.

HIER BEGHINT DAT ANDERDE BOECK ALS VANDER GOEDER REYNRE MINNEN.

L. Fol. LXVIII. r.

Reghel, oirde ende leringhe
Verchieren tijtlike dinghen,
Soe wael als die gheestelike,
Ende elck na sijn ghelike.
Want also een gheestelick man
Sculdich is te houden an
Reghel, disciplijn ende oirde,
Wil hi scuwen schandes boorde,
So sal een yghelick waerlic man,
Die lijff ende sinne ye ghewan
Ende oick elc doeghende schamel wijff
Hoir rechte reghel houden stijff
Ende die oerde van goeder minne.
Ja die sulck sijn van sinne,
Dat sy liefde moeten draghen
Off dair in setten hoir behaghen
Ende van naturen sijn ghestelt

Titel. Hier beghint dat anderde boeck ende tracteert van edele reyne minne. Vs. 2. alle t. d. 7. Regule discipline e. o. 8. scouwen. 11. *oick ontbr.* 12. Die r. r. 13. v. rechter m. 14. sijn so v. s.

Minne te draghen mit ghewelt.
Die menighe him dair toe gheeft,
Des hi int herte niet en heeft.
Die en gheefter niet omme goet [*l.* hoet] vaert.
Al dwaelt hi uuten rechten aert
So keert hi weder sinen moet:
L. Fol. LXVIII. v. Die beteringhe donct him wesen goet.
H. Fol. XX. r. a. Mer dat en donct den ghenen niet,
Die daer wee off is gheschiet.
Soudet daer altoes op staen
Alsmen mit wanckel hadde misdaen
Ende men alle den somer uut
Gheplucket hadde een vreemd cruut,
Datmen dan des winters soude
Weder comen also houde
Ende plucken die matelieven?
Trouwen, trouwen, sulke dieven
Stelen dair sy moghen gaen.
Maer ick en raets[e] niet te ontfaen.
Ghi vrouwen, eernstelick daer op ghist:
Heeft hi mit wille eens ghemist,
Hi speelt dat spil wel anderwerff.
Menichfolt noch nye en sterff.
Wye dat eenwerff heeft gheraest,
Sijn aensicht staet altoes verbaest.
In deser minne van soeter roke
Daer wy aff dichten dese sproke,
Daer moet wancke sijn verdriven [*l.* verdreven].

Vs. 20. Des si. 21. Die een en ghifter niet om hoet v. 27. altoes daer. 29. die somer. 30. vreemde. 36. raedse. 43. roeske. 44. D. ic of diehte. 45. wanckel.

In steder truwen moetmen leven.
Alle die sinnen ende ghedachten
Sullen oetmoedich ende sachte
Staen in reynre schamelheit.
50 Dit is die minne, die wael leit
Druc ende sorghe can verdriven.
L. Fol. XIX. r. Dese minne staet op een bliven:
Tscheyden dat is hier verwaten.
Dese en loopt niet after straten
55 Met enen lyedekijn om broot.
Tfondament is starck ende groot,
Daer sy so vestentlijck op staet,
Dat sy niet van steden en gaet.
Si leyt int herte besloten vast,
60 Daer sy so suetelick op rast
Ende soe vriendelic wert ghevoedet,
Dat sy en wagghelt noch en woedet.
Dat is die rechte edele minne,
Die bloeyet inder gueden sinne,
65 Die elck anderen truwelic dienen
Ende onverscheiden liefte lienen,
Die beyde in hoirs herten lant
Draghen den minnentliken bant,
L. Fol. . r. b. Even vuerich ende even vast.
70 Sinnich [*l.* Enich] is hoer beyder last.
Die lampen branden daer ghelijck.
Si sijn oick beyde even rijck,
Al wair sy van eens conincx croon
Ende hi dan waer eens coopmans soon.

Vs. 46. In steed ende trouwe moeten zij l. 47. sinne ende gedachte. 58. ander. 59. besloten int herte. 63. edel. 64. goeder. 65. ander. 0. Enich. 71. barnen.

Dese minne gheliket al:
Si maect van enen berghe een dal
Ende die dalen can si hoghen,
Dat machmen daghelix sien mit oghen.
L. Fol. LXIX. v. Wes den enen doncket goet
Dat prijst die ander in sinen moet:
Wes deen den anderen niet en gan
Daer en wil die ander oick niet an.
Si en hebben nymmermeer gheschil:
Wes doen [*l.* deen] begheert dander wil:
Elck is den anderen wael ghemick.
Aldus plaghen mijn bruut ende ick
Elck mit anderen eens te leven.
Vreuchden veel cond sy mi gheven:
Ic leefde vro in soeter hopen.
Daer na wort si soe moede van lopen,
Dat haer na nuwer spisen luste.
Doe viel ic neder op die ruste
Ende liet ander luden jaghen,
Die vorsche honden te bringhen plaghen.
Ic stack van lande minen schuut
Ende voer thuus; mijn tijt was uut.
Hoe wael si mijnre hoer ontsloech,
Nochtan gondic hoer dat si loech,
Ende reet te velde om nuwe lust,
Sint icker doch ontberen must.
Mijn tijt en was niet ewelic durich.
Ic was in tijde vro ende vuerich,
Doe die sonne lichte scheen;

Vs. 84. deen. 87. Mit malcanderen. 88. conde. 91. nuwe spise. 93. andere. 94. versche. 100. ic hoer. 103. in tijden.

Mar zeder dat die maen green
Ende Ave Mary was gheluut,
Doe wort dat vuer ghegoten uut
Int leste vanden avontstonde,
L. Fol. LXX r. Soe dattet nye sint en conde
Weder branden noch verlichten.
Nu wil wy voert van saken dichten,
Die onser materien roeren an
H. Fol. XX. v. a. Ende vertellen u een ghewan
Van tween edelen gueden minschen,
Die rechte minne nae allen winschen
Ghelijcke droeghen inder tijt
Ende worden beyde hoirs lives quijt.
Dat dede die craft der groter minne,
Daer sy truwelijck leefden inne.

L. Fol. LXX. v.

Voirmaels, inder ouder stont,
Upter zee van Ellespont,
Soe woende een coninc van Abiden.
Over die zee, ter ander zijden,
Woende die coninc van Sestoen.
L. Fol. LXXI. r. Die van Abijden had enen zoen,
Scoon, starck ende wael gheraect,
In doechden zedich ende volmaect:
Leander was hi geheten.
Die ander coninc, suldi weten,
Had een dochter suverlijck,

Vs. 104. mane. 105. Maria. 108. zeder niet en c. 109. ghelichten. 110. willen wi. 111. onse materie. 112. ghespan. 115. Ghelijck. 117. van g. m. *Voor vs.* 119, *als opschr.* Van Leander des coninc zone van Abijden. — I. 122. syde. 123. Thescoen. 134. hadde een soen. 127. L. so was h. g. 129. Hadde.

Doerluchtich, schoon ende doechdentlijck.
Dese twee waren so ghesint,
Dat elc anderen heeft ghemint
Mit ziele ende mitter ganser doecht.
Elck was van anderen zeer verhoecht.
Sij branden beyde van groter minne,
Die sy droeghen in haren sinne.
Die liefte en mocht niet beter sijn,
Alsoe sy deden wael aenschijn.
Die zee was diep ende niet te wijt
Ende Leander, des zeker sijt,
Was so machtich inden leden,
Dat hij die zee tot sulken steden
Mit sinen armen over zwam,
So dattet nyemant en vernam
Dat die liefte in beyden was.
Want twas een ghemeen repas,
Vandaen mit schepen over te varen:
Tvolck plach daer mit groten scharen
Te vergaderen op dat zant
Ende voeren over in Zesten lant.
L. Fol. LXXI. v. Leander en wort daer nye ghesien,
Dat hi over voer mittien
Off mit desen tenigher ure.
Die schone wijflike creature,
Die van veel doechden hadde prijs,
Hadde enen knecht, gheleert ende wijs.

Vs. 132. elc den anderen. 133. Mit ziele, mit live, mit gonsten doecht. 135. in gueder minnen. 136. inden sinnen. 137. Als zij. 139. nieste wijt. 140. Ende *ontbr.* 142. tot sommighen steden. 145. in hem beyden. 146. Want het was een ghemeen pas. 147. Van danen. 148. daer bi. 150. Chesten. 154. tot enigher.

H. Fol. IX. v. b. Als hoir die minne maecte banghe,
Ende die ridder merrede langhe
Dat hij niet en quam tot haer,
Sende si den bode aldair
Mit eenre bootscap die sy maecte,
(Dat konde wael die waelgheraecte)
Ende als hij den bode vernam,
Des nachts hi dan over zwam
Tot sijnre minnentliker vrouwe,
Die hi minde in ganser trouwe,
Sonder enigherhande fael.
Des zo ghetruwede sy hem wael
Ende dede hem alles des ghelijck,
Wes hi oick gheerde op eerden rijck.
Na dat sy vermocht in eren
Deed sy him guetlic sonder weren:
Want hoir meninghe ende die sijn
Die stonden in gheliken schijn
Ende alle hoer zaken waren goet
Ende onverscheyden inden moet.
Nu ghevielt eens, dat dat meer
Van stormen was verbolghen zeer
L. Fol. XXII. r. Ende wayde een onverdrachlic wijnt,
Soe dat hi niet en was gheaint
Over te waden in dier noot,
Want hi beyaghen mocht die doot.
Doch duyerde die storm so langhe,

Vs. 160. So sende sij dien b. a. 162. kende. 164. Des snachts. 166. Die h. m. i. goeder t. 168. zo *ontbr.* 169. al d. g. 170. op aertijck. 172. Dede si guetlijck. 174. Die *ontbr.* 175. Ende *ontbr.* 178. n storme. 179. overdrachlic. 181. O. t. w. inder vloet. 183. Doch o ghedurde.

Dat him sijn herte wert so banghe,
Dat hi szwemmens woude bestaen:
Want sijn herte docht him ontgaen,
So zeer beghonde him te verlanghen.
Sijn armen liet hi int water hanghen:
Al naect spranck hi in die baren bloot.
Die storm was zwaer, die stroem liep groot.
Haddet gheweest ghevuechlic weder,
Hi haddet ghezwommen ghins ende weder;
Mer nu en condijs niet ghelengen:
Die stroom en woudes niet ghehenghen.
Die waghen sloeghen hem inden mont
Ende hij verdranck in corter stont.
Hier binnen wert dat water linde
Ende tweder stillede vanden winde.
Die maecht mit hoerre zoeter hant
Screeff een brieff ende heeft ghesant
H. Fol. XXI. r. a. Horen trouwen bode over tmeer
Tot Leander den groten heer.
Den brieff, dien sij hem oversende,
Also Ovidius hoer legende
In epistolen heeft bescreven,
Die hout aldus ghelijck ende even.
L. Fol. LXXII. v. Die sin daer off is recht aldus.
» Den minnentliken Abydeus
Sende ic, Adonis van Zesten rijck,
Dusent grueten guetelijck.
Du alre liefste salich man,

Vs. 184. int herte wort. 185. hijt zwemmen. 186. vergaen. 189. in dat waeter diep. 190. Die stroom was hoghe ende zeere liep. 191. een g. w. 193. const hijs. 202. d. goeden heer. 203. Dien brieff die 205. In eenre e. 211. saligbe.

Hoe moechstu wesen nu daer an,
Dattu so langhe hebs ghebeyt
Te comen daer dijn herte leyt,
Daer du dijn ruste plaghes te zoecken?
Als du comes uut dinen hoecken,
Als alle dijn leden sijn moede ende mat
Ende du van twater bist worden nat,
Ghedenck hoe ic dan plach te comen.
Als ic dijns zwem[m]ens hebbe vernomen,
Dattu bis te comen ant lant,
So come ic lieflic alte hant
Bereyt mit drueghen blancken laken,
Dijn zuete leden druuch te maken:
Ic druck di vriendelic in minen armen,
Dijn schone lijff te verwarmen:
Goede cleyder, te maken [*l.* maten] heit,
Heb ic di alle weghe bereyt.
Soe gaen wy op die camer schoon,
Ghechiert als een coninex troen.
Twe lieve minnentlike monde
Versamenen him wel menighe stonde.
Al die ghenuechte, gunst ende vrede,
Die ye wijff enen goeden man dede,
Fol. LXIII. Doe ic mit zueter lusten di.

Vs. 212. Hoe moechstu daer' wesen an. 215. plaechs. 216. coemst. 217. Ende a. d. l. 218. van watere. 219. Ghedenct. 220. dijn zwemmen heb. 221. Datstu ghecomen bist an l. 223. bl. dr. 224. lede droghe. 226. lichaem. 227. te maten. 229. op een camer. 231 Twee vriendelijcke rodermonden. 232. Versamen — menich stonden. 233. Alle d. ghenoecht. 234. een goet man. 235. goeder lusten (*).

(*) *Lusten*, zoo staat duidelijk in het HS.; niet, gelijk BILDERDIJK las, *listen*.

So de[e]stu lieflic weder my.
Die ene borst verwarmt den ander.
Waer blivestu, mijn trute Leander,
Dattu nu dus langhe marres
Ende my dijn waerde lieff [l. lijff] ontverres,
Daer alle mijn troost ende toeverlaet
Ende alle mijn salicheit an staet?
Ach, wat mach die sake sijn,
Dattu verghetes die havene mijn,
Die du tot so menighen sommen
H. Fol. XXI. r. b. Manlic over hebs ghezwommen?
Off di dijn vader aldaer lettet
Om enighe saken, die hem ansettet?
Off toern, off siecte, off enich verdriet?
Off nuwe minne? des en ghelove ic niet.
Die stede ongheveynsde truwe
Ende vast ghelove, die ic buwe
In dy, ende du oick in my,
Die blive ghedurich sonder sij,
Sonder ymmermeer te breken.
Nu en weet ic meer wat spreken.
O Leander, liefste man,
Du mach wel wesen [bet] daer an
Dan ic allene salich wijff.
Ghi, mannen, hebt doch tijt verdrijff.

Vs. 236. deetstu lief w. m. 237. die een — die ander. 238. V. bistu alre liefste L. 240. lijff dus ontverres. 244. vergheets die haven. 245. so menigher stonden. 246. Willichlick o. h. g. 247. Of di dan d. v. 248. Of ist bi tweder dat is ontsettet. 249. Of siecte toren o. e. v. 250. mer des en g. i. n. 251. stadighe. 254. blijft. 256. niet meer te spreken. 258. Du moechste wel bet wesen d. a. 259. Dan ic arm onsalich wijff.

Ghi rijdet mitten honden jaghen,
L. Fol. XXIII. v. End mitten voghelen tallen daghen:
Nu sidi inder oefeningh der wapen,
Isset mit leyen ofte papen:
Ghi stichtet ymmer een ghelach,
Daer ghi mede verdrijft den dach:
Ende ick, scamel jonghe deerne,
Soude bij wilen lachen gheerne;
Mer sint my niet ghebueren en mach,
Dan stille te sitten alle den dach,
Soe en weet ic niet beters op eerden,
Dan minne te draghen, macht mi weerden,
Als ic hope dattet zal:
Want mijn ghetruwen settic al
In di, Leander, zonder wanch,
End oick en gheer gheen wissel ganch.
So en doestu oick, dat weetic wael.
Des nachts sit ic in onser zael
Mit onser moeder Romadis,
Die onser minnen heelster is.
Si helpt mi waken alden nacht,
Als ic dijnre coomste wacht:
Si troest my, als ic mismoedich bin.
Bij wilen coomt my inden sin,
Dat my donckt dat ic wat hore:
So lopic gherade totter dore
Ende meyne dattu bist ghecomen.

Vs. 262. mit voghelen. 263. Of in oefeninghe. 264. Ist mit leken ist mit p. 265. Of ghi hebt een g. 274. W. ic set m. g. a. 275. wanc. 276. Ende en gheer oeck nymmermeer wisselganc. 277. Ende so en d. 287. biste.

Als ic dan niet en hebbe vernomen,
So valt mijn hert in drucke zwaer,
Ende alle weghe heb ic vaer,
H. Fol. XXI. v. a. Dat di leyde mach gheschien;
Ende om dattu teyken moghes sien,
L. Fol. LXXIV. r. Soe doe ic altoes sonder letten
Opten toerne een kaerse setten,
Alsoe ic hebbe van ghewoent,
Op dattu blives onghehoont.
Als my die vake dan bestaet
Ende twater an die mure slaet,
Soe waen ic alle weghe dan
Dattu daer biste, mijn liefste man.
Wat ic lope en vinde niet.
O wy! wat is my gheschiet!
Ic wachte, ic wake, twort my zuyer;
Ic sitte dromende bijden vuyer:
My donct dan dattu by mi bist,
Dat alle gader niet en ist.
Als ic dan weder wakende werde,
So sitte ic noch bijden haerde
Ende droghe die schone sachte doecken.
O wy! ic mach dat water vloeken,
Dat so onstuyer heeft gheweest
Van groten storme ende tempeest.
Du, soete lieve waerde ridder,
Al soud my vallen noch so bitter

Vs. 288. heb. 292. Ende *ontbr.* moechste. 298. muer. 300. lieve. 301. Wat ic nu lope ic e. v. n. 302. mijns. 303. Ic wake ic wachte het w. m. z. 304. drovende. 305. dattu dan. 306. algader niet en is. 307. ic *ontbr.* 308. S. s. i. echter b. d. h. 309. scone witte doecken. 312. groter.

Ende so hert dat Ianghe beyden,
Soe en wil doch vanden lande niet scheyden
Eer die zee saftmoedich wort:
Want al valt my tbeyden hart,
Ic beyde liever noch een jaer,
Dan di misschiede van een haer.
Mijn lijden waer een lijdelic noot;
Mer dattu werven souds den doot,
Daer waer ic ymmer bij bederft.
Mij donct al rede mijn herte sterft
Van anxte dat ic des ghewaghe.
O menschen [*l.* mensche] liefst! verwacht die daghe,
Thent die waghen sijn ghezoetet.
Mijn herte di dusent stonde gruetet.
Ic bidde dijnre waerder manheit,
Sint du mij gheves cont ende leyt,
Dat goede antwoerde worde my
Ende dat Leander die bode sy."
Dit was die sin van horen brieve,
Die si sende horen lieve.
Daer mede toech die bode vandaen;
Mer nyemant en heeft den brief ontfaen.

Doe die bode over quam,
Van Leander hi niet en vernam.
Tot Abyden ghinc die maer,
Dat Leander verloren waer.

Vs. 316. van lande. 320. enen. 322. verwerven s. die doot. 323. erderft. 324. alrede dat ic sterff. 325. dat ghewaghe. 326. O lief lijft wacht d. d. 327. Thent dat weder is ghesettet. 328. hert — usentfout gr. 330. Sinstu mi ghevanghen heit. 332. Ende datstu seler d. b. z. 333. Dat w. den s.

Si meynden, dat ene Godinne
Aen hoer hem ghetoghen had bij minne
Om dat hi soe goedelijck was.
Elck man truerde int pallas.
Die vader dreef oic groten rouwe.
Hier en binnen is die joncfrouwe
L. Fol. LXXV. r. After uuten hove ghegaen
Wanderen op des meres baen (*),
Ende Roemadis hoir voetster mede.
Daer quamen sy op ene stede,
Daer hi doot was anghecomen.
Als dat die juffrou heeft vernomen,
Die yammer screy, die sij daer teelde,
Dat zuete lieflike beelde,
Ende dien rou dien sy daer dreeff,
Die wanic dat nye clerck en scre[e]ff.
Die leyde claghentlike woerde,
Die sy sprac eer therte schoerde,
Dat onverduldich hande wriven,
Dat waer veel te lanc te scriven.
Tgheclach was groot ende over groot.
Si sprac: »O wy! du hebs den doot
Om mijnre liefden wil beyaecht,
Dat allen Goden si gheclaecht:
Hoe sonde mijn herte nu ghedoghen,
Dat ic voert sonde leven moghen
Sonder di in deser tijt!

Vs. 341. datten een. 342. hem *ontbr.* 343. suverlijck. 345. oi *ontbr.* 353. Dat — dat. 354. wijflijcke. 355. rouwe die. 358. er haer herte. 360. veel te veel. 362. hebste. 364. alle. 366. leven sonde

(*) Vroeger heeft er gestaan *kant.*

O wy, o wy! mijn herte splijt!"
Sprac die roede suete mont.
Si custen meer dan dusent stont,
Den doden lichaem, daer hi lach.
Dicke riep sy: »o wy! o wach!
L. Fol. LXXV. v. Wat sal ic doen? off waer? off hoe?"
Der moeder sprac si truerlic toe,
Om dat sise quyt woude wesen,
(Want mit sterven woud sy ghenesen)
Ende beval hoer op te gaen
Ende den luden te doen verstaen,
Dat si quamen sonder falen
Om den lichaem in te halen.
Die moeder volchde hoir gheboden.
H. Fol. LXII. r. a. Te hant nam sy den doden
Ende droechen, als een rasende wijff,
Daer die stroom was diep ende stijff.
Daer spranc sy mit hem in dat meer
Ende loonde hem mit gheliker weer.
Also si hadde[n] ghelijc ghemint
Ende altoes waren ghelijc ghesint,
So woudsy ghelijc hem sterven
Ende nymmermeer nuwe minne werven.
Die rouwe, die daer wert ghedreven,
Die en is hier niet bescreven:
Want elk mach dencken wel,
Wat rouwe in dat lant ghevel.

Vs. 369. suete roedermont. 370. hondert. 374. rouwelic. 376. woude. 378. doen te. 380. dat l. 381. ghebode. 382. die dode. 386. Mit Leander den doden heer. 387. hadden. 389. wonde si. 392. niet al b. 394. W. r. dat daer int l. g.

O edel vrouwe ende goede man,
Hier salmen truwelic deyncken an.
Hier liet truwe truwe bliken.
Der truwen en woude sy niet bezwiken.
Die wile si leefden waren sy
L. Fol. LXXVI. r. Onverscheiden ende wandels vry:
Dus sijn sy inder lesten noot
Onghescheiden ghebleven doot.
Daer wrocht Venus den rechten aert.
Nochtan waer beter tlijff ghespaert,
Also als ic voer hebbe bescreven.
Men mach wel in lieften leven
Ende leven in rechtveerdighe minne
In live, in herte, in moede, in sinne,
Ende dat elc draghe groten laste
Mit sijns herten liefste gaste,
Sonder, off die ene storve,
Dat die ander slijfs verdorve.
Trouwen, dat en prisic niet.
Nochtan ist wel meer gheschiet.
Die avontuyer ghehenghet vele,
Dat den menighen ghelt die kele.
Den menighen schiet in minnen leet
Mit onsinnigher haesticheit,
Den menighen bij onverdulde.
Sulc en betaelt niet sijn schulde
Als hi soude na liefden lopen:
So valt die ander in wanhopen.

Vs. 395. edele. 396. salmen ymmer d. a. 399. wijlen. 403. wroch te. 405. als *ontbr.* voren h. ghescreven. 407. leven *ontbr.* rechtvaerdighen minnen. 407. draghe ghelijcke l. 416. menighe. 417. van minnen. 418. Bi o. h. 420. sine. 421. lieven.

Mistroest den menighen doet gaen
Als hi liever bleve staen.
Sulke saken brenghen voort
Fol. I. r. b. Dat deen danders herte moert,
Fol. VI. v. Ende sonderlinghe bose tonghen,
Die altoes nydelic hebben ghedronghen
Goeder minne, waer sise wisten.
Merct wat sochte si boser listen,
Van Bourgoigne die hartoghinne,
Opten ridder, die goede minne
Droech in herten wanckels vrij
Ter burchgravinnen van Virgi.
Die edele maghet ende joncfrou
Minde den ridder mit sulker trou,
Dat si voer alle der werlt vrie
Te wesen koes sine amye.
Ende hi diende haer suete ende sochte,
Mit alle der truwen dien hi mochte,
Heymelic in stilre list,
Datter nyemant off en wist.
Si leefden mit ghenoechlicheiden,
Mit groter lust ende vrede,
Tot dat ene leyde tonghe brack
Hoir liefte, blijschap ende ghemack.
O wee, valsche tonghen blat,
Dat altoes snepper is ende rat

's. 423. M. doet den menighen g. 426. Dat dat taanders h. m. 428. songhen. 429. Goede minnen. *Voor vs.* 420, *als opschr.* Van die rchgravinne van Virgij. — II. 433. int herte wandels. 435. Die l wael ghehoren vrouwe. 437. die werelt. 438. Koes te wesen zijn y. 440. der *ontbr.* die. 443. Ende leefden. 444. In groten rust le in vreden. 447. dat valsche. 448. D. a. snel is c. r.

Te spreken arch van goeden dinghen,
Ende gheen goet en connen singhen,
Al en saghen si nummer quaet!
Wopen over dat valsche zaet,
Dat so wijde wert ghesaeyt
Ende nummer en wert off ghemayet!
L. Fol. LXXVII. v. Doch bij wile so sterven sy,
Soe lacht die edele minne vry.
Dese moghende lantsvrouwe
Sprac den ridder an op trouwe
Heymelic om sijnre minne.
Die ridder dacht in sinen sinne,
Het waer emmer een cranck room,
Dat hi sijnre minne bloom,
Die so louter bloeyende stont,
Setten soude op een ander gront
Ende minnen sijns heren wijff,
Die him ghetruede guet ende lijff:
Soe dat hi hoer weder seyde
Die lieft den si hem voren leyde,
Ende en woud haer gheven gheen consent,
Want hi waerre bij gheschent
Alst sinen heer quaem te voren.
H. Fol. XXII. v. a. Oick soud sijs hebben toern,
Die liefste was in sinen moet,
Dien hi om alle der werlt guet
Niet en woude hebben vertoernt.
Die vrou ghelijc enen stier ghehoirnt

Vs. 449. goede. 450. Som gheen g. 451. nymmermeer. 454. d *ontbr.* 455. so *ontbr.* 458. edel. 463. minnen. 463. vloyende. 468 D. lieste die sij. 469. woude. 470. W. h. dochte hi waer g. 472 Oeck so soude hi h. t. 474. die — werelt.

Ghinc van hem verbolghen zeer.
Thoirnlic ghinc sy thoren heer,
Den hertoghe van Bourgoingne goet.
Ene grote claghe sy hem doet
Over den ridder erentrijck
Fol. XVIII. r. Ende beloechen valschelijck.
Sy seyde dat hi hoer aen lach
Van minne altoes nacht ende dach
Ende en lietse rusten nymmermeer.
Doe dat hoerde die goede heer,
Seyde hi: »Heeft hi dat ghesproken?
Dat wort an sinen live ghewroken."
Die hertoghe kende den ridder wael,
Dat hi was goet alte mael;
Hij deden heymelic bij hem comen,
Ende seyde: »Ridder, ic heb vernomen,
Dat ghi uwer vrouwen, minen wive,
Wout hebben gheschent an horen live,
Had sijt u willen consenteren.
Soudy so mijn wijff onteeren?
Des en ghetruwe ic u niet toe."
»Ghenadighe heer, ic seg u hoe,"
Sprac die ridder zeer beganghen,
»Hoe dat mit allen is verganghen,
Sal ic u vertellen waerlijc."
Hij verantwoerde hem so claerlijck
Ende ontschuldichde hem alsoe,
Dats die hertoghe wel was vro,

Va. 479. Toernich — tot haren. 479. hertoech. 580. So groete. 483. e. 484. minnen. 489. hertoech. 490. goet was. 491. Ende deden. 8. segghe. 503. ontsculde. 504. wel *ontbr.*

Ende bedancte den goeden man.
Doch ghinc hi hem scharpelic an
Ende woude weten sine minne,
Up dat die hertoghe in sinen sinne
L. Fol. LXXVIII. v. Hem des anders te bet verdroeghe.
Hi stont in zwaren onghevoeghe,
Dat hi sine minne moste melden,
Dat men pleecht te doen soe selden;
Doch om te doden tquade vermoeden
Woude hi sinen here den sin bevroeden,
Ende voerden mit hem op eenre vaert,
Daer hi der dinghen zeker waert
Ende sach sijn nichte, ende oick den hont
H. Fol. XXII. v. b. Die him der zaken maecte kont.
Die hertoghe loefde him sekerlijck
Wel te hebben [*l.* helen] ewelijck.
Haddet gheweten die cuyssche smael,
Si hadde verganghen, weet ic wail.
Nochtan wes die ridder deed,
Was bij bedwanghe ende naersticheed
Vanden hertoghe sinen heer.
Oick truerde des sijn herte zeer.
Dair na als die hertoghe quam
Dair hi sijn goede wijff vernam,
Rechte voirt hi hoer verweet,
Dat sy lueghen hadde gheseet.
Si seyde: »Heer, hoe weet ghi dat?"
Hij sprac: »Ic weet wel hoe ende wat,

Vs. 512. plech. 513. dat quade. 514. W. h. den here b. 519. gheloefde hem loeflijck. 520. Wel te helen zekerlijck. 524. bi dwanghe ende aernstichede.

Ende waer sijn liefte is gheleghen.
Tot u so en is hi niet gheneghen,
Noch en gheert niet uwe minne;
L. Fol. XXIX. r. Mer mijn nichte, die burchgravinne,
Heeft sijn hert ende is des machtich.
Mer ic zweer by Gode waerachtich,
Die vander maghet wort ghebairt,
Ist dat ghij dit openbaert,
Off mijnre nichten dit verwijt,
Ghij wert daer omme uwes lives quyt."
Nu moechdi hebben wel ghehoert
Hoe die zaken eynden voirt:
Want tgheviel in enen hove,
Dat die hertoghe van groten love
Mit rijcken kosten dede houden,
Daer sy bij een dansen zouden,
Soe verweet die hartoghinne
Der joncfrouwen van hoirre minne
Ende vergat hoirs heren woert.
Die joncfrouwe wart so seer ghestoert
Ende mismoedich vander dinck,
Dat sij in eenre camer ghinck,
Ende dreeff misbaer ende hantgheslach,
Daer ene ziecke joncfrouwe lach,
Die alle hoer claghe alleen hoerde.
Hoe sy daer in hoir sonden smoirde
Van groten minnentliken we
Dat hebdi lichte ghelesen mee.

Vs. 534. so *ontbr.* 535. uwer minne. 537. dat machtich. 538. Ende ic zweer u. 542. u lives. 543. wael hebben. 545. het gheviel. 547. coste. 550. Die joncfrouwe. 552. joncfrou. 553. vander. 555. Ende dreeff daer. 556. joncfrou. 557. allene. 560. licht.

Die ridder dair na bij hoir quam,
H. Fol. XXIII. r. a. Ende als hise doot vernam,
L. Fol. LXXIX. v. Soe dochte hi wane quam die zake,
Ende dede over hem selven die wrake.
Een zwairt hy doer sijn herte viel.
God hebbe hoire beyder ziel!
Doe sy beyde te samen leefden,
In liefden sy ghelike zweefden,
Ende soe sy leefden enichlijck,
Sijn sy ghestorven beyde ghelijck.
Dat was der vuerigher minnen dwanck,
Die beyde herten daer toe wranck,
Dat deen om sanders wille sterff
Ende elck' van anderen loon ghewerff.
Ach hoe edel was die lieft!
Hoe vast bezeghelt ende bebrieft
Was sy! nochtan wert hoir leven
Nye beseghelt noch bescreven,
Alsoe die menighe dat glosieren.
Die hertoghe was goedertieren;
Mer hy wert fel als een serpent
Doe hi hoirde dat fondament
Van deser yammerliker zake.
Zeer vertoernt ende tonghemake
Ghinck hi daer hi vant sijn wijff
Ende heeft haar ghenomen tlijff
Alsoe hi haer hadde ghezworen.
Nu hebben dese drie tlijff verloren.

Vs. 563. S. d. h. dat was d. z. 564. die *ontbr.* 566. hab. 571. Dat was een vuerich ane vanck. 572. D. b. die h. d. t. dwanck. 574. verwarff. 576. bezeghet. 578. en wort h. l. 581. worde. 582. verhoerde tfondament. 586. benomen.

Bij clappers tonghen wat doen wy dan?
Fol. II. r. a. Daer voer wacht u, wijff ende man,
Dat ghi niet en coemt in schaden
Bijder valscher tonghen bladen:
Want men vint gheen soe boes venijn
Als rechte clappers tonghen sijn.
Tonde [*l.* Tonghe] breect doch lijff ende been.
Dat pleechmen te segghen int ghemeen,
Die veel clapt dat hi veel liecht.
Veel te lieghen zeer bedriecht.
Wye niet en wil sijn bedroghen
Die wacht hem vander clapper loghen.
Hoirre is so veel in allen straten,
Men canse leyder niet ghehaten [*l.* ghelaten]:
Want quaet saet heeft alle weghe
Wael te wassen goede deghe,
Ende tgoede wort vanden quade
Veel verwonnen: dat is scade.
Tquade is so wijde versparret
Datter elck man an verwarret.

Van deser minne van goeder vrucht
Soude ic spreken; maer ic ducht,
Dat mij die ghene sullen begripen,
Die veel liever mit Metkijn pijpen
Ende gaerner houden after aen,
Dat sy mitter minnen vaen

s. 591. schade. 592. blade. 593. gheen quader venijn. 594. Dan. 5. Tonghe. 597. Wie veel clappet die veel liecht. 598. Ende l. 600. Die *ontbr.* voir der clappers l. 602. verhaten. 603. pleecht s weghe. 604. in goeden deghe. 607. ghesperret. 608. alle man in. 3. liever veel. 613. gaerne. 614. Dan of si.

Eerlic soude gaen te stride.
Doch wat ic daer om lijde,
L. Fol. LXXX. v. Ic prise der edelre minnen zaken
Ende wouder noch wel meer off smaken [*l.* maken],
Waer ic in konsten scharp geslepen.
Virgilius die wert begrepen,
Ende menich ander, in horen dichten,
Van vulen ongheleerden wichten,
Diet verbeteren niet en konden.
Men heeft doch dick ende wael ghevonden
Dat die rued der wijnt verbaft
Ende een gheck sijn wiser straft.
Soudment daer om laten bliven
Goede dinghen te bescriven,
Dat en docht my niet wesen nut.
Als ic oud bin ende verdut
Ende die oghen werden bont
Soe verde als my God tleven gont,
So en sallicx niet hantieren konnen.
Men sal mi ymmer billicx gonnen,
Dat ic arbeyde op minen kost
Die wile ic hebbe sin ende lost.
Wye dese woerden niet en ghenueghen,
Die mach hem tanderen saken vueghen
Ende laten dit liet onghesonghen.
Daer en is doch nyemant toe ghedwonghen
Te lesen dinghen die hi laect.
Ende zeker, wes ic hebbe ghemaect,

Vs. 615. souden. 616. omme. 618. noch veel meer of maken. 619. in *ontbr.* 621. andere. 624. doch wael die ghevonden. 625. D. een ruede een wint verbafte. 626. Ende dat een — strafte. 627. Soudmen. 631. Ende mi die. 635. minen. 638. Wien. 640. doch *ontbr.*

Dats opt verbeteren al ghedaen
Den gheenre dies him bet verstaen.
Ic houde my voer een menschelic romp,
Onverstandel, ruyde ende stomp,
Ende kenne een yghelic voer mijn wiser.
Mer die wetsteen maect een yser
Scarp: nochtan so en is hij
Selve niet scharp, dat doncket my.
Die wijngaert stam is ruyd ende groff:
Dies niet kende en gaefs gheen loff:
So durre is hi ende onghemaect.
Nochtan soe worter off ghemaect
Die soete natheit vanden wijn.
Al bin ic stomp, vanden [*l.* van] ruden schijn,
Daer om en suldi my niet versmaden
Off u mijn sinnen tbeste raden.

Die soe edel sijn van herten,
Dat sy hem der minnen smarten
Vertroesten willen inder tijt,
Ende verwachten dat jolijt
Ende die ghenoechte die minne gheeft,
Die sullen verstaen wattet in heeft.
Want rude menschen van grover aert,
Die sonmighe volghen des ploeghes staert,
Die ten water varen visschen,
Die tvleysch houden opten disschen,
Smede die dat yser bluffen,

Vs. 644. die. 647. ken. 650. Self. 652. niet en kende en gaef hem. 653. ongheraect. 654. ghesmaect. 656. van. 657. my *ontbr.* 661. hetroesten. 663. Ende *ontbr.* 666. die ploech staert. 667. te watere. 668. Ende tfleysch. 669. Smeden — blussen.

Spitter, delver mit horen muffen,
L. Fol. LXXXI. v. Monick, schipper, waghenaren,
Tymmerluyden, molenaren,
Plackers ende die vetten die huden,
Ende anders vele der anbochtsluden,
Van sulken en heb ic nye ghehoert
Datse die minne ye heeft ghemoert,
Als sy die edel luden doet.
Daer omme seg ic uut minen moet,
Dat minne, daer wy dus off lesen,
Moet een edel zake wesen,
Wantsy mit nyemant ghemeen en heeft,
Dan mitten ghenen die edelic leeft,
Off daermen guede daden off hoirt,
Off die is van goeder gheboort,
Off die van naturen edel sijn
Ende van duechdentliken schijn,
Reyn, cuysch, subtijl van sinnen,
Die eerbaer sijn ende tru van binnen,
Lustelic, guet, van sinen [*l.* finen] aerde,
Off bete[me]lijck sijn ten zwaerde
Ende der wapen gaerne behaghen,
Off die hoir liefde heymelic draghen
Ende huefsch sijn in horen manieren
Ende die hem zedelic regieren
Mit wijsheit ende mit zueter list.
Dit sijn sy, daer die minne op ghist,
Ende diese noot tot horen huse.

Vs. 670. Spitters delvers m. h. bussen. 671. scippers. 672. T. ende m. 674. der *ontbr.* 676. vermoert. 677. edele. 683. dade. 688. deuchdentlijcken. 689. fijnre. 690. Of die betamelijck. 693. heur 694. die *ontbr.*

L. Fol. XXXII. v. Mar die gheburen (*) van groven huse,
Die mitten gueden altoes schimpen,
Fol. III. 700 Ende spreken arch mitten onghelimpen
Van alre minnentliker doecht
Daer ons [*l.* en is] die minne niet off en [*l.* off] ver-
Want sy haten bloedelijck (huecht;
Alle die minnen doechdentlijck.
705 Des machmen exempel nemen wael
Aen heer Nytert van Ruwendael.
Reyne minne, die stedelic blueyet
Ende in edelen herten grueyet,
Die salmen houden onbevlecket,
710 Ende elck zal bliven onghehecket
Vanden anderen ende onbelistet.
Waer reyne minne int herte nistet
Daer off coemt alle reynicheit.
Waert anders, daer off quaem alle leyt.
715 Goede gunste ende suete woerde,
Vriendelic sien, ghelike accoerde
Houden die rechte minne staen.
Men salre niet veel naerre gaen.
Die eer sal ymmer sijn besorcht,
720 Datse onsuverheit niet en worcht.
Dese goede minne is wail bekant
Onder den gueden int Duutsche lant;

Vs. 698. M. d. gh. van groeven gruyse. 699. altijt. 700. mit. 702. Daer en is die minne niet of verhuecht. 705. nemen exempel. 706. Van heren. 708. gloeyt. 710. Ende *ontbr.* 712. liefte. 713. Daer uut. 714. quame leyt. 716. Vriendelijck te zijn ghelijc van accoirde. 718. veel merren gaen. 719. ere. 722. die guede.

(*) *Het HS. heeft hier* ende.

Mer Lombaert, Engelsche ende Wael
L. Fol. LXXXII. v. Verstaen hem selden sulker tael.
Hoir landen hebben een ander wet,
Dan ons die minne heeft gheset;
Doch moghen daer wel sommighe sijn,
Die van herten sijn so fijn,
Dat sy wail die dueghet mercken
Ende na gherechte liefde wercken.
Mer over berch en sijn sij niet.
Si soecker thoen al bijden stiet.
Luttel droecht off reynicheit,
Luttel tru off stedicheit
Ende luttel waerheit suldi vinden
Onder der Ytalianen kinden.
Want ic kenne wel hoer manieren.
Die vrouwen sijn daer guedertieren,
Sedich, simpel ende devoet;
Mer reynicheit is dair al doot.
God gheve hem heyl ende goede sinne,
Die gaerne draghet reyne minne.
Minne die rechtveerdich is
Heeft vier graden, sijts ghewis,
Daer ic u off wil doen verstaen
Datmen wael moet opwerts gaen (*)
[Vanden eersten totten anderen,
Ende voirt totten derden wanderen.
Des hebben wij oirloff al ghenomen.

Vs. 723. Lombaerde — Wale. 724. sulke tale. 725. lande. 726. D. die minne ons. 730. n. reyne l. 736. O. den Ytaelschen kinden. 741. goeden sin. 744. sijt. 745. of doe verstaen.

(*) *Hier ontbreekt aan ons teksthandschrift een blad.*

Mer totten vierden grade te comen,
L. Fol. LXXIII. r. Dats verboden in onser wet,
Die reyne minne heeft gheset.
Totten vierden, hoechsten grade
En climmet nyemant sonder scade.
Daer om verbied ic daer te wercken.
Mer wort die prince vander kercken
Daer om versocht, als reden gheeft,
Die dan zijn brieve daer of heeft
Ende mitten hantvesten mach bewijsen,
Die mach wel vrijlic opwaert rijsen
Ende treden over den derden graet.
Seker het waer anders quaet.
Na dien dat ic van graden ruer,
So wil ic segghen die figuer,
Waer op dat die graden staen.
Die eerste is int anevaen
Van gueder minnen zuet ghewellet,
Dats als een mensche so is ghestellet,
Dat hi den anderen gaerne siet.
Wairmen enich gheselscap pliet,
Indien dat zij is op ter stede,
So gaet hi daer gaerne mede.
Mit ghelate, mit lieflijc zyen,
Mit guetelijck spreken int ghemyen,
Of mit een drucken by der hant,
So wart zijs zeker ende becant,
L. Fol. LXXIII. v. Dat hem hoir minne wee beraet.
Van duechden zijs dan niet en laet,
Heeft zij niet anders inden zin,
Si en gunnet hem hoirre min

Ende loemt hem zijnre duechden daet.
Dan crijcht die minne hoir eerste graet.
Dese en heeft noch gheen ghewelt,
Dan opter straten of op dat velt,
Onder ander gheselscap ghemeen.
Mer niet en comen zij alleen.
Dan alsmen dus spacieren gaet,
Die een sit, die ander staet,
So treden zij ter zijden uut
Ende spreken quanshuys over luyt;
Mer als alle man lude spreect,
Dan seyt hi hoir wes hem ghebreect;
Mer die woirden en hoortmen niet.
Te rechte hi dan omme siet,
Of daer yemant is gheveynst,
So spreken zij dan van Bouwijns heynst:
Een vriendelic drucken bijder hant
Wart hem beyden daer becant.
Mit sulker vruechden sceyden zij,
Hoir ghelove so gheert hij.
Verbonden so worden zij dan te samen.
Onderlinghe zij dan ramen,
Hoe zij bi wijlen mitten oghen
L. Fol. LXXXIV. r. Lieflijc sien ende mercken moghen.
So gaet hi openbaerlijck wanderen
Sedelic mit enen anderen
Voirden huyse daer zij woent.
Siet hi dan die hoghe ghecroent,
So wast zijn hart in groter vroechden,
Ende zij oec in ghelijcken doechden
Scencke [l. Scenckt] hem dan een lieflijc wenck

Dat hi des nachts daer om moet dencken.
Hier op zo zijn zij wael ghemoet
Ende hopen twart noch alle goet.
Sijn zij in kercken of in cluusen,
Die cat siet altoos na den musen.
Dus draghen zij die lieve min
In horen eersten aenbeghin.
Oeck ghevalt bi wijlen wael,
Dat zij van rechter minnen quael
Bi horen segghen ende bi vraghen,
Die malcander nye en saghen,
Daer den menighen of is gheschiet
Jammer, leyt ende groet verdriet,
Alsmen wael vernemen mach
By enen exempel, dat ghescach
Enen vorste ende een vorstinne,
Die leefden in alsulker minnen.

L. Fol. XXXV. r.

Het was in tijden hier te voren
Een edel vorst ende hoech gheboren.
Hollant had hi mit recht beseten,
Grave Florijs was hi gheheten
Ende was in zijnre tijt vermaert
Voer enen den besten in hogher aert,
Die was inden kerstenre ewe.
Aern, paeu, lam end lewe,
Dien vier was hi wael ghelijck.
Een edel vrou, van doechden rijck,
Die van Cleermont was gravinne,

Voer vs. 829, *als opschr.* Van Grave Florijs van Hollant ende vander Gravinne van Cleermont. — III.

Van vormen schoon, van sueten zinne,
Hadde so ghesint den vromen man
Om rechte doecht die daer lach an,
Dat zij last int herte ghecreech,
Dat zij duechdentlijcke versweech.
Mer zij bracht daer toe haren heer,
Dat hi doer zijns hoves eer
Enen rijcken tornoy dede roepen.
Die mare dede hi wyde loepen
Mit erauden ende ander boden,
Die die vreemde heren noden,
Also als dat is ghewoenlijck.
L. Fol. LXXXV. v. Dit dede die vrouwe erentrijck:
Want si kende den edelen grave,
Van duechden so rijck ende van have,
Als hi den hoff hadde vernomen,
Dat hi daer entelic soude comen:
Want hi des plach in menighen rijck.
Oeck screef zij hem doechdentlijck
Den laste die hoir int harte wranck,
Dat hem oec meest te ryden dwanck.
Hi trat in reynre minnen oirden
Ende screef antwoerde mit sueten woerden,
Dat hijt gairne ende vruntlijc dede,
Wes hoir ghenuechte was ende vrede.
Die tijt quam, datmen reet te hove.
Veel goeder mannen van groter love
Bracht hi mit hem op dat velt.
Hi sloech daer neder zijn ghetelt
Mit groten coste bijder stat.
Des anderen daghes die grave op sat

Ende reet vorstelijck ter baen,
Daer hijt so wael heeft ghedaen,
Dat die vrouwen ghemeenlijck
Gaven loff den vorste rijck
Ende spraken vele van zijnre doecht.
Des wort die vrouwe zeer verhoecht,
Dat zij den ghenen hoirde prijsen,
Die hoir in vroechden dede rijsen.
Die grave van Cleermont lach aldaer
Bij der vrouwe: want hi was zwaer
Van live ende oec van daghen mede, Fol. LXXVI. r.
Ende socht ghemac ende vrede;
Mer wreet en airnst was hi altoos.
Die vrouwe sprac wat rokeloes
Een minlic woerdekijn sonder hoede
Vanden grave van frisschen moede,
Die so ridderlijck tornierde,
Des doch hoir harte te mael faelgierde
Doe si hoir selven wael bedacht.
Op sulke dinghen die nyder wacht,
Waer datmen eerbaerheit sal scaffen,
Altijt hoe hise mach ghestraffen.
Die heer selve dat woirt versan,
Dat uutten edelen herte ran,
Ende heeftet int quade ghekeert,
Also die felle altoes begheert
Vanden gueden te maken quaet,
Daer guede vroechde zeer bi vergaet.
Hi sprac der vrouwen airnstelic toe
Ende seyde: » Vrouwe, ic sye wel, hoe
Ende op wyen ghij sijt ghesint;

Mer die ghene die gij mint
Sal huyden varen zijn leste vaert."
Die felle vorst ghincg nederwaert
Ende dede oeck zijn wapen an
Ende vergaderde alle zijn man,
L. Fol. LXXXVI. v. Also hi selve daer here was,
Ende verlaechde wael te pas
Der Hollantscen vorst mit groten last
Ende sloechen doet, den edelen gast,
Die hi billijcken soude eren.
Die [*l.* Des] toornde zeer den vreemden heren,
Want het gheschiede mit snelre achte,
So datter hem nyemant voir en wachte,
Doch wort hij ridderlijck ghewroken.
Hier of is ghenoech ghesproken.
Die salighe hoech gheboren vrouwe
Dreef in hoer moet so starcken rouwe,
Dat mense na den selven dach
Nye lachen noch verblyden en sach;
Mer starf daer na in corter stont,
Want si int herte was ghewont,
Daer hoer of quam des dodes quael.
Nochtan moechdi gheloven wael,
Dat sy nie tot horen daghen
Malcander en spraken noch en saghen],
II. Fol. XXIV. r. a. (*) Dan hise scouwen mocht daer boven
Die wile dat helmen stoven;
Mer sy hem nye tot ghenen stonden,

Vs. 929. Men sy en sach hem.

(*) *Hier begint ons teksthandschrift weder.*

Hij en hadde die helm int hoeft ghebonden.
Nochtan so bleven sy dus int striek.
Nu merct hoe ende in wat stick
Ende in wat grade dat si sijn
L. Fol. XXXVII. r. Ghecomen in des dodes pijn.
Die rijcke vorst van hoghen naem,
Die nie en dede der minnen schaem
Ende nye dan duecht en heeft gheyaecht,
Wort ten dode dus verla[e]cht
Ende is ghestorven doer die minne,
Eer hi ghecomen is daer inne.
My dunct dat hy nauwelic heeft
Der minnen eerste graet beleeft,
Want hem die wech wert ondergaen,
Doe hi te clymmen hadde bestaen.
Mar daer die een den anderen scouwet
Ende mit verbande wort ghebouwet
Der minnen ene vaste zale
Mit mont, mit hant, mit zuete tale,
Daer wort die liefde mede gheent
Op een lustelic fondament.
Waer also die liefte staet,
Daer es sij inden eersten graet,
Daer duert sy oick bij wilen langhe,
Eer sy clymt ten hogheren ganghe
Ende sterft dicke in sulken staet
Eer sy ten anderen grade gaet;
Daer ich u nu wil aff beduden

Vs. 934. schijn. 936. der minnen en dede. 938. verlaecht. 940. was. 941. duncket — en heeft. 945. die andere. 947. even vaste saecken. 948. M. monde m. hande m. s. raecken. 954. clymmet. 957. D. ic u off wil.

Exempel van tween jonghen luden,
Die storven inden eersten grade,
Dat waerlic yammer was ende schade.

L. Fol. ciii. r.

In ouden geesten van Babylone
Heb ic ghelesen hystorien schone.
Sonderlinghe so deynck ic nu
Om ene: die wil ic segghen u.
Twee hoghe vorsten vanden rijck,
Die van coemsten waren ghelijck,
Woenden beyde in een straet,
Huus an huus, mit een plate.
Die een had enen jonghen zoen,
Die guet was, eerbaer ende schoen
Ende was gheheten Pyramus.
H. Fol. xxiv. r. b. Die ander, die int naeste huus
Woende, had een dochter goet,
Zedich, schoen ende wael ghemoet,
Lustelijck en[de] zeer bequaem:
Tisbes was hoir rechte naem.
Dese twee malcanderen dienden,
Dat nyemant en wiste van horen vrienden.
Hoe sy elck anderen woenden bij,
Soe en waren sy nochtan nye so vry,
Dat sy malcanderen int ghemeen
Dorsten spreken groot off cleen.
Want als deen den anderen sach,
So slocch vrou Venus haren slach,

Vs. 959. twee. *Voor vs.* 961, *als opschr.* Van Pryamus ende Thisbes. — IIII. 961. Inden. 962. historie. 964. een. 967. eenre. 968. eenre. 969. hadde. 972. die ander. 973. hadde. 975. ende. 977. malcander. 979. andere.

Dat deen off dander al verkeerde
Ende sijn verwen al muteerde,
L. Fol. cIII. v. So dat sij daer om mosten laten
Yet te spreken opter straten.
Een cleyn veynsterkijn, wijt ende ront,
Dat twisschen beyden muren stont,
Mit yseren tralyen vast ghewracht,
Daer plaghen sy, alst was bij nacht,
In heymeliker vergaderinghen
Te vercallen haren dinghen.
Dat was alle die vroechde en[de] heyl,
Die deen vanden anderen creech te deyl.
Mit woerden ende mit lieflic sien
Plach him beyden goet te gheschien.
Dat veynster was so cleyn ende dick,
Dattet hem was onghemick:
Den mont en mochten si niet lenen.
Des morghens scheyden sy van enen.
Hoe lanc, hoe cout die nachten waren,
Daer te staen was al hoir gharen.
Sy en quamen nye ten anderen grade,
Dat was yammer ende schade.
Op een tijt sy noch versaemden
Voer dat veynster, daer sy raemden
Ende overdroghen mit malcanderen,
Dat sy te samen wouden wanderen
Des morghens vro buten der stede,
Om te meren horen vrede,

Vs. 985. D. d. o. d. hoir mutierde. 986. E. s. v. a. verkeerde. 989. E. c. v. was ront. *Beter.* 991. wast. 993. heymentlijcke. 994. hoirre. 995. ende. 996. den *ontbr.* ye creech t. d. 997. aensien. 999. so *ontbr.* 1002 henen. 1003. nachte. 1007. versamenden.

Tot ene fonteyne, die daer stont
In enen bossche van bloemen bont,
L. Fol. CIV. r. 1015 Also alst was in sMeyes tijt.
H. Fol. XXIV. v. a. Des morghens vro, des zeker sijt,
Also als hair verlanghede zeer,
Was Thysbes vroe indie weer
Ende meynde Piramus wair voir.
1020 Liselicken sloetstu [*l.* sloetsi] die doer
Ende lyep tot dier fonteynen
Haestelic: sy was alleynen.
Enen mantel sy om hoir sloech,
Sij en wist niet dat was so vroech.
1025 Als sy bijder fonteynen quam,
Uuten woude dat sy vernam
Ene lewinne, comende daer
Ende nam der fonteynen waer.
Te hant sach sy haer coomste wel
1030 Ende liep van danen harde snel,
Want sy ontsach des beestes moet,
Om dat haer tanden waren bebloet,
Dat was anxtelic an te sien.
Eer hoir die beeste conde ghesien,
1035 Was si ghelopen alte hant
In een hol dat sij daer vant,
Een spelonca van ene steen.
Daer ghinc sy sitten in alleen,
En van anxte, die si leet,
1040 So ontviel haer haer overste cleet,

Vs. 1013. fonteynen. 1014. In enen busch. 1015. A. a. w. eer meyes t. 1019. was. 1020 Lijssentlijck sloet si. 1021. totter fonteyne 1023. H. al moeder eyne. 1024. dattet. 1025. Also si. 1026. dat *ontsi* 1027. comen aldair. 1031. beesten. 1037. Enen spelonchen van enen st.

Also haestelic liep sij int gat;
Sij en sorchde niet voer dat.
L. Fol. CIV. v. Als die lewinne hadde ghedroncken,
Ghencsi vast al omme roncken
Ende nam den wech te woude waert.
Thant so is hoir verbairt
Die heucke, die opten weghe lach:
Ende also vro als sy die sach,
Ghinc sise schoren ende rijten
Ende mitten bloedighen tanden bijten.
Si wreeffse duen teghen der aerden.
Daer mede ghinc sy hoirre vairden.
Tisbes was in groten vaer,
Off die lewinne quaem tot hair,
Dat sij dan ymmer ware doot.
Dus en roerde sy cleyn noch groot
Ende hilt hoir stilre dan een muys.
Nu comt die goede Pyramus
Ende droech een zwaert van goeden oirde,
Als goede mannen toe behoerde.
Hij verhoechde hem dusen stont
H. Fol. XXIV. v. b. Upten minnentliken vont,
Die hi hoepte te vinden dair
Sitten bijder fonteynen claer,
Off dat sy ymmer comen soude,
Dair an hi twivelen niet en woude.
Als hy den clede quam ghehende,
Dat hi harde wael bekende,
Ende sach dat bloedich ende gheschoert,

Vs. 1042. Dat zij. 1046. Te hant. 1047. Den mantel. 1048. Soe houde als si die ghesach.

Ende alle die sticken sicht ende spoert,
L. Fol. CV. r. Hij wart bleec ende onghemoet.
Van drucke wort hi halff verwoet
Ende meynde datter hadde gheweest
Een leeu, wolff off ander beest,
Die Thisbes aldair hadde verslonden.
Groot jammer dreeff hi daer ten stonden,
Hi nam die stucken vanden clede
Ende vergaderdse op ene stede
Ende kustse off sijt selff hadde ghesijn
Ende sprac: »och soete vriendinne mijn,
Lieve alre liefste waerde maghet!
Wat helpet nu seer gheclaghet?
Dit yammer heb ic di gheworven,
Dattu om minent wil sijste ghestorven.
Doer mijn vervolch, doer mine bede
Bistu ghecomen hier ter stede,
Daer du hebs den doot ghesmaect.
Nu bin ic van vrienden naect
Ende bin inder werlt alleen.
Wy leefden samentlic ghemeen,
Hoe soudet nu voeghen my
Allene te leven sonder dy?
Neen, dair en mach niet off comen."
Mittien heeft hi sijn zweert ghenomen
Ende heeft hem doer sijn lijff ghesteken.
Daer most dat edele herte breken,
Daer hem toe dwanck die reyne minne,

Vs. 1070. So word alle zijn lijf ghestuert. 1073. dattet. 1074. of wolf. 1075. hadde aldair. 1078. een. 1079. Hi custese — selff *ontbr.* 1080. och *ontbr.* 1082. hier veel gheclaghet. 1084. om mine wil hist gh. 1089. werelt. 1096. edel. 1097. Dair dwanck hem toe.

Die hi droech tot sine vriendinne.
L. Fol. CV. v. Onlanghe als dit is gheschiet,
Thisbes al omme hoirt ende siet
Ende meynt dat dier is wech ghegaen.
Sij ghinc een stucxkijn voerwaert aen:
Daer sach sy Pyramus legghen doot.
Daer hieff [si] ghescrey ende jammer groot.
Si wranck die suver witte hande,
Hoir gheclach was menigherhande,
Si custe den doden an sinen mont
H. Fol. XXV. r. a. Droeflic meer dan dusent stont.
»O wee, o wee," sprac sy, die tsairt,
»Wat is meer [*l.* mi], arme deerne, verbaert!
Ic hadde ghehoept up svroechdens stuck:
Nu vindic alle leyt ende druck.
Die liefste, die ye my ghewairt,
Die is ghestorven op deser vaert
Bij mijnre schult. Wat mach ic bet,
Dan mede te sterven onghelet,
Op dat [ic] ewelick bij hem blive."
Sij toech dat zwaert uut sinen live,
Daer sy hoer lichaem mede doerstack,
So dat haer dat edele herte brack
Ende viel mit horen live opt sijn.
Dus gaf sy hoer selven medecijn
Teghen der bitter rouwen slach,
Die hair so zwaer int herte lach.
Och hoe edel ende volmaect

Vs. 1098. sinen. 1101. dattet. 1110. mi. 1111. vroechden. 1113. vinde ic. 1113. my ye. 1114. Die *ontbr.* 1117. ic. 1120. haer *ontbr.* edel. 1123. bitteren.

Schamelick nader vrouwen behaghen
Ende bidden altoes huefschelic voirt,
H. Fol. XXV. r. b. Dier bede sal emmer sijn ghehoirt:
L. Fol. CVI. v. Die vrouwen sullen dat aansien
Ende laten hem wat guets gheschien.
Die inden eersten graet vol langhe
Heeft ghestaen bij lieften bedwanghe
Ende naden anderen oetmoedelijc wach[t],
Die soude emmer bi[l]lijcx sijn gheacht
Ende ten anderen werden ghevuyrt:
Wat wye wail lijdet ende wail bezuyrt,
Dien sal dat zuete mit rechte vromen
Wanneer sijn tijt is omme ghecomen.

Die ander graet steet inden gairde.
Daer gheet sy spelen, die zuete wairde;
So comt hair vrynt ende tredet dair in
Ende gruetse mit enen zueten sin
Ende sy hem weder vrundelijc.
Die woerden vallen dair suverlijck.
Malcanderen nemen sy bijder hant,
Dusent vroechden werden dair bekant,
Elck ghift te kennen sijn ghedwanck,
Die woerdekijns gheven zuet gheclanck,
Elck spreect wes dander gheerne hoirt
Ende brinct dat also lieflic voirt
Als hi dat best gheramen can.

Vs. 1156. worden gh. 1160. dwanghe. 1161. wacht. 1162. Die sal billix. 1163. Ende worden ten anderen grade ghevoert. 1164. veel lijt. 1166. Als sijn. 1167. gairne. 1172. die vallen. 1173. Malcander. 1174. D. v. zijn daer in tlant. 1175. ghevet. 1178. brenghet. 1179. best *ontbr.*

So plucken sy dair die bloemkijns dan
Ende gheven malcander des teen gave,
Dat sy ontfanghen voir rijcke have.
Dat vriendelic drucken bijder hant
Mae[c]t van beyden enen bant.
L. Fol. CVII. Mit praten ende mit lieflic cozen
Breken sy die rode rosen.
Dit nemen sy voer grote lust
Ende yghelic hert dair wel op rust.
Aldus so driuen sy haer ghenoecht,
Ter tijt toe, dattet God soe vuecht,
Dattet tijt is daen te scheyden.
So spreken sij onder hem beyden
Ende ramen ander daghe ende stonde.
So varen sy ten roden monde
Ende maken een vriendelijc ghescheyt,
Dat him beyden doch is leyt;
Mar wanttet ymmer wesen moet,
So saften sy den truerighen moet
Ende verhoghen hem opt weder comen.
Mit dier hope soe wart ghenomen
Oerloff ende scheyden dan
Ende yghelic gaet in sijn gheban.
H. Fol. XXV. v. a. Daer op rusten sy alte wael,
Ende elken donct, dat hi een grael
Van grote salde ghewonnen heeft,
So dat hi lieflic ende vrolic leeft.

Vs. 1180. dair *ontbr.* 1181. E. g. m. ene gave. 1182. Die nemen zij v. r. h. 1183. Dat *ontbr.* 1184. Maect. 1187. Die n. s. 1188. Een y. berte. 1191. danen. 1193. andere. 1194. ter roeder. 1196. Dat d. i. h. b. l. 1197. M. alst y. 1198. toornighen. 1199. vervroechden. 1202. E. een y. g. in zijn van. 1204. elc. 1206. vro ende lieflijck.

Him donct him en mach niet deren,
Ende al dat him mach bezweren,
Dat verghet hi doer dat pant,
Dat hi inden gairde vant.
So spreect hi allen vrouwen loff,
Doer die wonne, die inden hoff
L. Fol. CVII. v. Hadde gheweest, doe hi daer was
Ende die rijcheit vant int gras.
Dus heeft sijn hert een zuet verdrach.
Als sy dan op enighen dach
Comen elc anderen te ghemoete
So condelic wert dair ene gruete
Also hem elc voer anderen midet:
Want die natuer des niet [en] ghelidet
Sij en moeten wandelen hoir ghelaet
Ander verwe off anden ghelaet.
Daer om een roeckeloes ghemoet
In sulken dinghen dicwijl doet,
Datter sommighen wert bekant,
Datter minne steit int lant.
Want Ovidius heeft bescreven:
» Die ghene die in minne leven
En connen houden [gheen] ghelaet; "
Mer nochtan, dat wel verstaet,
So is die een zedigher veel
Dan dander is in sulken speel.
Die luden en sijn niet even wijs.

Vs. 1207. H. d. gheen dinc en mach hem deren. 1208. alle. 1211. alle. 1214. E. d. r. vaert i. g. 1217. Elc andere comen. 1218. condelijc. 1220. niet en lydet. 1223. A. verwen o. an der daet. 1223. omme. 1225. Dattet. 1229. gheen. 1230. M. ymmer n. dat verstaet. 1231. Sedigher is die ene veel. 1232. Dan die ander in s. sp. 1233. luyde.

Daerom gheve ic der wijsheit prijs,
Die wael bedecket menighen daet,
Des hem die gheck niet en verstaet.
Van desen is ghenoech gheseit.
Waer dus die liefte wart gheleit,
Daer is minne inden anderen graet,
Daer sy dicke bliven staet
L. Fol. cviii. r. Menighen tijt ende langhe daghen,
Eer sy coomt tot hogheren slaghen,
So dat die goede menschen duck
Sterven in dit selve stuck,
Eer sy den anderen graet vernemen.
Dier is veel tusschen [Bonnen] ende Bremen,
Die nymmermeer ander graet en werven
Ende willen gaerne dair in sterven.
Want tgheluck is so onghelijck.
H. Fol. xxvi. v. b. Het is die menighe op eertrijck
So duldich so wesmen hem an leyt,
Het dunckt him guet, al waert een leyt.
Des anders [*l.* andere] hebben dusen stuck,
Een wair him groot gheluck.
Elken is die vroechde so groot
Als sy him dunckt na sijn ghenoet.
So grote vroechde heeft Peterkijn
Mit Metkijn off mit Nezekijn,
Als een hertoghe mit sijnre vrouwen,
Die hem doet ghenoechte bouwen.

In desen graet, daer wy off spreken,

Vs. 1234. die. 1236. gheeke. 1240. in bliven staet. 1241. Menighe. 1242 comen. 1245. den derden. 1246. Deser is v. t. Bonnen e. B. 1247. hogher g 1253. andere. 1256. Als hij denet n. s. g. 1258. Nyesekijn. 1260. dunc

So bleven die twee ghelieven steken
Ende storven beyde ghelijck,
Dat was die burchgravinne rijck
Van Virgi, die schone joncfrouwe,
Ende die ridder vol van [t]rouwe
Dair ic voer off hebbe gheseit.
L. Fol. CVIII. v. Nu soe bin ic voert bereyt
Te spreken vanden derden graet,
Up wat ghevaerde dat hi staet
Ende wat vroechden hi can gheven
Den ghenen dic dair inne leven.

Eerst beghintmen opter straet,
Daer na men inden gaerde gaet,
Ten derden gaetmen daer boven,
Soemen in cameren plach te hoven
Mit truwen vrienden heymelick,
Behouden alder eeren strick.
Alsy in sulker vrienscap staen,
Dat deen wort minnentlic ontfaen
Van sinen lieven wederpaer
Ende wort in liefliker waer
Mit volre gunste wel ontfanghen,
Mit sueten armen ombevanghen,
Soe gaetet anden derden grade.
Des en heeft nyemant schade,
Dan die valsche nydighe man,
Die nyemant der ghenuechten en gan.
Want daer en wort nyemant, dés ghelovet,

Vs. 1266. trouwe. 1271. vreuchde. 1272. Die ghene. 1275. Ten derden mael. 1278. strijck. 1283. gunst. 1286. Des poe en. 1289. gelooft.

Van ere noch van goede berovet.
Up een koetskijn vallen sy
Ende sijn alre sorghen vrij:
Het dunct hem sijn een paradijs.
Mer is enich van hem beyden wijs,
So meen ic datter sorghe is bij,
Op [dat]ter sorghes nootlijck sy.
H. Fol. XXVI. r. a. L. Fol. CIX. r. Doch wes mit sorghen is ghestolen,
Dat is zuet ende blijff verholen.
Daer legghen sy in groter lust:
Menichwerff wart dair ghecust,
Die lipkijns werden gheconreydet,
Vroechden meret, trueren beydet,
Menich guetlic, lieflic woert
Wort van beyden daer ghehoert,
Vriendelick drucken sy die armen,
In gueder vroechden sy hem warmen,
Lachende blencken dair die oghen,
Elck anderen troest van allen doghen:
Al waer hi sieck ende onghesont
Elck ghenase in sulker stont.
Die witte kele ende wancskijn root
Machmen handelen dair al bloot.
Die borstkijns machmen wel an stoten,
Sijn sy niet te vast besloten,
Ende byeden hem gueden dach.

Vs. 1290. eren — goeden berooft. 1294. hem *ontbr.* 1295. meyne. 1296. Op datter sorghe. 1297. sorghe wort. 1298. blijft. 1300. wort dair. 1301. worden gheconreyt. 1302. Vrenchde meerret, mer trueren leyt. 1303. lieflijc guetelijc. 1305. Vriendelijcken. 1306. verwarmen. 1308. andere. 1309. waeren zij. 1311. kelen — wanghen. 1312. h. wael a. b. 1313. anstoten. 1314. ghesloeten.

Daer off en sal men gheen gheclach
Maken ander vrouwen zijden;
Elck sal anderen vollentlike blijden
Ende doen mit gonsten uptien til
Alle dat sijn vruntkijn wil,
Sonder te sterven als sy plaghen.
Wes ic seg dat salmen waghen
Altoes behouden lijff ende eer.
L. Fol. IX. v. Tgoet is gaende ende wandelbe[c]r.
Al is machtich die penninc,
Minne verwint doch alle dinck.
Woude daer yemant teghen segghen,
Dien woud ic mit reden neder legghen.
Dit is van minne die derde graet.
Die vierde is op een ander maet.
Mar eer daer off woerden luden,
So willic u noch eerst beduden
Een corte historie van hem twien,
Die oick, na dat ic hebbe ghesien,
Liefden [*l.* Leefden] inder minnen staet
Ende storven inden derden graet.
Hadden die Goden hem ghegont,
Dat ghecomen hadde die stont,
Die hoirre twe by wilen gheren,
Sy hadden sonder wanch mit eren
Inden vierden graet ghecomen.
Mar valsche tonghen hebbent benomen,
1. Fol. LVI. r. b. Die sien altoes om haer beyach,

Vs. 1318. Elc sel hem vollentlijck verblyden. 1320. Al. d. z. lieve rr. w. 1332. segghe. 1327. teghens. 1328. redene. 1333. Ene. 1336. Leefden. 1340. wanck. 1343. altoes zyen.

Ende en was out mer twintich jaer.
Nu was des coninex vrouwe aldair
So rechte schoen ende suverlyc,
Dat hoirs ghenoet in enighen rijck
Niet en was, als ic versta
Ende was geheten Pernella.
Hoghes daghes, alsmen vierde,
Fol. IV. r. So plach te comen die wael gechierde
Inden tempel, daer sy stont
Harde ant pallas, ende was romt
Ghetymmert ende also ghewrocht,
Dat zy uut hoerre camer mocht
Altoes inden tempel gaen
Sonder yemants weder staen.
Up enen tijt alst was ghewoen
So quam Paulucius mit sinen zoen
Eerlich ganghen inden tempel.
Die soen was sedich ende sempel,
Fol. VI. v. a. So schoen, so frisch in allen sijn wesen,
Dat alle man om sach na desen.
Penella, die coninghinne schoon,
Sach oic den vader ende den zoon,
Die beyde waren wail gheleert
Ende rijckelijck ghehabitueert.
Dese jonghe Quintiliaen
Ghinc bij sinen vader staen,
Dair hij die vrouwe mochte sien.

Vs. 1372. die c. vrou. 1374. menighen. 1376 *en eerder overal*, Pe-Ha. 1377. die men. 1378. geschierde. 1379. die dair stont. 1380. ird an tpallas. 1381. G. hi was also g. 1385. dach a. w. ghewoene. 86. zone. 1387. gheghanghen. 1389. alle. 1390. sach om. 1392. den vader ende oec. 1394. ghehabiteert. 1397. joncfrouwe.

Sijn oghe liet hi dairwairts vlyen
Sedelick, sonder wanghelaet,
Als een die hem wail verstaet.
Bij wilen sach sij opten jonghen;
Mer noch en was sy niet bedwonghen
L. Fol. XCIV. v. Van lieften van enighen man,
Die ye menschen name ghewan.
Wanneer die vrouwe op hem sach,
So docht hem dat een vuerich slach
Recht mids in sijn herte brande.
Die vrouwe ten laesten wail bekande,
Na dat sy ghemercken conde,
Dat die jonghe man hair wail gonde.
Dat viel te twee stonden ofte drien
Datsi malcanderen plaghen te sien,
So dat die vrouwe wert ghevanghen
Ende heeft minnentlic ontfanghen
Tgheschut, dat uut sinen oghen
In hairre herten quam ghevloghen.
Die brant wert starck ende lieflic brande,
Si leefden ghelijck in liefden bande,
Ende hi vernam oic wail ter stont
Dat sij was int herte ghewont.
Si was in menighen ghedachte,
Wat weghe, wat liste sy best wrachte
Dat sy hem spreken moch[te].
Hij leefde slecht in wanghedochte

Vs. 1398. oghen l. h. darwairt. 3399. Seedich sonder wanch ghelaet. 1400. Als die ghene die h. 1403 mit o. m. 1404. naem. 1407. middens 1409. bemercken. 1411. Dit vil tot t. s. of ten d. 1413. vrouwer. 1417. lijslic. 1420. oec was int hert. 1423. hem best spreken mochte.

Ende hij meynde dat hi nymmermeer deghe,
Gheluc noch heyl van hoir en creghe:
Want hi en dorstes niet ghenenden
Bode off brieve an hoir te senden,
Om dat hy hoer soe onghelijck was.
Penella op een tijt sat ende las,
Datmen die liefde vordert wel
Mit enen gueden heel ghesel.
Nu so hadde die vrouwe een camer wijff,
Den si ghetruwede eer ende lijff
Ende was gheheten Balotides.
Penella seyde hoer die les,
Hoe si int herte was ghewont,
Ende si dede haer op die stont
Zweren, dat sijs nymmermeer
En melde, duer der Goden eer,
Ende bat hair vriendelic aldaer,
Dat sy des jonghen name waer
Als sy heymelicste mochte,
Ende seyde wes haer goet dochte,
Dat hi inden tempel quaem
Ende hoirre aldair waer naem.
Sij dede dat haer die vrouwe heet;
Mar het was haer int herte leet.
Nye van doechden; mer sy woude
Dat sy enen anderen minnen soude,
Daer sy bate off soude ontfaen.
Die bootschap heeft sy wail ghedaen.

Vs. 1425. Ende meynde. 1427. dorst des. 1428. an *ontbr.* 1439. jt. 1444. E. s. hem dat h. g. d. 1445. quame. 1446. name. 1447. cheet. 1449. Niet.

Dien bant, die hem int herte leyt,
Ende sy gheloefde him, sonder waen,
L. Fol. XCVI. r. Si soudet der vrouwen doen verstaen.
H. Fol. XXVII. r. a. Mair mids dat die coninghinne
Anderswair hadde gheleit hoir minne
Soe en dorst zij hoir dair van niet spreken
Ende dus so liet sy dat zwaert steken.
Op een tijt vraechde hoir Folkas,
Hoe dattet mit dien dinghen was?
Sij sprac: »Heer, laet sijn u jacht.
Het is om niet dat ghi veel wacht:
Mijn vrou is anders sins ghesint.
Mit eneń jonghen dien sij mint,
Daer drijft zij hair ghenoechte mede.
Ic sal u segghen stont ende stede
Wanneer dattes meer gheschiet."
»Doet my dat ende lates niet,"
Sprac Folkas totten bosen wive.
Dese coninck, daer ic aff scrive,
Hadde een oirloghe in handen,
So dat die beste van sinen landen
Een deel te velde souden tijden,
Ende Quintiliaen soud mede rijden.
Doe dochte hi in sinen moet:
»Oirloff ghenomen dat waer goet,"
Ende pijnde dat hi sprac
Balotides, die valsche lack,
Die der vrouwen heeft gheseit,

Vs. 1480. Die bant d. h. opt. h, l. 1484. sinne. 1485. hoir *onbr.* 1486. Ende liet dat zwaert doe also st. 1489. Here. 1491. die is anders g. 1492. die. 1496. Segt mi dat ende laettet n. 1498. Desen. 1501. soude. 1502. soude. 1503. docht. 1504. Oirlove.

Liep totten schalken Folkas
L. Fol. XCVII r. Ende seyde him alle dese dinck.
Folkas haeste him ten coninck
Ende seyde hem dese mere.
Die coninc was in twivele zere,
Want hi tsinen daghen nye en vernam
Dat sijn wijff na minne zwam;
Doch hi volchde Folkas rade
Ende ghinc mede ten camenade,
Daer sise beyde hebben ghevonden,
In lieven armen vast ghebonden:
Deen mont an dander druct.
Folkas te hant sijn mes uut ruct
Ende bij des conincx bevelen
Doerstack hi beyde die suete kelen,
Die nie en daden ander daet
Meer dan hier bescreven staet,
(Wopen over tvalsche wijff,
Die hi beyden nam het lijff
Dat him God hadde ghegheven!)
Ende sijn dus samentlick ghebleven
Inder minnen derde graet.
Wacht u vrienden voer sulken raet,
Wacht u voer valsche woerden mede:
Goede hoede brinct goede vrede.

Vanden graden spreken wy voert.
Ghi hebt wail vanden eersten ghehoirt,

Vs. 1538. haeste totten c. 1539. mair. 1540. zwair. 1541. in sinen. 1544. E. g. hem inder cameren nade. 1547. vast ghedruct. 1552. Dan al hier. 1556. Dus sijn si. 1558. sulc verraet. 1559. wairde. 1561. graet.

Hoe hi opter straten ghinck.

L Fol. XCVII. v. Die ander men inden gaerde vint,
In die camer die derde staet,
Die vierde opten bedde gaet.
Mar dat is anders (*) te verstaen.
Die in die derde grade gaen
Rueren tbedde wel bij tijden,
Dat is ghedect in allen sijden,
Boven, midden ende beneden.
Dat machmen doen ende al mit reden,
Dat en is trechte bedde niet,
Dair die vierde graet toe vlyet.
Die beyde sijn van tween sinnen;
H. Fol. XXVII. v. s. Deen is van buten, dander van binnen.
So wye dat gaet opt bedde van buten
Die en mach gheen minne sluten
Sij en blijft al inden derden graet.
Daer en is arch noch misdaet.
Dat bedde van buten machmen bueken
Sonder yet dair inne te brueken;
Want eer die hout hoir crenskijn vast.
Mer die nyder brouwet last
Ende die clapper backet leyt,
Hoe wael het mitten dinghen steyt.
Sien sy sulver ende gout,
Si maker off (†) vermolsent hout.

Vs. 1563. zij o. s. beghint. 1564. Den. 1568. inden derden. 1575. Die bedden. 1576. Een is van buyten, een is v. b. 1581. kroeken. 1588. daer an te broeken. 1583. eer behout. 1588. maeken daer of.

(*) *Er staat* an anders.
(†) *Het HS. heeft dit woord tweemaal.*

Wat goet is segghen sy voer quaet.
Daer omme hoet ú voer dat saet.
L. Fol. XCVIII. r. Den vierden graet en sal gheen man
Mit bescheyde hem nemen an,
Ten moet mit sulker voirwairde sijn
Als ons bescrivet dat Latijn.
Dat bedde datten vierden maect
Is van allen decsel naect,
Begheerlic, zuet, zaft ende blanck,
Nieste breet, te maten lanck,
Bloot ende suverlijc bereyt,
Daer gheen decsel op en leet
Van wollen noch van linnen laken
Noch bonte cleder vanden raecken
Noch camcaet noch syden doecken,
Dat gheen man en moet bezoecken,
Ten sy den ghenen dan bekant
Die rechter is indes gheestes lant.
Verneme diet vernemen wil,
Ic en segghe niet meer op desen til;
Mar daer voer wachte hem elc ghepair,
Dat dat bedde van hogher waer
Niet roeckelois en werde versocht.
Al waert oick datment werven mocht,
Niemant en zal des begheren
Ten sy mit rechte ende mit eeren.
Het valt soe veel in menighen steden,
Wanneer soe dattet wort ghetreden

Vs. 1590. Daer om zo. 1592. hem *ontbr.* 1593. voirwairden. 1594. beschrijft. 1595. vierden graet m. 1597. zuet *ontbr.* 1598. Nietste. 1603. kamokaten noch van sydene d. 1606. gheestçn. 1609. wacht. 1611. worde. 1616. Wanneer datter.

Over die derde graet van minnen,
Dat dan die liefte beghint te dinnen
L. Fol. XCVIII. v. Ende die zueticheit gaet aff.
Dat schone coern wert een caff,
Die brant wort daer mede ghelesschet,
Die claarheit wort zeer aff ghewesschet,
II. Fol. XXVII. v. b. Dat weder wart duuster dan,
So volchter druc ende lijden an.
Die vroukijns bliven inden sorghen,
Ende die mannen lopen hem vermorghen
Hier, aldair en[de] over al.
Hij verzoucket berch ende dal,
So langhe dat hi wat nuwes vint,
Daer hi van nuwes op wert ghesint.
Dat eerste is dan al vergheten,
Dat heeft die vierde graet verbeten,
Die der zueter minnen brande
Van eeren heeft ghebracht te scande,
Daer hem billic een goet man
Naerstelic sal wachten van,
Ende my heeft zeker wonder groot,
Dat eens goetmans ghenoet
Hem der hetten niet en hoedet.
Want natuer ons des bevroedet,
Als wy so verre ghecomen sijn,

Vs. 1617. Over den graet van der derder minnen. 1618. Dattie. 1619. coeren wordet caff. 1621. werter. 1622. wert. 1623. wert veel dayterre dan. 1624. druck ende sorch dan an. 1625. in die. 1626. Ende *ontbr.* 1627. Hier ende dair. 1628. Si versoeken. 1629. wat anders v. 1631. vergaen. 1632. ghedaen. 1634. van eersten h. g. tw. 1635. cnich. 1636. Eernstelije. 1638. eens goets manns. 1639. dier. 1640. des *ontbr.*

Dat wy in minnentliken schijn
Mit goeden wiven sijn verbonden,
Sullen wy mit handen ende monden
Hoer gans ghelove segghen ende houden
Mit herte ende sinne onghespouden:
L. Fol. XCIX. r. Alle dat hoir live begharen
Sullen wy volleysten sonder sparen:
Daer en sal nyemant liever sijn
Dan dien du hebste int herte dijn.
Also salt sijn mit elken man,
Die sinen live der eren gan.
Hoe soude dan yemant sijn so bois,
Dat hi die liefte die hy ye coys
Scenden soude ende makense quaet
Die him so hoghe inden moede staet,
Ende ontreynen dat schone yuweel
Dat hij minde boven enich deel?
Seker, dochten dit die gheen
Die hem stoten an desen steen,
Si souden waerlic gaen besijden
Ende enen beteren wech ommc lijden.
Reyne minne die is te prisen,
Want sy doet alle vroechden risen
Ende sy sijn vrij, van alre daet,
Al spreect een bose nyder quaet.

Vs. 1644. hande ende mit. 1646. hart ende mit. 1647. begheert. *In plaats van vs. 1648 deze drie regels:*

Dair in sal si worden gheeert
Sullen wi volleysten sonder sparen
Dit soe suldi doen intwaren.

1650. die. 1651. alle. 1652. sijn lief. 1654. die hi vercoos. 1656. in moede. 1658. voir e. d. 1659. ghene. 1660. steene. 1661. zeker g. b. 1665. sy *ontbr.*

Dit comter off van sulker marct.
Als deen den anderen niet en staret,
Mit rechte trouwe, die daer gheboirt,
Soe is die melck te mael vergoert.
Mer doetmen soe ic hebbe ghescreven,
So volcht daer een ghenoechlic leven.
Na dat die luden sijn ghesint,
Die ene schelt, die ander mint.

L. Fol. C. r.

Off my yemant woude straffen,
Soe en wil ic niet dair tegen haffen,
Ic en wil des wel gheloven,
Dat sij bij wilen treden boven
Ende leven inden vierden graet,
Daer nochtan liefte vaste staet
In truwen, sonder wanckels leyt,
In gansen ghelove ende stedicheit,
Ende leven heymelic in een,
Soe dat nyemant, groot noch cleen,
En weet van hoirre beyder zaken
Of mense prisen sal off laken,

M. Fol. XXVIII. r. b.

Ende nyemant en weet zeker des
Off sij reyn off anders es,
Ende meynen oick in horen moet
Dat sij reyn is ende goet,
Ende node malcander schenden souden,
Want sijt voer reyne minne houden
Daer die gonst vast is ghebonden

Vs. 1697. ghebuert. 1698. versuert. 1699. doet also. 1701. luyde. 1704. woude ic daer niet. 1713. hoirren minnen saken. 1717. Si meynen. 1719. scennen. 1720. is vast.

Ende bernende wasset tallen stonden
Mit truwer liefte sonder wanch
Ende elc dient op heyls danck
Ende elc scuwet duen des anders leyt,
Elc is tot allen tijden bereyt
Te doen mit ganser herten vrij
So wes des anders begheerte sy.
Die man die meynt, so een guct wijff
Vorder over ghift hoer lijff
L. Fol. C. v. Ende meer om sinen wille doet,
Soe hi van rechten schulden moet
Te duenre sijn tot hair verbonden
Hoir te dienen tallen stonden:
Want men seit mit veel te lienen
Machmen billic wail verdienen.
Dat guede wijff meynt oick mede,
Is hoir vrient van edelre zede
Ende si veel doet om sinen wil,
Soe moet hi ymmer, lude en stil,
Dat verd[i]enen ende over deyncken,
Hoe sy hoer selven gheert te creyncken
Om hem te starcken ende te hueghen.
Sij meynen trouwen, tis al lueghen,
Seit yemant dat sij anders leven,
Dan rechte minne heeft ghegheven.
Si meynen dat hoir dinck is claer,
Want sy malcander segghen waer.
Si en willen mit woerden niet betalen,

Vs. 1723. truwe ende liefte. 1724. heyles. 1725. Ende *ontbr.* te doen. 1726. Ende elc is talre tijt b. 1727. willen. 1728. So *ontbr.* 1732. rechter sculde. 1734. tot allen. 1735. wel te dienen. 1736. veel. 1737. die meynt. 1744. meynt. 1746. him rechte. 1748. malcanderen.

Hoerre gheen en wil den anderen falen:
Lijff, guet ende alle dienstbairheit
Is den anderen altoes bereyt.
In deser opinien bliven sij
Ende meynen datse lovelic sy.
Dat wy segghen van reynen dinghen
Houden sij voer queteringhen,
Ende dat reyne minnen oirde
Niet en is dan schone woerde,
Des elck man heeft soe veel te bat
Als van enen verloren schat.
Dus leven si in hoir ghenuecht,
Ter tijt toe dattet God soe vuecht,
Dat sij ter echtscap moghen raken,
Want daer up doen sy dese saken,
Dats al hoir antwoirde diemen vint,
Anders waer hoer sake blint.
Maer na dat ic my laet wisen,
So en salmen dat billicx niet prisen:
Dats als een wijff van goeden naem
Hoir selven set in sulker taem
So moet ymmer die eer zwacken,
Ende off sijt alzo heymelic zacken
Dattet nyemant en gaet van monde,
So isset doch een dootlike sonde,
Daerment billicx om laten sal.
Noch een sonderling gheval
Wetic, daer ment om sal laten.

1. Fol. XXVIII. c. L. Fol. CL. r.

Vs. 1754. leeflic. 1755. reyne. 1762. God *ontbr.* 1766. al blint. 1767. late. 1768. billix dat. 1769. Want als. 1770. sulcker plaem. 1771. ere. 1772. al. 1774. ist. 1775. salle. 1776. ghevalle.

H Fol. XXVIII. v. b.
Sinte Pouwels seit int ghemeen:
» Wilmens dan niet coken reen
So latet doch verholen sijn."
Mer dit is die lesse mijn,
Datmen tpruefsel aff sal laten:
Het sal verblijden ende baten.

Ic wil des gheloven wail,
Dat voertijts tot sommigen mael
Ganse liefde in truwen fijn
Tusschen den ghenen heeft ghesijn,
Die stonden in dat vierde slot.
Elck dient bij sonder sinen God.
L. Fol. CII. r.
Soe wael dient Gode Hein ende Han,
Ghelijck doet een begheven man,
Al staet die een in hogher scouwe.
Ic wil van overdraghender trouwe
Segghen, dair ic off hebbe ghehoirt,
Ende is een waerachtich woert,
L. Fol. CXLIII. r.
Als ons die geesten claer belyen.
In ouden stont was in Suryen
Een coninc moghende ende vry:
Demetrius soe hetede hi.
Dat rijck had hi in sinen handen
Ende was bekant in menighen landen.
Nu was dair een eerbair wijff,
Die horen knecht beroefde tlijff;
Mer dat quam onnoselic toe
Ende ic wil u segghen hoe.

Vs. 1818. Als doet. *Voor vs.* 1823, *als opschr.* Van Sabina ende Floridamas. — VI. 1824. Inder ouder. 1826. hiete. 1832. Ende wil u dair om segghen hoe.

Dat guede wijff was nuwelijc
Weduwe gheworden ende was rijck.
Sabina so was sij gheheten.
Van horen ghestande suldi weten.
Een weynich [*l.* eynich] vruntkijn hadsi vercoren,
Vrisch, niet rijck, maer wail gheboren,
Daer sij veel vreuchden medę dreeff,
Want hi hoer tru ende stede ble[e]ff.
Ic versta wel dat hi was
Gheheten Floridamas.
Elck was den anderen wel te wille.
Sij hadden heymelic en[de] stille
Malcanderen ghedient menigen dach:
Nu, sint davonture versach,
Dat si allene was ende vrij
L. Fol. CXLIII. v. Uten bande, so woude sy
Hoeren lieven vrient teen manne trouwen,
H. Fol. XXIX. r. a. Ende dede enen schonen camer buwen
Ende dien costelijck bemalen,
Om hem rijckelick tonthalen.
Op een tijt sij daer boven ghinc,
Daer die wercluden deden hoir dinck,
Ende raecte ymmer mitten voet
Enen bile, die beneden woet
Ende viel den knecht op sijn hoeft,
Dattet recht midden wert ghecloeft.
Die knecht most daer verliesen tlijff.
Daer wort ghevanghen tgoede wijff.

Vs. 1837. eynich. 1840. trouwe e. s. bleeff. 1844. ende. 1845. Malcander g. menich. 1846. sint dat daventuyr. 1848. lande. 1849. te manne. 1850. een schoon. 1851. die. 1852. te o. 1855. mit hoeren. 1856. Ene b. die si b. w. 1858. So dattet recht w. g. 1860. dat goede.

Men leydse vast in sekeren banden:
Want naden recht vanden lande
So hadsi dat lijff verboert.
Floridamas was seer ghestuert,
Sijn herte dochte hem al verganghen
Om dat Sabina was ghevanghen.
In groten druck en[de] sorghen
Ghinc hi wanderen alle morghen
Inden tempel ende bat den goden,
Dat sij hoer hulpen uuten noden.
Hi en conde hoer helpen noch daren,
Want hi en dorst niet openbaren
Dat him int herte was so banghe.
Inden karker lach si langhe:
Want, om dat si was vermaert
In eren ende van goeder aert,
Fol. Liv. r. So en deedmen hoer gheen haestichede
Mit rechte an live noch an lede;
Mer haer leven lach dair an.
Up een tijt sprac sij den man,
Die meyster was vanden ghevangen
Ende seyde: »Vrient, nu wilt doch ganghen
Totten coninc op desen til
Ende bidt hem, off hi comen wil
Spreken mit enen ghevanghen wive."
Die meester zwoer bij sinen live,
Na dien dat hoir dat was ghenaem
Hi soudet doen, watter off quaem:

Va. 1861. bande. 1862. rechte. 1863. hoir l. 1867. ende in sorghen. 870. uuter. 1876. van groter airt. 1877. S. en deedmen oec gh. h. 878. Mit recht an hoir lijf ende lede. 1880 so sprack. 1882. Sich rient wilt d. g. 1886. mit zinen live.

Si waer so dueghende ende so edel,
Liet hi dat, hi waer een snedel.
Dus liep hi totten coninc schier
Ende seyde hem die manier
Als hem Sabina hadde ghebeden.
Die coninc lachende ghinc beneden
Dueghentlic ende woude horen
H. Fol. XXIX. r. b. Wat dat wijfkijn hadde voren.
Hij vraechde, wat dat waer haer noot.
Sij sprac: »Edel vorste groet,
Al hebbe ic hier ghewoent mijn daghe,
Ic bin hier vreemt van maghe,
Gheen kinder soe en heb ic mede.
Ic wort gheboren van deser stede
Omtrent viertich deser milen:
L. Fol. CXLIV. v. Ic woude gaerne darwairts ylen
Om te maken mijn testament.
Mijn ouders woenen dair omtrent:
Ic woude mijn stucken gheerne reyden,
Dat sij mit lieve van ene scheyden
Ende deylen mochten minen goede
Sonder twist off onghemoede.
Woudi my uwen oerloff gonnen
Tot dat vijftien daghe omme ronnen,
Ic woude hier weder comen an
Sonder twivel, ende sterven dan
Alst u docht wesen rechtens tijt."
Dit docht den coninc nuwe vijt,

Vs. 1889. gueghende. 1890. snuedel. 1892. hem oeck. 1899. heb. 1900. vreemde ende sonder maghe. 1909. minc. 1910. ende o. 1911. Woude ghi mi u. 1915. dochte.

Dat dit wijff dach woude gheren,
Ende antwoerde haer half in scheren.
» Wijfkijn," sprac die coninck goet,
» Du biste selve des wail vroet,
Dat recht moet hebben sinen loop;
Mer hebstu erghent enighen hoop
Off enich ghetru an enen vrient,
Die du so wail moechs hebben ghedient,
Dat hi een verbant ane ghinghe
Die wile du dedes dine dinghe
Ende quame voer di hier inder hecht,
Ende sonde dulden sulken recht,
Dattu selve soudes ghedoghen,
Oftu niet weder en quaems voer oghen:
L. Fol. CXLV. r. Vindes du sulken vrient int leven,
So sal ick di oirloff gheven,
Also du hebs begheert an my."
Die coninc meynde wel, dat sy
Nymmermeer die mensche en vonde,
Die hem voer hair also verbonde.
Te hant heeft sij een bode ghesent
Om Floridamas haren vrent,
Die dair tot hair quam te hant.
Vriendelick nam sy hem bijder hant
Ende sprack hem toe van deser dinck,
Die hoir wail gonde die coninck,
II. Fol. XXIX. v. a. Op dat si enen vrient mochte vinden,
Die him dair voer hair woude verbinden.

Vs. 1917. Dat dat w. 1920. bist. 1922. enighe. 1923. enighe trou an enighen vr. 1924. Dien — moecht. 1925. an. 1927. quaem — inden. 1928. dat selve recht. 1930. quaemste. 1931. Vintstu sulc een. 1933. hebste. 1935. mensch. 1937. enen. 1842. Dies. 1944. voir hoir daer.

Die trouwe was so groot in beyden,
Dat die zake was goet te reyden.
Hij dede al dat sij hem bat
Ende hij ghinc sitten daer sij sat.
Die coninck gaff den wivekijn
Vijftien daghen lanck termijn.
Waert dat sy binnen dier tijt
Niet weder en quaem, des seker sijt,
So soude Floridamas tlijff
Verloren hebben voer dat wijff.
Och! hoe wael kende hi die trouwe,
Die sy droech, die doeghende vrouwe!
Hine twivelde niet dair an,
L. Fol. CXLV. v. Si en souden wail verlossenen dan.
Ende off des doch niet en viel,
Soe was hi noch ghevreest sijn siel,
Want hi liever hadde te sterven,
Dan sy vanden live soude bederven.
En was dat gheen ghetruwe da[e]t,
Soe en weet ic niet waer truwe staet.
Al waren sy in die vierde line,
Noch prisic [bet] die lieve Sabine
Dan Hecuba, die moerderinne,
Off enighe ghelike hoerre sinne.
Ic blijffs daer bij tot alre stonde,
Dat manslacht, moirt, is me[e]rre zonde,

Vs. 1948. hij *ontbr.* 1949. die gaf dat w. 1950. daghe. 1953. quaeme. 1958. soude lossenen wail die man. 1959 *en* 1960. So was hi gheroeft van sijnre sinnen Om lieft, die hi hadde tot hoirre minnen. 1962. van live soude verderven. 1963. Trouwen was dat gheen trouwe daet. 1966. Noch prisic bet. 1968. hoir ghelijc van sinne. 1969. blive — allen stonden. 1970. meerre.

Ende verradelike daet,
Die ans [*l.* an] smannes live gaet,
Dan die natuerlicke ghenoecht
Diemen oick in sonden vuecht.
Daer en mach my niemant bringhen aff;
Maer ic en prise niet [e]en caff,
Datmen tproefsel mint [*l.* nimt] te voren,
Daermen twachten heeft vercoren.
Dat gaet daer hene. Nu is Sabine
Ghelossent uut des karckers pine.
Den dach heeft sy an ghenomen
Ende is tot horen maghen ghecomen,
Dien harde lede was te moede
Om hoirre vanghenisse ende armoede,
Fol. LVI. Dair sy onnoselicken in quam.
Hoir erfnamen sy bij een nam
Ende beschickede al hoir zaken
Als sy bescheydelicste conde naken.
Goets tijts voerden lesten dach
Ghebuerde dair een groot beclach.
H. Fol. XIX. v. b. Si nam oerloff an horen bloede
Ende keerde weder, die waerde goede,
Ende woude lossenen haren vrient,
Die hoir in trouwen hadde ghedient.
Veel liever had zy te sterven
Dan Floridamas te derven.
Doe sij weder quam inder stadt,
Dat volck wort al van wonder mat.

Vs. 1972. an menschen live. 1976. een. 1977. een proefsel neemt. 1985. onnoselic. 1986. ene. 1988. maken. 1990. So gheviel. 1992. die lieve goede. 1997. in die.

Ende gheerde datmen Floridamas
Lossede uut der va[n]ghenis kas,
Want sy weder woude gaen
Ende laten hair inden yser slaen
Also sy danen was ghescheyden.
Die coninc hietse een luttel beyden
Ende sachse mit goeden oghen an:
L. Fol. CXLVI. v. Hi bedochte die trouwe vanden man,
Dien hi dede sine vriendinne
Ende als hi ghewoech die starcke minne
Die twisschen beyden stont so vast,
Dat elck liever hadde den last
Dan dander dair in waer ghebleven,
Sprac hi: »Ic wil dit al vergheven,
Wijff, dattu moechs hebben misdaen,
Up dat die minne mach bliven staen,
Dairmen billic off spreken sal
Ende lovent over die werlt al.
Ic gheve di weder lijff ende leven;
Mar du sals goede soene gheven

Vs. 1999. Die mare thant voir die coninc ginc. 2002. trouwe.

Des doden maghen, na dat buert
Ende van ghewoenten dat behoirt.
Alsmen goede ghewoente doet,
Mit recht dan nyemant claghen en moet.
Wyen dat vol gheschiet mit recht
Ende mit goeder ghewoente echt
Die heeft billicx niet te claghen."
Floridamas wart uut gheslaghen.
Sij waren beyde zeer verhuecht
Ende danckeden den coninc sijnre doecht,
Die hi ghenadelic hadde ghedaen
Ende sijn beyde thuus ghegaen:
H. Fol. XXX. r. a. Want mit deser vreemder maer
Soe worden hoir saken openbair,
L. Fol. CXLVII. r. Soe dat sy daer rechte voert
Malcanderen truweden in die poort.
Hoer vrienden waren in vroechden ru,
Die oude vreuchde wart weder nu,
Ende dreven menighe vreuchden scijn
Recht off het nye en hadde ghesijn.
Daer was trouwe ende trouwe was daer,
Die minne was guet ende vreuchden baer.
Al was sy inden vierden graet,
Soghedaen en was niet quaet.

Salighe vrouwen ende goede man,
Ontfanct dese woirden ende dey[n]cter an.

Vs. 2025. Des dodes maghen dair na voirt. 2026. Alst van. 2028. rechte. 2029. Wie. 2030. goede ghewoenten. 2033. Ende waren. 2034. dancten. 2035. Die. 2040. Malcander. 2043. menighen. 2044. oft. 2046. Die minne was inden vruechden vair. 2048. Wel ghedaen e. w. nye q. 2050. denct dair an.

Die hulpen sullen ende leren
Den, die hem ter minnen keren:
Dat sijn vier volmaecte doechden,
Die rechte minne in volre vroechden
Risen doen up alre vaert.
H. Fol. XXX. r. b. Elken enen graet bewaert.
Dat sijn mate ende wijsheit,
Starcheit ende rechtveerdicheit.
Mate hout den eersten graet,
Wijsheit den anderen wel bi staet,
Starcheit ghift den derden moet,
Rechtveerdicheit is den vierden guet.
Soe wye in enich vanden graden
Is, die neme te sinen staden
L. Fol. CXLVIII. r. Den raet, die totten grade behoirt.
Wye inden eersten ringhet voert,
Daer meest onsedicheit in valt,
Die sal hebben in sijn behalt
Mate, waer hi hene gaet:
Want waer een dinck op maten staet
Daer en can gheen onmaet hebben macht.
Valtet hem anders dan hi ghedacht,
Hij en es onsedich noch onverduldich:
Die schult, die hem die minne is sculdich,
Die wart hem vrilic wail betaelt:
Des hi van mate niet en faelt.
Huefscheit ghevoedert mit zedicheit
Dat is maten omme cleyt.

Vs. 2080. Die ghene die. 2083. doet. 2084. Elc. 2090. ten vierden. 2093. Den graet — graden. 2098. mate. 2100. heeft ghedacht. 2101. Wese niet onsedich. 2103. Die *ontbr.* 2104. maten. 2105. ghevoert.

Hier toe behoirt die verwe groen:
Want mate is een hope coen,
Ende mate doet hope vast houden
Ende alle haesticheit vercouden.
Groen is doch een anevanck:
Daer om so ist die rechte ganck,
Waer nuwe minne wert gheleyt,
Dat sy mit groenen sy vercleyt,
Salmen voldoen den rechten aert;
Mer elck een sijn ghenuechte gaert.

Soe wye den anderen graet beleeft
Die moet sien so dat hi heeft
Wijsheit tot sinen hoghen rade:
Want alsmen gaet ten anderen grade
L. Fol. CXLVIII. v. Soe behoeftmen die meeste hoede
Voirder clapper ende nyders roede,
Die altoes legghen nauwe laghen.
Condi dan wijsheit by u draghen,
Soe en sal u ghecheit niet verheren;
Wijsheit sal u den wech wel leren,
Ist dat ghi doelt buten pade.
Daer om neemt wijsheit tuwen rade.
Anxt, voerdacht ende heymelicheit
Dat sijn der wijsheit beste cleyt.
H. Fol. XIX. v. a. Die sullen sijn van verwen wit:
Want wijsheit die is onbesmit
Ende wil datmen reyn coke

Vs. 2107. der verwen. 2108. in hope. 2109. Ende hope doet mate v. h. 2110. verouden. 2112. is. 2113. minne nuwelic. 2114. ghecleyt. 2116. elcman. 2118. so *ontbr.* 2119. hoghen *ontbr.* 2123. nyder. 2124. dan *ontbr.* 2127. dolet. 2128. inden rade.

Op dat die ghecheit niet en smoke:
Want soude ghecheit smoken veel,
Die wijsheit smoerde in hoer keel.
Daer om suldi die wijsheit draghen
Mit reynre claerheit ombeslaghen.
Hebdi ghemaect een ghec opset,
Daer ghy mede moecht werden belet,
Dat sal u wijsheit mit horen cleyde
Breken ende beter reyden.
Daer schade off soude hebben ghecomen
Dat heeft die wijsheit dick benomen.
Wise mannen salmen soecken,
Die omme sien in allen hoecken
Ende altois sijn wail verdacht
Off enich melder op hem wacht.
L. Fol. CXLIX. r. Men sal reyne mannen kiesen,
Die node eer ende loff verliesen,
Die heymelic sijn van wiser vormen
Ende wael enen gaert commen formen,
Daer dat li[e]ve wederpair
Sit ende neemt der coomsten wair.
Wes men an heft mittie vroede
Dat eyndet gaerne al int goede.
Een edel man, wijs ende vroet,
Die hoesschelic draghet sinen moet,
Die scamel is, in dienste bereyt,
Die doechdentlijck na eren steyt,

Vs. 2135. W. s. zij smoken vele. 2140. ghelet. 2141. cleyden. 2142. een beter. 2144. Dat *ontbr.* dicke. 2147. wail zijn voirdacht. 2149. reyne minne. 2150. lof ende eer. 2152. connen stormen. 2153. lieve. 2154. coemste. 2155. mitten. 2156. altijt gairne. 2158. reyne moef. 2159. diensten.

Wail ghesien in elken hoff
Ende altoes spreect den vrouwen loff,
Dien salmen guetelic ontfaen,
Wye hi is ende hoe ghedaen.
Dat is hi die men sal bewarmen
Inden lieven blancken armen.
Aensiet die doecht ende niet die schoont,
Off ghi wert daer bij ghehoent.
Had Parijs die schoonte niet vercoren,
Troyen waer noch onverloren.
Laet die doecht hoirs selfs ghenieten:
Dat en sal ny[e]mant verdrieten,
Dan den ghenen, die doecht haten.
Ghi, goede wiven, ghi moet u saten
Emmer te minnen die edel goede
L. Fol. CXLIX. v. Bij eenre sake die ic bevroede.
H. Fol. XIX. v. b. Want ist dat ghi die goede ontfaet
Ende schuwet die ghene die sijn quaet,
Ghi sult alle die werlt doen groeyen
In doechden ende in eren bloeyen.
Want als die zwacke dat verstaen,
Dat ghij die goede trecket aen
Ende gont hem uwer minnen croen,
So sal elc man staen na loon
Ende saten him naerstelike ter duecht,
Up dat hi oec mach sijn verhuecht;
Alle boesheit sal hi schuwen
Ende in doechden hem vernuwen

Vs. 2163. guetlijc. 2164. of hoe gh. 2165. verwarmen. 2169. gh coren. 2171. hoir. 2175. edele. 2177. aenguet. 2179. werelt. 218 doen bl. 2183. lieften. 2185. aernstelijc na d. 2188. In doechd sel hi hem v.

Ende worden erentrijck ende goet.
Besiet wat wonder dat ghi doet
Ende hoe hoechlic dat ghi breyt
U eer ende uwe lovelicheit,
Als ghi tganse lant purgiert
Ende alle man ter dueghet stiert.
Des verdiendi Goeds hulde,
Want sy worden bij uwer schulde
Uut archeyt totter doech[t] ghestelt.
Een predicker, die loopt after tfelt
Ende predict in cloesteren ende in kercken
En doet niet soe veel goeder wercken
Als ghi doet mit sulker voeghe.
Elcs guets mans hert mit rechte loeghe,
Waert dat ghi dat wout beghinnen
L. Fol. CL. r. Die guede in sulker wijs te minnen
Als ghi mit rechte wel doen sult.
Hier om so lijt ende hebt verdult,
Hout u vaste an die vroomste
Ende en siet niet an die coomste,
Mer siet die doecht die hem maect schoen,
Laet hem verdienen der salden croen.
Ghij mannen, doet oic des ghelijc,
So wordi salich ende vreuchden rijck.
Kiest die doecht voer alle guet,
Daermen eerlijc draecht den moet.
Wildi na die schoonheit kiesen
Ende laten die doecht hoer loon verliesen,

Vs. 2192. Uwe eer e. u loeflicheit. 2194. mannen. 2195. Des zij verdienen Godes h. 2196. uwen. 2197. doecht. 2205. wil *ontbr.* 2207. bi die vr. 2210 der saken cr. 2215. scoonste.

Soe gaet ghi op een wanckel brugghe.
Die schone vintmen vele stugghe,
Overdwaelsch ende hoevaerdich,
Onbekennende ende onwaerdich.
Goede mannen sy versmaden,
Die niet en sijn van hoghen staden.
H. Fol. XXXI. r. a. Nauwelijck en willen sy hoirs ghelijck,
Off sy en sijn dan over rijck.
Die overschoen sijn ende jonck,
Die sijn so druetich ende so pronck,
Alle man dunct hem sijn te cleyn.
Soe maken sij hem dan ghemeyn
Mit heren die hoir beter sijn
Ende crijgen dan een quaden fijn,
I. Fol. CL. v. Daer sij een mantel off behouden,
Die beter waer onghegouden.
Twaer seker schade voeren si bet.
Mij dunct, na mines sinnes wet,
Dat een gadelijck wijff hoveerdich
En is niet twe peren waerdich:
Want tis dat onbequaemste dier,
Dat twisschen Rome ie ende hier.
Sinte Gregorius selve bescreeft
In eenre lessen die hi ons gheeft,
So wye der hoverdyen min
Draghen off hebben inden sin,
Soe wy suverlicker sijn bereyt
Totter minnen zoeticheit,

Vs. 2223. en *onthr.* 2224. Of hi en is. 2231. onen. 2234. sijns. 2238. D. t. Room is ende Lyer. 2240. lesse. 2243. S. wie dat suverlijck.

Saftmoedicheit hoert daer bij,
Hoedanich dat die minne sij.
Al wair een wijff een hoghe vorstinne.
Die lustich waer, van waerden sinne,
Ende hadsi dan daer bij hoveerde,
So en waer haer duecht van gheenre waerde:
Want hoveerdye stinct voer Gode.
Mer oetmoet so soud ic laten node:
Die voecht zeer wael den vrouwen goet,
Die daer draghen frisschen moet,
Ende oic mannen van goeder waerde.
Tscheelt veel oetmoet ende hoveerde.

Die inden derde grade woent,
Tis seer ghevreest hi en wert gheloont
L. Fol. CLI. r. Off hi en hout sijn wederpaer,
Regneert starcheit (*) niet aldair:
Want alst meest is te doen,
Salmen in starcheit wesen coen:
Eer ghi naerre den vijanden sijt,
Soe u meer ghenaket strijt.
In striden salmen wesen starck:
Ic meen in deser minnen parck,
Daer sy twee tsamen legghen bemueyrt
Ende elck den anderen lieflic rueyrt

Vs. 2245. so hoort. 2248. D. lustelic wair van woirden ende sinne. 2249. hadde zij. 2250. Tander en wair van g. w. 2251. Want *ontbr.* 2252. homoet soude. 2253. Want het voecht wail v. g. 2256. homoet. 2258. ghehoent. 2259. Of hi en hoont. 2267. Daerre twe te samen l. b.

(*) *Dit woord in het HS. tweemaal.*

H. Fol. XXXI. r. b. Met arm, mit mond, mit lieflic drucken.
In desen minnentliken stucken
Salmen stark ende machtich wesen
Te wederbinden sulke vresen
Als dair off moghen comen voert.
Ghi hebt bij wilen wel ghehoert,
A[l]st vuer is in sijn heetsten branden
So moet menre toe mit allen handen
Ende starckeliken weder staen,
Off het wil al vorder gaen.
Ghecrijcht dat hert enen zwacken waen,
Dat sullen die sinnen weder staen.
Des menschen hert gheert dicke quaet
Dat hi mit crachte weder staet.
Dus salmen dat mit vlijte keren
Ende mit starcken moede weren
Dat die brant gheen schade en doe:
Manlic salmen gaen daer toe.
L. Fol. CLI. v. Teghen der sinnen ane vechten
Salmen een bannier op rechten,
Die van schamelheit is ghemaect.
Si is goet ende onghelaect
Ende heeft craft int wederstaen
Voer alle dander die omme gaen.
Blijschap sal daer wesen mede:
Want blijschap ende schamelhede
Dat sijn die clede van verwen roet,
Die starckheit draghen inder noot.

Vs. 2269. arme — monde. 2272 weder vinden. 2275. Alst — tijn hartsten brande. 2276. hande. 2277. sterckelijck. 2279. Beeright. 2281. herte. 2285 den br. ghene sc. 2287. anvechten. 2288. op ontbr. 2296. starcheit.

Roit dat is een vrolic brant,
Die die minne bringt int lant.
Wil crancheit uuten wege glijden
So sal blijschap daer teghen striden
Ende nemen schamelheit te hulp,
Soe en gavicker niet om een schulp
Om al dat crancheit soude wercken.
Blijschap doet die sinnen stercken,
Dat hij altoes vrolick leeft
Wanneer dat hi gheen twifel en heeft
An sijnre vrouwen reynicheit,
Brinct dat hem gheens druckes leyt,
So moet hij ymmer vrolic wesen:
Die vroechde starct hem in desen,
Dat hi mit schamelheit verweert
Datter nyemant en worde onteert.
Wye dat vuer soe draghen can
Dat hem nyemant en brandet daer an
H. Fol. XXXI. v. a. L. Fol. CLII. r. Mer like wael blijft inden brande,
Die mach billic in elken lande
Root draghen mit ghelimpe:
Want hi ten aernste ende ten schimpe
Altoes vrilic voert mach gaen
Daer anderen souden bliven staen.
Vanden vierden graet te spreken
Laet ic hier op dese tijt steken;
Mer ic sals u maken cont,
Des my God dat leven gont,

Vs. 2303. alle. 2308. gheen. 2310. hem dan. 2312. wart. 2314. verbrant. 2315. bliven. 2318. aernsten. 2320. andere. 2322. Dat laet.

Hier after in dat vierde boeck:
Daer wil ich des nemen roeck.
Want dat is gheoirlofde minne;
Dair ick aff spreken wil mit sinne.
Wye enich van desen graden vier
Beseten heeft, die soecke al hier
Ende sie wat hulpe hem is nutte,
Dair hi sijn liefte mede beschutte,
Up dat hise te rechte draghe
Ende vrolic leve al sijn daghe.

Een, die mensch is ende man
Ende emmer wil der lieften an,
Want menich is van sulker aert,
Wat him daer in weder vaert,
Hij mint ende wil oick minnen mede
So langhe hi lijff heeft ende oick lede,
Ende sal die liefte mit hem vueren
In sijn graff, ter lester uren.
L. Fol. CLII. v. So si hem dwersch int herte leyt
Off him dan tvolghen wort ontseyt
Ende si sijnre niet en acht
Daer al sijn hert op rust ende wacht,
Ic weet bij ander luden wail
Dat hi dan leeft in zwaerre quael.
Al gheert een man bij wilen een
Die hi begheert, hi spreect al neen
Dat hi veel clopt ende waer gheerne in.

Vs. 2330. soeck. 2334. vrelijck — alle. 2335. mensche. Vs. 2338 voor 2337. 2340. als hi lijff heeft ende lede. 2346. alle. 2348. swaren. 2350. die spreect.

Soe hebben die vrouwen oick een sin.
Si en willense niet al in laten,
Die daer volghen inder straten.
Elck kiest gaern des hem ghenoecht,
Ende off een hem also ghevuecht
Dat hi clopt voer eens doven duer
Ende staet jaer ende dach daer voer
Ende verderft van hongher groot,
Mocht hi niet liever wesen doot?
H. Fol. XXXI. v. b. Daer om so ist een hart gheclach
Te duken onder der minnen slach,
Want si slaet so misselijck.
Dicke wert een in minnen rijck
Ende verwerft des hi begaert:
Een ander siel ende lijff vertaert,
Hi bidt, hi jaecht jaer ende daghe,
Hi soecket list ende nauwe laghe,
Ende wat hi drijft, hi en kan doch niet
Vercrighen des hi gaerne siet.
L. Fol. CLIII. r. Soe is hi een onverduldich man,
Die dan den sin muteren can
Ende rijden up een ander velt
Besien hoe dat dair is ghestelt,
Oft hem daer yet bet ghelucket:
Die heeft der wijsheit wel ghepluckct.
Vint hijt dan goet, hi blive aldair:
Want dat hi minde hondert jair
Daermen sijnre niet en wil,

Vs. 2352. den sin. 2355. gaerne. 2356. ene hem also voecht. 2357. eens dommen doir. 2361. gelach. 2365. bewerft dat hi. 2366. Ende een ander. 2367. Hi bidt, hi volghet j. e. d. 2368. Hi leyt list. 2370. dat hi. 2376. der wijsheit veel. 2377. dair.

Soe waert al verloren spil.
Die minne staet op avontuer,
Ende wye dan lopen wil teghen die muyer
Mitten hoefde, die machet breken:
So soud men hem des schande spreken
Totter scade die hi hilt.
Minne is tam, bi wilen wilt,
By wilen is si guet te vanghen,
By wilen wil sy al ontganghen:
Minne siet wail, al is si blint;
Want si wil hebben dat si mint,
Si en gheert niet die hoer minnen.
Ic en conder nye ghewinnen,
Hoe lustich ic ye was off jonck:
Nye en dranck ich den zoeten dronck.
Socht ic westweert off int zuut,
Die goede vrou was altoes uut.
Socht icse verre in orienten,
L. Fol. CLIII. v. So was sy emmer uut om renten.
Sochtich an die noerder zijde,
Soe verloes ic mijn ghetijde.
Mijn vyant was die avontuyer:
Ic sochtet soet, ic vant dat zuyer:
Lieff zocht ich, ich vant dat leyt.
Dus liep ich, arm man, lanch ende breyt.
Ghinc ic opwaert, ghinc ic neder;
Het was altoes een onstuyer weder.

Vs. 2382. teghens den muyr. 2383 macht. 2384. hem dan s. s. 2388. Als zij crijcht hoir guede anghen. 2390. Want *ontbr.* 2392. conde. 2393. listich. 2394. Nie soe en. 2395. westwairt. 2396. vrouwe. 2397. of in. 2399. noortside. 2402. Socht ic tsoetc. 2403. Socht i lief ic vant leyt. 2406. een *ontbr.*

H. Fol. XXXII. r. a. Wat ich bat mit goeliken woerden,
Die wint quam altoes uuten noerden
Mit enen storm, die was so groot,
Dat hi sloech alle die bloemkijns doot,
Daer ghenade uut plach te vloeyen.
Had ic ryemen, ic mochte roeyen;
Mer ich en mocht nerghen over varen.
Dit mach den menighen oick verbaren,
Ducht ich veel in desen daghen,
Die emmer willen sijn ghedraghen
Ende si sijn te veel zwaer van ghewichte.
Desen radic in mijn ghedichte,
Dat sij zoecken over al.
Misselijc waer sy goet gheval
Werven moghen mitter duecht.
Des nu nyemant en is verhuecht;
Mer men gheert nu al die schoont.
Daer mede werden zij dick ghehoont.
Want icker my niet voer en hoede:
L. Fol. CLIV. r. Ic hadde ghemeent, dat die goede
Ander goeden hadden ghemint.
Nu en vant icse soe niet ghesint.
Duecht, oetmoedicheit noch sueken
En conde dair nerghent na gereken.
Vrienscap, eer ende schamelheit,
Huefscheit, lieve ende dienstbaerheit,
Lieflic bidden ende zucte woird
En mochten nye werden ghehoirt.

Vs. 2413. mochte. 2414. oick *ontbr.* wedervaren. 2417. wichte. 2418. Desse. 2422. Die nyemant nu. 2424. D. m. so word ic ghehoont. 2426. ghewaent. 2427. Andere guede hadde. 2430. kan. 2431. Hoesscheit lieve ende scamelheit. 2432. Vrientscap ere ende dienstbairheit. 2434. mocht.

Mer neen, ic wander neder waert:
Die hoghe berghen sijn mi te hart
Die overlanden te verzoecken.
Ic moet my voert houden in hoecken:
Want viertich jaren sijn gheleden.
Ich moet bij graden neder treden
Ende nymmermeer na minne staen.
So leyde heeft si my ghedaen.
Dus so heb ic u wat gheseit
Van mijnre armen doricheit;
Mair du, wail lieve eerbair man,
Sin dit bat ende deynck hier an.
Int verbeyden sultu ouden
Ende tvuer sal wail vercouden:
So wortstu vanden sorghe vrij.
Weetstu niet bet, soe volghe my.

List ende behendighe zaken,
Daermen liefde mede mach maken
En sijn in minnen niet verboden.
Die him daer mede wil beroeden,
L. Fol. CLV. r. Mach mit list ende abele dinghen (*)
Die vroukijns wael bi wilen bringhen
Datmenre off ghewerft den zeghe,
Des men anders niet wail en creghe;

Vs. 2461. wandere. 2462. berghe. 2463. overlande. 2464. houden voirt. 2465. W. v. j. sien wel gh. 2466. Ic moet my bi. 2469. Dus hebbe ic. 2471. M. d. eerbaer lieve m. 2472. Sin dit wael ende denct dair an. 2473. An tverbeiden sulstu di houden. 2475. vanden laste. 2480. becroeden.

(*) *Lezing van het L. HS. Het teksthandschrift heeft:* Men mach mit ende abelen dinghen.

Mer trouwen men en mach nyemant dwinghen
Der minnen diskant te singhen,
Want dats verboden ende quaet.
Daer om elck man dat dwinghen laet.
Wye mit crachte ende ghewelt
Off mit dwanghe die vrouwen velt,
Comter claghe vanden wive,
Dat gaet den man an sinen live
Nae Goedes ende des keysers recht.
L. Fol. LXXVIII. r. Voertijts inder Yueden gheslecht,
Twee valsche papen hadden verlaecht
Zuzanna, die men schone saecht,
Ter stede dair sy was ghegaen
Om hair hoeft aldair te dwaen
Ende was in eynen schoenen boemgaert,
Daer sij mit hoirre schalker aert
Heymelijck waren in ghecomen.
Als Zuzanna den heeft vernomen
H. Fol. XXXII. v. a. Was hoer harde wee te moede:
Want sij dócht, die schone goede,
Dat sij emmer sloot die poort.
Si gaven haer menich listich woert
Ende gheerden wille van horen live.
Mit corten woerden ict u scrive,
Spraken sij mit woerden plat uut,
Sij soude werden hoirre beyder bruut
Ende soude doen al hoer ghenueghen,

Vs. 2485. men sal n. d. 2489. Die. 2493. Goeds. *Voor vs.* 2494, *als opschr.* Van Zuzanna ende vanden twee valsche papen. — Vll. 2496. Susanna die wel scone maecht. 2499. schoenen *ontbr.* 2502. dit. 2506. listelic. 2509 Si seyden hoer daer plat uut. 2510. hoir. 2511 soude *ontbr.*

Ofsy wouden hair overtughen,
Segghen dat sise hadden ghevonden
Mit enen man in sulken sonden.
Suzanna stont in groten vresen.
L Fol. LXXXVIII. v. Si dochte: »doe ic enich van desen,
Soe bin ic doot off plat gheschent.
Ic neme liever dat my God sent
Ende weygher hem die dorpernye,
Oick wat torment ic dair om lye."
Hoir dreyghens set si hoir te vreden
Ende seyde, dat sijs niet en dede.
Si riep ende maecte gheluut,
Dat alle die naburen quamen uut.
Nu waren dese papen wail gheloeft:
Want sy waren der luden hooft.
Daer seyden sy, dat si Suzanne
Hadden begrepen mit enen manne
Ende was after wech ghelopen.
Dat volck quam daer mit groten hopen,
Om dat Suzanna was vermaert
Voer enen wijff van goeder aert,
Soe dattet den luden zeer vervreemde.
Daer most sij gaen in groter scheemde
Alle die stat duer, ghevanghen.
Daer quam Daniel gheganghen,

In plaats van vs. 2512 *de volgende drie regels:*

Of si woudent anders voeghen
Ende hoer oec overtughen
Int ghemeen voir alle die luden.

Vs. 2513 Dat sijse alleen h. g. 2515. groter. 2516. docht. 2517. ende te mael gheschent. 2520. Oick *ontbr.* 2523. riepen ende maecten. 2524. Dat *ontbr.* 2529. achter uut gh. 2532. ene maghet. 2533. vreemde. 2536. Daniel die pr. quam daer gh.

Dien dede hi an zijde gaen
Ende ghinc doe den anderen aen
Mit sulker vraghe als dander was.
Hij sprac: »nyemant en twivel das,
Onder een pruumboem was tgheleyde
Doe sprac Daniel ende seyde:
»In uwen halze hebdijt gheloghen!"
Hi dede Suzanna comen voer oghen
Te segghen hoe dattet es gheschiet.
Si seyde twaer ende en loech niet.
Daer worden die valsche onghehuyr
Ter doet ghebracht ter selver ure.
Sij lijden daer alle haer opset
Ende worden ghesteent al nader wet.
Dus creghen sij hoir rechte loon
Na hoirre valscheit ende hoon.
Suzanna wart gheleyt tharen hove
Ende bleeff in eren ende love
Mit groter chierheit ende vreuchde.
Dus ghenoot si hoerre doechde.

Wacht u te dwinghen goede wijff,
Wildi behouden eer ende lijff.
Waer die minne wort ghedwonghen
Daer wort dicwijl quaet ghesonghen.
Parijs Helenen mit crachten wan

Dan. XIX. v.

Vs. 2565. Dese dede hi an deen syde gaen. 2569. was gheleyde. 2571. hals heb dij. 2573. Te segghet hoet daer was gh. 2574 loech hem niet. 2576. T. d. gheoerdelt op dat vuer. 2577. S. i. oec al h. o. 2578. al *ontbr.* 2579. horen rechter. 2581 en 2582. Suzanna bleef in eren ende in love Ende wordt gheleydet tot horen hove. 2588. dicke. 2589. Helena m. crachten.

Ende ontvoerdse haren man,
Die hem alle dic vrienschap dede
Dien hi conde, ende alle die vrede.
Daer quam quaets aff also veel,
Dattet den menighen gout die keel.
Doch wil ic wel gheloven das,
Dattet int leste hoir wille was.
L. Fol. XC. r. Men mach gheen wijff up ghenen thil
H. Fol. XXXIII. r. a. Bringhen daer si niet wesen en wil,
Heeft si tonghe, voet ofte hande.
Wye des bestaet verwervet schande.
Mer list ende minlike rade,
Subtile vonden ende guetlike dade
Moetmen vrilic ordoneren
Om die sinnen te verkeren,
Daer die vrouwen soe duen staen.
Ten donct my niet wesen misdaen
Datmen goede woerden vorwet
Daermen harde spise mede morwet
Ende datmen rame medecijn
Teghen onverdrachlike pijn,
Als een subtijl joncman eens dede,
Daer hi bij warff sijns herten vrede,
Des ic u nu wil maken vroet.
Twas recht edel ende goet.

L. Fol. CXII. v. Voertijts, inder ouder ee,

Vs. 2592. Die — den. 2594. die menighe. 2599. of. 2600. die wervet. 2601. minnentlijcken. 2603. ordineren. 2605. D. du vr. s. d. in staet. 2606. mi wesen gheen misdaet. 2613. Des wil ic u m. vr. 2614. Het was. *Voor vs.* 2615, *als opschr.* Van Othonoius ende Tydopee. — VIII.

Was een maecht, heet Cydipe,
Begheven in Dyanen tempel.
Si was schoen, guetlic ende sempel
L. Fol. CXIII. r. Ende leefde dair in sulker wonne
Volna als mit ons doet een nonne.
Een jonc man lustich ende bequaem,
Atonsius was sinen naem,
Die eerbaer was ende hoefsch van zeden,
Dese droech die minne in alle sijn leden
So starck, so vuerich ende also vast,
So dat hi dach noch nacht en rast.
Dat dede hem dese joncfrou waert.
Si was van edelre rijcker aert
Ende hi was van slechter coomste;
Mer wair hi was, hi was die vroomste,
So edel was hi van manieren,
Duechdelic ende guedertieren.
Langhe volchde hi haer in guete.
Dat kende wail die lieve zuete,
Oick so en twivelde hoer niet,
Dat him hoir minne dede verdriet.
Si gonde him wael heymelijck;
Mer omme dat sy was gheestelick
Soe was si altois in vaer
Dattet horen vrienden tondanck waer,
So dat si him altois weygherde;
Doch lach hi altoes ende heygherde
Omtrent den tempel ende dair bij

Vs. 2618. Ende was g. s. e. s. 2620. doet *ontbr.* 2622. zoe was zijn n. 2624. Dese *ontbr.* al. 2625. ende zoe vast. 2626. So *ontbr.* 2628. rijcke edelre. 2632. So sedich ende so g. 2633. mit guete. 2638. om. 2640. hoir. 2643. tempelle.

Ende visierde altoes, hoe hi
Mochte comen hoir te spreken.
H. Fol. XXXIII. r. b. L. Fol. CXIII. v. Daer omme visierde hi nauwe treken.
Somwijl, als die tijt ghelach,
Ghevielt wel, dat hise sach
Ende sprack hoir vriendeliken toe.
Nu wil ic u segghen, hoe
Dat hi hem halp uut sulker noot.
Hi nam enen schonen appel roet
Ende screff mit letteren aldair in
Twe veersen van deser sin:
» Ic, Cydipe, ghelove dy,
Atonsius, mine trouwe vrij,
Dat zweer ic di bijder Godynnen,
Dyane, mine meesterinnen
Ende ic sal tot di comen uut
Om te bliven dijn echte bruut."
Desen appel warp hi ter stede
Daer si te doen plach hoer ghebede.
Op enen tijt als sij daer quam
Ende den appel schoen vernam,
So dochtet haer een guetlic vont.
Die letteren las sy daer ter stont,
Die dair in stonden ghescreven,
Daer sy him trouwe mede heeft ghegheven.
Als sijt bedacht in haren sin
Wat die woorden hadden in,
Doe dochtsi watsi hadde ghedaen.

Vs. 2646. om. 2649. vriendelic. 2652. een. 2654. desen. 2658. Dyanen. 2663. een. 2664. Ende si. 2666. las sy opter stont. 2667. stonden in. 2669. bedochte.

Die woerden mosten te bande gaen,
L. Fol. CXIV. r. Off si most menedich sijn
Dyanen, der Godinnen fijn.
Cort daer na, als hi vernam
Dat sij inder capellen quam,
Pijnde hi hem by haer te comen
Ende vraechde off sy yet hadde vernomen
Van enen roden appel ront,
Daer wat in ghescreven stont
Ende off sijt yet hadde ghelesen
Wat ghescreven stont in desen?
Si sprac, »ja," mit zueten woerden.
»Soe maen ic u, by uwer oerden,"
Sprack hi, »dat ghi doet voert aene
Dat ghi ghezworen hebt Dyane.
Ic hope, ghi sijt so voldedich,
Dat ghi niet en wert menedich."
Si sprack mit sinnen onverkeert:
»Ghi hebt u lessen wail gheleert;
Ic en tijts nyemant dan minen oghen,
Dat ic mit sien dus bin bedroghen
H. Fol. XXXIII. v. a. Dat ic den heilighen hebbe ghezworen.
Dadics niet, ic bleve verloren.
Ic come tavont, inder nacht,
Tot uwen huse: daer mijnre wacht."
Dus creech hi mit sijnre list
Hoer trouwe, eer sijt selver wist.
L. Fol. CXIV. v. Dit te doen is onverboden

Vs. 2676. in die cappelle. 2684. mane. 2686. op Dyane. 2687. hoep — voldoechdich. 2690. lesse. 2691. Ende ic en ty dat n. d. mijn o. 2694. Dede icx n. ic waer. v. 2699. verboden.

Diet hoer off conde ghewinnen,
Also subtijl was sy van sinnen.
Als sy horen waghen haestelic mende,
So bleven dander int afterende.
Pelops, des edelen man Tantalis soen,
L. Fol. CXXIII. v. Was listich, moedich ende schoen
Ende socht raet in alle hoecken
Hoe hij die juffrou mochte vercloecken.
Hij bedacht hem wail ende reet aldair.
Nu hadde dese juffrou een waghenair,
Die meester was van horen saken
Ende plach den waghen toe te maken
Also dat sijt alle man ontdede
Mit mennen tot enigher stede.
H. Fol. XXXIII. v. b. Altoes so want die juffrouwe dus.
Dese waghenair hiet Mirthous.
Pelops sprac den wagheman
Ende ghinc hem mit gheloften an
Ende woude him gheven goets ghenocch,
Op dat hi him dat ghevoech
Dede int reyden vanden waghen,
Dat hij der juffrou voer mocht jaghen.
Die waghenair hem weder zeede,
Dat hijs om ghelt niet en dede;
Mer op dat hi hem een dinck gonne
Woud hi hem helpen dat hijt wonne.

Vs. 2725 *en* 2726. Noch van buyten noch van binnen Die hoir of conde ghewinnen. 2728. die ander. 2729. man *ontbr.* 2731. allen. 2733. wail *ontbr.* 2734. enen. 2736. die. 2737. Also *ontbr.* 2739. joncfrou. 2740. hiete. 2741. die waghenair. 2742. mit gh. nair. 2745. rijden. 2746. der joncfrouwen voirt m. j. 2748. Dat hijts om gheen ghelt en dede. 2750. So woude.

Mirthous, diese heeft vercoft,
Quam tot Pelops om sijn beloft.
Pelops seyde: »Laet die ghenueghen;
Ic sal di tavont bi haer vueghen."
Pelops was starck ende groot;
H. Fol. XXXIV. r. c. L. Fol. CXXIV. v. Des avonts, als die tijt gheboot
Datt Myrthous weder quam,
Inden arm datten Pelops nam
Ende warpen in een diep meer,
Dat hi nye en keerde weer.
Noch is dat water, suldi weten,
Die Mirtoissche zee gheheten.
Pelops hadde wel meer belooft
Eer hem dat cleynoet waer beroeft.
Hi loofde hem veel, sonder falen:
Want hi woude qualic betalen.
Die schult stont oic op sulken pas,
Dat hi quaet te betalen was.
Onredelic eysschen van enighen dinghen
Maect onredelike betalinghe.
Soe wye dat mit onreden menghet,
Die avontuer dat gheerne henghet
Dat onreden hem soe besletert,
So dat hijs selden wort verbetert.
Die boeve en schaemde hem niet te gheren
Eens coninox dochter te onneren.
Danck moet hebben Pelops vleysch,
Dat hi hem loonde na sijn eysch.

Vs. 2785. Ende M. 2786. In sinen arm dat hi hem nam. 2787. in dat diepe meer. 2791. ghelooft. 2796. sij. 2797. O. te eyschen enighe dinghe. 2799. Wie dat hem m. o. m. 2801. Dat die. 2802. So *ontbr.* 2806. sinen.

Sonder hulp is een ellendich.
God, die schepper veel behendich,
Doe hi gheschapen hadde den man,
So sciep hi een wijff daer an:
L. Fol. CXXV. v. Want hi spract [*l.* sprac], ten was niet goet
Alleen te wesen int ghemoet.
Hulp is een ontfanclic troest,
Die den menighen heeft verlost
Uut druc, uut sorghe ende uut leyde
Ende uut menighen arbeyde.
By hulpe gaet menighe zake voirt,
Die sonder hulpe bleve versmoort.
Dus salmen dicke die vrouwen mede
Bij wilen lossenen van die stede,
Daer sy so duen ghevanghen staen,
Dat si liever waren van daen;
Mer die hulpe sal emmer sijn
In duechden ende in eren fijn.

L. Fol. CXXVI. r.

Achilles, die wile hi was
Frisch ende inder meechden pas,
Sonder baert ende suverlijck,
Was hi eenre vrouwen ghelijck.
Sijn ouderen hem besteden
L. Fol. CXXVI. v. Buten slands, bij eenre reden,
Te wonen mit Lycomedis,

Vs. 2835. hulpe. 2838. Sciep hi hem. 2839. sprack. 2841. Hulpe. 2843. sorghen ende uut lijden. 2844. arbeyden. 2847. D. salmen oeck den vr. m. 2848. lossen. 2853. In eeren ende in duechden fijn. *Voor vs.* 2853, *als opschr.* Van Achilles ende van Dydanya. — X. 2853. wilen. 2854. inden joechden pas. 2856. eenre joncfrouwen wael ghelijck. 2857. onders.

Om te wesen hoer overste eer.
Het was hem overwair gheseit,
Dat hi wijflic was ghecleyt
Ende woende in Lycomedis huys.
Ulixes die was zeer confuus
Ende mit twifelen beseten,
Hoe hij bescheydelic sonde weten,
Wye Acchilles waer off niet.
Nu hoirt hier, hoe hi hem beriet.
Hij maecte hem in een coepmans wize
Ende cofte van alrehande prise
Cleynoden ende marserye,
Die den vrouwen waren nye.
Voert so coft hi een schoon zwaert,
Dat veel gheldes wel was waert,
Ende harnasch van goeder smede.
Dit nam Ulixes alle mede
Ende ghinc voer Lycomedis doer
Ende ondede sinen crame daer voer.
Daer quamen alle mannen ende vrouwen
Om die marserye te schouwen.
Elck besach dat hem ghenuechde.
Acchilles hem oic dair mede vuechde
Mitten anderen vrouwen te gaen
Daer die mersman was ghestaen.
Die vrouwen besaghen die juwelen,
L. Fol. CXXVII. v. Die behoirden thoren spelen.

Vs. 2888. heer. 2889. voirwaer. 2893. twifele. 2894. bescheyt, 2896. hier *ontbr.* 2897. op een c. w. 2901. V. cofte hi. 2902. Dat oec veel ghelts was wairt. 2903. goeden. 2904. Dat n. al Ulixes m. 2908. craem. 2910. A. die hem oec verhuechde. 2912. maerseman. 2914. tot horen.

Die daer voer maecht hadde ghegaen
Ende dat hi trecken soude van daen
Striden in dat Troyssche lant.
Nu alder eerst ontstack die brant,
Die Dydamya droech int herte.
Dat lede woert dede haer smerte,
Dat hi van dane soude varen.
Doe berouwedet hair int waren,
Dat sy hem onwaerde hadde ghedaen.
Die liefte heeft hoir thert bevaen,
Dat sy gheduren niet en conde
Soe minnentlic alssy hem gonde.
Achilles bleeff int dorp beneden
Tot dat sijn cleder waren ghesneden
Ende volmaect, dus bleeff hi daer
Ende Ulixes die nam sijnre waer.
Doe hij manlic was ghecleyt
Ende te varen al bereyt,
Ghinck hi boven inden hoff,
Omme te nemen oerloff,
H. Fol. XXXV. r. a. An heren, vrouwen ende ghesinde.
Dydamya, die was mit kinde
Ende hadde him onwaerdich gheweest,
Die dede hem vrienscap ende feest
Ende hadde [gherne mit hem] ghevaren.
L. Fol. CXXVIII. v. Hi seyde: »neen, ic wil u sparen,
Want ghi hebt mijn liefte ghespaert
Ende hebt my ghehadt onwaert

Vs. 2943. maghet. 2946. den br. 2949. danen. 2950. beroude. 2954. minnentlijcken zij. 2958. die *ontbr.* 2960. Ende hi t. v. was bereet. 2967. E. h. gairne mit hem gh. 2969. lieft.

Wanneer den vrouwen is misdaen;
Mer dat en sal niet langhe staen,
Dats den man oiek niet en verdriet.
Doe die saken waren gheschiet
Van Dydamya ende Achilles,
Wat baet was doe veel gheschilles
Ende veel onghelaets te driven?
Het moste doch gheschiet bliven.
Wat mochtsi doe bet hebben ghedaen,
II. Fol. XXXV. r. b. Dan dat sien vriendelic hadde ontfaen
Ende hadden heymelic ghebleven
In enen minneatliken leven?
Si hadden lichte an hoir ghetoghen,
Hij en hadde van haer niet scheyden moghen:
Soe hadde sij in groten rusten
Bij hem ghebleven in soeten lusten.
Nu is hoir tgheluc ontronnen:
Dat heeft sy mit onweerde ghewonnen.
Nu ist hoir leet dat sijt ye dede.
Doe sy der saken was te vreden
Dat hi horen bedde nakede
Ende gheen claghe daer off en makede,
Doe soude sij hem billic voertaen
Vreuchde ende vrede hebben ghedaen:
L. Fol. CXXIX. v. Want alset staet in sulken schijn,
So en sal billic gheen ander sijn,
Daer men vrienschap off behoeft.
Tis beter een dan meer gheproeft.

Vs. 3001. die man. 3004. an veel gh. 3011. Had sij hoir selven connen ghedoghen. 3013. So had sij in groeter rust. 3014. in sueter lust. 3018. Doe si hoir selven set in vrede. 3019. hoir b. ghenaicte. 3020. maicte. 3023. alst.

Vlyet daer aff, schuwet sijn ghemoet.
Ghi mannen, hebt oick frisschen moet
Ende weest bij wilen [een] weynich coen
H. Fol. XXXV. v. a. Te schaffen datmen mit eren sal doen
Ende daer die eer int voerste staet.
Enen cleynen toern wort ymmer raet.
Een man bij wijlen ontscaect een wijff,
So toirnt sy hoer in al hoer lijff.
Daer na hoir herte so omme keert,
Dat sy anders niet en gheert
Dan al te doen dat hem is lieff,
Ghelijc Dydamia screef den brieff.
Condijs anders niet ghebreken,
So moechdi const ende list toe spreken:
Die sijn doch beter toe ghesproken,
Dan thert van groter wee ghebroken:
L. Fol. CXXX. r. Als Neptanabus te doen plach
Ende Olimpia gaerne sach,
Des groten Alexanders moeder.
Hi was in zwarten consten vroeder
Dan yemant anders diemen wiste.
Mit sijnre meysterliker liste
So werf hi sijns herten gheer
Ende verweerdet wijslic mitter eer:
Want dat Olimpia wort verdult
Des gafmen den Goeden schult,
Ende wes doe die Goden deden

Na Fol. CXXIX. *ontbreekt in* L. *een blad, dat aan de eene zijde zal bevat hebben vs.* 3051—3066, *aan de andere eene afbeelding behoorende bij het verhaal van* Neptanabus ende Olimpia. *Voor vs.* 3067, *als opschr.* Van Neptanabus ende Olimpia. — XI. *Vs:* 3073. warf — hertsen. 3074. verwedet.

Te nacht in dese camer stormen;
Mer weest sonder anxt ende hlijdc,
Hij sal comen bij uwer zijde
Ende winnen an u een kint,
Dat vanden Goden sal sijn ghemint
Ende sal alle die werlt dwinghen
Datmenre ewelic off sal singhen.
Wanneer hi coomt, so swijcht al stille
Ende laten doen al sinen wille.
Die Goeden willen dattet gheschie:
Want sulck wonder en gheschiede nye."
Die vrouwe sprac in soeten schijn:
» Der Goden wille dat is die mijn,
Dier en can ich niet weder staen."
Neptanabus is van dane ghegaen
L. Fol. CXXXI. r. Ende verwachte die avontstonde.
Hij dede als hij zeer wael konde
Ende verschiep hem vriendelic
Tot enen drake coninclijck,
Groot ende schoen van alle ghehair,
Glymmende off hi gulden wair,
Mit vloghelen als paewes vederen.
Purpur, lazuer waren sine clederen:
Sijn hooft was menschelijc, over schoon:
Daer op had hi enen gulden croen,
Gheschepen nae eens hanes cam,
Zaft haer ghelijck een lam
Ende al vergult oft waer een inghel.
Des nachts quam hi over die chinghel

Vs. 3111. werelt. 3123. vreemdelijck. 3125. scone van allen ghebare. 3127. paeuwen v. 3128. zijn. 3130. een.

Doch sulken kint worter off ontfanghen
Als dair die woirden off waren gheganghen.
Dus heeft hi mit list gheworven,
H. Fol. XXXVI. r. a. Daer die menigh om is ghestorven.
Hadde hijt mit consten niet ghemaect,
Hi en hadder nymmermeer an gheraect.

List ende const sijn goet gheleert.
Die menich worter bij gheleert [*l.* gheëert]:
L. Fol. CXXXI. v. Schande worter bij verholen.
Neptanabus heeft der vrouwen ghestolen
Hoir eer ende bleeff schandes vrij:
Want mitter selver list heeft hij
Die zake ghedect ende bleeff in eren.
Want doet [*l.* doe] tgherucht begonde te meren
Over des conincx huysghesinde
Dat die vrouwe was mit kinde,
Doe ghinc tgherucht oick mede
Dattet God selve dede,
Ende wes die Goden plaghen te vueghen
Daer lyet hem een yghelic mede ghenuegen.

Hoir eer floreerde veel te meer.
Phillips toernde hem int eerste zeer;
Mer doe hi vanden Goden vernam,
Die zake hem doe wail bequam:
Hi dochte, God deet hem te eren.
Dus plach hi die vrouwe te visiteren,
Die schoonste van al Griecken lant,
Ende wat hi dede, twas al bekant
Dat hoir die Goeden hadden vercoren.
Hi lyet hem bij wilen sien en horen
Inder camer openbaerlijck
Als hi den Goden was ghelijck.
Hij quam eens inder camer ghegaen,
Daer Phillips selve was bi ghestaen,
Oft een groet paeu hadde ghesijn,
Mit eenre croen van gouden fijn,
L. Fol. CXXXII. r. So chierlic, dattet was wonder groot
Ende leyde in horen schoot
Sijn hoeft ende dre[e]ff alte schoen ghelact.
Die coninc ende alle sijn raet
Waren vervaert ende stonden stille
Ende lieten hem doen al sine wille.
Si saghen wel, ten mocht niet sijn
Dan te recht een godlic schijn.
Stille sonder enich gheluut
Maecte hi hem te veynster uut.
After dien was die coninck

Vs. 3161. cre. 3163. den *ontbr.* 3165. Hy meynde. 3166. visenteren. 3171. opentlijck. 3173. gaen. 3175. paeuwe hadde. 3176. croene van goude. 3178. inder vrouwen scoot. 3182. liet — zijnen. 3184. een recht g. sch. *Eene latere hand heeft na* een *het woordje* te *bijgevoegd.* 3186. Pacte hi hem. 3187. soe was.

Off ghi yet zwackes werct,
Eert die vrouwen, waerde man,
Ende die su[l]ker konsten niet en can,
Als nyemant huden sdaghes en doet,
Die werde bedacht in sinen moet,
Dat hi der vrouwen ere wachte
Mit anderen liste ende ghesachte,
Als men vele wel heeft ghevonden
Noch huden ende in ouden stonden,
Dier ic u een deel wil saghen;
Want zuete woirden doen behagen,
L. Fol. CXXXII. v. Daer wy rade uut nemen moeghen,
Die te schimpe ende te aernste doghen.

L. Fol. CX. r. Te Romen in die stat heb ic ghesien
Enen groten ronden steen
Ende was na enen hoefde ghemaect.
Mond ende tand scharp ghehaect
Hadde die steen, suldi weten,
L. Fol. CX. v. Ende is die steen des tuuchs gheheten.

Vs. 3188. van deser. 3191. betaemde. 3193. Dat ghi der vrouwen

Als yemant in saken wort bedraghen
So en dorst mens nergent vorder vraghen;
Mer voer den steen wort hi gheleyt,
Die men die sake aenseit,
Ende stack sijn hant inden mont.
Daer zwoer hi voer die zake ter stont.
Swoer hi dan enen quaden eet,
Die steen die hant te mael off beet
Ghelijc sij aff ghesneden waer.
Op enen tijt so gheviel daer,
Dat een frisch jonc gheselle
Ende was gheheten Romanelle
Minde ene suverlike vrouwe
Ende si hem in ghesteder trouwe.
Hoe verre si waren inden graden
Des en kan ic niet gheraden.
Paulina soe was si gheheten.
Het wort haren man ghedaen te weten.
Men hadde sulke ganghe ghesien,
Dat si seker minne moste plien;
Mer gheen bescheit en wisten sij.
Die manne woude wesen twivels vry
Fol. XXVI. v. a. Ende seidet sinen wive ane,
Si moster voerden steen om gaen.
Paulina sprac: »Verdraecht my des,
Wanttet seker lueghene es;
Doch wildijt emmer hebben ghedaen,
Fol. XL r. So wil icker gaerne gaen."

Vs. 3214. draghen. 3216. die zaecken ane seyt. 3217. in die. 3223. een — aldair. 3223. D. een gadelic j. gh. 3224. Dat was. 3225. een. 3226. ghestadigher. 3233. moste minne. 3234. Die man die woude. 3235. seyde. 3236. die.

Ende heeftse also dicke ghecust
Datmen daer off weren must.
Sij stack hoir hant inden steen
Ende zwoer daer, dat ne gheen
Man hoer lijff hadde ghenaect,
Dan dien dwaes die daer liep naect
Ende hoirs selves echte man.
Hoir hant soe haelde si weder an
Ongheschaet ende onghebeten.
Doe wort hoir man lelic verweten
Van horen vrienden ende maghen
Ende wouden hem hebben gheslaghen,
H. Fol. XXXVI v. b. Haddent vrienden niet belet,
Soe datter ene soene wert gheset,
Dair die man doe zoende mede
Voer die confuus die hi hoer dede.
Dus heeft die man den daet ontgouden
Ende tgoede wijff hant ende eer behouden.
Leefden sy eerlic off in sonden,
Die list was emmer goet ghevonden,
Daer sy hoer eer mede behilt.
Het is emmer een edel schilt,
Daermen bij behouden mach
Eer, lijff, goet, op enen dach.
Ten is gheen wijff so onghestede,
Waert dat sij anders dan wael dede,
Ic en gonde haer wael dat sij
L. Fol. CXII. r. In eren bleve ende schandes vrij:

Vs. 3269. dick. 3272. nye gheen. 3273. horen live. 3274. loept. 3275. selfs. 3276. soe *ontbr.* 3278. worttet die man. 3280. E. w. ymmer hebben gh. 3283. beset. 3285. dier daet. 3286. Ende tgoede wijf heeft hoir eer b. 3287. edelijck. 3293. ontsteede. 3296. scande.

Want icker duecht off hebbe ghehoirt.
L. Fol. CXVIII. v. Nu was een rechter inder poort
Ende was gheheten Oldegheer,
II. Fol. XXVII. r. a. Die mit barnentliker gheer
Na Samiten liefde ranck.
Si woude in eens mannes dwanck
Leven, dien si was verbonden.
Si was weduwij tot dien stonden
Ende was hem tru in steder pas,
Hoe wail dat hi ghebonden was.
Die rechter deder zeer na volghen:
Zij en achte des niet: hi wart verbolghen.
Hi hadde wael heymelic verstaen,
Dat Astenborch, die wail ghedaen,
Zweefde in hoirre minnen pat
Ende dien was die rechter ghehat
Ende dochte, woud si sijns niet,
Hij soudse schennen, hoet gheschiet.
Menighen raet heeft hi ghesocht,
Hoe hise best verderven mocht.
Twe valsche ghetughen heeft hi vercreghen,
Die seggen souden tallen weghen,
Wes hi woude hebben gheseit.
Up enen nacht is hi bereyt
Ende is tot horen huse ghegaen.
Hi deedse vanden bedde op staen
Ende vraechde, waer dat waer hoir gast?
Si sprac: »Ic heb alleyn gherast,

Vs. 3323. heb. 3324. in die. 3330. doe ter stonden. 3331. truwe. 3334. Si en achtes niet. 3337. hoeren. 3338. hadt. 3340. schenden. 3343. tughen h. h. ghecreghen. 3350. hebbe.

L. Fol. CXIX. v.

Het was oick so duuster daer,
Datter nyemant en mochte sien claer.
Die knecht, die die ghevanghen bewaerde,
En sloech gheen achte op hoir ghevaerde
Ende lietse tot hair inne gaen
Ende bleeff buten voer die doere staen
Om dat hise weder sluten soude.
Stille sprac sy, als die boude:
» Beslaet u in desen mantel wel,
Off icket waer ende nyemant el.
Gaet ghi recht uut also ic come:
Ic sal hier bliven ende nemens gome.
Draecht die sloetel ende die canne
Ende gaet zedeliken van danne
Tot minen huse off icket wair.
Gaet vrilic ende en hebt gheen vaer."
Sij dede also ende ghinc van daen.
Die knechte lietse hene gaen
Ende en hoede him voerden wissel niet,
Die daer binnen was gheschiet.
Si ghinc hoirre straten rechtevoirt
Ende ondede Laurinen poert.
Daer bleeff si in tot anden dach
Datmen daer te rechten plach.
Doemen die vierschaer soude beslaen,
Alle die stat quam daer ghegaen,
Bedroeft ende in groten rouwen

Vs. 3378. sien aldair. 3381. Hi lietse — in. 3382. Ende hi bleef voer. 3385. dese. 3386. ict. 3387. uut *onthr.* 3390. zedelijck. 3393. ende zij gincg. 3394. Die knecht die lietse. 3395. voir die. 3403. rouwe.

L. Fol. CXX. v.

Du biste ongherechtich ende loes.
Dijn vule herte Samyten vercoes,
Om dattu mit hoir woutste leven
Boesliken ende in sonden sneven,
Ende om dattu van hoer worts versmaet,
Hebstu ghevonden desen raet,
Dattuse schennen woudes mit wille.
Du quames bij nachte, heymelike, stille,
Tot horen huse om hoir te vanghen:
God heeft voersien, si is ontganghen,
Ic en weet hoe ick hier bin ghecomen."
Als dat die ghemeynte heeft vernomen,
Wart dair een groot rumoer verbaert.
Die rechter haeste te heyme waert
Ende reet heymelic uuter stede.
Daer na die ghemeente so veel dede,
Dat him sijn dienste wort verdraghen
Ende wert daer na gheloont mit slaghen:
Want Astenborch was machtich daer
Ende nam op een tijt sijnre waer
Ende las hem sijn endel veers.
Aldus betaeldmen hem sijn traveers.
Wye mit valscheyden den anderen hoont,
Die wort daer dicke mede gheloont.
Dus heeft die goede, wise Laurijn
Samyten verloost van sdodes pijn

Vs. 3432. hart. 3433. woutste mit hoir. 3434. Boeslijc. 3435. Ende om dat zij dat heeft v. 3437. schenden. 3438. heymelic. 3440. hevet versien. 3442. Als die ghemeynte dat. 3444. haeste hem. 3447. dienst. 3448. Doe wort hi gheloont. 3450. Hi nam. 3452. Dair betaelde hi zijn trevairs. 3453. valscheit. 3454. Wort mit zwairden dick gheloont. 3456. gheloesset van dodes p.

Ten was nyman van wiser list,
Die gheen goet ende quaet en wist.
Dese listighe, nauwe vonde,
Daer ic u hier aff oirkonde,
Sijn int beste dus gheraemt,
Om dat vrouwen onverschaemt
Blijven souden ende gheëert,
Die men gheerne hadde ghedeert
Buten schulde, so deynck ick.
So nauwe en deynck ic niet dit stick,
Dat icker yet voer zweren wil;
Mer ist openbaer off stil,
Ic blive daer bi op alre vaert,
Dat vrouwen eer is goet bewaert.
Den goeden sijn wy schuldich dat
Te eren voer gout ende alle schat,
Want sy sijn waerdich alre wonnen.
Den anderen salmen oic dat gonnen
Om dat sy sijn van wives aerde.
Die zuete wijflike gaerde
Is so begheerlich inden mensch,
Al had een alder werlt wensch
Ende had hi gheen ghenoecht van vrouwen,
Soe waert een huus ghemaect van rouwen.
Sonder vrouwen en is gheen vreuchde.
Sullen wy dan niet eer en[de] doechde
L. Fol. CXXII. r. Bewisen allen wijfliken beelden,

Vs. 3483. nye man. 3484. Die nye goet noch quaet. 3487. aldus. 3488. die vrouwen. 3490. onteert. 3492. en set ic niet dat st. 3497. Den goden. 3498. Die moeten wi eren voir alle schat. 3500. des gonnen. 3501. zij sien. 3503. Sijn so. 3504. werelt. 3508. ende. 3509. alle wijflijcke.

Tgheviel dat eens die jonghelinc
Voer der vrouwen dore ghinc
Ende hadde gheerne sijn bij hair.
Die weert wart der ganghen ghewair
Ende vernam wael an sijn ghelaet
Dat hem therte ten huse wert staet.
Hij docht: »dese man meent mijn wijff."
Hij verclede hem als een ketijff,
Als off hij een knecht hadde ghesijn.
Hij riep den jonghen man stilkekijn,
Dat hij in quame rechte voirt,
Want him bevolen was die poort
Ende sijn vrouwe na him wacht.
Die jonghe man ghinc in, onverdacht,
Ende hoepte op een vreuchden vont.
Die waert die leyde hem ter stont
Daer after, daer sijn knechten waren.
Doe ghinct an een droeflijc misbaren,
Want het was inder paerden stal
Dat hem schiede dat ongheval.
Daer stont een ronde kiste groot,
Daermen die haver in besloet.
Daer worpen sy den jonghen in.
H. Fol. CVIII. r. b. Die weert en dede meer noch min,
Dan hi die kiste sluten dede,
Ende leyde die sloetel ter selver stede
Daer hi altoes te legghen plach.

Ve. 3535. gheasijn. 3536. die wort die ganghen waer. 3538. te huus-waert. 3539. dochte — dje meent. 3541. die knecht. 3542. H. r. lie jonghe st. 3546. jonghelincg. 3548. die *ontbr.* 3550. D. ghinct daer an e. d. baren. 3551. Want *ontbr.* 3552. gheschiede dit. 3558. Mer hi leyde d. sl. op die st.

Die waert die heeft die kist ontsloten.
Hy sprac: »Siet toe ende slater na,
Dat hi ons emmer niet en ontgae."
Als sy den ezel ghinder sien,
Ghinghen sy den zwagher toe mittien
Ende sloeghen wel te maten zeer
Ende seyden: »Dat ghi dese onneer
Onser nichten doet, den goeden wive,
Dat suldi ghelden mitten live."
Hi riep ende sanck grote ghenade,
Want hi des nymmermeer en dade.
Si lieten hem doe rusten voert.
Die mare ghinc wijde in die poort.
L. Fo XCII. v. Die man hads schande ende zeer
Ende tgoede wijff bleeff in die eer.
Weder sy schulde hadde off en gheen
Daer toe en seg ic ja noch neen.
Waermen soe twivelt int sermoen
Salmen der eeren een hulpe doen
I. Fol. XXVIII. v. a. Ende sterken altois die ere voirt,
Al waer si oic wail halff versmoort.
Dus wort dit mit liste gheworven,
Dat die vrouwe bleeff onverdorven.
Is dat niet een salich raet,
Daer die eer bi bliven staet?
Wat hadde yemant daer an ghewonnen,
Dat si der eren waer ontronnen?

Vs. 3588. Die waert heeft. 3588. ons *ontbr.* 3592. Si seyden. 3593. uwe goede wijff. 3594. mit u lijff. 3595. groet. 3599. Die man die hadde scande zeer. 3601. ofte gheen. 3607. list. 3610. eer mede bl. st. 3612. hadde ontronnen.

Als Laurine heeft ghedaen,
Die was listich ende ghetrouwe.
L. Fol. CXXXIII. r. Oick so was eens ridders vrouwe
In Hijspaengen, die seer minde
Enen jonghelinc van horen ghesinde
Ende om datsi tquade vermoeden
Voer horen here woude verhoeden,
So vantsi enen corten raet.
Op enen avont, dat verstaet,
Als die beddegane quam aen,
Deedsi horen vruntkijn vore gaen
In die waerderoebe heymelike.
Die heer, alst was ghewoenlike,
Ghinc te bedde; so dede sy mede.
H. Fol. XXXVIII. v. b. »Here, wildi mi ene bede
Doen?" sprac si, die waerde vrouwe.
»Ja ic," sprac hi, »bi mijnre trouwe."
»Maer u schiltknape van uwen live,
Waer ic gae off wat ic drive,
En laet my nymmermeer mit vreden.
Om liefde heeft hi mi ghebeden
Ende gheert dat ic hem weder minne.
Ic hads verdriet in minen sinne
Ende so ics niet en conde voergaen,
So heb ic hem gheloofte ghedaen,
Dat ic tot hem sal comen te nacht

Vs. 3641. Die wijs was. *Voor vs.* 3642, *als opschr.* Van eenre vrouwe ende haer schiltknaep. — XVI. 3643. In Aspegouwen (*voor dit woord is later eene* h *gezet*). 3644. van hoghen ghesinde. 3646. Dat sij voir horen heer. 3647. Doe vant si. 3650. voir. 3651. waerderoop. 3653. here. 3653. ende si mede. 3654. Heer. 3655. si *ontbr.* 3656. ic *ontbr.* 3657. schiltknaep. 3664. beloft.

Doe sij tmeestendeel vander nacht
Ghebruket hadden zuet ende zacht,
Doe seyde sy hem alle ghevaerde
L. Fol. CXXXIV. r. Ende sprac: »Gaet ghi nu inden gaerde
Ende hebt enen omme wech gheraemt
Recht off ghi over die mure quaemt.
Gaet him mit enen stocke toe
Ende segghet: valsche vrouwe, hoe
Sidi soe coene, dat ghi hier coomt?
Ende spreket also dattet u vroomt
II. Fol. XXXIX. r. a. Ende dat wy voert altoes
Vergaderen moghen sorghelois."
Die jonghe was starck ende snel:
Hi meynde, hi sout bewaren wel.
Vrolich was hi ende ghinc van daen,
Daer hi den ridder vant staen.
Hi sprac: »Ja vrouwe, sidi daer?
Ghi hebt mijns wail ghenomen wair,
Ghi hebt uwen dach wael ghehouden;
Mer dat wart u wail vergouden.
Dit heb ic u op een prueven ghedaen.
Nu weet ic wat ghi sijt voert aen.
Had my ter herten eernst gheweest,
Ghi en had den dach licht niet gheleeft.
Minen heer en wil ic gheen ontrou
Doen aen sijns selfs vrou,
Oft God wil, nu noch nymmermeer.
Nu gaet weder tminen heer

Vs. 3693. zij dat meestedeel. 3694. ghebruuct. 3696. Si sprack. 3700. segt. 3701. Si gij so koen. 3702. spreeot. 3710. mi. 3711 *en* 3712. Mer dat sal u wael zijn vergouden Dat ghi u aldus durt verbouden. 3713. u *omtbr.* 3716. gheleest. 3717. Mijn here. 3718. selves. 3720. tot minen.

Te bruken haer ghenoechde ende vrede,
Daer si oic mede haer eer behilt:
H. Fol. XXXIX. r. b. L. Fol. CXXXV. r. Want haer man was wael ghestilt,
Dat hi hem zeer wail liet ghenueghen.
Scande comt van onghevueghen.
Onghevoech doet schant ontdecken
Ende doet slapende wolven wecken,
Dat sy so verre ende lude hulen
Die daet en mach niet langher schulen.
Melden, lieghen dan gaen voren.
So heeft die eer hair macht verloren.
Mer alsijt beyde wijslic vueghen
Dat hem alle man laet ghenoeghen,
Also dese twe hebben ghedaen,
So mochtet langhe verholen staen,
Ende also langhe alst heymelic sij
So is eer altoes daer bij.
Die vrouwen weten list ghenoech:
Als sise bruken mit ghevoech,
Want hem een zake ter herten gaet,
So weten sij altoes goeden raet;
Mer alssi dan onwillich sijn
So en weten si nau een radekijn.
Men seit, mit onwillighen paerden
Ist quaet ploeghen inder aerden.

Men moet bi wilen vinden raet,
Daer die minne bluete staet,
Dat die eer an elke syde

Vs. 3751. zeer *ontbr.* 3752. vanden. 3753. doet list ontdecken. 3757. M. ende lieghen gaen dan v. 3762. So macht l. 3764. ere. 3766. ghebruyken. 3769. dan *ontbr.* 3774. min in bloete. 3775. ere an elken.

Wanttet wort distel, al saydi coern.
Mit liste doetmen menighen stucken,
Die anders niet wael en souden ghelucken.
L. Fol. CXXXVI. r. List doet oic op menighen dach
Des die cracht niet doen en mach.
Ghewelt maect vyantschap ende strijt:
Mit liste soentmen menighen nijt.
Wes men mit ghewelde doet
Dat bringhet toern ende weder moet;
Mar dat [mit] liste wert ghedaen
Pleech wel lichtelic te vergaen.
Want craft dat is hoveerdicheit;
Mer list die soect oetmoedicheit.
Wye gheweldelic hem gheneert
Dat is die gheen die strijdens gheert;
Mer list die soecket subtilen sinnen,
Daer sy den moet mede mach verwinnen.
Hier om so schuwet ghewelt ende cracht,
Want si voeden vyantschap ende haft.
List wort dicke wail verdraghen.
Men spreect doch, consten sijn goet te dragen.

Is een man soe duen ghebonden,
Dat him die minne slaet grote wonden,
Ende hi hant noch voet en heeft,
Die hi tot enigher weer gheeft,
Noch oick en weet ghenen raet

Vs. 3804. Het wort distel zaeydi c. 3805. menighe. 3806. wael *ontbr.* 3810. soentmen groten nijt. 3813. mit. 3816. die *ontbr.* 3818. ghene die strijdens. 3819. liste soect. 3821. so *ontbr.* 3822. W. s. v. viantscaft. 3824. M. sp. dat cunst is g. t. d. 3826. min. 3828. enighen. 3829. Noch en weet oeck gh. r.

Daer moetmen des gheselles roecken.
Hi is quaet al dair tontberen
Daerment schaffen wil mit eren.
Waermen comanschepe doet
Dair is die middelaer alte guet.
Een doet bij wilen mit een ghesel,
L. Fol. CXXXVII. r. Hi en dedes allene nymmermeer wel.
Alle recht heeft hulpes noot.
Wat mach dan doen die minne groot,
Die boven alle rechte staet?
Bi welker minne [*l.* Bi sulker hulp] die liefte staet,
Die bi wilen soude vergaen,
Soude dair nyemant tusschen gaen.
Achilles hadde doot ghebleven,
Had him Patroculus niet gheheven
Ende troeste als hi mismoedich was.
Horrestis leefde in sulken pas,
Dat hi bi wilen was verwoet;
Mer Pallades gaf hem weder moet,
Ende bi sinen wisen troost
Wert hi alte male verloost.
Elck denck selve hoe dat staet.
Wanneer dattet enen qualic gaet
Ende nerghent ghenen troost en vint
Aen den ghenen die hi mint,
Wat mach hem beter sijn op eerden,

Vs. 3856. dese gheselle soecken. 3859. Waer datmen oeck c. d. 3863. Alleen en dede hijt n. w. 3863. hulpe. 3865. rechten gaet. 3866. Bi sulker hulp. 3868. Souder nyemant. 3870. Hadde h. Patroclus n. ghegheven. 3871. Troest als hi. 3874. weder *omkr.* 3876. Wort hi te mael van daen v. 3877. dattet. 3878. W. dattet een verhijtelic g. 3880. die ghene.

Valsheit ende verraderie,
Ende int aensien vanden menschen
Soe en condmen gheen beter wenschen
Van rade, van dade, van zedicheit,
Van sinnen ende van simpelheit.
Soe wail gheleec hi den gueden,
Datmen niet anders en conde vermoeden.
Voir sulke luden hem nyemant en mach
Verhoeden, noch voer sulken slach
Als hi in Amons saken sloech.
Twaer te segghen lanc ghenoech,
Hoe Amon ende Siccola
Malcanderen in liefden volchden na;
Mar die valscheit van Neufrades
Sal ic u segghen, can ic des.
Amon was een vrissche jonghe,
Rijck, edel ende van huefscher tonghe.
Hi was vry ende onghewijft.
Der minnen craft, die wonder drijft,
Lach him so duen in sinen moet
Van eenre die schoon was ende goet,
Eerbair, salich ende oick rijck.
Hoir herte had si des ghelijck
L. Fol. CLVII. v. Den goeden Amon al ghegheven
In rechten minnentliken leven,
Mit groter gonst, mit reynre sinnen,
Alsoe die goede plaghen te minnen.
Siccola was der vrouwen naem.

Vs. 3910. conde men. 3914. conden. 3916. Hoeden. 3918. Het waer. 3920. Malcander. 3923. een abel jonghe. 3929. Eer salich ende oec rijck. 3931. D. g. A. weder ghegeven. 3932. I. reynen m. l. 3933. mit allen sinnen. 3934. pleghen.

Daer hair schande off soude gheschien,
Si waer een lois, ontruwe wijff
Ende him was lede in al sijn lijff
Dat si him ye dus lieve wart.
Dus maecte hi den peper hart
Ende ghincse mit groten lueghenen an,
Daer sij so groten rouwe om ghewan,
Dat hair herte dochte breken.
Dus en woude hi niet meer spreken.
Op een ander tijt quam hi noch weder
Ende maectet hoir noch leder
Dan hi te voren hadde ghedaen
Ende maecte hoir te verstaen,
Dat sij Amon weder soude
Sijn clennoden senden van goude,
Die hi hoir lieflic hadde ghegont.
Siccola die gaff hem ter stont
Die juwelen weder te bringhen,
Want sy gheloifde him alder dinghen.
Si leet groten druck ende scheemde
L. Fol. CLVIII. v. Ende het hadde hoir alte vreemde
Hoe dat scheyden quam so fel:
Want si kende hoir selven wel
Ontschuldich in allen saken,
Daer hi hoer mede mochte wraken;
Doch na dien dat him so waer
Te moede dat hij woud van hair

Vs. 3965. ontrou. 3966. alle. 3967. so lief ghewart. 3969. ghincg hoer mit groete. 3970. so *en* om *ontbreken*. 3971. haer hoer h. duchte. 3972. woudsi. 3973. Op *ontbr.* hi daer weder. 3976. E. dede h.. 3978. Senden s. cl. v. g. 3980. die *ontbr.* 3982. alre. 3985. dit. 3988. Dair mense mede mocht besaken. 3990. woude.

Hier sijn u cleynoden ende juwelen.
Dese gaff si my dus an deelen
Ende hietse my u weder bringhen,
Want si en woude mit uwen dinghen
Niet becommert sijn voert aen."
Doe begondet eerst te gaen
Aen Amons hertwerck ende pijn.
Doch seydi hi: »Moetet emmer sijn,
Soe moet ict heymelick liden dan
Ende troesten my als ic best kan."
Dat scheyden was him een zwaer dinck.
Truerende hi afterwaert ghinck.
Hy sorcht, hi claecht, hi sucht, hi gist,
Die cleynoden wan hi uter kist,
Die si hem voermaels hadde ghegheven.
Die bode die dit heeft bedreven
Namse heymelic onder sijn cleder
Om die hoer te bringhen weder.
Hi sprac: »Lieve Neufrades,
cLIX. v. Na dattet dus gheschepen es,
Dat sy my weder heeft ghesant
Die cleynoden van mijnre hant,
Die ic hoer in trouwen gonde,
So gaet weder op die stonde
Ende brinct haer weder haer juwelen,
Die ic ye nam bij haerre bevelen,
Ende groetse my, off sijt wil horen."
xL. v. b. Neufrades liep vaste voren,

Vs. 4022. uwe. 4023. Niet meer. 4029. hem zware dincg. 4030. T. dat hi. 4031. Hi sorchde, hi claechde, hi suchte, hi lyscht. 4032. D. cleyder wan hi. 4036. hoir die. 4043. weder *ontbr.* 4044. hoer.

Ende sprac: »Weeti niet, Siccola,
Dat ic altoes, voer en[de] na,
Gheweten heb uwe heymelicheit?
Dit wort uwen man gheseit,
Dat ghi sijt ene valsche vrouwe
Ende hem ghedaen hebt onghetrouwe
Mit Amon van Damyaten.
Off ghi sult uwe onwaerde laten
Ende vueghen u te minen wille,
Off ic wil gaen te hant al stille
Ende segghent uwen goeden man."
Nu isser Siccola qualic an:
Want sij wist wael ende twas waer,
Dat Amon was hair liefste kair;
Mer in alder lieften staet
Fol. LX. v. Was si onschuldich zwacker daet.
Doch si kende hoirs mannes hoift,
Dat hi Neufrades wail gheloeft
Ende brocht hi hem an van overspel,
H. Fol. XLI. r. a. Dat waer emmer op hair keel
Off ewelic gheschant te sijn.
Si was in zeer bedructen aenschijn
Ende sorchde welc dat haer waer tbeste:
Doch bedacht sy hair int leste,
Dat beter waer een heymelike zonde
Dan an te gaen die dootlike wonde.
Een van beyden most emmer wesen.
Die valsche schalc creech mit desen

Vs. 4077. hebbe. 4079. een. 4080. Ende hebt hem ghedaen ontrouwe. 4082. Off *ontbr.* dese onw. 4087. ende *ontbr.* het was. 4089. M. in alle die l. st. 4093. hem *ontbr.* 4096. schijn. 4097. Ende sorghede welc dat wair hoer best. 4098. Wa[n]t si bedochte. 4099. heymelijck.

O edel reyne wijfflick aert,
Louter bloeyende, schone gaert,
Daer alle lusten comen uut,
Daer vreuchde menichfoldich spruut!
O lieve, suete, waerde vrouwen,
Laet die minlike oghen schouwen.
O salighe wonnentlike beelden,
Die alle die werlt hout in weelden,
Al sijdi alre eren weerdich,
Weest op tvoerdeel niet hoveerdich.
Ic bidde u voir desen jonghen,
Die leven inder juechden spronghen,
Want mijn tijt is veel gheleden,
Dat ghise setten wilt in vreden
L. Fol. CLXI. v. Dien ghi weerdich vind der wonnen.
Daer op weest altoes versonnen
H. Fol. XLI. v. b. Mit list, mit wijsheide ende mit rade,
Also ic u hier mit gueder stade
Van punte te punte heb bescreven.
Helpt die tijtlike luden leven
Die wile ghi staet inder tijt.
Weest vriendelic, guetelic ende zonder nijt.
Ondect die lieflike aenghesichten
Ende wiltse niet te duen bezwichten,
Datmen die zoete wangskijns root
Schouwen mach in liefden noot.
Laet die luchtende carbonkel
Schieten vuerighe langhe vonkel,

Vs. 4130. minnentlike. 4132. werelt. 4135. desse jonghe. 4136. sprongbe. 4138. te vreden. 4139. Die. 4142. A. ic hier voer mit gooden et. 4143. hebbe. 4146. ende *ontbr.* 4148. Ende en. 4149. wangelijn. 4151. carboncken. 4152. Sch. langhe vuerighe voncken.

Laet goede mannen u gunste werven,
Dat sij van leyde niet en sterven
Ende ghij oic u leven hout.
Deynct al omme hoe menichfout
Fol. I. b. 4185 Dat sy bescreven staen hier inne,
Die sijn ghestorven doer die minne.
Weest tru ende guetelic enen vriende,
Also die zoete Amelye diende
Den edelen Willem van Brabant,
4190 Stout, vroem ende wail bekant,
Die stom was ende wort ghesteken.
Sij dede hem meesterlike spreken
L. Fol. LXII. v. En[de] tyser, dat vanden spere brac,
Dat him langhe int herte stack,
4195 Toech si uut bijden enden
Mit horen lieven witten henden,
Daer hi ganselic off wort ghenesen.
Dus suldi alle meysters wesen
Ende gheven rijcke medecijn
4200 Teghen alle wantroestes pijn,
Die menich hert ten dode jaecht.
Sigonne, die duerluchtighe maecht,
Die beter was dan sommich ander,
Troeste den Symiate lander
4205 Mit allen guetesten die si mucht.
Wat dede Ysalde, die edel vrucht,
Die Tristram trooste in alre noot
Ende bleeff selve mit hem doot?

Vs. 4181. uwe. 4188. Ancelye. 4192. Si deden m. spr. 4193. Een yser. 4195. ende. 4196. hende. 4201. doden. 4203. Sigomme. 4203. dan menich ander. 4204. Tr. den sconen Leander. 4205. Mit alle der gunsten.

Zybelye van Zweden zuverlijck
Troeste Aetsert minnentlijck
Ende ghinc der rechter minnen pat.
Wat bate Anazartes dat,
Dat Yesus hem selven verhinck?
Het was een onghenadich dinck,
Sint si hem tlijff had moghen behouden,
Dat sij des niet en woude ghewouden.
Wat baet is an een stueren sin,
Daer heil, salicheit noch ghewin
Noch gheenre leye goet off en comt
L. Fol. CLXIII. r. Ende gheen hoirre beyden en vroemt?
Het valt bij wilen ende duck,
Datter veel vallen op een stuck.
Veel goeder mannen ringhen rive
Nader minnen van enen wive,
Si salt hem allen weder segghen:
Ten lesten sal si liefte legghen
Anden snootsten van hem allen
Ende sal daer mede inder asschen vallen.
Dit sien wy daghelicx gheschien.
Sulken onwille moet ghi vlyen
H. Fol. XLI. v. b. Ende houden u altoes ant beste.
Een yghelijc mijn lessen veste,
Die ic hier voren hebbe ghescreven,
So suldi altoes in vroechden leven
Die wijl ghi u ter minnen keert.
Wael ghevest is wael gheleert.

Vs. 4211. rechten. 4215. hadde. 4218. D. h. noch stadicheit. 4219. N. gheenre ley vroechde. 4220. E. hoirre gheen of en vr. 4223. vele. 4223. Vele goede. 4228. Daer sal si mede in die assche v. 4229. Dat. 4230. Zulcken onwille. 4232. lesse. 4233. heb. 4235. Die wilen.

Nyemant en eppe dat voir onneer,
Dat ic den luden van minnen leer,
Die ter minnen sijn ghestelt.
Een schaepharder leert opt [*l.* op] tfelt
Ende leert fleuyten ende pypen maken,
Een smit spreect van sinen saken,
Een paep leert sijn ghetide lesen;
Mer een minre is ducke in vresen,
Die hem der dinghen niet en verstaet.
Datmense lere donct mij goet raet.
L. Fo'. CLXIII. v. Want vrouwen minne is altoes durich,
Si heeft altoes gheweset vuerich
Seder der werlt eerste beghinnen,
Ende altois salmen draghen minne
Ende sal staen in hogher weerden
Also langhe als menschen sijn op eerden.
Ic blive daer bij, als dat vergaet
Dat dan die wer[l]t niet langher en staet
Noch in eren noch in doechden
Noch in schaemten noch in vroechden,
Ende manheit, wil ic vrilic segghen,
Moet dan emmer neder legghen.
Sal minne vergaen, dat waer wonder,
So laghen alle die wise tonder:
Want si segghen sonderlinghe,
Dat minne verwinnet alle dinghe.
Sal sijt dan al verwinnen even,
Soe moet sijt emmer alle verleven.
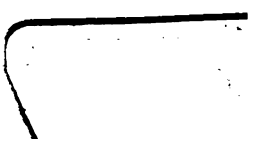
Vs. 4237. uppe. 4240. die leit opt velt. 4241. Ende *ontbr.* 4242. die spreect. 4243. pape — ghetiden. 4244. dic. 4248. allentoes gheweest. 4249. werelt eerst beginne. 4254. werelt. 4264. al.